

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

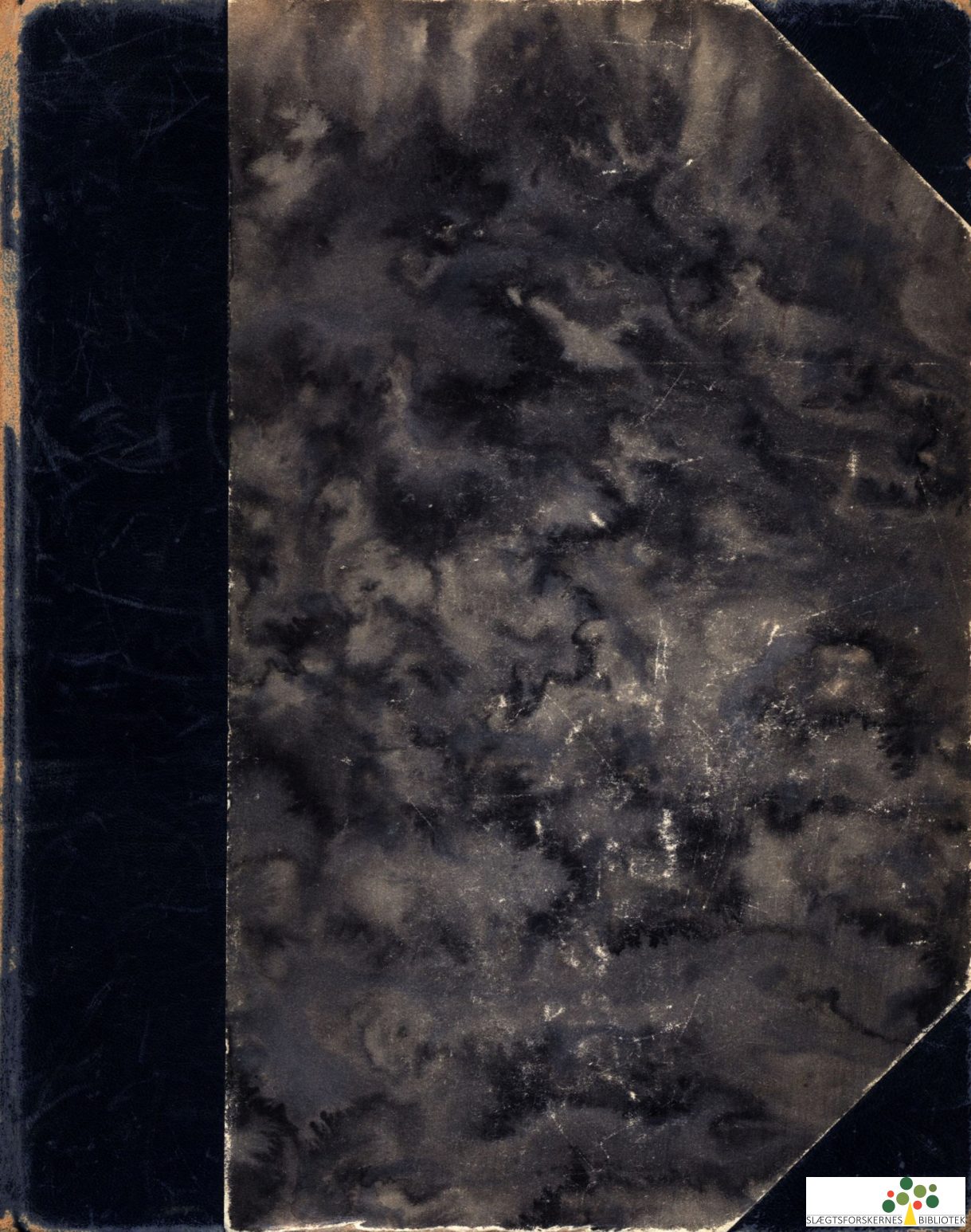
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Bogen om

Slagelse

BOGEN OM SLAGELSE

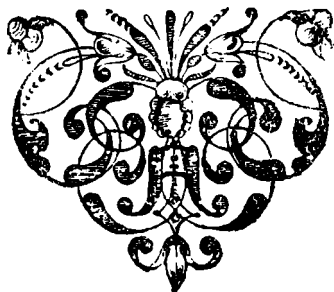
SORØ AMTSTIDENDES BOGTRYK
- - - - - SLAGELSE - - - - -

P. ARNSKOV

BOGEN OM SLAGELSE

HISTORISKE OG TOPOGRAFISKE SKILDRINGER

AF SLAGELSE GENNEM AARENE

BØGGILDS FORLAG .: SLAGELSE
MCMXXXI

Til Forside-Vignetten er
benyttet et Motiv fra 1710

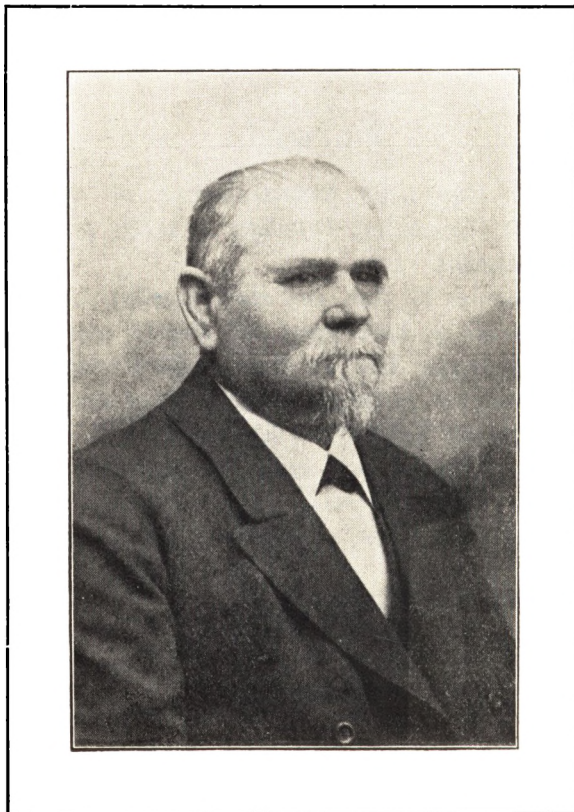
Forord.

Det var ikke uden Betænkelighed, at jeg, efter Fleres Opfordring, begyndte at skrive paa denne Bog om Slagelse.

Naar man er 77 Aar, kan Hukommelsen let svigte, men jeg mener at have gjort mit Bedste; gennem 30 Aar har jeg samlet Stof fra Arkiver, Biblioteker og fra Matrikuskontoret, ja, iøvrigt overalt, hvor der fandtes Oplysninger, der kunde anvendes til en Bog om Slagelse. Og vil denne Bog blive modtaget med en Interesse, der staar i Forhold til det Arbejde, det har krævet at fremstille den, vil jeg være yderst tilfreds.

Slagelse i Marts 1930.

P. Amstrup.

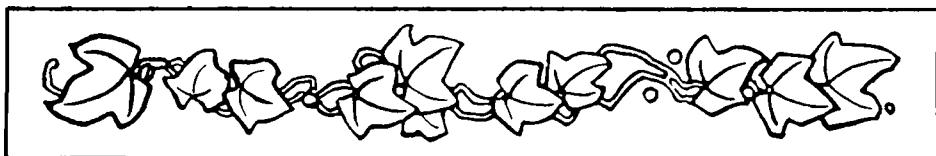
Udgiverens Forord.

Der findes Mennesker, der har megen Tid, og der findes Mennesker, der udnytter deres Tid saa flittigt, at de ikke kan faa Tid nok. Arnskov hørte til de sidste, og selv om han naaede en høj Alder, er der ingen Tvivl om, at han vilde have faaet endnu mere ud af Tiden, om han havde levet. Han var Samler, og han var Forsker, og siges den egentlige Grund hertil at være den Omstændighed, at han engang vilde undersøge, hvorfor han skulde betale en tilsyneladende meningsløs Afgift til Sct. Mikkels Kirke, maa jeg dog antage, at Samler- og Forskerlysten har ligget ham i Blodet. Arnskov maatte tit lide Tort for sit Arbejde, skønt han ikke gav sig ud for at være den lærde Forsker, men det noksom bekendte „man“ glemte dette og anvendte tit for lærde Brillen, naar hans Arbejde skulde kritiseres; de Lærde derimod betragtede Arnskoves Arbejder med Interesse, og det er ikke faa, han har hjulpet med Oplysninger ud af sit rige Stof.

Har det været et Arbejde at gennemgaa Arnskoves Manuskripter, saa taaler dette Arbejde dog ingen Sammenligning med hans enorme Arbejde, og mit Arbejde har kun været mig til Glæde ved Tanken om, hvad Arnskov har gjort af Interesse for Slagelse By og derigennem til Gavn for os alle.

Han var en af de Faa!

Aage Bøggild.

Indledning.

HVORLEDES der, inden Bebyggelsen, har set ud paa den Plads, hvor Slagelse By nu ligger, er ikke helt let at svare paa, men ved gennem flere Aar at iagttage de forskellige Jordarbejder i Gaderne og Grundgravninger til Nybygninger, har jeg faaet dannet mig et Skøn derom.

Slagelse ligger paa en Bakkeskraaning med Hældning mod Nord og Vest; fra Skovsøgade over Sct. Mikkels Kirkeplads og henover Svejtslerpladsen strækker sig et Gruslag, der enkelte Steder er iblandet Ler. Ellers bestaar den største Del af Byens Grund af Fyld, som dels bestaar af Affald fra den ældste Bebyggelse og dels fra Rydninger og Brandtomter efter de talrige Ildsvaader, der har hjemsøgt Byen. Der behøvedes jo ikke stærke Grundvolde til de lette Bygninger, som dengang opførtes, de bestod jo i Reglen kun af Lervægge, Bindingsværk, Straatag og rigelig Anvendelse af Træværk.

At jævne Fyld ud over Gaden var jo ikke saa vanskeligt, saa længe Gader og Veje bestod af Jord, men skønt man senere fik Brolægning, og hver Ejer blev forpligtet til at brolægge ud for sin Ejendom, kunde man alligevel ikke undlade at kaste Fyld paa Gaderne; derom vidner de flere Lag Brolægning, man stadig træffer paa ved de forskellige Udgravninger, som nu f. Eks. i Foraaret (1930), da man brød Stenbroen op i Slotsgade; ved denne Lejlighed fandt man ca. 3 Alen Fyld over gammel Brolægning.

Paa Smedegade (Nytov), udfør Matr. Nr. 266, nuværende Ejer Restauratør Poulsen, fandtes ved Nedlæggelsen af en Kloak en ca. 3 Alen lang Bro af Træstammer, vistnok Eg, ca. 3½ Alen under den nuværende Brolægning. Her har altsaa været en Sænkning i Terrænet, og denne Sænkning fortsattes henover Torvet til den nordre Side af Nygade, hvorfor man da ogsaa maatte støbe Piller for at faa fast Bund, da man skulde opføre afdøde Kobbersmed Michaelsens Ejendom.

Ved en, som Følge af Kloaklægning, foretagen Opgravning i Hotel „Postgaarden“s Port fandt man i ca. 4 Alens Dybde en gammel Grøft, denne har fortsat mod Syd gennem Kjerulffs Have og ned mellem Slotsgades og Fruegades Haver til Slotsporten og kaldtes *Skelbækken*; en Del af denne Grøft har været synlig i min Tid. Den sydlige Del af Gl. Torv, hvor nu „Postgaarden“ er beliggende, kaldtes i den ældste Tid „*Klingenberg*“. Hugo Mathiesen anfører i sin Bog „Gamle Gader“, at Klinge betyder rindende Vand; men hvor dette rindende Vand har haft sit Udspring er ikke let at konstatere nu, Forholdene er jo betydeligt ændret gennem Aarenes Løb.

Ved Grundudgravning paa Bredegade, „Sorø Amtstidende“s Ejendom, fandt man et Tørvelag under Fylden, men saadanne Tørvelag findes sikkert flere Steder.

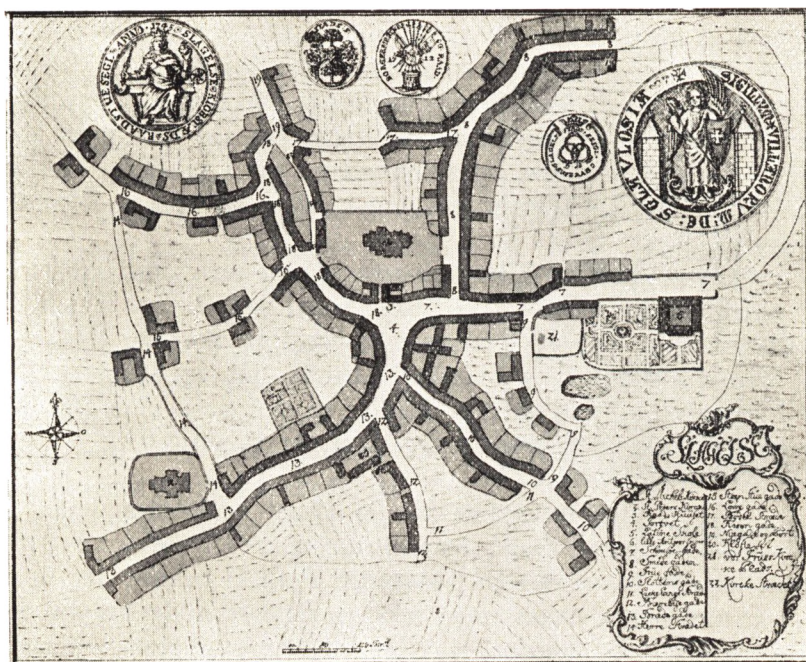
Spørgsmaalet om, hvor gammel Slagelse er, kan man ikke besvare, men at der ikke har været Landmaalere med til at anlægge Byen er tydeligt nok, derom vidner de krumme Gader, der næsten i Stjerneform løber mod Sct. Mikkels Kirke og igen, paa en nær, fortsættes i Landevejene til de omliggende Byer.

De mange Uregelmæssigheder tyder paa, at man ved de første Bebyggelser har taget Hensyn til det mest bekvemme Jordsmon og har undgaaet Huller og Sumpe, som imidlertid senere i Aarene er bleven opfyldt for at anvendes til Bebyggelse; Gaderne har endda været mere uregelmæssige end dem, vi nu kender, men ved Genopbyggelser efter de mange Ildebrande har man dog fundet det nødvendigt at gøre Gaderne mere lige. — Den tiltagende Biltrafik har gjort, at man nu i 1930 maa bøde paa Forfædrenes Byggekunst ved at flytte et Hus, Smedegade 22, længere tilbage, det var simpelthen nødvendigt for at undgaa flere Kørselsuheld end højst nødvendigt.

I den ældste Tid har Husene ikke været sammenbyggede, Bebyggelsen har nærmest været som i en nuværende lille Landsby; Hovednæringsvejen var ogsaa Agerbrug, men Handelen og Haandværket har alle Dage været af stor Betydning for Slagelse, Lybækkerne havde jo et stort Pakhus, som laa Nord for Sct. Mikkels Kirke.

Byen har været til længe før Kristendommens Indførelse her i Landet. Hvor Sct. Mikkels og Sct. Peders Kirke nu ligger, paa hver sin Høj, har rimeligvis i ældgammel Tid været Gudehov, og her har man saa senere opført Byens to Kirker, Sct. Mikkels Kirke, efter Hvitfelds Krønike, 1082 og Sct. Peders Kirke noget før. Dette, at der er bygget to Kirker maa dog tydeligvis forklare, at Slagelse har været en efter Forholdene ikke ubetydelig Plads; man kan synes, at det vilde have været mere praktisk at anlægge Byen ved Vaarbyaa, hvor der var Vandvej, Fiskeri og Adgang til Havet, men den bekvemme Beliggenhed, foraarsaget ved de mange Veje, har været bestemmende for Byens Ud-

vikling allerede den Gang, og derfor har man haft de hedenske Helligdomme paa de to Høje og igen senere bygget Kirkerne. Af de mange Stensætninger og Høje, som man finder ved Vaarbyaa, kan man jo slutte sig til, at her har

Kort over Slagelse ca. 1750.

- 1) St. Michels Kirke. 2) St. Peders Kircke. 3) Raad-Huuset. 4) Torvet. 5) Latine Skole. 6) Lille Antvorskov. 7) Schousøgade. 8) Smedegaden. 9) Fruegade. 10) Slottensgade. 11) Lacke Lange Stræde. 12) Bierebygade. 13) Brædegade. 14) Herre Strædet. 15) Steen Stuegade. 16) Løwegade. 17) Bødel Stræde. 18) Rosengade. 19) Nyegade og Torv. 20) Klosteret. 21) Vor Frues Kircke Plads. 22) Kircke Strædet.

været tæt bebygget i den ældste Tid, men denne Bebyggelse har altsaa ikke haft Muligheder for større Udvikling gennem Tiderne.

Paa Slagelse Bys Marker finder man ingen Mindesmærker fra Oldtiden, men det skulde være mærkeligt, om der ikke før i Tiden har været saadanne.

Af Beretninger om Sct. Mikkels Sogn af 31. Decbr. 1808 og 24. Septbr. 1809 ved Hr. Sognepræst N. F. Fuglsang angaaende Oldsager i Sct. Mikkels Sogns Landsbyer citeres: „Laa Monumenterne nær Købstæderne gik Ødelæggelsen saa meget vissere og tidligere for sig. Trang for Sten til Købstadens Brolægning i Gader og Gaarde, til Grunde under Bygninger, til Brønd m. m., opdrog det raa Produkt i høj Pris, og Umagen med at sprænge, ituslaa og udgrave selv de største Stenmasser fandt sig tilstrækkelig lønnet.

Saaledes svandt omkring Købstæderne ethvert Stenmonument.“ Der foreligger Beretninger fra 28. Juli 1808 og 10. Oktbr. 1809 om Oldsager i Sct. Peders Sogn ved Hr. Sognepræst Hans Bastholm, — ejheller han omtaler noget Mindesmærke i dette Sogn; har der været levnet noget Stenmindesmærke op i Tiderne, er det højst sandsynligt, at der ved Hovedlandevejens Anlæggelse omkring 1780 har været Anvendelse for det. — Interessen var meget lille for gamle Minder, Præsterne, der jo ellers skulde være Kulturens Værnere, betragtede Levningerne fra Hedenskabets Tid som noget ubehageligt, man helst maatte fjerne, og Avlsbrugerne saa i saadanne Sten kun en Genstand, der laa i Vejen, men som dog kunde udnyttes ved Reparation af Bygninger ell. lign.

I Markbogen fra 1682 (i Matrikulsarkivet) nævnes: „ved Oxebro Led en Holm synden for Stendys, ved nederste Stendys ved Oxebro langrølle“ (det er i Østermarken); ligeledes nævnes i samme Bog Roskilde Høj og Nørre Marks Liidtze (formodentlig Luciehøj); baade Høj og Stendysser er for længst forsvunden. I Nørremarken fandtes en stor Sten, „Per Degns Sten“, som ogsaa er forsvundet, hvad Navnet hentyder til vides ikke.

Boligforholdene. Boligforholdene var jo meget anderledes i de „gode“ gamle Dage, Sammenligning med Nutiden og Datiden er jo næsten umulig, de nuværende behagelige Forhold behøver jeg jo ikke at nævne, men naar nogen nuomstunder beklager sig over, at der hverken er W. C. eller Badeværelse i Lejligheden, maa Vedkommende alligevel føle sig meget lykkelig over sin Lejlighed i Sammenligning med de Lejligheder, vore Forfædre beboede. Byggematerialerne var Træ, Ler, Straa (til Taget) og Kampsten; Væggene var med Bindingsværk med Risfletning eller Pinde imellem, Ler, iblandet Halm, klinedes herpaa, saa havde man en Væg, omend kun en tynd Væg, der ikke tog meget af for Kulden, det bødede man imidlertid paa ved at beklæde Væggen indvendig med Halm, og senere panelerede man Væggene indvendig; Gulvet var af Ler eller Sten, Trægulv blev ikke benyttet af den almene Befolkning. Ilden var anbragt paa en Arne, Røgaftrækket foregik gennem Lyren i Taget. Skorstene fandt man først paa langt senere, da disse kom, lavede man Kakkellovne af brændte Sten, og derefter kom Bilæggerovnen med Indfyring fra Stegerset.

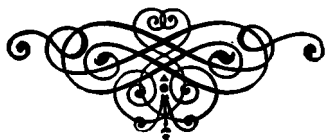
Til Belysning anvendte man Tran, eller man klarede sig med en fed Fyrrespaan, senere kom Talglyset eller Tællepraasen i Brug; som Væge til Tranlampen brugtes Siv eller Traad. Gaderne var ikke brolagte, Afløbene var det sløjt med, og alt Affald, døde Hunde og Katte henkastedes paa Gaden, Svinene gik og rodede i alt dette, for dem har det jo været et sand Paradis, og maaske Menneskene heller ikke har været saa forfærdelig util-

freds med Forholdene, men hvordan mon vi vilde være tilmode, hvis vi pludselig blev hensat til de Forhold! Nogen morsom Adspredelse har det nu sikkert ikke været at vade gennem Byens Gader, særlig efter Mørkets Frembrud, da maatte man selv medbringe Gadebelysningen, der var ikke noget, der hed „Magistratsmaaneskin“! Sikkerheden for Liv og Lemmer var heller ikke god.

At Sundhedsforholdene var slette, er efter dette forstaaeligt, og da man heller ikke tog det saa nøje, hvor man gravede sin Brønd, er det ikke underligt, at Pesten tit bredte sig stærkt herhjemme. Man behøver ikke at gaa saa langt tilbage for at konstatere den Ligegyldighed, man anvendte, naar man gravede Brønd; 1856 byggedes den nuværende Østre Skole dér, hvor Gl. Frue Kirkegaard (nedlagt 1833) laa, man gravede da en Brønd midt paa Kirkegaardens Plads, og Drikkevandet heraf benyttede Børnene! Ak, de vise Fædre!

Hos Lygtemageren (Jost Amman 1568).

Byens Historie og historiske Tildragelser.

Slaug. Slagelse kaldes i Valdemar den 2dens Jordebog *Stauløsæ* (eller *Slag-tæsæ*), paa Latin *Slaglosia*, den nævnes ogsaa, i andre middelalderlige Kilder, som *Staugils*, *Stauelse* eller *Stawels*. I Absalons Stamtavle, som er forfattet af Munkene i Sorø, nævnes, at Byens Grundlægger hed Slaug, og denne Slaug betegnes som Skjalm Hvides Bedstefader. (Stamtavlen er trykt i *Scriptores rerum Danicarum*). Saxo oplyser, at Slaug skal være begravet i en Høj ved Slagelse. Der er imidlertid Tvivl om, at Slaug virkelig er Slagelses Grundlægger. Slagelse antages, som før antydtes, at have eksisteret fra længe før Kristendommen kom til Danmark. Skal Slaug have grundlagt Slagelse, kan Byen ikke føres længere tilbage end til o. det 9de Aarhundrede; ganske vist var Slaug ikke kristen, men han var den sidste Hedning i sin Slægt.

Hellig Anders. Véd man saaledes ikke noget bestemt om Slaug, véd man derimod mere om Hellig Anders.

Hellig Anders, der var Præst ved Sct. Peders Kirke, er senere gaaet over i Historien som Byhelgen for Slagelse, og der gaar svære Frasagn om Hellig Anders' Hellighed og Godhed. Den mest kendte Overlevering om Hellig Anders fortæller, hvordan han skaffede Slagelse de store Byjorder. Hellig Anders anmodede Kong Valdemar om at give Slagelse By noget mere Jord, og Kongen lovede da at forære Byen saa megen Jord som Hellig Anders kunde omride paa et ni Dage gammelt Føl, medens Kongen var i Bad. Hellig

Anders betjente sig saa godt af Tilbudet, at Hofmændene skyndte sig til Kongens Bad og bad ham endelig standse Hellig Anders' Ridt, da denne ellers vilde omride hele Sjælland! Nu gav man sig den Gang god Tid, naar man var i Bad eller Badstue, men alligevel har Slagelse vel næppe faaet sine Byjorder paa denne Maade. At Hellig Anders imidlertid har været en Mand, Slagelseboerne saa op til og højagtede for sine utvivlsomt store Evner er sikkert, og man fortæller da ogsaa, at Hellig Anders, naar han holdt Andagt i fri Luft og da vilde blotte sit Hoved, ikke behøvede at lægge sin Hue fra sig, men hængte den fra sig frit i Luften paa Solstraalerne. Da Hellig Anders foretog sin fantastiske Ridetur, var han saa uheldig at tabe sin ene Handske, og straks sprang en Kilde frem paa det Sted, hvor Handsken faldt. Denne Kilde vises endnu i Landsgrav By og blev for nogle Aar siden istandsat paa Gunnar Knudsens Initiativ, og der rejstes en smuk Kildebygning. 1931 er denne Bygning istandsat af Sct. Peders Sogneraad og „Turistforeningen for Slagelse og Omegn“ i Forening.

Hellig Anders Kilde.

Paa Parcelgaardens Jorder laa for nogle Aar siden en Sten, og i denne Sten havde det Føl, hvorpaa Hellig Anders red, traadt saa haardt, at der blev synlige Mærker af Dyrets Hove. Denne Sten er desværre sprængt i Stykker, den daværende Ejer maa have fundet, at det, der kunde høstes paa Stenens Plads, var mere værd end at have en saadan Sten liggende!

Et Stykke Nord for Hovedlandevejen mellem Slagelse og Korsør ligger „Hvilehøj“; her var det, at Hellig Anders vaagnede op efter sin vidunderlige Hjemkomst fra Palæstina. Paa denne Høj staar Hellig Anders' Kors, et ud-skaaret Egetræs Krusifix, der bærer Aarstallet 1762, dog har der staaet endog flere Kors før dette Aarstal, men siden 1762 er Korset ikke bleven fornyet, derimod er det restaureret efter en ved et Møde i „Historisk Samfund

for Sorø Amt“ foretagen Indsamling. For Tiden er Korset i en meget daarlig Forfatning, men Nationalmusæet har trods Henvendelse endnu intet foretaget sig; rimeligvis kan det ikke mere repareres, men et nyt burde da opsættes.

Følfjedsstenen.

Flere Forfattere har nævnt Hellig Anders i Digte, her skal jeg anføre et Digt, Slotspræsten paa Antvorskov 1649—65, Erik Pontoppidan, har skrevet:

En Landstad er jeg, til Behag;
den gæve Helt og Herre Slag
mit Navn mig givet haver.
Her dyrkes feed og frugtbar Jord,
slet intet fattes til mit Bord;
mig Land og Vand begaver.
Ved Hellig Anders fik jeg Gavn,
hos mig ej glemmes skal hans Navn,
jeg haver trende Marke.
Med Næring jeg mig vel bestaar,
jeg Karper og Karudser faar
af mine mange Parke.
Mig Torsk tilføres fra den Strand,
og anden Fisk, som vanke kan;
her Flæsk og Kød befindes.

Jeg avler Korn; mig bringes til
hvad Korn som jeg opkøbe vil.
Ved Handel kan der vindes.
Den Bonde handler helst med mig,
at han ved Kørsel ej skal sig
for meget langt besvære.

Hellig Anders Kors.

Jeg bøder Skaden, som jeg fandt,
 der paa mig kom den Ildebrand
 til Bygning at fortære.
 Prinds Oluv, som var kæk og køn,
 Kong Haagens og Margretes Søn
 i mig sat paa sit Sæde,
 af Stænderne tog Hyldningsed.
 De Kongers Konge har sig teed,
 ved ham vil jeg mig glæde.

Om Hvilehøj har Oehenschläger skrevet i „Langelandsrejsen“:

Hist, hvor Akset Jorden dølger,
 Hist, hvor Øjet blidt forfølger
 Agrens tunge, gule Bølger,
 Sort et Kors paa Højen staar,
 Hellig Anders rejst til Ære,
 At hans Aand kan altid være
 Egnen nær, og Omsorg bære
 For sin Ager, Aar for Aar.
 Hver Gang Blomsten Engen spætter,
 Hver Gang unge Løv sig fletter
 Huldt i Maj, da først sig sætter
 Nattergalen der, og slaar.

Dette var Hellig Anders' Historie i korte Træk.*)

Slagelse som Købstad.

Jeg kommer nu til det Aarstal, da Slagelse By blev Købstad; flere Kilder har angivet, at Slagelse fik sit ældste Privilegium 1280, men disse Kilder har dog altid taget et vist Forbehold, da man ikke mente, der fandtes noget, der kunde bevise eller modbevise Rigtigheden af dette Aarstal. Jeg har nu undersøgt Sagen nøje og skal her gøre Rede for den. 1677 var Peter Resen bleven færdig med sit haandskrevne Atlas og havde dertil ladet foretage Afskrifter af Byens Dokumenter og Privilegier; 1740 brændte Slagelse Raadstue med alle Byens vigtige Arkivsager, og derfor maa man betragte Resen som første Kilde. Han brugte til sit Atlas, i hvert Fald for Slagelses Vedkommende, kun Aarstal og Dato, men de til Grund liggende Afskrifter findes nu paa Universitetsbiblioteket.

*) Tildels efter Gunnar Knudsen i Historisk Samfunds Aarbog 1912.

Gennem Henvendelser til dette Bibliotek, Rigsarkivet og det kongelige Bibliotek har jeg konstateret, at det ældste Privilegium er dateret 13. December 1288. Aarstallet 1280 stammer rimeligvis fra en Fejlskrift i en Copi

Plan over Slagelse By (Efter Resens Atlas). *prof. S. 98.*

af Resens Atlas (det Uldallske Manuskript i det kgl. Bibliotek), 1280 i Stedet for 1288. Da altsaa Resens Atlas ikke indeholder Teksten til Privilegiet, men kun Dato og Aarstal, og da det tydelig fremgaar, at Slagelse har faaet sit Privilegium 13. Decbr. 1288, er der ingen Tvivl om, at denne Dato er den rigtige for Udstedelsen af det første Privilegium til Slagelse, foretagen af Kong Erik Menved.

Privilegiet lyder saaledes:

Ericus Dei Gratia Danorum Savorumque Rex. Omnibus hoc scriptum cernentibus Salutem in Domino Sempiternam. Notum facimus univ[er]sifis, quod

nos latores præsentium dilectos cives nostros de Slaplosia exigentibus ipforum fidelibus serviciis nobis et dilectis progenitoribus nostris inpenfis, gratia prosequi volentes speciali ipsos quocumque locorum infra regnum nostrum, cum mercimoniis suis mercandi gratia declinaverint, a Solutione Thelonii præterquam in nundinis nostris Skanøer liberos dimittimus et exemptos. Unde per gratiam nostram districte prohibemus, ne quis advocatorum nostrorum vel eorundem officialium seu quisquam alius dictos cives contra tenorem præsentium presumat aliquatenus molestare, sicut regium editare voluerint ultionem. Datum Nyburgh Anno Domini MCCLXXX octavo.

Og i Oversættelse:

„Erik af Guds Naade de Daners og Venders Konge sender alle, som ser denne Skrivelse, sin evige Hilsen i Gud.

Vi gør vitterligt for alle, at da vi ønsker at vise Overbringerne af dette Brev, vore kære Borgere fra Slagelse, vor synderlige Gunst paa Grund af de tro Tjenester, de har ydet os og vore Forfædre, lader vi dem være fri for og undtagne fra Betaling af Told, hvorsomhelst de drager hen i vort Rige med deres Varer for at handle, undtagen paa vort Marked i Skanør.

Derfor forbyder vi udtrykkelig under Fortabelse af vor Gunst, at nogen af vore Fogeder eller deres Svende eller nogen anden maa vove at forulempe de nævnte Borgere mod dette Brevs Lydelse, saa sandt de vil undgaa vor kongelige Hævn. Givet i Nyborg i Aaret 1288.“

(Afskrift og Oversættelse ved Universitetsbiblioteket.)

Erik Menveds Segl.

Senere Privilegier. Christoffer II stadfæstede Byens Privilegium 8. Juni 1321, og 13. April 1348 udstedte Valdemar Atterdag et Brev, hvorved han tog Byens Borgere under sin Fred og Beskyttelse som Tak for de tro Tjenester, de havde bevist ham og hans Forfædre, samt stadfæstede deres Privilegier og gav dem følgende ny:

- 1) *at de ikke skulde stævnes udenfor Byen,*
- 2) *at de ikke skulde gøre nogen Hovning, Ægt eller Arbejde imod deres Vilje, medmindre Kongen befalede det til Rigets Beskyttelse eller af anden vigtig Aarsag.*
- 3) *Hvo, der havde noget imod dem, skulde fremføre sin Sag paa deres Bything eller Raadstue, hvor de skulde forsvare sig med Love og Anordninger efter Sædvane fra Arilds Tid.*
- 4) *Deres Varer skulde være toldfrie overalt i Riget, undtagen paa Skanør Marked.*
- 5) *Ingen Fremmede maa i deres By under noget Paaskud købe levende Kvæg og Svin til Udførsel.*
- 6) *De maatte føre Sag mod deres Skyldnere i deres egen By, dog med Raad og Kongens Foged.*
- 7) *Enhver, som handler i Byen og har Gods og Formue dér, skulde ligesom Indvaanerne betale Kongen Skatter og Told, naar Borgmesteren krævede dem.*
- 8) *De skulde i Køb og Salg nyde samme Friheder og Love som Roskilde.*

1403 stadfæstede Erik af Pommern Byens Privilegier; 2. Januar 1441 konfirmerede Kong Kristoffer af Bayern Byens Privilegier og en Bylov samt udstedte et Brev, hvori han forbeholder sig Ret til at gøre Forandring, hvis det skulde behøves:

- 1) *Først, at naar nogen tysk eller udlændisk i vor Købstad Slagelse dør, da skal gives af hans Gods hver tiende Penning, halvt Kongen og halvt Byen, og haver den, som dør, ingen Arving, da gaaer om hans Gods som gammel Ret og Sædvane er.*
- 2) *Item skal eller maa ingen gange eller ride i fornævnte Købstad med spændt Armbrøst Dag eller Nat; træffer dette nogen at gøre og fanger der Skade over, han skal beholde Skaden og bøde.*
- 3) *Item skal der ingen gange med Sværd eller Armbrøst længer, indtil han er kommen i sit Herberge.*
- 4) *Item skal eller maa ingen gjøre Sambindelse imod nogen Mand, og sønderlig imod Borgmestrene og Raadet under Liv og Gods.*
- 5) *Item ville vi have Magt at sætte Borgmestre og Leyde, og skal vor Foged*

med Borgmestrene have Magt og Leyde, og Borgmestrene og Raadet skulle have Magt at kejsse) Raadmænd, naar nogen af Raadet udgaar.*

- 6) *Item skulle Borgmestrene og Raadet have Magt at regere alle Embeder efter Skellighed og som de for os bekendt ville være, og ingen skal mod deres Vilje gøre eller begynde Gilde eller noget Samfund, under sin Hovedlod.*
- 7) *Item skal al Købmandsskab vejes udi fornævnte vor Kjøbstad, som i Stæderne vejes; hvo det ikke gør, han give 3 Mark, den som sælger, og 3 den som køber, halvt Kongen og halvt Byen.*

6. November 1468 befalede Kong Christian I: at da mange frie Mænd flyttede ind i Slagelse uden at ville gøre Byens Tynge, skulde Borgmesteren sørge for, at de kom til at svare Byens Tynge af deres Gaarde, som de andre Gaarde. 30. December 1472 udstedte samme Konge et Brev, dateret Slagelse, om at Borgerne maatte indføre deres Varer overalt i Danmark toldfrit; senere udsteder Kongen igen et Brev, at Folk, der plejer at indføre Fisk til deres Venner i Klosteret, skal sælge disse paa Torvet, smaa Bundter undtagen som ikke overstiger en Grot.

10. Marts 1489 udsteder Kong Hans et aabent Brev, hvori Byens gamle Friheder stadfæstedes og følgende nye tilføjes:

- 1) *at ingen der i Byen skal tage tysk Mands Penning at gøre Forprang med sine Medborgere til Skade eller Forfang, hvo det gør har forbrudt den halvt til Byen og halvt til os,*
- 2) *item at Tyske skulde ej købe Talg, saltede Huder eller Skind, uden i hele og halve Deger og halvt og helt Hundrede, og ej Talg uden i helt og halvt Skippund, hvo dermod gør, bøde som deres Privilegier udviser,*
- 3) *item om Jord, som øde ligger, og købes og bebygges af Præster og andre, ville vi, at hvo saadanne Jorder købe, skulle skatte og give deraf som tilforn givet og gjort er,*
- 4) *item tager nogen deres Drift af fornævnte vor Købstad Slagelse ulovlig, da forfølges de derom, som det sig bør efter Lovene,*
- 5) *item ville vi, hvo Græsgange der vil nyde, han skal gøre den Tynge, som gøres til Soer og Antvorskov Kloster, som andre gøre, der udi Byen ere,*
- 6) *item ville vi, at ingen skal fejde eller undsige vore Borgere der udi Byen. Hvo det gør bøde derfor som sig bør.*

Jeg har nu citeret de ældste Privilegier, som Slagelse har faaet, de senere har mere Karakter af Benaadninger eller Gavebreve. Af det ældste

*) Vælge.

Privilegium (1288) fremgaar det, at Slagelse har haft Marked for sine Produkter i hvert Fald i en Del af Landet og derfor faar Tilladelsen til at handle; de senere Privilegier indeholder Love og Paabud om ikke at bære Sværd og Armbrøst i Herberget, disse Vaaben har været farlige i Drikkelag baade for de Rejsende og for Byens Indvaanere.

Prins Oluf kaares til Konge. Den 3. Maj 1376 holdt Dronning Margrethe Danehof i Slagelse, og her kaaredes hendes Søn, Oluf, til dansk Konge.

„Efter at have udtalt i den hellige Trefoldigheds Navn Amen Amen, Aar efter Guds Byrd 1376 og i den Forsamling af mægtige Mænd og Almue, og gav Løfter til Præster, Biskopper og Riddersmænd med flere.

Actum Slagelse 3. Maj 1376.“

Dronning Margrethe og hendes Søn (Fabricius' Danmarkshistorie).

Dette Danehof maa formodentlig have fundet Sted paa Gl. Torv, som var Byens eneste Torv, det har været en stor Dag for Slagelse, og der har sikkert efter Hyldningen været Gudstjeneste i Sct. Mikkels Kirke.

Paa dette Tidspunkt havde Dronning Margrethe ingen Gaard i Slagelse, men faar det først senere, i Aaret 1388:

„Niels Boszenn, Raadmand udi Slaelze soldte og skøte til Dronning Margrethe sin Gaard, liggendes udi Slaelze osten paa Bredegaden tvært overfor Kongens Gaard der sammesteds“ 1388 (Hjørnet af Brede- og Bjerg- hygade).

Grevens Fejde. Grevens Fejde var en ond Tid, hvor ingen anden Ret gjaldt end den, der sad i Spydstagen. Her paa Egnen herskede Ufreden ogsaa, og Slagelse Borgere plyndrede i skøn Forening med Omegnens Bønder, især gik det ud over Herregaardene.

Saaledes maatte Knudstrupgaard, tilhørende Jørgen Skovgaard, holde for, ligeledes Vedbygaard, her var det dog Borgerne alene, der paatog sig denne tvivlsomme Fornøjelse; den daværende Ejer, Knud Rud, fortæller selv i et Brev til sin Søster, at Røverne fra Slagelse havde nedbrudt næsten hele Gaarden, saa der ikke stod en Væg tilbage, og alt hvad der var i Beholdninger af Fødevarer, Møbler, Klæder o. s. v. var borte.

Her skal berettes om en anden Begivenhed fra 1536, der dog vist ikke stod i Forbindelse med Grevens Fejde, men derimod snarere med Reformationen:

Sjællands Biskop havde gjort voldelig Indfald i Slagelse og der grebet og fanget Prædikanter og Borgere og bortført dem, endskønt at Slagelse var Kronens Købstad (Slagelse hørte til Kongens Fadebur). Et Klageskrift over dette Overfald blev indgivet til Kristian III og oplæst paa Gl. Torv i København, men hvad Resultatet heraf blev, véd jeg desværre ikke.

Slagelse før 1728 (Pontoppidans Atlas 1767).

Frederik II og Slagelse. Aaret 1580 danner et Vendepunkt i Slagelses Tilværelse. Efter Reformationens Indførelse i Danmark kunde Antvorskov ikke mere bestaa som Kloster. *Frederik II*, der havde faaet Forkærlighed for Antvorskov Kloster, lod nu dette ombygge til et Slot; Ombygningen varede fra 1580 til 1584, og han bestemte, at Klosteret herefter skulde benævnes Antvorskov Slot, og hvo, som fremtidig benævnte det Kloster, skulde bøde en Okse til Kongen.

Denne Forandring fra Kloster til Slot har naturligvis gavnet Slagelse meget, Haandværkerne fik store Arbejder at udføre, og da Kongen tit boede her med Følge, saa mange Personer, at de maatte indkvarteres i Byen, har mange af Byens Borgere tjent gode Penge derved. Og det at Kongen yndede at bo paa Antvorskov har ogsaa gavnet Slagelse paa andre Maader, hvad følgende Skrivelse bl. a. fortæller:

FREDERICUS SECUNDUS gør alle vitterlig, at eftersom Wi nu haver ladet indtage til anden Wor og Kronens Ejendom og en-Del her til Antvorskov Kloster et Stykke af Slagelse Byskov og af Lyngen, som det nu indmærket er saa og Langestrædet og Grønnestrædet,) som haver været Slauelse Byes Fristed, da have vi derimod naadigst undt, bevilget og tilladt, og nu med dette vort aabne Brev, unde bevilge og tillade, at vore Undersaatte, Borgmester, Raadmænd og menige Borgere udi fornævnte Bye, maa og skulle herefter altid være qvit, fri og forskaanet for den Afgift, som de til dessen givet til Antvorskov Kloster af Stege Vænge, Hersløv Mark og Panteholmen, som er fire Fjerdinge Smør og elve Mark aarligen, saa de fornævnte Vænge, Mark og Ejendom herefter qvit og fri uden Afgift skulle nyde og beholde.*

Og skal herimod vore Privilegier, som de have om Oldengjæld være uforkrænket. Thi forbyde vi alle hvo de helst være, eller være kunne, særdeles vore Fogder, Embedsmænd og alle andre vore Undersaatte udi Slauelse herimod at hindre eller med Afgifter af fornævnte Stege Vænge, Hosløfmark og Panteholm, eftersom foreskrevet staar at besværge udi nogen Maade, under Vor Hyldest og Naade. Givet udi Rougsted den 6te Oktober Anno 1582. (Rougsted skal være Rosted, hvor Kongen havde en Jagtgaard).

I det følgende Kongebrev skænker Kongen Byen et Stykke ved Bjergbyvejen, som i Følge Slagelse Hospitals Fundats nævnes Overmarken, Beliggenheden er meget nøje angivet:

*) Langestræde og Grønnestræde er Markbetegnelser, Byskoven laa Nord for den nuværende Skov, og maaske var det Stykke, Kongen tog af Byskoven, en Del af den nuværende Lystskov. Hosløff og Pantholm udgør det, vi nu kalder Slagelse Mark, disse Arealer kaldtes ogsaa Lyngen.

FREDERICUS SECUNDUS gjøre alle vitterlig, at paa det os elskelige Borgmester og Raadmænd udi vor Købstad Slagelse, som nu er, eller herefter kommendes vorder, maa have noget for deres Tjeneste, Besværing og Umage, og derimod med desbedre Tro, Flid og Vinskibelighed deres Kald, dennem lade være befalet og viide, og samme deres Byes Menigheds og Indbyggernes Gavn og Bedste; da have vi naadigst, undt, bevilget og tilladt, og nu med dette vort aabne Brev, unde bevilge og tillade at fornævnte Borgmester og Raadmænd udi Slauelse, som nu er eller herefter kommendes vorder, maa og skulle altid derefter, qvit og fri have nyde, bruge og beholde et Stykke af Lyngen, for fornævnte vor Købstad Slagelse, liggendes imellem Gallevænget og Lillevang, som løber op til Laadegrav (Landsgrav) udi sin Videlse og Bredelse, efter som den nu begreben og forefunden er.

Thi forbyde vi alle, hvo de helst ere, eller være kunde, særdeles vore Fogder, Embedsmænd og alle andre, fornævnte vore Undersaatter udi Slagelse herimod at hindre eller med Afgift af fornævnte Stykke af Lyngen, eftersom foreskrevet staar at besværge udi nogen Maade under vor Hyldest og Naade.

Givet udi Rougsted den 6te Oktober 1582.

Kong Frederik II.

Et andet Kongebrev, udstedt paa Antvorskov, lyder saaledes:

Vi Friderich den Anden, med Naade Dannemarks, Norges, Venders og Gothers Konge, Hertug udi Slesvig, Holsten, Stormarn, Ditmarsken, Grev udi Oldenburg, Delmenhorst, gjøre alle vitterlig, at eftersom os elskelige Borgmester og Raadmænd udi vor Kjøbstad Slauelse paa Deres egne og menige Borgeres Vegne, der sammesteds haver underdanigst, ladet os tilkjendegive, hvorledes at Sorø Kloster haver haft nogen Andel og Rettighed udi den Mark og Overdrev til deres Bye, Hæskov (Hosløff Mark), som kaldes Ljungen, og at nu lang Tid siden er gjort Handel imellem, fordem Borgmester og Menighed udi Slauelse og Abbeter udi fornævnte Sorø Kloster, som de udi fornævnte Slagelse skulle, have nyde og beholde al fornævnte Sorø Klosters Andel og Rettighed udi fornævnte Mark og Overdrev til deres Faar og Qvæg til evig Tid; dog som de der af Byen, skulle derimod aarlig give to Bremer Tønder Lyneborg Salt til fornævnte Sorø Kloster, og fornævnte Borgmester og Raadmænd udi Slauelse nu underdanigst have besøgt Os, begjærendes vi dennem for samme Afgift ville naadigst have forskaonet; da paa det fornævnte Kjøbstad Slauelse maa tiltage og vore Undersatter sammesteds sig des flittigere maa nære og berge og desbedre bygge og forbedre Byen, have vi af vor synderlige Naade og Gunst, undt og tilladt, og nu med dette vort aabne Brev, unde og tillade, at fornævnte vor Undersatter, Borgmester og menige Borgere udi vor Kjøbstad Slauelse, som nu er, eller efterkommer, at bygge og bo sammesteds, maa og skulle være og blive fri og forskaonet for bemeldte to Tønder Salt, at give til Sorø Kloster, at forbemeldte Sorø Klosters Andel og Rettighed udi fornævnte Overdrev, og fornævnte Sorø Kloster ingen Rettighed skulle have derudi efter denne Dag i nogen Maade. Saa fornævnte Hosløff Mark, som kaldes Ljungen, maa og skal herefter som dertil den været haver altid og til evig Tid, være og blive fridt Overdrev til forbemeldte vor Købstad Slauelse, og vore Undersatter der dem sammesteds dem til deres Faar og Qvæg, at skulle qvit og frit nyde og beholde og ikke med fornævnte to Tønder Salt eller anden Tynge eller Afgift deraf at besværges i nogen Maade. Dog skulle de være forpligt anden Kgl. Tynge og Rettighed, som af deres Bye bør at gjøres og gives villigen at udrede, og ders Bye med god Købstads Bygninger og med gode Logementer og Staldrum til vore Hofsinder og andre, som did kunne hænde at komme, og i andre Maaeder at formere og forbedre.

Skal og ikke nogen af særdeles Vilje og uden vor Tilladelse maa indtage, indelukke eller forminske af samme Overdrev; men det være den ene af Byens Indbyggere som borgerlig Pligt og Tynge gjør, saavel som den anden tilgode, og skulle de alle samtlige være os og Kronen huld og tro, og

vor Lensmand her paa vort Slot Antvorskov hørige og lydige og følgagtige udi hvis han dennem paa vore Vegne tilsigendes vorder. Thi forbyde vi alle hvo som helst ere, eller være kunne, særdeles vor Befalingsmand udi Sorø Kloster, som nu er eller herefter kommandes vorder og alle andre, vore Fogder og Embedsmænd, fornævnte vore Undersaatter udi vor Kjøbstad Slauelse, herimod paa fornævnte Overdrev at hindre eller Forfang at gøre, eller og med forbemeldte to Tønder Salt eller anden Afgift eller Tynge deraf at besværges i nogen Maade.

Under vor Hyldest og Naade, givet paa vort Slot Antvorskov den 28. Decembris 1585.

Under vort Signet.

FRIDERICH.

Kongen opholdt sig tit paa Antvorskov, ligesom han paa Gennemrejse ogsaa gjorde Ophold her, og kunde Slottet end rumme mange af Kongens Følge, maatte mange af Kongens Gæster med deres Heste tit indkvarteres i Slagelse.

Ogsaa senere Konger tog Ophold paa Antvorskov, saaledes Frederik III, der boede paa Slottet 3. September 1653 med Dronningen og et Følge paa 35 Personer, 26 Staldkarle. Disse kunde ikke alle være paa Antvorskov, og det nævnes, at *Daniel Veinholdt* har erholdt 32½ Daler for at have „spist“ en Del af Kongens Folk.

Ved forskellige Lejligheder maatte Borgerkonerne ved Festligheder hjælpe til, ligesom Sengeklæder og andet Husgeraad udlaantes til Slottet; det kunde dog knibe med, at hver fik sit tilbage.

Havde Byen dog Fordele af Antvorskov, forlangte Frederik II ogsaa noget af de gode Slagelse Borgere, og han udtaler til disse, at da kun meget faa have den efterkommet som Vilkaar, for de Byen givne Benaadninger, satte Betingelse: at sætte gode Købstadsbygninger med Tegltag paa deres Grunde, og i andre Maader forbedre Byen, og da Vejene allevegne uden for Byen, saa vel som igennem den er meget slette, paalægges det alvorligt at forsyne deres Gaarde og Huse med god Tegltag, gode Logementer og Staldrum, hjælpe til med at istandsætte Vejen, føre Sten, Sand og Grus til at lægge Stenbro over Vejen.

Det paalægges strengelig Borgmester og Raad at give Borgerne Ordre til at gøre Vejen i Stand; af alle Gaarde, Huse, Boder og Haver, hvem de saa end tilhører, skal der ydes Hjælp til dette Arbejde.

Dette særlige om Brolægning var personlig paabudt, men en Ting var at paabyde noget, noget andet, at der blev taget Hensyn til det. Man siger

Slagelse (J. J. Bruun: Novus Atlas Danicum).

nu, at Lovens Arm er lang, men den Gang var den af visse Aarsager kort, man havde dengang ikke saa rigelig med Embedsmænd, som man har nu, og de, man havde, kunde ikke nøjes med den Indtægt et saadant Embede gav, de maatte ved Siden af drive borgerlig Næring, og denne skulde selvfølgelig først passes, da Vederlaget for Embedet var meget ringe; endelig havde man ikke Nutidens Befordringsmidler, Vejene var slette, flere Steder manglede Broer over Vandløb, og saaledes kunde saaledes selv en kort Rejse være meget vanskelig at foretage, naar man da skulde uden for den slagne Landevej.

1595 fik *Christian Friis* Brev at skulle lade give Raadmand Niels Suur i Slagelse 18 Daler 1 Mark, for hvilket Beløb de skotske Gesandter havde fortæret hos ham. København 20. Marts 1595.

Og atter 25. Marts for en Gesandt, Christoffer Melin.

9. Novbr. 1627 var der Rigsraad i Slagelse, dette drejede sig om Bekæmpelse af Fjenden og Pengene dertil. Villigheden var ikke stor. Beslutningen er undertegnet af Christian Friis, Albert Skell, Christian Holck, Christoffer Ulfeld, Thage Thot, Otto Skiel, Claus Daa, Just Høg, Frants Rantzau.

Fra 22. Novbr. findes Breve angaaende samme Sag og dateret Slagelse.

Svenskekrigen. Da Krigen med Sverige udbrød, led Slagelse endnu meget af Følgerne af den mægtige Brand i 1652, og var alle Borgerne ikke udpinte, besørgede Svenskerne dette til Fuldkommenhed, og da Krigen var endt, var Slagelse aldeles forarmet.

Der blev lagt mange Byrder paa Borgerne med Ydelser af forskellig Art, naturligvis først og fremmest med at skaffe Føde, og derfor var der en Bagen og en Bryggen; hertil skulde bruges meget Brænde, og da Byskoven bogstaveligt talt var bleven rensat for brugbare Træer, maatte man andre Steder hen, og der skete derfor Henvendelse til Antvorskov, hvor Kommandanten boede. Denne svarede:

„Paa Grund af at Borgerne i Slagelse skulde bage og brygge til de svenske Tropper, saaledes havde de faaet Lov til at hente Brænde i Antvorskovs Vildtbane.“ Denne Tilladelse blev imidlertid misbrugt! Derfor kom der følgende Paabud: Paa Kongelig Majestæts af Sverrige, min allernaadigste Herres Vegne, gives alle og enhver i Særdeleshed og fornemlig Slagelse Borgere og Indvaanere tilkjende, eftersom de for nogen Tid ved deres idelig Ansøgning, formedelst de er paalagt at brøgge og bage til Militzen og Kronens Tjeneste, haver først bekommen mit Forlov paa nødtørfdig Ildebrand, som dertil kunde behøves paa 500 Læs; saa erfarer jeg nu med største Fortræd, at saadan velment Hjælp over al Maade misbruges, idet enhver lader hugge og hjemskove for Fode, ligesom de ere stærke til (og een Deel som mindst Tynge holder) udi Antvorskov Slots Vildtbane, og nest liggende Ene-

mærker, Kongelig Majestæt Appertiments og Herlighed til største Ruin og Ødelæggelse, hvilket er sket med min Ubekjenthed, og Stedets Herlighed fortryder mig, at jeg derudi haver saa vidt consenteret, og derfor højlig an-givet hos hans Kongelige Majestæt, hvor jeg hermed paa højst bemeldte min naadigste Konges Vegne forbyder alle og enhver, særdeles efter denne Dag, skal lade sig finde udi Antvorskov Slots Vildtbane, Enemærke, med Heste og Vogne, meget minder hugge, eller hugge lade noget Træ, lidet eller stort, under 100 Rdlr. Straf og Bøde. Des foruden vil jeg ogsaa have reviceret og igenkaldet al den Assignation*) og Samtøkke, nogen af mig paa saadan Skovs Udvisning bekommet haver, saa de hermed skal være død og magtesløs, hvor og naar de findes, hvorefter alle og enhver haver sig at rette og Skade at tage vare.

Actum Corsør den 12. Februar.

An. 1659.

I. B. Schönleben.

Schönleben var Kommandant i Korsør, og da man mener at vide, at Kong Gustav havde lovet ham Antvorskov Slot, naar Krigen var endt med Sejr for Svenskerne, kan man forstaa, at Schönleben ikke ønskede at faa Skoven forhugget!

Borgerne maatte ogsaa udrede store Afgifter til den svenske Konge, og da det ikke faldt dem let, maatte man henvende sig i et Bønsskrift til denne:

„Allernaadigste Herre og Konge! Efter som Eders Kgl. Majestæts Befaling er os forestillet, at hver af os skal give Sølvskat 50 Rdlr. og nu de 20 Rdlr. straks at udlægge, er nu vor ydmygste Bøn, at Eders Kgl. Majestæt af medfødt kongelig Mildhed vilde os fattige Mænd for de 30 Rdlr. forskaane, eftersom vi tilforn forud for Ryttermundering med Brandskat have været betynget.

Naadigst anseende, at vi ikke kan bringe dem tilveje, med mindre vores Kvæg og anden ringe Bohave skulde derpaa anvendes, med vores største Skade.

Hvilken Eders Kgl. Majestæt store Naade og Kgl. Hyldest Gud almægtigst, igen Naadelig vil forskylde og med Velsignelse belønne.“

Ogsaa Præsterne ansøgte om Formildelse af deres Forpligtelser:

J e g v i l m i g H e r r e n l o v e .

Kære Borgmester Caspar Brandt tilforladendes.

Gode Ven, næst vores venlige Hilsen, og for bevist Godhed, vores og vores Villig Tjeneste, eftersom vi samtlige fire Præster her i Byen, nu paa ny igen anmodes af Borgmester og Raad, en ny Indkvartering at indtage, i vore Huse eller Contribution at udgive, saa jeg, Per Willadsen, er tilsagt,

*) Anvisning.

af deres Bud, enten jeg vilde 7 Rdlr. om Dagen til Commandanten Schönlebens Assignation eller nogle visse Tal Bodsmænd. Vi anden med saadan Bud, enten vi vilde give Penge til velbemeldte Schönlebens Assignation eller Indkvartering.

Da efterdi som I selv vel kan betænke, saadan at paatage i vore Huse, som behøver Rolighed til vores Embedes Forrettelse og i mange Maader have stor Afbræk paa vor Indkomst, og vi ikke forunde, at nogen af Borger-skabet, sig derudi mod os ville klage, ere vi da venligen af Eder begjærende at I som vores tilforladende gode Ven, vilde dette udi den bedste Mening og Forma, Commandanten Schönleben anbringe, at han gunstelig her udi vilde være behjælpelig, eftersom de udi andre Købstæder jo forskaanes, og han ved sin Hofmester Cornetten haver os lovet at udi Indkvartering og andet deslige, vilde være behjælpelig. Kære Borgmester, gjøre, som vi forlader os til Eder, og bringe dette for hannem.

Vi vilde vel, nogle af os draget neder til Eder, men nu ere vi med vores Embedstjeneste i disse Dage alle besværede.

Dersom det synes Eder at skulle være raadsomt, enten Commandanten selv videre herom at anmode, eller maatte søge hans Kgl. Majestæt af Sverrig selv, at I vilde da være behjælpelig med et Ord, at vi dog kunde erlange hos hannem nogen Recommendation, efter som vi vel kan fornemme, at de endelig skal vilde gøre os Contribution og Besværing, ved hvad Middel de kan bringe det tilveje.

Kære Borgmester, gjøre herudi som vi forlader os til Eder, og som Eder mulig kan være, kan enten vi eller nogen af vore tjene Eder igen da skal vi findes redebøn til hvad Eder kært og behagelig kan være, og ville vi have Eder med Hustru, Hus og kiært havende, Gud Almægtigste befalet ved os.

Menige Sognepræster i Slagelse.

Selv om der ikke fandt nogle aabenlyse Stridigheder Sted under Sven-skernes Ophold, kunde Fjendtligheder dog ikke helt undgaaes, og det skete endog, at nogle blev dræbt, saaledes selve Karl Gustav's Kusk, Bent Mogensen, der var født i Nerike i Staden Ørebro. Kusken, der var 22 Aar gl., skulde køre sin Konge ud til Antvorskov, men da han kørte gennem Bjergbygade faldt der et Skud fra et gammelt Krat bag et Stengærde; Skudet, der maaske var tiltænkt Kongen, ramte Kusken og dræbte ham paa Stedet. For nogle Aar siden fandt man ved nogle Udgravninger paa Antvorskov et Kranie med et Skudskaar i venstre Side af Baghovedet, om dette har noget med Kusken at gøre vides dog ikke.

Den 26. Juni 1659 blev en Stedsøn af Vandmanden Niels Jensen af Antvorskov slaaet ihjel af de svenske Tropper uden for „Slottens Port“.

Den 26. Januar 1660 blev den svenske Fændrik Christen Lauritsen dræbt ud for Peder Hansens Dør paa Bredegade af en Slagelseborger ved Navn Anders Bager; i Følge Befaling fra Greve Thott prædikede Præsten M. Peder Willadsen over ham.

Samme Christen Lauritsen var barnefødt i Thy og havde været Gaard-ejer, men var gaaet i svensk Krigstjeneste; ogsaa her lod en Bonde sig hverve til svensk Soldat, nemlig Bonden Niels Kristensen fra Hyllerup.

I Oplandet forefaldt ligeledes Drab. Den 11. Juli 1660 blev Rigsadmiral Wrangels Kvartermester og Forvalter paa Sæbygaards Lehn, Hans Müller, der var født i Meisen, dræbt af Bonden Jacob Adrian ved Askevad mellem Sæbygaard og Vedbygaard.

I Sct. Peders Sogn døde i 1659 20 svenske Soldater.

Som altid, naar der i længere Tid har været Soldaterindkvartering paa en Egn, skulde ogsaa denne Indkvartering fremvise synlige Beviser paa Svenskernes Eksistens i lange Tider derefter, ja, der findes vel endnu Borgere i Slagelse, hvis Stamfædre var med i Svenskekrigen og som i Orlovstiden optraadte som smægtende Bejlere til det danske smukke Køn! I hvert Fald afgiver Sct. Peders Kirkebog tydelige Beviser for denne Paastands Rigtighed, idet der, Aaret efter at de svenske Tropper var rejst, af samtlige Fødsler i dette Sogn var 44 % uægte Fødsler, og Halvdelen af disse nyfødte havde svenske Fædre. I Sct. Mikkels Sogn, der var langt større, har Antallet næppe været mindre, men da Kirkebøgerne for Sct. Mikkels Sogn ikke eksisterer fra den Tid, kan dette desværre ikke oplyses.

Var Følgerne af Svenskebesøget paa denne Maade til Velsignelse for Efterslægten, kan det roligt siges, at det paa alle andre Omraader fremkaldte Nød og Bekymringer; 115 Gaarde og Vaaninger laa øde og afbrændte hen, og 226 Borgere var husvilde og havde mistet alle deres Ejendele, og som saa mange Gange før maatte Borgerne klage deres Nød for Kongen. Denne Klage blev forebragt Kongen gennem Kgl. Kommissarius Axel Juul til Wollstorp og Lehnsmand Hugo Lützwow og oplæstes 22. Januar 1661 paa Slagelse Raadstue.

Saa vidt jeg véd, har man ingen Opgørelse over, hvad Svenskerne ødelagde, men tager man Inventarielisterne fra Antvorskov fra Tiden før og efter Krigen, saa er der ikke mange Ting at indføre paa disse efter Krigen, alt blev fjernet, om det saa var Blytagene paa Trappetaarnene.

Byens Kirker var ogsaa udsat for Røveri og Overlast, og Sct. Peders Kirke var mange Aar efter saa medtaget, at det regnede ned i Kirken, „saa Folk ikke kunde være tørre under Gudstjenesten“; Taarnet var faldet ned, og den Træstilling, der midlertidig var opsat til at bære Klokkerne, blæste om i en stærk Storm. Elendigheden var meget stor, men sikkert var det ens

over hele Riget, Bønderne maatte ogsaa i høj Grad holde for, mange Gaarde blev afbrændt og mange Landbrug lagt øde, og da Slagelse jo altid har været en Landbocentral, mærkedes dette ogsaa her.

Selvfølgelig gik der længe efter Svenskekrigen mange Sagn om Svenskernes Bedrifter; her skal fortælles et Sagn om Præsten i Boslunde, der havde svenske Officerer i Indkvartering.

Disse Officerer havde faaet den kedelige Vane, at de hver Dag efter Middagen tog det Sølvtøj til sig, som fandtes paa Bordet.

Præsten sagde dog intet dertil, men skaffede oven i Købet hver Dag nyt Sølvtøj frem.

Nu skete det, at Præsten blev indbudt til Middag hos den svenske Konge, og her opførte Præsten sig som de svenske Officerer gjorde hos ham! Efter Maaltidet tog han ganske rolig Sølvtøjet til sig. Kongen blev selvfølgelig noget forbavset, men paa hans Spørgsmaal til Præsten, svarede denne, om det da ikke var Bordskik i Sverige at putte Sølvtøjet i Lommerne, for saaledes bar de Officerer sig ad, som han havde i Indkvartering! Præstens frimodige Opførsel bevirkede, at Sølvtøjet, som de svenske Officerer havde fra-taget ham, kom tilbage paa Kongens Foranledning. — Ligeledes fortælles det, at Svenskerne skal have ødelagt en hel Landsby, Gækkelund (Gækkelundsvej opkaldt herefter), den bestod af 7—9 Gaarde og laa paa Idagaards Mark, men dette skal Svenskerne dog ikke have Skyld for.

I „Kancelliets Brevbøger“ findes aftrykt et Brev fra Frederik II, dateret Antvorskov 9. Januar 1585 og stilet til Slotsherren paa Antvorskov, Hr. Peder Redtz. Heri har Kongen bevilget, at Kronens Bønder i Gieckelund, der efter Kongens Befaling skulde flytte derfra og hen paa noget andet Kongegods, maa *nedbryde* de Huse, som de nu have i Gieckelund, og føre dem hen til de Gaarde, som de faa i Stedet, dersom disse maatte være brøstfældige, derimod maa de ikke sælge eller paa anden Maade afhænde Husene.

Byen er altsaa blevet nedlagt i Aaret 1585, og Navnet Gækkelund har man, udover at der i Antvorskovs Regnskab for 1609 nævnes Geckelunds Mark, ikke truffet paa, før man nu har opkaldt en Vej efter den gamle Landsby.

Endnu før man var begyndt at komme sig lidt, udbrød den store Ildebrand paa Bjergbygade i Aaret 1669 (se herom senere).

Næringslivet led naturligvis ogsaa meget under al den Forarmelse. Handel og Haandværk stod i Stampe, intet at sælge, intet at købe for — og heller intet at bygge for; Byggeriet gik derfor yderst langsomt, og de Huse, der opførtes, var meget sparsommelige for Udstyr: lette en Etages Huse med delvis Tegl- og Straatag, Bindingsværk og i Reglen Mur til Gaden, men Lervæg til Gaarden, Gulvet af Sten eller Ler, kun de mest velstillede havde Raad til Bræddegulv, Vinduerne var smaa blyindfattede Ruder, der for det

meste bestod af grønligt Glas, som der ikke gav meget Lys, Bekvemmeligheder var der ikke mange af, men til Gengæld større Udenomsplads, end man kender til nu.

Tre Byvaaben.

Slagelse Byvaaben. Gennem Aarene er forskellige Motiver bleven anvendt i Slagelse Byvaaben. Paa et Bysegl fra det 18de Aarhundrede ser man en Konge siddende paa sin Trone, det samme Byvaaben gaar senere igen paa Slagelse Borgervæbnings Fane, som stammer fra Frederik VII's Tid. Dette Motiv maa føres tilbage helt til ca. 1350 fra St. Knudsgildets Segl, hvor Hertug Knud er afbildet paa samme Maade som

Malet Byvaaben paa Slagelse Borgervæbnings Fane.
(Gunnar Knudsen: Hist. Samf. Aarb. IV.)

Figurerne paa ovennævnte Bysegl og Fane; et andet Bysegl fra den nyere Tid forestiller et Skjold med et Træ, og oven over dette en Hjælm med et Træ.

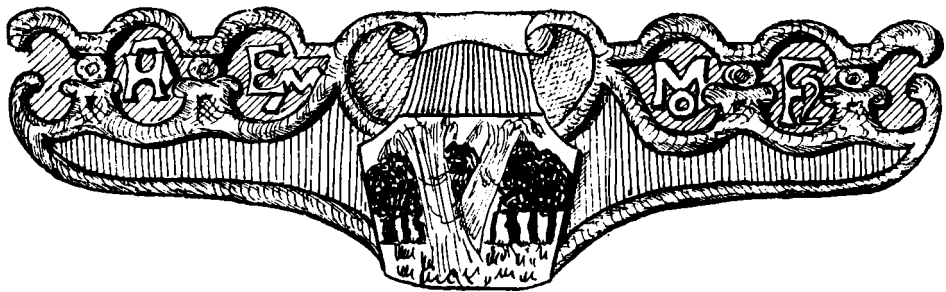
Det mest kendte Byvaaben, og vel ogsaa det mest anvendte, er uden Tvivl det Byvaaben, hvor Sct. Mikkels Kamp med Dragen afbildes.

Allerede i Middelalderen har Slagelse Borgerne optaget dette Motiv i deres Segl og Byvaaben, og Aarsagen hertil er ikke vanskelig at udgranske, idet vor største Kirke er opkaldt efter Sct. Mikkel, han er en af de Helgener, som tidligst er blevet dyrket, og derfor er hans Navn knyttet til flere af de ældste Kirker i Danmark.

Sct. Mikkels Kamp med Dragen anføres i Biblen, Joh. Aabenb. Kap. 12, saaledes: „Og der blev en Kamp i Himmelen; Mikael og hans Engle gave sig til at kæmpe imod Dragen, og Dragen kæmpede og dens Engle. Men de magtede det ikke, og deres Sted fandtes ikke mere i Himmelen. Og den store Drage blev nedstyrtet . . .“

Indtil 1770 holdtes Sct. Mikkelsdag (29. September) hellig, men endnu i vor Tid bliver vi mindet om Sct. Mikkelsdag ved det kendte Auktionsudtryk: „Kredit til Mikkelsdag“; til Mikkelsdag er Høsten forbi og kan gøres i Penge.

Slagelseborgernes Mark- og Skovbrug.

SLAGELSE store Jordtilliggende, hvilket Byen kan takke baade Hellig Anders og Frederik II for, har bevirket, at der, selv af Byboere, er drevet et ret udstrakt Agerbrug. Derfor maa dette helst omtales i et Kapitel for sig.

Af det gamle Mundheld: „Roskilde Ringning og Slagelse Møgagning aldrig fik Ende“ kan man danne sig et Begreb om Omfanget af denne Næringsvej.

Omkring Aar 1200 nævnes, at Slagelse i Plovskat gav 18 Mark. Svineavl var ogsaa i gamle Dage ret stor, Byboerne havde mange Svin, og det var almindeligt, at man drev Svinene ud i Skovene, at de selv kunde finde deres Næring der, og selve Fedningen besørge ved Hjælp af Olden, Bognødder og andre af Stortræernes Frugter. Deraf opstod Ordet „Oldensvin“. Disse Oldensvin gav tit Anledning til megen Trætte baade om Retten til at holde disse Svin og om Antallet paa dem.

Oldensvin. 1470 blev for Slagelse Ret afgjort en Stridighed mellem Closteret (Antvorskov) og Borgere i Slagelse angaaende Oldensvin og vilde Øg. Landsdommer Henrik Meinstrop og Hans Naul, Kalundborg Slot, afsagde efter Kongens Befaling en Kendelse, hvori meddeles, at Slagelse kunde fede 350 Svin i Byskoven uden Vederlag, var Antallet større, skulde der svares „Oldengjeld“ af det overskydende Antal til Closteret. Bekendtjør Prioren (paa Antvorskov), at Svinene skal drives til Fold, da skulde de, som havde Svin i Skoven, drive deres Svin hjem, men hvis nogen tog Svinene hjem inden Priorens Bekendtgørelse, skulde han meddele Prioren eller hans Embedsmand, hvormange han drev hjem, den, der ikke gjorde det, skulde afgive lige saa mange Svin, som han drev hjem, hvis han da blev greben

paa fersk Gerning! Blev han ikke taget paa fersk Gerning, tilkom det Byfogden i Slagelse at tage Affære paa Priorens Vegne.

Ligeledes bestemtes det, at naar Vor Frue Kirkevæрге vilde jage efter Øg, da skulde han meddele Prioren det, at Closterets Øg kunde blive mærket med brændende Jærn. Kirkeværgen skulde ogsaa brændemærke Kirkens Øg, og ingen maatte sætte Øremærker paa vilde Øg, men brændemærke dem med Jærn.

1472 stadfæstede Kong Kristian I dette Dombrev og fuldbyrdede det med alle de Ord og Artikler, som det indeholdt. Var Borgerne lidt graadige, har Prioren nok heller ikke undslaaet sig for at benytte sig lidt rigeligt af sin Magt, i hvert Fald blev det i 1476 i Kongens Nærværelse aftalt, at Prior Jep Mortensen igen skulde give Slagelse Borgere alle de Svin, som han havde taget fra dem.

1492 blev der paa Retterting paa Antvorskov afsagt en Kendelse, der udtalte, at Slagelse Borgerne skulde svare Closteret Landgilde og Leje af Hosløff Enemærker og af Panteholm, dersom dette blev forsømt „skal Closteret igen overtage fornævnte Skov og Mark“. Ligeledes maatte Slagelse have 400 Svin gaaende i Byskoven „imod Closterets Skov“, dog blev de Grise, som fødtes efter Sct. Hansdag ikke medregnet i dette Tal. Prioren skulde have Beskrivelse over, hvor mange Svin hver drev til Skovs, ligesom Svinene skulde tages hjem, naar Prioren paabød det, og hver maatte gøre Rede for sine Svin. Oversteg Antallet af Svinene 400, skulde der svares Oldengæld til Prioren, og dersom nogen forbrød sig herimod, havde han fortabt Retten til sine Svin, halvt til Byen og halvt til Prioren; blev en Mand ikke grebet paa fersk Gerning, men alligevel mistænkt for at have et større Antal Svin end tilladt, skulde Byfogeden dømme over ham. Drev nogen sine Svin fra Byens Skov ind i Closterets Skov, skulde der svares Oldengæld til Closteret, men løb Svinene selv derind, skulde intet svares! Temmelig sikkert har det altid været Svinene, der selv har fundet paa at løbe ind i Closterets Skov!

1478 bilagde Abbeden i Sorø og 3 gode Mænd, efter Kongens Brev og Befaling, en Strid, som var opstaaet mellem Prioren paa Antvorskov og Slagelse By. Først afsagdes, at Borgerne var pligtig at afgive Jordskyld til Closteret eller gøre Høstarbejde for Jordskylden som sædvanlig, hvis ikke skulde de pantes. Ligeledes afsagdes det, at Slagelse Indbyggere skulde nyde og beholde Closterets Del i Hosløff Mark, uden for Slagelse, og Panteholme; for det Landgilde, som blev afgivet derudaf; dette Landgilde bestod i 1 Td. Smør og 2 løde Mark (skulde ydes Sct. Olufs Dag). Blev dette ikke opfyldt til rette Tid eller Skoven blev forhugget, skulde Prioren have Ret til at tage Closterets Andel i Skov og Mark tilbage uden „hver Mands Gensigelse“.

Paa Grund af sine store Skove havde Antvorskov store Betingelser for at kunne modtage Oldensvin, og saadanne Svin fik Lov at gaa i Skovene for en aarlig Afgift af 4 Sk. Stykket; det mest almindelige var dog, at Klostret fik Lov at beholde hvert 10de Svin. Var det gode Oldenaar, kunde der gaa indtil 7000 Svin i Skovene.

Det har sikkert været store Dage, naar man om Efteraaret skulde samle Svinene sammen for at drive dem hjem; Klostrets Bønder blev tilkaldt, og man anstillede da en formelig Klapjagt; de Svin, som tilfaldt Klostret i Oldengæld, blev straks slagtet og nedsaltet, saa at man altid havde rigeligt med Flæsk. Var det et daarligt Oldenaar, som i 1609, kunde de afleverede Svin dog være saa magre, at det ikke kunde betale sig at slagte dem, Svinene blev da sat paa Sti og fedet op med Byg, $\frac{1}{2}$ Td. pr. Svin.

Af en Vurdering fra 17. Septbr. 1644 kan man se, hvormange Svin, man regnede med at de forskellige Skove kunde modtage. Vurderingen af Skovene i den nordlige Del af Antvorskov Len fortæller følgende: Den Skov, Ole Andersen i *Sorterup* er Foged over, kan fede 100 Svin, den, hvor Jens Pedersen i *Kindertofte* er Foged over, 100 Svin, Hans Pedersen i *Oldenbjerg* 400 Svin, Niels Hansen i *Nordrup* 150 Svin, Peder Smed i *Vedby* 150 Svin, *Ottestrup Kirkeskov* 15 Svin, *Sct. Mikkels Kirkeskov* 30 Svin o. s. v. En saadan Vurdering har temmelig sikkert været ret vanskelig og maa derfor ikke tages altfor bogstaveligt.

Forskellige Bestemmelser. 1361. *Stege Venge. Ingefriid bekiende sig at have et Støkke Jord udi Hundshale ved Slauelse i leye af Bispen i Roskilde. Caret signo.*

1514. *Landstingsvidne, at Stege, som fordem kaldtes Hundshale, haver været uildet og ukjæret af Slauelse Mænd i 36 Aar.*

1509. *Slauelse Herredstingsvidne, at Stege Vænge har været villet og ukiert i 40 Aar og mere, og er Klosters egen Jord med 2 Søer, som dertil ligger.*

1524. *Kong Friderichs I Dom, hvorudi inden Peder Bech i Slauelse blev dømt til at give Faldtzmaal til Closteret, formedelst hans Svend brød Hul paa Stege Vænge.*

1537. *Borgmester og Raad udi Slauelse bekjender dem til evig Tid udi Leje af Antvorskou at have bekommet Stege Vænge med Saadan Vilkaar, at de deraf skulde aarligen yde Closteret 1 Fjerding Smør, saa og Hosløff Mark og Panteholme, og deraf give en Tønde Smør og 2 Løde Mark.*

Stege Vænge, før kaldet Hundtzhale, fik senere Navnet Esperne Venge, derefter Poulsberg Vænge; dette er nu tildels udstykket og bebygget. Saavidt jeg kan greje, har dette Vænge ogsaa heddet Friis Vænge, og sandsynligvis

ved Frue Kirkes Nedlæggelse, overgaaet til Sct. Mikkels Kirke; til denne Kirke betaltes Landgilde.

Hosløff var en Landsby, som laa ved Holbækvejen, et Stykke efter Jernbaneviadukten, der findes endnu et Gadekær, som benævnes „Aarsløv Gadekær“. Panteholmene laa Nordvest for Ætterbjerg. Disse Jorder, som altsaa tilhørte Antvorskov, var jo egentlig kun at betragte som en Slags Fæste- eller Lejejord.

Antvorskov ejede ogsaa flere Ejendomme i Slagelse, saaledes at Slagelse har staaet i Afhængighedsforhold til Antvorskov.

Kong Hans' Stadsret udtaler:

Vil nogen i Kloster, og han haver Hus og Jord, da skal han dette lovlig opbyde til Tinge og sælge det til en Borger eller Bymand og siden fare i Kloster med Penning og Løsøre og ikke med Jordegods, om nogen vil det købe. Ingen maa afhænde Købstadsgods, at der formenes Bymænd at fange tilkøbs.

Ovenstaaende skærper Christian II, og Frederik II udtaler endnu skarpere, at Købstadjorder skal forblive ved Købstæderne. Dog maa disse Paragraffer ikke altid være overholdt; thi ogsaa Kristian IV maa i bestemte Udtryk minde Borgerne om disse Paragraffers Eksistens.

Hvor der opstod Strid om Jordskel, maatte Oldinge træde til, og efter Rebning sattes Skellet, dertil benyttedes enten Flint, rød Mursten eller Trækul, som man nu havde nærmest for Haanden.

Antvorskov Slot ca. 1588.

Kort over Vestsjælland 1777.

Kongebrev. CHRISTIAN QUARTUS gjør alle vitterlig, at eftersom Borgmester og Raad udi vor Købstad Slagelse paa deres egne og paa menige Borgerskab der sammesteds deres Vegne, underdanigst lader andrage, hvorledes nogen Tid siden efter fornævnte Borgerskabs Anmodning er indhegnet en Del af Byens Overdrev til Saaland og Vang, som dog for hver tredje Aar ligger til Fællede og Græsgang, hvilken Jord er Borgerskabet, som Huse og Gaarde havde, og der i Byen boede, imellem skiftet af 24 Mænd efter deres Skat, og siden solgt og arvet til de i Byen boende ere, hvem deraf sælge og ikke bruge vilde, formedelst det en ringe Del paa hver kunde blive, som een eller to Skæpper Sæd, ringere eller mere, som de stode højt i Skat eller Tynge for.

Op paa det Folk des bedre kunde være i Vished dermed, om nogen siden nogen vilde paa tviste, er de underdanigst vores naadigste Confirmation derpaa begjærendes, at samme Jord, som Borgerskabet saaledes imellem skiftet er, maa derved forblive, og hvem deraf sælge vilde, den at sælge til bosiddendes Borgere, som Skatter og Byens Tynge udstaa, og ingen andre, om det Magt skulde have.

Da have vi paa samme underdanigst Anmodning 24 Mands Skifte og Deling, som Borgerskabet imellem om samme Jord skeet er, confirmeret og stadfæstet, saa og hermed i alle Maader confirmerer og stadfæster, at det derved herefter saaledes i alle Maader skal forblive, og hvem deraf sælge vil, den at sælge til bosiddende Borgere, som Skatter og Byens Tynge udstaar, og ingen anden, om det ellers Magt skal have. Forbyndes etc.

Hafniv den 16de Maj 1646.

Som man vil have forstaaet af Kristian den 4des Kongebrev var der tit Strid om Rettigheder til Jorden; her skal anføres Uddrag af en Commissionsdom, afsagt paa Slagelse Raadstue 18. September 1733, angaaende tvende Vænger, som Raadmand Peder Jensen havde indelukt paa Byskovens Overdrev.

Peder Jensen havde fremlagt kgl. allernaadigste Skøde til Borgmester Mogens Jacobsen af Dato 30. Aug. 1697, angaaende 2 Fjerdingkar, 2 Alb. Hartkorn, som er beliggende blandt Slagelse Byskove; i Skødet var dog ikke nærmere oplyst, hvor Jorden laa. Peder Jensen havde imidlertid erhvervet Borgmester Lassen og Raadmand Coldings skriftlige Tilladelse til at indelukke et Stykke af Byens Byskov mod en aarlig Afgift af 2 Mark.

Peder Jensen blev dømt til at borttage og sløjfe Stengærder og Grøfter om det indhegnede Stykke Jord, saa at denne Jord kan igen gaa ind til den fælles Græsgang.*)

*) Borgmester Lassen og Raadmand Colding maatte bøde 10 Rdlr., Lassen de 4 Rdlr. og Colding de 6 Rdlr.

En Højesteretsdom af 9. April 1781 skal her gengives, da den oplyser om Benyttelsen af disse Jorder:

„Slagelse Bys Indvaanere, som ikke bruger Avling, bør være berettiget til herefter som forhen at nyde fri Græsning for deres Kreaturer, saavel i Byskoven som i Byens trende Marker, der efter Omgang aarlig bør ligge til Fællede, samt paa Ævret i de to andre besaaede Marker, alt i Forhold til deres i Slagelse By eiendes Grundtaxt, og hele Græsningens Vurdering lige med Avlsbrugere; i Henseende til Forbudet af 26. Febr. 1777 bør Commissariernes Dom ved Magt at stande. Udi Salarierne til Commissarierne betaler Parterne hver for sig et Hundrede Rixdaler og paa samme Maade til Actor Halvtredssindstve Rixdaler. Processens Omkostninger ophæves, til Justitskassen betaler hver af Parterne fem Rixdaler.“

Hermed var denne Strid endt foreløbig, men ved Udskiftningen blev hele denne Sag igen fremdraget og findes trykt i et lille Hæfte med Titel:

„Documenter og Planer Slagelse Byes Herligheder
og Udskiftning betreffende“.
Odense 1799.

Naar man af foranstaaende erfarer, at Frederik II skænkede al den Jord, som vi nu kalder „Slagelse Mark“ til Byen og ligeledes skænkede Tiender til Slagelse Hospital, vil man kunne forstaa, i hvor høj Grad denne Konge direkte har gavnet Slagelse, indirekte gavned han Byen ved sit Ophold paa Antvorskov.

Disse Jorder er mere haandgribelige end de Jorder, som Hellig Anders efter Sagnet indred paa et Føl, men det gaar jo ikke altid efter Fortjeneste, ellers burde der forlængst have været rejst et Kongemonument til Minde om Frederik II her i Slagelse.

Afskrifter fra Markbøger.

Markbog 1682 indeholder følgende Marknavne:

Slagelse Østermark:

Nye Mark ved Møllerne, en Holm ved Retterstedet, ved Parken, Closterbanken, nye Mark Closterbanken, en stor Holm ved Byskauf først imellem Skoven og Parken, i en Aas vesten for Hr. Lydrichs Holm, ved Roskilde Høi en Holm, Ørslø Gadekier, ved Kraagede Kier, ved Gudom Mølle, ved Ledet en Holm, synden for Stendys, Orsele Banken, Oxebro Banken, ved Oxebro, de lange Agre, ved Oxebroled en Holm synden for Stendys, ved nederste Stendys ved Oxebro, Langrøede, neden for Langrøden en Holm, neden for Roskilde Høi en Aas, Oxebrobanken, langrøde Aasen.

Slagelse Bys Vænger:

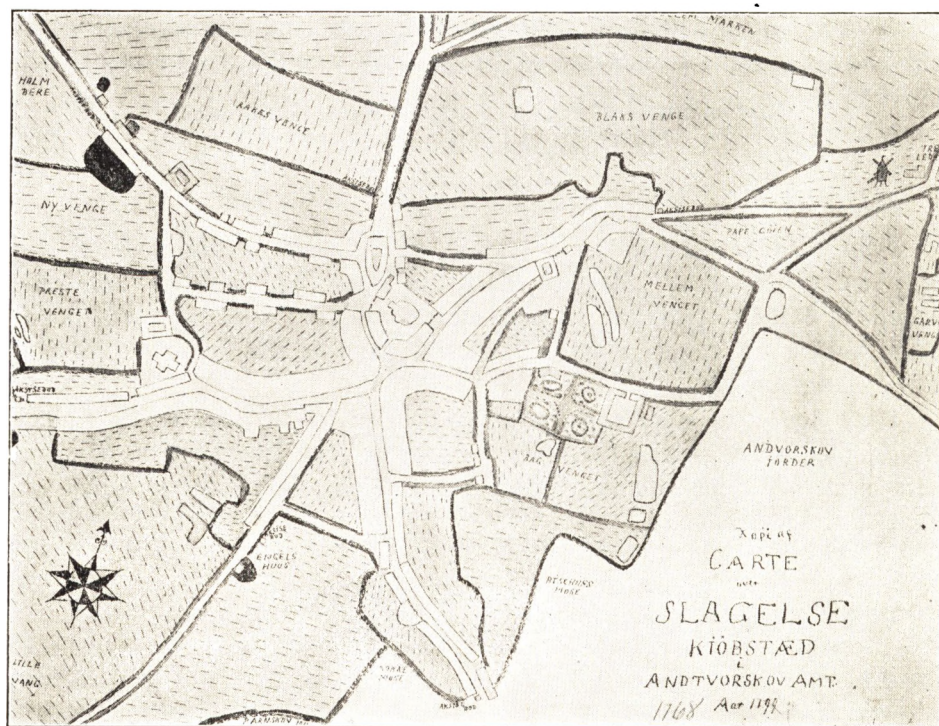
Vor Frue Vænge, Carstens Vænge, Blach Vænge, Peder Martensens Vænge, et indelukt Vænge, Skousø Led, ved Allekiermose.

Slagelse Nørre Mark:

Nørre Vænge (de fattiges) m. m., Store Vænge, det grønne, nye Vaang, Nørre Mark, Ludtze Høi ved Slagstrup Leed.

Fruerlykken:

Lille Vang, Sct. Peders Kirkejord, Vestervang, nye Vang, Offuermarken, Hospitalets Jorder, Lacheland, Hellig Gejstes Mark, Vester Søe.

Slagelse og Omegn 1768. (Tegnet af P. Arnskov.)

Som en Prøve paa, hvorledes Jordsalg og Jorden betegnedes skal her anføres et Uddrag af Feldbereder Laurits Rasmussens udgivne Panteobligation til velvise Borgmester og Raad paa de Fattiges Vegne, det angik et halvt Hundrede Slettedalere. 1698:

Mine Ejendomsjorder, nemlig: I nye Vang, en liden Ager vender i Østen

og Vesten, er agtet*) for 4 Skp. Sæd, Rensbrødre ved Synder de fattige, nor-
der Side Al. Jørgens Jord, lidet Eng til $\frac{1}{4}$ Læs Høe. Noch paa Svine Høy en
høfd Ager, vender paa Turessøe mod Nord, og de fattiges Jord Synder Ende,
Rensbrødre Søfren Møller, vester Side er agtet for 6 Skp. Sæd.

I Nørremark en høfd Ager vender med sønder Ende paa ny Vangs
Rende og nordre Ende, Niels Laurs, Rensbrødre Matz Jørgensen Øster, vester
Side Obrist Rabbe er agtet for 5 Skp. Sæd med liden Eng for nordre Ende.
I Østermark en Ager vender paa Oxebrovejen, Hans Jacobsens Norden og
Frue Anne Rosenpalms paa Synder Side er agtet for 4 Skp. Sæd, noch to
Agre vender paa Oxebrovejen, Hans Jacobs Øster, Fru Anne Rosenpalms
Synder Side, med en Enghule gaar igennem til Mag. Peders Jord til Høfden
for Enden, er agtet for en Tønde Sæd.

Rensbrødre benævnedes de, hvis Jord vendte til samme Reen. Paul Niel-
sen Rosenpalm, Ejer af Broerupgaard, var adlet med Navnet Rosenpalm.

Af foranstaaende vil man se, at Jordbrugerne havde deres Jord fordelt
paa flere Steder, og Betegnelsen af Beliggenheden har ikke været let for
Samtiden, men ved Hjælp af Jordebogen kan man dog nogenlunde stedfæste
de i Panteobligationerne nævnte Jorder.

25. Septbr. 1717 angives Slagelse Hartkorn til 249 Tdr. 1 Skp. 1 Fjdk.
1 Alb.

Denne Vurdering foretoges af M. Nomsen, C. F. v. Holstein og H. Seide-
lin, der vurderede alle sjællandske Købstæders Jorder.

Alle Husejere, kommunale og kirkelige Embedsmænd samt almindelige
Bestillingsmænd havde Tjenestejord, en saadan Jord kaldtes Bestillingsjord
og laa paa forskellige Steder, angivet i Agre og i Maal baade i Længde og
i Bredder.

Saaledes laa Raadstuetjenernes Jord i Klostermarken.

Stednavne har jo megen Interesse, og jeg skal derfor efter Jordeb-
bogen fra 1738 nævne disse Navne:

*Højskovsvænge, Byskovsvænge, Treangel, Byskov, Kalkevræa, Galge-
mark, Kalkekrog, Skousø Mark, Klosterbanke, Galgeholm, Hallings Aas,
Allike Aas, Bedstemoders Aas, Lille Oxebro Banke, Sten Døsten, Oxebro Vej
Aas, Oxebro Led Aas, Store Langrøden, Anden Allike Aas, Lange Galgeaas,
Hemming Helde, Byskovs Holm, Eng kaldet Haurepark, Galgeholm, Langrø-
den, Paa Helden, Paa Hemming Helde, Humperne, Knolde Aas, Skousø Mølle
Aas, Kors Aas, Stengierde Aas, Mellem Aas, Kroge Kier, Tidselbjerg Banke,
Bag Langrøden, Klemte Aas, Aaslev Gadekier, Bag Roskilde Høye, Roskilde*

*) vurderet.

Banke, Gamle Galge Bakke Aas, Kroge Aas, Holmen ved Treledet, Capels Park, nok en Holm ved Treledet, Teisens Park, Byskovsvænge, Gadervænget.

I Mellemvænget:

Raadmandskrogen, Møllehumperne, Stendøsten, Ludtzhøj Aas, Store Tyvestykker, Lille Tyvestykker, Lange Aas, Smedeholm, Store Kongeholm, Blinde Mose Aas, Tidselbjerg Banke, I det grønne Calentejord, Calentejord, Beskes Vænge, Bax Vænge, Mellem Vænge, Papegøjevænget, Bagvænge.

Øst for Spritfabriken laa Ture Sø, og hvor Slagteriet nu ligger laa Frue-lykke Mose, Store og lille Kringlen, Ture Sø Aavænge.

Slagelse har i ældre Tid haft rigeligt med Ferskvandsfisk; som det hedder i Pontoppidans Digt om Slagelse (se Pag. 16):

Jeg Karper og Karudser faar
af mine mange Parke.

Disse Parker laa for en stor Del i Byskoven, og de var et Aktiv for Byen, idet de forpagtedes ud for ret betydelige Afgifter. Saaledes gav 21. April 1718 Borgmester Jens Lassen og Raadmand Rasmus Vohnsen Tilbud om at ville fæste Byskovsparkerne og Dammene, og paa egen Bekostning lade dem oprense, saa at de tillige kunde blive tjenlige til at vande Byens Kvæg i; Parkerne var nu blevet fæsteledige, efter at den tidligere Forpagters Enke havde opgivet dem. Afgiften havde tidligere været 6 Rdl. 9 Sk. om Aaret, men i Betragtning af, at de var blevet vanrøgtede og for en Del tørlagte og derfor behøvede en grundig Istandsættelse, lyder Tilbudet nu kun paa 3—4 Daler om Aaret. Forpagtningen gik i Orden paa disse Betingelser.

Navnene paa Fiskeparkerne, som laa i den saakaldte Byskov, eller rettere i den forhenværende Byskov, var følgende:

Nøddesø (senere kaldet Skidtæk), *Clara Park, lille Clara Park, Frydensborrevænge* (en firkantet Plads med Vand omkring, som en Voldgrav), der var 7 Parker ialt, men de resterende Parker var uden Navne.

Det Stykke Land, som kaldtes Kalkevraa eller Krog findes ikke mere paa Kort over Slagelse. Slagstrup, som findes angivet paa gamle Slagelse Kort, og dengang hørte under Slagelse, „Slagelse Torp“, blev senere fraskilt, men derom senere, dog skal jeg anføre Marknavnene:

Beriderbanen, Gaasehals, Vingeagre, Ravnebæk Aas, Stokkerne, Skovs-bjerre, Askemose, Niels Hansens Holm, Gode Land, Tisseland, Rævegravene, Lærkestokkerne, Solbæksagre, Thone Mose, Slagstrup Holm, Grotstokkene, Tyvestokkene, Krogeagre, Mosestokkene, Viveholm, Grandskifterne, Klofingers Høy, Ledagre.

Af dette vil man kunne forstaa, at Magistraten her har begaaet en Fejltagelse ved at give Tilladelse til, trods Forbudet „ikke at afhænde Jord til udenbys“, at sælge disse Jordstykker ved Auktion. — Men Avlsbrugerne vilde altsaa ikke rage Kastanjerne ud af Ilden for Magistraten.

Den ny Grundtaxt for Slagelse (ialt 252 Huse).

Samlede Taxter: 129,050 Rdlr., Grundtaxt: 16,099½ Rdlr., Skattetaxt: 2002¾ Rdlr. Byens Udgifter et Aar 400 Rdlr., „og da Byens Skovgræsning hidtil ikke har været Byens Indvaanere til nogen Nytte, idet at samme tildels har lagt i Fællig med Byens Østremark og Skousø Bye, men nu formedelst Østermarkens Indhegning fra Skousø er blevet separeret, saa da højsalig Kong Frederik II's Gavebrev udviste, at dette Overdrev er givet Gaarde og Husejere i Slagelse paa det de desbedre kan holde deres Gaarde og Huse istand, saa tilkommer det Gaard- og Husejerne alene i Proportion, at den her anførte Taxt efter Vurdering at yde visse Høveder Græsning; de, som intet Græs have Brug, kan saaledes faa Tilladelse til at leje deres Del til en af deres Medborgere, men ingensinde maa det tillades en Gaardejer at leje sin Del bort til udenbys Folk, saalænge nogen Byens Mand vil leje det. Saaledes nyder ingen uden Gaardejeren Nytte af Byens Skovgræsning, ligesom de, der virkelig ejer Jorde udi Marken, nyder Proportion af deres ejendes Udsæd.“

Kong Kristian IV befalede, ved Forordning af 1629, at Bonden skulde dyrke Hamp, og ved Forordning af 7. Aug. 1687 kom en lignende Ordning ogsaa til at gælde for de Købstæder, der havde Agerjord, idet disse skulde besaa mindst Fjerdeparten af deres Jorder med Hamp, Hør eller Roefrø; hvis ikke kunde man risikere en Bøde paa 2 Rdlr. for hver Td. Land, der ikke var besaaet af den befalede Fjerdedel.

Denne Forordning blev dog allerede formildet og indskrænket ved Reskript af 9. Novbr. samme Aar, saaledes at denne kun gjaldt for de Jorder, der fandtes tjenlige. Endelig blev Forordningen fornyet 14. Aug. 1741, saaledes at bemeldte Fjerdedel Jord ogsaa kunde anvendes til Tobaksavl.

Tobaksavl. At Tobaksavlens har spillet en stor Rolle fremgaar af følgende Optælling, som Magistraten lod foretage hos samtlige Tobaksplantører i Aaret 1763, angaaende hvor mange Banderoler disse havde indhøstet af Tobaksblade i dette Aar:

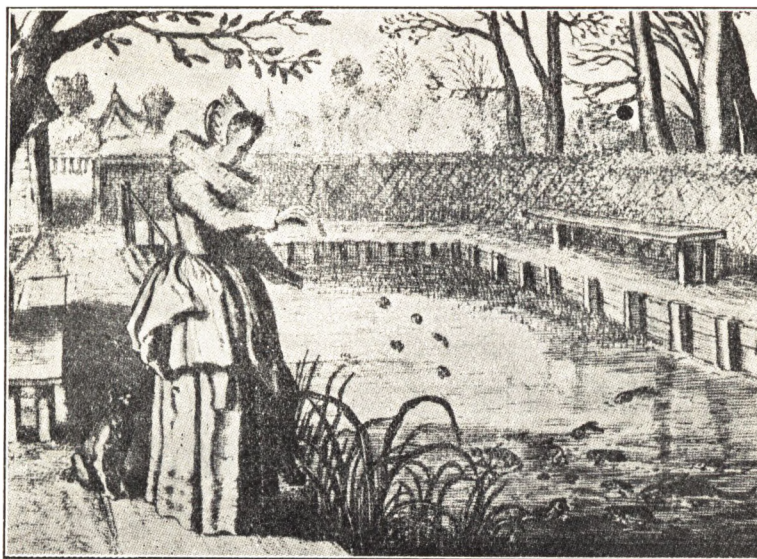
Jens Storm	168	Johs. Libano	1500
Andreas Ruis	120	H. C. Fischer	150
Anders Nielsen	150	Urban Krofes	1500

Søren Snabel	30	Ernst F. Bløes	400
Furmands Enke	2000	Adam Libano	3000
Eskild Jespersen	50	S. Bondesens Enke	400
Niels Jørgensen	400	Christ. Nielsen	300
Verner Rude	200	Mathias Hansen	40
Andreas Olsen	150	Fr. Schermand	2000

Man kan vel nok regne med, at Tobaksavlens dette Aar har været over Normalen, senere gik Tobaksavlens tilbage i det ganske Land, men endnu dyrkes der dog Tobak i Danmark, og navnlig under Verdenskrigen naaede man op til en Høst, som maaske nok kunde sidestilles med det, der blev høstet i hine Aar efter 1719, da Tobaksavlens indførtes herhjemme.

Udskiftningen. Udskiftningen mødte megen Modstand i Slagelse, især hos de mindre Husejere, som i Følge deres Grundtaxt vilde faa en betydelig Jordlod udlagt; disse mobiliserede sig med alle de gamle Kongebreve og Domme, Commissionsdommen af 18. Septbr. 1733 og Højesteretsdommen af 9. April 1781.

„Og udgyder sig i et ærbødigst Pro Memoria først med en lang Indledning, derefter i 12 Poster, hvis Hovedindhold i det væsentlige gaar ud paa, at som Forholdene nu er, da drives Kreaturerne af Hyrden fra Byen til Marken og tilbage igen, dette vilde sinke og være til Tab for dem, som skulde

En Fiskepark.

gaa i Mark 2 Gange daglig med et enkelt Kreatur“. Henvendelsen var underskrevet af 76 Borgere den 8. Juli 1799. Derefter følger et længere Forslag, som blev antaget, og tilsidst en Udtalelse om Byskovens Fiskeparker:

„Den herlige, af Natur og Kunst, tilvejebragte ældgamle Fiskepark i By-
skoven burde ikke ødelægges, men tilfalde Byen, og dens Istandsættelse
udredes af Kæmnerkassen, da den igen ikke alene kunde komme til det fore-
skudte, men endog vinde ved at opføre et lidet Hus og bortforpagte Fiskeriet
og Huset til den Højstbydende. Byens Indvaanere vilde heller ikke, som nu,
mangle Vand, helst ikke i ulykkelige Tilfælde (ved Ildebrande), og den Syge
i Byen, der ikke sjældent sukker længselsfuldt efter en Mundfuld Fisk, vil
velsigne de, som var Aarsag til deres Vederkvægelse.“ (Skriftet var stilet til
„Deres Høygrevelige Excellence, Stiftsbefalingsmand, Hr. Greve af Knuth.)

Disse saa kærligt omtalte Fiskeparker stammer sikkert fra den katolske
Tid, da Fisk var Fastemad; Saltvandfisk var jo ikke saa let at faa til Sla-
gelse dengang. Ved Antvorskov var der ogsaa mange Fiskeparker.

Udskiftningen var tilendebragt 7. November 1816; enhver, der var
Grundejer, fik tildelt en Jordlod efter sin Grundtaxt, ligeledes Stiftelserne,
Fattigvæsenet og de, der ejede en Ejendoms Jordlod, en Del blev lagt ud til
Vognmandslodder.

Det var altsaa de for Tiden værende Grundejere, der faktisk ejede Byen
og i Kraft deraf delte den af Kong Frederik II skænkede Jord imellem sig.

Skousø By, der havde Græsgang fælles med Slagelse paa den af Frede-
rik II skænkede Jord, blev i 1782 frasepareret med Hensyn til dette Forhold.

For at Beboerne ikke skulde skulle sig af med Jorden, der tilhørte By-
ejendommen, blev Jordlodden paalagt en Afgift paa 2 Skpr. Sæd pr. Td.

Med Stude for.

Land, en Afgift, som ved Ejerskifte efter Fraskillelsen steg til 8 Skpr. pr. Td. Land.

Saaledes troede man at have sikret de fremtidige Ejere Sul til Brødet af deres egen Avl, men det gik anderledes. Først faldt de smaa Jordbesiddere fra, senere fulgte de store efter, Driften kunde ikke lønne sig, og ca. 1830 begyndte man at bygge Huse paa Lodderne.

For dem, der fæstede eller forpagtede de større Lodder, gik det vel nogenlunde, men det kneb for dem med de smaa Lodder, og en Indsender har i „Vestsjællandske Avis“ (Sorø Amtstidende) 1841 givet en Skildring, der fortæller tydeligt om Forholdene, en Skildring, som sikkert vil interessere Lærerne:

Jordløse Huse.

Ligesom naar man udkaster et Aadsel, der da allevegne samler sig Rovdyr derom — saaledes gaar det til omkring Slagelse, at der indfinder sig Beboere nok til de Jordløse Huse, eller Rottenborgene, der i den senere Tid er bleven til. Men at disse Beboere, enten udelige eller uvillige til Arbejde, eller som oftest af slet Rygte, ikke i disse Huse kunde føde deres Familier, og tillige betale den store Husleje, omtrent 16 Rdlr. aarlig, naar de ikke skulde antages at kunde stjæle eller røve det meste af Livets Fornødenheder, maa enhver kunne udregne, og at dette ogsaa er indlysende for Ejerne af disse Huse, beviser den deres Forsigtighed, at de gerne tager Huslejen forud betalt, og for at kunne faa denne betalt, tillade Lejerne at tage til Huse, hvem og saa mange de kunne faa. Jeg kender saadanne propfulde Huse, — een Stue, hvor 3 Familier — Mænd, Koner, Bislopperske, Børn — 14 menneskelige Væsener i et Hul —; at disse Væsener sulte, fryse, gaa nøgne og i højeste Grad demoraliseres, at de for at leve er nødt til at stjæle og røve, eller og de af hinanden fristes og forledes dertil, at de ved en ussel og knap Næring bliver svækkede og sygelige, at de omsider maa falde Communen til Byrde som Fattiglemmer, om de ikke som Forbrydere bliver grebne og straffede, at deres Afkom opfødt ved Elendighed og Scandale —, alt dette synes ikke at røre Ejerne af disse Huse. Dog tør man vel antage, at nogle af disse ikke vide, hvorledes der ser ud i saadanne deres Ødelæggelseshuse, eller hvad det er for Folk de huse; — og dem vil jeg anbefale at undersøge det; thi deres Æresfølelse vilde vist næppe tillade dem af saadan Elendighed at udsuge en Indtægt, som kun tilvejebringes til Tab og Skade for Naboer, Genboer og hele Communen.

Men der er dog vist dem, som ved det, og som omtrent daglig se, at deres Huses Beboere stjæle og røve, omend ikke andet, saa dog Brænde, uden det i mindste Maade generer deres Æresfølelse at huse saadanne Folk, ja endog ligesom benytter sig af saadan Tyveri til at udpine af Lejerne en

uforskammet Husleje, en meget hæleragtig Indtægt; — og dem vil jeg anbefale at ransage deres Inderste, om de ikke der kunde finde noget, der lignede Æresfølelse; og skulde de finde noget saadant, haaber jeg, at de maa erkende, at de elendige Huslejerens Nøgenhed og Fordærvelse, skal være dem til større Skam end nogen Straf, som Loven, for hvis Tiltale de gaar fri, kunde diktere dem. For man turde vel ikke spørge dem, om de kender det tiende Bud, og agter at overholde det.“

Man maa indrømme, at disse Linjer har været en haard Kost at fordøje, desværre har Indsenderen ikke sat sit Navn under.

Hertil vil jeg bemærke, at den Klagen særlig skal ramme, er de Grundejere, som ved Udskiftningen blev fordelt efter den lille Grundtaxt paa deres smaa Huse, disse var i Reglen fattige Folk, som ingen Nytte kunde have af den lille Plet Jord, som tilfaldt dem, men dog for at faa lidt Indtægt ud af den lille Smule Jord, ikke kunde finde anden Udvej end leje den ud, og enten lade Lejeren selv om at opføre den Rønne, han skulde bo i, eller selv lade opføre en Bygning med Ler til Vægge, Grantømmer og lidt Halm til Tag, saa var Huset nemlig færdigt! Jeg har selv ejet en saadan elendig Rønne paa min Grundlod, den faldt ned af sig selv!

Senere (1911) har Slagelse Kommune erhvervet og indlemmet under Slagelse den til „Carlgaard“ hørende Jord: Skovlod, Fældelen, som Soldaterne benytter, og den saakaldte Vestermark.

Dette er, hvad jeg véd om Slagelse Byjorder, selve Driften skal jeg af gode Grunde ikke komme ind paa, da jeg absolut ikke er landbrugskyndig.

Kvægpest. I vore Tider er Mund- og Klovsyge desværre meget almindelig; men ogsaa i ældre Tider plagedes Kreaturerne af denne Sygdom. Efter Gunnar Knudsen (Sorø Amtstidendes Søndags-Tillæg) nævnes her noget om Kvægpesten i Ø. Stillinge 1765:

I det attende Aarhundrede hjemsogetes Danmark af flere alvorlige Kvægpest-Epidemier, som paa sine Steder bortryddede næsten alt Kvæget. Men den Gang kendte man ikke noget til Bakterier eller vidste, hvad „Smitte“ egentlig var — og naar man skal bekæmpe en Fjende, man ikke kender, vil det altid blive en ulige Kamp. Hvis der nu udbryder Mund- og Klovsyge et eller andet Sted, vil man straks ved energisk Nedslagting af de smittede Dyr, ved Desinfektion og Afspærring søge at hindre Smittens Udbredelse, men den Slags Forholdsregler er af forholdsvis ny Dato.

Man prøvede alle mulige Midler mod Kvægpesten, især Aareladning, men ogsaa forskellige Blandinger af Medicin gav man Dyrene ind. Da alt dette ikke hjalp, slog man sin Lid til Vorherre og bad for Kvæget i Kirkerne hver

Søndag, eller ogsaa brugte man Trolddoms-Midler. Man begravede en Kvie levende og trak alt Byens Kvæg hen over Graven; der er vist ogsaa Eksempler paa, at man har begravet et levende Barn. Hellig Anders' Kors paa Landsgrav Mark var i Tidens Løb forfaldet, og da man tænkte sig, at det kunde være Skyld i Ulykken, skyndte man sig at sætte det i Stand; det skete i 1762.

Grunden til, at Kvægpesten bredte sig saa hurtigt, maa for en stor Del søges i Fællesskabet. Alle Byens Køer gik sammen paa Byens Græsmark, og der kunde Smitten let brede sig. Døde et Kreatur, fik man ikke altid begravet det med det samme, men man kan læse om, hvordan Hundene gik og aad af de døde Dyr. Alt det, tillige med den fuldstændige Mangel paa Hygiejne, gør det let forstaaeligt, at Pesten saaledes vandt frem overalt.

Men efterhaanden lærte man dog, at det var noget, som smittede, og søgte at begrænse Sygdommen ved Afspærring. Tilfældet i Øster-Stillinge er saaledes ganske lærerigt.

Da Kvægsygen den 26. December 1765 kom op i Øster-Stillinge, sendte Amtmanden over Antvorskov Amt, *Lovenørn*, følgende Befaling til Sognefogederne Christen Hansen i Hejninge og Hans Pedersen i Bildsø:

„Da Kvægsygen har ytret sig i Øster Stillinge By, beordres I herved at tilsige 2 Mænd af Hejninge, 2 Mænd af Store Valby, 2 Mænd af Kieldstrup, 2 Mænd af Næsby, 2 Mænd af Kirke Stillinge og 2 Mænd af Bildsø, hvilke 12 Mænd skal være *ridende* og nøje paasee, at ingen af Øster Stillinge Bys Indvaanere uden min specielle Tilladelse maa komme til nogen af de omkringliggende Byer; meget mindre maa mindste Kvæghoved komme fra Øster Stillinge By. Men skulde nogen fra Byen komme drivende med Kvæg, skal de vagthavende Mænd befale dem straks at rejse dermed tilbage igen, og dersom de ikke vil drive tilbage med Kvæget, gives de Vagthavende herved Tilladelse og Ordre straks paa Stedet at slaa Kvæget ihjel og tilholde Driverne at grave det ned. Og for des bedre at efterkomme denne Ordre skal de bestandig ride omkring paa Vejene, som gaar fra Øster Stillinge By, saavel som forbyde alle Rejsende at drage igennem Byen, men de skal ride udenom. Hver Formiddag skal I give mig Efterretning, hvorledes det staar til i Byen. Endelig skal I formane de Vagthavende at holde sig stricte denne Ordre efterrettelig, saafremt de ikke vil vente at blive straffet med Fængsel paa Vand og Brød eller anden Straf.“

Til Bymændene i Øster Stillinge gav Amtmanden følgende strenge Ordre:

„I Anledning af vedkommende høje Befaling beordres Bymændene herved, at de under Fængsels- og anden haard Straf efterlever følgende:

1) At de ikke maa have noget Samkvem med Rytterbonden, hvor Kvægsygen er begyndt, meget mindre tillade de hans tvende tiloversblevne Kvæg-

høveder at komme ud paa Gaden; ikke heller maa Bondens Kone eller Folk komme til andre Bymænd.

2) Maa ingen af Bymændene rejse eller komme ud af Byen, enten til Kirke eller andetsteds, før nærmere Ordre gives. Til hvilken Ende der holdes Vagt paa Vejene rundt omkring Byen, som skal forhindre dem i at rejse nogensteds.

3) Maa ingen understaa sig i fra Byen at føre noget Kvæg, siden de Vagthavende har Ordre straks at slaa det ihjel paa Stedet og tvinge Driverne til at begrave det forsvarligt. Skulde Kvægsygen begynde hos nogen anden Mand i Byen, skal Bymændene straks befale Manden og sine Folk at slaa alt hans havende Kvæg ihjel og med Hud og Haar nedgrave det med 2—3 Alens Jord ovenpaa. Gør han det ikke, skal Bymændene udnævne tvende Folk til at gøre det, ligesom det forstaar sig selv, at de ikke maa tillade de Folk, som har haft med sygt Kvæg at bestille, at komme i de Gaarde, hvor Kvæget endnu er friskt. Udbreder Kvægsygen sig ikke videre, skal den Mand, hvis Kvæg er slagen ihjel, faa skadesløs Betaling af Hs. Majestæts Kasse for det ihjelslagne Kvæg.

5) Fra Byen skal hver Morgen skikkes Bud til de vagthavende Mænd for at melde, om Kvægsygen udbreder sig, eller hvad der er død den ene Dag til den anden; eller om de have fra Byen noget at melde eller andrage for mig i en eller anden Tilfælde, skal det ligesaa meldes de Vagthavende, som har Ordre til at melde mig det paa Slottet.

6) Paa det at Bymændene desbedre skal erindre sig denne min Ordre til behørig og nøje Efterlevelse, skal Oldermændene hver Morgen tidlig til Gadestævne oplæse dette for Bymændene.

7) Skal Bymændene paa Vejene uden for Byen sætte en *Stang* op med Tegn paa, at Rejsende kan se, at Kvægsygen er i Byen.

— Efterkommer saaledes disse Anstalter! Betænk, at det gøres for Eders Naboers Bedste! Og vogter Eder for Fængsel paa Vand og Brød og Fæstningsarbejde eller anden haard Straf, som vist uden Skaansel vil paafølge, saafremt I viser Eder efterladende, modvillige og ulydige!“

Ved disse strenge Bestemmelser haabede Amtmand Løvenørn at faa Held til at begrænse Sygdommen; saa strengt var det ellers ikke almindeligt at gaa til Værks. Og han mener selv, at det var meget snedigt, at han havde taget Vagtmandskabet fra de nærmeste Nabobyer, for disse maatte selv have den største Interesse i, at Sygdommen ikke bredte sig, og derfor være særlig paapassende. Dog er han bange for, at Bønderne vil gøre Modstand, hvis Kvæget skal nedslaas, og for alle Tilfældes Skyld beder han om militær Assistance fra Baron og Oberst von Wittersheim i Slagelse.

— Det havde dog ikke den forønskede Virkning. Sygdommen blev ganske

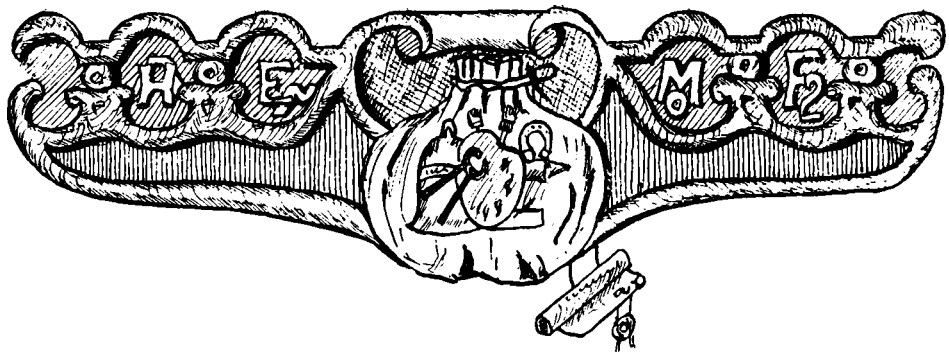
vist begrænset til Egnen, men der bredte den sig ogsaa meget hurtig. Den 14. Februar 1766, altsaa knap 2 Maaneder efter Sygdommens Udbrud, affatter Amtmanden en Fortegnelse over, hvor meget Kvæg der er faldet som Offer for Kvægsygen. Det viser sig der, at han ikke har kunnet gennemføre den paatænkte Nedslagtning af det syge Kvæg.

I Øster Stillinge døde	118,	overlevede	Sygdommen	27
- Bildsø	„ 42,	„	„	9
- Kjeldstrup	„ 12,	„	„	2
- Næsby	„ 7,	„	„	1
- Lille Valby	„ 5,	„	„	1

En Mand har haft den Lykke, at af 9 er de 5 kommen sig, uden at han har brugt noget. En anden har haft 4 og beholdt 1. Andre har haft 10 og slet ingen beholdt. Og det ser ud til, at det er de fedeste, som først bliver syge.

— Om Sygdommen hermed er standset, eller om det kun er Begyndelsen, ser vi os ikke i Stand til at oplyse, men den er vel næppe standset saa hurtig.

Handel og Haandværk.

SLAGELSE har altid haft Ord for at være en god Handelsby og for at have haft gode Haandværkere. (Traps 1. Udg.) Det samme kan heldigvis siges den Dag i Dag; vel er Byens centrale Beliggenhed for en Del Skyld i, at der handles meget i Slagelse, men man maa være glad for, at der her findes Folk, der er deres Opgave voksne. Om Haandværkerne maa man sige, at de desværre har altfor lidt Lejlighed til at vise deres Dygtighed, de har sjældent været stillet over for store Opgaver og bliver det heller ikke i vor Tid, altfor ligegyldig har man været og er det endog mere nu, naar der skal leveres et Stykke Arbejde, der spørges ikke mere efter det gode Arbejde, men kun efter en billig Pris. Gid Smagen snart maatte gaa i en bedre Retning, saa at Haandværkerne lidt tiere kan vise, hvad de formaar at præstere.

Jeg skal begynde med at nævne en meget dygtig Maler, hvis Arbejde er til den Dag i Dag og er signeret med hans Navn.

1460. „Hans Hermandsen skjødte Morten Malere sin Jord liggendes paa Klingenberg i Slauelse synden ved Torggade (Gl. Torv, omtrent hvor „Postgaarden“ nu er).“

1486. „Morten Maleris Gard blev skellige logbuden til Tinge“ (Auktion).

At denne Maler har været en meget dygtig Maler, har man konstateret af nogle Kalkmalerier, som han har udført i Kirkerne i Mogenstrup og Gerlev.

I Mogenstrup Kirke findes et restaureret Kalkmaleri, signeret Morten Malere, og Nationalmusæet bemærker, at der mellem de i Aar (1930) restau-

rerede Kalkmalerier kan nævnes endnu et signeret Værk af samme Mester, nemlig Dekorationerne i Gerlev Kirke ved Slagelse; her er paa Skibets 2den Hvælv malet en Række Scener af Kristi Lidelseshistorie, begyndende paa Østhvælvets Østkappe med et Nadverbillede og sluttende i Vest med Opstandelsen, Nedfarten til Dødsriget (der er skildret som et gabende Uhyre med Sjælene i Munden) og Himmelfarten. Øverst i Kapperne er der afbildet Engle med Kristi Lidelsesredskaber, og Figurerne er omgivet af ret naturalistiske Ranker, Vindrueblade og Klaser, hvis Karakter, ligesom Dragternes Detaljer viser, at Malerierne stammer fra Begyndelsen af det 15de Aarhundrede.

Gerlev Kirke.

Kunstnersignaturen staar med store rødbrune Minuskler over Nadverscenen, der desværre er en Del beskadiget ved tidligere Afbankning og derpaa følgende Hvidtning, og den lyder saaledes: „Martinus bene fecit“, eller paa godt Dansk: Morten Maler gjorde dette godt.

I Gimlinge Kirke findes Kalkmalerier, der rimeligvis ogsaa er malet af Morten Maler.

At Morten Maler var en anset Mand vil man kunne forstaa, naar man hører, at „Kristian I Aar efter Guds Byrd 1472, Nytaarsaften var i sit Her-

berge i Morten Maleres Stue i Slagelse sammen med sin kære Hustru, samt Jep Mortensen, Prior udi Antvorskov, Hr. Hofpræst Rønne m. fl. i Anledning af en Sag, Sct. Mikkels Kirke angaaende.“

Slagelse havde flere Klokkestøbere og Grydestøbere. Af disse nævner de ældste danske Arkivregistraturer følgende:

1415. Oluf Klokkestøber bekender sig udi Leie at have af Klosteret et øde Jordsmon uden for Smedegade liggendes.

1459. Søffuren Grydestøber købte en Gaard paa Løvegade.

1465. Hemming Grydestøber, Raadmand.

1494. Mogens Grydestøber eiede en Gaard paa Kaldstedgade (Slots-gade).

1511. Forstanderen i Helliggesteshus har bortleiet til Lauritz Petersen, Grydestøber, og hans Hustru en Gaard der sammesteds, kaldet Krumsgaard for 18 Skilling aarlig. (1380 Sitze Arneldatter skødte Oluf Krum en Gaard liggendes paa Bredegade i Slauelse).

1556. Peder Lauritsen, Grydestøber, Borger i Slauelse solde Forstanderen i Helliggesteshus en Gaard og Jordsmon liggendes nest op til den Gaard, han selv i fornævnte Slauelse iboende. (Denne Peder Lauritsen er rimeligvis en Søn af ovennævnte Lauritz Pedersen).

I Løvestad, Färs Herred, i Skaane findes Kirkeklokker, der er støbt i Slagelse af Johannes Petri eller Jens Smid, det er en og samme Mand. Han har været en meget virksom Mand; thi han har leveret Klokker baade til Sjælland og til Nørre- og Sønderjylland, i Nørrejyland kalder han sig Jens Smid og viser sit Værktøj, Hammer og Knibtang, som Støbemærke. Af Klokker, der er støbt i Slagelse, skal her anføres tre:

I Hemmeshøj i det Herrens Aar 1475 støbte Johannes Petri, Borger i Slagelse, mig ner ved Peder og Poul Fest.

1471. I Fuglie i Skaane en Klokke støbt af Johannes Petri.

Murere i Arbejde. (Efter et tysk Træsnit fra det 16. Aarhundrede.)

1432. En Klokke i Torning i Nørrejylland mærket Hammer og Knibtang, Johannes Petri.

1532 var Lasse Grydestøber Byfoged i Slagelse.

Hvor langt tilbage i Tiden der har været støbt Klokke i Slagelse er ikke nemt at sige, men at der har været støbt Klokke her i Tiden før disse Aarstal, der er nævnt her, er sikkert. I de ældste danske Arkivregistraturer nævnes de forskellige Haandværksfag, eftersom Tiden skrider frem, men dog kun de almindelige, Smed, Skomager, Skræder og lignende Fag, endvidere to Fag, som nu er forsvunden, Sværdfegere og Sporemagere. I 1508 nævnes Glarmester, og Bager nævnes 1401. 1459 Per Offuerskærer (behandlede Tøj), 1464 Kandestøber, 1464 Byrie Remsnider, 1530 Verner Guldsmid og 1435 Skipper Peder; en Skriver nævnes ogsaa, han kan nok have været nødvendig, det var jo ikke enhver, der forstod den ædle Skrivekunst.

1459 meldte Bythinget Hans Hermandsøn Brev med Magt at blive anlangendes et Jordtilliggende yderst paa Skousøgade vester og nordost i den ny Abeldegaard, som ligger nest Teglgaarden.

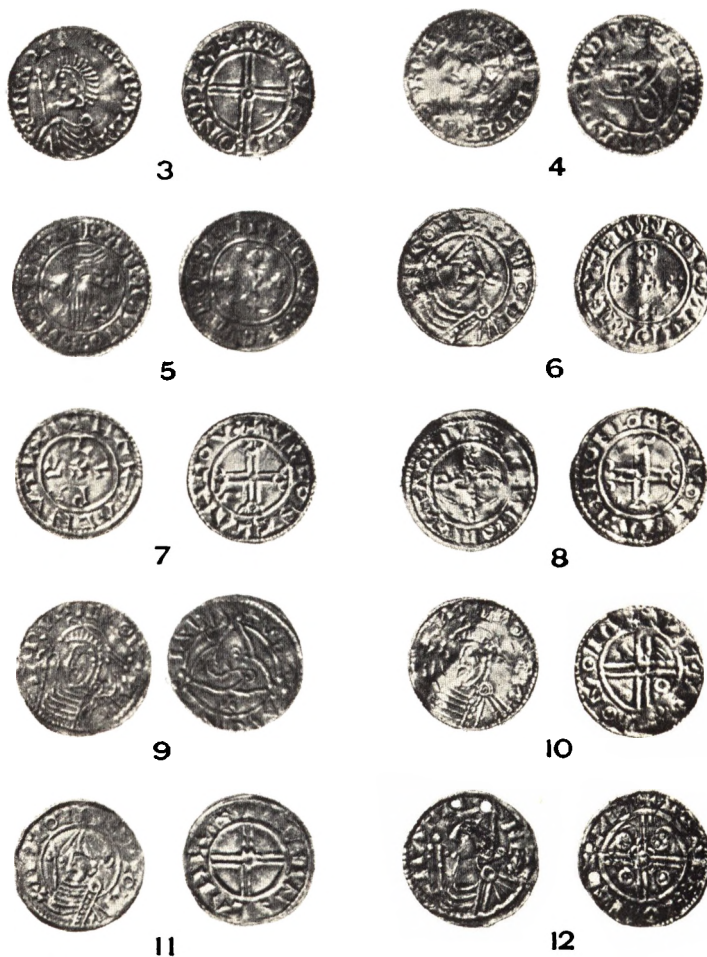

Sadelmager. (Tysk Træsnit 1568.)

Da Anlægget i 1881 blev anlagt, stødte man ved Planeringen paa Resterne af en gammel Teglovn i den nuværende Plæne ved Hovedindgangen. Her var for ca. 100 Aar siden flere Damme, som man kaldte for Fiske-damme; det var rimeligvis gamle Lergrave, hvorfra Leret er taget. Det er sandsynligt, at man i denne Teglovn har brændt Stenene til Sct. Mikkels Kirke. Teglgaarden betegnes jo ikke som ny, det gør derimod Abeldegaard-

den, og i Følge en Indskrift paa en Hvælving i Sct. Mikkels Kirke er denne Hvælving fuldført 1333; det er næppe sandsynligt, at Tegloven er anlagt for private Huse, da disse jo enten var af Træ eller andet billigt Materiale.

1707 havde vi her i Slagelse en Papirmager ved Navn Henrik Guttzov, han ejede en Gaard ved Løvegades Port; senere vides der ikke at have været drevet Papirmageri her i Slagelse.

Mønter, slaet i Slagelse.

Møntslagning. Medens man for Aarhundreder tilbage næsten mere kendte Antvorskov end Slagelse, ja endog paa Landkort angav Antvorskov, men ikke Slagelse, har man konstateret, at der i det 11. Aarhundrede blev slaet Mønt i Slagelse under Kong Hardeknuds Regeringstid;

man har endogsaa Navnet paa Møntmesteren, han var Englænder og hed Ulf. Møntslagningen fortsattes i mange Aar, og under Oluv Hunger var der en Møntmester, der hed Fadur eller Fathir; hans Mønter er sikkert de sidste, der er præget i Slagelse. Paa en af de ældste Slagelsemønter, Fig. 3, staar paa Forsiden: † IN NOMINE DEI PATRI (I Gud Faders Navn), endvidere ses et Hoved og et Scepter, Bagsiden har Inskriptionen † BRIHRICONSLAHL (Brihric, et Navn, rimeligvis Brihtic) omkring et Kors; denne Bagside er efter engelsk Mønster; SLAHL er en Forkortelse af Slagelse (Slahlosia). En anden Slagelse-Mønt (Nr. 4) har paa Forsiden † IN PRINCIPIQERADFABVMI omkring et Hoved med Scepter og paa Bagsiden † EDFARBVMERADAPADII (I Begyndelsen var Ordet og Ordet var hos Gud) omkring en Figur, der vistnok var et Mærke fra Treenigheden. En Mønt har paa Bagsiden Omskriften VLFMONVTA ·: ISLAONLO, hvilket siger *ulf monetarius in Stahlo(sia)* (Ulf Møntmester i Slagelse).

En Omskrift med samme Paakaldelse som paa Mønten Fig. 3 omend med andre Unøjagtigheder i Stavningen † INOMINEDIPATRIAIIO: (Fig. 5) forekommer om Fremstillingen af Guds Haand, der strækker sig velsignende ned fra Skyen mellem tre Kors. Bagsiden af Mønten har forvirret Omskrift †EOVCII:EXGVVEOC:IEII eller †EOVCNFIIOC†EVFEI:I) omkring 5 Kors. — Den sidste Bagside foreligger præget sammen med en Forside af engelsk Type, men med forvirret Omskrift † EFOVE † CIE:ON. (Fig. 6).

Fra Hardeknud foreligger en Mønt med Omskriften † HARDACNVTRXI (Fig. 7). I Midten er RLLP stillet omkring et Midterkors. Bagsiden bærer Omskriften † VLFONSLAHL0V: omkring et Kors med L i tredje Vinkel. Mønten foreligger i flere Varianter med forvirrede Omskrifter; en af disse har paa Forsiden $\begin{matrix} RLLP \\ E V E A \end{matrix}$ (Fig. 8) omkring X i Midten og Bagsideomskriften † VLFMONVTA ·: ISLAONLO, der er lidt forvandsket for *ulf monetarius in Stahlo(sia)*. Som Sofus Bergsøe har gjort opmærksom paa,¹⁾ skal der i Forsidens Felt læses rex-lex-lux-pax; denne korsstillede Indskrift er benyttet flere Steder, saaledes i Benediktinerklostre, og de fire Ord er sammenstillede i et Vers som Gravskrift over den hellige Angilbert, Karl den Stores Paladin, som døde 814.

Møntmesternavnet Ulf fører ogsaa nogle andre Mønter med ulæselig Forsideomskrifter hen til Hardeknuds Kongetid. En Mønt, der kun kendes i et enkelt Eksempel i Stockholm, har CIRNTICNOC~N (Fig. 9) omkring et Brystbillede med Scepter efter engelsk Type. Bagsiden bærer † VLF ·: MONE ·: ISLA ·: omkring et Treenighedsmærke, som ellers kendes fra de samtidige

¹⁾ Aarbøger f. n. Oldk. 1882, S. 273.

Roskildemønter. — Forsiden er ogsaa præget sammen med en Bagside, der har et Kors efter engelsk Type, men flere varierende forvirrede Omskrifter,

Mønter, slaaet i Slagelse.

en af disse har dog tydelig Navnet Ulf: † VLFMO. VONOIAL (Fig. 10); 2. og 4. Korsvinkel er mærket med o og l. — Denne Bagsidetype er endvidere forenet med en anden engelsk Mønttype (jfr. Figur 6) med forvirret Omskrift.

Et enkelt Eksempplar fra Bonderup Fundet (Bonderup Hovedgaard 1854) har † IVDIOIXIIIUIOII (Fig. 11) om et Brystbillede med spids Hjelm og Scepter; Bagsiden har † VLFINSLAHLVS.

Fra *Magnus den Gode* har vi et enkelt Eksempplar af en Mønt af engelsk Type med tydeligt Kongenavn † MAHNSREX (Fig. 12) omkring Brystbillede med spids Hjelm og Scepter. Bagsideomskriften er † DORLEFIONCISLAI; Thorleif, som Navnet vel skal være, er ellers ukendt; *ci* antyder maaske *civitas*; det er i hvert Fald en usædvanlig Tilføjelse til Bynavnet. — I Stockholm forefindes ligeledes i et enkelt Eksempplar en Mønt af samme Forsidetype, men raat udført og med meningsløs Omskrift. Bagsiden bærer en Firkant, delt paa Kryds og paa Tværs og derom † INOMII NDOIIUIA (Fig. 13), der

28

Den sidste Slagelsemønt.

sikkert skal betyde *in nomine domini amen*, den fromme Paakaldelse, som jo er ejendommelig for Slagelse-Mønterne.

Den Slagelse-Mønttype, som prægedes af Ulf under Hardeknud, er øjen-synlig vedblivende slaaet under Magnus og Sven Estridsen uden at Kongenavnene er genkendelige i de forvirrede Omskrifter, og ligeledes ændredes Typen lidt efter lidt. Den korsstillede Indskrift blev til ∴ eller ox stillet fire Gange omkring Midtkorset. I Bagsidekorsets Vinkler anbragtes flere Bogstaver L D †, L ʒ †, L O †.

Prøver paa de mange Varianter (der kendes henimod 40) er gengivne i Fig. 14 og 15. Kun en enkelt Mønt fra et pommersk Fund, nu i Berlin, har tildels læselig Overskrift † DYREILONLALA, der sandsynligvis skal betegne Thurleif on sla(gose).

En Række Mønter ogsaa fra Sven Estridsens lange Kongetid har Hauberg med større eller mindre Sandsynlighed henført til Slagelse i Tilknytning til de nærmest foregaaende Mønter. De er gengivne her, Fig. 16—22. Forsiden til Fig. 16 med det ejendommelige Kors hører ellers hjemme i Roskilde, men Bagsidens Kors med Fugle i Vinklerne viser hen til den ovennævnte Slagelse Mønttype, hvoraf enkelte Varianter ogsaa har en Fugl som Vinkelmærke. — Mønten Fig. 17 har et Brystbillede med Korsstav og en ejendommelig Hovedbeklædning. De mange ∞ paa denne og paa andre af Sven Estridsens Mønter, er utvivlsomt det græske Bogstav, der sammen med Λ

betegner Begyndelse og Ende; det har vel været betragtet som et mystisk og helligt Tegn. Bagsiden er af Slagelsetypen. — I Mønten Fig. 18 er Forsiden af Slagelsetypen forenet med en Type med Ankerkors, og denne Bagside fører mulig en anden Mønt (Fig. 19) til Slagelse; Haanden med 2 Nøgler, hvis Kamme danner Bogstaverne \exists og \mathfrak{A} , er en Fremstilling, der er laant fra Triers Mønter. Fremstilling med Ankerkors hører dog ogsaa hjemme i Odense, saaledes at Henførelsen til Slagelse er usikker. — Bagsiden til Fig. 20 er oprindeligt en engelsk Type fra Knud den Store, der hyppigere forekommer i Danmark paa Lundemønter fra Hardeknud og Magnus. — Bagsiden til Fig. 21 viser en meget barbariseret Fremstilling, maaske at 2 Nøgler. — Fig. 22 er særlig interessant ved at have Omskrifter med Runer, der desværre er fulstændig forvirrede: thiakr i inmi i li r og Bagsiden: thkrmlu ebkinki.

Mønterne fra Harald Hen viser et afgørende Brud med Fortiden i deres gode og tydelige Præg. Der kendes 2 Varianter af en Slagelse Mønt med Navnet H ARAL DRE (eller HAR LDR) ved Forsidens Kongebillede og † ATSOR · ISLAH (eller † ATSOR · ISLAI) omkring Midtkorset paa Bagsiden (Fig. 23). Ganske det samme Udseende har de Mønter, som Esbern og Eger samtidig slog i Roskilde. — Typen ændredes kun lidt under Knud den hellige, fra hvem der foreligger i det mindste ti Varianter, de fleste slagne af den samme Møntmester, som dog nu kalder sig ATSVR, nogle enkelte bærer Navnene MANNI (Fig. 24) og DVRBERN.

Paa den sidste Mønt, man kender fra Slagelse, staar OLAF-REX og Møntmesterens Navn FADVR. (Efter Galster i Hist. Samf. Aarvog 1929).

Handelen. Kristian II gjorde meget for at fremhjelpe Borger- og Bondestanden; fra hans Efterfølger, Frederik I, har man nogle Breve, der angaar forskellige Forhold, det første er dateret 4. Juli 1524.

Da Borgmesteren, Peder Sørensen, havde givet Indberetning om, at Præster, Fogder og Bønder brugte Handel og Købmandsskab, Købstæderne til Skade, samt at Bissekræmmere og andre løb omkring paa Landet og drev Handel, befaler Kongen, at sligt skal være afskaffet. Borgmestre og Raad bemyndiges til at træffe Bestemmelser, hvorefter Borgere, Smede og Skomagere skulde rette sig, og ligeledes om Embedsmænd (Haandværkere), der først kommer i Embede, saa at disse ikke skulde saa haardt besværes.

I et Brev, udstedt paa Kalundborg Slot Sct. Jeronimi Dag (30. Septbr.) 1525, fritages Indbyggerne i Slagelse, paa Grund af den store Tynge og Besværing, de have med at underholde Kongens Landsknægte, som ligge i Byen, for at betale den Byskat, som de skulde have betalt til dette Aars Mikkelsdag.

Handelsforholdene har aldrig været tilfredsstillende for Købmændene (og bliver det vel heller aldrig); allerede Aar 1422 blev der paa Sjælland holdt et Møde om Handelsforholdene; her var mødt Øens Prælater og Ridderskab, dertil Købstadmændene, de bedste og viseste, der fandtes i Landet. Resultaterne var en Forordning, som paa en vis Maade er sjælden i dansk Købstadslovgivning, idet heri fastslaas, at Købstæderne har Eneret til Handels- eller Købmandsskab.

Arbejdende Tømrere. (Tysk Træsnit fra ca. 1500.)

Al Omsætning skulde foregaa paa Købstædernes Torve eller paa de fra Arilds Tid kendte Markeder. Paa denne Maade forbød man, at der maatte drives Handel ude paa Landet, og at Bønderne selv udførte deres Produkter; ligeledes beskyttedes Købmændene mod alle ulovlige Havne. Bønderne skulde bringe deres Varer til Købstæderne og sælge dem paa Torvet, og Købstadens egne Handlende havde Forret til at købe. Paa Torvedagen skulde der, naar Handelen begyndte, udstikkes et Tegn eller Skilt, og saa længe dette var ude, maatte kun bosatte Bymænd købe; naar Tegnet blev taget ind, var Handelen fri, dog kun for Madvarer.

Af det foregaaende fremgaar det, at Slagelse ikke alene har haft en dygtig Haandværkerstand, hvoraf Klokkestøberne forsynede mange af Landets

Kirker med Klokker, men ogsaa en god Handelsstand. Handelen foregik selvfølgelig paa en ret primitiv Maade, Nutidens flotte Butikslokaler eller noget, der blot i en ringe Grad lignede disse, havde man ikke, man brugte sine Stuer, eller naar det skulde være rigtig flot, havde man Pakhuse. Avertering brugte man jo heller ikke; kom der noget nyt frem, skulde det spørges fra Mand til Mand eller bekendtgøres gennem den lokale Udraaber.

Et Apotek.

Paryktiden. Paa omtrent samme Tid florerede Parykmagerne, og de havde stor Fortjeneste i den saakaldte Paryktid, hvor navnlig den bedre Del af Befolkningen ikke kunde vise sig uden Paryk. Ogsaa Staten benyttede sig af denne Forfængelighed, vel vidende, at Mode er Mode og skal følges, idet den ganske rolig krævede Skat af disse Haarprydelser.

Paa Rigsarkivet opbevares en Fortegnelse over de Personer, der gik med Parykker og derfor maatte betale Parykskat; det har ikke været billigt at tilfredsstille sin Forfængelighed, men Moden fordrede Paryk, og „Standspersoner“ maatte følge Modens strenge Krav. Det synes maaske lidt indiskret at røbe Navne paa nogle af de Personer, der gik med Paryk, men Interessen er for stor til, at jeg kan undlade det. Af gejstlige Personer havde Sognepræsten ved Sct. Mikkels Kirke, Mag. Johan Barscher, Paryk, hans „Kiereste“ bar „opsatte Sætter“; herfor maatte de hver betale 3 Rdlr. Præsten ved Sct. Peders Kirke, Magister Foch With, bar selvfølgelig ogsaa Paryk, 3 Rdlr.,

Kapellanen ved Sct. Mikkels Kirke, Oluf Lauritzen, slap med 2 Rdlr. i Skat, da han forsikrede, at han ikke bar Paryk af Pyntetrang, men „formedelst Alderdom og Højfornødenhed“, hans „Kiereste“ betalte intet. Rektor Niels Rasch maatte bøde 3 Rdlr., mens Skolens Lektie-Hørere kunde nøjes med Parykker, hvoraf Afgiften var 2 Rdlr. Klokkerne maa have været længere nede i Rangen, de nøjedes nemlig med 1 Rdlr., men for deres „Kierester“ maatte de ligeledes betale 1 Rdlr. for „Strømbræt“ og „Opsætning paa Hue“. Af andre Embedsmænd maatte Borgmesteren selvfølgelig gaa i Spidsen med Paryk til 3 Rdlr.s Afgift (3 Rdlr. har rimeligvis været den højeste Afgift), hans Datter maatte for „opsatte Sætter“ betale det samme, Raadmand Jens Larsen og Byfogeden Weinholdt med „Kierester“ ogsaa 3 Rdlr. En Skriverkarl og et Fruentimmer (begge paa Raadstuen) betalte 1 Rdlr. hver for Paryk og „Sæt“.

Af Borgerskabet gik Hospitalsforstanderen, Apotekereren, nogle fine Købmænd og Haandværksmestre med Paryk; de sidste betalte 1 Rdlr. i Afgift.

At der ikke har været mange, der har gaaet med Paryk, fremgaar af det samlede Beløb, som Parykskatten indbragte, nemlig 76 Rdlr. af Parykker og 95 Rdlr. af „Topper“.

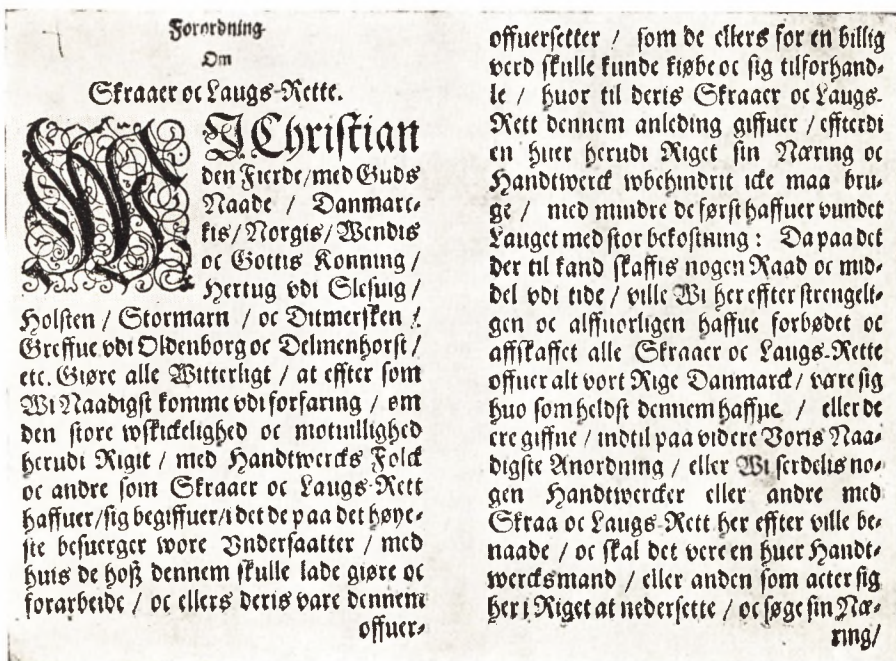
I Slagelse var indenfor en lang Aarrække ogsaa flere Kirurger, men de havde svært ved at tjene til Livets Ophold; de skiftede tit Opholdssted for at prøve de forskellige Byer.

7. Juli fik Samuel Jahn Bestalling som Musikanter, og 27. April 1732 gav Christian VI Christian Steuer Confirmation paa at være Bartskeerer i Slagelse. Et Haandværk, som ogsaa havde mange Dyrkere, var Feldberedning; Skindbeklædning var meget almindelig, den sidste Feldbereder her i Byen hed Wulff, han døde for nogle Aar siden. 1721 havde Slagelse 6 Laug.

Laugsvæsen. „Onsdagen den 20. September 1719. Rettens Siddere, Borgmester Jens Lassen og Raadmand Oluf Colding samt Raadmand Rasmus Vohnsen.

Efter Advarsel mødte 6 Skrædere her fra Byen, navnlig Rasmus Jostesen, Haagen Pedersen, Kristoffer Zippert, Johan Hegelund, Christoffer Henriksen og Andreas Larsen, og de blev adspurgte, hvad Anledning eller Mynlighed de havde til at oprette deres for lang Tid siden ophævede Skræderlaug, helt uden deres foresatte Øvrigheds Minde, og samtidig havde i Søndags Eftermiddags Kl. 5 ophængt deres Laugsskilt, og Mandagen derpaa forsamlet sig uden deres Magistrats Tilladelse og til at indrette en Lade og Protokol, tvertimod de af hans Kgl. Majestæts allernaadigste meddelte Artikler for Skræderlaugene, hvilket befaler alle indrettet efter Forordningens Anledning, lade sig foresætte en Oldemand af Magistraten, og naar hans Tid er udløben, da skal de atter bespørge sig hos Magistraten, hvem hannem skal succedere, hvortil de fire første svarede, at Byfogeden det havde befalet og tilladt, saa og lovede at være hos dem inden Dagen derefter, ved Samlingen som og skete, da han indrettede Bogen og satte Politisegl, sit eget og Skræderlaugets Segl derfor, hvilket blev lagt i Laden, efter at Byfogeden havde

skreven i den, uden Byskriverens Hosværelse, derpaa Laden blev tillukt med 3 Laase og tog Byfogeden den ene, Rasmus Jostesen den anden og Kristoffer Zippert den tredje Nøgle til sig.

Dernæst begjærte Magistraten, at de vilde erindre deres borgerlige Pligt og Lydighed imod dem, som de herudi ganske havde tilsidesat, hvortil Formanden Rasmus Jostesen svarede paa samtliges Vegne, at de bad deres Øvrighed om Forladelse, som de ikke bedre havde forstaaet, hvad som gjort var, og derpaa godvilligen gik to hen at ville hente deres Lade med indlagte Bog og Dokumenter, til Magistratens Eftersyn, men da de af Byfogeden begjærte den ene Nøgle, blev svaret af ham: Magistraten havde intet deri at kikke, og med det første agtede han at faa over de andre Laug at sige. Saa tilstode de og samtlige at Byfogeden var første Author til deres Laug, og at han første Gang for dem til Hans Excellence Hr. Geheimeraad, Stiftsbefalingsmand Adeler derom haver skreven.

Gildeskraaer. Med Navnet Gilder betegnes særegne Foreninger, der i Mid-delalderen var meget udbredte, og hvis Medlemmer skulde yde hinanden Hjælp og Bistand i flere Henseender, og især fremme Orden

ring / vsformeent sin Handtwerck at
bruge / naar hand haffuer giordt oc foret
sin Borgerlig Etd / oc vdgiffuer Bor-
gerlig oc Byes Tynge / lige ved andre
Induonere. Dog ville Wi Dsfforbehol-
det haffue / herudinden vdi fremtude oc
effter tidens leylighed at forandre / effter
som det for vore Vndersaatters leylighed
kand vere gaffnligt oc nyttigt / oc Dsff-
sumis got at vere : Bedendis oc biuden-
dis Borgemeester oc Raadmend vdi en
huer Riibsted offuer ald vort Rige Dan-
mård / at i alle Handtwercker oc andre
deris Ektraer oc Laugs Nette fratager
som her til haffuer haffe / oc dennent
siden vdi eders foruaring holder tilste-
ve / indtil Wi anderledis derom tilfigen-
dis vorder / ey giorendis nogen Handt-
wercksmænd eller anden som sig hoß
eder wil nederfette / sin Naring søge oc
Handtwerck bruge / her imod / effter
som

som forrestreffuit staar / hinder eller for-
fang vdi nogen Raade / vnder Vort hyl-
dift oc Raade. Giffuet paa Vort Slot
Kiøbenhaffn / den 19. Junij Aar 1613.
Vnder Vort Signet.

Christian.

og gode Sæder. Disse Foreninger eller Samfund omfattede baade Mænd og Kvinder, og bestyredes af Oldermænd efter egne saakaldte Skraaer eller Love, som Medlemmerne med Ed maatte forpligte sig til at overholde. Oprindelsen til Gilderne maa vistnok søges i Oldtidens selskabelige Sammenkomster, men det var dog først ved Christendommen, at de fik deres særegne Indretning som halvt gejstlige og halvt verdslige Samfund. De ældste Gilder havde rent gejstlige Formaal, saasom at holde fælles Gudstjeneste, indsamle Gaver til Kirker og Klostre osv.; men i urolige og lovløse Tider indrettedes lignende Gilder til fælles Beskyttelse, og i det hele for at fremme almindelig Velvære. Men de verdslige Formaal fortrængte dog ikke helt de aandelige. Gilderne

Et Knudsgildeseagl.

vare endnu indviede til og benævnte efter visse Helgener, over afdøde Gildebødre holdtes Vigilier (Nattevaagen) med Bøn og Sang, Gilderne lod læse Messer til Frelse for de Afdødes Sjæle, og skænkede Voxlys og andre Gaver til Kirken osv. — De ældste, danske Gilder, hvorom paalidelig Efterretning haves, var indviede til Knud den Hellige, og enkelte andre Helgener, hvorfor man ogsaa har kaldt dem kongelige Gilder. Deres Betydning var saa stor, at de endog havde deres egne Domstole, ved hvilke alle Sager mellem Gildebødre afgjordes, og naar en Fremmed anklagede en Gildebroder for den almindelige Ret, var alle Bødrene forpligtede til at ledsage ham til Retten, og staa ham bi med deres Ed og Vidnesbyrd. Faren for, at denne store Myndighed skulde blive misbrugt, hævdedes tildels derved, at Gilderne kun optog Medlemmer af retskaffen og hæderlig Vandel og udstødte alle dem, der gjorde sig skyldige i vanærende Laster. — De *mindre Gilder* dannedes især af Haandværkere og Købmænd, som til visse Tider samledes for at spise og drikke og raadslaa om fælles Bedste. Disse Gilder havde ikke saa stor Dom-

mernyndighed som de kongelige; men de fleste Stridigheder, som angik Brødrene, søgte man dog først at udljævne ved Gilderetten, før de kom for de offentlige Domstole.

Gildernes Forbindelse med Kirken, og den almindelige Trang til det fælles Forsvar som de ydede, bidrog til, at de hurtigt udbredtes, saa at der tilsidst næppe var nogen Købstad i Landet, som ikke havde flere Gilder. Men efterhaanden som Lovene vandt Kraft, og almindelig borgerlig Orden udbredtes, bleve Gilderne ikke blot overflødige, men endog skadelige, idet de ligesom dannede smaa Stater i Staten og desuden afvege de efterhaanden fra den oprindelige Renhed, saa at de ikke sjældent blev Samlingssteder for alle Slags Uordener, som det netop var deres første Bestemmelse at modarbejde. Reformationen der gjorde Ende paa Helgendyrkelsen, medførte en betydelig Indskrænkning i Gilderne men det varede dog endnu længe, inden de blev afskaffede, eller gik over til at blive blotte Haandværkslav, Skydeselskaber osv., hvori man endog kan finde enkelte ret mærkelige Spor af den ældre Indretning.

Af de gamle Gildeskraaer er flere blevne opbevarede til Nutiden, og nogle af dem er i den nyere Tid blevne trykte. Fra Slagelse haves saaledes 5 Gildeskraaer, som meddeles her.

Hermed følger efter Friis, som atter har det fra Resen, Afskrifter af nogle Gildeskraaer. Enkelte Tekstændringer er foretaget efter Udgaven i C. Nyrop: Danmarks Gilde- og Lavsskraaer II.

Skomagernes Gildeskraa. (fra ca. 1450.) Dette er den Vilkaar og Skraa, som Sudere Svende have optaget i Slagelse, haardelig holde skullende, af dem og deres Efterkommere, i Guds Hæder og Jomfru Maries.

1. Først er det saa skicket, at hvo som vil Broderskab i dette foreskrevne Lav, han skal give 4 Engelske for sin Indgang.

2. Item hvilken sin Broder gjør Forkøb, han skal give Brødrene 1 Øre, (og den) Skaden fik 1 halv Øre.

3. Item naar nogen vor Broder død bliver, da skulle alle Brødre over ham om Natten vaage; hvilken det ei gjør, han skal give 1 Grot,¹⁾ og skulde de da alle om Morgenen Liget til Kirke følge og offre til 2 Messer for hans Sjæl og give 1 Penning til Uds kud; hvilken det ei gjør, han give 1 Grot til Vide.²⁾

4. Item hver Skaffer af dette fornævnte Selskab skal fri have 1 Gjæst, hver Dag de drikke sammen.

1) Navnet paa en Mønt. 2) Bøde.

5. Item hvo som vore Skaffere gjør Hovmod¹⁾ med ukvædens Ord, eller regner efter dem, naar de Regnskab have gjort, han skal gjælde 1 Øre.

6. Item om nogen Tid vorder Skjelnid imellem Brødrene, da skulle Skafferne med Brødrenes Hjælp dem forlige, hvilken af dem ej lyde vil, han skal give Brødrene 1 Tønne Øl.

7. Item hvilken sin Broder gjør Ulyd, som Lyd har af Oldersmand, han skal give 1 Øre.

8. Item hvilken vor Skaffer borte er af Stævne, han skal give 1 Øre.

9. Item hvo som efter vor Drik gaar i Ølkone Boder og taber sine Klæder med Dobbelt, han skal give Brødrene en halv Tønne Øl og ½ Mark Vox.

10. Item hvilken af vort Embede Svende af anden By kommer, og søger han vort Selskab, han skal give 2 Vide Penninge, og drikke frit første Dag; vil han da Penninge ei udgive, da skulde vore Skaffere forbyde ham Tjeneste, og de skulle ham ei stede noget vort Embede at øve i hans Hus, før han gjør vore Brødre det, som han er dem pligtig.

11. Item hver vor Broder og Søster, de skulde trysvær²⁾ hvert Aar udlægge 2 Lybske.

12. Item sker det saa, at nogen af vort Embede vorder syg i Vejen, naar han agter til Slagelse at fare, paa en Mil nær eller to, da skulle vore Skaffere af Selskabets Penninge ham hente lade til Slagelse og ham tilskikke en skjællig Kvinde, som ham vare tager i hans Sotteseng, og skikke der til to Brødre, som med Kvinden vaage skulle, om Nødtørft er, og skulle de fange først 12 hvide Penninge af Selskabets Penninge, om han fattig er, og er det saa, at han ei fanger Bedring, før de Penninge ere fortærede, da skulle de faa³⁾ ham end 12 hvide Penninge; bliver han længer syg, da skulle de fange ham 24 Hvide; da haver den Syge fanget 1 lybsk Mark af Selskabets Penninge, hvilke han skal give Brødrene igen saa „schyth“⁴⁾ som Gud under ham helbredet at vorde; bliver han død af den Syge, da skulle vore Skaffere hans Klæder sælge, om han nogle haver, og dermed gjælde Brødrene den Lybske Mark; og er det saa, at han er saa fattig, at hans Gods kan ei tilrække, da skulle vi hans Udfærd hæderlig holde lade og tage derfor Løn af den gode Gud.

13. Item hvilken vor Broder her i Byen syg vorder, han skal nyde den samme Naade.

14. Item hvilken vor Broder, som ud vorder valgt til Skaffer at være, og ei vil være, han skal give 1 Tønne Øl.

1) Fornærmelser. 2) tre Gange. 3) give. 4) snart.

15. Item hvilken, som vorder tilkeiset¹⁾ til Forrider, og ei vil være, han skal give 1 Tønde Øl.

16. Item hvilken ei betimelig kommer at dandse, han skal gjælde 3 Hvide.

17. Item naar Brødre skulle dandse omkring Byen, da skulle de holde hverandre i Haanden, og ingen skal gaa ene omkring i Gaden eller i nogen Gaard at løbe, og ei lade deres Dands adskilles, uden det kan vorde i nogle Gaarde; hvo som det gjør, han skal gjælde 1 Grot.

18. Item hvilken sin Broder kalder Tyv, da skal han gjælde i Selskabet 1 Mark, og ham $\frac{1}{2}$ Mark, som kaldet blev, og svarer han desligest igjen, da skal han gjælde en halv Mark, eller han skal gaa ud af Selskabet med Nidings Ord.

19. Item hvo som sin Broder slaar med sin Næve, han skal give 1 Mark.

20. Item hvilken sin Broder slaar med Sværd eller med Spyd, da skal han give Brødrene 12 Øre, og slaar den anden igjen, da skal han give 6 Øre.

21. Item hvilken sin Broder kærer²⁾ for Byting, og han faar derfor Skam eller Skade, han skal give Brødrene 1 Mark og den anden, eftersom hans Skade vurderes.

22. Item hvilken Broder sin Skaal ompilder, han skal give 6 Penninge.

23. Item hvo som Vaaben haver i vor Drik, han skal gjælde 1 Øre.

24. Item hvo som opkaster i Selskabs Hus, han skal give 2 Mark Vox og $\frac{1}{2}$ Tønde Øl.

25. Item hvilken sin Gjæld dølger, han skal give 2 Mark, og gjælder han den ei paa den fornævnte Tid, som ham forelægges, da skal han gjælde 2 Fold.

26. Item hvilken Broder, som ei til Skoven rider, han skal gjælde 1 Grot.

27. Item hvo som Nej siger for at være sammen med Brødrene, som dandse, han skal gjælde 1 Engelske.

28. Item hvilken Broder som Gjæst byder og dølger, vorder hannum med befunden, da skal han først gjælde for ham og siden give 1 Mark Vox.

29. Item ingen Broder skal nogen Gjæst indbyde, uden den skjællig og beskeden er.

30. Item hvilken indbyder den, som trætte og kive vil, han skal gjælde en halv Tønde Øl til Vide.

31. Item hvilken Broder, som af By farer og sin Gjæld ei gjælder, da

¹⁾ valgt. ²⁾ anklager.

skulle vore Skaffere efter ham skrive, at ingen skal ham i Tjeneste tage, før han gjør vore Brødre fuldt, som han skylder.

32. Item hvo som sig af nogen sin Kunst roser og afbyder, sin Broder lige vel eller kunstigere at gjøre, han skal gjælde 1 Tønde Øl og 2 Mark Vox.

33. Item hvilken som gjør Kiv og Trætte, naar Brødre drikke sammen, da skulle Brødre til ham gaa og sige ham det bedste; vil han dem ei høre, da skulle de binde hans Hænder og Fødder sammen og lægge ham udvortes i en Sted dertil, at skjellige Brødre skulle ei af ham skades.

34. Item hvilken Broder, som ham gjør Forkøb, som fore dandse skal, uden Skafferens Minde, han skal give $\frac{1}{2}$ Tønde Øl.

35. Item hvilken ukyndig Svend til Byes kommer, og det bevisligt er, at han sin Gjæld ei har gjældet, hvor han har før været i Selskab, han skal ikke indkomme i vort Selskab.

36. Item ingen Broder skal vor Spillemand Fortred gjøre og ei for sig særskilt nøde til at lege¹⁾ uden Skafferens Minde, hvo det gjør, han skal give $\frac{1}{2}$ Tønde Øl.

37. Item vore Skaffere skulle ingen Mand eller Kvinde inden Selskab eller uden Selskab Penninge laane uden paa godt Sølvpant.

38. Item hvilken Broder, som sover i Selskabets Hus, han skal gjælde 1 Øre.

39. Item lyster Brødre sammen at æde om Onsdagen i Fastelavn, hvad de da fortære, det skulle de gjælde den næste Søndag efterkommende.

40. Item hvilken som vorder befunden, at han tager Børster af levende Svin, han skal gjælde 2 Engelske.

41. Item naar Orlov vorder givet, da skal enhver høvisk tage sit Sværd eller andre sine Værge.

42. Item hvilken hinandens Værge tager, uden Skafferens Minde, han skal gjælde 1 Grot.

43. Item hvilken Broder som en ond Kvinde indlader inden fire Pæle paa den Gaard, som vi drikke, og mens Tønden ligger paa Stolen, han skal gjælde 1 Grot og 1 Mark Vox.

44. Item hvilken Svend af vort Embede paa Landet gaar og gjør Sko, eller til hjælper at gjøre Sko, han skal bøde 1 Tønde Øl og 2 Mark Vox i vor Frue Kompagni.

Smedenens Skraa. (7. Juli 1469.) Dette er de Artikler og Forord, der paa-fundne ere af Borgmestre og Raad i Slagelse, alle Gildebrødre at holde i Smedelaget i samme Stad.

¹⁾ spille.

1. Primo, at hvilken helst af vort Embede, enten Smed eller Grydestøber eller og Kjedelsmed og vil bo hos os i vor Stad, han skal give til vort Lav en Sk. lybsk og 2 Mark Vox for sin Indgang og gjøre os en Kost med 4 ferske Retter, 3 Bøste,¹⁾ 3 Fade Smør, 3 Oste, 3 Hvedekager, hvert Søskken en Huedeleve²⁾ og saa meget Øl og Rugbrød, som dem behov gjøres til et Siddende.³⁾

2. Item er det ogsaa skikket, om nogen af vort Embede drister sig til at arbejde, førend han har fuldkommet disse Artikler, var og lovligt, saa at hvo som helst nogen af vort Embede her imod gjør eller sig fortruden gjør i disse Artikler, give 1 Tønde dansk Øl til Bedring derfor, uden han har det med Oldermands Minde; er det saa, at han dette forsmaar for sit store Fortrudenskab, da have vi Fuldmagt at forbyde ham sit Embede saalænge, til han har gjort Fyldest.

3. Item hvilken som helst der vorder lovligt til varet at følge sin Broder eller Søster til Kirken, der døde ere, og han det forsømmer, give en Øre Penninge til Vide derfor, uden han er i lovligt Forfald.

4. Item hvilken der vorder lovlig tilsagt at søge til Gildeshus eller til Stævne, og han det forglemmer, give 1 Grot til Bedring derfor, uden han er i lovligt Forfald.

5. Item hvilken helst af vort Embede vorder lovlig tilsagt til Lodstævne,⁴⁾ at være sin Medbroder behjælpelig i Lov og Ret, og han det forglemmer, give 4 Grot til Bedring derfor.

6. Item er alle Brødre pligtige at hjælpe deres Broder med $\frac{1}{2}$ Tylt, om ham behov gjøres.

7. Item hvilken Broder helst en Anden sin Broder gjør Forkjøb med Kul, Jern eller anden Malm, give en Tønde Øl til Vide derfor.

8. Item er det og saa skikket, at hvilken helst Broder en Anden sin Broder nogen Fortred gjør i sin Vej til noget Marked, enten bort eller hjem igjen, eller og paa det samme Torv nogen Skade ham paafører, give 1 Tønde Vismars Øl til Bedring derfor.

9. Item er det og saa skikket, at hvilken helst Broder en Anden sin Broder eller Søster i Gildeshus eller Samfund eller nogen anden Steds nogle „fortrudne“ Ord eller forsmædelige ham paasiger, give 4 Mark Vox til Bedring derfor.

10. Item hvilken Broder Gildes Gjæld skyldig er og ham lægges Dag fore af Oldermanden at betale det, og han det ikke betaler inden fornævnte Dag, give 2 Mark Vox til Lavet derfor.

1) Skinke. 2) Hvedebrød. 3) Maaltid. 4) Stævne, hvor der kastes Lod.

11. Item hvilken Broder der sidder med Vaaben inden Gildeshus, sin Broder til Fortred, give 2 Mark Vox til Bedring derfor.

12. Item hvilken Broder der søger vort Gildeshus eller Samling med bare Fødder eller Ben, give $\frac{1}{2}$ Mark Vox til Bedring derfor.

13. Item er det og saa skikket, at hver Svend eller Dreng, der sættes til vort Embede, give 1 Tønde dansk Øl, 3 Bøste, 3 Fade Smør, 3 Oste, hver Broder en Huedelev, og Rugbrød dertil saa meget som dem behov gjøres, efter Oldermands Ord; er det saa, at han forsmaar det eller og hans Lærefader driver ham fra sig, da skal han paa hans Vegne og give 2 Mark Vox til Bedring derfor.

14. Item hvilken Broder der spilder Øl eller spyer i Gildeshuset eller og i sin Hjemgang, give 2 Mark Vox til Bedring derfor.

15. Item hvilken der byder uskjellige Gjæster i vort Lav, give 1 Tønde Øl til Bedring derfor.

16. Item hvilken der kærer sin Broder for Borgmester, for Foged eller nogen anden Voldsmænd,¹⁾ førend han har kæret det for sin Oldermænd, give 1 Tønde Øl til Vide derfor.

17. Item hvilken Broder der fanger sig en Husfrue og vil lede hende i vort Lav, give for hendes Indgang 4 Grot og 1 Mark Vox.

18. Item er det og saa vedtaget, at ingen Broder sin anden Broders Svend skal undlokke, uden det saa er, at han har det med sin Broders Minde, under 1 Tønde Øl til Vide derfor.

19. Item er det og saa forordet,²⁾ at ingen skal annammes i vort Lav, uden han har et godt Rygte og godt Levnet, uden al Gjensigelse.

20. Item er det vedtaget af alle Brødre og Søstre, at hvilken der afgaar og død bliver, hver give en Penning til Sjæleskud, før han æder Kjød.³⁾

21. Item hvilken Broder der Staalfaad⁴⁾ køber og hans Broder kommer, vil have der af for rette Penninge og han nægter ham det og ei vil hjælpe ham noget deraf, han skal give $\frac{1}{2}$ Tønde Øl til Vide derfor.

22. Item ligervis om nogen køber Læst Kul og ei vil hjælpe sin Broder en Tønde eller to deraf for rette Penninge, give $\frac{1}{2}$ Tønde Øl til Vide derfor.

23. Item vore almindelige Gildes Drik er vor Herres Opfarelses Dag og om Fastelavn.

24. Item vore Lave Stævner ere Simonis et Judæ Dag,⁵⁾ den anden ferita tertia in Carnisprivi,⁶⁾ den tredie vor Frue Dag i Faste,⁷⁾ den fjerde den Mandag næst efter vor Herres Opfarelsesdag.

25. Item hver Drik en Begængelse med 1 Messe.

¹⁾ Magthaver. ²⁾ aftalt. ³⁾ maaske Fejl for: for ham, der død er. ⁴⁾ En Tønde med Staalstykker. ⁵⁾ 28. Oktober ⁶⁾ Tirsdagen i Fastelavnsugen. ⁷⁾ 25. Marts.

26. Item hver Drik hver Broder give Degnen 1 Penning.
27. Item hvilken Broder eller Søster der sidder i tre Lave Drikke frem og ei hæve sin Skaal til Gildes med os, give 1 Tønde Øl til Vide derfor.
28. Item er det ogsaa forordet, at ingen Grovsmed¹⁾ skal holde nogen Klejnsmedesvend, der fortinnet Gjæringer gjør, under 1 Tønde Øl til Vide til Lavet og 1 Tønde tysk Øl til Byen.
29. Item er det og saa vedtaget, at ingen Klejnsmed skal gjøre nogen grov Gjærning, der stenes²⁾ skal, som er Øxer, Leer eller Segle, under 1 Tønde Øl til Lavet og 1 Tønde tysk Øl til Byen.
30. Item er det ogsaa forordet, at ingen udvortes Svend skal stande her ude med sin Gjærning om nogen Torvedag eller anden Tid om Ugen; gjør her nogen imod, da har Konninge Foged Magt at tage al hans Gjærning op uden ret aarlige Markedsdage.
31. Item hvilken der skal gjøre sin Mesterkost, da skal han byde dertil Borgmestre og Byfoged med deres Hustruer.
32. Item hvilken der skal bo hos os i vor Kjøbstad Slagelse, han skal gjøre tre Stykker Gjæringer, som er en Spade og et Skjære og en Bindøxe.
33. Item Klejnsmed skal gjøre et Par Bøjler, en Spændhage og et Par Sporer.

Aar efter Guds Byrd MCDLXIX, den Fredag næst for Sct. Knuds Dag Konning, var denne nærværendes Skraa, som Smedie Gildet tilhører i Slagelse, paa Raadhuset for Clemen Griis, Gericke Hansen, som den Tid Borgmestre vare, og for det menige Raad, mange flere Dannemænd overværendes, hørte og aabenbare læstes og overvejedes alle Artikler og Skikkelser, som i fornævnte Skraa er skrevne, gave alle Samtykke til, at de skulle holdes og ei mindskes og ei heller behøves anderledes end som skrevet stander. Paa det at disse fornævnte Artikler og Skikkelser skulle holdes og ei herefter imod at tale i nogen Maade, da stadfæste vi denne Skraa og alle hendes Artikler med vort Stads Indsegl, hængende her neden fore. Givet Aar, Dag og Sted, som fore er skrevet.

Skomagernes Skraa. (21. Febr. 1471.) Disse er de Artikler og Forord, der paafundne ere af Borgmestre og Raad i Slagelse, efter vor naadige Herres, Konning Christierns Tilladelse og hans Naades Privilegiens Udviselse, alle Gildebrødre at holde skjellige og forsynlige i Skomagernes Embede i Slagelse, som her efter følger.

1. Først skulle de give Byfogden i Slagelse 20 Grot hvert Aar det første Thing efter S. Mortens Dag, derfor at ingen skal øve Skomager Em-

¹⁾ I Manuskriptet staar Guldsmed. ²⁾ slibes.

bede, saasom ei at kjøbe barked Læder og ei gjøre nye Sko og ei sætte Barkkar eller Steenkar, foruden alle Brødres Villie og Samtykke, og ubrødelig at pante for Fogden eller Borgmestre for Lavret dem behov gjøres indbyrdes.

2. Item skulde de give Domprovsten hvert Aar samme Thing 8 Grot derfor, at hver som behov gjøres maa røre sit Steenkar og Barkkar om gudelige Dage foruden nogen Prælaters Hindring eller Forfang.

3. Item hvo som vil være Broder i vort Lav, han skal hente sit Ægtebrev,¹⁾ førend han vorder Broder i vort Lav, og skal han være lovlig skilt

En Skobod i Aaret 1568.

fra sit Herskab, og skal han gjøre et Par Støvler og saa et Par snørede Sko, og et Par Sko med Opsteg, og et Par Sko med Højelse og underforede, og et Par Sko indvendig snørede med tre Stykker, saa at Brødrene tage det til Takke. Og de fornævnte Sko og Støvler skulle gjøres til Oldermands Hus, saa at Brødre og andre Dannemænd tage Tække²⁾ paa dem og kunne fuldt medgjøre.

4. Item den Dag han bærer de fornævnte Støvler og Sko frem for Brødre at skue, da skal han gjøre sin Sydekost,³⁾ med tre salte Bøste, en fersk Ret, hver Broder en Huedelev, Rugbrød, Smør og Ost, som dertil bør og behov gjøres, efter Skjellighed, og to Tønder Øl.

1) Brev og Bevis for ægte Fødsel. 2) Behag. 3) Kost med kogt Mad.

5. Item de Skomagere, som ere og bo i Antvorskov og kjøbe og sælge her udi Slagelse, de skulle give alle Brødre 1 Tønde tysk Øl eller 24 Sk. og saa meget til Raadet, om der vorder paa kæret.

6. Item hvo som gjør sin Broder Forkjøb, han give Brødrene 2 Øre Penninge, og den Broder, som han gjør Forkjøb, 1 Øre.

7. Item hvo som kjøber heel Tønde „flood“¹⁾ eller Beg eller halv Tønde eller helt Skpd. Hamp eller halvt uden Brødrenes Minde, han skal give Lavet 2 Tønder Øl.

8. Item hvo som kalder sin Broder Tyv, han skal give alle Brødre en Sage Mark, og den Broder, han gjør det, give ham to Mark Sage, og er det saa, at han kalder ham Tyv igjen eller nogen ukvædens Ord eller Gjensvar, da skal han give Halvdelen.

9. Item hvo som [giver] sin Lavsbroder eller Søster ukvædens Ord,²⁾ han skal give alle Brødre $\frac{1}{2}$ Sage Mark, og den, han det gjør, 1 hel Sage Mark, og giver han ukvædens Ord igjen, da skal han give Halvdelen og give ham gode Ord der imod igjen.

10. Item hvo som slaar sin Lavsbroder med sin Næve, han skal give Lavet en Sage Mark; er det saa, han slaar med Sværd eller andet Vaaben, han skal give Brødrene to Sage Mark, og den, han det gjør, Halvdelen, Byens og Kongens Sag uforsømmet, om det opkommer.

11. Item om saa sker, det Gud forbyde, at Nogen slaar sin Lavsbroder ihjel, han skal give Brødrene i Lavet en lødig Mark.

12. Item hvo som gjør Hoer med sin Gildesøster, han give Lavet 1 Mark Lybsk, og den Broder, som Konen ejer, 2 Mark Lybsk.

13. Item hvo som kærer sin Broder for nogen Voldsmand, førend han faar kæret det for sin Oldermænd, og han fanger deraf nogen Skam eller Skade, han skal give Brødrene i Lavet 1 Mark lybske, og den han det gjør, give ham en Sage Mark.

14. Item hvo som kalder sin Lavsbroder til Things, foruden Oldermænds Minde og Brødres, han skal give en Sage Mark.

15. Item hvo som siger Stævnevidne paa sin Lavsbroder, han skal give Lavet to Øre, og den han gør der Skade med, 1 Mark.

16. Item om saa er, at nogle Brødre have Usamdrægtighed tilhobe, da skulde Brødre det forlige, om de kunne; sker det saa, at nogen gør sig fortruden og ei vil lade sig forlige efter deres Sigelse, og gaar dem overhørig, han skal give 1 Tønde tysk Øl eller 24 Sk. og saa meget til Raadet.

17. Item hvo som spilder en Skaal Øl paa Bord eller Klæder, han skal give Lavet 6 Penninge.

1) flydende Fedt. 2) Ukvæmsord.

18. Item hvo som bærer Vaaben i Drik eller Stævne, han skal give en Øre Penninge.

19. Item hvo som vorder stævnet for Konning eller for Bispen eller til Landsting, da skulle fire Brødre tilsiges at fare med ham, paa Gildets Kost; hvo det ikke vil gjøre, han skal give Lavet en Sage Mark.

20. Item hvo som vorder kaldet for Oldermænd, og han ikke kommer, da skal han give for første Lavdag 2 Øre, for den anden Lavdag en halv Sage Mark, for den tredie 6 Øre, for den fjerde 3 Mark Sage.

21. Item hvo som opkaster udi Gildehuset, han skal give $\frac{1}{2}$ Mark, og hvis Klæder han besmitter, ham skal han give 2 Øre Penninge.

22. Item hvo som nægter den Gjæld, som han er sin Broder af rette skyldig, han skal give Brødrene 2 Øre, og betaler han ikke inden lovlig Tid, da skal han give dobbelt.

23. Item hvo som hindrer Oldermænd eller Skraapræst eller sin Lavbroder, naar nogen af dem taler, han skal give 1 Øre.

24. Item hvo som gjør sig — — —¹⁾ imod Oldermænd eller Stolsbroder, saa at han vil sidde, hvor ham lyster, eller tapper af Tønden, han skal give $\frac{1}{2}$ Tønde Øl.

25. Item hvo som skifter flere Sæder end et, eller tager anden Mands Sæde, han skal give en Øre Penninge.

26. Item hvo som bærer falsk Vidne paa sin Lavbroder, han skal give 2 Øre Penninge, og den han gjør det ved, ham skal han give 1 Mark.

27. Item, naar nogen Søsken dør, da skulle fire, som næst ere, vaage over den Døde; hvo det forsømmer, han skal give en Øre, og skulle alle fire Lys brænde over et Søsken og to for et Barn; og om saa er, at nogen udvortes Mand behøver, da skal han give to Mark Vox og flye Lys igen i god Maade.

28. Item Degn skal have hvert Aar en Engelsk af hvert Søsken, og han skal vogte over den Døde og forvare Lys og Pell.²⁾

29. Item efter hver Lave Drik, som er om hver St. Mortens Dag, om Fastelavn og om Hellig Torsdag, da skal være Begængelse for de Døde, og hvert Søsken skal offere en Penning, og hvo det forsømmer, han skal give en Øre Penninge.

30. Item Oldermænd skal være fri i hver Drik og Stolsbrødre skulde have en Kande Øl, og hvo som sidder til Efterdrik, og han ikke er beden, han skal give 10 Øre Penninge.

31. Item hvo som byder Gæst paa al deres Vegne, han skal selv svare for ham.

¹⁾ her staar et ulæseligt Ord, som maa betyde opsætsig el. dsl. (Friis). ²⁾ Ligklæde.

32. Item ingen maa byde ulovlige Gjæster i vort Lav, Mand eller Kvinde, Svend eller Mø, uden de som skjellige ere og ærlige, under en Mark Sage.

33. Item om saa sker, at Oldermænd eller Stolsbrødre ere fra Stævne, han skal give en Øre.

34. Item hvo som søger Kro efter Drik eller dobler sine Klæder bort, han skal give 1 Tønde tysk Øl til Lavet og 1 Tønde til Raadet.

35. Item hvo som skal gjøre sin Mesterkost, han skal give 4 ferske Retter og salte Bøste, som dertil hører, hvert Søsken en Hvedebrød og Rugbrød, Smør, Ost, som dertil hører og behov gjøres, 4 Tønder Øl og en lødig Mark til at lønne Messen med, og to Mark Vox for sin Indgang, til Lysene paa Alteret.

36. Item ingen skal gange til nogle af vore Koste, uden Husbonde og Husfrue, uden saa vare, at nogen Bud ginge til dem med diende Barn og strax hjem igjen under 3 Mark Sage.

37. Item hvo som er fra Lavestevne uden Oldermænds Minde og lovligt Forfald, han skal give 1 Mark Vox til Alteret; disse ere lovligt Forfald, som de skulde være i Forfald for, som er Sygdom, Ligfærd, Bryllupsfærd og søge efter sin rette Tyv, eller Byes Forfald paa Herskabs Vegne.

38. Item naar Oldermænd tilsiger at komme til Stævne, hvo ikke kommer, han give 1 Grot.

39. Item hvo som ikke søger af Brødre sin Lave Drik og ganger til andre Lav, han skal give 1 Tønde Øl.

40. Item hvo som ganger af Stevne med Uminde, han skal give til Lavet 1 Mark Lybsk, og til Raadet og saa meget, og ei være sit Lav nærmere end alle Brødre det tilstede ville.

41. Item om saa sker, at nogen Lavsbroders Barn gjøres Skomager Embede behov, da skal han være sin Syde Kost fri.

42. Item hvo som barker Læder eller gjør nye Sko inden Byes eller uden, for nogen anden end for sig selv, han skal give 1 Tønde Øl og 2 Mark Vox for hver Tid, han det gjør, og saa meget til Raadet.

43. Item hvo som fører nye Sko paa Land at sælge, uden til fri Marked, han skal give 1 Tønde Øl og 2 Mark Vox og saa meget til Raadet.

44. Item hvo som vil lære Skomager Embede, han skal give Brødre 1 Tønde Øl og tre salte Bøste, en fersk Ret, tre Fade Smør, tre Oste og Brød, som dertil hører.

45. Item til hver Lave Kost skal bedes Borgmestrene, Kæmner og Byfogden, om de ville komme.

46. Item ingen skal have nogen nye Sko fal, uden udi Skoboderne eller hjem til sit eget, uden i Aarmarked.

47. Item vorder nogen af vore Lavsbrødre død, og hans Husfrue lever derefter, da maa hun bruge sit Embede Dag og Aar derefter, om hun Enke sidder.

48. Item hvilken Broder der ganger fra sin Oldermænd og Brødre med Umind og Overdaadighed og kærer for Borgmestre og Raad, falder han da imod sit Lav og Brødre, da bøde til Byen saa meget som til Lavet.

49. Item hvo som der lokker en andens Svend ud af Tjeneste uden Bondens Minde, han skal give Lavet 2 Mark Sage og saa meget til Raadet, om det vorder kæret for dem.

50. Item skal og ingen eller maa gjøre Sko for nogen anden her udi Slagelse uden i Lavet for dem selv, under 3 Mark Sage og saa meget til Raadet.

51. Item Oldermænd og Stolbrødre have Magt til at gjøre Naade med Brødre i alle fornævnte Ærinder, efter Brødres Raad og Samtykke.

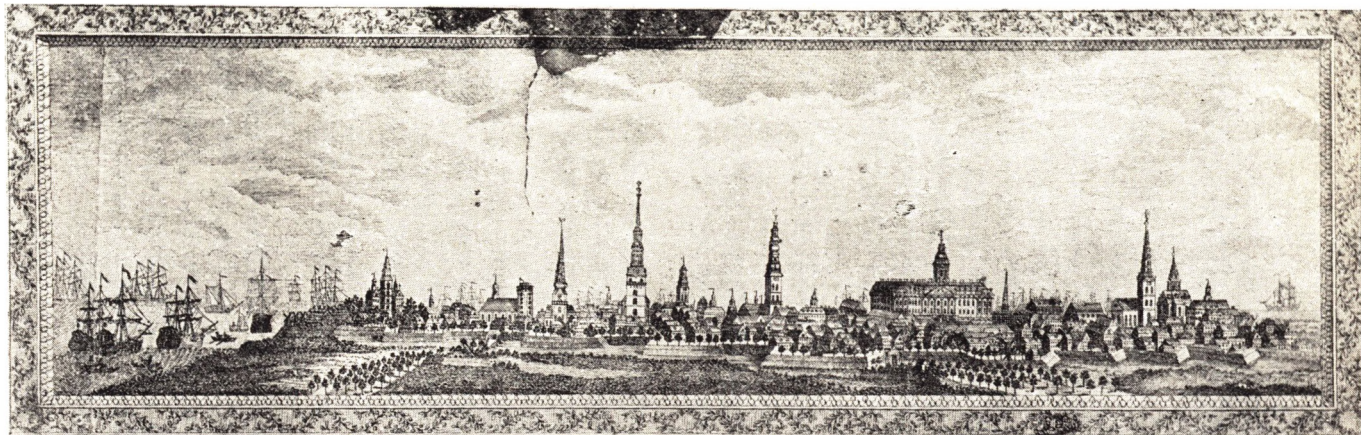
Aar efter Guds Byrd Millesimo quadringesimo septuagesimo primo profesto Sancti Petri Apostoli in Cathedra var denne nærværende Skraa, som Skomagergildet tilhører i Slagelse, paa Raadhuset for Clemen Griis og Geriche Hansen, som den Tid Borgmestre vare, og for det menige Raad, mange flere Dannemænd overværendes, hørte og aabenbare læstes og overvejedes alle Artikler og Skikkelse som i fornævnte Skraa ere skrevne, gave alle Samtykke til at de skulde holdes og ei mindskes og ei heller behøves anderledes end som foreskrevet stander. Paa det at disse fornævnte Artikler og Skikkelse skulle holdes og ei her efter imod at tales i nogen Maade, da stadfæste vi denne Skraa og alle hendes Artikler, med vort Stads Indsegl, hængende her neden fore. Givet Aar, Dag og Sted, som fore er skrevet.

52. Item ingen skal sige Nej for Oldermænds Dømme eller Stolsbrødres Dømme, under 1 Tønde Øl til Vide, om siger Nej derfor.

Bagernes Skraa. (22de Februar 1471.) *In nomine Domini. Amen.* Disse ere de Artikler og Forord, der paafundne ere af Borgmestre og Raad i Slagelse, efter vor naadige Herre Kong Christierns Tilladelse og hans Naades Privilegies Udviselse, alle Gildebrødre at holde skjellige og forsynlige udi Bagere-Embede i Slagelse, som herefter følger:

1. Primo, hvo som vil Bager-Embede vinde, han skal gange til Oldermænd og bede om deres Lav, og skal han have sit Ægtebrev, og at han er lovligen skilt fra sit Herskab, og prøve ham siden i sit Embede, med Rugbrød og Hvedebrød at bage, det han sit Embede saa kan, at Brødre ingen Straf¹⁾ lide for ham siden i sit Embede i saa Maade, at han skal bage tvende Bægter

¹⁾ Skam eller Skade.

Undertegnede Oldemand for Bagerlauget

i den kongelige Residenti. Stads Niidenhavn gjør vittneligt: at naarværende
 Bagerfænde ^{fød i} har gammel
 af Statur af Haar har arbeidet har Alger her i Staden
 og feneat hos Meester ^{saant} imidlertid forholdt sig
 som det en tro og ærklær Bagerfænde equer og amstaacer. Da han nu agter at reise
 herfra til ^{og intet fra} Laugets Side eller i andre Hænder
 findes til Hinder for saadan hans Reise, saa anbefales han herved paa det bedste
 til alle Forkommende, især til dem, som ere af samme Profession saavel her i
 Landet som andesteds. Et Bekræftelse er dette Kundskab eller Attest ud,
 udielt under min Haand og Laugets kontrakte Siegel.

Niidenhavn d.

18

p. t. Oldemand.

Untergeschriebene Altermann des Bæcker Amtes

der kongelige Residenti. Stads Copenhagen bekræftige, dats gegenwärtiger Bæckergestell
Georg Heur gebürtig aus *Niederrandenburg*, 28 Jahr alt mittel von
 Statur blond von Haaren in dieser Stadt 7 Jahr Wochen letztem beim Meester
Ludwig Niien gearbeitet und sich unter der Zeit als einen treuen und ehr.
 Liebenden Bæckergefelln verhalten hat, Da er nun gesonnen ist von hier nach
Stagel zu reisen und gegen diese Reise Nichts von Seiten des Amtes
 oder in anderen Rücksichten hinderlich ist, so wird er hierdurch allen und jedem un-
 terschiedene seinen Mitprofessionisten sowohl innerhalb als außerhalb des Landes be-
 sonders empfohlen. Zur Bestätigung ist diese Kundschafft oder Schein aus-
 gefertigt unter meiner Hand und begedrucktem Amtes Siegel.

Copenhagen d. 24 April 1821.

H. Pöhl
 p. t. Altermann.

Bagermester Georg Høyers Laugsbrev af 24. April 1821.

for Oldermands Ovn, en Hvedebrød og en Rugbrød, saa at alle Brødre tage der da Nemme¹⁾ paa, at han der fuldt med gjøre kan, og saa at Lavet ingen Straf fanger derfor af nogen andre udvortes.

2. Item maa og ingen indgange i vort Lav, om han haver nogen imod brudt af vore Lavs Søsken, Broder eller Søster, førend han har bedret imod dem.

3. Item hvo som vil indgange i vort Lav og nyde vor Frihed, han skal give os to salte Bøste, tre ferske Retter, Smør, Ost, Hvedebrød, Rugbrød, som der behov gjøres, en Tønde Øl for hans Indgang og 2 Skilling Grot til Messen.

4. Item der efter naar et halvt Aar frem ganget er, gjøre da Lavet en hel Kost, som er tre salte Bøste, fem ferske Retter, Smør, Ost, Rugbrød, Hvedebrød, som Behov gjøres efter Skjellighed, og to Tønder Øl og 2 Skilling Grot, og dertil skal bydes Borgmestere, Byfoged og Kæmner.

5. Item om nogen er borte helt Aar eller mere udenbyes, og indkommer igjen og vil nyde vort Embede og Frihed, der skal han gjøre alle Brødre en hel Kost, eller have det med alle deres Minde.

6. Item om nogen gjør anden Forkjøb i Hvede eller Rug eller i andre Maade, give Lavet $\frac{1}{2}$ Tønde Øl.

7. Item hvo som ganger udenbyes eller inden, og kjøber nogen Broder til Fortræd, hver Tid han det gør og vorder overvidnet med Vidne, give Lavet 1 Tønde Øl.

8. Item hvo som giver sin Broder eller Søster onde Ord eller ukvædens, han skal give Lavet 1 Øre Penninge; slaar han ham eller hende med Næve, give $\frac{1}{2}$ Tønde Øl, Kongens Ret og Bysens uforkrænket; slaar han og med Vaaben, give 1 Tønde Øl, Kongen og Byen som Ret er.

9. Item om nogen Broder gjør den anden Saar, gjøre Lavet $\frac{1}{2}$ Kost, Kongens Ret og Bysens uforsømmet, eller have det med alle Brødres Villie.

10. Item om nogen Broder er ulydig, saa at han ikke vil forliges vel med sin Broder og er Oldermænd og Brødre gjenstridig, give Lavet 1 Tønde Tyskøl, og til Raadet og saa meget.

11. Item om nogen Søster giver nogen Broder eller Søster ukvædens Ord paa Gildesbænken, give Lavet $\frac{1}{2}$ Tønde Øl.

12. Item om nogen Broder giver anden Broder eller Søster nogle uskjellige Ord, der hans eller hendes Ære kan røre, og han det ikke bevise kan, give Lavet 1 Tønde Tyskøl, 2 Mark Vox, og saa meget til Raadet.

13. Item hvilken ikke kommer til almindelig Stævne og vorder lovlig tilvaret med anden, han skal give en Øre Penninge til Lavet; ere Oldermænd eller Stolsbrødre fra Stævne, hver give 2 Øre Penninge.

¹⁾ tage Vare derpaa.

14. Item ingen skal bage om Lørdag eller Mandag og gjøre sine Brødre Skade med; hvo det gjør, give Lavet 1 Tønde Øl, uden der vanskes¹⁾ Brød og tilsigendes vorder af Borgmestre eller Foged paa Herskabs Vegne.

15. Item hvilken der fæster anden Broders Tjenestefolk inden ret Fæstnings Dag og uden Bondens Vilje, give Lavet 1 Tønde Øl, og til Raadet og saa meget.

16. Item ingen skal og have nogen Svend i sin Tjeneste, saa at han nyder og bruger vort Embede, førend han har gjort Lavet Fyldest og Byen; hvo det gjør, give Lavet en lødig Mark, og Raadet og saa meget, uden saa er, at alle Brødre ham naade ville.

17. Item hvilken Broder der vorder forarmet med Fattigdom, saa at han sig ikke bjerge kan, da skulle alle Brødre hjælpe ham af Lavsens [Penge] to Skilling Grot, sig at forbedre med.

18. Item om nogen Broder farer udenbyes og finder sin Broder eller Søster i nogen Nød og han dem ikke hjælpe vil, give til Lavet 1 Tønde Øl, om der vorder kæret efter.

19. Item naar nogen Broder eller Søster dør, da skal hver af Embedet vaage over ham om Natten, eller have der sit visse Bud, uden ham er i lovlig Hinder eller Forfald; hvilken det ikke gjør, give en Øre Penninge.

20. Item hvo som ikke den Døde til Graven følger, give 1 Mark Øre Penninge.

21. Item om nogen Broders Barn eller Tjenestefolk dør, da skal hver af Embedet nærværendes være i Jordefærd, uden han er i lovligt Hinder; hvo det ikke gjør, han give 1 Øre Penninge.

22. Item naar nogen Broder eller Søster dør, da skal hver Søsken lade holde Messe for deres Sjæl og alle kristne Sjæle, før det æder Kjød; hvo det ikke gjør, han skal give 3 Øre Penninge i Guds Navn i Oldermands Nærværelse og Aasyn for den Dødes Sjæl, saafremt som han har fuldt gjort, mens han levede i Lavet.

23. Item hvilken som gjør Ulyd i noget Stævne, Oldermænd eller Stolbroder eller nogen anden Broder, der Lyd haver af Oldermænd, han give 2 Øre Penninge.

24. Item hvilken Broder der stævner en anden for Konning eller anden Voldsmand,²⁾ Borgmester eller Foged, førend han har kjæret det for sin Oldermænd, give Lavet 1 Tønde Tyskøl, og saa meget til Raadet.

25. Item hvilken Broder sidst ganger udi Lavet, han skal være alle deres Tjenere til Lavsens Behov, til nogen anden Broder kommer i Lavet, da skal han vedertage og gjøre saa fremdeles.

1) mangler. 2) Stormand.

26. Item hvilken Broder, som vorder befunden i aabenbar Dobbelt, han skal give til Lavet 1 Tønde Tyskøl og saa meget til Raadet.

27. Item hvilken Broder som Nej siger for Oldermands Domme, han skal give til Lavet 1 Tønde Øl og 1 Mark Vox til Messen.

28. Item om nogen Broder har gammelt Brød bagt og ikke kan fuld-gjøre for sine Penninge, saa at det overligger, da maa en anden bage, efter Brødres Sigelse og som skjelligt tilgaar, saa at der ikke [bliver] Brøst paa Hvedebrød.

29. Item lovlige Forfald skal man og vide at være, som herefter følger: hvilke som ikke Lavs Stævne søge og tilbudne ere med dem, som først er Sygdom, Ligfærd, Bryllupsfærd og søge efter sin rette Tyv, eller Byes Forfald paa Herskabs Vegne.

30. Item om nogen Broder gjør Hoer med sin Lavssøster, han skal give Lavet 3 Mk. Sage, og den der Konen tilhører, ham o gsaa meget og en Tønde tysk Øl til Setnings¹⁾ Øl.

31. Item skulle fornævnte Bagere i Slagelse hver Lørdag hver give Kongen en Hvedelev om de Brød have fal, undtagne to af Brødrene, de skulle give Bispem af deres Hvedebrød desforuden i samme Tal.

32. Item skal Kongen oppebære fornævnte Hvedebrød for saadanne Sag, som nogen Bager eller hans Ombud slaar nogen med Hvedebrød, som ham tages fra, ukrænkkelig og ubrødelig for hver Mand at bøde.

33. Item skal Bispem af to op at bære for saadan Sag, at de maa sigte, røre Korn og bruge deres Embede om mulige hellige Dage ubrødelig at være for Bispem Officiale eller i nogen anden Skade fange.

34. Item give fornævnte Bagere i Slagelse hver Jule Aften Kongens Foged et Hundrede Hvedebrød og et Hundrede Rugbrød, fordi at nogle udvortes skal ei føre nogle Brød her ind imod deres Villie, uden i Jacobi Marked.

35. Item sker det saa, at nogen fører tysk Brød, da maa de [ikke] sælge det, uden om Lørdagen.

36. Item maa de ubrødeligen pante for Kongen, Byen eller Sagvolderne for Lavs Gjæld og rette Vilkaar paa Lavsens Vegne.

37. Item om nogen Broder afgaar og bliver død, da maa hans Husfrue, som igjen lever, bruge Embedet Aar og Dag derefter, om hun Enke sidder; gifter hun sig, da skal hun gjøre efter Brødres Sigelse.

38. Item om nogen Broder kjøber samfælles Læst Korn mere eller mindre af nogen udvortes, der kommer til Skibs til Skjelskjør eller til Korsør, da skal hver Broder stande i med efter sin Formue i samme Kjøb, under 3 Mark Sage og saa meget til Byen.

1) Forlig.

Aar efter Guds Byrd MCDLXX primo ipso die Sancti Petri Apostoli in Cathedra var denne nærværende Skraa, som Bager Gildet tilhører i Slagelse, paa Raadhuset for Clemens Griis, Gericke Hansen, som den Tid Borgmestre vare, og for det menige Raad, mange flere Dannemænd overværendes, hørtes og aabenbare læstes og overveiedes alle Artikler og Skikkelse, som i fornævnte Skraa ere skrevne, gave alle Samtykke til, at de skulde holdes og ei mindskes og ei heller behøves anderledes end som skrevet stander; paa det at disse fornævnte Artikler og Skikkelse skulde holdes, og ei herefter imod at tale i nogen Maade, da stadfæste vi denne Skraa og alle hendes Artikler, med vor Stads Indsegl hængende neden for hende. Datum Anno, die et loco ut supra.

39. Item skulde alle Bagere i Slagelse bage godt Hvedebrød og Rugbrød, eftersom Tiden tilsiger, og Borgmestre og Raad dem tilsigendes vorder.

40. Item Oldemand og Stolsbrødre have Magt at gjøre Naade med Brødre og alle fornævnte Ærinde, efter alle Brødres Raad og Sigelse og Samtykke.

Skrædernes og Overskjærernes Skraa. (23de Marts 1545.) *In nomine Domini. Amen.* Dette er deres Skraa og Statute, som Skrædere og Overskjærere i Slagelse skulde stadelige holde imellem dem.

1. Primo. Ingen skal bruge Skræderes eller Overskjærers Embede, hverken indfødte eller fremmede, uden han har Skræderes og Overskjærers Lov og Villie og Fogedens, Borgmestres og Raads i samme Sted.

2. Item hvo som Broder vil være, han skal sværge, at han stadelig vil holde denne efterskrevne Skraa.

3. Item der næst skal han have sit Ægtebrev, og naarsomhelst han sig gifter, da skal han tage sig et godt ærligt Folk, som uberygtet er i alle Maade.

4. Saa skal han gjøre sin Mester Gjærning, som er en Klokke Kaabe, en firsidet Kvindekjortel. Overskjæreren skal overskjære 5 Alen Engelsk¹⁾ og 5 Alen Leysth,²⁾ og skal han gjøre sin Kost, som er 2 Tønder Øl og 3 Bøste, 3 ferske Retter, og hvert Folk et Hvedebrød, Ost og Smør og Rugbrød til overs, og maa han have 2 Gjæster fri, og skal han give en Gylden til Bøssen, som skal følge — — —³⁾ og 6 Sk. til Stolen, som Fogeden skal have; for denne samme Indgang skal han sætte 2 Brødre til Forlovere, og skal samme Kost udgives 6 Ugende Dag, eller have det i Forstanderes Minde, og bør han at skjænke og være deres Dreng, til der kommer nogen

1) Engelsk Klæde. 2) Leidensk Klæde. 3) Her findes et Par ulæselige Ord.

anden, og vorder han tilsagt af Forstanderen at gange Lavsens Ærinde, og nægter han det, give en Fjerding Øl. Naar fornævnte Kost skal gøres, da skal Forstanderen byde Fogeden og Borgmester ibidem, og skal Stolebrødre indbære samme Kost.

5. Item hvo som vil bære Skræderes eller Overskjæreres Embede, give sig en Tønde Øl, 2 Bøste og hver et Hvedebrød og Rugbrød, Ost og Smør til overs, og maa han have en Gjæst fri, og skal fornævnte Kost udgives inden fjorten Dage; er det saa, at han dør i sit Lære, da skal Lavbrødre følge ham til Jorden.

6. Hvilken Skræders eller Overskjærers Søn, som vil være sin egen Mand, han skal give 1 Indgang med denne forskrevne Kost.

7. Hvo som er borte Aar og Dag og vil igjen komme til os, han skal gjøre en halv Indgang, som forskrevet staar.

8. Item ingen Skræder skal øve Overskjærers Embede, og ingen Overskjærer Skræders Embede, under $\frac{1}{2}$ Gylden, hver Tid de blive befundne dermed, og Fogeden $\frac{1}{2}$ Gylden.

9. Hvilken Skræder eller Overskjærer, som boer i Gaarde med andre, give sig en Lod Sølv.

10. Hvilken som udlejer andens Gaard eller Hus uden hans Villie, som iboer, eller svigeligen undergaar ham i saadanne Maade, han skal give en Mark Sølv, og skal han fæste ham Gaard eller Hus 1 Aar paa sin egen Pung.

11. Item hvo som gjør til Halvgjerning,¹⁾ give 2 Tønder Øl.

12. Er det saa, at nogen Søsken dør, da skal Oldermand tilsiges, at han tilsiger 2, der vaager over det, og skal menige Lavbrødre gudfrygtig følge det til Graven; hvilken Broder tilsiges og ikke kommer, bøde 2 Grot; kommer han ikke, før det bliver jordet, 4 Grot, og maa Brødre strax have Magt at pante ham.

13. Om nogen Broder dør, maa hans Hustru opholde dette Embede, til hun vorder gift.

14. Naar nogen Søsken dør, skal hvert Søsken give en Album til Almissekisten.

15. Item om nogen kærer sin Broder for Fogeden eller stævner ham for andre Dommere, han give 2 Tønder Øl, om det vorder Brødre vitterligt.

16. Om nogen kærer paa anden, da skulle Forstanderne nævne 4 Brødre, at de maa forliges, og kunne de ei forliges, da skulle 4 andre udvælges, og efter deres Sigelse skulle de forliges.

17. Om nogen Broder er fortræden og ei vil gjøre Fyldest i Lavet, han give 4 Grot hver Lavdag.

¹⁾ I Kompagni med hinanden.

18. Om Broder stævner ham for nogen Dom, da maa han intet nyde af vort Lav, før han giver os en Tønde Øl og 4 Sk. til Almissekisten.

19. Item hvo som undlejer andens Svend, før Stævnedag kommer, skal bøde 2 Tønder Øl.

20. Item hvo som syr de Klæder, en anden har skaaret, uden hans Villie, skal give 2 Tønder Øl.

21. Om Overskjæreren skjærer det Klæde en anden har skaaret paa, uden [hans] Minde, give og 2 Tønder Øl.

22. Item hvilken Skræder eller Svend, som gaar paa Gaden og spørger Klæder at sye, skal give 1 Tønde Øl, 2 Sk. til Almissekisten.

23. Item hvo som gjør nogen Broder Blusel for sin Gjerning, uden Skjel, skal give en Tønde Øl.

24. Hvo som kalder sin Broder Skalk eller drager ham i Haar i Drik, eller nogensteds undergaar ham i sin Fordel i nogen Maade, give 2 Tønder Øl og 4 Sk. i Almissekisten, og bedes om Naade.

25. Hvo som andre gjør Forkjøb i nogen Maade, skal give 4 Sk.

26. Item hvo som drikker i Drik mere end ham nyttigt er, saa at han giver det op, skal give $\frac{1}{2}$ Tønde Øl, 2 Sk. i Almissekisten.

27. Paa St. Pauli Dag skal vorde almindelig Stævne.

28. Hvo som vorder advaret og kommer ei, skal give 1 Øre.

29. Naar Forstandere paa nogen anden Tid paa Lavsens Vegne beder til Stævne, og kommer de ei, give en Grot.

30. Hvo som vorder udvalgt til Forstander, og vil han ei være, give 2 Tønder Øl og ingen Naade.

31. Alle Brøde-Penninge skulle til Almissekisten.

32. Hvo som fanger nogen Hustru efter anden Hustrus Død, skal give 1 Tønde Øl, 4 Sk. til Almissekisten.

33. Forstanderen maa have en fri Gjæst hver Drik.

34. Om nogen Broder skjælder anden indenbyrdes, da maa han opstaa og bede sig Gud til Hjælp, at han er Aarsag for¹⁾ den Sag, og findes han skyldig eller overvindes,²⁾ da være udskudt af vort Lav, og bøde for Loven.

35. Item om nogen gjør anden Ulyd i sin Tale, give 1 Øre, anden Gang 2 Øre og siden dobbelt.

36. Om nogen Kæremaal kommer for Forstanderen, at noget Arbejde er fordærvet, da skal Forstanderen keise³⁾ 6 Brødre at skue Gjerningen; er hun fordærvet, da skal han gjøre til⁴⁾ i Bandens Nøje og bøde imod Lavet efter 6 Brødres Sigelse.

37. Om Brødres Børn, som afdør, da skal Brødre hjælpe til Jorde, om de tilsiges.

1) uskyldig i. 2) overbevises med Vidner. 3) udvælge. 4) igen.

38. Om nogen Broder gaar i et ulovligt Hus uden vel Aarsag, og vorder funden der med, skal han give 1 Tønde Øl.

Item denne foreskrevne Skraa have Byfoged, Borgmestre og Raad i Slagelse stadfæstet, paa det at Lavet kan blive ved Lige og Byen til Forbedring. Til ydermere Stadfæstning og bedre Forbedring have vi med Villie og Samtykke ladet trykke vort Stads Indsegl her neden for denne foreskrevne Skraa. Givet i Slagelse den Mandag næst efter Judica Anno dei MDXLV.

Af disse forskellige Lavsskraaer kan man forstaa, at Lavene har været et Samfund for sig selv indenfor det bestaaende Samfund, og tit er der da ogsaa fremkommen Klager over disse Lavbestemmelser.

1507 ophævede Kong Hans alle Skomagerlav over hele Riget, fordi der blev taget for høje Priser efter Menigmands Pung, 1592 blev Vantsnidernes Skraa ophævet, ogsaa fordi de solgte deres Klæde for dyrt.

Der klages ogsaa over, at Lavene spærrede Adgangen for nye Medlemmer ved at fordrø for store Indgangspenge og Omkostninger ved Optagelsen (en lignende Skik, omend i mindre Stil har holdt sig op til vore Dage, nemlig „Indkitning“, der bestaar i, at den sidst ansatte Svend maa give en „Om-gang“ til de i Forvejen paa Arbejdspladsen ansatte Svende).

Christian IV tog meget kraftigt fat paa Lavsoordningen, han gik saa vidt, at han i 1613 udstedte en Forordning, der skulde afskaffe alle Skraaer og al Lavret i Danmark, men som med alle tidligere Forordninger angaaende Lavene, kom der ikke noget stort Resultat heraf. Man rettede sig ganske simpelt ikke efter nogen Forordning, eller man omgik den, og inden mange Aar var gaaet, maatte Christian IV i 1621 igen ophæve Forordningen. Haandværkerne har alle Dage været et bestemt Folkefærd!

Senere gik Lavsvæsenet tilbage, og 23. Oktober 1717 blev der udstedt en Ordre til Politi- og Kommercekollegiet om i Forening med Københavns Magistrat at overveje, om det skulde være tjenligt at ophæve Lavene.

Denne Ordre fik heller ikke megen Betydning, men da den store Ildebrand i København 1728 medførte, at mange fremmede Haandværkere kom her til Landet for at deltage i det meget Arbejde, der nu frembød sig, kneb det for Lavene at holde paa deres Værdighed. Der opstod nu mange „Fuskere“, Lavene maatte henvende sig til Regeringen om Bistand, og Følgen blev en kongelig Resolution af 18. April 1739, hvorefter en Haandværker ikke maatte nedsætte sig som Mester uden at være optaget i sit Lav; samtidig blev det paalagt Lavene ikke at forlange for stor „Indgang“ af dem, der søgte Optagelse.

Lavsvæsenet gik dog stadigt tilbage, i 1793 skrev *Schlegel* i „Statistisk Beskrivelse“: „Laug har uden Tvivl i Førstningen været nyttige, men nu maa

de anses for skadelige, især da saa mange Misbrug have indsneget sig i disse Forbindelser. Man begynder desuden at indse, at det er uretfærdigt at forbyde een at fortjene sit Brød ved sine Hænders Arbejde, fordi han ikke er indskrevet i noget Laug.“ I 1857 kom endelig den Næringslov, der ophævede al Lavstvang fra 1862.

Nu opstod de mange Haandværkerforeninger (Slagelse allerede 1855), der, udover Lærlingenes Uddannelse paa tekniske Skoler, ikke i nogen høj Grad varetager Fagenes Interesser, dette Hverv er nu overladt til de mange Mesterforeninger og Fagforeninger.

Mere om Handel. 1730 befaler Christian VI, at der skal oprettes „et General Landoekonomi- og Commerce-Collegium“, der skulde have hele Landets Næringsvæsen under sig, og anviste dertil en bestemt aarlig Sum, nemlig 30,000 Rdlr. courant.

Meningen med denne Institution var, dels at beholde Pengene her i Landet og dels at skaffe Arbejde til den fattige Del af Befolkningen.

For at skaffe Penge til Driften bestemtes det, at enhver Embedsmand, som havde over 50 Rdlr. om Aaret i Gage eller Pension, indbetalte en Tiendedel af sin Indtægt. Det Beløb, han indbetalte, kunde han senere faa tilbage.

Fabrikanterne kunde faa Raastofferne fra Magasiner og ligeledes levere de færdige Varer her, og enhver Købmand maatte forpligte sig til at købe for en bestemt Sum af indenlandske Varer; her skal nævnes 2 Eksempler, der angaar Slagelse: Aron Salomon, der var Jøde, havde kgl. Tilladelse til at købe for 2000 Rdlr. og erlægge 50 Rdlr. til Byens Nytte. 7. Marts 1783 fik han efter at have aflagt sin Borgered Ret til at drive Handel og Købmandsskab.

10. April 1779 fremstillede sig for Borgmester og Raad *Johan Arent Kjærulff*, 24 Aar og født paa Ærø, lært som Købmandsdreng hos og gjort til Købmandssvend af Købmand Samuelsen i Corsør. Han skulde anskaffe sig en Købmandsprotokol og dernæst aarligen forsyne sig med indenlandske Fabriksvarer til en „saadan Summa, som han nærmere af Magistraten i Anledning af det kgl. allernaadigste Reskript er tilkjendegivet“. Borgereden, der blev aflagt, lyder saaledes:

„Jeg lover og tilsiger hermed, at jeg vil være min allerunderdanigste Arvekonge og Herre Kong Frederik V og hans Arve-Successorer i Regeringen huld og tro, Hans Majestæts Skade og Fordærv af yderste Evne at hindre og afværge, ligesaa Hans Majestæts Gavn og Bedste af al Magt søge at befordre, som det en ærbar og tro Undersaat og Borger egner og anstaar. Derhos lover jeg at være Borgmester og Raad samt Byfogden hørig og lydlig, som det sig bør.

Ligeledes at forholde mig imod mine Medborgere med Enighed, Hjælp og Bistand, og dennem i ingen Maade at forfordele. I det øvrige skal jeg rette mig efter hans Kgl. Majestæts Love og Forordninger, saa sandt hjælpe mig Gud og hans Hellige Aand.“

I den sidste Halvdel af det attende Aarhundrede, ja ogsaa ind i det nittende Aarhundrede, var der flere Jøder her i Slagelse, som drev Handel og Haandværk, flere var Slagtere; der var da baade Synagoge og Jødeskole her i Byen.

Priser. Ved i Raadstueprotokollen at læse Ordet „Prisregulering“, kom jeg uvilkaarlig til at tænke paa vor Prisregulering under Krigen; den Regulering, Indenrigsminister Rode indførte, og jeg maatte atter sande det gamle Ord: Intet nyt under Solen. Den Prisregulering, jeg læste om, blev bestemt den 14de Marts 1766; paa denne Dag var Magistratens Medlemmer forsamlet paa Raadstuen, og man fastsatte da, efter forudgaaende Konferering med Borgerskabet, Bagere og Værtshusholdere, følgende Priser paa „ædende og drikkende Varer“:

En Tønde Hvedemel	5 Rd. 2 Mk.
En — Rug	3 - 2 -
En — Malt	2 - 2 -
En — Havre	1 - „ -
Brød af Hvede, Vægt 6½ Lod	1 Sk.
Brød af Rug, Vægt 18½ Lod	2 -
Oxekød, bedste pr. Pund	6 -
Oxekød, ringere pr. Pund	5 -
Fersk Mellemlæsk, bedste pr. Pund	6 -
Fersk Mellemlæsk, ringere pr. Pund	5 -
Kalvekød, bedste pr. Pund	10 -
Kalvekød, ringere pr. Pund	8 -
Dansk Brændevin pr. Pot	20 -
En Kande godt Øl	4 -
En Kande slettere Øl	2 -
Rinsk Vin, 1 Pot	4 Mk.
Rød Vin, 1 Pot	2 - 4 Sk.
Gammel fransk Vin, 1 Pot	1 - 11 -
Ringere fransk Vin, 1 Pot	1 - 4 -
Derefter for de privilegerede Værtshusholdere:	
Et Maaltid Mad, 3 Retter	2 el. 2½ Mk.

Ordinært Maaltid, 2 Retter	16 el. 20 Sk.
Et Maaltid kold Mad	12 el. 16 -
ligesom der er mange til paa en Gang.	
For en Portion Smør og Brød, Kød eller Ost ...	6 Sk.
Natteleje for en Person af Rang, uden Lys og Varme	1 Mk.
For andre Rejsende	12 Sk.
For Tjenere og Kuske	4 à 6 Sk.
For en ordinær Person	2 Sk.
Staldrum for Heste 1 Nat	4 -
For Vognmandsheste, Parret	2 -
1 Skæppe Havre	1 Mk.
1 Lispund Hø	12 Sk.
1 Læs Halm	6 -

Hvad høje Rangspersoner angaar kan ingen vis Taxt sættes, men Herbergerne tilholdes at handle dermed billigen og alle Tider forfatte specificerede Regninger.

Teglværk. Der havde ikke i mange Aar været noget Teglværk i eller ved Slagelse, men en Rentekammerskrivelse af 28. Januar 1741 oplyser, at Borgmester Wohnsen i Aaret 1741 har faaet Kongens Tilladelse til at tage Brænde i Hans Majestæts Skove i Antvorskov Amt; dette Brænde skulde bruges til et Teglværk, som Wohnsen vilde opføre til „Slagelse Byes desto snarere Opbyggelse“ (efter Branden 1741). Wohnsen skulde give en Rd. for hvert Skovlæs Brænde; disse Penge skulde Amtsforvalteren indkassere.

Muligvis er det dette Teglværk, som Købmand Andreas Hansen omkring 1780 nævnes som Ejer af, nemlig et Teglværk i det saakaldte Beschers Vænge, Matr. 54, Vest for Holbækvejen, altsaa omtrent ud for den nuværende Markskole, men lidt længere mod Nord. Dette Teglværk bestod af en Teglovn, en Tegllade, et Hus til Mursten og et Vaaningshus, assureret for 1000 Rdlr. Omkring 1801 maa der være kommet mere til; thi da nævnes Lo, Lade og Stald, derimod er Ovnen ikke mere nævnt, men Ejendommen betegnes alligevel som Teglværk; jeg véd dog, at man fabrikerede raa, soltørrede Sten, hvorefter der vistnok endnu findes Rester i adskillige gamle Huse. Andreas Hansen var vistnok en meget rig Mand, i hvert Tilfælde var han meget selvbevidst; der fortælles om ham, at han, da Borgmesteren engang sendte Bud efter ham, svarede Budet, at vilde Borgmesteren ham noget, saa vidste han jo, hvor Andreas Hansen boede. Andreas Hansen boede paa Hj. af Smedegade og Skousgade, Matr. Nr. 263. Han døde 1816.

Byens Indvaanere var delt i Klasser. Embedsmænd, Officerer og de med Titler benaadede hørte til den højere Klasse, som i Reglen ikke mængede sig med Borgerskabet. Herefter kom Handelsstanden, forsaavidt det var Handlende med gode Fortjenester, men Slagelse har altid haft en driftig Handelsstand, og særlig var denne Stand velstillet i sidste Halvdel af det attende Aarhundrede. Haandværkerne stod langt tilbage i Oplysning til langt ind i det 19de Aarhundrede, og næppe har nogen Haandværker haft stort mere for sit Arbejde end det daglige Brød. Bønderne betalte altid Haandværksarbejde med Fødevarer, Tørv eller Brænde, og naar de havde skovet Brænde hjem, tog de Gavntræet fra, som Hjulmanden saa fik som Betaling for udført Arbejde.

Arbejdsstanden var der ingen, der tog særlig Hensyn til, Husbonden sagde du til sit Tyende, og Forholdet mellem disse Parter var som Regel udmærket. Tjenesteforholdet lød jo gerne paa 1 eller $\frac{1}{2}$ Aar, men varede tit flere Aar, og meget almindeligt betragtedes Tyendet som hørende til Familien. Der var ogsaa mere Hjemmearbejde i de Tider, og det var nyttig Syssel, der bevirkede, at Hjemmene var mere personligt prægede end nu. Man kærtede, spandt, man vævede, og man støbte selv sine Lys. De mere grove Arbejder, Slagtning og Saltning, hørte ogsaa med til det almindelige Arbejde. I mange Hjem gjorde man Malt i en dertil indrettet Kaminkølle, og man brændte Brændevin i saa godt som hvert Hjem.

Da Loven om Brændevinsbrænding kom i Aaret 1797, oprettedes en Del Brænderier, her var i Slagelse ca. 12—14 Brænderier, der sammen med Købmandshandel og Værtshus lagde Grunden til senere store og grundmurede Forretninger og Formuer. Der var ved Slotsporten *Ole Petersen*, som, hvis man tiltalte ham med Hr., henviste til sit Chatol som den rette Herre! *Hans Abelin Schou* ved Bjergbygades Port, *Stampe* i Smedegade, *Fischer* i Bredegade og *Kjærulff* paa Gl. Torv er de mest kendte Navne.

De ikke faa Jøder, der var her i Byen, passede sig selv, og ved en Jødes Navn og Haandtering sattes altid Jøde som Vedtegning.

Her skal anføres et Borgerskab for en Hjulmand, udstedt nogle Aar efter Loven om Brændevinsbrænding: Hjul- og Karetmagersvend *Andreas Singlersen* foreviste sin Afsked som Landsoldat ved Sjællandske Infanteriregiment, dateret Landmilitzen for Møens Amt 12. Maj 1803, Bevis fra Vognfabrikør Johansen paa Christianshavn, at han har arbejdet som Svend i $2\frac{1}{2}$ Aar og endvidere en Attest fra Borgercaptejnen, at han har anskaffet det befaledede Amatur. Da der intet kunde siges mod hans Begæring, blev han som Borger, saavel som Hjul- og Karetmagermester antaget, dog med den udtrykkelige Bemærkning, at han ikke nogen Sinde maatte befatte sig med

Brændevinsbrænderi, Værtshushold eller Skænkestue, samt iøvrigt holde sig han lovlige Majestæts Anordninger for saavidt ham vedkommende, allerunderdanigst efterrettelig, hvorpaa han aflagde Ed.

Markeder. Hvorledes Markederne har formet sig, vides der ikke meget om; men at man har handlet fra Boder, som har været opbyggede for Markedets Skyld, vil fremgaa af følgende, som findes i Kancelliets Brevbøger: „Til Prioren i Antvorskov, 9. Januar 1557. Disse Brevvisere, Henrich Villomsen og Hans Dreisler, Borgere i Slagelse, have paa deres Vegne, som bruge Kjøbmandsskab sammesteds, klaget over, at Kjøbmænd, som komme med Klæde eller andre Kramvarer, sælge dem i Klosteret, hvorved Byens Rettighed krænkes. Det forbydes derfor for Fremtiden at lade Kræmmere bygge Kramboder i Klosteret og sælge Varer der.“

At dette Salg af Varer netop har fundet Sted Markedsdagen er temmelig givet, idet der jo paa Markedsdagen kom mange Folk til Byen, og mange af disse samtidig skulde til Klosteret i et eller andet økonomisk Øjemed.

Under 31. Maj 1556 er udstedt et aabent Brev:

„At Kjøbstedmænd og Bønder i Sieland ikke maa tage deres Vaaben med til Markederne, da deraf ofte kommer Klammer og Drab, men skulde nedlægge dem „udi næste By udenfore, som samme Marked holdis“. Overtræder nogen Forbudet, har enhver Lov at tage Vaabnene fra ham, og siden skal han straffes som ulydig mod Kongens Bud.“

Den 9. Marts 1646 anmoder Borgemester og Raad i Slagelse, om at der hver Tirsdag i Fasten maa holdes Hestemarked, dog at enhver havde Lov til at sælge sine Heste, hvor han vilde.

I det 17. Aarhundrede holdes i Slagelse et Marked for gamle udslidte Heste den 1. November (Alle Helgensdag). Det kaldtes for Helmisse Marked.

Jørgen Sorterup skriver i sit Bindebrev til Holger Gyldenkrone 1691: „Den 1. November fører Bonden gjerne gamle Bæster, som de tvivle paa at skulle overleve, til Helmisse Marked ved Slagelse, om de der enten kan faa dem byttede eller faa noget for dem. Og derfor kaldes et gammelt Bæst for en Helmissemær.“

En Helmer kaldes ogsaa en slet Hest, dem, Bønderne ikke agte værd at tage ind til Allehelgens Marked, men lade gaa ude om Vinteren.“

Paa Christian d. 4.s Tid ses St. Olufs Marked at være holdt paa St Olufs Dag, den 29. Juli.

Den 18. Oktober 1665 klages der over, at man i Smedegade rejser Kramboder til Markederne, da denne Gade har saa mange Karnapper. Kongen befaler, at for Fremtiden maa kun opføres Boder paa Bredegaden; men denne Bestemmelse ophævedes allerede den 19. Oktober 1670. I begge Kongebre-

vene tilføjes, at Hestemarkederne skal holdes paa samme Sted som hidtil. Nu maa hertil bemærkes, at dengang fandtes Nytorv ikke, saa Hestemarkedet har rimeligvis været holdt udenfor Smedegadens Port ved Garvergaarden.

1758 klager Byfogden Laurids Andersen i Slagelse til Stiftsbefalingsmanden, Holger Scheel, idet han udtaler følgende:

„Udi min Formands Regnskab er opført til Markeds- og Porttold som efter gammel Skik af Magistraten og Byfogden er oppebaaret, nemlig 5 Skilling af hver Stade, som i Mands Minde er svaret af alle Kramboder og andre, uden Forskel, som staa paa Marked i Byen og uden for Byen, paa Hestemarkedet, med noget at bortsælge, og en Skilling af hver Vogn, som kommer paa Markedet, hvilken Indtægt jeg uden Modsigelse til St. Olsdagsmarked (29. Juli) dette Aar har oppebaaret, men ved sidste Marked, som holdtes den 3. November sidstleden, da jeg, ligesom alle de andre, fordrede Markedstold af endel Bønder fra Skoveggen, som var paa Marked med Humle at sælge, blev samme af endel Bønder nægtet og var paa ingen Maade til at bringe til at betale Markedstold. Jeg vil allerunderdanigst udbede mig Svar denne Sag angaaende.“

Hvad Resultatet af Klagen blev, vides ikke, heller ikke véd man, hvad Grunden har været til, at Skovbønderne nægtede at betale den ovenfor nævnte Markedstold til kgl. Majestæts Byfoged, Hr. Laurids Andersen.

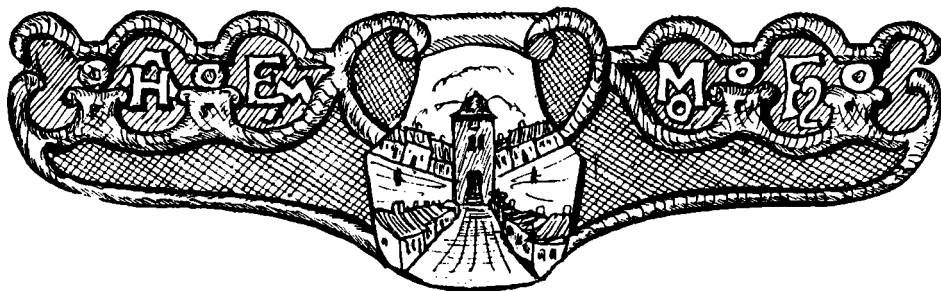
I Almanakken for Aaret 1778 findes følgende: „At efter kgl. Befaling af 14. April 1747 skal Markederne i Danmark og Norge holdes paa de Tider, som i hvert Aars Almanak er anført, og alle selvgjorte Markeder med Kjøb og Salg i Sjælland, ved Kirker, Mønstringer, Gjørshøi og Mørkekilde ophæves og iagttages, at intet Marked maa holdes paa en Løverdags, Søndags eller Mandags.“

Den nyere Tids Handel og Haandværk vil blive behandlet i et senere Kapitel.

Hellig Enk
Anders Menck

Margrethe Friderik
= Oluf. 2 den

De gamle Gader.

DET var just ikke Asfalt, Gaderne var belagt med for 150 Aar siden, der var intet Vejvæsen, der tog sig for at indrette ensartet Vejbelægning, nej, hver Ejendomsbesidder maatte holde sin Stenbro i Stand ud for sin Ejendom i samme Omfang, som han nu har Fejepligt; derved blev Stenbroen følgelig temmelig uensartet, og Gaderne har nok været vanskeligere at passere end selv Slotsgade var, før den i Fjor blev asfalteret! Fortovene disponerede Ejerne over paa forskellig Maade, dels med Karnapper, Bislag o. lign., og dels anvendte man dem til Oplagsplads for Brænde, Varer o. m. a.

Slotsgade. Slottensgade, tidligere *Kalsstedgade*, som den hed, indtil Fr. II ombyggede Klostret til Slot, gik ikke saa langt som nu til det, vi kalder Slottensport; Gaden endte ved nuværende Matr. Nr. 85. Det ældste Aarstal, jeg har fundet vedrørende denne Gade, er 1402, da *Nicolaus Boeszøn* solgte en Gaard „udi Kalsted Gade“ til *Niels Pedersøn*. Her laa i sin Tid en Vandmølle, som kaldtes „*Slutsemborg*“, den fik sit Vand fra en Bæk, der kom fra Skoven og hed „Logbækken“; til denne Bæk løb dog en anden Strøm. Den sidste Ejer af Vandmøllen hed Hans Clausen, han gav den Aar 1474 til Antvorskov Kloster; mange af Ejendommene i denne Gade blev givet til Klosteret som Sjælegave. De Piller, som nu afslutter Gaden, og hvortil der oprindeligt har hørt Gitterporte (disse Porte befinder sig nu paa Antvorskov Parcelgaard), blev bekostet af *Constantin Bruun*, daværende Ejer af Antvorskov; han anlagde ligeledes den nuværende Allé omkr. 1800 og købte de

Gaarde, der laa yderst i Gaden; han nedbrød af disse Gaarde den nordre, der imidlertid atter blev opført 1808 af *Hans Abelin Schou* og indrettet til Brænderi, heraf Navnet „Brænderigaarden“. Gaarden ejedes i senere Aar-

Byplan over Slagelse 1677 (Resens Atlas). *junj s. 19*

række af den fra Slagelse Væddeløb (i 1830erne) bekendte Ole Petersen. Uden for Porten ligger det gamle „Alléhus“, som senere kaldtes „Majorhuset“ efter Handelsgartner og Major von Prangen, død 1824. Brænderigaarden er nu fredet.

Et Gadenavn, der nu ikke kendes, er „Lille Kalstedgade“. „1442 skjødte Henrik von Olszøn Klosteret et Par Boder i lille Kalstedgade imellem Willom,

sin Svoger, og Klosterets Gaard, østen ved Gaden.“ Det er muligt, at denne Gade er det nuværende Hestemøllestræde, men noget bestemt kan ikke siges.

En anden lille Gade var „Møllegaden“. „Peder Brun, Borger i Slauelse, bekiender sig at haffue en Kaalhaffue liggendes i Helliggeistes Løche nest ved Møllegade udi leye af Helliggeystes Brødre 1425.“

Vandløbet, der løb til Vandmøllen, maa have givet rigeligt med Vand; thi den yderste Del af Gaden var navnlig ved Tøbrud oversvømmet.

I Matr. Nr. 116, som var forsynet med „engelske Ruder og Skodder og

Brænderigaarden.

Karnap“, boede den bekendte Rektor *Otto Rhud*, der var Latinskolen en dygtig Rektor fra 1749—1776. Rektor Rhud har i sine latinske Skoleprogrammer skrevet en Del om Slagelse.

Paa Matr. Nr. 74, nu tilhørende Dir. Axelsen, laa en Hestemølle, hvorefter Strædet over før fik Navn. 13. Septbr. 1718 skøder Niels Sørensen Stub sin Hestemølle til Raadmand Peder Jensen.

Hjørneejendommen Slotsgade og Hestemøllestræde ejedes af den samme Niels Sørensen Stub, der var Værtshusholder, Købmand og Consumptionsforpagter, i Følge det kaldtes denne Ejendom for „Børsen“, og uden for skal der have ligget en stor flad Sten; dog har der næppe været dreven Børsforretninger her, men her er antagelig afsluttet mange Handler. I „Børsen“

boede senere Magister og Conrektor Gottschalk, ansat ved Latinskolen fra 1793—1802, han var tillige Kordegn ved Sct. Mikkels Kirke og var vistnok ugift. Af sine Disciple har han ikke været meget afholdt; thi disses Drillierier gik saa vidt, at man i 1797 kunde læse følgende fingerede Dødsannonce i Berlingske Tidende:

„At det har behaget det alting bestyrende Forsyn den 8. December at bortkalde min her i Livet elskede Mand, Johan Gottschalk, Conrektor ved Slagelse Latinskole, efter 25 Aars Lærerembede, og inderlig elsket

Gamle Huse i Slotsgade.

af sine Disciple, skulde jeg ikke undlade at bekendtgøre fraværende Slægt og Venner, frabedende mig al Condolence.

Slagelse, 13. December 1797.

Cille sal Gottschalks.“

I Matr. Nr. 78, nu tilhørende Kaffegrosserer Poulsen, boede Skomager Christen Niemand, hvis Enke giftede sig med Bogbinder Lars Rosenkilde; 8. Januar 1786 fødtes her Chr. Niemand Rosenkilde, den senere berømte kgl. Skuespiller.

De smaa Huse oven for denne Ejendom kaldtes Osteds Boder. Paa den Plads, der nu kaldes Ridehuspladsen, opførtes 1739 Rytterstalden, ogsaa kaldet „Kongens Stald“, med Plads til 60 Heste. I Antvorskovs Amtsregnskab udviser Regningen til Slagelse Rytterstalds Opbyggelse en Sum paa 700 Rdlr.

Kort efter Staldens Opførelse blev der klaget over Gadens slette Tilstand, men Klagen har næppe frugtet meget, i hvert Fald fortæller Rosenkilde i sine Erindringer, at da Statsminister Bernstorff i hans Barndom var i Besøg paa Antvorskov, maatte man jævne Hullerne i Gaden.

Omkring 1790 har Byen opført en Smedie ved Rytterstalden, bestaaende af 3 Fag Egebindingsværk, teglhængt, assureret for 160 Rdlr. I Matr. Nr. 108 var der Marketenderi. De smaa Huse paa den modsatte Side af Gaden

Ejendom med Karnap (Slotsgade Nr. 7).

var opført til Rytterboliger eller „Rytterbarakker“, kaldtes senere for Rams-herred.

Rytterstalden blev nedrevet ca. 1867. 1864 opførtes Syd for Stalden et Ridehus af et Aktieselskab, som havde lejet Pladsen paa 99 Aar. Dette Ridehus, hvortil mange morsomme Erindringer (særlig de Valghandlinger, som foregik her) kom til at knytte sig, nedbrændte 1923.

Rosengade. Denne Gades Benævnelse har jeg ikke fundet i den ældste Tid, ej heller i de ældste danske Arkivregistraturer; paa Resens Byplan, 1677, kaldes Gaden Rosengaarden. I Følge 4 gamle Byplaner har Rosengade fra Stenstuegade gaet i nordvestlig Retning og udmundet

omtrent ved Biblioteket paa Løvegade, derfra er den gaaet i nordøstlig Retning, Vest om Sct. Mikkels Præstegaard og endelig udmundet ved Nyport. Men er disse Byplaner helt paalidelige? Sikkert ikke, men Rosengade har i hvert Tilfælde før Branden 1740 haft en anden Retning end nu..

Rosengade var egentlig kun et smalt Stræde fra Stenstuegade til Gl. Torv, saa smalt var dette Stræde, at to Vogne med Nød og næppe kunde passere hinanden, det var først efter 1867, da Dørges Gaard blev købt og

Rosengade 1875.

nedrevet samtidig med Raadhuset, at Gaden blev bredere. Denne Gaard laa Nord for den gamle Raadstue (Boghdlr. Andersens Ejendom); mellem disse to Ejendomme førte det smalle Maglelogestræde op til Sct. Mikkels Kirkegaard; fra Dørges Gaard hen til Latinskolen var Stengærde, og udfør Stenstuegade førte en Trappe op til Kirkegaarden.

Dørges Gaard bestod oprindelig af to Gaarde, deraf havde den sydlige hvævede Kældere, Gaarden har tilhørt Antvorskov Kloster, „Jens Remmesnider solgte den i 1512 til Kosteret og betegnede den som ligende Vesten til Magle Loge (den store Laage).“ „Aar 1371 undte Petrus Langsom Mærde, Lauritz Finis Efterleffuerske, sin Rettighed i nogle Boder ved Sct. Mikkels Kirkegaard.“

I Begyndelsen af det 19. Aarhundrede ejedes Dørges Gaard af Gæstgiver Bendix Kickebusch, det var paa den Tid et meget bekendt og besøgt Gæstgiveri, det var det almindelige Samlingssted for Borgerne, her dansede man, og her spillede man Billard. Fuldmægtig Conrad Harhoff hos Amtmand Stemann i Sorø var jævnlig paa Besøg i Slagelse, hvor han havde flere gode Venner, og han omtaler i sine Breve, at han var til Bal hos Kickebusch. Her

Rosengade (hvor „Centralgaarden“ nu ligger).

var ogsaa Fremvisning af forskellig Art. En Mand ved Navn Joseph Hoffmand bekendtgør i 1820, at han holder Forestilling med optiske og mekaniske Ting; Stadens Penneskærer har ogsaa boet her, i 1820erne bekendtgør J. P. Hansen, „at skaarne Penne, saavel upræparerede, baade Glandspenne og med klare Striber, kan faaes tilkiøbs baade i hele og halve hundrede og stykvis.“ Det var ogsaa i denne Ejendom, at den Vestsjællandske Avis, nuværende „Sorø Amtstidende“, begyndte sin Virksomhed.

Omkring 1770 ejedes Matr. Nr. 56 (nu „Rosen“) af Kobbersmed Gottlieb Hausbild, senere boede By- og Raadstueskriver Stabel her. I Matr. Nr. 57 boede 1760 Kapellan Jens Jensen Wall og efter ham Kapellan F. C. Platou, begge var ved Sct. Mikkel's Kirke; efter disse kom Ejendommen i Hænderne paa Handelsmanden Aron Salomon.

Hjørneejendommen (Schäfer) ejedes ligeledes af Kobbersmed Hausbild, hans Svigersøn, Bager Christoff. Ernst Heinrich, fik Skøde paa den 14. Juli 1783, efter ham fik hans Søn den, og 1825 kom den i Familien Schäfers Besiddelse.

Her har altsaa været Bageri uafbrudt i 148 Aar, og Ejendommen er saaledes Slagelses ældste Bageriejendom.

Paa Hjørnet af Rosengade og Løvegade laa Fattiggaarden, den blev opført paa en Brandtomt efter Branden 1804. Denne Fattiggaard blev opført som Følge af den nye Fattiglov, der igen var en Følge af det meget Betleri. Den stod færdig 1807, og *Hans Abelin Schou* havde den i Entreprise. Her blev i Tidens Aand indrettet et Uldspinderi, og her anbragtes gamle skrøbelige Mennesker og Unge uden Erhverv og Børn, der ingen Forsørgere havde; ved at gennemgaa Sct. Mikkel's Begravelsesprotokol har jeg set, at der var meget stor Dødelighed mellem disse Børn. Den første Bestyrelse for Fattiggaarden bestod af *N. S. Fuglsang, Bastholm, Deichmann, Rutkier, Carlsen, Corfitsen* og *Lou*. I Halvfjerdserne blev Gaarden solgt og nedrevet.

Stenstuegade. Denne Gade er rimeligvis en af Byens ældste Gader, hvor man har haft de første Stenhuse; hvorvidt Stue skulde have noget med Badstue at gøre, tør jeg ikke afgøre, i de ældste danske Arkivregistraturer nævnes baade Badstue og Badstue Mænd, men ikke Stedet. Det ældste Aarstal, jeg kender om denne Gade, er 1385, da Peder Skyre solgte Jens Knudtzøn en Gaard paa Stenstuegade, 1484 solgte Jonas Juthe til Jacob Orm og Nicolay Boesøn et Jordsmon paa Stenstuegade.

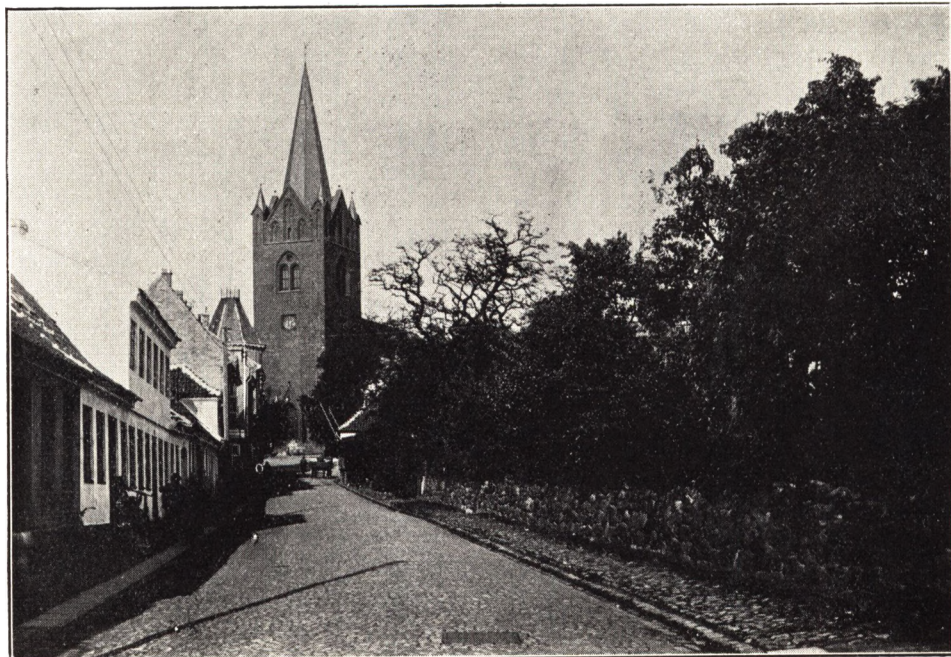
I Resens Atlas betegnes en Gaard paa Stenstuegades sydlige Side som Klosteret, Matr. Nr. 63; hvorvidt dette er rigtigt, kan ikke afgøres, men der

Gamle Huse i Stenstuegade (paa det midterste Hus (Matr. 64) ser man tydeligt Bræddegavlen og de to Halvdøre).

er for saavidt intet i Vejen for, at Gaarden kan have tilhørt Hospitalet paa Bredegade og maaske været benyttet som et Annex til dette.

Ved Midten af det 18de Aarhundrede fandtes der i Gaden, paa den nordlige Side, ikke et eneste Stenhus, alle Husene var Bindingsværk med raa Sten eller klinede Vægge, saa godt som alle med Straatag; kun 8 af alle Gadens 18 Huse havde delvis Tegltag, d. v. s. Tegltag til Gaden og Straatag til Gaarden.

Stenstuegade med det gamle Stengærde.

Det Hus, der har Matr. Nr. 64, er sikkert meget gammelt, det har Bræddegavl, Bjælkehoveder og 2 Halvdøre, der imidlertid nu er sømmede sammen. Disse Halvdøre var jo meget praktiske, man kunde saa rart lukke den nederste Del for Fjerkræet, og lod man saa den øverste Del staa, kunde man faa frisk Luft ind eller se, hvad der foregik paa Gaden, ja, man kunde oven i Købet faa sig en Passiar med sin Genbo gennem den halvlukkede Dør.

I Matr. Nr. 59 („Folkets Hus“) var der for en Del Aar siden Kæmnerkontor, der bestyredes af Kæmner Orelius.

Da nogle Jordarbejdere i 1930 var beskæftiget ved en Udgravning, blev de behageligt overraskede ved at finde en Del middelalderlige Mønter, hvis Pengeværdi dog ikke var særlig stor.

Matrikelnumre i det nordvestlige Slagelse.

Da „Rosen“ blev bygget, forsvandt det gamle Stengærde mellem „Folkets Hus“ og Schäfers Ejendom, og snart brydes ogsaa Rækken af de gamle Huse, som har givet Gaden et Præg fra den Tid, da man holdt sig ved Jorden.

Herrestræde betegnes i ældre Skøder som Forbindelsen mellem Bredegade og Løvegade, saaledes i et Skøde af 21. Maj 1717, hvor Madam Mette Sofie, Salig Borgmester Wohnsens, sælger til en Major Korf sit Hus liggende paa Bredegade med 8 Fag og ud til det lidet Stræde ved Sct.

Herrestræde med Sct. Peders Kirke i Baggrunden.

Peders Kirke. Hvorfra Navnet Herrestræde er kommet, er ikke godt at sige, men jeg kan tænke mig, at Husene fra Kirken og ned ad Bredegades nordre Side bar Navnet *Ramsherred*, maaske er saa Navnet Herrestræde kommet af „Strædet ved Ramsherred“, men dette er jo kun en Gisning. Paa en Byplan i Frederik V's Atlas hedder Strædet Herrestræde, og paa en Byplan efter Branden 1804 kaldes Strædet *Præstestræde*. At dette Stræde ikke er nævnt ret tit, forklares ved, at det ikke har været synderlig bebygget.

I Strædet laa Præstegaarden, bygget som en 4længet Bondegaard med Port til Strædet og Stuehuset længst mod Vest; i Begyndelsen af det nittende Aarhundrede residerede her den kendte Pastor *Hans Bastholm*, Ridder af Dannebrog og Redaktør af „Den Vestsjællandske Avis“ efter Dr. Dampé. Han tog sig ogsaa meget af Fattigvæsenet og har udgivet en Bog om samme med særlig Henblik paa Uldfabrikation i Forbindelse med Fattigvæsenet. Denne Bogs usædvanlige lange Titel lyder saaledes:

Hjørnet af Herrestræde og Stenstuegade 1898.

Udførlig Beskrivelse over en Uldfabriks Indretning i Forbindelse med Fattigvæsenet i Slagelse Købstad, der tillige kan tjene til Vejledning ved en lignende Arbejdsanstalts Bestyrelse i andre af Landets Købstæder ligesom ogsaa ved Fattigvæsenene paa Landet

af

Hans Bastholm,

Ridder af Dannebrogen og Sognepræst til St. Peders Kirke i Slagelse.

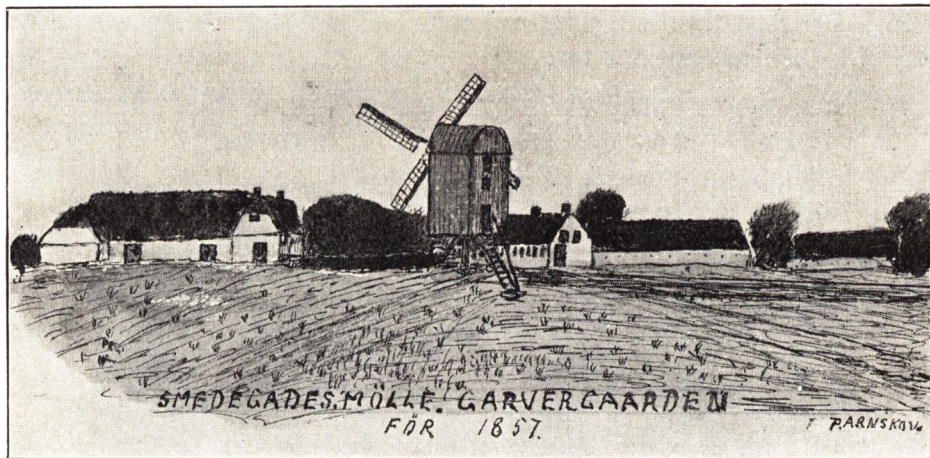
Bogen udkom 1812, og Bastholm anfører i sit Forord, at han til Hjælp til Bogens Trykning har faaet 200 Rdlr. af Det kongelige danske Cancelli.

Der, hvor nu Missionshuset ligger, var for ca. 70 Aar siden et Gadekær, hegnet med et Rækværk; Herrestræde var skummel og mørk og med en daarlig Brolægning og Belysning, saa skummelt var her, at der huserede en „Varulv“. Denne Varulv blev dog afsløret som Vægter, da en Mand (N. Z. N.), som Uhyret vilde forskrække, ikke tog Notits deraf, men slog løs med sin Stok. Denne Kur hjalp, og „Varulven“ løb. Nu er Herrestræde alt andet end en skummel Gade; her er saa livlig Færdsel, at man for et Par Aar siden nødsagedes til at rette det værste Sving (fra Muremester Poulsens Ejendom og hen til Murem. Larsens Ejendom).

Smedegade, ogsaa kaldet Smediegade; denne Gade har dog ogsaa haft et andet Navn. Den begyndte ved Gl. Torv og har i den ældste Tid kun gaaet til Knækket ved Smedem. Michaelsens Ejendom. Gaden var og er jo endnu Hovedvejsgade, men saa længe Antvorskov var i sine Velmagtsdage, kom hverken Kongen eller andre Rejsende igennem Slagelse. Kristian IV nævner, at han lod den Vej imellem Slottene istandsætte, som hans Fader havde anlagt, det var Vejen mellem Sorø Kloster gennem Skovene over Antvorskov, Nord om Hellig Anders Høj over Vaarby Aa ad en Bro midt imellem Landevejsbroen og Jernbanebroen, over Taarnborg til Dyrhovedgaard paa Halskov omtrent over for Fæstningen. Det første Aarstal jeg kender fra Smedegade er Aar 1400, da Henning Benediktsøn, Borger udi Slauelse, Agneti Knudsdatters Værge, schødte Jens Nielsen, kalles Bierske, en Gaard, liggendes imellem Madtz Jerimæ og Albrekt Kynes Gaarde. „Aar 1420, hvor Jes Piedszon af Slawlsze kjendes i Leje af Closters Venge for iij schilling Grot om Aarit, liggendes imellem Sibur Mølle og Byen østen nest Sore Gaardt han ibor paa Smediegade.“ Denne „Sibur Mølle“ har været en Vandmølle, som efter alt at dømme har faaet sit Vand fra 2 Søer, som har været i Poulsbjerg Vænge, den har ligget mellem Matr. Nr. 203 og 204. Dette Vandløb kaldtes senere „Karen Kræmers Vandgang“, 1715 nævnes „Salig

Karen Kræmers Plads“. Dette har uden Tvivl været i den østlige Ende af Gaden.

Hjørneejendommen Smedegade Matr. Nr. 263 har sin egen Historie og fortjener derfor en nærmere Omtale. Før Aar 1700 tilhørte Gaarden Magister

Smedegades Mølle før 1857.

Peder Nielsen Fass, der var Rektor ved Slagelse Latinskole fra 10. Juni 1663 til 20. Maj 1676; denne Ejendom solgtes ved Auktion den 22. Januar 1700 for 373 Slettedaler og 64 Skill. med paahvilende Jordskyld til Sct. Mikkels Kirke 5 Mark og 3 Skill. Den bestod af 18 Fag til Smedegade med Jordkælder, 36 Fag til Skousøgade og 13 Fag til Strædet, desuden solgtes en Have paa Fruegade med et 3 Fags Hus.

I ovennævnte Jordkælder skete der et større Møntfund, mens Huset var under Ombygning; her følger Nationalmusæets Beskrivelse:

12

13 14

Monter fra Fundet.

I Februar 1883 fandt Arbejdsmændene Lars Christensen og Niels Sørensen ved Gravning i en Kælder i Købmand Peter Thomsens Gaard i Smede-

gade, Hj. af Skovsøgade, et større Antal Mønter. Et Spadestik under Flisegulvet laa paa en ituslagen Teglsten 176 Guld- og 269 Sølvmønter, 6 Guld-fingerringe, et Guldspænde, 143 Stk. smaa, tildels forgyldte Sølvsmykker som Knapper, Spænder, Hægter og Maller, en forgyldt Sølvfingerring, et Stykke Guldblik og 4 flade Sølvbarrer; endvidere fandtes to flade Sølvbøjer til en Lædertaske, hvori alle Sagerne har ligget. Den samlede Metalværdi var 2241 Kr. Guldmønterne var fra:

Frankrig	Philip VI (1327—50)	'Ecu d'or	37
Ungarn	Ludvig I (1342—82)	Gylden	3
Nürnberg	Frederik V (1361—96)	—	2
Lybæk	(efter Privilegiet af 1340)	—	134

Sølvmønterne var fra:

Frankrig	Ludvig IX ell. X (1266—70, 1314—16)	Gros tournois	18
—	Philip IV—VI (1270—1350)	—	186
—	Karl IV (1322—22)	—	3
Lothringen	Ferry IV 1312—28)	—	1
Braband	Johan II (1294—1312)	—	2
Berg	Vilhelm (Hertug 1380—1408)	—	1
Tyskland	Kejser Ludvig IV (1314—47)	—	2
England	Edward III Groat London (1351—77)		7
—	Edward III ½ Groat London		1
—	Edward I Sterling (1279—1307)		13
—	Edward II Sterling (1307—27)		31
Skotland	Alexander III Sterling 1279—86)		1
Ligny	Waleran II—III (1304—53, 1371—1415)	Sterling	1
Luxemborg	Johan af Bøhmen (1309—46)	Sterling	1
Hamborg	Witten (før Reces 1379)		1

Desuden fandtes en flamsk Gros tournois fra Ludvig I af Nevers (1322—46), som var omdannet til et Spænde og forgyldt.

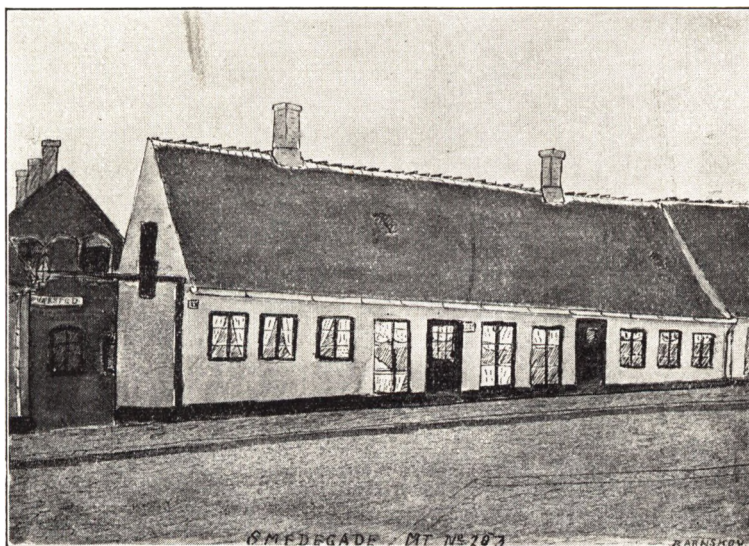
Den yngste af Mønterne var Turnosen fra Vilhelm af Berg, der tog Hertugtitel 1380.

Herefter maa man antage, at Mønterne er nedlagt ca. Aar 1385; mange af Sølvmønterne var stærkt beklippede og forslidte. Metalværdien af dette interessante Fund var 1751 Kr. for Guldmønterne og 119 Kr. for Sølvmønterne samt 371 Kr. for Værdisager.

Nogle Aar før Nedrivningen af Huset boede der i Kælderen en Værts-husholder, der sad i smaa Kaar; engang da Køkkengulvet var i daarlig Stand, fik en af Sønnerne Besked paa at reparere dette, men da han spurgte,

om han maatte tage en Flise op, fik han Paalæg om at lade denne ligge! Der gled Lykken maaske forbi? Manden kunde i hvert Fald nok have haft Brug for alle disse dejlige Penge; de to Mand, som fandt Mønterne, kunde ogsaa nok bruge Pengene, de brugte dem saa hurtigt og saa godt, at de kort efter Fundet var fattigere end før Fundet.

Foruden dette Møntfund, der i Metalværdi er det kostbareste Møntfund, der er gjort i Danmark, har man her i Slagelse, foruden Møntfundet i Stenstuegade 1930, fundet 2 Mønter i Sct. Mikkels Kirke (1815), 1 Mønt paa Kirkegaarden (1898), 2 i en Have ved det nye Torv (1811), 1 i en Have,

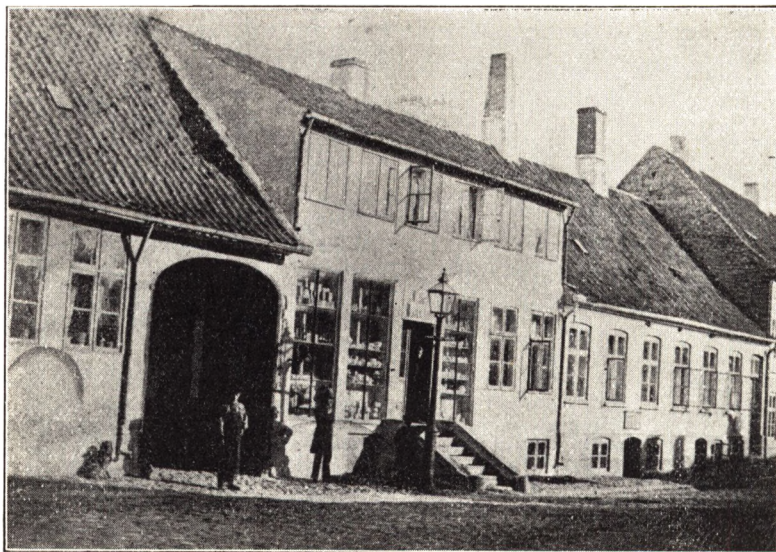
Smedegade 25 (tegnet af P. Arnskov).

Stenstuegade Nr. 40, 1 i Borginesterens Mark udenf. Bredegades Port (1824) og et Par andre Mønter ved forskellige Gravninger.

Paa den modsatte Side af Gaden (Matr. Nr. 261), hvor Wessel og Vett har til Huse, laa den første kendte *Latinskole* indtil 1616, da Chr. IV skænkede Kirkeladen til Latinskole, over Døren fandtes indhugget i Hammeren Aars-tallet 1554. Bagerm. Høyers Ejendom var „Hørernes“ (Latinskolelærernes) Bolig, og her boede til 1806 Magister og *Conrector Borch*, hvis Datter holdt Skole her til 1822, da hun solgte Ejendommen til Bagerm. *Georg Høyer*. I Matr. Nr. 250 (Skræder Andersen) boede Skoleholderen for „Den danske Skole“, *Otto Lytken*, fra 1783 til 1788; Skolen var ogsaa her. Hvor Restauratør Poulsen bor, boede fra 1812 til 1818 Pastor R. Kjærulff. I Nabohuset (Urmager Peytz) boede i Aaret 1695 Sporemager Hermand Søfrensen og

senere omkr. 1760 Klokker Vildgaard, hos hvem *N. E. Balle* (senere Biskop) boede under sin Skolegang her i Slagelse.

Hvor Langes Fabrikker ligger, boede i 1680'erne Farver Tandrup, efter ham Stenholm, derefter Stolpe, Ebbesen, Bude, Schrøder, Baun, Schrøder, alle Farvere, derpaa Farver Vilh. Schrøder, der senere blev Klokker ved Sct. Mikkels Kirke. Matr. Nr. 215 har haft stor Betydning for Slagelseborgerne; her laa Byens første kendte Post- og Værtshus, her nød man et Krus Øl, mens Postmesteren læste op af sin skrevne Avis. Matr. Nr. 213 ejedes i Slutningen af det 18de Aarhundrede af tidligere Ejer af Borreby, Frederik

Smedegade 3.

Berregaard, her boede Birkedommer ved Antvorskov Birk, Byskriver og Raadmand i Slagelse *Rasmus Langeland Bagger* (senere Borgmester og Cancelliraad).

Hvor Skolegade støder til Smedegade, havde Rokkedrejerne deres Stade Markedsdagene, hvorfor Pladsen fik Navnet *Rokketorvet*.

Den første *Akcisebod* boede til Leje paa den sydlige Del af Gaden i et 4 Fags Hus; her var et Led, som i Reglen passedes af Byens Fattiglemmer; og udfør Smedegades Vanding laa „*Bomhuset*“. Ialt har 9 Huse i Smedegade været indrettet til Barakker for Ryttere.

Den ældste Købmandsgaard i Gaden er Matr. Nr. 273, Gaarden afbrændte 3. Maj 1694. Resen omtaler *Porsepøle*, liggende øst for Gaarden, det kunde jo tyde paa, at man her har brygget Porseøl. Den 10. Decbr. faar

Monsjø Købmand Fredrik Spark Gaarden, som han 5. August 1732 skøder til Monsjø Købmd. *Jacob Fabritius*, den betegnes beliggende paa Smedegade imellem Raadmand Peder Jensens indhegnede Tømmerplads paa Porsepølplads og Peder Hattemager mod Vest, Matr. Nr. 272, senere kom Gaarden ved Giftermaal i den Kjerulffske Slægts Eje, den sidste af Slægten, som var Købmand her, rejste til Kina og har, saa vidt jeg véd, betænkt Etnografisk Musæum i København med kinesiske Ting.

I „Den Vestsjællandske Avis“ 14. Oktbr. 1820 findes følgende:

„I Søndagsaftes var denne Kjøbstads Hovedgader for første Gang oplyste ved Lygter. En Foranstaltning, der i en Bye, hvor Freqvensen er saa stor som i Slagelse, er af megen Nytte, og saa meget behageligere, som den uden egentlig Udgift for Communen er iværksat, da saavel Lygterne som Belysningsmaterialierne, ere, efter dertil given Anledning fra Øvrighedens Side, anskaffede ved frivillige Bidrag, af enkelte af Kjøbstadens, til enhver gavnlig Foranstaltnings Understøttelse, saa saare villige Indvaanere.

Hvad denne Bye iøvrigt i de senere Aar har vundet, med Hensyn til saavel dens offentlige som private Bygningers Forskjønnelse, dens Broelægnings-, Brand- og Vandvæsens Forbedring, den udmærkede Orden i Byens Regnskabsvæsen, og dertil hørende kloge Oeconomie, og et humant Polities hensigtsmæssige Activitet m. m., vil, for enhver lagttager, være paafaldende, ligesom det for Byens Indvaanere er særdeles behageligt, og bidrager ei lidet til, med freidigere Mod, at bære Nutidens saa trykkende Byrder.“

Som man ser, har man været ikke saa lidt stolt over Tranlygterne, som man havde faaet anbragt paa Hovedgaderne, Smede- og Bredegade, men de, der har kendt Byen for henved 70 Aar tilbage, kan ikke forstaa, at den Broelægning, som dengang var, og som man oven i Købet kørte paa i Vogne uden Fjedre, var saa god, at den var værd at rose, Husenes Skønhed har det nok heller ikke været meget bevendt med (er det heller ikke i 1931!), men én Ting kunde man i hvert Fald være stolt af, og det var, at Byen ingen Gæld havde; der findes nemlig en Bekendtgørelse fra 29. Juli 1824, der meddeler: „at 14,000 Rdlr. Sedler af Slagelse Købstads Midler kan erholdes til Laans imod anordnet Sikkerhed i faste Ejendomme.“

Tager man nu i Betragtning, at det var i den fattige Tid ikke mange Aar efter Statsbankerotten, da Staten tog $\frac{1}{6}$ af alle Ejendommene, kan man ikke undgaa at faa Respekt for vore Forfædres Stævne efter Evne; nu spørges der, om det er et godt Laanemarked, men desværre er det ens overalt, om det da kan kaldes en Trøst! Først laaner Ejeren paa sin Ejendom, dernæst laaner Kommunen paa Byen, og saa laaner Staten paa det hele Land, ja, vi er pantsat tre Gange!

Smedegade er ingen smuk Gade, med sin meget uensartede Bebygning bevæger den sig i mange Snoninger ud mod den kønnere Sorøvej, der igen optager Hovedlandevejen fra København.

Det skarpe Sving paa Smedegade 1929.

Bredegade har Navnet efter dens Bredde i Forhold til Byens andre Gader. Det ældste, som kendes om Gaden er: „Aar 1372 gav Knud Nielsøn, Borger i Slauelse, en Gaard, liggendes paa Brethegaden udi fornævnte Slauelse til Præstens Underholdning udi den Helligaandstz Hus der sammesteds.“ „Aar 1462 solde Jep Michelsøn Closterit sin Gaard liggende i Slauelse, norden paa Bredegade vesten Sct. Peders Kirke imellem Jens Lauritsen og Oluf Suders (Skomager) Gaarde.“ „Aar 1485 Peder Neb, Sørbylille, skødte Mogens Skinder (Garver), Borger og Indvaaner i Slauelse den Gaard han iboede, som strækker sig fra Adelgaden til Helliggesteshus.“ Om Matr. Nr. 70, nu tilhørende Banken for Slagelse og Omegn, kan jeg meddele følgende: „3. Septbr. 1697 Mette Laursdatter Stub, Frans Skougaards udgifne Skøde til velagtbare Michel Jespersen Lund, forrige Fuldmægtig hos Hr. Etatsraad og Amtmand paa Antvorskov, *Claus Henrik v. Vieregge*, paa hendes Gaard paa Bjergbygade.

8. April 1698 skøder Michel Jespersen Lund Gaarden til Claus Henrik v. Vieregge; dennes Datter, *Elisabeth Helena v. Vieregge*, var Frederik IV's Elskerinde, 1703 blev hun ophøjet til Grevinde og forlenet med Antvorskov Slot, som blev gjort til Grevskab, men hverken hun eller hendes

Arvinger fik megen Glæde af denne Gave, thi allerede 1704 døde hun efter at have bragt en Søn til Verden, og 9. Marts Aaret efter døde Sønnen. Ejendommen kom senere i Gehejmraadinde Berregaards Eje, som opførte den 2-Etages Ejendom (1799), som tildels staaer endnu. I sine Erindringer fortæller Rosenkilde en munter Episode, han som Dreng oplevede her.

I den store Gaard lige for Apoteket boede en Enke-Gehejmraadinde Reusz. Denne Gehejmraadindes Havevænge vendte ud til hans Fars Have. Engang havde hun en Ko staaende tøjret i Vænget, den trak da Tøjrepælen op og stampede over Gærdet ind i Haven. Koen anrettede selvfølgelig megen Ødelæggelse i Haven, og Rosenkilde, der dengang var en halv Snes Aar, maatte i Hast trække Koen om i Gehejmraadindens Gaard, medens hans Mor søgte at bøde paa Koens Uvaner, for at Faderen ikke skulde faa noget at vide, naar han kom hjem. Faderen var meget ilter, og fik han den rette Sammenhæng at vide, havde han ikke regnet med Koens Ejers fine Titel, men skældt ud efter Noder. Derfor maatte han lade sig tilfredsstille med en Historie om en stor Hund, en fæl arrig sort Djævel, som med Nød og næppe var bleven jaget ud af Haven; Moderen vilde ikke risikere at blive Uvenner med Gehejmraadinden.

— Saadanne Idyller foregaar ikke mere i Byens Hjerte, men det er dog ikke længere siden, end under Verdenskrigen, at man kunde faa Lov til at holde, om ikke en Ko, saa dog en antagelig „Altangris“.

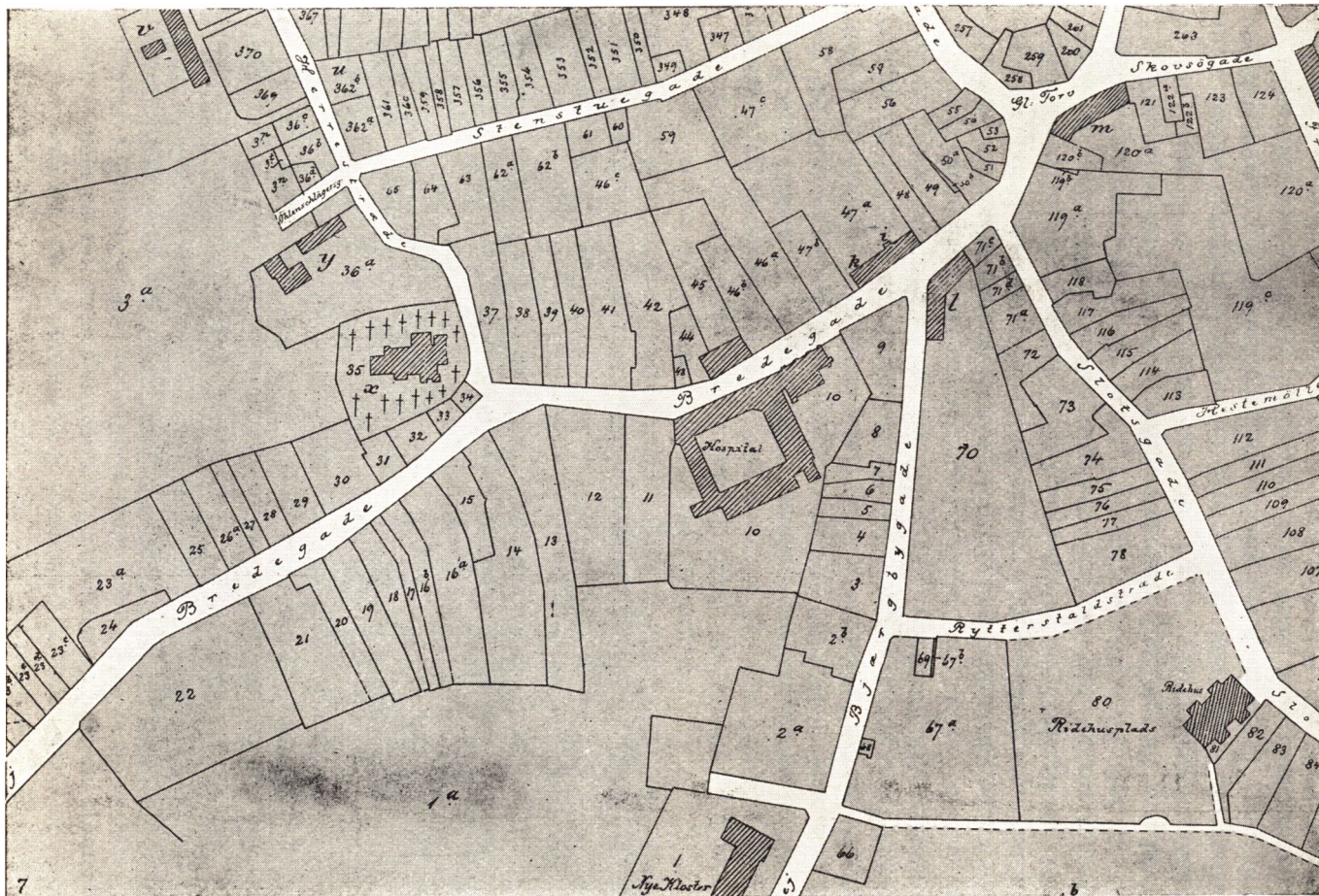
En morsom Oplevelse, som Rosenkilde havde hos samme Gehejmraadinde skal ogsaa fortælles.

Under et Besøg hos denne fornemme Dame var han bleven ført ind i en Sal, hvor han maatte opholde sig alene. I denne Sal var en Figur, som forestillede den afdøde Gehejmraad, Ansigtet var modelleret i Voks, Parykken hvidpudret, Kroppen var iklædt fineste Galla, rød Livkjole, røde Fløjsknæbukser, hvide Strømper, Stjerne paa Brystet og bredt hvidt Baand over Maven. Hele denne Herlighed var anbragt i et Glasskab.

Efter at Rosenkilde har gjort sig fortrolig med dette, kan man forestille sig hans Ærbødighed for den høje Personage; i tavs Ærefrygt har han siddet og set paa Gehejmraaden, — da ser han pludselig noget bevæge sig i dennes Næsebor! — lidt efter var det væk, men det kom igen, og det gentog sig flere Gange!

Rosenkilde saa dog, at det var Snuden af en Mus, og lidt efter kom der en Mus frem under Gehejmraadens højre Haand, som et Lyn fo'r den ned i den venstre Vestelomme. Saa kom der nok en og saa en fra hans Halsbind, den dejsede ned paa Gulvet, op igen og ind i Gehejmraaden!

Det maa have været et herligt Syn at se denne Fornedrelse af en Gehejmraad, men Rosenkilde vilde dog komme ham til Hjælp, han tog en Stok,

Matrikelnumre i det sydvestlige Slagelse.

der stod i en Urtepotte og begyndte at stikke efter Musene. Herved kom han imidlertid til at stikke Stokken ind i Gehejmeraadens ene Ben, saaledes at den forholdsvis velformede Læg blev temmelig deformeret. I det samme gik Døren op, Gehejmeraadinden med flere kom ind, og Rosenkilde raabte: „Gud! der er saa mange Mus i Gehejmeraaden, saa det er forskrækkeligt!“ Gehejmeraadinden, der straks havde faaet Øje paa Gehejmeraadens vanskabte Ben, vendte om og forlod Salen, medens Rosenkilde blev ført ud af en anden Dør.

Rosenkilde kom aldrig mere paa Besøg hos Gehejmeraadinden!

En anden historisk Gaard er Matr. Nr. 9. Den 25. Januar 1381 pantsatte Hyldebrand, kaldet „de Erlev“, for 12 Mark Sølv til Hintze Vincke den Gaard i Slagelse, næst op til Martin Holstes.

19. Novbr. 1399 tilskøder Enken efter Borgmesteren Hinsekenus Finke *Dronning Margrethe* en Gaard med Bryggerredskab i Bjergbygade; angaaende dette Gaardsalg haves nogle Tingsvidner af Slagelse Bything. I to af disse, dateret 15. Decbr. 1399, siges at Nicolaus Boesøn erholder Skøde paa Gaarden paa Dronningens Vegne. I et tredje Vidne af samme Bything og samme Dato siges, at Broder Vinncke Albertsøn, Præst i Graabrødre i Odense, skødede og afstod til Dronning Margrethe al den Ret, han havde i denne Gaard, Hinsekenus Finke sidst iboede. Endelig haves et Vidne af Bything, 17. Maj 1400, om at Godikinus tilskødede Dronning Margrethe sit Gods, nemlig en Gaard med Stenhus og Bryggerredskaber i Slagelse, med al den Arv i og udenfor Danmark som var tilfalden ham efter hans Broder Hintz Finke. De 10 Fag nærmest Helligaandshuset tilhørte ikke Dronning Margrethe, men var en særskilt Ejendom.

1523 Ubbe Michelson, Kirkeværge til Sct. Peders Kirke i Slawelse solgte med Sognemænds Bevilling en fornævnte Kirkens Gaard, liggende paa Bredegade mellem Helliggejstes Hus'es Gaard og den Gaard, der kaldes Dronningemaden (Gaarden) til Forstanderen i Helliggejstes Hus samme Sted.

Nu kaldes Gaarden „Lerches Gaard“ og tilhører Kommunen, de 10 Fag nærmest Klosteret har meget tykke Kældermure og er ombygget 1815, Resten af Hjørnegården 1776, vistnok tildels af Munkesten.

Apoteket, Matr. Nr. 47 a og b. Hvor Apoteket nu er, laa den gamle Kongsgaard, som senere blev Præstegaard for Præsten paa Antvorskov Slot, men 19. August 1690 blev der udstedt Kgl. Skøde til Apoteker *Johan Jacob Mylius*. I denne Forbindelse skal jeg her nævne de ældste Apotekere, skønt de ikke alle har boet i denne Gaard. Den første Apoteker i Slagelse hed *Daniel Weinholdt*, han indgav 20. April 1641 en Ansøgning om at faa Tilladelse til at forhandle Vin og Specerier i Slagelse, hvor der hverken fandtes nogen Vinkælder eller Urtebod, og motiverer dette med, at afdøde Dronning Sophia i 7 Aar havde ladet ham undervise i et Apotek i Nykøbing F., 2. Maj

s. A. fik han Bevilling paa „at holde Vinkælder i Slagelse, saa og paa et Apotek, 22. Marts 1661 paa, alene at holde Fransk Vin, Rinsk- og fransk Brændevin i Slagelse og til Kirkerne deromkring, saa og til Hofholdningen, naar vi holde Hofleje paa vort Slot Antvorskov.“

Det gamle Svaneapotek.

Den 29. Septbr. 1666 fik hans Enke, Anna Villatz Datter Brev paa at maatte nyde foranskrevne Benaadning sin Livstid, hun var gift 14. Febr. 1647 i Slagelse, Sct. Mikkels Kirke; hun var Plejedatter af Borgmester Casper Brandt, Corsør.

Denne Daniel Weinholdt skal have boet i Matr. Nr. 215 Smedegade, Hjørnet af Vinpiberstræde; hvornaar hans Enke er død vides ikke, men da hendes Bevilling lød paa Livstid, maa hun vel være død omkr. 1675, thi fra samme Aar er Johan Jul v. Stracken Apoteker i Slagelse, han døde 1681, derefter hed Apotekeren Buscher, men det har aabenbart ikke været ret længe, thi allerede 1682 blev Johan Jacob Mylius Apoteker, men hvor han boede, før han i 1690 købte Kongsgaarden, vides ikke, han betalte Gaarden med 80 Rdlr., den bestod af 2 Længer og var meget forfalden.

Apoteker Hans Casper Nichols, født i Tønder 1666, fik Privilegium 2. Marts 1700, han var gift med Mylius' Enke, Sophie født v. Støcken.

„Den 31. Maj 1737 indgik Hans Casper Nichols, Kgl. Apoteker udi Slagelse, og Jørgen Friderich Werligt“ et Lejeforhold, og der findes Specifikation over alt Apoteket vedrørende Werligts Privilegium af 28. Juni 1737, han faar Skøde paa Apoteket 10. Novbr. 1737 med Have til Stenstuegade.

Apoteket brændte Natten mellem den 28. og 29. April 1740, i Byggelaan til 24 + 17 Fag udbetaltes 1390 Rdlr.

11. Juni 1753 faar privilegeret Apoteker Anthoni Smidt Skøde paa Apoteket efter Kontrakt af 27. Septbr. 1752, han lod tilbygge en Længe til Gaden

Bredegade 12.

til Stald, Lo og Lade (senere solgt fra, nu Lægebolig). Derefter har vi følgende Apotekere: Heinrich Jacobæus, Frederik Zeise, H. P. Forsom, J. H. Forsom, Alfred Nørlund, som 1890 nedrev Apoteket samt fældede Træerne foran Ejendommen, V. Husted og nu G. Møller, som har frasolgt Haven mod Stenstuegade. Det var vistnok James Henry Forsom, der solgte Staldlængen.

Matr. Nr. 11 kaldtes „Den hvide Ros“. Man kan godt sige, at hele den sydlige Del af Bredegade beboedes af Standspersoner. Da Ejendommen Matr. Nr. 14 brændte, købtes Grunden af en bjergsom Mand, Kgl. Majestæts Cam-

merraad, Borgmester og Byfoged i Slagelse, samt Herredsfoged i Løve Herred, Apoteker og Tobaksmonopolindehaver *Anthoni Smith*, han opererede særlig sammen med Hospitalsforstander Jacob Bastüber, der blev suspenderet 1787 paa Grund af Kasseangel. Nr. 14 blev lejet ud til Kammerjunker Caspar Hammond v. Osten, senere til Kammerjunker August Ponjatovsky v. Berthuoch, derefter til Captejn og Consumptionskasserer v. Lindberg.

I denne Ejendom aabnede Lindbergs Søn en Boghandel, han blev senere Klasselotterikollektør og stiftede 1883 et Legat. I Matr. Nr. 16 boede efterhaanden følgende: Ritmester v. Hudson, Ritmester Lassen, Sekretær og Borgmester Jørgen M. Mantix, Confessionarius *Christian Bastholm*, Justitsraad, Ridder P. L. Birch; i Nr. 18: Kammerraad, Toldkasserer Bech; i Nr. 19: Lieutnant Rolfsen, Prokurator Waarsø, Ritmester Friderich Vilhelm v. Bülow, Chirurgius Hundrup, *Madam Henneberg*, Enke efter Andreas Henneberg, Herredsfoged og Skriver i Løve Herred, hos hende boede Digteren *H. C. Andersen*. Nr. 20 ejedes af Regimentfeltskærer Reissiger, her boede bl. a. Jøden Samuel Bernt, derefter Kammerherre v. M. Scheel. I de 7 østlige Fag har der været Jødeskole.

Nr. 21 tilhørte ogsaa Reissiger, her boede Captejn og Borgmester Erhardt Bech, Generalkrigskommissær Herbst Herbst, Instrumentmager Conrad Christen *Hornung*, *Captain Dahl*, Organist ved Sct. Mikkels Kirke, Redaktionssekretær ved „Sorø Amtstidende“ samt Chef ved Brandvæsenet i Slagelse, dette forbedrede han meget, og herefter var Svendeforeningen Ejer.

I Nr. 22 boede Conferentsraad *Esaias Fleischer*, Generalmajor Castenskjold, her indviedes et Comediehus 30. Juni 1815, her har aabenbart ogsaa været afholdt andre Fester, thi Gartner Richter bekendtgør 8. April 1817, at han lader afholde et Festfyrværkeri i denne Ejendoms Have. Uden for Porten boede afskediget Lieutnant Morthorst, Ejer af Mariendals Mølle, han skød den 18. Oktbr. 1827 en Møllebygger-svend, saa denne døde; 2. August blev han ført til Straffeanstalten, men han blev senere benaadet og flyttede til Bjergby; han huskes som en lille Mand, iført blaa Trøje og blank Kasket.

Matr. Nr. 12 (Landmandshotellet) solgtes i 1803 til Postmester *Ole Femmer*, senere til Postmester Lundager, nogle Aar senere kaldes Ejendommen „den lille Postgaard“; 1841 solgtes den til Gæstgiver A. Pedersen, der i Forvejen havde købt den Del (7 Fag) af Ejendommen som Gæstgiverske Md. Kickebusch ejede. Han ombyggede den og gav den 1843 Navnet „*Stadt Hamborg*“. Her holdtes i min Barndom (1860'erne) Fester med forskellige Forlystelser i Haven; Natten mellem 19. og 20. Juli 1863 brændte „*Stadt Hamborg*“. Nu hedder Ejendommen „Landmandshotellet“, men ogsaa Navnet „Turisthotellet“ maa den lyde, dette Navn har den nuværende Ejer, Hr. Bentzen, tilføjet.

Paa Gadens nordre Side: Matr. Nr. 24 og 25 ejedes af Major, Consumptionsinspektør Vinding og senere af Dr. Frankenau (ogsaa Forfatter). Aar 1800 købte Pastorinde Ingemann Nr. 25, og her har vor berømte Digter B. S. Ingemann haft sit Barndomshjem.

Matr. Nr. 26 købtes af Bogtrykker *P. Magnus*, der fik sit Borgerskab 7. Decbr. 1814. Her boede ogsaa Stadsmusikant og Bedemand Schwartz, som 24. Decbr. 1814 i en Henvendelse til Byens Borgere udtalte, at han, da han er ansat som Stadsmusikus, „har Ret til at møde i Husene ved Jule- og Nyt-

Den gamle Latinskole (nu Sparekassen og William Rasmussen).

aarstid og paa denne Maade modtage en hans Embede tilkommende Indtægt.“ Da denne Skik er gaaet af Mode, beder han Borgerne alligevel sende ham dette Bidrag, der udgør en væsentlig Del af hans Løn.

Nr. 27 ejedes af Frøkerne Selbo, som stiftede et Legat med Fundats af 1876. I denne Ejendom aabnede L. J. Bech, saavidt vides, den første Boghandel i Slagelse 24. April 1839 med Lejebibliotek.

Matr. Nr. 45 solgtes af Vinhandler Lorenzen til Klubben „Den ny Forening“, der i Aug. 1877 solgte Ejendommen til „Haandværker- og Industriforeningen“. Af denne Forening købte Dyrnlæge Bagge den, og nu har Telefonselskabet til Huse der.

Matr. Nr. 48 og 49 var en gl. Købmandsgaard, der oprindeligt bestod af 3 Ejendomme. 29. Juli 1802 er der Auktion over Købmd. Johan Cuus' Ejendom, derefter var Købmand og Byfoged Ambrosius Jensen Nyborg Ejer. 1809 solgte Købmd. Hans Eriksen Gaarden til Latinskolen, Købesummen ud-

redtes af Skolens og Hospitalets fælles Fond, her blev indrettet Læseværelse og Bolig for Rektor. 1827 blev Læseværelserne udvidet, Skolebiblioteket fik sit eget Værelse, og et Gymnastikhus blev opført i Gaardens vestre Side.

Bredegade er, trods sit Navn, ikke Byens bredeste Gade mere (Jernbanegade er bredere), og der er heller ikke den Glans over den, som der var for 100 Aar siden, da den var Byens fornemste Gade; nyt og gammelt ligger nu ogsaa her i skøn Forening, laa her ikke forskellige Institutioner (Banken, Sparekassen, Posthuset, Sorø Amtstidende, Klostret), som Folk nødvendigvis maa besøge, var den lokale Trafik nok mindre, men da det jo er en af Landets Hovedfærdselsaarer er her en livlig Gennemkørsel.

Skovsøgade har faaet sit Navn efter Landsbyen Skovsø. Den Del af denne Gade, som ligger Øst for Fruegade, var meget smal, idet Kirkegaarden (Frue Kirkegaard) gik et Par Alen udenfor den nuværende Rendesten.

Aar 1420. „Claus Jensøn Vebner solde Torckillo Pedersøn en Haffue liggendes imellem Hemmingi Gudmundssøn og Bordligx Gaard paa Skovsøgade.“

Aar 1484. „Karine Rebergsdatter, Hans Hermindtsøns Efterleffuerske, solde og skødte Closter en Abildegaard, liggende østers og synderst ved Skovsøgade med sit Fiskevand og dertil den Jord, liggendes næst synden op til fornævnte Abildegaard.“

12. Juni 1617 har Niels Suur givet de fattige i Slagelse 1000 Rdlr., item et Hus med Hauge og 4 Fiskeparker, liggende i Skovsøgade, det blev senere solgt for 350 Slettedalere (4 Sk. pr. Slettedaler).

1837 anlagdes en Allé i Strædet fra Skovsøgade forbi „Lille Antvorskov“, og udfør den østlige Ende af Lille Antvorskov var anbragt en Laage, som spærrede Vejen. Her ligger Byens højeste Punkt, og Forskønnelsesselskabet (stiftet 26. Juni 1835) anlagde her en Høj med en snegleformet Opgang, omplantet med Tjørn. 8. Marts 1840 meddeltes det Byens Indvaanere, „at der er sat en Laas for Døren til Trappen, som fører op i Tønden; Nøglen kan faas i Huset tæt ved“ (Pappegøjehuset). Senere, efter at „Tønden“ eller Udsigtstaarnet var fjernet, vedblev man at kalde Højen for Tønden, indtil ogsaa denne for flere Aar siden blev fjernet. Senere blev paa afdøde Tappetserer Beckers Foranledning plantet et Træ, omgivet med et Jernkædegitter, paa Højens Plads.

11. Juni 1711 købte Stadsmusikanter og Raadmand *Samuel Jahn* af Borgmester Mogens Jacobsens Enke dennes Gaard, liggende mellem Jochum Møllers Gaard („Niensensminde“) og Jens Ebbesens Enkes Gaard („Post-

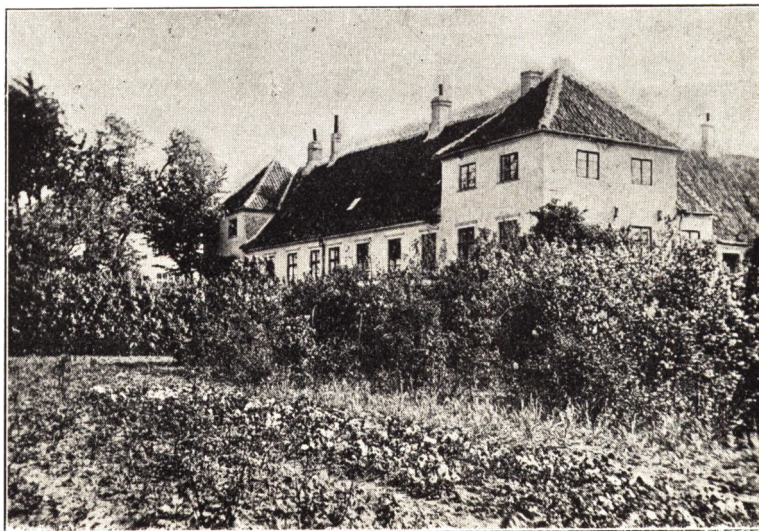

Hjørnet af Skovsøgade og Lille Fruegade.

gaarden“). Samuel Jahn havde Værtshusborgerskab, og 1726 har Gaarden faaet Benævnelsen „Gjæstherbergergaard“. 18. Decbr. 1758 faar Niels Sørensens Stub Gaarden ved Auktion og nu blev den betragtet som Postgaard, Postkørerne tog ind her og bedede; 1771 overgik den til Postmester Vilh. Heinrich Kickebusch, og nu var den rigtig Postgaard; 1774 blev han imidlertid suspenderet paa Grund af Kasseangel, og Ejendommen blev da udlagt til Hospitalet for Gæld. 1799 købte Kommunen hele Ejendommen („Nielsensminde“ med), og her blev nu indrettet Lokaler for „Den danske Skole“, senere solgtes Matr. 124 og 123 fra, 123 til Schweitzeren *Diderik Palm*, der var Spækhøker og Smaahandler. Skolen fortsattes saa i Matr. Nr. 121 og 122, den deltes i 1840 og samledes igen 28. Marts 1856 i den nyopførte Skole, Hjørnet af Fruegade og Skovsøgade. Nu anvendes „Nielsensminde“ som Auktionslokale.

Lille Antvorskov. Denne Ejendom tilhørte i gammel Tid Antvorskov Kloster; 1459 nævnes Closters ny *Abildgaard*, som ligger næst Teglgården, 1462 og 1486 købes noget Havejord til. 1586 udlejede *Peder Redtz* (Lensmand paa Antvorskov) paa Kronens Vegne en Have paa Skovsøgade; fra dette Aarstal og til 1706 vides intet om L. Antvorskov (Slagselse Pantebøger begynder først 1695). 1706 sælger *Peder Clemmensen* Gaarden til *Lauritz Pedersen*; af Skødet kan man se, at der har hørt et anseeligt Jordstykke til Ejendommen. 1714 sælger *Clemmensen* til Raadmand *Peder Jensen*, 1736 *Peder Jensen* til Gæstgiver *Ostermeyer*, denne Handel

blev dog ikke stadfæstet, thi 1743 pantsættes Ejendommen af Peder Jensen. Peder Jensen var en meget velstaaende Mand, han ejede ogsaa Herregaarden „Bonderup“, han havde Monopol paa Tobaksavl i Slagelse og 4 Miles Omkreds, og han havde Ret til at handle overalt i Sjællands Stift; endvidere havde han Hestemølle paa Slotsgade, og han var Ejer af mange Ejendomme i Byen; denne sin Velstand var han ikke bange for at vise frem, og Samtiden var da ogsaa forarget over hans store Spisegilder og over, at han kørte i Karosse! 1753 blev L. Antvorskov ved Auktion tilslaaet Otto Heinrich Møller,

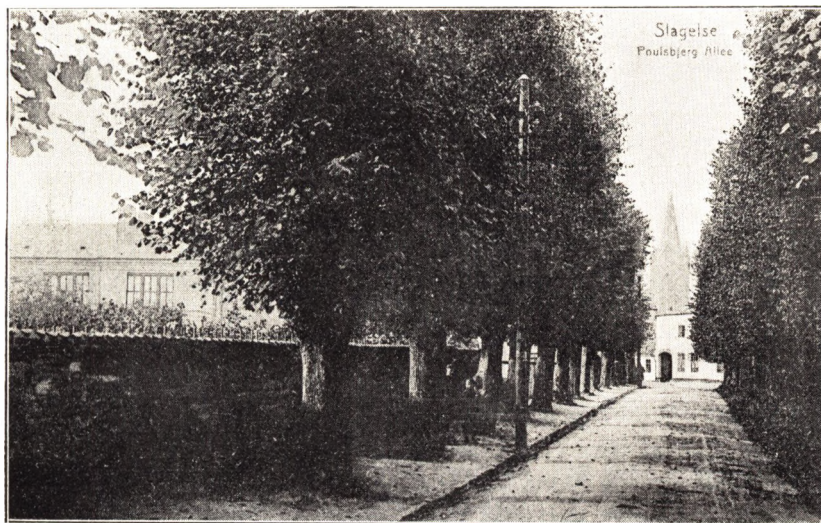
Lille Antvorskov.

og 1765 arvede hans Nevø, lydende samme Navn, Ejendommen; denne Møller har dog ikke haft Brug for Gaarden, han solgte den straks til Obrist Carl Egenius von Wettersheim. Senere Ejere er: Amtmand, Conferentsraad Løvenørn, Anthoni Smith, Obrist von Falkenskjold, Konferentsraad Brandt (en Broder til Enevold Brandt, der blev henrettet), Major Braem, Konferentsraad C. L. Schüt, Marcus Bagge, denne sælger Gaarden allerede 2 Aar efter, 1812, til 3 Jøder, Moses Fürst, Michal Bernt og Meyer Hertz, og disse Jøder solgte efter 2 Maaneders Forløb til Kammerraad Lassen, Kongsdal. Disse Handler annulleres imidlertid af Bagger, og han sælger da Gaarden 31. Juli 1831 til Kammerjunker Castenskjold, der anlagde Brændevinsbrænderi i den nordre Længe mod Øst. Efter Castenskjold kom følgende Ejere: Grev Holstein Holsteinborg (foruden Brænderiet var der nu Indretning til Svejtserst og i Marken et Kommen-Anlæg), Forpagter Hagen, Brændevinsbrænder Ole Petersen, A. H. Thomsen, Landmaaler M. Petersen, Kaptejn Langemark, Spise-

vært Gudmand Nielsen, Dyr læge Lisberg (i dennes Tid var i den østlige Længe Uldspinderi, som dreves af Schøyer mann), Hestehandler Max Johansen, som først solgte en Del af Haven til Borgerskolen, inden han solgte Ejendommen til et Konsortium, P. Andersen, Chr. Petersen og Giede; disse udstykkede Vængerne Øst for Gaarden. Derefter blev Politibetjent Jensen Ejer af L. Antvorskov, 1925 blev Ejendommen skaaret midt over, og en Gade førtes igennem til Skovstien, den anden Halvdel ejes nu af Malerm. Johansen. I mange Aar har Amtsstuen haft Lokaler paa Lille Antvorskov.

Bryggeriet „Poulsbjerg“ (Slagelse Bryghus), der er Genbo til „L. Antvorskov“, er opført 1851 af Ole Pedersen.

Ved senere Byggearbejders Udgravning har man i Arcalet Nord for Ingemannsvej fundet svære Rester af Grundmur, her maa altsaa tidligere have været bebygget.

Poulsbjerg Allé.

Torvet (Gl. Torv). Dette Torv blev anvendt som Torv, indtil Branden i 1804 gav Plads til et nyt Torv. „1464 skjødte Christoffer Kandstøber Anders Kare af Egerup 2 Boder liggende paa Torggade tvært over fra Fiskeskamlerne og sydvest fra Gadebrønden.“ „1465 skjødte Anders Kare Closteret fornevnte sine Boder.“ „1486. Anders Mortensøn skjødte Closteret Thrediedelen af sin Fæderne Gaard imellem Sancti Eligii Alters Bod og en Bod, som kaldes Klingelberg. Item skjødte hand til Closter en Haffue, liggende imellem Jens Ölrickszøns Gaards Haffue og Hans Riues Haffue.“

Hvor nu Hotel „Postgaarden“ er beliggende, boede i Aaret 1737 Køb-

mand, Consumptionsforpagter, Stempelpapirsforhandler, Værtshusholder Niels Sørensen Stub. Om ham skal fortælles følgende interessante Historie:

Christian VI var jo meget strengt religiøs anlagt, og de Borgere, der i hans Regeringstid ikke søgte Kirken hver Søndag, var ikke godt anskreven, ja kunde endogsaa ved gentagne Forsømmelser udsætte sig for Straf. Nu var Stubs Haandtering vel ikke just forenelig med hyppig Kirkegang, men den gejstlige Stand har aabenbart følt sig i Besiddelse af mere Myndighed under Christian VI's Regeringstid, thi Provst Barscher, der havde bemærket, at Stub ikke overanstrengte sig med at gaa i Kirke, henvendte sig til Byfogden, Jens Andersen Harring, og bad denne tage Affære over for Niels Sørensen Stub. Paa Byfogdens Anklage svarer Stub følgende:

„Venligst Gensvar paa Velædle Hr. Byfogdens Reqvission.

Jeg tilstaar gerne, at jeg ikke i et halvt Aars Tid har været i Sct. Mikkels Kirke, og min Kiereste ikke heller, som ungefær og er den Tid, han behager at melde udi sin Reqvission. Aarsagen, hvorfor jeg og min Kiereste ikke har søgt Sct. Mikkels Kirke udi saa rum Tid, er denne, at mange Gange naar vi har været udi Kirken, og vilde opbygges med hinanden udi den saakaldte Gudstjenestes Holdelse, ere vi mere blevne nedbrudt end opbygget derved, siden vi der ikke med nogen Frugt og Nytte har kunnet høre Ordet, eller har fundet Føde og Undervisning for vore beknyttede Sjæle, som vi har higet og længtes efter, men tvertimod ved mange Forbandelser og af Præsternes Lar-men og Skælden fra Prædikestolen er blevne forbitret udi Sind og Gemytte, hvorved Guds hellige Navn bliver bespottet, og Menneskene forvirrede, haver derfor fattet os udi Stilhed og udi vores Hjertes Enfoldighed og Oprigtighed, for Gud i hans allerseligste Aasyn, nemlig for os selv, dyrker og tjener Gud udi vores eget Huus efter den Aand og Naade, Gud selv ved sin Hellig-Aand for sin Søn Jesu Christi Skyld vil meddele os til hans Æres Udbredelse og til vores timelige og evige Velfærds Forfremmelse i Christo Jesu vor Herre.

Nu ved jeg, at vores allernaadigste Arveherre og Konges Intention er her udi denne, at han vilde udrydde og dæmpe Ugudeligheden af Lande og Riger, men gerne under Fred og Frihed, som udi Stilhed, og paa denne Maade, som de bedst ved og kan udi Hjertens Enfoldighed og Oprigtighed, dyrker og tjener den allene vise, kjærlige og barmhjertige Gud, hvorføre jeg allerunderdanigst med Bøn og Begjæring formoder Hans Kgl. Majestæt forunde mig Frihed udi denne Sag, ikke at handle imod min Samvittighed, af hvilken Grund jeg formoder Hr. Byfogden ikke haver Aarsag at tiltale mig.

Forblivende Velædle Hr. Byfogdens Tjenstforbundne Tjener.

Slagelse 10. Maj 1737.

Niels Sørensen Stub.

Trods denne vel sammensatte Skrivelse undgik Værtshusholderen ikke at blive dømt, og Dommen gik ud paa, at han skulde betale sammen med sin Kjereste eller Hustru 543 Rdlr. Hans Svoger Købmd. Zacharias Bentzen og hans Nabo, Birkeskriver Nissen, der begge ligeledes var anklaget og havde givet samme Svar som Stub, maatte bøde henholdsvis 462 og 396 Rdlr. De søgte dog alle Kongen om Eftergivelse af Bøderne og fik dem ogsaa efter-

Hotel „Postgaarden“ med Posten i Forgrunden.

givet, men det hjalp dog ikke, idet de fremdeles udeblev fra Kirken. Hvorledes det nu gik, ved jeg dog ikke.

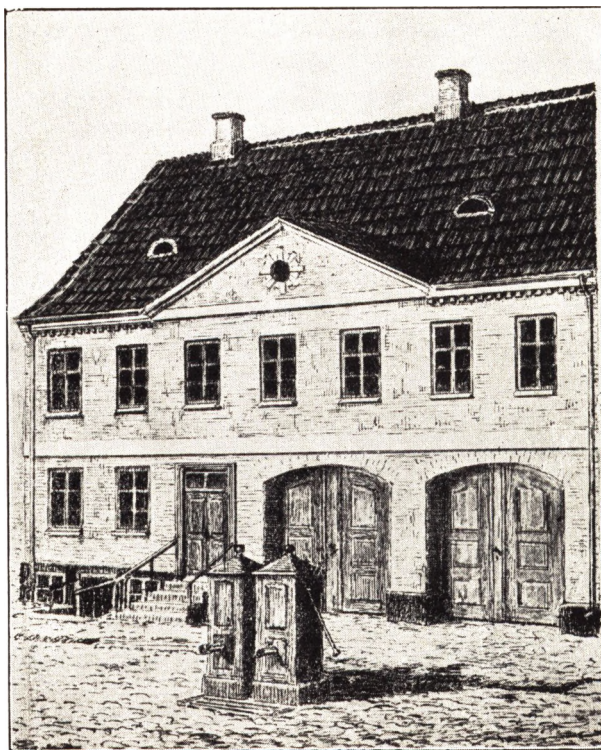
Men vilde Stub ikke i Kirken som levende, saa kom han der, da han døde, og nu kunde han i alt Fald ikke forarges.

Niels Sørensen Stub, Privilegeret Herberger, blev begravet i den arvelige Begravelse under Ligstenen i Gangen mellem Choret og den aabne Begravelse 5. Decbr. 1767, og afgangne Sal. Niels Stub's, Privilegeret Værtshusholder paa Torvet, efterladte Enke, Karen Falchenberg, 85 Aar gl., blev begravet udi den arvelige Begravelse 22. Juni 1781; hele Skolen sang, alle Klokkerne ringede, og der var givet Lys til Alteret. Nu hvilede da begge Ægtefæller i Kirkens Skød.

Matr. Nr. 119 beboedes og ejedes af Købmand Peder Arendsen Kjærulff, hvis Fader (Præst) var født 1716 i Laurvig i Norge.

Matr. Nr. 50 ejedes af Rektor Wøldike. Matr. Nr. 258 var Raadhuset (omtales senere), Nr. 259 er opført af Købmand Ellermand. Nr. 260 ejedes

1761 af Kancelliraad C. F. Glise, den ombyggedes ca. 1856 af Købmand Bachmann.

Gl. Torv. (Det gamle Raadhus.)

Bjergbygade har, som Navnet antyder, Navn efter Landsbyen Slotsbjergby. Her følger ogsaa et Par gamle Handeler:

„1454 Peder Jensen Huid skjødte til Jep Jensøn en half Gaard, liggendes udi Slauelse paa Bjergbygade.“

„Aar 1530 Verner Guldsmedt, Byens Kæmner udi Slauelse schøtte paa Byens Vegne til Niels Schonning Smed en Byens Jordtzmon og Byggested der sammesteds liggende paa Bjergbygadens østre Side.

Matr. Nr. 1, Slagelse Kloster, blev opført 1858—59 og indviet 12. Oktbr. 1859. (Nærmere Omtale senere.)

Matr. Nr. 3 tilhørte omkring 1805 Snedker Chr. Schmidt, hvis Søn var Skrædermester H. Abelin Schmidt; her opførtes senere et Baghus til Uldspinderi, men 1859 blev her indrettet Dansesalon („Phønix“), hvor den i sin

Tid kendte Gudmand Nielsen holdt offentlig Dans om Søndagen og paa Markedsdagene.

Matr. Nr. 58 er den gamle Accisebod.

Fra Matr. Nr. 4 erindrings jeg en Begivenhed fra min Barndom, altsaa for 65 Aar siden. Efter at vi Julemorgen havde været til Froprædiken, gik vi gennem det lille Stræde, der dengang laa mellem Dørges Gaard og Raadstuen, ned paa Bjergbygade til Madam Ebberups Hus. Her var allerede samlet en Del Mennesker, og inde i Huset gik den gamle Kone, Madam Ebberup, i sin Stue, som hun havde pyntet med Blomster. Midt i Stuen var stillet en

Lerches Gaard.

Krybbe, hvori hun havde anbragt et Billede af Jesusbarnet, omgivet med Grønt; omkring Krybben brændte Lys, som hun havde gaaet og passet hele Natten, at der ingen maatte gaa ud. Efter at have set paa dette en kort Tid, gik vi hjem til Kaffen med Julekagen.

Fra Matr. Nr. 8 har jeg ogsaa et Minde; her boede først i 1860'erne Ritmester Heramb. Da Rytterstatuen paa Schweitzerpladsen blev afsløret, ytrede den daværende Ejer af Matr. Nr. 8, at *Kristian IX* sandsynligvis aldrig havde været her i Slagelse. Jeg kunde da fortælle ham, at Kongen som Prins af og til havde været i Slagelse for at inspicere Rytteriet, og at han da netop havde boet hos Ritmester *Heramb* i Matr. Nr. 8!

Matr. Nr. 8 blev bygget i 1848 af den daværende Ejer af Herthalund og Liselund, C. A. Jørgensen. Han byggede Ejendommen til Vinterbolig. Paa

den øde Plads, der før laa her, var en meget yndet Legeplads for Datidens Børn.

Bjergbygades Mølle hedder paa Videnskabernes Selskabs Kort af 1772 Pissebæks Mølle, den købtes omkr. 1798 af Møller *Hans Abelin Schou*, som ombyggede Møllehuset og satte Møllen i Stand. Denne Stubmølle brændte 27. Febr. 1857, hvorefter en hollandsk Mølle blev opført, denne brændte for faa Aar siden og er ikke bleven genopbygget.

Bjergbygade fortsættes af den nu meget bebyggede Skelskørvej.

Havestræde har efter gamle Byplaner været en Fortsættelse af Hestemøllestræde, den gik ind over det saakaldte Natmandsvænge (nuværende Anlæg). Et Par gamle Navne:

„Aar 1404. Niels Hansen bekjender sig at have Closters Gaard i Havestræde liggendes udi leie.“

„Aar 1443. Niels Ollsøn skjødte Herman von Lippen en Jord, liggendes yderst paa Haffuestrædet, næst ved Diget paa den nørre Side ved Gaden.“

Dette sidste trænger til en nærmere Forklaring; hele den Del af Anlægget, hvori den lille Sø nu er udgravet, kaldtes Aar 1700 for Bischofs Mose. Men da *Slutsemborg* Vandmølle laa paa Kalstedgade (Slotsgade omkr. Aar 1400), var hele føromtalt Parti en Sø, som leverede Vand til Møllen, dette Vand kom fra Skoven og Markerne, og Møllen var naturligvis en saakaldt Græsmølle, en Mølle, som kun brugtes om Vinteren. Langt senere kunde Slotsgades nederste Del staa under Vand ved Tøbrud.

Aar 1484. Jep Herluffsen skjødte Mattis Sværdfejer en thredie Del udi en Haffue, liggendes sydost ved Haffuestrædet imellem Closters Haffue og en Vor Frue Kirkes Haffue.“

Aar 1473 skjødte Oluf Lauritzøn Closteret sin Gaard, liggendes paa den Gade, som man ganger fra Haffuestræde og til Kalstedport paa den vestre Side ud mod Gaden, tvert over paa Lasse Karlsons Gaard.

Hestemøllestræde. Dette Navn er ret mærkeligt for denne Gade; der har nemlig ikke, saa langt som man kan komme tilbage i Tiden, været nogen Hestemølle i denne Gade.

Resen kalder Strædet *Morten Smeds* Stræde, jeg mener, det er den Gade, som kaldes *Lille Kalstedgade*. I Skøder kaldes Strædet *Skællebæksstræde* efter den Rende, som begyndte i Haverne Nord for Strædet og fortsætter imellem Slotsgades og Fruegades Haver, i senere Skøder hedder Strædet *Fuglesangsstræde*, og det har ogsaa heddet *Rakkerstrædet*; dette Navn kommer vel af, at Rakkerens Bopæl fra 1761 var i Huset paa Gadens sydøstlige

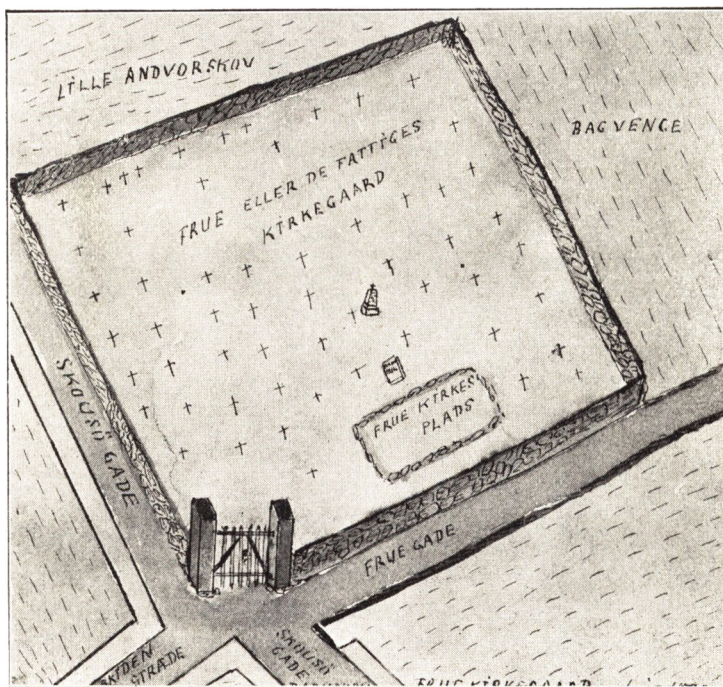

Matrikelnumre i det sydøstlige Slagelse.

Hjørne; senere kaldes dette Hus for Valbyhus efter Lars Valby, hos ham boede Caspar Røghat.

Navnet Hestemøllestræde stammer nok fra Hestemøllen, der laa i Slots-gade, Matr. Nr. 74.

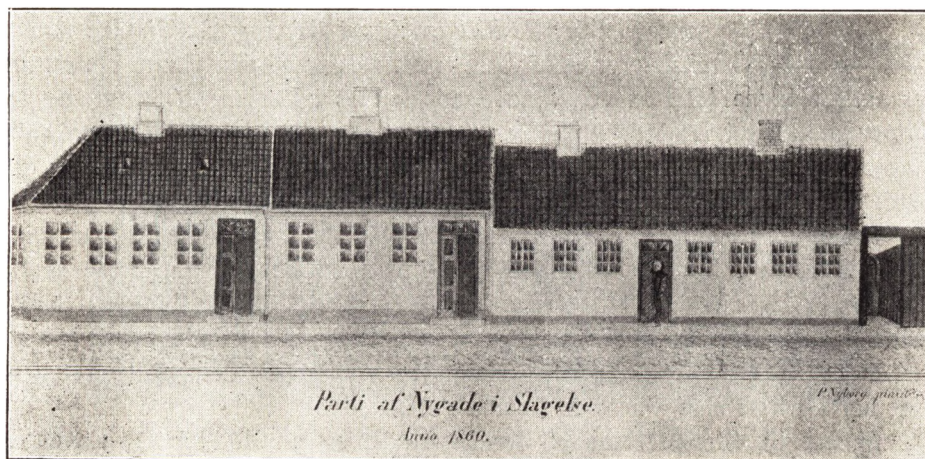
Rytterstaldstræde har faaet sit Navn af den langs Slotsgade beliggende Rytterstald; her ud mod Strædet havde Rytterne deres daglige Øvelsesplads. Paa Resens Byplan kaldes Strædet *Lache Langestræde* (efter et Stykke Jord ved Bjerbygade, som kaldtes *Lacheland*).

Frue Kirkegaard o. 1800. Den flade Sten var rejst over Havne Buul, født paa Grønland. Den høje over Justitsraad Munck.

Fruegade har Navn efter *Fruekirke*, der laa her i Gaden; denne Gade var meget smal, egentlig kun et Stræde med Stengærde paa den østlige Side fra Skovsøgade ned forbi Hestemøllestræde (1830 blev indflyttet og omsat 90 Favne Stengærde). Kirkegaarden gik et Par Alen uden for den nuværende Rendesten, og Pillerne til Kirkeporten stod midt paa det Sted, hvor nu Skovsøgade og Fruegade krydses.

23. Juni 1697 skoder Thomas Jacobsen Mantix til sal. Jens Ebbesen Bruun's Enke bl. a. en Frugthauge i Fruegade, kaldet Fuglsang, hvoraf gaves Jordskyld til Byen 4 Sk., for 6 Daler 2 Mark 5 Skill. samt Vaaninger paa Vor Fruesgade, 17 Fag Hus med Haugerum for 60 Slettedaler. Disse Vaaninger kaldtes „Fuglsangs Boder“, og det saakaldte Vænge, nu den ny Fruegade, hed „Fuglsangsvænget“. Dette Vænge havde igennem Tiderne Navn efter Ejerne, *Baggers Vænge, Fogs Vænge, Ellermunds Vænge, Ole Hansens Vænge*; nu er det bebygget, men for ca. 70 Aar siden var det et ufremkomme- ligt Morads, hvor man dog om Vinteren kunde løbe paa Skøjter paa begge Sider af Vejen.

Parti af Nygade 1860.

1761 var der kun 3 Huse i Gaden, deriblandt Matr. Nr. 129, som Kom- munen købte til Bolig for Skorstenfejeren og Rakkeren, hvilke Bestillinger bestredes af samme Mand. Husets Navn var *Natmandshuset* eller *Skorstens- fejerhuset*.

Fruegade er nu en ret anselig Gade, og da der er Baghuse i de fleste Ejendomme, bor der et stort Antal Mennesker i denne Gade.

Lille Fruegade er jo nu egentlig kun en Smøge og har i mange Aar kun været benyttet som en Slags Baggaard til Henlæggelse af Skrammel o. l. Gaden havde før Branden 1804 en anden Retning, idet den gik ind over Haverne mod Vest og bag Realskolen.

Denne Gade har ogsaa tidligere haft andet Navn; saaledes udstedte Holger Gagge til Frøsløv og Provst til Roskilde Domkirke den 15. Septbr. 1609 et Pergamentsbrev, hvorved han til Jordskyld udlejede til Hr. Vinter,

Prædikant til Antvorskov Slot, 3 Sct. Mikkelskirkes Jordsmon og Haver, liggendes i *Klokkerstræde* i Slagelse. I Slagelse Latinske Skole gik i Aaret 1651 en Discipel ved Navn Jacob Nielsen Kløcker, hvis Fader var Kløcker; Sønnen har taget Navn efter Faderens Bestilling, men forandret Kløcker til Kløcker; at der senere har boet Kløckere i Hjørneejendommen er sikkert, og at Strædet derfor har faaet Navnet efter Kløcker kan vel betragtes som givet. I Skøder har jeg ogsaa fundet Navnet *Skidenstræde*:

„Den 17. Febr. 1712 skøder Willatz Pedersen (Matr. Nr. 266 Smedegade) til Velfornemme Mand, Hans Villumsen Guldsmid og Hans Arvinger sin Gaard strækkende sig ud til Skidenstræde.“

Vinpiberstræde, senere kaldet *Bøddelstræde* og *Friisesgade*. Vinpiberstræde eksisterer ikke mere, men Rester af den findes endnu under andre Navne (Resten ved Smedegade kaldes i Reglen „*Krogen*“, og fra Nytorv mod Sveitserpladsen hedder Strædet nu Nygade). Dette saakaldte Vinpiberstræde gik fra „*Krogen*“ ind mellem Matr. Nr. 214 og 215 over følgende Ejendomme: 216, 217, 218 og 219 i Nygade.

I Følge en Obligation af 4. Novbr. 1711 betalte den tredje Vaaning i Vinpiberstræde 6 Sk. i Jordskyld til Sct. Mikkels Kirke, samme 6 Sk. svarer Hjulmand *Singlersen* i 1819, han købte 2. Marts 1807 Matr. Nr. 221, beliggende paa Hjørnet af Bøddelstræde og det nye Torv. Oprindelsen til Navnet Vinpiberstrædet mener jeg maa hidrøre fra, at Daniel Veinholdt skal have boet her og haft sine Vinpiber staaende i Strædet.

Senere fik Strædet Navnet Bøddelstræde, og en Bøddel har rimeligvis boet her, maaske var denne Bøddel Jacob Lang Bøel, der i Aaret 1692, den 26. Juli, blev ansat som Skarpretter „udi Antvorskov og Corsør Amter, født udi Preussen“.

En Tid nævnes Strædet „*Friisesgade*“. 11. Novbr. 1758 skøder Anna Cathrine Vallund sin Gaard paa Smedegade (Matr. Nr. 215), den gamle Værtshusgaard, til Slagter Hans Laugesen Friis, strækkende ind til Vinpiberstræde Her nævnes Strædet altsaa endnu Vinpiberstræde.

Kirkestræde eller Lindestræde var et lidet Stræde, som løb Vest for den Latinske Skole ind til Vinpiberstræde og fortsatte som Nyportsstræde mod Nyport.

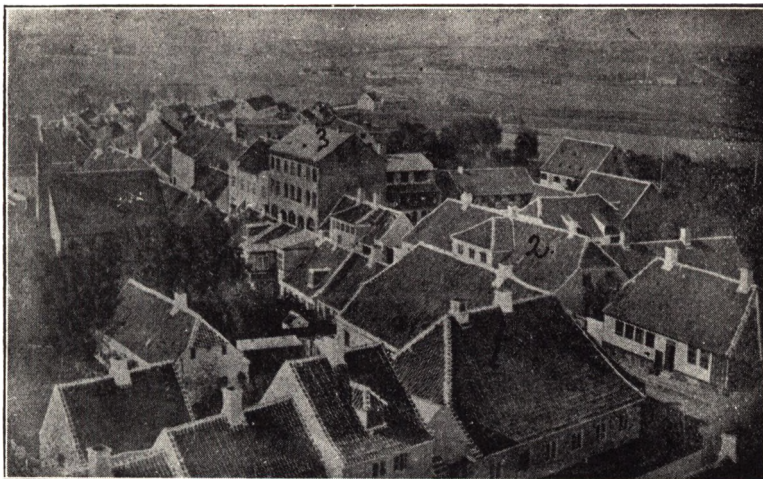
Rosengadesstræde var en Fortsættelse af Rosengade.

Løvegade. Den hed i gammel Tid Løffuegade og hører til Slagelses ældste Gader, den har sit Navn efter Løve By eller Herred. I Midten

af forrige Aarhundrede var her flere ubebyggede Pladser med Stengærder omkring. Det ældste, jeg har om denne Gade, er følgende:

„1440. Jep Flygh blev indført i den Gaard, som ligger imellem sanct Michels Kirkes Præstegaard og Jep Findsons paa Løffuegade, hvilken Gaard Gyde Winters Dather gaf fornævnte Jeppe.“

„Aar 1459. Jens Nielsen Muremester i Othensze skjøte Søffuerin Grydestøber al sin Rettighed i en Gaard, liggendes i Slauelse paa Løffuegade immei Per Offuerskjerer og Clemend Persøns Gaarde.“

Udsigt over Løvegade (fotograferet fra St. Mikkel's Kirke).

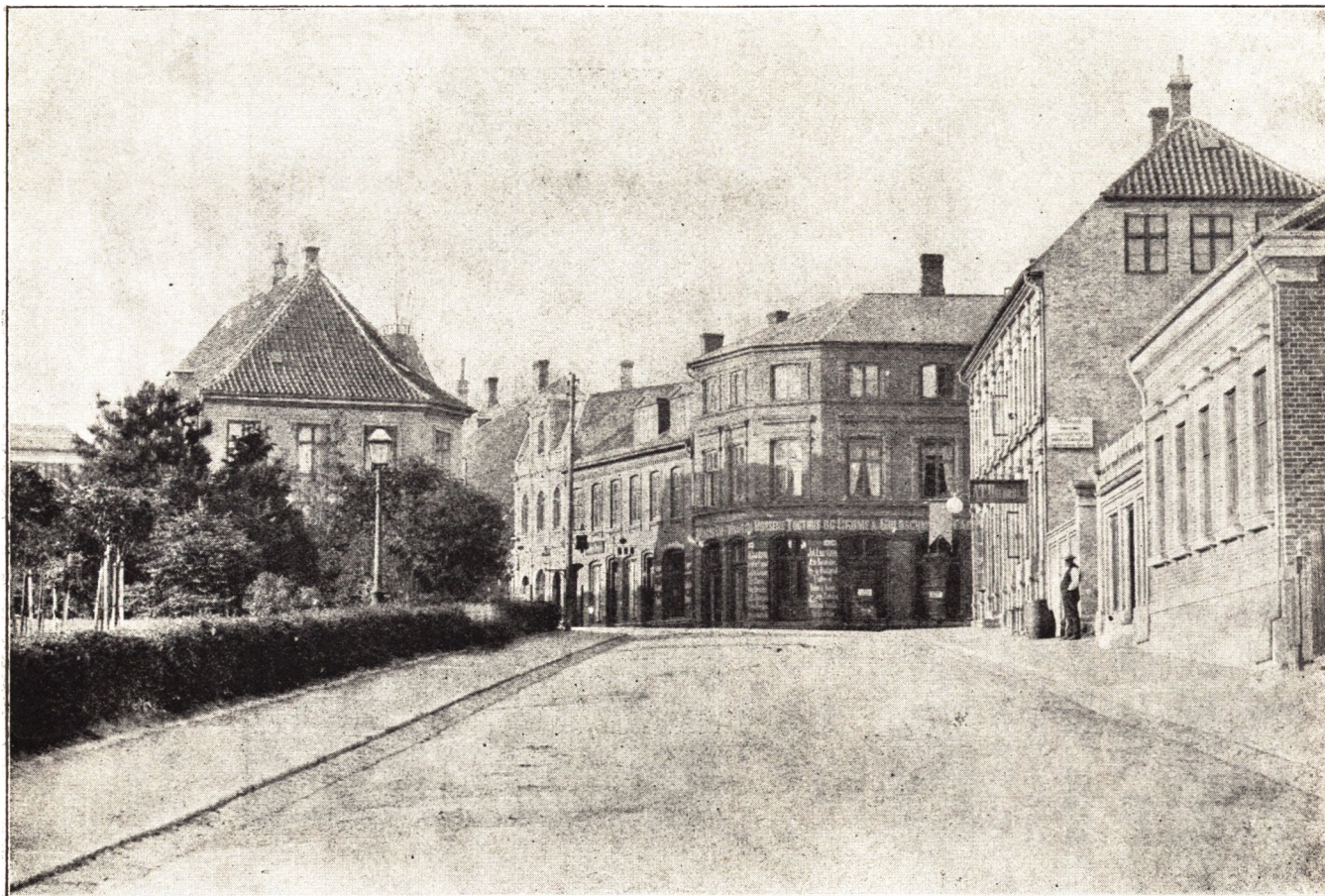
1. Den gamle Fattiggaard.
2. Sct. Mikkel's Præstegaard.
3. Ejendommen, hvor tidligere Brugsforeningen laa.

„1481. Helle Per Ebbesøns Efterlefuerske gav Closter Halvdelen af den øde Jord, som ligger paa Løffuegade, vesten nest Præstegaarden, hos den Gaard, som Hans Leck ibor og rækker fra Gaden og nør ud til Marken.“

Som man vil se af dette, har Sct. Mikkel's Præstegaard efter al Sandsynlighed haft sin Plads her, i al Fald fra Aar 1440, og er det end ikke den samme Bygning, er det dog et anseligt Tidsrum, at Sct. Mikkel's Sognepræster har boet paa samme Sted.

Præstegaarden har flere Gange været hærget af Ildebrand, 1652 nedbrændte den helt, i 1735 omtrent, og i 1804 brændte dog kun Udlængerne.

1803 trængte *Pastor Plum* til en ny Præstegaard, hvilket ogsaa var meget rimeligt, da Gaarden med sine klinede Vægge var meget medtaget, og praktisk, som man altid har været her i Slagelse ved den Slags Foretagender, bar

Hjørnet af Løvegade og Sveitserpladsen.

man sig ad paa følgende Maade: Man var netop ved at reparere Sct. Mikkels Kirke paa dette Tidspunkt, og det faldt derfor ikke svært at nedbryde Vaabenhuset, Sct. Annas Kapel samt 4 Alen af Taarnet, — saa havde man jo Materialet til Præstegaarden! Den daværende Kirkeværge, Handskemager og Værtshusholder *Jørgen Nyeborg*, protesterede særlig mod Nedrivningen af Sct. Anna Kapel, da det vilde formindske Pladsen i Kirken, men Pastor Plum var den stærkeste. Udlængerne er senere nedbrudt og Avlsbruget nedlagt.

Efter Matriklen 1682 skal der have været to Møller ved Løvegades Port, den ene laa nærmere Byen, og den anden laa, hvor den nuværende Herluf

Løvegade. Ejendommen før Arresthuset (nu Bibliotek).

Trollesvej begynder, denne, der var en Stubmølle, nedbrændte 1805 og opførtes 1806 som den første hollandske Mølle her ved Slagelse af Bartholomæus Byberg.

Uden for Løvegades Port laa Natmandens Hus, omtrent hvor Brugsforeningernes Lagerbygning ligger nu; et saadant Hus var meget simpelt, hvilket man ogsaa kan forstaa, naar man hører, at det kun var forsikret for 90 Rdlr.

Ved Huset laa *Rakkerparken* og *Rakkerslusen*, og efter Sagnet skal der for mange Tider siden have ligget en Vandmølle. Det kan ogsaa godt have sin Rimelighed, da Vandtilløbet var temmelig stort; Vandet fra Skovene og de tilstødende Marker løb her og passerede *Vestersøen*, og den Rende, der nu kaldes „*Skidenrenden*“, har ført Vandet hertil, senere er denne Rende ud-

dybet for at tage Vandet fra Vestersøen, og Renden har endnu Rester af en Stensætning paa begge Sider. Ved denne Rende har Løvegades Kvinder haft deres Vaskeskamler og skyllet Tøj; enten maa Vandet dengang have været mere rent eller Renlighedssansen mindre.

Den 19. Januar blev Natmand Jocum Hansen jordet paa Sct. Mikkels Kirkegaard, Nord for Kirken, hvor Natmændene plejede at blive jordet. Den 20. Maj 1796 blev Sønnen, Hans Jocumsen, begravet samme Sted.

Af det efterfølgende faar man et godt Indblik i en Natmands Stilling til Samfundet og hans økonomiske Forhold.

1780 den 29. Februar.

Skifte efter Natmand Jocum Hansen for hans efterladte Enke og 4 Børn. Enken mødte uden Lavværge, da hun ingen havde antaget, ej heller var Børnenes Værge mødt, deres Værge var Natmand Rasmus Rasmussen, Holbæk, saa Skiftet blev udsat til 21. Marts s. A. Nu var Magistraten med Overformynderen tilstede, og mødt var Enken og hendes Lavværge, Natmand Hans Henriksen, Vordingborg, samt Børnenes Formynder, Natmand Christoffer Friderichsen, Callundborg, til at skifte mellem Enken Maren Henrichsdatter (hendes Lavværge har sikkert været hendes Far) og hendes fire Børn. Efter foretagen Registrering beløb deres Ejendele sig til 29 Rdlr. og 12 Sk.

Udgift.

Til Begravelse	16	Rdlr.	
Til Chirurgus Gyrsting, Badskeerløn	10	-	
Ekstra Skat, som stod til Restance	3	-	3 Mk. 8 Sk.
Skiftets Bekostning	1	-	12 -
Byfogden for Registrering		5	-
Skiftesalarium		1	- 8 -
Stemplet Papir til 3 Ark		4	- 8 -
Overformynderen		2	-
Skomager Niemand for Kakkelovnsleje og 1 Par Sko	3	-	2 -

(Denne Niemand var den kendte Skuespiller Rosenkildes Moders første Mand.)

Man kan forstaa, at det har været et meget fattigt Hjem, til Enken og Børnene var der ikke andet end en Gæld paa 9 Rdlr.; Overformynderen fik intet at forvalte, men han tjente dog 2 Mark.

1786 opførtes Acciseboden, den brændte Natten mellem 12. og 13. Aug. 1800, men opførtes igen. 1818 blev Løvegadesvej reguleret og istandsat, og ved denne Lejlighed fremkom den smalle Strimmel Jord ved Stengærden Syd for Vejen; denne Jordstrimmel har været Aarsagen til en Del Strid.

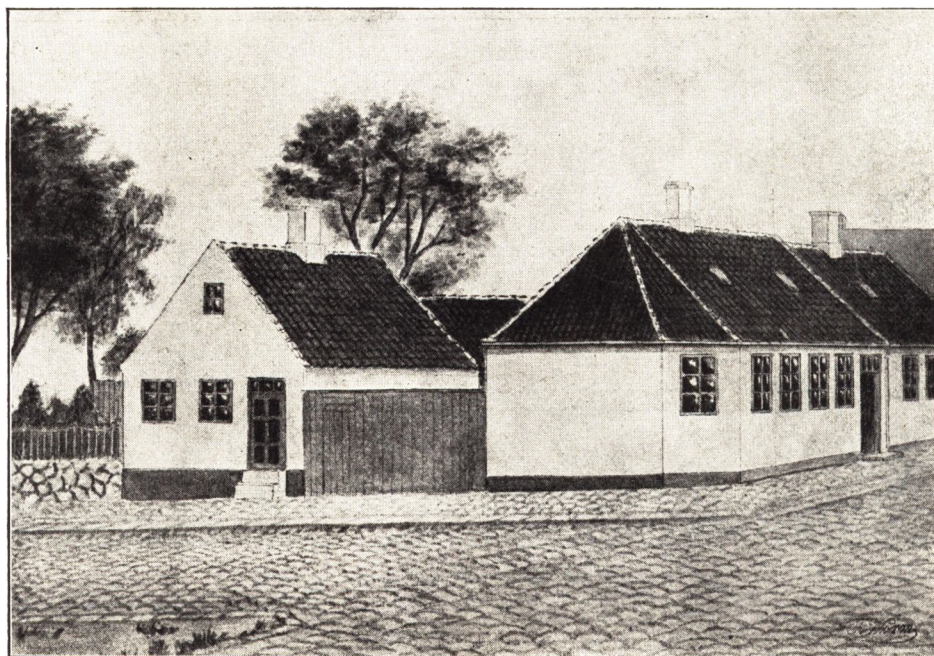
Sveitserpladsen, som nu er Slagelse Bys smukkeste Plads, er kun 127 Aar gammel, den fremkom ved Ildebranden 22. Septbr. 1804, men det varede mange Aar, før nogen fik den Tanke, at her kunde skabes en Plads, der vilde virke forskønnende paa Byen. Maaske var det,

Hjørnet af Løvegade og Absalonsgade.

fordi man ingen Jernbane havde dengang, thi først da man faar Bane, begynder dette Parti af Byen at faa Interesse, selv om der endnu gik mange Aar, før Pladsen blev til det, den nu er. Nu kan man jo næsten kalde den for Indgangen til Byen for Jernbanerejsende. Man spørger uvilkaarligt, hvorfor denne Plads hedder Sveitserpladsen, det maa dog have sin Forklaring! Nok er den bakket, men dog ikke saa meget, at dette berettiger den til Navnet, og den Omstændighed, at den i sin Tid har været anvendt som Oplagsplads for Brosten har vel heller ikke noget at sige i denne Forbindelse! Jeg vidste jo nok, at der knyttede sig noget med „Sveitser“ til Pladsen, men det kunde jo være Ostelavning; jeg vidste ogsaa, at den sidste Ejer af den Gaard, der laa paa Pladsen, hed *Adam Thoman*. Tilfældig fik jeg at vide, at der i Borgerstiftelsen i Ringsted boede en meget gammel Dame, som var i Familie med denne Thoman og med en Palm. Denne Dame nedstammede paa mødrene Side fra Thoman og paa fædrene Side fra Palm, disse var Sveitsere og Silkebaandsvævere; Damen hed Eva Vilhelmine Greisen, født Spangberg. Ved mit Besøg manglede hun kun et Par Maaneder i at være 100 Aar. Man kan nu forstaa, at Pladsen er opkaldt efter Sveitseren Adam Thoman. Hvor nu

Matr. Nr. 246 (2 Ejendomme) ligger, laa en stor firlænget Gaard, strækkende sig mod Nord; denne tilhørte 1789 Værtshusholder Peder Beyerholm; Gaarden bestod af 75 Fag, en Tid kaldtes Pladsen for Beyerholms Plads (her maa altsaa have været en mindre Plads). Et besynderligt Forhold kan næv-

Hjørnet af Sveitserplads og Nygade.

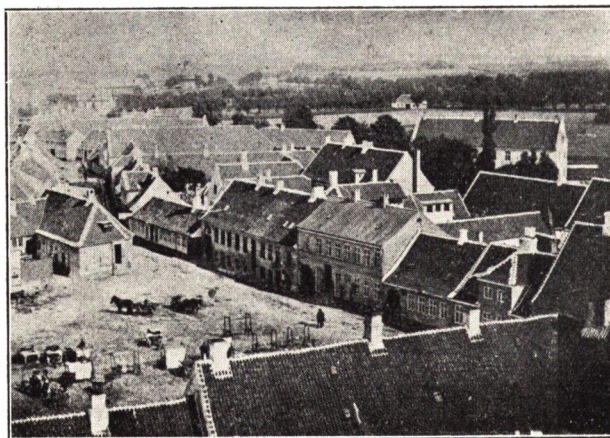
nes, nemlig det, at afdøde Boghandler Tørsleff maatte svare 6 Sk. af Beyerholms Plads til Sct. Mikkels Kirke. Den 3. Juli 1805 skøder Adam Thoman Pladsen til Kommunen (det maa være Brandtomten). I Aaret 1816 udbydes Pladsen af Kommunen til straks at kunne bebygges, men forgæves; 1833 fik Prokurator Rye Pladsen (Tomten) gratis mod at bebygge den, hvilket skete Aaret efter.

Første Gang jeg har fundet Navnet Sveitserpladsen var i Aaret 1821. 1833 blev Pladsen planeret og gruset, og 1837 klages der over, at Pladsen ligger i Uføre og Søle, fordi Landsener-Eskadronen holdt Hesteeksercits der. Pladsen blev saa istandsat, og nu blev Sveitserpladsen benyttet som Markedsplads, men senere henflyttedes Markedspladsen til den nuværende Ridehusplads; efterhaanden beplantedes Pladsen, og i 1910 (9. Maj) rejste en Komité, bestaaende af fremtrædende Borgere, en Rytterstatue af *Christian IX*. Da Ingemanns Romaner var mest i Ry, tænkte man her i Slagelse paa at rejse

Svejterpladsen set fra Nyport i 1860erne.

en Statue af Kong Valdemar som Tak for de Jorder, han lod Hellig Anders ride ind til Byen; det blev imidlertid ikke til noget, men mere naturligt vilde det ogsaa være at mindes Frederik II med et Mindesmærke, da der dog foreligger virkelige Beviser for, at han har skænket Byen flere Jorder, ligesom han paa flere Maader har gavnet Byen.

Udsigt over Torvet.

Nytorv. Navnet betegner dette Torv som det nye Torv, og det er da ogsaa først anlagt efter Branden 1804. Smedegade begyndte ved Matr. Nr. 263, Hjørnet af Gammel Torv og Skovsøgade, og Gadelinien gik i Retning med Bager Højers Ejendom og Matr. Nr. 215, dog afbrudt af det Torv, der nu kaldes Fisketorvet. Gaden var altsaa paa denne Strækning meget smal, det nuværende Nytorv var Haver, der hørte til den foranliggende Husrække. Da Husene nu brændte, og den store Brandtomt fremkom, fik man Idéen til et stort Torv, og *Amtmand Stemann* tilskyndede meget at faa det anlagt. Gammel Torv var jo egentlig kun Torv af Navn; der var, og er jo endnu, Gennemkørsel for flere Gader. Kommunen købte da Brandtomterne og anviste Byggepladserne, saaledes at der fremkom det nuværende Torv, som blev bebygget i Løbet af 2—3 Aar. Paa Torvet rejstes 1893 et frygteligt grimt Springvand (tysk Blikkenslagerarbejde), hvis Dage nu forhaabentlig er talt, da Torvet nu atter er Genstand for en Regulering.

Her nævnes nogle af de Smaahuse, der laa omkring Kirken:

I en gammel Liste over Sct. Mikkels Kirkes Jordskyld nævnes Frans Pedersen at betale af nogle Boder ved Kirkegaarden, kaldet „Slottet — 4 Mk. 8 Sk.“

Fra en Grundtaxt 1683: „Et ruineret Raadhus med Grundmur og noget Havejord til, som ey er bequem til nogen Brug“ og derfor forbigaas i Taxering.

Den latinske Skole, et mindre Hus uden Gaards- og Haverum uden Taxering.

En øde Plads, kaldet Slottet, uden Gaards- og Haverum, tilhører Sct. Mikkels Kirke.

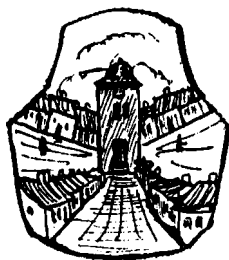

Slagtermester Nyborgs Hus paa Nytorv. Matr. Nr. 268.

Da man i 1930 foretog Udgravninger paa Nytorv ind mod Kirken for at gøre Plads til et projekteret Posthus (der dog ikke blev bygget her), stødte man paa den sydlige Mur af det „ruinerede Raadhus“. Naar der to Gange nævnes „Slottet“, maa man ikke tro, at der har ligget Slotte, nej, Ridefogeden paa Antvorskov havde boet her, og disse Huse hørte da til Antvorskov. Antvorskov Kloster har tidligere ejet to Bygninger her, et paa hver Side af *Magleloge*, et Stræde, som førte op til Kirken. Det er ikke let at udrede Ejendomsforholdet saa langt tilbage i Tiden, da Skøde- og Panteprotokollerne først haves fra Aaret 1695. Der nævnes jo Gaarde, Huse og Boder samt

Vaaninger; Vaaning mener jeg er en Fællesbetegnelse for Beboelseshuse, og i Almindelighed maa forstaas ved en Gaard: 10 Fags Hus og derover, ved et Hus: 5 Fag, en Bod: et lille 2 à 3 Fags Hus.

Det var de gamle Gader med de gamle Huse, de toppede Brosten og de næsvise Græstotter, alt det, som Nutidens Hygiejne ikke ser gennem Fingre med.

Ildebrände i Slagelse.

MAN SKULDE IKKE TRO, det vilde være nødvendigt at lade Ildebrandene i Slagelse behandle i et særligt Afsnit, men desværre har der været saa mange, at Beskrivelsen af disse Ildebrände udmærket kan fylde et helt Kapitel og derved danne et særligt Afsnit i Byens Historie.

Vidste man ikke andet, vilde man jo ikke kunne forstaa, at der ingen særlig gamle Huse er i Slagelse, som er en af Landets ældste Byer, men de mange Ildebrände er altsaa den egentlige Aarsag.

Langt de fleste Ejendomme i Slagelse har været bygget saa sparsommeligt og tarveligt som muligt, og helt op til Aar 1800 fandtes her kun faa grundmurede Huse. Bindingsværkshuse med Trægavle og Straatag er jo et letfængeligt Materiale, Brændehusene var altid godt forsynet med Brände og Tørv, og kommer saa hertil, at mange Slagelse-Borgere var Avlsbrugere, og derfor tit havde deres Udhuse fyldt med forskellige Afgrøder, kunde en lille Flamme snart blive til et mægtigt Baal, og særligt da — hvis Vinden var i det rigtige Hjørne.

Bortset fra, at en Ildebrand jo ikke er nogen behagelig Oplevelse for den brandlidte, maa man ydermere tage i Betragtning, at man i Tiden før 1761 ikke kendte til almindelig Brandforsikring; derved blev en Ildebrand jo endnu mere katastrofal og kunde tit ruinere en Mand.

En større Ildebrand var derfor i høj Grad til Skade for hele Byen, og Borgerne maatte da ogsaa klage deres Nød for Kongen, som saa rakte en hjælpende Haand ved at befri Byen for nogle af Skattebyrderne.

Den første større Ildebrand, man kender, opstod i Aaret 1515, dette véed man fra et aabent Kongebrev, som Kristian II udstedte; Kongen skriver til Borgmester, Raad og Menighed, at han giver Byen Nedsættelse i Byskatten, saaledes at de kun indtil videre skal svare 150 Mark i Byskat af Hensyn til

Matrikelnumre i det nordøstlige Slagelse.
 (Samtlige Matrikelskort er efter Matrikelskortet af 1907, tegnet af Hr. Stadsingeniør Kerstens.)

den store Skade, som Ildsvaaden har foraarsaget og derved bragt mange til Armod. Hvormange Huse, der brændte, véd man ikke.

1530 havde vi den næste Brand. Om den véd man heller ikke andet, end hvad et Brev fra Kong Frederik I oplyser. Brevet er dateret 3. August 1530 og giver Borgmester, Raad og Menighed i Slagelse fri for at betale 24 Mark Penninge af deres aarlige Byskat i 3 Aar. Disse Penge skulde komme de Brandlidte tilgode.

Saa snart igen som i 1548 og 1549 brændte det paany, og Kongen maatte atter fritage Borgerne for Skat, denne Gang for 2 Aar.

22. Juni 1652 opstod en meget stor Ildebrand, der fortærede 120 Gaarde og Huse i den vestlige Del af Byen, ogsaa Sct. Mikkels Præstegaard brændte. Ilden opstod fra en Pottemagerovn. Borgerne maa nødvendigvis henvende sig til „Stormægtige, Højvelbaarne, Allernaadigste Herre og Konge, Gud Almægtigste, Eders kongelige Majestæt“, de andrager underdanigst om Hjælp, fordi den store ulyksalige Ildebrand har taget saa stor Overhaand over Halvdelen af den vestlige Bydel, at der paa 3 Timer er afbrændt 120 Gaarde og Vaaninger. Fattige Folk har derfor lidt ubodelig Skade, ikke blot paa Ejendommene, men ogsaa paa „Boskab“, da intet kunde reddes, grundet paa Ildens hurtige Udbredelse i den tørre Blæst.

Dette Brev er dateret 26. Juni 1652, og den 22. Oktbr. s. A. foreligger Kongens Svar. Majestæten meddeler, at Slagelse By i 3 Aar maa være forskaanet for „Skat, Afgifter og Accise“, saaledes at Borgerne igen kunde komme paa Fode og Byen kunde opbygges.

Dette Brev har imidlertid givet Anledning til Misforstaaelse, det var jo kun Meningen, at Skattelettelsen skulde komme de brandlidte tilgode, men de ikke brandlidte vilde ogsaa være afgiftsfri. Kongen maatte derfor igen, 2. November, udstede et nyt Brev, hvori han nærmere forklarede, hvorledes Skattelettelsen skulde forstaaes. September 1656 blev denne, efter Ansøgning, atter forlænget i 3 Aar, og den 3. Decbr. samme Aar yderligere i 2 Aar.

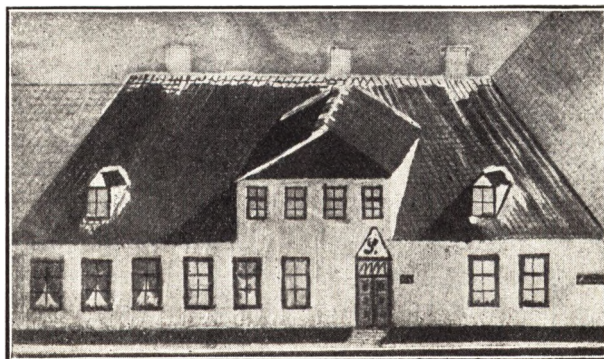
Det har ikke været gode Tider for Slagelse, Byen har daarlig faaet rettet sig efter Branden, før Svenskerne kommer, og Byen paany ødelægges.

I 1689 var der en større Ildebrand paa Bjergbygade. 36 Gaarde og Huse brændte, det vil sige hele Gaden!

3. Maj 1693 brændte det paa Smedegade, 9 Ejendomme paa ialt 85½ Fag til Gaden; disse Ejendomme tilhørte Oberstliutenant Grabov, salig Peder Jessez Mette, Andreas Lauritzen, Arild Jespersen, salig Jesper Rasmussens Anna, Christen Anders Sadelmager, Lauritz Ottesen og Jens Bjørnsøn. Man véd ikke, hvorledes denne Ild opstod og heller ikke noget om Husenes Beliggenhed.

Næste Ildebrand var paa Bredegade den 27. januar 1694. Ved denne Lejlighed brændte 9 Ejendomme, ialt 58½ Fag, de 3 Ejendomme tilhørte Rasmus Jørgensen, de øvrige Hans Lauritzen, hvor Ilden opstod, Hans Hansen, Søren Nielsen, Markus Wohnsen, Jacob Mortensen og Margrethe Smeds; disse Huses Beliggende kan man heller ikke konstatere.

22. December 1735 galer den røde Hane paa Løvegades nordre Side. Ilden begyndte hos Casper Libanau, og der udbetaltes i Bygningshjælp til de Brandlidte 30 Daler til Provsten, Magister Barscher, 16 Daler til Madam

Hausbilds Gaard.

Mantix, 20 Daler til Libanau, 10 Daler til Skomager P. Jensen og Muremester Hans Lorentzen, og Niels Tømmermand fik 4 Daler. Disse Penge var dog kun et Laan og skulde tilbagebetales i Løbet af 10 Aar.

Næste Gang, den røde Hane kommer igen, er den ikke saa nøjsom, da brændte nemlig ialt 39 Gaarde, mens 4 blev beskadiget. Denne Ildebrand foregik Natten mellem 28. og 29. April 1740, der blev holdt Brandforhør 2. Maj 1740 i Raadmand Harrigs Hus, Raadhuset var nemlig brændt. Rettens Medlemmer bestod af Raadmand og Byfoged Harring samt Byskriver, Postmester Thomas Brunn og følgende Stokkemænd: Niels Gyngge, Johannes Petersen, Chr. Ernst, Kay Feldbereder, Hans Suur, Hans Schrøder, Jens Jespersen og Jens Olsen.

Man havde undersøgt, hvor Ildens Opstaaen kunde konstateres, og man var da kommen til det Resultat, at Ilden var begyndt paa Rosengade enten i Kobbersmed Hausbilds Hus eller ogsaa i hans Nabos, Korporal Anders Schmidts Hus.

Til Forhøret var tilsagt Velærværdige Hr. Hans Kjep, residerende Capellan ved Sct. Mikkels Kirke, og Klokkeren, Jens Casper Hammermüller, samt

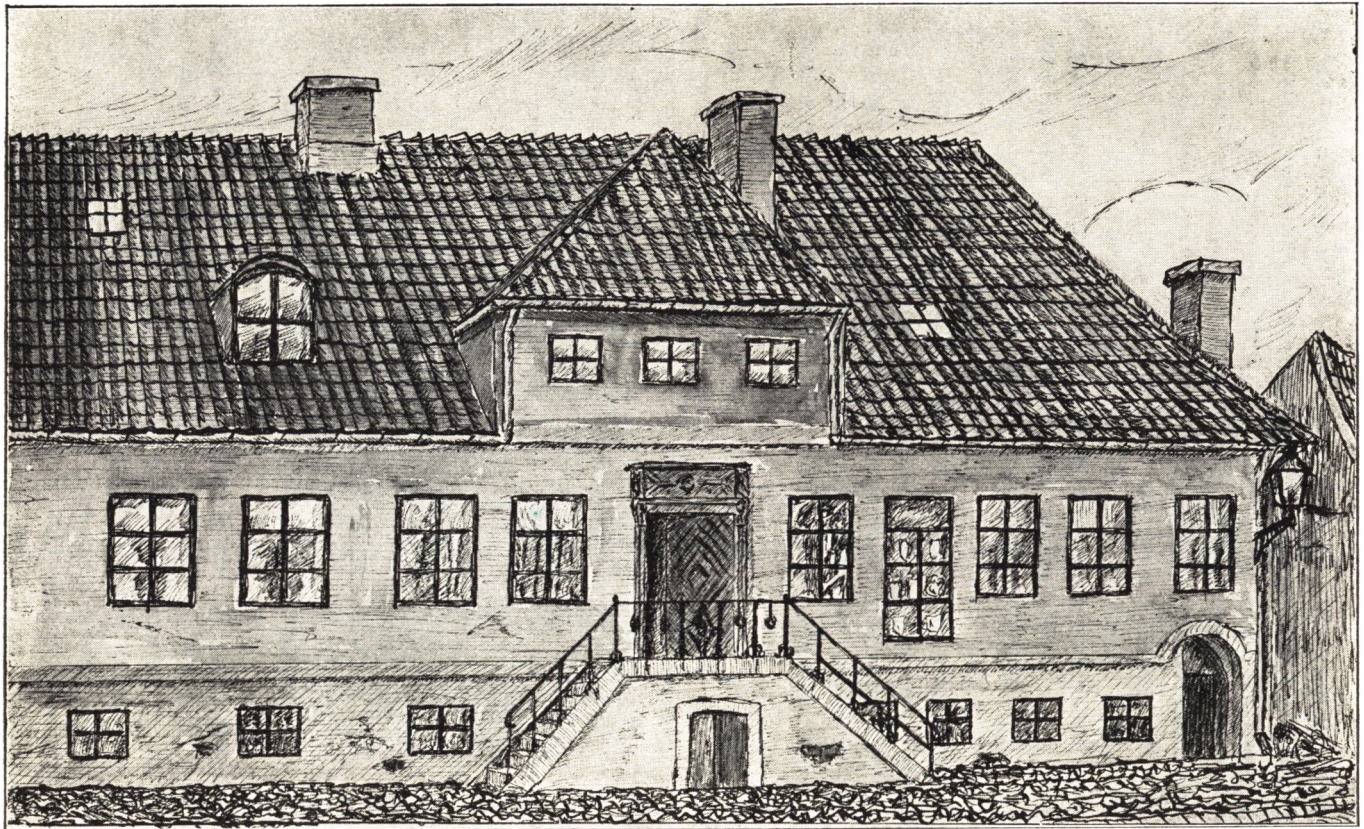
Købmand Hans Ostenfeld Kaad, Joh. Christoffer Neykirken og Johan Høimand. De aflagde alle Eden og fortalte, hvad de vidste om Ildebranden.

Først kom Præsten for, og han vidnede, at han og hans Hustru var blevet vækket om Natten mellem Kl. 1 og 2 af deres Karl, der havde raabt, at der var Ild i Hausbilds Gaard (hvor Bager Schäfer bor), som laa skraas over for dem. Præsten kiggede ud af Vinduet og saa da, at baade Smidts, Claus Snedkers og Hausbilds Gaard var antændt, dog mente han, at Luen først brød ud af Hausbilds Tag; endvidere forklarede han, at al menneskelig Hjælp var umulig, da der blæste en meget stærk Storm. Klokkeren fortalte, at han vaagnede, og da han gik ud i sin Bryggersdør, saa han Flammerne slaa ud af Taget paa Hausbilds Værksted tæt ved Stuelængens Gavl. Købm. Ostenfeld Kaad var gaaet ud paa Kirkegaarden (han boede i „Stampes Gaard“, nu Tømrm. Alb. Jensen), og herfra saa han, at Hausbilds Værksted stod i Flamme, og da var der hverken Ild i Stuehuset eller Naboens Hus, Vinden var Vestenvind, og paa det Tidspunkt var der endnu ikke klemtet i Taarnet eller rørt paa Trommen, men Ilden tog hurtig Overhaand ved den frygtelige Storm, skønt der ret snart blev klemtet i Taarnet. Neykirken vaagnede ved Ildebranden, og da han passerede Rosengade paa Vej til sin Svigersøn, Johan Højmand, havde han set, at Hausbilds Værksted og Naboens, Smidts, Hus stod i Brand, og at der var Folk i Hausbilds Hus, som udstødte Vinduerne og smed Kobber ned paa Gaden. Han havde vækket sin Svigersøn og var derefter gaaet tilbage til sin Bopæl under det nye Raadhus.

Høimand havde set, at der var Ild i Hausbilds og Naboens Hus, og at Vinden bar Vest paa.

Byens Vægttere, Christen Hansen og Frantz Madsen, mødte efter Byfogdens Ordre og maatte forklare, om de havde været fra deres Post den paagældende Nat. Frantz Madsen forklarede, at han havde raabt paa Skovsøgade Kl. 10, 11, 12 og 1, derefter var han gaaet til sin Stue ved Raadhusgaarden, hvor han opholdt sig, da han hørte Ryttervagten raabe om Ild; han skyndte sig da straks til Kirketaarnet.

Christen Hansens Forklaring var overensstemmende med Kollegaens, blot med den Forskel, at han havde raabt paa Slotsgade. Raadmand Samuel John, Stadsmusikanter og fhv. Værtshusholder, boede paa Gl. Torv, Matr. Nr. 260 (hvor Musikhdl. Demuth bor), og han forklarede, at han var en gammel Mand paa 69 Aar, og at han først var bleven vækket, da der var Ild i Huset, hvor han boede; han selv, hans Hustru og Børn var udsat for den største Livsfare og reddede sig kun med Nød og næppe; paa en halv Time nedbrændte hele hans ny velindrettede Gaard. Hans Kone fortalte som Manden, og en Tjenestepige forklarede, at hun omtrent nøgen maatte redde sig ud af det brændende Hus med et lille Barn i sit Forklæde. Kobbersmed

Gl. Torv. Matr. Nr. 260 (hvor nu Demuth og Rolsted har Forretninger).

Hausbild udtalte, at da han vaagnede, var Taget paa hans Hus, nærmest Anders Smidts Hus, antændt, ogsaa i Anders Smidts Hus var der Ild. Tillige bemærkede han, at han havde bedt Generalmajor Kaas holde Forhør over nogle Ryttere, som nok kunde give Oplysninger om Ildens Opkomst.

Hausbilds Svend oplyste, at han, da han kom i Værkstedet, følte paa Væggen, og da denne var varm, tog han en Forhammer og gik over og slog Laagen til Kirkegaarden i Stykker, for at han kunde komme derigennem med det, der kunde reddes.

Det Krigsforhør, Hausbild hentydede til, blev afholdt, og efter dette endte dette Afsnit af Sagen med det Resultat, at Ildens Opstaaen var sket i Hausbilds Værksted ved Uagtsomhed, hvorfor man foreslog, at Hausbild blev afkortet i den Hjælp, man mente, at Kongen vilde yde til de Brandlidte. Dette skete dog vist ikke, Hausbild fik nok den fulde Sum, hvilket fremkommer senere.

Næste Forhør blev holdt over den daværende Ejer af den Ejendom, hvor „Postgaarden“ og Handels- og Landbrugsbanken nu ligger. Forhøret blev atter holdt i Harrings Stue. Ejeren, Niels Sørensen Stub, Stempelpapirsforvalter, forklarede, at han ved Ildebranden havde mistet 2 Gaarde og 2 Huse samt, paa et Chatol og 2 Dragkister nær, alt Indboet og Købmandsvarerne. Selv det kongelige Stempelpapir, som beløb sig til 70 Rdlr. og var sendt fra Forvalteren Sv. Lygaard, København, som sædvanlig, havde de graadige Luer fortæret. Dette Stempelpapir opbevarede i et Kammer op til Kramboden, her sov hans Tjener og hans Krambodskarl, og da han (Sørensen Stub) var bleven vækket ved Ildebranden Kl. 2 og saa, at den var „lige over Hovedet“, skyndte han sig straks at vække sine Børn og sine 2 Tjenere (Svende), og de naaede ikke at redde Papiret, da det var højeste Tid, og de nær var indebrændt.

Desuden forklarede Sørensen Stub, at han, saavidt han erindrede, nogle Dage før Branden havde taget 80 Rdlr. af Stempelpapirkassen og lagt i sine egne Gemmer. Ogsaa disse Penge var med samt hans øvrige Formue gaaet op i Luer, han havde kun reddet en 7—8 Rdlr.; i Brandtomten havde man fundet smaa sammenløbne Klumper af forbrændte Penge, hvoraaf en liden Klump blev fremvist i Retten. Det var dog umuligt at konstatere, at denne Klump engang havde været kongelig Mønt. Stub kunde „sandfærdig tilstaa“, at der med det brændte Stempelpapir og Penge er fuldkommen tabt 269 Rdlr.

Til at bevidne sit Udsagn mødte Stub først med sine 2 Krambodfolk, Bende Nielsen, som var Svend, og Lærlingen Jacob Nicoleisen, der var 18 Aar gammel. Efter at Eden med Forklaring var læst op af Lovbogen, og de var formanet til at tale Sandhed, aflagde de deres Ed med oprakte Fingre, som Loven paabød. Derpaa forklarede de, at Skabet med Stempelpapir og

det Bevis, deres Husbond havde lagt der for de udtagne Penge, var aldeles opbrændt, da de ikke kunde naa at redde noget, ikke engang deres egne Klæder. Saa hurtigt var Ilden kommen over dem, at de med Møje reddede deres Liv, og de kunde i et og alt bevidne, at det, deres Husbond havde fortalt angaaende Ejendommen og sit Formuetab var overensstemmende med Sandheden.

Dernæst blev Niels Stubs øvrige Tjenestefolk fremstillet, de 2 Gaardskarle, Elias Rasmussen og Anders Nielsen, og Tjenestepigerne Ellen Niels-

Den gamle Postgaard set fra Smedegade. 1774.

datter, Marie Mortensdatter, Karen Olsdatter og Marie Poulsdatter. For dem blev Eden ogsaa oplæst med paafølgende Formaning, og efter at de havde aflagt Eden, forklarede de, at Ilden havde ompændt „Husbonds Bopæl“ saa hurtigt, at det var umuligt at redde mere end det store Chatol og de to Dragkister, Klæderne, en Seng og de 4 Heste og 5 Køer, som Husbonden forhen havde forklaret. Inden 2 Timers Forløb var alt lagt i Aske.

Ikke nok med disse Vidner fremstillede Stub yderligere 2 af sine Medborgere, nemlig: Diderik Lundager (nu Matr. Nr. 259, Skaarups Boghdl.) og Hermand Barmeyer (nu Matr. Nr. 51 og 52, Buntmager Mørch), begge Køb- og Handelsmænd. De aflagde ligeledes Ed og afgav samme Forklaring som de sidste 6 Vidner, de tilføjede yderligere, at de var fuldt vidende om, at Stubs 2 Gaarde og 2 Huse var aldeles opbrændt til Grunden, og at det var rigtigt, hvad Stub havde forklaret.

Der blev ikke holdt saa indgaaende Forhør over de øvrige Brandlidte, men Stub handlede jo med Stempelpapir og havde derfor en „Kgl. Kasse“ i sin Varetægt.

Denne store Brand var selvfølgelig en stor Ulykke for Byen, og her var det i høj Grad nødvendigt, at Kongen bevilgede Midler til Opbyggelse af de ødelagte Ejendomme. Der blev bevilget 20,000 Rdlr., der blev fordelt efter „Hans Eksellence Hr. Geheime-Conferentsraad Stiftamtmand Gerdorffs Repartition*) af 28. Oktober 1740“. Til Raadstuen udbetaltes 700 Rdl. — Dette Hus blev 5. Juli 1735 købt af Peter Colding, der betegnede det som „sit store grundmurede Hus paa Torvet imellem Jacob Egs Gaard paa den ene Side og Kirkestræde paa den anden Side, kaldet „Magle Loge“, for 620 Rdlr. — Foruden disse 700 Rdlr. laante man 278 Rdlr. af de Fattiges Kasse til 5 pCt. Rente (endnu i 1783 var intet betalt). Laanet fra Kongen skulde hver Ejer tilbagebetale med $\frac{1}{6}$ hvert Aar, men man kan roligt gaa ud fra, at det kun var de færreste, der betalte.

Paa den vestlige Side af Rosengade fik følgende Brandlidte Understøttelse: Kobbersmed Hausbild 540 Rdl., Kleinsmed Fæbh 250 Rdl., Claus Snedker 320 Rdl., Snedker Simon Demonicus 80 Rdl., Slagter Hans Jacobsens Enke 80 Rdl.

Paa den østlige Side: Kapellanen Hans Kjep, der boede nærmest Raadhuset i den senere kaldte *Dørges Gaard*, fik 555 Rdl. — han byggede imidlertid saa daarligt, at man mente, han hellere maatte rive det ned igen! Klokkeren Jens Casper Hammermüller byggede Nord op til Kapellanens Ejendom og ud til Kirkegaarden, han fik 200 Rdl.

Paa Gl. Torvs vestlige Side: Skomager Gotfred Barmeyer 505 Rdlr. (Matr. Nr. 54), Hattemager Christen Schvint 240 Rdl., Købmand Hermand Barmeyer 570 Rdl. (Matr. Nr. 51 og 52) og Ludvig Herfort 620 Rdl. (Matr. Nr. 50). Købmand Hans Chr. Rothe fik for sine 3 Ejendomme (nu Matr. Nr. 48 og 49, Købm. William Rasmussen) 890 Rdlr., og Apoteker J. F. Werligh, hvis Gaard var den sidste, der brændte paa den Side af Gaden, fik 1390 Rdlr.

Hj. af Bredegade og Bjergbygade („Lerches Gaard“) ejedes af Pastor Ørsted (Præst til Sct. Peders Kirke, Antvorskov Slotskirke og Hospitalskirken). Ejendommen bestod af 2 Gaarde, hvoraf den vestlige havde været benyttet til Bolig for Rector, og Ørsted fik ialt 525 Rdl. Borgmester Lassens Enke, der ejede den modsatte Hjørneejendom (Banken for Slagelse og Omegn), fik 945 Rdlr., Borgmester og Hospitalsforstander Rasmus Vohnsen forbeholdt sig den øde Plads ved den gamle Garvergaard (laa paa nuværende Matr. Nr. 72 og 73, Snedker Nielsens og Kbm. Kargaard Thomsens Ejendomme) og ligeledes Pladsen, hvor Hestemøller Niels Petersens Hestemølle havde staaet. Paa denne Plads vilde han opføre et 5 Fags Hus. Til sin Hjørnegård (nu Brd. Hansen) fik han 940 Rdlr. og til 5 Fags Huset 100

*) Fordeling.

Rdlr. Michal Bentzen, Gl. Garvergaard fik 660 Rdlr. Anders Remsnider mageskiftede med et mindre Hus, som Peter Jensen, Hestemøllen, havde liggende paa den østre Side af Gaden. Peter Jensen tog saa meget af den øde Plads ved den gl. Garvergaard, at han kunde bygge 18 Fag, som han lagde

Gamle Huse i Slotsgade.

til sin Ejendom, „Hestemøllegaarden“, han fik 400 Rdlr. Denne Ejendom havde tilhørt den tidligere omtalte Sørensen Stub, der imidlertid solgte den til Peter Jensen 13. September 1718, Ejendommen tilhører nu Købm. P. Axelsen. Hertil gik Ilden paa denne Side af Gaden, paa den anden Side af Gaden var den sidste brandlidte Ejendom nuværende Matr. Nr. 111 og 112, den saakaldte „Børs“, den tog dog kun saa lidt Skade, at Beløbet sattes til 43 Rdl.

Fra Hestemøllestræde opad Slotsgade brændte følgende Ejeres Huse: Ole Larsen, der fik 80 Rdlr., Anders Tved 260 Rdlr., Michel Stenhusens Enke 260 Rdlr., Jørgen Kleinsmeds Enke 100 Rdlr., Jørgen Feldbereders Arvinger 360 Rdlr., Raadmand Peter Jensen (Andreas Remsnider) 80 Rdlr., Håndske-

mager Johan Thomsen 240 Rdlr. Hjørneejendommen (Matr. Nr. 119) tilhørte Mathias Andersen Eg, der fik 1320 Rdlr.

Niels Sørensen Stub fik 1810 Rdlr., hans Ejendom blev ved Nyopførelsen delt i 2 Gaarde, Joh. Christoffer Ostermeyer, der ejede det saakaldte Hamborgerværtshus, hvor Posterne tog ind, fik 1800 Rdlr. Hjørneejendommen (Matr. Nr. 124) tilhørte Pastor Ørsted, denne byttede med Ostermeyer og fik i Stedet en Byggeplads paa Slotsgade, herved fik Ostermeyer 320 Rdlr. til Opførelsen af en ny Hjørneejendom.

Paa Fruegade brændte et Hus, som ogsaa ejedes af Sørensen Stub (nu Barchagers), Summen var her 120 Rdlr., endvidere Raadmand Peter Jensens Hjørnested (Matr. Nr. 128), han fik 135 Rdlr., Vilhelm Planteurs Hus, der laa paa den østre Side af Gaden Syd for Frue Kirkegaard og Nord for Vognmand Søren Hermandsen, hvis Hus ogsaa brændte, de fik henholdsvis 120 og 510 Rdlr. Hermandsen byggede dog ikke paa sin Brandtomt, men paa en Byen tilhørende Plads paa Smedegade, som laa mellem Peder Hattemagers og Farver Stenholms Huse, Matr. Nr. 272, hvor bl. a. Installatør Skovgaard og Slagtermester Rosasco har Ejendomme. Hermandsens Hus var det sidste Hus paa Fruegade, og derfor kunde Ilden ikke komme længere ad denne Kant. 16. Oktober 1741 købte Ostermeyer Vilhelm Planteurs Brandtomt, og 1741 fik Byen Raadighed over Søren Hermandsens Plads. Iflg. Forordning af 28. Januar 1682 kunde man til Bebyggelse af de mange øde Byggepladser faa Hjælp af Kongen, enten fik man kontante Laan fra 20—30 Rdlr. pr. Gadefag og i Reglen 10 Rdlr. pr. Fag til Udhuse, eller ogsaa bestod Hjælpen i Fritagelse for Skatter og andre Afgifter i nogle Aar. Aar 1765 gav Staten til afbrændte Bygninger i Danmark og Norge 65,101 Rdlr.

Paa Skovsøgade brændte fra Strædet (Lille Fruegade) og til Gl. Torvs Hjørne fra nordre Side Ejendommens 13 østlige Fag tilhørende Provst Cardorf, som efter Branden solgte til Købmand Jens Pedersen.

Jens Pedersen fik i Byggehjælp 880 Rdlr.

Hjørnestedet paa østre Side af Strædet (her boede for nogle Aar siden Maler Lund), Matr. Nr. 284 og 285 (dengang en Ejendom), tilhørte Købm. Hans Ostenfeld Kaad. Her er Ilden standset paa denne Kant, thi denne Ejendom tog kun Skade for 50 Rdlr.

Bager Bentzen, der ejede Ejendommen Matr. Nr. 261, beliggende mellem „mørke Rist“ paa den ene Side og Rectors Gaard paa den anden (Bager Høyer), fik 200 Rdlr. Naboejendommen paa vestre Side af „mørke Rist“ (et snævert Stræde) tilhørte Musikanter og Raadmand Samuel Jahn (Matr. Nr. 260), han fik 480 Rdlr. Om Købmand Diderik Lundager, der ejede Matr. Nr. 259 (Stahl og Nylander), siger en Resolution følgende: „Han skal tillige bebygge Raadstuens Grund bag Kirkegaarden, og haves ikke noget imod, at

han for bemeldte Plads paa Kirkegaarden Raadstuegrunden tilskødes, dog at han ikke bygger til Kirkegaarden, men maa han indhegne sin Grund forsvarlig med Plankeværk, som han og senere Ejere, uden Byens og Kirkens Tilskud, alle Tider holde i forsvarlig Stand.

Kan ellers Magistraten ved denne Lejlighed se anordnet, at han paa slig Grund indsætter og holder vedlige forsvarlig Gemme til Byens Sprøjter og Brandredskaber, saaledes at de fra Gaden af kan faas til alle Tider derfra, dertil kan være Indgang.“ Diderik Lundager fik i Byggehjælp 570 Rdlr.

Om dette Sprøjtehus blev bygget er ikke godt at sige, men da Raadstuen 1761 blev assureret, fandtes Sprøjtehuset i den østre Ende af Raadstuen, og den omtalte Raadstue- og Kirkegrund er bleven ved Diderik Lundagers Gaard, da Gaardens Sidehus var bygget tæt op mod nuværende Boghandler Andersens Ejendom, Raadstuegrunden. Der, hvor Plankeværket skulde sættes mod Kirkegaarden, har en senere Ejer, Wellejus, opført et Baghus, og ved den Lejlighed blev der opgravet en Mængde Menneskeben, men saa godt som alle Ejere af de Ejendomme, der ligger omkring Sct. Miksels Kirke, har ved forskellige Lejligheder „laant“ Stykker af Kirkegaarden. Købmand Andreas Hansen, der i 1783 ejede Matr. Nr. 259, betalte foruden Skat af denne tillige Skat af Raadhusets Baggaard.

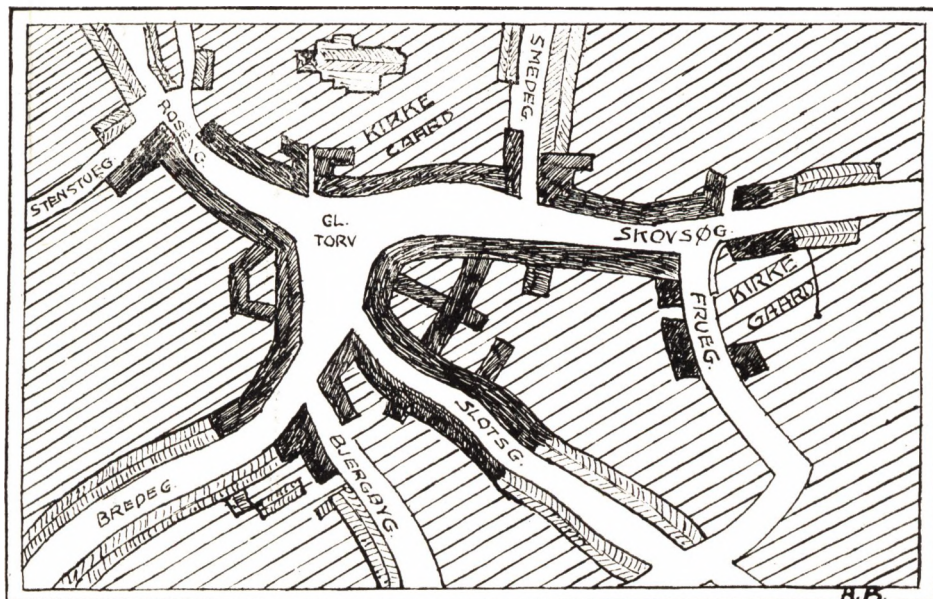
I Resolutionen var angivet, hvordan der skulde bygges, og som Forbillede henviste man til Stubs, Hausbilde og Apoteker Werligs Gaarde; om nogle af disse Ejendomme allerede har været bygget, da Resolutionen udstedtes, er tvivlsomt, da Stubs Gaard først var rejst 11. November 1741 (Resolutionen udstedtes 28. Oktober 1740), men der maa vel have foreligget nogle godkendte Tegninger.

Denne store Brand har sikkert ikke forandret Gadernes Retning, det skulde da lige være, at Rosengade har undergaaet en mindre Forandring, men da Byens Grundplaner fra den Tid ikke er nøjagtige, kan man ikke oplyse noget bestemt.

Inden den næste større Brand tog fat, opstod Brandforsikringen, og de Brandlidte var nu mere heldigt stillet. Det var Natten mellem 27. og 28. April 1772, at Himlen atter farvedes af Skæret fra de graadige Luer. Ilden opstod hos Pottemager Knud Nielsen, som boede i Købmand Hans Ostenfeld Kaads Ejendom paa det østre Hjørne af Skovsøgade og Skidenstræde, tidligere Klokkestræde. Ejendommen nedbrændte, og samme Skæbne led Johannes Jensens, Jens Jensens, Drejer Jacob Mortensens, Skræder Peter Strandes, Murersvend Hans Jørgensens og Madam Stubs Ejendomme. Paa den modsatte Side af Gaden brændte 2 Ejendomme, der begge tilhørte Amtmand og Conferentsraad Løvenørn. Assurancesummen for disse Ejendomme udgjorde ialt 1688 Rdlr.

Brandforhøret afholdtes den 29. April, og Brandvægter Søren Lange Friis og Sprøjtemester Ole Clausen forklarede, at Natten mellem 27. og 28. April blev Friis af Michal Bentzen gjort opmærksom paa, at der var Ild i Ostenfelds Hus paa Skovsøgade. Friis skyndte sig straks til Sprøjtehuset, men Ole Clausen havde allerede taget de to Sprøjter, hvorfor Friis tog den største, som var tilbage.

Da han kom til Brandstedet, havde Ilden fat i Sidehusets Tag og havde naaet Gavlen; da denne tildels var af Brædder, bredte Ilden sig hurtigt, og

Kort over Ildebranden 1740.

da Vinden bar mod Øst ad Lille Antvorskov til, stod hele Husrækken snart i Brand, og det var umuligt for Brandmandskabet at blive Herre over Ilden. Det eneste, der var at gøre, var at forsøge paa at redde Købmand Cabels Ejendom, Matr. Nr. 263, og Lille Antvorskov; dette lykkedes ogsaa.

Ole Clausen forklarede endvidere, at han var bleven vækket, da Vægteren gjorde Anskrig.

Ved en Afhøring den 30. April mødte Løjtnant Rolfsen og meddelte, at Generalmajor Lesner havde nægtet at lade 2 Ryttere møde som Vidner, da der ikke forelaa skriftlig Begæring derom.

Købmand Ostenfeld forklarede, at han var bleven vækket Kl. 2½ af Hans Hellesens Hustru, hun havde banket stærkt paa hans Vindue og havde

sagt, at der var Ild i hans Hus paa Skovsgade. Ostenfeld mente, at Ilden var paasat.

2 $\frac{1}{2}$ Aar efter var der igen en større Ildebrand, og denne Gang maatte Bredegade holde for.

Her brændte ialt 25 Huse den 29. Oktober 1774, og disse Huse tilhørte følgende Ejere: Matr. Nr. 13 bestod den Gang af 2 Ejendomme og tilhørte Vognmand Ole Larsen, endvidere Pottemager Christen Sørensen, Anders Bach, Skomager Angels, Fru Tønsbey, Skræder Romel, Procurator Lund, Ib Hansen, Regimentsfeltskærer Reisiger (2 Huse), Pottemager Jens Willumsen og Ostenfeld Kaad (i dette Hus var Accisebod).

Paa Gadens Nordside brændte fra Byporten følgende Ejeres Huse: Anders Leitz (2 Huse), Bjerregaard, Niels Hansen Stub, Skomager Niels Michelsen, Kammerraad Anthony Smidt (2 Huse), Snedker Bart, Øiler og Rasmus Nyborg. Her brændte saaledes alle Husene paa den søndre Side af Gaden fra og med Matr. Nr. 13 til Byporten og paa den nordre Side fra Byporten til Matr. Nr. 33. Alle disse Huse var assureret for 10,830 Rdlr.

Aarene fra 1772—1779 var rige paa Ildebrande, Skumlere vil vel antage, at det nu ikke gjorde saa nøje med en Ildebrand fra og til, da der nu var noget, der hed Brandforsikring, men dette maa staa for disses egen Regning! 22. Oktober 1775 klemte Brandklokkerne atter, og Byens Sprøjter blev i Hast trukket ned paa *Slotsgade*, hvor Luerne allerede var godt i Gang med at fortære, hvad der var for Haanden. Denne Gang gik det ud over følgende: Forvalter Fogh (Store Frederikslund), Hj. af Hestemøllestræde og Slotsgade, denne Ejendom kaldtes „*Børsen*“, Matr. Nr. 111 og 112, Parykmager Hassing, Michel Rasmussen, Major Offenberg, Anders Knudsen, Sadelmager Niels Petersens to Huse og Jørgen Langelev paa den østre Side af Gaden. Paa den modsatte Side brændte Kammerraad *Anthony Smidts*, Anders Cabels og Rebslager Jørgen Boemands Hus. Disse samtlige Ejendomme var forsikret for 3180 Rdlr.

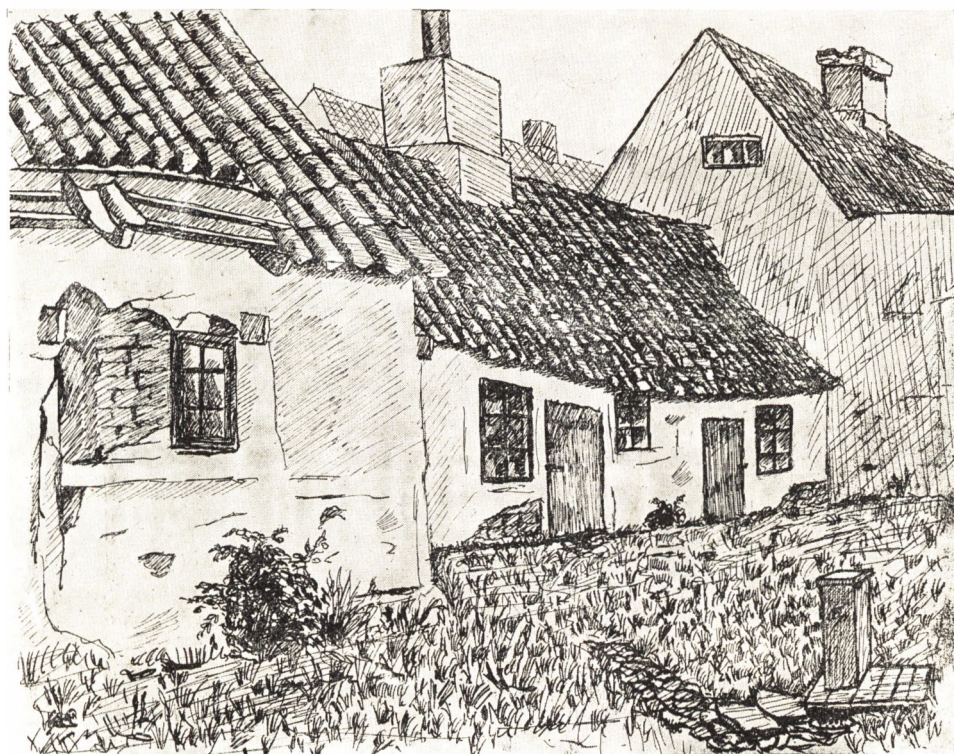
1779 brændte Hjulmand Anders Nielsens Hus paa *Stenstuegade*, det var forsikret for 100 Rdlr.

29. Juni 1786 brændte det igen paa *Bredegade*, og denne Gang gik det ud over Matr. Nr. 37, Morten Zeftins Enke, Maler Ernst, Frederik Blöes, Bødker Jens Olsen, Bager Julius Harder, Vognmand Eskild Jespersens 2 Huse, Værtshusholder Hans Fischer, Galanterikræmmer og Gørtler Hans Jørgensen, Klokker Johan Christoffer Lund, J. F. Berregaard, Albert Berlis, Snedker Ole Clausen og Bager Christen Rantzau. Forsikringssummen var 7640 Rdlr. Vinden var vestlig, saaledes at der foruden de nævnte Huse til Gaden brændte nogle Baghuse tilhørende Apoteker Jacobæus (Nabo til Bager Rantzau) og Købmand Hjorteberg. Ilden naaede ogsaa 2 Baghuse, der

hørte til 2 Ejendomme paa Rosengade. Man kan af disse Baghuses Brand forstaa, at Brandvæsenet har været sin Opgave voksen, ellers var nok mere end Baghusene gaaet op i Luer.

21. Juni 1788 var der en større Ildebrand, hvorom „Berlingske Tidende“ meddeler følgende:

„Igaar Morges Kl. 2½ kom paa Smedegaden her i Byen Ildløs hos Købmand *Kiærulf*, hvorved 18 Gaarde og Huse blev et Rov for Luen. Bemeldte

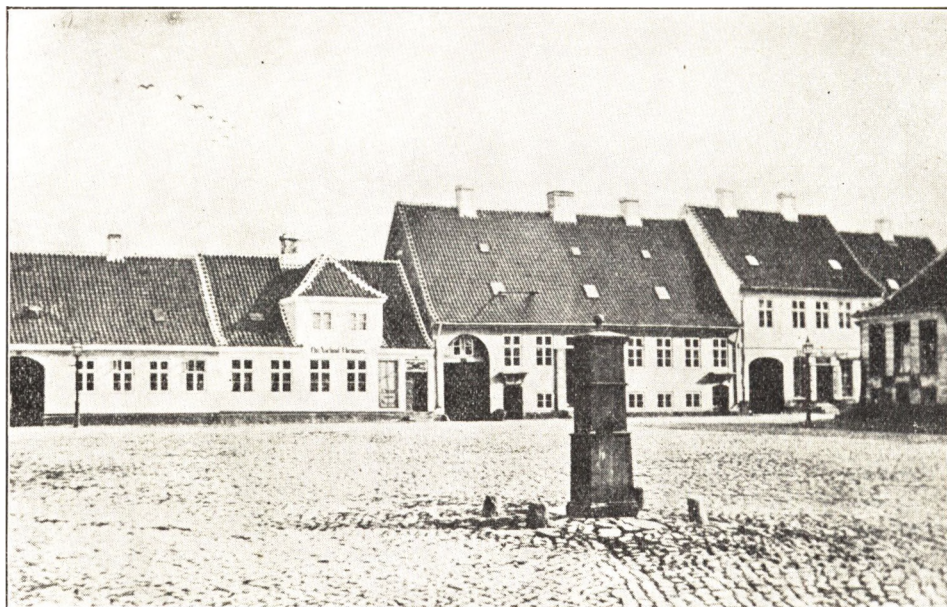

Gaard i Stenstuegade (Matr. Nr. 64).

Købmands 2de Karle blev opbrændte, og han selv med 3de Børn samt Tjenestepigerne kom nøgne ud af Huset i den allerstørste Livsfare uden at kunne redde det allerringeste, da Huset faldt straks efter, at de var komne ud deraf, og de ikke var blevne Ilden var, førend Huset stod i lys Lue og faldefærdigt. Næsten samme Skjebne havde de øvrige, det brændte for, saa at omtrent 24 Familier ere ved denne Ildebrand blevne bragt til Betlerstaven. Hvorfra Ilden er kommen vides endnu ikke.“

Af „Københavns Adresseavis 1788“ ses, at Ilden opkom ved, at en Tønde Krudt „opfløy“.

Nu brændte der ikke mere i de Aar, hvor 1 og 7 danner Begyndelsestallene, men man naaede dog ikke længere end til Natten mellem 12. og 13. August 1800, før en Flamme atter udviklede sig til en antagelig Ildebrand, denne Gang skulde det gaa ud over Løvegades nederste Del fra Hj. af Herrestræde og til og med Acciseboden; foruden denne brændte Pottemager Bangs

Nytorv.

2 Huse, Sct. Mikkels Lejegaard, Hans Christensens Hus og paa den anden Side af Gaden, ved Porten, Procurator Waarsøes Ejendom. Disse Huse var forsikret for 3720 Rdlr. Aaret efter brændte de to Huse nærmest Sct. Peders Kirke paa det vestlige Hjørne af Herrestræde. Forsikringssum 1040 Rdlr.

Disse sidste Brande var dog kun Fakler i Sammenligning med det mægtige Baal, som antændtes den 22. September 1804 Kl. 1 om Eftermiddagen.

Om Brandens Opkomst forklarede *Branddirektør, Snedker P. Corfitzen*, at „Lørdag den 22. September opkom en ulykkelig Ildebrand, som tog sin Begyndelse enten i Avlsbruger Jacob Bentzens eller Pastor Fuglsangs Baghuse, som var sammenbyggede og begge med Straatag, da det blæste med en stærk nordvestlig Vind, saa tog Ilden hurtigt fat i alle under Vinden værende Huse.“

Paa Løvegade brændte følgende Matrikuls-Numre tilhørende: 290 Potte-

mager Christen Sørensen, 289 Avlsbruger Jacob Bentzen, 287 Hjørneste­det Kobb­ers­med Gotlib Haus­bild, paa den søndre Side 338 Sadel­mager Ernst Heinrich, 237 Glarmester Hans Larsen, 336 Skomager Hans Steffensen, 335 var den Gang 3 Ejendomme, deraf brændte de 2, henholdsvis Daglejer Jens Hansens og Købmand Rasmus Sørensens.

Paa Rosengade fra Stenstuegade brændte følgende Matrikuls-Numre, tilhørende: 341 Snedker Christen Lund, 340 Sadelmager Corel, 339 a Daglejer Peter Jensen, 339 Karetmager Christen Ussing.

Paa Tomten af Karetmager Ussings Hus, som Kommunen købte 3. Juni 1805, opførte denne i Aarene 1807—08 et Fattighus, Bygmesteren var Hans Abelin Schou. Paa den østlige Side af Gaden, 255 Handelsmand Schyt, 246 Svejtseren, Silkebaandsvæveren Adam Thoman, den Gaard var meget stor, omfattede 5 Længer, ialt 75 Fag med Facade til 3 Sider, det havde været en større Avlsgaard, den fortsattes fra og med nuværende 246 til langt ned paa den nuværende Svejts­er­plads, den tilhørte i mange Aar Avlsbruger, Brygger og Vognmand Peter Beyerholm, efter hvem Tomten i flere Aar kaldtes „Beyerholms Plads“, og her er denne Mærkelighed, at Boghandler Andersen af denne Plads betaler i Jordskyld til Sct. Mik­kels Kirke 6 Skilling, fordi han er Ejer af Matr. Nr. 258, hvorpaa Raadstuen har staaet, og at Kommunen har betalt Jordskyld af disse 2 Ejendomme saaledes: af Raadhuset 1 Rdl. 1 Mark og 8 Sk., af Beyerholms Plads 6 Sk. = 1 Rdl. 1 Mark og 14 Sk.

Latinskolen led kun ringe Skade, idet kun en lille Udbygning ved nordre Gavl blev ødelagt.

I Bøddelstræde, hvis ældste Navn er Vinpibestræde, brændte Guldsmed Ludvig Gabriel Domorys Hus, Matr. Nr. 247.

Paa Kirkegaarden brændte Politibetjent Thorsens og Daglejer Johan Larsens Huse, disse 2 Huse laa hvor nu Nyhus' Baggaard støder op til Matr. Nr. 247.

Fra disse sidstnævnte 3 Huse, Baghuse og Haver bredte Ilden sig til Haverne og Baghusene, som laa, hvor Nytorv nu er. Paa den vestlige Side af den daværende Smedegade ud for det nuværende Nytorv laa en Række Huse, men disse laa i Flugt med Bager Høyers Ejendom, Matr. Nr. 262, og Købmand Wilken Jensens Ejendom, Matr. Nr. 215, saaledes at dette Stykke af Smedegade var meget smalt.

Fra Fisketorvets Hjørne brændte følgende Huse, men da Byggepladserne dels er forrykkede og indtagne, kan de ny Matrikuls-Numre ikke anføres: Rebslager Mathias Jørgensen, Gørtler Børge Henriksen, Bogbinder Arboe, Sadelmager Madsens 3 Huse, Værtshusholder Jørgen Nyborg, Gørtler Mathias Grønning, Slagter Salomon Isak. Matr. Nr. 215, tilhørende Bager Morten Kock, brændte ikke, men led en Del Skade. Paa den østlige Side af Gaden

brændte følgende Matrikuls Numre: 270 Farver Stolpe, 269 Guldsmed Frantz Bruun, 268 Drejer Løvstrøm, 267 Skomager Corfitzen, 266 fhv. Forvalter nu Bager Mathias Poulsen, 265a Skræder Peter Strande, 265b Spækhøker Lars Brink, 264 Købmand og Kirkeværge Johan Gotfred Rauther, dette Matr. Nr. bestod af 2 Ejendomme.

Paa Ridebanen ved Skolegade brændte et lille Hus, som tilhørte Vognmandslauget. Her havde tidligere været Byens Smedie for Ryttere, som laa

Nygade.

i Slagelse. Pladsen blev efter Branden tilkøbt nuværende Fabrikant Langes Ejendom og indlemmet i Haven.

Ved at læse et enkelt Forhør faar man et Begreb om, hvor hurtigt Ilden kunde gribe om sig. I Forhøret den 27. September forklarede Forpagter Poulsen (Ejer af 266), „at han ej vidste Aarsagen eller Begyndelsen til Ildebranden; men da han kom kørende hjem fra Landet, saa han, at hans Genbos, Reblager Jørgensens Hus, staa i Brand, og i et Øjeblik havde den angrebet hans og Naboes Gaarde, saa at de næppe kunde redde deres Børns Liv. Hans Gaard var rent afbrændt, og af Indboet havde de faaet reddet ubetydeligt. Aftraadt.“

Man kan af dette Forhør forstaa, at naar Forholdene var saa vanskelige ved en Ildebrand, som opkom ved Dagen og særlig ved dette Tidspunkt, hvor de fleste var vedat spise til Middag og altsaa var hjemme, hvorledes maa Si-

tuationen saa ikke have været, naar Ilden opkom om Natten paa en Tid, hvor Straatagene var mere almindelige end i Aaret 1804.

For sidstnævnte Hus' Vedkommende var Forholdene endda særlige gode, idet Huset var opført 1782 i Bindingsværk med Murtavl og Mansardtag og i det hele solidt bygget uden Straatag af en Tømremester Bonier.

Forsikringssummen for disse helt afbrændte Ejendomme var 23,355 Rdlr.

Skade ved Branden tog følgende Ejendomme: Latinskolen og Bager Kocks (er tidligere nævnt), Baghusene i Matr. Nr. 214, 213, 212 og 273, alle paa Smedegade.

Pastor Fuglsangs Baghuse, Købmand Andreas Hansens, 263, samt Gæstgiver Bangs „Postgaarden“, Conrector Borchs, 262, og Høyers.

Alle Matrikulnumrene er de nuværende. I 1761 var der kun to 2-Etages Huse og af grundmurede Bygninger kun nogle faa Stykker.

Assurancen blev først indført i Slagelse 1761, men man har næppe udbetalt Forsikringen før 1771, hvad jo ogsaa har været heldigt, da ingen Ildsvaade af Betydning indtraf før 1772, og Løsøreforsikring havdes heller ikke, saa man kan forstaa, at enten maatte Staten træde til, eller, som det skete ved Branden 1804, en Kommission blev nedsat for at hjælpe de Brandlidte; men det maa vel nærmest have været af Hensyn til Løsøret, idet Ejendommene jo var forsikrede; men Forsikringssummen har næppe slaaet til ved Opførelsen af de nye Ejendomme.

Der var ogsaa en anden Maade at hjælpe de Brandlidte paa, idet de paagældende fik af Øvrigheden, den verdslige eller gejstlige, udstedt et saakaldet Brandstødsbrev, som gav Tilladelse til at søge gode Menneskers Bistand.

Kommissionen, som nedsattes, bestod af følgende Medlemmer: Amtmand for Sorø Amt, P. C. v. Stemmann, Pastor N. S. Fuglsang, Pastor Bastholm, Sekretær, Assessor Mantix, Cancelliraad og Borgmester Rasmus Langeland Bagger, Byskriver Erik Christensen, Pastor Rasmus Kiærulff, Løppemand, Sadelmager Rutkier, Carlsen, Corfitzen. Stemmann havde meddelt Kronprinsen en Fortegnelse over Skaden, hvorefter sidstnævnte tilstillede Kommissionen et Beløb. Den samlede Sum, som indkom, var 9769 Rdl. 11 Skilling, som uddeltes til Ejere, Lejere og disses Folk, dog med Undtagelse af følgende, som frabad sig Hjælpen: Hr. Ritmester Holm, Farverenken Madam Stolpe og Søn, Lieutenant Stolpe, Hr. Koch, Assessor Mantix, Hr. Pastor Fuglsang, Hr. Eriksen, Hr. Sørensen, alle i Slagelse, Hr. Ernst Heinrich paa Antvorskov og Hr. Jensen i Roskilde. Understøttelsen var ogsaa beregnet for Næringstab.

Da den største Del af de Brandlidte ikke havde Øvelse til selv enten ordentlig at kunne opsætte deres Tanker eller føre dem i Pennen, blev der af Commissionen ansat en Skriver paa dens Regning, til ham kunde enhver frit henvende sig.

Regnskabet for disse Penges Anvendelse ser saaledes ud:

Indkommen	9769 Rdl. 11 Sk.
Til de brandlidte blev udbetalt	9461 Rdl. 00 Sk.
Til Skriveren	20 „ 00 „
Raadstuetjeneren og Politibetjenten	13 „ 00 „
Til Hvergarms Klæder til 22 Læredrenge og fattige Børn	39 „ 6 „
Til Svejtsers Thoman og Ussing extra 40 og 10	50 „ 00 „
Til Trykkerløn og Bekendtgørelser	4 „ 00 „
Til Porto, Protokol, Afskrivning og Papir m. m.	32 „ 5 „
	9619 Rdl. 11 Sk.
Til Fordeling til de mest trængende	140 „ 00 „
Til Bestridelse af Slutregnskabet	10 „ 00 „
	9769 „ 11 „

Den 3. Juli 1805 købte Kommunen Brandtomterne paa den vestlige Side af Smedegade, samt et Vænge ved Bøddelstræde tilhørende Bager Morten Kock, herpaa anlagdes det nye Torv, og nogle af de brandlidte anvistes Byggepladser omkring dette, men Bøddelstræde forsvandt tildels, idet kun en lille Rest ved Smedegade blev tilbage, samt den vestlige Ende af Strædet, som nu kom til at hedde Nygade. Et andet lille Stræde forsvandt ved samme Lejlighed, nemlig Kirkestræde, ogsaa kaldet Lindestræde, som gik vest om Latinskolen og udmundede i Bøddelstræde vest for Fru Henningsens Ejendom Matr. Nr. 247.

Resultatet var saaledes, at vi ved Branden 1804 fik et nyt Torv og en Plads, som først brugtes som Øvelsesplads for Rytterregimentet, senere dels som Oplagsplads, og ved Markedsdagene havde Danseteltet og Gøglerne deres Stæde her, nu er Svejtserspladsen Byens smukkeste Plads.

Lille Fruegade eller Strædet, som det i daglig Tale kaldtes, havde før Branden en lidt anden Retning, det gik bag om Realskolen og udmundede ved Købmand Hans Petersens Baghus nord for Realskolen.

Spørger man nu, om Byens Huse efter disse Brande vandt i Udseende, saa maa Svaret blive: nej desværre ikke videre, thi dels var den største Del af Befolkningen fattige, de havde kun fra Haand til Mund, dels var det absolut nødvendigt at faa Tag over Hovedet saa hurtigt som muligt, selv om Sansen for bedre Byggesæt, som det nu hedder, havde været til Stede, saa forbød det sig selv paa Grund af manglende Kapital, det var ej-

heller saa let at laane Penge som nu. Slagelse Hospital laante ganske vist Penge i Ejendomme, men det var mest Private, man maatte henvende sig til for at faa en Prioritet i sin Ejendom; derimod ser man, at Straatagene efterhaanden forsvinder, det sidste Straatag forsvandt i Aaret 1828, men endnu i Aaret 1931 kan man paa Stenstuegade set et Hus med Bræddegavl.*)

Det er kun meget faa Huse, der er tilbage af det gamle Slagelse, de offentlige Bygninger fraregnede; paa Bredegade findes ingen, de eneste Huse, som ikke er brændt, er Huset tæt vest for Hospitalet, men det er ombygget, samt den saakaldte Lerches Gaard, Matr. Nr. 9, den er ombygget henholdsvis 1776 og 1815. (Halvdelen af denne Ejendom brændte 1925.)

Paa Rosengade, Gl. Torv, Skovsøgade, Fruegade og Smedegade indtil hvor nu Smedegade begynder ved Matr. Nr. 215 er alle Huse brændte, Høyers undtaget, Matr. Nr. 262, Slotsgade indtil Hestemøllestrædet paa den vestlige Side, paa den modsatte Side til udfor Ridehuset, foruden et Par Huse øst for samme.

Stenstuegade og Løvegade, som er den vestlige Del af Byen, kan der ikke være meget tilbage af, naar der i 1652 brændte 120 Huse og Gaarde. Den Del af Byen, som har været mest forskaanet for Ildebrand, er den Del af Smedegade fra Nytorv til Porten udefter, i alt Fald finder man ikke i nogen Beretning Tale om nogen større Ildsvaade, kun at der 1693 brændte 9 Huse.***) Og naar der paa Bjergbygade er brændt 36 Gaarde og Huse, er det udelukket, at her er levnet nogle gamle Bygninger. Acciseboden er først opført 1783.

Byens Brandvæsen har naturligvis været meget mangelfuldt, for selv om der, som det viser sig ved Branden ved Skovsøgade, har været 3 Sprøjter, saa har de næppe været store, naar Brandvægter Søren Friis alene kunde løbe med den største. Og selv om der, som ved Branden 1804, kom Sprøjter fra Sorø, Frederikslund, Kragerup, Antvorskov, Nordrup, Solbjerg og Løvegaard, saa har det ikke kunnet hjælpe stort; dels paa Grund af Bygningernes brandfarlige Materiale og, som det væsentligste, Vandmangel, idet Slagelse altid har været fattig paa Vand. Ganske vist havde man Branddammene, men Vandet derfra skulde hentes i smaa Vandtønder paa Træslyffer og det tog Tid, og Tønderne indeholdt ikke meget Vand, endvidere spildtes en Del undervejs, og Tønderne var ikke større, end at 2 Mand med Lethed kunde bære en

*) Det er dette Hus, som Forskønnelsesselskabet og Turistforeningen ved fælles Kræfter nu flytter ud i Anlægget (afbildet S. 105).

**) De 9 Huse, som brændte paa Smedegade d. 3. Maj 1693, laa Øst for Bøddelstræde.

fyldt Tønde. Hvor meget Vand der var til Stede, forstaar man af et lille Skrift fra 1799, hvor der er Tale om nogle Fiskedamme i Slagelse Byskov, og hvor det nævnes, at man her i ulykkelige Tilfælde kunde have Vand (her menes i Ildebrandstilfælde), men hele Byen kunde let være brændt, inden Vandet blev bragt til Stede.

Antallet af brændte Ejendomme:

Fra Aaret 1652	120	Ejendomme	
— 1693 (9)	} 18		—
— 1694 (9)			
— 1669	36		—
fra 1735 og 1804	153		—
		Ialt 327 Ejendomme.	

Regner man Hjælpen i 1735 og 1740 lig Værdien af Husene, 20,090 Rdl., og hertil lægger Forsikringssummerne fra 1772 til 1804, 52,536 Rdl., saa vil Værdien af Husene blive 72,626 Rdl.

Samtlige Huses Antal i 1761 var 253, Forsikringssummen for disse var 1761 164,9976 Rdl.

Antallet og Beliggenheden af Husene fra Brandene 1515, 1530 og 1549 lader sig ikke oplyse, ligesom jeg ikke har medtaget smaa Brandskader.

Til Slut nogle spredte Tilfælde af Brande efter 1804.

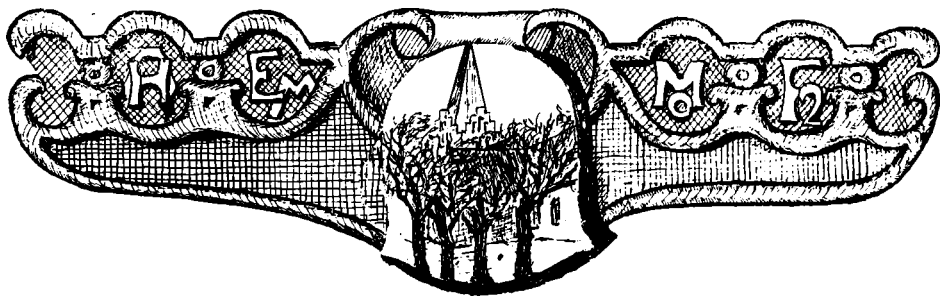
Natten mellem den 24. og 25. November 1805 overgik der Postgaarden en større Ildsvaade, dog ikke mere end at den kunde restaureres. 1805 brændte Løvegades Stubmølle. 20. Marts 1808 brændte den tidligere Raadhusgaard, Matr. Nr. 124, paa Hjørnet af Slotsgade og Bredegade, da tilhørende Kæmner Boldt. 27. Februar 1857 brændte Bjergbygades Stubmølle, 12. April 1857 Smedegades Stubmølle, 27. April 1863 Gl. Bredegades Stubmølle, 4. Juni 1863 Mariendals hollandske Mølle. Den 5. Maj 1860 brændte Smed Sørensens 2 Huse, 16a og 16b paa Bredegade, den 19. Juli 1863 brændte St. Hamborg Nr. 12, 1865 Berider Jensens 2 Huse paa Slotsgade 88 og 89, den 19. Januar 1863 Bundtmager Hansens 51 og 52, Købm. Th. Lauritzens 53 og Urmager Holst's 54 paa Gl. Torv. 1838 Rosenkildes Fødested Slotsgade 78.

Ladegaarden uden for Slotsporten brændte 25. Juli 1878. Savværket paa Fruegade (Nr. 209) brændte 1882, Købmand Christensens Gaard paa Smedegade brændte først i 1880erne, Købmand Hornungs Gaard paa Svejtserpladsen omkring 1874, Nr. 287a Garvergaarden brændte Nytaarsnat 1891 (omtales senere). Den brændte igen 1921. Lerches Gaard brændte 1925, og

Jernstøberiet Alliance, der var opført 1855 af H. Schou til Kornmagasin, brændte 3. Marts 1925.

Saaledes ser man, at de sidste Brande ikke har faaet Lov at rasere saa mange Ejendomme som tidligere. Dels er Ejendommene ikke mere saa brandfarlige, og dels er navnlig Brandvæsenet betydeligt forbedret. Vi har her i Byen et udmærket Brandvæsen, hvorom senere skal fortælles.

Vore Kirker.

RUNDT I LANDET staar vore Kirker som Minder om gammel Bygningskunst, og de vidner om det kolossale Arbejde, som vore Forfædre kunde udrette, naar det drejede sig om at bygge et Hus, der var Guds Ord værdigt.

Det Indtryk, enhver faar ved at gaa ind i en af vore gamle Kirker, er ens for alle, troende eller ikke troende, og intet andet Bygningsværk formaar at løfte Sindet og fremkalde Ærbødigheden for noget stort i den Grad som det store Kirkerum.

Har Kirken ikke mere den Magt, den for Aar tilbage besad, og er al den Pragt, som Romerkirken udstyrede sine Kirker med, forsvunden fra vore Kirker, vil Kirken dog altid være den Bygning, som Borgerne vil værne og være med til at bevare.

Sct. Mikkels Kirke. Hvor nu Sct. Mikkels Kirke ligger, har rimeligvis i den hedenske Tid været et Offersted eller maaske et hedensk Tempel eller Gudehus. Det skal i hvert Fald være ret almindeligt, at Kirker er bleven opført, hvor de hedenske Gudehuse laa, og denne Fremgangsmaade havde jo ogsaa sine Fordele deri, at det gamle Gudehus for bestandig var fjernet, og Kirken kom til at ligge paa et Sted, hvor Folk var vant til at komme.

Til Kirkerne hørte nødvendigvis en Kirkegaard eller Begravelsesplads, man skulde begraves saa nær Kirkens beskyttende Mure som muligt; man kunde ganske vist ogsaa blive begravet indenfor selve Kirken, men det var kostbart.

Den største Kirke i Slagelse er indviet til *Sct. Mikkel*, der indtager en Særstilling blandt Helgenerne. Helgenerne tilhører den katolske Tid ,og selv om Kirkerne ved Reformationens Indførelse blev „renset“ grundigt ud, ja endogsaa saa grundigt, at man tilintetgjorde betydelige Kunstværker og overhvidtede Kalkmalerierne, har man dog ikke ment, at Kirkernes Navne skulde forandres. *Sct. Mikkel* er dog ikke nogen Helgen i almindelig Forstand, han

Sct. Mikkel's Kirke i det 17de Aarhundrede. (Tegnet af V. Brunø.)

er ikke, som de fleste andre, et dødeligt Menneske, der ved gode Gerninger har erhvervet sig Plads blandt Guds udvalgte, nej, det er selve Ærkeenglen *Mikael*. Selve Hovedalteret har været indviet til ham, hvilket kan ses af den bevarede Indskrift paa den gamle Altertavle (forfærdiget 1505). Den lød saaledes: „*Ad Christi gloriam Michaelis et undique divum*“, hvilket maa oversættes til: *Til Kristi, Mikkel's og alle Helgeners (eller Engles) Ære.*

Mikkelsdyrkelsen er ældgammel, Sct. Mikkel er en af de Helgener, som tidligst er bleven dyrket, derfor er hans Navn ogsaa knyttet til flere af vore ældste Kirker.

At Sct. Mikkel var tillagt alle gode Evner er let at forstaa, og en af hans fornemste Egenskaber var den at være Sjælefører, hvilket man har et mærkeligt Vidnesbyrd om. Der stod tidligere, endnu i Midten af det 18. Aarhundrede, et Relikviskrin i Sct. Mikkels Kirke, paa dette fandtes en latinsk Indskrift, der i Oversættelse lyder: „Dig, Ærkeenglen Michael, satte Gud Herren til at være Fyrste over Sjælenes Modtagelse.“

Altere. Tildels efter Gunnar Knudsen i Hist. Samf. Aarb. V (Sorø Amt) skal jeg her fortælle om de mange Altere, der i den katolske Tid fandtes i Sct. Mikkels Kirke. Det var almindeligt, at de større Kirker var pragtfuldt udsmykket med Rækker af Helgenaltere ned langs begge Sider af Skibet og overhovedet allevegne, hvor der var Plads, endogsaa midt paa Gulvet.

Paa disse Altere stod udskaarne, malede og forgyldte Helgenbilleder og foran dem brændte Dag og Nat Voksllys. Kirkerne var næsten altid aabne for Andagts søgende, som kunde gaa ind og bede til den Helgen, de satte deres Lid til, og ofre Gaver til ham.

Det var ikke sjældent, at Folk skænkede Penge eller Gods til en Helgen paa Betingelse af, at der efter deres Død skulde læses Messe, som oftest paa deres Dødsdag, i et vist Antal Aar. Disse Messer skulde fri Sjælen fra Skærsilden. Det var ikke smaa Indtægter, et Alter paa denne Maade kunde faa.

Silkefaner med Helgenbilleder fandtes ogsaa i Kirkerne, de blev om Foraaret baaret rundt paa de nytilsaaede Marker for at velsigne Aarets Grøde, det var den aarlige Korsebyrd.

Ved Reformationen tilfaldt Altergodset Staten og blev derefter i Reglen skænket til Hospitaler og Skoler.

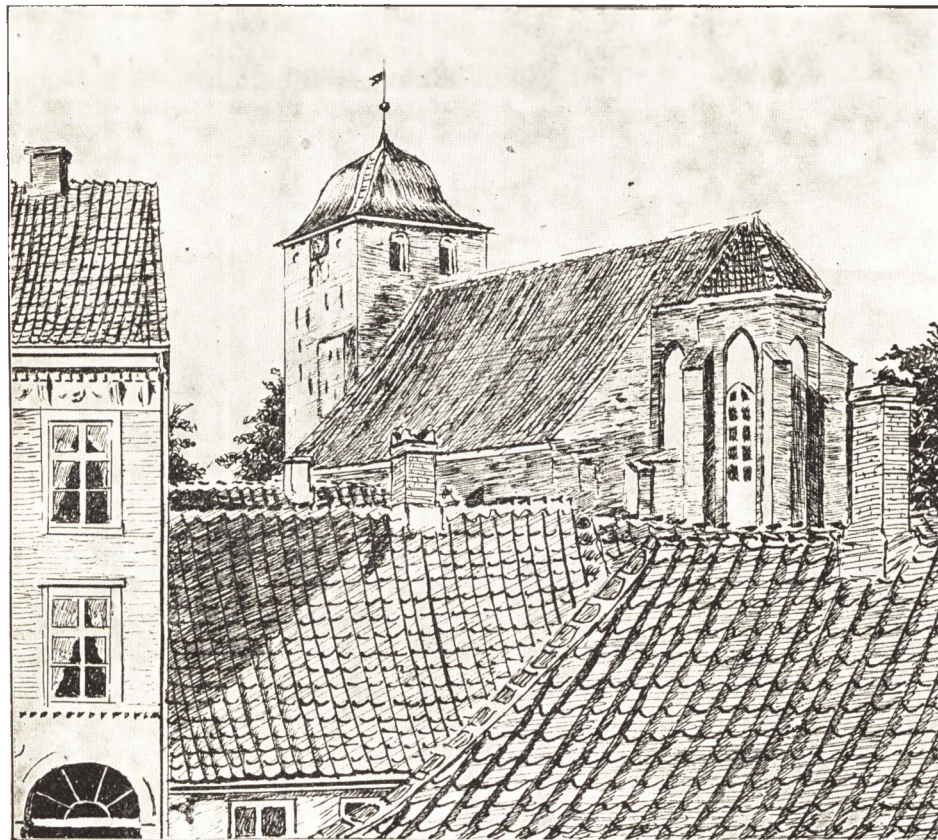
Desværre ved man kun saa lidt om Kirkegods i Slagelse i Middelalderen (i „Hofman's Foundationer“ anføres, at der i Sct. Michels Kirke i Slagelse skal findes et Jernskrin, hvortil Sognepræsten har Nøglen, deri er en Del gamle Dokumenter om samme (Legater osv.), dog intet fuldstændigt), Gavebrevene er forsvunden, en Del af disse opbevaredes paa Raadhuset, der brændte i 1740.

Hovedalteret var som tidligere omtalt indviet til Sct. Michael, desuden fandtes Altere indviet til Sct. Anna, Sct. Kristoffer, Sct. Erasmus, Sct. Eligius, Sct. Gertrud, Sct. Laurentius, Sct. Jakob og Hellig Legems Alter.

Sct. Michaels Alter fandtes i Koret, og Altertavlen havde følgende In-

skription i det ene Hjørne: „Aar 1505 er dette Arbejde fuldført med værdig Kunst af Henrik Grandi de ponte til Ære for Christus, Michael og alle“.

Sct. Anna hed ifølge apokryfe Evangelier Jomfru Mariæ Moder, og hun var særlig alle fattiges Helgeninde, hun kunde efter Middelalderens Tro

Sct. Mikkel's Kirke set fra en Ejendom i Skovsøgade o. 1860 (tegnet efter Fotografi).

skænke Sundhed, Rigdom og Hjælp i Døden. Da Morten Luther 1505 lovede at gaa i Kloster, skete det under Udbrudet: „Hjælp Sct. Anna, jeg skal blive Munk!“ Det var først i den senere Middelalder, at man begyndte at dyrke Sct. Anna, men denne Dyrkelse bredte sig med rivende Fart.

Omrk. Aar 1500 oprettedes Sct. Anna Kapel ved Sct. Mikkel's Kirke. Dette Kapel samlede sig i Løbet af kort Tid en hel Del Gods; 1506 skænkede Kirstine Kresterns en Gaard til Sct. Annæ Alter i *det nye Kapel* i Sct. Mikkel's Kirke. 1510 skænkedes paany en Gaard til Sct. Anna Alter i *det søndre Ka-*

pel i Sct. Mikkels Kirke, og der kom mere til i de følgende Aar. 19. Januar 1513 var Jens Lauritzen, Erkedegn fra Roskilde, i Sct. Mikkels Kirke og afgjorde en Trætte om en Gaard paa Stenstuegade; denne Gaard tildømte han Sct. Anna Kapel. (Udgiveren formoder, at denne Gaard er den samme, som nævnes i Skødet fra 1510, hvori Gaarden betegnes at være beliggende ved Badstuen. Er denne Formodning rigtig, har man Bevis for, at der har været Badstue i Stenstuegade.)

Da Reformationen nærmede sig, undgik dette Altergods ikke at blive et Tvistens Æble, og Knud Rud til Vedbygaard gjorde sig her særlig bemærket ved sine Evner til at skrabe til sig. Igennem Kapellets Værge, *Per Olsen*, fik han overladt Værgeretten, og Jordegodset blev 1530 tildømt ham. Herved blev han grundig forhadet af Borgerne i Slagelse, og maaske var dette Had Aarsagen til, at Vedbygaard under Grevens Fejde (se under denne) blev plyndret i Bund og Grund.

Sct. Kristoffer. I et Afladsbrev fra 1472 nævnes et Alter for Sct. Kristoffer i Sct. Mikkels Kirke (27. Aug. 1472 indviede Biskop Oluf Mortensen af Roskilde Sct. Jacobi og Sct. Christofori Martyrers Alter og gav 40 Dages Aflad til alle, som besøgte samme Alter). Legenden om ham beretter, at han drog ud i Verden for at tjene den stærkeste; han tjente endog Fanden, men da han opdagede, at denne var bange for Vorherre, vilde han tjene Vorherre og blev henvist til at gøre det ved at bære Vejfarende over et Vadested i en Flod. Her skulde han engang bære et lille Barn over, han tog det paa sine Skuldre, men trods det, han var en Kæmpekarl, var han nær segnet under Byrden. Det viste sig at være Jesusbarnet, han bar paa, og den store Vægt hidrørte fra, at Jesus paa sine Skuldre bar Alverdens Synder. — Derfor blev han den Helgen, man i sine Bønner henvendte sig til, naar man vilde hjælpes for de Genvordigheder, der kunde opstaa ved Fattigdom, Svig, Løgn og Ondskab fra Uvenners Side. Hans særlige Opgave blev at værne mod Pest.

Sct. Erasmus's Alter nævnes i Afladsbreve fra 1480 og 1489. 25. Oktbr. 1480 gav Ærkebiskop Johannes af Lund og flere danske Biskopper Aflad til Sct. Erasmus's Alter, og 9. Juli 1489 gav Ærkebiskoppen med flere Biskopper igen Aflad til Sct. Erasmus's Alter.

Erasmus, eller paa dansk Rasmus, var Biskop i Lilleasien og døde som Martyr for sin kristne Tro. Legenden siger, at han led Døden paa den grusomme Maade, at Indvoldene blev revet ud af Livet paa ham.

Blandt Helgenerne fik han ligesom Sct. Kristoffer Plads blandt de 14 Nødhjælpere, en Kreds af Helgener, der forholdsvis sent trængte frem til Norden.

Man tilbad Sct. Erasmus for Mavesmerter og Fødselsvanskeligheder, idet hans Martyrdød ganske naturligt ledte Tanken hen paa Smerter i Indvoldene.

Erasmus blev i Slagelse Skytspatron for et *Sct. Erasmi Broderskab*, der var en Sammenslutning af Byens Købmænd. Broderskabet har været i Besiddelse af Grundejendom i Slagelse, for i 1470 bortsælger det en Gaard i Stenstuegade, næst op til Sct. Mikkels Gaard.

Kirken i 1848. (Efter Maleri af Løitnant H. H. H. v. Holck).

Saadanne Sammenslutninger fandtes i mange Købstæder i Middelalderen og er sikkert opstaaet for at værne de lokale Handelsinteresser mod Hansestæderne (her havde Lybækkerne jo et stort Pakhus, liggende Nord for Sct. Mikkels Kirke).

Sct. Eligius. 1486 nævnes *Sct. Eligii Alters Bod*, i Nærheden af en Bod, som kaldtes Klingelberg (ved Gammeltorv). Sct. Eligius, eller som han hed paa dansk *Sct. Løje*, var oprindelig Guldsmed og stor Kunstner. Han blev senere Præst og Biskop i Noyon (Frankrig) og drog som Missionær op til Flandern og Holland for at prædike Kristendom der i Landet og døde 659. Paa Grund af hans Haandværk blev han taget til Skytshelgen for Smede- og Guldsmedelav, og her til Danmark er han sikkert kun naaet som slet og ret Faghelgen. Der findes mærkelige Kalkmalerier i Stubbekøbing og Højby, Odsherred, der fortæller, hvordan Sct. Eligius kunde tage Forbenet af en Hest, gøre Skoen i Stand og derefter sætte Benet paa Hesten igen! Man kan sikkert gaa ud fra, at han har været Skytspatron for Smedelavet i Slagelse. Naar

der i Lavsskraaen nævnes „vort Gildeshus“, kunde det tyde paa, at der virkelig har været et fast Gildeshus, og maaske har dette været i den nævnte Sct. Eligij Alters Bod ved Gammeltoiv.

Sct. Gertrud. Hendes Alter nævnes 1448, da Oluf Jensen paa Sidses, Hans Eskildsens Efterleverskes, Vegne skødte sin Gaard til *Sct. Gertruds Alter*. Da Oluf Jensen var Præst ved Sct. Mikkels Kirke, har Alteret rimeligvis været i denne. Sct. Gertrud tilbødtes især af fattige og syge Rejsende, og ved Afrejse var det Skik at drikke Sct. Gertruds Skaal. Omkring i Danmark har der ligget Sct. Gertrudshuse for fattige og syge Rejsende. — Nu kender vi hende bedst fra Udtrykket: „Forgyldningen er gaaet af Sct. Gertrud“.

Sct. Laurentius nævnes i en Indskrift paa en af Klokkerne (Side 184) og har muligvis ogsaa haft et Alter i Kirken. Han døde Martyrdøden 10. Aug. 257 ved at blive pint paa det frygteligste.

Hellig Legem. I Afladsbreve fra 1468 og 1476 omtales Hellig Legems Alter i Sct. Mikkels Kirke. 31. Oktbr. gav Biskop Oluf Mortensen og flere andre Biskopper Aflad til Guds Legems Alter, og en lignende Handling blev foretaget 31. Juli 1476 af Erkebiskop Jacob af Upsala og flere Biskopper af Danmark, Norge og Sverrig. Altare Corporis Christi, som det hedder paa Latin, var viet til selve Kristi Legeme, som det led for Menneskene i Døden. Kristi Legemsfest indstiftedes 1264 af Pave Urban den Fjerde.

Caspar Peter Rothe (Student fra Slagelse 1742) har i et Slagelse Haandskrift (ejedes tidligere af afd. Faktor Svendsen, nu opbevares det paa det kgl. Bibliotek; fotografisk Kopi findes i Arnskovs Samling i Slagelse Bibliotek;) afskrevet nogle Breve, der omtaler dette Alter.

Aar 1471 skænkede Eline Jensdatter, Hans Portmands Enke, med sin Datter Cecilies og hendes Husbonds, Marquard Tegenhus, Samtykke en Gaard i Veterslev til Hellig Legems Alter i Sct. Mikkels Kirke i Slagelse, „som kaldes Calente Alter“. Denne Gaard blev givet paa de Vilkaar, at Forstanderen for nævnte Alter hver Uge til evig Tid skulde lade holde to sungne Messer for hendes, hendes Mands og hendes Forældres Sjæle og „alle kristne Sjæle til Ro og Lise“. Den ene Messe skulde holdes om Lørdagen til Jomfru Marie og den anden om Mandagen til Sct. Anna. Messen skulde holdes Kl. 7 (om det var 7 Morgen eller 7 Aften er vanskeligt at afgøre, da der herom er forskellige Meninger), og foran hver Messe blev sunget den gamle Antifon „*Alma redemptoris mater*“, der paa Dansk kan gives saaledes:
Frelserens Moder du hulde, du gangbare Himlens Port og du Stjerne af Havet,
il du at hjælpe faldende Menneskebørn.

O, du som for Folket fødte dit hellige Ophav, al Naturen til Undren,
Jomfru forinden og efter, du, som fik fra Gabriels Læbe Ave at høre,
du dig over Syndere naadig forbarme.

Kirken i Sne 1926.

Efter Messen blev sunget Antifonien „Ave regina coelorum“, der paa Dansk lyder saaledes:

Hil dig, Himlenes Dronning,
hil dig, Englenes Herskerinde!
Vær hilset du Rod, vær hilset du Port,
hvoraf Lys er oprundet for Verden.

Glæd dig, du ærerige,
over alle dejlige
saare, saare skønne,
og bed stedse Kristus for os.

Disse Messer maatte ingenlunde forsømmes, selv paa højhellige Dage, hvor Sognepræsten mulig derved kunde lide Skade paa sit Offer. „Sker det saa, det Gud forbyde, at den Gudstjeneste ej holdes, som foreskrevet stander, da skal der tilskikkes tvende Dannemænd paa min Side og tvende paa Alterets Side, at de fire Dannemænd fly det saa, at den Gudstjeneste holdes, som foreskrevet stander, og opretter det tilforne forsømte.“ Dette Gavebrev stadfæstedes Nytaarsaften 1472 af Kong Christian I, som sammen med sin Dronning opholdt sig i sit Herberge i Morten Malers Stue. Nærværende var tillige Jep Mortensen, Prior ved Antvorskov, Korfitz Rønne, Henrik Meinstrup, Jens Jensen af Ravensborg og fl. a. „Gaarden blev afhændet og skødet for hendes Sjæls Salighed, fra hendes og hendes Arvinger og til Hr. Niels Lauritzen, Sognepræst i Sct. Michaels Kirke udi Slagelse, paa Guds Alters Vegne, som er Kalente-Altere i forskrevne Sct. Michaels Kirke —.“

Dette Udtryk, Kalente Alter, maa nærmere forklares.

Kalenterne var en Slags gejstlige Gilder, som fandtes i næsten hver Købstad. Kalenter havde sit Navn af, at Brødrene kom sammen den første i hver Maaned („Kalendæ“). Medlemmerne af disse Gilder var Stedets Gejstlighed; enkelte Lægfolk optoges ogsaa, men kun i begrænset Antal. Meningen med Kalenterne var vel nok at styrke Kirkens Magt paa en Tid, da den syntes at være noget paa Retur. Man søgte ved disse Kalenter at knytte de fornemme Borgere nærmere til Kirken, og dette skete især ved en solid Sammenspisning. (En god Spisning befordrer endnu mangan Sag).

De rige Borgere i Byerne satte stor Ære i at blive optaget i Kalentet og afholdt med Glæde Udgifterne til disse Fester, som i andre Folks Øjne var omgivet med en vis Mystik, bl. a. fordi det var forbudt at omtale, hvad der taltes om ved disse Fester. Der blev læst Messe for afdøde Kalentebrødre, og da alt saaledes syntes at tyde paa, at Saligheden var sikker, naar blot man gik ind i Kalentet, blev Efterspørgslen efter de faa Lægmandspladser altid

stor. Altrene blev betænkt med rige Gaver, og Gejstligheden kom paa god Fod med Borgmestre og Raadmænd, noget, som den jo nok kunde drage Fordel af. Men der laa en Fare i dette Forhold. Man overdrev disse Sammenkomster, man gjorde dem mere verdslige end gejstlige, ja, *Peter Palladius* skriver, at det endte i Fraadseri og Drukkenskab, blødagtig og hæsliig Lediggang, ligesom ved Bakkusfesterne i Oldtiden, hvor fulde Mennesker af begge Køn dansede om i nøgen Tilstand. 1618 forbød Kristian IV at holde Kalente med fremmed Drik og anden Bekostning, og 1643 gentages Forbudet.

1526 tillader Kannik Laurids Olsen fra Roskilde, at Guds Legems Alter, som er anlagt og bygget til nogen Umage og Ulempe for Kirken og Sognefolket, idet det er anbragt midt i Gangen paa Kirkegulvet, maa nedbrydes og opbygges paa et andet bekvemt Sted i Kirken, og Præsten og Kirkeværgen maa paa bedste Maade sørge for at faa afholdt de Messer, som ellers skulde holdes ved Hellig Legems Alter, ved et andet Alter i Kirken.

Dette fik Eline Portmands Dattersøn at vide, og han forsøgte nu at faa fat i den Gaard, som hans Bedstemor havde skænket, idet han gik ud fra, at de nævnte Messer ikke var holdt. Sagen kom for Rigsretten 1533, og her udtalte Rigsraadet, at da Flytningen af Alteret var sket med Hemming Præsts (som Dattersønnen, Otte Tegenhus, havde stævnet) Vilje, paalagde man ham at lade Hellig Legems Alter genopbygge saa hurtig som muligt, hvorefter han igen skulde holde Messerne der efter Fundatsen, og saa skulde han og alle hans Efterkommere i Embedet stadig beholde Gaarden i Vетterslev. Endvidere blev det i Dommen udtalt, at for Fremtiden maatte Otte Tegenhus ikke gøre Hr. Hemming eller hans Efterkommere til samme Alter ydermere Hinder og Forfang paa samme Gaard.

Striden om denne Gaard fortsattes dog længe og i et Aabent Brev 24. Maj 1578 fastslaar Frederik II, at Gaarden i Vетterslev er givet til et Alter i Sct. Michaels Kirke, og at Landgilden derfor tilhører Præsten ved denne Kirke, medens Kongen ejer Retten til at bortfæste Gaarden. Saa sent som 30. Septbr. 1619 blev Fundatsen oplæst paa Ringsted Herreds Ting, men saa længe efter Reformationens Indførelse er Sjælemesserne ikke holdt.

Man erstattede nu Messerne med en maanedlig Mandagsprædiken, der gik paa Omgang mellem Herredets Præster, saaledes at hver Præst havde 4 à 5 Mandagsprædikener om Aaret. Disse Mandagsprædikener afskaffede Christian VI i 1739.

Kalentet havde sit eget Kalentehus, nævnes 1601, det ejede 8 Byggegrunde, hvoraf der svaredes Jordskyld; endvidere en Del Jord Øst for Slagelse, hvor en Mark paa gamle Kort benævnes Calente Jord. At Kalenterne ofte blev meget velhavende fremgaar af følgende Vers:

Kirkens Indre.

Hvor man kommer i Randers eller Ribe,
i Viborg, Aars, Aalborg eller Nibe
og spør': Hvis er den store Gaard, her staar?
Saa et saadant Svar igen man faar:
Det hører til det store Kalent,
til Sct. Peders Gilde eller Sct. Knuds,
Sct. Søren's Alter eller Sct. Gertruds.

Sct. Jakob. Dette Alter nævnes i Afladsbreve fra 1456, 1472 og 1476. Der eksisterer endnu syv originale Afladsbreve til Sct. Mikkels Kirke, skrevet paa Pergament med vedhængende Segl (findes nu i Rigsarkivet).

Sct. Jakob var en af Herrens 12 Apostle, han skal være henrettet Aar 40, og hans Lig skal være ført til Santiago de Compostella i Spanien — Byen fik Navn efter ham, og han blev Spaniens Skytspatron. Hans Grav blev et overordentligt stærkt besøgt Valfartssted, hvor Folk fra hele den kristne Verden drog hen.

Som Følge heraf er Sct. Jakob altid afbildet i Pilegrimsdragt, lang Kjortel, bred Hat, Stav og en Muslingeskal hængende ved Bæltet. Denne Muslingeskal, beregnet til at drikke af, blev det særlige Pilegrimsmærke, den kaldtes Sct. Ibsskal (Sct. Jakob kaldtes ogsaa Sct. Ib). En saadan Ibsskal er afbildet i det ene Hjørne af Johannitternes Vaaben, Dannebrog's flaget. Det er jo en kendt Sag, at vort Dannebrog oprindeligt er Johannitternes Ordensflag, og at det maaske for første Gang her i Landet har vajat paa Antvorskov.

Mange Skomagerlav valgte Sct. Jakob til deres Skytshelgen, — her i Slagelse har Skomagerne dog taget Vor Frue — men Navnet Jakob blev dog ofte til et typisk Skomagernavn, som vi kender saa godt fra Literaturen (Jakob Skomager i „Jeppe paa Bjerget“ og Chr. Winthers „Jakob og Lone“).

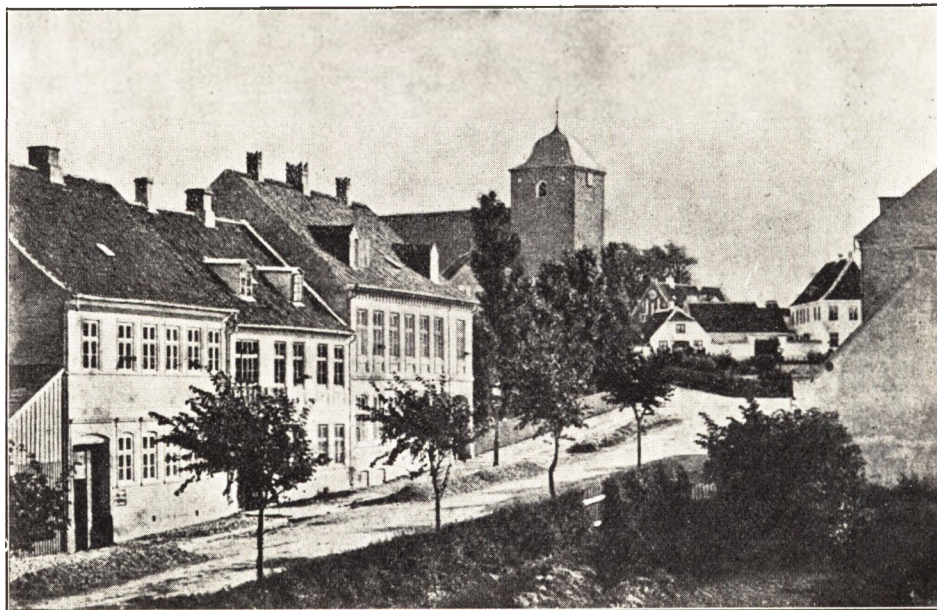
Dette var de Altere, som man véd, der har været i Kirken, muligvis har der ogsaa været et Sct. Olufs Alter, men om dette har været i Sct. Mikkels eller i Sct. Peders Kirke vides ikke.

Kirkens Ydre.

Sct. Mikkels Kirke skal være opført ca. 1082 af Roskildebispens *Svend Nordbagger*, men denne Bygning har rimeligvis været en Træbygning, maaske ogsaa opført af Fraadsten. I hvert Fald kendte man ikke til Mursten paa de Tider, det var først under Valdemar den Store, at man begyndte at bruge brændte Sten. Svend Aagesøn beretter, at Kong Valdemar var den første, der anvendte brændte Sten, nemlig til et Taarn paa Sprogø og til en Teglstensmur ved Dannevirke. Der er selvfølgelig

ikke noget i Vejen for, at Nordbagges Kirke kan have været opført af Granit, men det er dog næppe tænkeligt.

Svend Nordbagge var i mange Aar Biskop i Roskilde, og fra 1257 indtil Aar 1670*) havde Biskoppen ved Roskilde Domkirke Højhedsret over Sct. Mikkels Kirke. Nu er Kirken selvejende, men hører forøvrigt under Sjællands Stiftsøvrighed.

Sct. Mikkels Kirke set fra Nyport.

Hvornaar den nuværende Kirke er bygget kan dog ikke siges, men en Gjordbue i det sydlige Sideskib bærer denne latinske Inskription: ANNO DOMINI MCCCXXX: III CONFECTA: EST: HÆC: TESTUDO (i det Herrens Aar 1333 er denne Hvælving fuldført). Dermed er ikke sagt, at hele Kirken er opført i dette Aar, det har jo altid været almindeligt, at man byggede til en Kirke, og i hvert Fald udgør Koret og Kirkens første Hvælvingefag den ældste Del af Kirken, medens den øvrige Del er opført senere.

I Tidens Løb har Kirken undergaaet mange Forandringer, og disse har ikke altid været til det bedre, særlig var den store Restauration i 1804 og følgende Aar ikke forskønnende for Kirken. I Begyndelsen havde Kirken intet

*) 1670 tilbød Slagelseborgmesteren *Jens Ebbesen* at vedligeholde Kirken og holde en munderet Rytter til Kongens Tjeneste mod at faa Kirkens Indtægter.

Taarn, det første Taarn stammer rimeligvis fra det 14. Aarhundrede; fra Grunden og nogle Alen op var indmuret en Del Kampesten, men disse dækkedes ved Restaureringen 1874 med et Cementlag; dette Cementlag er dog heldigvis fjernet for et Par Aar siden, saaledes at de gamle Kampesten nu atter er kommen til Ære og Værdighed. I den første Beskrivelse til Assurancen staar anført, at Taarnet er 16½ Alen i Kvadrat med 2 Alen tykke Mure, 46 Alen højt, derpaa en „Firkantet Spitz“. Denne „Spitz“ var 38 Alen høj, tækket med Skifersten og besat med fire smaa Kviste; før 1740 var Spiret blytækket, men ved Ildebranden 1740 var Heden saa stærk, at en Del af Blytaget smeltede. Herefter har man givet det store Spir Skifersten, medens et mindre Spir, der var anbragt paa Kirkens Tag over Koret, og hvorunder hang en Klokke, i Aaret 1743 blev belagt med nyt Bly. Dette Spir, der sikkert ikke har gjort Kirken uskønnere, blev nedbrudt 1803, og samme Aar blev Vindfløjen med Kugle, Vægt 30 Pund, samt 15 Lispund Bly solgt for henholdsvis 7 Rdlr. 3 Mk. og 12 Rdlr. og 3 Mk. Da Taarnet i 1874 blev forhøjet, fandt man endnu Rester af smeltet Bly fra den store Ildebrand. 1803 nedbrød man 4 Alen af Taarnet og i Stedet for Spiret, der var noget medtaget, anbragtes en „Pikkelhat“ (opsat af Møller og Møllebygger *H. A. Schou*, som skænkede Fløjstangen og egenhændig paasatte den). Fløjstangen, som bærer Aarstallet 1803, er nu anbragt paa Antvorskov Hovedbygning. Pikkelhatten var belagt med Kobber, Bly og Skifer; den kaldtes ogsaa en Karniskuppel. I 1850erne fik Kuppelen helt Kobbertag. Taarnuret eller „*Seyerværket*“, som det benævnes 1761, slog Kvarterslag og Timeslag baade i Taarnet og i Kirken; dette Ur blev nedtaget 1873 og solgt til Veksellerer *Abrahamsen* for 50 Rdlr. *Abrahamsen* solgte det videre til Taarnurmager *Larsen* (*Bertram Larsens Far*), der, efter at have repareret det, tilbød Kirken det igen for 100 Rdlr.

Skønt det var et udmærket Ur, blev der ikke noget ud af denne Handel, der blev opsat et andet Ur, som ikke kunde staa Maal med det gamle. Dette solgtes til Frederikshavn Kirke, der her gjorde en god Handel ved at faa et godt gammelt Ur, der altid har forstaaet at følge med Tiden.

Kirkens Klokker. Der fandtes tidligere 5 Klokker (nu er der fire), den første er omstøbt 1651, den anden har følgende Indskrift paa Plattysk:

„Eyn Zegher klokke byn yk gehenant
 yk come over yn Zelan,
 to slagloze oppe zonte mycheles kerken,
 my zo schal men de stunde merken,
 beyde nacht unde dach,

des moet yk lyden menigheden harden schlagh,
darümme byn yk here gekommen,
dat myner de mester neme vromen,
ghegtogen tome sunde by my,
Yacob Yode, amen.“

Paa Dansk maa det blive saaledes:

En Sejer-Klokke jeg mig nævner,
over til Sjællands Kyst jeg stævner.
I Slagelse paa Sct. Mikkels Kirke,
af mig man Timerne skal mærke,
baade Nat og lyse Dag,
jeg slaar saa mange haarde Slag.
Desaarsag hid jeg monne komme,
at min Hr. Mester skal have Fromme.
Støbt i Stralssund af mig, Jacob Jod. Amen.

Paa den tredje Klokke staar: „Help. † Jhesus † Marie † Anna † og Sanct † Susanne † Laurent“. Den fjerde Klokke har ingen Inskription. Paa den femte staar: „Soli Deo gloria, Mit Gottes Hilf guss mich Bernt Bode-man zy Lübeck. Anno 1625“.

Sognepræst ved Sct. Mikkels Kirke *N. S. Fuglsang* har fortalt, at han af en Kone (Ringer Lisbeth), som i mange Aar havde gaaet som Klokkerens Hjælperke, har faaet berettet, at der i Materialhuset i Taarnet forhen var anbragt en stor Høhække med en Inskription oven over i almindelige Bogstaver. Et Almuesagn fortæller, at denne Høhække har været Krybbe for Holger Danskes Hest, men det mest rimelige har vel været, at en eller anden Officer under en af Krigene har haft sin Hest opstaldet her. 1803 blev denne Høhække fjernet.

Hvor nu Hovedindgangen er, var før 1873 en Dør, betydelig mindre end den nuværende; denne Dør førte ind til Materialrummet, som indtog hele den nederste Del af Taarnet.

Den nuværende Vindeltrappe, som findes i den sydlige Del af Taarnet, gik tidligere helt op igennem dette, men den øverste Del blev gjort ubrugelig ved Omforandringen 1873.

Klokken, som fandtes i det lille Spir over Koret, blev benyttet, naar man ringede til Gudstjeneste. For at komme op til denne Klokke har man benyttet den Vindeltrappe, som er i den vestre Gavlf af Kirken mod Nord; denne Trappe er nu tilmuret nede i Kirken, men den kan ses over Hvælvingerne. Dette kunde

jo tyde paa, at Kirken har haft Rytterspiret, før det store Taarn er bleven opført.

Efter den øvrige Beskrivelse af Kirken (Brandtaksationen 1761) bestaar Kirkens Hovedbygning af 36 Fag med 6 „Gevelfter“ (Hvælvinger) og 8 Hovedpiller; den er 56 Alen lang, 35 Alen bred og 22 Alen høj. Det nordre Sideskib bestaar af 5 „Gevelfter“ og det søndre Sideskib ligeledes af 5 „Gevelfter“. Højden af disse Sideskibe er 12 Alen.

Den gamle Indgang til Kirken var mod Syd (der, hvor nu det andet Vindue fra Vest er anbragt); her laa Vaabehuset, som bestod af 8 Fag, det var 10 Alen i Kvadrat, 21 Alen højt og teglhængt.

Øst for Vaabehuset laa *Sct. Anna Kapel*, der bestod af 12 Fag; det var 19 Alen i Længden og 10 Alen i Bredden med 2 „Gevelfter“ og en Hovedpille i Midten. Paa dette Tidspunkt (1761) nævnes Kapellet kun at være 12 Alen højt; det havde tidligere været paa samme Højde eller lidt højere end Vaabehuset, men da den høje Gavl har været brøstfældig, har man taget den ned og lagt Taget i Flugt med Sideskibets Tag. Mod Øst var, og er endnu, Kirkens Kor med en Apsis ved hver Side. I den nordre Apsis var en særskilt Indgang, som Præsten benyttede.

Kirkebygningen havde udvendig paa den nordre Side 8 Piller og paa den søndre 9 Piller, og selve Kirken var paa den nordre Side belagt med Skifersten og paa den søndre Side med Teglsten. Paa begge Sider af Taget fandtes 4 Kviste.

Da Sognepræsten (*Plum*) i Begyndelsen af det 19de Aarhundrede trængte til en ny Præstegaard, kom dette i høj Grad til at gaa ud over Kirken, denne var som Præstegaarden i en sløj Forfatning, og man fandt deroft paa den praktiske, omend just ikke helt smagfulde, Idé at tage Materialet til Præstegaarden fra *Sct. Mikkels Kirke*! Foruden de fire Alen af Taarnet, nedbrød man Vaabehuset og *Sct. Anna Kapel*. Hvor Kapellet havde staaet, tilmurede man Forbindelsen med Kirken og anbragte et Vindue i Stedet, senere, i 1815, tilmurede man nogle Vinduer i den nordre Side af Kirken.

At Vinduerne i Koret er bleven tilmuret ved samme Lejlighed er ret sandsynligt, man var jo sparsommelig, og denne Foranstaltning var jo billigere end at anskaffe nye Vinduer.

Aar 1873 paabegyndtes en omfattende Restauration under Ledelse af *Arkitekt Drewsen*, herved fik Kirken det nuværende Udseende (bortset fra det Arbejde, der udførtes for et Par Aar siden, hvorved et Vindue anbragtes i Taarnet og Cementen huggedes af Kampestenene). Kirken fik nu et mere korrekt Udseende, men mon man ikke burde have ført Kirken tilbage til det Udseende, den havde før Omkalfatringen i 1803? Spiret var da sikkert blevet kønnere. Taarnet er nu 49 Alen højt og Spiret 31 Alen.

Kirkens Indre. I Beskrivelsen af 1761 er der om Kirkens Indre nævnt følgende: „I den brede Gang (Hovedgangen) findes Prædikestolen af Billedhuggerarbejde, givet af *Ebbe Munk* og *Fru Sidtzel Høeg* („Ærlig oc velb. *Ebbe Munck* oc *Fru Sidtzel Høeg*, til Guds Ære, paa deres egen Bekostning, lode denne Prædikestol her opsætte og staffeire Anno

Krucifikset.

1614.“), 6 indelukte Stole og 3 aabne, alle af Eg. I den nordre Gang (Side-skib) er en indeluket Stol og 33 aabne Stole samt en aaben Begravelse med Eg og malet Gitterværk omkring.“

Saavidt jeg erindrer, var Sakristiet længst mod Øst i den nordre Apsis og afskildret med Tralværk.

Altartavlen skal være malet af *Frd. Holm* 1720; men mon ikke man kan

antage, at det er den gamle Altertavle fra 1505, som Frd. Holm har restaureret. Denne Altertavle blev, under Kirkens Istandsættelse i 1873 og følgende Aar, hængt ud i Taarnet og herfra blev den senere henflyttet til Koret. Ved denne Flytning blev man opmærksom paa, at der sad en Pistolkugle i Rammen. En saadan Kugle maa vel antages at stamme fra en Soldaterindkvartering, men hvilken? Har det været under Svenskekrigen, kan man gaa ud fra, at det er den gamle Altertavle, og er det en ny Altertavle, maa Kuglen stamme fra Spaniolernes Indkvartering i 1808. Omkring denne Tavle var der anbragt Figurer, der forestillede basunblæsende Engle; der var ligeledes anbragt nogle malede Skjolde med Navne paa, som vistnok hidrørte fra Begravelserne i Kirken. Ved saadanne Lejligheder gav man i Almindelighed 2 Vokslys og Plader til Alteret.

Disse Figurer er ogsaa forsvundne, derimod har jeg oppe i Taarnet fundet en Del Plader, men de var tildels fortæret af Rust, saa der ingen Inskription kunde ses. Vest for Prædikestolen var det store Krucifiks anbragt, det blev, mærkeligt nok, ikke solgt 1873, men blev hængt ud i den søndre Udbygning. Senere er det dog igen flyttet, og nu er det anbragt, staaende paa Gulvet, i den nordøstre Apsis; forhaabentlig er det ikke en blivende Plads det gamle Krucifiks her har faaet.

Tilvenstre for Indgangen mod Syd fandtes et Aflukke under Vinduet med Tralværk omkring; her var de fattiges Stole. Under Orglet var Pulpituret, der var af samme Bredde som Hovedskibet, her kunde man sidde og overse hele Kirken uden selv at blive set.

Fra Orglet gik 2 Gallerier ud i Hovedskibet i Højde med omtrent det øverste af Buerne. Disse Gallerier og Pulpituret var meget yndede af Drengene.

Orglet beskrives (1761) som meget godt, med 18 Stemmer. Altertavlen nævnes som sirlig og meget smuk. I Koret fandtes 2 indelukkede Stole, 3 Skriftestole, en Stol til Rektor og to aabne Stole til Hører og Klokker.

I den søndre Gang fandtes 3 lukkede Stole og 30 aabne Stole, samt den forhen nævnte Fattiges Stol, som ogsaa kaldes et Pulpitur, samt en Døbefont med Gitterværk omkring (fra Chr. IV's Tid). Denne Døbefont er den samme, der staar i Kirken endnu, og den staar omtrent paa den samme Plads, hvor den i tidligere Aar har staaet. Denne smukke Døbefont maatte ogsaa gøre Følgeskab med det øvrige, der i 70erne blev fjernet fra Kirken, men ved et heldigt Tilfælde blev den ikke solgt, idet en forstaaende Mand i sidste Øjeblik fik forklaret Vedkommende, hvilken daarlig Gerning det vilde være at sælge Kirkens gamle Døbefont. Ganske vist maatte den staa i Skammekrogen nogle Aar, indtil den atter kom til Ære og Værdighed, og under dette Ophold tog den nogen Skade, bl. a. forsvandt en Figur, forestillende Johannes

den Døber, som stod i den lille Himmel, der dækker Fonten, naar den ikke bruges.

I Stedet for denne gamle Døbefont anskaffede man en — Cementdøbe-

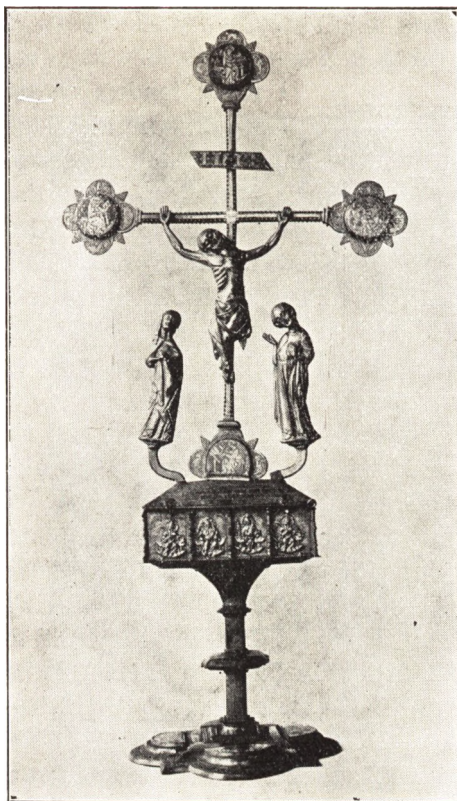
Døbefonten.

font! Den var, som et Medlem af Kirkeinspektionen en Gang udtalte til mig, „mere passende efter Nutiden“!

De tre lukkede Stole stod i den søndre Apsis og tilhørte Magistraten, som dengang bestod af Borgmesteren og to Raadmænd.

I Sct. Annas Kapel, som laa mod Syd, var 3 lukkede Stole, hvoraf den ene tilhørte Kammerraad Smidt og de to andre Hørerne ved Latinskolen, endvidere var der 15 aabne Stole, alle af Eg. I Vaabenhuset fandtes intet Inventar.

Paa Alteret fandtes et mindre, emaillet Krucifiks med Relikviegemme samt det tidligere omtalte Relikvieskrin. Relikviegemmet, der siden 1858 opbevares paa Nationalmusæet, er et enestaaende Arbejde. Det er et meget gammelt Stykke Kunsthåndværk, der rimeligvis kan henføres til samme Tidsrum, som da man byggede den nuværende Sct. Mikkels Kirke (Aarstallet 1333). Det er udført i Kobber, der er ægte forgyldt og ca. 1 Alen højt og virker ret primitivt i sin Udførelse, Kristusfiguren med de lange Arme og korte Ben (det venstre mangler), og Marie og Johannes med de lovlige store Hoveder, men de mange smukke Enkeltheder vidner om det store Arbejde, der er nedlagt i dette Gemme. Paa Korsets fire Arme er anbragt Billeder af Evangelisterne, disse er udført i blaa Emaille og Guld, paa Foden findes ogsaa Emailleindlægninger, og selve Æsken, der har indeholdt Relikvier, har paa Siderne smaa paanittede og presede Guldblikbilleder, der, saavidt det kan ses, forestiller Apostlene. Langs med Randen af Foden er anbragt en Inskription, der paa Latin fortæller, hvad Æsken har indeholdt: „I denne Kapsel indeholdes følgende Relikvier: Et Stykke af Herrens Kors og af andre hellige Goder.“ Æsken er nu tom, og Splinten af Kristi Kors borte, men dette betyder mindre, da denne Splint rimeligvis intet har haft at gøre med Kristi Kors, dertil har man kendt for mange Splinter, og blev disse Splinter, som fandtes videnom, samlede, vilde de sikkert udgøre flere Skibsladninger.

Det gamle Relikviegemme.

I Kirkemuren ved Alteret var anbragt et Skab med Inskription, og Pastor Fuglsang fortæller „i Skabet findes intet, ej heller bruges det.“ 1803 blev det halve af Skabet malet blaat, Resten skjultes af en paa Træ malet Apostel

I Kirkemuren ved Alteret var anbragt et Skab med Inskription, og Pastor Fuglsang fortæller „i Skabet findes intet, ej heller bruges det.“ 1803 blev det halve af Skabet malet blaat, Resten skjultes af en paa Træ malet Apostel

(tegnet af Murermester Brunskov). Inskriptionen lød saaledes: *Archangele Michael constituit te Dominus Principeem, Super omnes animos suscipiendos.* Da denne Indskrift er den samme, som fandtes paa det tidligere omtalte Relikvieskrin, er der Mulighed for, at dette Skab er identisk med dette Skrin.

Lysekroner. I Koret fandtes en stor Messinglysekrone, og i den brede Gang 2 store Messinglysekroner samt 4 Messing-Lysearme. I den søndre Gang var 2 store Messing-Lysearme. Paa den største Lysekrone, som nu hænger i Midtergangen, findes følgende Inskription: LAUS DEO ANNO DOMINI 1603 LOD CHRISTOFFER GRAA I SLAUGELSE OG HANS HOSTRUE ELISABETH GRA I S. BEKOSTE DENNE KRONE ALDENE THIL GUDS ÆRE. ANNO DOMINI I MEMENTO TE MORITU. TEMPUS ABIT, MORS VENIS FAC CITO, QUOD VELIS FAC BENE QUOD RUM DEBES. (Tiden gaar, Døden kommer, gør hurtigt, hvad du vil, gør godt, hvad du bør).

Christoffer (Nielsen) Graa var rimeligvis Handelsmand, thi 1611 har han leveret Vin til Antvorskov Slotskirke. 1631 nævnes han som Raadmand i Slagelse.

Paa den mindre Lysekrone, som hænger i Koret, findes intet Navn, men en Inskription, der imidlertid er vanskelig at læse, men rimeligvis lyder saaledes: O EVIG LYS OG RETTE HIMMELGLANDZ, DIT LYS OPTÆNDT I DISSE OM SIDEN DE HJERTER ATT RETTE ORDETZ KLARE SCHIN, VILFARENDE SIELE VEILEDER. INDERLIG ØNSKER DEE SIG OG SAMME NAADE SOM PAA JESSUM SICHTERI; ARMEN ER KÆRLIG VENTENDE. SLAGELSE 12. JUNY ANNO 1709.

1905 fandtes i Alterskabet en stor Bibel, *Frederik den Andens Bibel*; den blev istandgjort og ligger nu paa Alteret. Hvor denne Bibel stammer fra, kan man ikke bestemt sige, men fra min Barndom erindrer jeg, at en gammel Kone, Sophie, der boede i det saakaldte Væverhus ved Smedegades Landevej, ejede en saadan Bibel med Billeder, og denne Bibel laante vi tit i mit Hjem. Senere blev Sophie Mormon, og da hun skulde rejse til Amerika, solgte hun den til *Dr. Viborg*. Dette var rimeligvis den samme Bibel.

I Kirken fandtes forhen en Messebog, *Missale Hafniense*, trykt 1510, den findes nu paa det kongelige Bibliotek. Paa et Blad foran i denne Bog er skrevet:

H æ l e n C l e m e n s kone gaf calc og Disch til vor Hellig Frues alter i Sct. Michels Kirke. Sancta Maria Juva (hjælp, hellige Marie). Jens Nielsen aff vaaben oc Dorethe Tinhus met hendes daatter, Marene Portemans minde gaffve Wettersleff gaardt, deris arff oc oldeye for deris foreldris siele til

Hellig legems Altere i Slaugelse Kirke, orate posteri pro illis. Item haffuer kiercken en kalck med sin disk, tho Bibeller, tho Salmebøger, En Euangeliebog, En Graalle (Messesangbog), En ny testamenti, En kober Crusifix, forgiulte oc all, iij (3) smaa Liussestager, en rødt fløiiels kruffue kobe, ij (2) fløiiels hageler, endnu ij Røckelin, en messeserck, en Theche (Tæppe) offuer lieg, en Staal Stang, ij Flasker, ij Kofodt, it block, it kabiltoff, it kruuse, it handklede, it klede at henge for alterit om høitiiden. Item en Briigekiedel paa 1½ Tønde, en Ambolt, En hache, en Søgere, en Glaas flaaske.“

I Kirkens Hvælvinger var anbragt smaa forgyldte Stjerner paa blaa Bund.

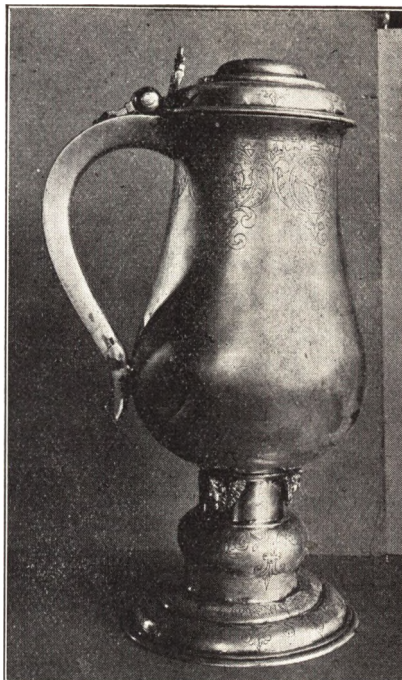
Kanden til Altervinen har en Inskription, som Lodning og Tidens Tand i Forening har gjort noget ulæselig, man kan læse følgende: *Peter Mogensen Graa Præst, Niels Rasmussen Graa og Morten Rasmussen Kirkeverier, denne Kande er gjort Gud til Ære, Sct. Michels Kirke til Gaffn, — — — der Welbyrdige Holger Gagge til Minde.*

Holger Gagge til Frøslev var Provst ved Roskilde Domkirke og havde derfor Højhedsret over Sct. Mikkels Kirke. Han udstedte 1609 et Dokument, i Følge hvilket han solgte nogen Jord og Haver, som tilhørte Kirken. Peder Mogensen Graas Ligsten findes endnu i det søndre Kapel.

Inskriptionen paa Kalken lyder saaledes:

„Anno 1592 lode Hr. Powel Andersen, Sognepræst, Christoffer Kore og Anders Bertelsen, Kirkeverie, lode giøre denne Kalck og Disk til Sct. Michels Kirke udi Slagelse.“

Oblat Æsken har følgende Inskription: *„Denne Ablatz Æske hafver Christen Madtson, Borgemester udi Slagelse og Maren Ibs Daatter foræret til Sct. Michaels Kirke Alter udi Slagelse. Gud til Ære, andre til god siun, Anno MDCLIII den 1ste Januar.“* Disken bærer kun Aarstallet 1749.

Alterkanden (1611)
(bruges nu atter ved Altergang).

Epitafier. Af Epitafier (Gravmæler) har der været adskillige, og i Hans de Hoffmanns Supplement til „Danske Atlas“ nævnes følgende, som til Dels staar anført i „Marm. Dan.“ Tome I pag. 140—142:

1) En polsk Adelsmand, Fokas Stafrovski, han døde 1592, er begravet i Koret, og en Ligsten har ligget over Graven. Denne Mand havde i Lifland kæmpet tappert mod Sverrig og Polen og blev 1575 taget til Fange af Danskerne, hvilket blev hans Held, idet han senere blev Minister saavel hos Frederik II som senere hos Christian IV. 2) Velbyrdige Johannes Andræ til Klexbül,

Epitafium over Erik Knudsen og Hustru (hænger i sønre Kapel).

død 1592. 3) Velbyrdige Christian Holck til Høigaard. 4) Borgmester og Raadmand Christoffer Graa, som skænkede den store Lysekroner, og ligeledes ved Gavebrev skænkede Aar 1615 100 Rdl. (hver Daler = 37 lybske Skilling), hvoraf Renten skulde være til at købe Lærred og Vadmel til fattige Børn i Slagelse Skole. 5) Johannes Knof, Rector ved Herlufsholms Skole, død 1619. 6) Arnoldus de Fine, Christian IV's Musikus. 7) Borgeren Erasmus Petri. 8) Commandeur Rosenpalm til Brorupgaard. (Inskriptionen paa Epitafiet er udslettet; men han hviler tilligemed sine Forældre og Familie i den aabne Begravelse. Justitsraad Poul Nielsen, adlet med Navnet Rosenpalm,

oprettede 1670 Brorupgaard af 7 øde Bøndergaarde. 1698 ses det, at Fru Anna Rosenpalm havde Jord ved Oxebroen). 9) I Koret er et smukt Epitafium over Jomfru Karen Høeg, Styge Høegs Datter, død 1610.

I Vaabehuset, som blev nedbrudt 1803, hængte et Epitafium med Portrætter af Erik Knudsen og Hustru, Anna Torkildsdatter. Erik Knudsen var fordem Køkkenskriver paa Sorø Akademi, senere Ridefoged og Kornmaaler paa Antvorskov og Raadmand i Slagelse; han døde 1652.

Ved Forordningen af 7. November 1682 blev det paany tilladt at opsætte Epitafier i Kirken, dog maatte de ikke koste mere end 300 Rdl., og maatte der kun være Inskriptioner paa dette, derimod ikke „Contrafejer“ (Portrætter).

I Koret findes følgende Mindestene, nemlig:

1. En Mindesten over Magister *Christian Clementin* med følgende latinske Indskrift: *Memoriæ Mag: Christiani Clementini erecta est hæc tabula qvi d: 23 Jul: St: n: 1672 Patre Mag: Clemente Clementino eccles: Sæby et Hallensløv Past: ac territ: Leonens: Præpos: Matre Johanna Barschera natus biennium et g circiter menses scholam Nestved: Slaglosian: duo propemodum lustra rexit et legato Musis slaglosianis 800 thal: simpl: stipendio animag Deo mandata d: 22 May 1707 ætatis 35to anno heb: 8 et 6 dieb: minus obiit in codo beatus in solo laudatus.*

Clementin var Rektor ved Latinskolen (1697—1707).

2. „*Peter Wöldike*, Professor og Rector ved Slagelse lærde Skole, født den 15. Maj 1741, død 23. Novbr. 1811. Ham, den gode og kloge Lærde, satte erkjendelige Disciple, høitskattende Venner, dette Minde.“

3. „Herunder hviler Støvet af den welædle nu salige Hr. *Anders Cabel*, fordem welfornemme Købmand i Slagelse. Født Anno 1714 i Martii Maaned. Død d. 2. December Anno 1772. Som blev nedsat i Sct. Michels Kirkes Choer den 7de December. For en æret Borger i Slagelse, nu en salig Indvaaner i Himmelen. Lyksalig Støv hvil her en Tid i Jordens Rige, indtil Basunens Lyd dig byder frem at stige, du da paa Engleskik din Frelser skal møde. Du største Fordeel fik som Kiøbmand da du døde.“

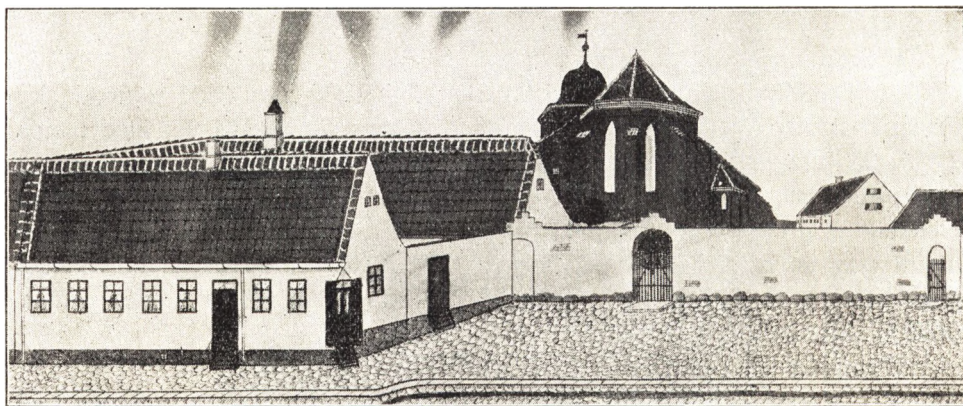
4. „Minde for *Diderich Top*, som var Sognepræst herudi Kirken i 26 Aar. Provst i 12 Aar. Født d. 23. Oktober 1723. Gift d. 23. July 1761. Død d. 20. Februar 1796. Han var en god Mand, en øm Fader, en trofast Ven.“ (Dette Minde er af Træ.)

5. „Her blev begravet den 4. Juni 1787 Commerceraad *William Hammond*, i hans Alders 80. Aar. Næsten 14 Aar derefter, den 14. Februar 1801, blev ved hans Side nedlagt hans anden Hustru, Fru Lovise Charlotte født Hagerup, i hendes Alders 74. Aar. Saaledes samlede Døden igjen tvende Venner, hvis ~~en~~rige ægteskabelige Forening den havde afbrudt. Ikke for deres 7

efterlevende Børn, ikke for deres øvrige efterlevende mange Venner, sattes dette Minde, det staar uforglemmelig i deres Hjerter. Kun Efter-Slægten, der ikke kjendte dem, skal Marmoret nævne tvende gode Mennsker.

Over Indgangen til Sakristiet har *Vaabenbrødre fra Slagelse og Omegn* opsat en Mindetavle over faldne Soldater i Krigene 1848—50 og 1864.

At Begravelser i selve Kirkerne har fundet Sted fra den tidligste Tid, har man mange Beviser for. Asker Ryg og hans Hustru Inge blev saaledes begravede i Sorø Kirke kort efter dens Opførelse 1151. I Sct. Mikkels Kirke er ingen saa gamle Ligsten bevarede. Den ældste Begravelse, man kender,

Bager Høyers Gaard og Sct. Mikkels Kirke 1850.

er fra 1591, og den ældste Ligsten, som man kender, er den over Kobbersmed Hans Olsen og Hustru fra 1599. Inden jeg omtaler de ellers bevarede Ligstene, vil jeg give en kort Redegørelse over Begravelsesskikkene i Fortiden.

Da Overdaadigheden ved Begravelser havde taget Overhaand, udstedte Christian V den 7. November 1682 en Forordning, som indledes saaledes: „Da stor Overdaadighed og unyttige Omkostninger af de fleste over deres Stand og Vilkaar med deres afdøde Forældres, Børns og Venners Liig Begiengelse og Jordefærd gjøres, hvorved Gud fortørnes, og mange (for at efterfølge de Daarliges Exempel, og af vrang Indbildning, at de afdøde derved sker nogen Ære og Tjeneste) saaledes over deres Evne forsætte deres Midler, at de det sent eller aldrig forvinder. Saa har Kongen villet give enhver Anledning til, som fornuftige Husholdere, snarere ved Sparsomhed og Gavnildhed imod de Fattige og Nødlidende, end ved skammelig Øselhed og syndig Overdaadighed at søge sig et berømmeligt Eftermæle.“

Denne Forordning var dog ikke meget spartansk, idet Grever, Geheime-raader, Friherrer, Riddere og Officerer af de højeste Grader maatte lade deres

Kister overtrække med Fløjls og beslaa med Messingplader og anden Zirlighed efter hvers Vilkaar beprydede, dog ingen Plader eller Billeder af Sølv dertil bruge eller noget lade forsøve eller forgylde, ei heller Kisten indeni med noget drage (betrække) under en Bøde af 500 Rdl.

Andre i Rangen samt Adelige og Privilegerede, Borgmestre og Raadmænd maatte lade Kisten overtrække med Baj, Klæde eller Læder og kun bruge Jernbeslag, dog uden Forsølvning eller Fortinning, ej heller lade Kisten indeni drage; ovenpaa maatte være en Plade af Messing med fire maadelige Hjørnebaand og Messingsøm, men uden Fryndser og deslige, under en Straf af 300 Rdl.

Alle andres yderste Liigkister maa ikke overtrækkes, ei heller til dem andet end Jernbeslag, slet og ret forarbejdet, nemlig 8 Haandgreber eller Ringe i det højeste, og ovenpaa Kisten en Jern- eller Blikplade med Aarstallet og den dødes Navn, ei heller maa nogen bruge Kiste af Eg uden de, som have murede Grave. Straf 50 Rdl.

Betalingen for at blive begravet i Kirken for dem, som ikke havde Ejendomsgravsted, var følgende:

I Koret og i Omgangene omkring dette og hvor Kapel findes 45 Rdlr. Det midterste Gulv til Taarnet 35 Rdlr., og hvor Korskirke er, regnes hele Kirken tvært over for midterste Gang. I de andre 2 smalle Gange (Sidskibene) 30 Rdl. Under Taarnet 20 Rdl. Hvilke Leiesteder forbliver de afdødes, uden Kisternes Forflytning paa 20 Aars Tid, og vil nogen paa Graven lægge Ligsten, betales desforuden til Kirken 10 Rdl.

Naar Latinskole-Elever skulde synge i Kirken ved Begravelser fik de, naar hele Skolen sang, 4 Rdl., for et Liig paa Kirkegaarden hel Skole 2 Rdl., halv Skole 1 Rdl. En Lectie 3 Mark, en halv Lectie 1 Mark og 8 Skilling, og de som begraves mellem 11 og 12 Fmd. 1 Mark og 4 Skilling.

Naar nogen bevilges deres Liig at begraves om Aftenen, skal de, som ere i Rangen og have Titel af Raad, give for dem, Hustruer og Børn 10 Rdl., de andre i Rangen 6 Rdl, og de, som ikke er i Rangen, 4 Rdl., og maa ingen mere synge for Lig i Gaderne, ei heller bære Voxlys for Liget paa Gaderne, men kan der gives 2 Voxlys til Alteret, som maa brænde medens Begravelsen foregaar. Forøvrigt fandtes der i denne Forordning 30 Paragrafer, alle omhandlende Begravelsesvæsenet.

At man i Fortiden, som Regel, naar man havde Raad dertil, ofrede meget paa fin Begravelse, forstaar man let af følgende Eksempel:

Hans Mathiasen Wulff, Kandestøber, og Hustru Erikke Meth Svane blev begravne i Kirkens Midtergang, altsaa 70 Rdl. alene for Gravstedet; dette var paa den Tid (1775) lig Værdien af 5 Td. Land, hver Td. Land 14 Rdl.

Den Mand boede i Matr. Nr. 265b; man kunde næppe tænke sig, at ret mange nu vilde bruge Værdien af 5 Td. Land for 2 Gravpladser.

Begravelser i Kirken blev forbudt ved Forord. af 22. Februar 1805.

Hvor mange, der er begravet i Kirken før 1756, da den første Begravelsesprotokol begynder, kan ikke oplyses. De, hvem Epitafium er opsatte for, er sandsynligvis ogsaa begravede her. Hans de Hoffmann nævner, at Oberstinde Rabe er begravet i Kirken 1681. (Oberst Rabe havde 1698 Jord i Nyvang ved Løvegades Port, og Vænget kaldtes efter ham „Rabes-Vænge“). Oberst-Liutnant Grambo 1712 og Frue 1715, Oberst Doneps Frue 1716, Oberst Schemling 1721, Oberst-Liutnant Galkofsky 1726. Ligeledes Byfoged og Købmand Villads Veinholt og Hustru fra Korsør, henholdsvis 20. December 1684 og 20. Marts 1684. Villads Veinholt var en Søn af Vinhandler og Købmand Daniel Veinholt og Broder til Hans Danielsen Veinholt, Byfoged og Postmester i Slagelse, saa det er rimeligt, at Slægten Veinholt er begravet i Sct. Mikkels Kirke.

Ved Kirkens Restaurering i 1873 blev en Del Gravsten optaget af Kirkens Gulv, nogle blev anvendt til Trappesten i Kirken, et Par Sten blev brugt som Overliggere over Vandrenden ved Slotsghades Port, men nogle enkelte blev opstillede i Kirken. Da Gravskrifterne paa disse Sten næppe er kendt af ret mange, vil jeg tillade mig at citere dem, forsaavidt de har været læselige:

1) „Herunder hviler ærlig velagte *Niels Jacobsen Tenover*, barnefødt i Jutland i Horsens, fordm Borger og fornemme Handelsmand der sammesteds, som med fornøfne sin kiere Hustru, Anne Rasmusdatter Jull, og efter den svenske Indfald der i Landet Anno 1657, hidover fløtte, døde saa her Anno 1659 udi sin Alder 28 Aar. Efterlod sig med sin Hustru en Søn og en Datter. Naar det behager Gud, hand da vil samle dem til dens Mand i sit Rige. Gud give dennem da en ærefuld Opstandelse“.

2) Paa samme Sten findes endnu en Gravskrift:

„Her under hviler udi Herren ærlig og velfornæme *Karl Christen Tor-kildson*. Barnefødt paa Mørckegaard udi Sjælland Anno 1615, tjente erlig oc velb. Mand Hr. Christoffer Urne, Stadtholder udi Norge for Handskriver og Stefningskskrifuer udi 8 Aar, oc døde her udi Slagelse til sin Søster Anna Tor-kildsdatter Anno 1694 udi hans Alders 79 Aar. Gud gifve hannem med alle tro Christene paa den yderste Dommedag en glædelig og ærefuld Opstandelse og det evige Liv. Amen“.

3) „Herunder hviler udi Herren erlig og velachte Mand *Anders Nielsen Kremmer*, fordm Borger og Handelsmand udi Slagelse, som døde Anno 1661 dend 5. Maj udi sin Alders 51 Aar, med sin salige Hustru, erlig, dyderig oc gudfrygtig Qvinde, Mette Jensdatter, som døde Anno dend 5. Juni udi

sin Alders 25 Aar“ (herefter følger deres 2 Børn, der døde som spæde).

4) „Denne Sten hafver Christen Matsen ladet bekaaste ofver erlig og velacht *Jacob Jenson Skiotte*, forrige Borger i Slagelse, som døde 1622 den 22. April, samt hans salige Hustru Maren Ibsdatter, som døde den 24. Januar 1653. Deres Sjæle erre i Guds Haand til den yderste Dag. Gud vil samle Legem og Sjæl efter sin Villie til det evige Lif. Samt hviler her oc under erlig og vel forstandig Mand *Christen Madtzøn*, fordm Borgemester i Slagelse 5 Aar og Kirkevæрге til Sct. Michaels Kirke 24 Aar. Døde den 7. Januar Anno 1654. Gud gifve hannem en glædelig Opstandelse“.

5) „Denne Steen er bekosted af erlig oc velacht Handelsmand *Niels Søfrensen*, Borger her i Slagelse, over sin hjærtekjære nu salig Hustroe, den erlig, dyderiig oc meget gudfrygtig Qvind Maren Peders Datter, som døde Anno 1675, 22. Juli udi sit Alders 39 Aar, efter at hun hafde lefvet et erligt oc meget kierligt Ægteskab med sin kjære Hosbond bemelte Niels Søfrensen i 14 Aar. Niels Søfrensen døde 5. November 1682, 52 Aar gammel. Af Herren velsignet med otte Børn, 5 Sønner oc 3 Døttre“.

6) „Herunder hviler i Herren agtbare og velfornemme nu salige Mand *Bunde Nielsen*, fordm Borger og Handelsmand i Slagelse, som døde Aar 1699 den 13. Marts i hans Alders 64 Aar. I lige Maade hans elskelige Hustrue, den dydsirede og Gud elskende Matrone, Maren Nielsdaatter, som døde Anno 1726, 9. Juni i hendes Alders 64 Aar Efter de hafde lefvet tilsammen et kierligt Egteskab 19 Aar og afiled med hinanden 5 Sønner og 2 Døtre. Gud give dennem en ærefuld Opstandelse paa Dommens Dag. For Christi Schild“.

7) En Ligsten over Præsten *Peder Mogensen Graa*, død 1627. Han ligger med sine tvende Hustruer, *Johanne Ovesdatter*, død 1611, og *Chartrine Bertelsdatter*, begravet foran Alteret. (Inskriptionen paa denne Sten er næsten ulæselig).

Minde over Borgmester Mogens Jacobsen og Karen Clemensdatter. (Findes nu ogsaa i Koret.)

8) „Her under hviler den i Lifvet, hos alle behagelig, efter Døden hos Gud, salige Borgemester *Mogens Jacobsøn*, som ved sin Indgang i Verden, der skeede i Aarhus i 1650 den 10. Marts, kom i det lefuendes Mantal oc Register i sin Fremgang i Verden var i de retlefuendis Samquem og kjerligen indloed sig med hans efterlatte Hustrue Karen Clemmensdatter, velsignet med 4 Børn, 2 Sønner og 2 Døtre. Gik saa siden hen paa Dydens Trappe til Ære og Berømmelse her til Raadstuen i 20 Aar indtil 10. Martij 1698, da Gud hjemfordrede hans dyrebare Sjæl efter at hand ved 48 Aars priselig Lefnet i alle retdømmendes Minde havde gjort sig udødelig. Thi tro Kærlighed og Oprigtighed var indtil det Hjerte brast. I sin Udgang af Verden kom han uel i de dødis Tal hos os, men i de himmellefuendis hos Gud, huor hans Kiereste skal samlis til sin sal. Mand, naar det behager Gud at afhente hinde, som skede 17... i hindes Alders ... Aar“.

9) „An. 1732 d. 10. Februar aflagde *Anniche Poulsdatter Bie* sine 28 Aars Svaghed. I dito Aars ufrugtbare Ækte-Skab med Niels Jacobsen Borch, Ringsted og Slagelse Scholers Rector i 35 Aar, som i Jesu Guds Søns Tro haaber, at dend hand nu længes efter blandt Englenes mange Tusinde“.

10) „Herunder hviler hederlic hølærd Mand *Knud Hansen*, ford. Conrector i Kiøbenhafns, derefter Rector i Slagelse oc siden Hofpredicant paa *Anderschou*“.

11) „Her liger begrævit erlig oc velacht Mand *Lydick von Minden*, fordom Koning Frederich den 2. oc Koning Christian den 4.s Berider paa *Anderskov*, som døde den 9. November Anno 1627 udi hans Alders ... Aar, oc hans første Hustru var *Johanne* ... som døde den 8. Maj 1621 udi hendes Alders 50 Aar oc lefvede tilsammen udi Echteskab udi ... Aar. Disligeste liger her begrafven erlig oc velacht Mand *Eyler Pedersen*, Koning Christian den 4.s Berider sammesteds, som Gud heden kaldte den ... Anno 16.. i sit Alder ... Aar oc hans Hostru *Else Knudsdatter* som oc s. døde den ... Anno 16.. i hindis Alder ... Aar oc lefvede i Echteskab med hindis første Hosbunde forne ene *Lydick von Minden* udi 7 Aar oc med hindis anden Hosbunde *Eyler Pedersen* i ... Aar. Gud gifve dennem alle englelig Opstandelse og det evige Lif“. (Stenen er ikke helt læselig.)

12) „Herunder hviler i Herren højagtbare, velvise og velfornæme nu sl. Mand *Albret Matzøn*, fordom Borgemester i Slauelse, som salig hensof 1696 ... i ligemaade hans kiere Hustru, den dydzirede og Gud elskende Matrone *Maren Hans Datter*, som sl. døde 1689 23. Januar i hendes Alders 67 Aar. Efter at de hafde lefvet tilsammen et kierligt Egteskab 31 Aar og afled med hinanden 2 Døtre. Gud gifve dennem en ærefuld Opstandelse paa *Dommens Dag*“.

13) „Herunder hviler ærlig, viis og velfornemme Mand *Erik Knudson*,

forige Ridefoged paa Andtvorskof Slot og Raadmand udi Slagelse, som salig hensof 1652 udi hans Alders 49 Aar. Med sin kiærlige Hustru, erlig, dydig og gudfrygtig Qvind, *Anne Torkildsdatter*, som lefvede med hannem 14 Aar og hensof i Herren 16.. udi hendes Alders Aar visseligen forvente en glædelig Opstandelse“.

14) Endnu findes en Ligsten, men Inskriptionen er ulæselig, den er aldeles afslidt.

Efter Kirkens Begravelsesprotokol er der dels i den aabne Begravelse og i Kapellet, dels i Koret, Sakristiet og Kirkens Gange begravede i Tidsrummet fra 1756 til 1805 omkring 70 Lig.

Alt i alt har jeg Navnene paa over 100 Personer, som er begravede inde i Kirken fra 1591 til 1805; men at der er begravet langt flere er aldeles sikkert, og at Luften inde i Kirken ikke kan have været god med saa mange Lig paa en saa lille Plads er jo indlysende; det var jo ogsaa dette, som gav Anledning til, at man 1805 forbød at jorde Lig i Kirken.

Jeg vil nu nævne nogle af de i den Tid mest bekendte Mænd, som fra 1756 blev begravede i Kirken:

1) Ritmester *Køller* lod sin Frue *Johanne Ursula* begrave udi Sct. Michaels Kirke 1. Juni 1756 Kl. 10 lige for den store Kirkedør.

2) Den 4. April 1758 blev Raadmand *Mørk* begravet i Tværgangen lige for Koret, lige ud for Prædikestolen. Alle Klokker ringede, og hele Skolen sang.

3) Monsiør Farver *Christen Stenholm* og Madame Bartholine, født Tamdrup, sal. Stenholm, døde den 10. September 1758 og blev begge begravne udi en Grav. Der blev ringet med alle Klokker i Byens Kirker, begravet den 12. September s. A. 2 Jule-Voxlys blev givet til Alteret med tilhørende Flor og Plader. Manden 51 Aar gl. og Mad. 46 og 9 Maaneder gl.

4) Monsiør *Augustinus Taks*, Købmand og Handelsmand samt Kirkeværge for Sct. Michaels Kirke, blev begravet udi fornævnte Kirke den 18. Januar 1765 og lagt imellem Koret og Brudgomsstolene (de 2 øverste Stole var henholdsvis Brude- og Brudgomsstole). Givet 2 Jule-Voxlys med Plade og Flor. Sang og Klokkeklang.

5) Velædle Birkedommer *Dinesen* lod sin sal. Kiereste (Hustru) begrave udi Sct. Michaels Kirkes Capel ved siden af Mad. Stubs lukte Stol, Else Wilhelmine Byberg, den 26. November 1770. Skolen sang, alle Klokker ringede. Givet 2 Jule-Voxlys til Alteret med Flor og Plade. Den 17. Mai 1773 blev Dinesen begravet i Capellet.

6) Den 25. Januar 1771 lod velædle Raadmand og Postmester Dreyer sin afdøde Kiereste Agnete Huseviæg begrave i Capellet med Sang og Klokkernes Ringning samt Julelys til Alteret.

7) Høiædle og velbaarne Hr. Conferensraad, Amtmand *Frederik Løvenørn*, Ridder af den store Brandenburgske Røde Kors Ærin, blev bisat i den aabne Begravelse den 6. November 1779, 64 Aar gl. Hele Skolen sang, alle Klokker ringede. Givet 2 Jule-Voxlys til Alteret med Flor og Plade. (Han var Ejer af Lille Antvorskov.)

Som disse ovenfor nævnte Begravelser foregik de fleste, dog kunde der være Forandring, som følgende viser:

8) Oberst, Baron *v. Wettersheim* blev indsat i den aabne Begravelse den 24. Februar 1767, 51 Aar gl., uden Sang og Klang. (Var Ejer af Lille Antvorskov.)

Hans Olsens og Hustrus Gravsten.

Under et Reparationsarbejde i Kirken 1916 fandt nuværende Brandassistent *P. Nielsen* under Gulvet midt i Korgangen en Ligsten. Nationalmuseet blev underrettet om Fundet, og Stenen blev taget frem. Det viste sig at være en Gravsten over „ærlig og velagtede Kedelsmed *Hans Olsen*, Borger i Slagelse, som døde i tride paaskedag Aar 1591, oc hans kiere Hostru ærlig oc gudfrygtige Qvinde *Maren Pedersdatter*, som døde Aar 1599 den 29. Juli. Gud gifve dennem en salig Opstandelse“.

Denne *Hans Olsen* var tillige Borgmester. Stenen er nu opstillet i Kirken ved Indgangsdøren.

Som før omtalt blev der ogsaa fjernet Gravsten fra Kirken under Restaureringen i Halvfjerdserne; af disse har man senere fundet et Par Stykker. Den ene var en Gravsten over Præsten, Magister *Niels Jensen Korsør*. Denne Gravsten fandt man ved „Skiddenrenden“ ved Slotporten, hvor den anvendtes

som Bro. En anden Gravsten fandtes ved Foden af Kirken lige ved Trappen og ud imod Politistationen. Det viste sig at være et Minde over Skræder *Christoffer Lauritzen* og dennes Hustru; *Lauritzen* var Borgmester fra 1602 til 1619. Disse Gravsten er anbragt paa Stendosseringen mod Fisketorvet

sammen med en Gravsten over *Købmand Hans Abelin Schou* og Hustru. Den har tidligere ligget paa Kirkegaarden, kom herfra til Antvorskov, da Kirkegaarden nedlagdes, men er altsaa nu igen anbragt ved Kirken.

Kirkegaarden. Det var jo ikke alle, der kunde blive begravet i selve Kirkerummet, det var kun for Velhavere, men selv paa Kirkegaarden, der laa omkring Kirken, var Gravstederne inddelt i Klasser, eftersom Rang og Stand fordrede det. Kirkegaarden var inddelt i fire Kvarterer, og af de forskellige Begravelser, man kender, ser det ud til, at man er gaaet frem efter en stigende Skala, 1ste Kvarter var saaledes for de fattige, 2den Kvarter for Militæret, 3die og 4de Kvarter for Haandværkere og Borgere. 1ste Kvarter laa Nord for Kirken længst fra denne, lige ved Muren, hvor det gamle Raadhus har staaet, her begravedes 20. Juli 1756 „Delinqventen Peder Giese, forhen Møller i Hestemøllen paa Slotsgade“. Han var bleven henrettet med Sværdet paa Byens Rettersted, og ved Kongens naadigste Tilladelse blev han begravet paa Kirkegaarden. 2det Kvarter laa Øst for Kirken; her begravedes Rytter Johan Madsen 28. August 1756, „Østen for Kirken, hvor Garnisonen har sit Leiersted“. 3die og 4de Kvarter laa Syd for Kirken, 3die Kvarter rimeligvis Syvest og 4de Kvarter Sydøst for Kirken, saaledes at disse Kvarterers Grænse laa midt for Kirken, hvor det store Lindetræ nu staaer. Ved dette Lindetræ blev 27. Februar 1790 Generalmajor *Carl Joseph v. Wolffgeil* begravet, han var Oberst ved det sjællandske Rytterregiment. Efter hans sidste Vilje blev han nedsat i en 6 Alen dyb Grav i Stenbroen ved Lindetræet, skraas for Kirkedøren. Paa Kisten blev der lagt Tømmer, derpaa Brædder, „saa og et Par Alen Kampsten og derpaa Graven fyldt med Jord, planeret og igen belagt med Stenbro“.

Kleinsmed *Christen Faith* blev 2. Decbr. 1777 begravet i det 3die Kvarter, alle Klokkerne ringede, og hele Skolen sang; Stadsmusikant Nicolai Torberg, Organist ved begge Kirker, blev begravet 28. Juni 1788 i 4de Kvarter.

Valby By havde sin egen Gravplads Nordvest for Kirken. En Selvmorder maatte ikke begraves paa Kirkegaarden, i hvert Fald ikke uden Kongens særlige Tilladelse. En Ryttersoldat, Erik Christensen, der skød sig med en Pistol, blev „udført“ af Natmanden og begravet i Galgebakken (1784). En anden Selvmorder, Trompeter Skinning, blev dog med Kongens allernaadigste Tilladelse begravet paa Kirkegaarden 1746 (Sct. Peders K.).

Efterhaanden som Byen voksede, var det naturligt, at Kirkegaarden blev for lille og praktisk var det jo heller ikke at have Kirkegaarden liggende midt i Byen.

Man anlagde derfor en *Assistens Kirkegaard* Øst for Byen. 10. August 1831 var der Licitation over Opførelsen af et nyt grundmuret Lighus med Be-

boelse paa den nye Assistents Kirkegaard. Det hele var anslaaet til et Beløb af 1685 Rdlr. 3 Mk. og 2 Sk. Den første Graver hed *Richter* og var tillige Gartner.

Den første Begravelse fandt Sted 4. August 1836 og beskrives i „Vest-sjællandske Avis“ saaledes:

„Den høitidelige Indvielse af den ved Slagelse, for Byens Menigheder indrettede, Assistents-Kirkegaard blev i Torsdags foretagen. Under Ringning af Byens Klokker blev det første Liig baaret ud til det for de Hensøvede bestemte Hvilested. Amtmanden, Hr. Kammerherre v. Stemann (Distriktsprovst Olrik var ved Embedsforretninger hindret fra at være tilstede) og den største Deel af Byens Embedsmænd og Borgere sluttede sig til Følget, der drog igiennem Byen, og derfra hen ad den smukt anlagte Vei, der fører giennem Liighusets Port, til Kirkegaarden. Dennes Indgang var lige saa smagfuldt, som betydningsfuldt betegnet med 2de Søiler, over hvilke en Bue bar Korsets Tegn, omgiven af en Glorie, i hvis Middelpunkt Forsynets Sindbillede fremtraadte. Efter at Psalmen Nr. 211 af et talrigt Børnechor var afsiungen, fremstod Sognepræsten til St. Mikkels Kirke, og udviklede for en talrig Forsamling Kirkegaardens Betydning for enhver Kristen, og for Enhver især, som skulde her søge hine Kiæres Grave. Efter Talen, der sluttedes med Bøn, istemte Choret Psalme Nr. 217, under hvilken den Afsiæledes Liig blev ledsaget til dets Hvilested, og med den christelige Gravindvielses Ord blev Støvet overgivet til Støv.“

Den sidste Begravelse paa den gamle Kirkegaard fandt Sted 1858.

Kaptajn J. C. Johansen.
Saaret ved Dybbøl, død 19. April.

Krigrerbegravelse. Kaptajn Jens Chr. Johansen døde 19. April 1864. Hans Lig førtes til Slagelse, og 26. April fandt Jordefærden Sted fra Sct. Mikkels Kirke under megen Højtidelighed. Præsten, Dr. Viborg, holdt en gribende Tale, og ledsaget af Byens Borgerkorps og et meget stort Følge blev Kisten baaret til Kirkegaarden af Vaabenbrødre. Fra alle Huse vajede Realskolens Elever sig til Følget, de bar florumvundne Faner og nedlagde en Laurbærkrans paa Kisten. Borgercorpset skød 3 Salver over Graven. Senere blev Graven flyttet, da man rejste Mindesten over ham.

Af kendte Mænd hviler paa Kirkegaarden: Dr. Viborg, Kultusminister J. C. H. Fischer, Arkitekt F. A. Thomsen, Læge Fraenkel, Landstingsmand, Tobaksfabrikant Vilh. Lange og hans Søn, Fabrikant Siegfred Lange.

Kirkegaarden er udvidet 2 Gange, først mod Syd og senere mod Nord, Areal 5,5 ha. Det nuværende Ligkapel er bygget 1885. Op til Kirkegaarden mod Øst er en lille Jødekirkegaard.

Restaurationen i 1873—76.

Da Kirken gennemgik den store Restaurering, blev mange interessante Ting fjernet fra Kirken. Da det næppe har været for at skaffe Penge, at man solgte væk af Kirkeinventaret, og da Dr. Wiborg var en overmaade intelligent og kunstforstandig Mand, er det ikke til at forstaa, hvorfor man bar sig saaledes ad. At man fjernede den smukke Døbefont og erstattede den med en af Cement giver maaske et Fingerpeg om Tidens Smag. Det vil i hvert Fald være den bedste Undskyldning for den ellers umotiverede Handling. Heldigvis, maa man dog sige, havnede en Del af Sagerne paa Herregaarden „*Rosenfeld*“, og ved lidt Offervillighed kan disse Ting maaske atter komme tilbage til Kirken igen.

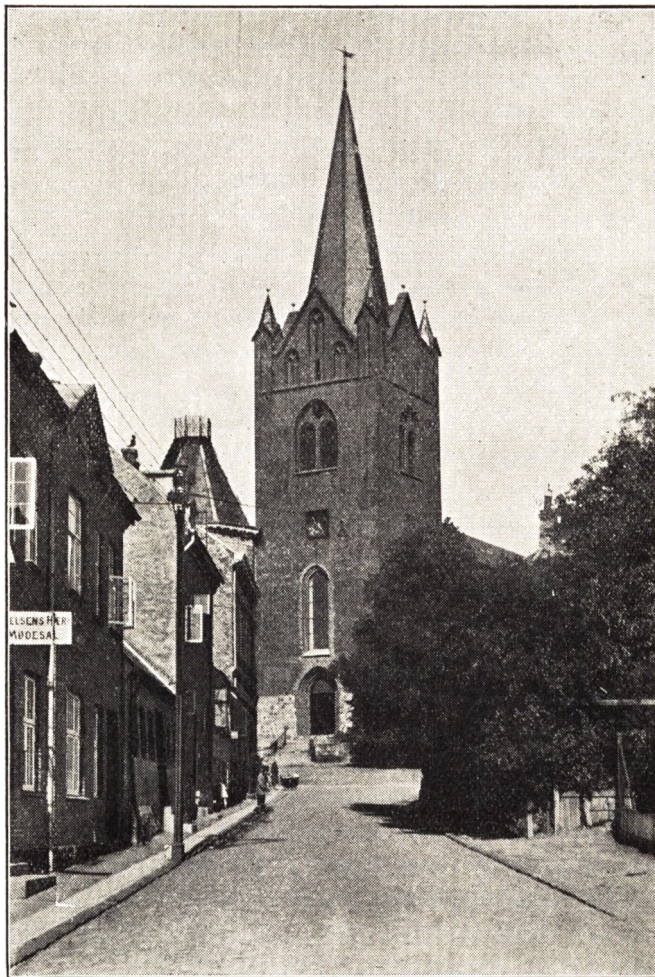
Musæumsdirektør *Carl V. Petersen* har i et Interview til „*Sorø Amtstidende*“ fortalt om sine Drengaar i Slagelse, og han udtaler: „Man havde det mærkelige Indfald at bortsælge alt, hvad der fandtes i Kirken af gamle Epitafier og Malerier! Man fik naturligvis ikke meget for dem! Men vi boede i en Ejendom, som tilhørte *Veksellerer Abrahamsen*, der interesserede sig for Antikviteter, rimeligvis for at handle med dem, og han købte en Mængde Ting fra Kirken og opbevarede dem i en Bagbygning, som vi kaldte „*Magasinet*“. Der var Epitafium ved Epitafium, gamle Malerier og Senge og Kister og Skabe med mærkelige Udskæringer. Og jeg husker, at *Møddingbrædtet* i Gaarden var et gammelt Maleri paa Træ.“

Som en Pendant til Inskriptionen af 1333 anbragtes efter Restaurationen en lignende Inskription, der fortæller, at Restaurationen fuldendtes 1876.

I Kirkens Kor blev der 1903 opsat nogle Glasmalerier, malet af *Overgaard*. Pengene til disse fik man af den Komité, der samlede Penge ind til Kristiansborg Slots Genopbyggelse. Da der ikke blev Brug for disse Penge, mente Komitéen at kunne anvende dem paa denne smukke Maade; senere blev der imidlertid gjort Fordring paa Pengene, der var indsamlet til et bestemt Øjemed, og Byen maatte da betale Beløbet.

Senere er der kommet et nyt Orgel i Kirken, paa hver sin Side i Skibet under Hvælvingerne. Dette Orgel kunde jo være noget kønnere, og Kirkebestyrelsen har sikkert heller ikke noget højere Ønske, end at Forskønnelsen kan ske inden Kirkens 600-aarige Jubilæum i 1933.

— Viden om i hele Sydvestsjælland ser man Sct. Mikkels Kirkes Spir rage højt op over alle Bygninger i Slagelse, ja selv fra Storebælts-Færgerne kan man i klart Vejr tydeligt se Kirken, og man maa mindes vore Forfædre, der, ved at anbringe Kirken saa højt, forstod at give denne en skøn Beliggenhed.

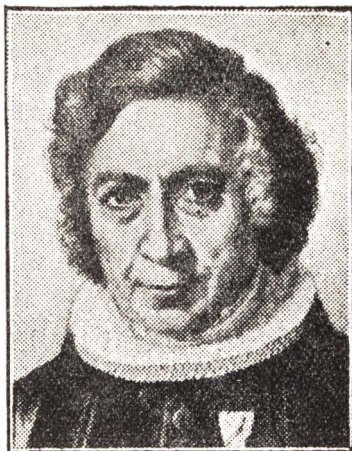

Sct. Mikkels Kirke set fra Stenstuegade 1930
(man ser tydeligt det nylig anbragte Vindue over Indgangen).

Gid den blive staaende til evige Tider, fortællende om den Kultur, der altid vil virke ophøjende paa vort Sind.

Sognepræster ved Sct. Mikkels Kirke.

- 1431 *Jens Nielsen.*
1444 *Hr. Oluf.*
1460 *Knud Markvardsen.*
 ? *Nils.*
1533 *Anders Jacobsen.*
1562 *Jørgen Nielsen.*
1575 *Mikkel Adamsen Othsing.*
1591 *Poul Andersen.*
1592 *Christopher Kore.*
1596 *Peder Arvidsen.*
1608 *Peder Mogensen Graa*, Provst 1621, døde 1627. Fik Fuldmagt til sammen med Hr. Poulsen i Taarnborg at føre Proces mod Peder Basse til Sørup angaaende en Gaard i Vettørslev, givet til Guds Legems Alter. Sagen vandtes.
1627 *Niels Jensen Corsør* var her allerede 1624, maaske som Peder Mogensens Medhjælper, Provst 1629, døde 1640.
1636 *Peder Willadsen*, kaldet 1636, ordineret 10. April 1640, Provst, Biskop i Viborg 1661, hvor han døde 1673. Den ældste Kirkebog (Vielsesbog) begynder 1640, ført af P. W. til 18. Januar 1661.
1661 *Hans Allesen Bunkeflod*, blev under Svenskekrigen arresteret af Svenskerne, mistænkt for forræderisk Anslag, han dømtes til Døden, men blev i sidste Øjeblik benaadet, takket være sin energiske Hustru, der fik fremskaffet den forlangte Løsesum. 16. April 1661 blev han Sognepræst ved Kirken og 1668 Provst over Slagelse Herred. Han døde 1678.
²⁰/₁₁ 1669 *Niels Lauritsen Langaa.*
1678 *Jesper Jørgen Hammermüller* (fungerede som Sognepræst).
¹⁸/₁₁ 1684 *Peder Møller.*
¹³/₉ 1697 *Johan Clemensen Bartscher (Bartscher)*, senere Provst.
³¹/₇ 1744 *Christian Jensen*, senere Provst.
²²/₇ 1746 *Frants Thestrup Jensen Stampe.*
³/₉ 1762 *Niels Bjørn Tødsleuf.*
⁶/₁₀ 1769 *Diderik Petersen Top.*
¹⁵/₄ 1796 *Dr. th. Frederik Plum*, senere Biskop paa Fyn.
¹⁷/₂ 1804 *Niels Studsgaard Fuglsang.*
²/₅ 1833 *Gerhard Giese Salicath*, senere Provst (havde saa mange Embedsforretninger, at han daarligt kunde overkomme dem).
²⁶/₆ 1848 *Dr. th. og phil. Andreas Gottlob Rudelbach*, om denne Præst

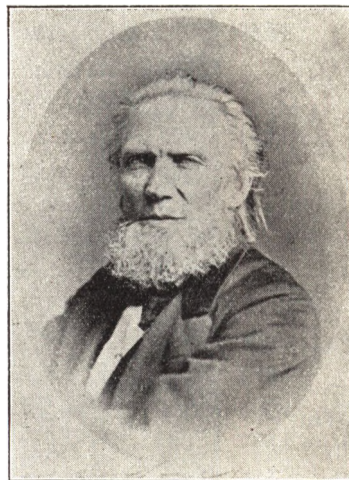
A. G. Rudelbach.

siges det, „at han prædikede Kirken tom“. Det var ikke paa Grund af manglende Viden, thi han var en overmaade lærd Mand, og det er meget sandsynligt, at han netop var for lærd til at kunne forstaas af en Menighed!. Før R. kom til Slagelse, havde han været Superintendent (Biskop) og *Pastor primarius* i Glauchau i Sachsen og var her en ypperlig Forkæmper for Lutheranismen. Da han imidlertid blev uenig med Kirkeconsistoriet, nedlagde han sit Embede og rejste tilbage til Danmark. Medens R. i de yngre Aar tildels delte Grundtvigs Anskuelse, endte han med at blive dennes Modstander baade i Skrift og Tale. Han har udgivet mange Skrifter.

¹⁶/₁₂ 1862 Dr. phil. *Carsten Friis Viborg*.
Var en meget dygtig Prædikant, han var Grundtvigianer og for-
maaede hurtigt at fylde Kirken
igen med trofaste Tilhørere. Un-
der Krigen 1864 holdt han mange
gribende Prædikener og særlig
maa nævnes hans Storebede-
dagsprædiken, som han udgav
under Titlen „Folkeforsyndelse
og Folketugten“. Var ogsaa en
dygtig Kunsthistoriker. Døde
¹¹/₃ 1883.

¹³/₂ 1884 *Christian Ferdinand Sorterup*.
1900 *O. N. Glarboe*.
1916 *F. C. G. Schepelern*. 1923 Stifts-
provst i Viborg.

1924 *K. V. Tonsgaard*, udnævnt til Provst for Slagelse Provsti ⁴/₁₂ 1931.

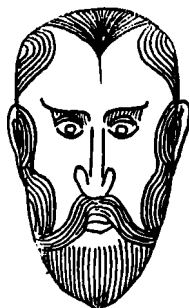

C. F. Viborg.

Sognekapellaner og Præster til Hejninge:

1584 *Jens Nielsen*.
1592 *Christopher Kore*.
1615 *Niels Jensen Corsøer*.

- 1621 *Hans Oluffsen Sæby.*
 1623 *Daniel Samuelsen Schrøder.*
 1630 *Daniel Bartholomæussen Krop.*
 1631 *Frederik Hansen Sthen.*
 1665 *Oluf Lauritsen*, nævnes som en begærlig og processyg Mand, der for Indtægternes Skyld stævnedes han hver Præst baade Bunkeflod, Langaa, Møller og Bartsker.
 1713 *Christopher Eriksen Lynow.*
 1724 *Hans Rasmussen Kjep.*
 1746 *Hans Terkildsen.*
 1754 *Godske Nielsen From.*
 1760 *Jens Jensen Wahl.*
 1775 *Chr. F. Platou.*
 1788 *Eiler Hammond.*
 1797 *Henrik Eiler.*
 1799 *Hans Bastholm.*
 1801 *Rasmus Kjerulff.*
 1818 *Peter Uldahl Andreas Rüs* til 18/4 1836.
 1836—1862 var Sognepræsterne tillige Præster ved Hejninge Kirke.
 1862 *Jonas Christian Richter.*
 1874 *Leopold Ernst Ludvig Tobiesen*, blev senere Provst og besad store administrative Evner, har skrevet „Den grundtvigske Folkehøjskole“.
 1877 *C. F. Sorterup.*
 1884 *Michael Gerhard Frederik Brøndsted.*
 1912 *O. H. Nyholm.*
 1926 *J. J. Volf.*

Stiliseret Hoved paa Lampetterne i Koret. (ca. 1580.)

Sct. Peders Kirke er højt beliggende ved Hjørnet af Herrestræde og Bredegade; den er en Korskirke med firkantet Kor (Skibet er 26 Alen langt og indvendig 11½ Al. bredt. Kirken har sit Taarn mod Vest, Vaabenhus i Syd og et Sakristi paa Kirkens Nordside. (Traps „Danmark“).

Af den oprindelige Kirke, der er opført i det 12te Aarhundrede af utilhugget Kamp, staar endnu Skibet, og af Vinduerne, der var ganske smaa og rundbuede, ses endnu et paa Nordsiden og to paa Sydsiden. Endvidere er Sidemurene af det kun lidt smallere Kor bevaret. I Slutningen af det 13de Aarhundrede blev der foretaget en betydelig Udvidelse, og Kirken blev ombygget i gotisk Stil. Koret forlængedes et betydeligt Stykke mod Øst og afsluttedes med en lige Gavlmur (Altervæg), der fik Hjørnelisener og et Par smalle spidsbuede Vinduer (disse er nu blændet); lignende Vinduespar har ogsaa de andre Sider haft. Samtidig begyndte man ogsaa at give Kirken Hvælvinger, ialt 5, hvis Ribber hviler paa smaa, murede Hjørnesøjler; Skibets vestlige Hvælv er dog ommuret ved Restaurationen 1662—64. Ikke meget yngre end Koret er den nordre Korsarm, der er opført ud for det gamle Kor, her er ogsaa Hjørnelisener og tætsiddende Vinduespar, i Gavlen har der vist været anbragt en tredobbelt Vinduesgruppe. Noget yngre er den søndre Korsarm (ca. 1350), Sakristiet og Vaabenhuset (15de Aarhundrede). Af det oprindelige Taarn styrtede det meste ned 1660, og i Faldet medtog det den vestlige Del af Kirken (se under Svenskekrigen, Side 33). Man maatte nu foretage en Hovedreparation, og da der hertil skulde bruges mange Penge, blev der 18. April 1662 udstedt et kongeligt Brev, hvori befaledes, at hver Kirke i Sjællands Stift skulde give 4 Rdlr. til Sct. Peders Kirkes Restaurering. Samtidig med denne Istandsættelse (1662—66) opførtes det nuværende Taarn (1664) af Bygmester Hans Spirhugger. Han døde 1683 paa Antvorskov Slot og blev begravet i Kirken under Taarnet; i I Begravelsesprotokollen (begyndt 1645) staar følgende:

Ærlige og Velagtede Mand nu salig Hans Spirhugger, født i Wien og død paa Antvorskov Slot den 21. December 1683, i hans Alders 76 Aar 7 Maaneder gammel, her under begravet, til hvis Amindelse den Sten med Slottets Bevilling og Arvingernes Samtykke er opsat i Stedet for den Sten de vilde lade lægge paa hans Grav og det øfrige som nogen Hjælp til dette nye Orgel i Kirken anvendt.

Han ligger begravet i Taarnet, i sine sidste Aar fik han frit Ophold paa Slottet og boede i Løngangen. Rester af Mindetavlen sidder endnu indvendig i Taarnet.

Samtidig med Istandsættelsen af Sct. Mikkels Kirke kunde Sct. Peders

Kirke ogsaa i høj Grad trænge til et grundigt Eftersyn, men det kneb ogsaa her i høj Grad med Pengene, derfor bar man sig lige saa praktisk ad, som man havde gjort det med Sct. Mikkel's Kirke.

I Maj 1816 blev følgende bekendtgjort:

Mandagen den 27. Maj førstkommende om Formiddagen Kl. 10 bliver paa Slagelse Raadhus afholdt offentlig Licitation over Arbejdet ved Taarnspirets Nedtagelse af Slagelse Sct. Peders Kirke og et Vinkeltags Anbringelse paa Taarnet i dets Sted, Klokkernes og Klokkestolens Flytning samt ellers over en almindelig Reparation paa bemeldte Taarn og Kirkens øvrige Bygninger, hvorunder især Murer- og tillige Tømmer- og Glarmester-Arbejdet er indbefattet, alt paa Conditioner, som ved Licitation vil være fremlagde, og som forud er til Eftersyn paa mit Contor.

Slagelse den 14. Maj 1816.

Stabell.

Denne Licitation blev dog ikke til noget, hvilket fremgaar af følgende senere Bekendtgørelse:

Ifølge Forlangende af Inspektionen for Slagelse Sct. Peders Kirke blev, formedelst indtrufne Forhindringer, den til Afholdelse Mandag den 27. d. M. bestemte Licitation over Reparation paa bemeldte Kirke m. v. udsat indtil nærmere Bekendtgørelse.

Stabell.

Senere blev det dog til Alvor, og den 12. August 1818 kunde man meddele, at det nu var lykkedes at skille Slagelse By af med dens smukkeste Spir.

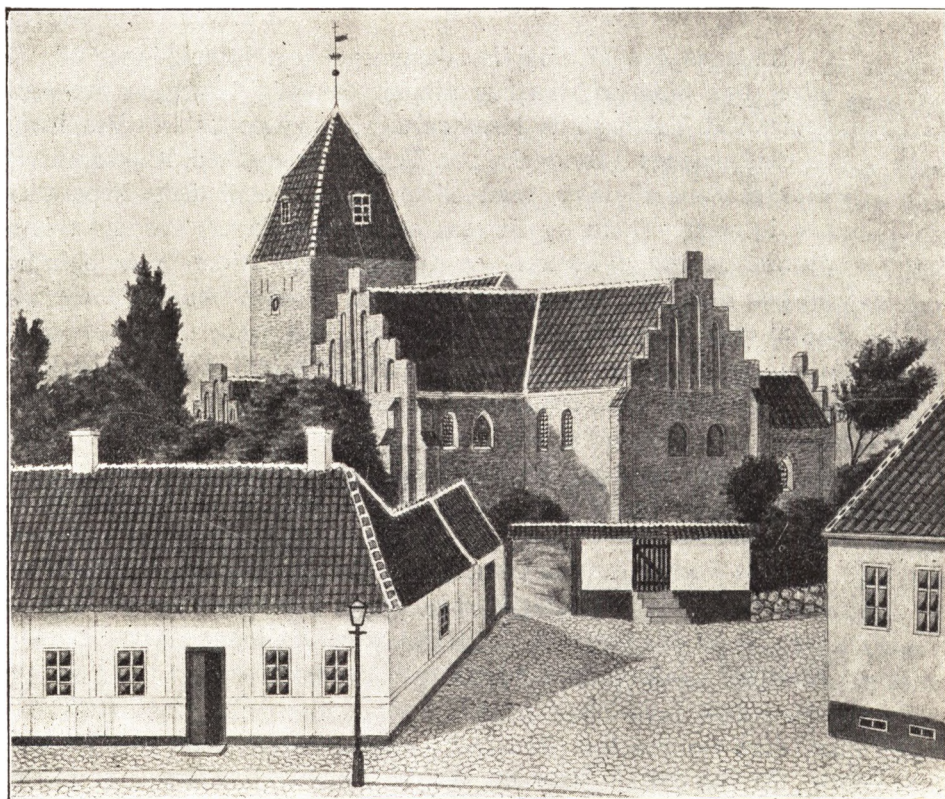
„Paa nærværende Tid bliver en Hovedreparation foretaget paa Sct. Peders Kirke, da Kirken ikke besidder Evne til at belægge Taarnet med ny Bedækning, og den gamle er forfalden, saa bliver dette nedbrudt og et hollandsk Tag opført i dets Sted. I Dag den 12. Aug. 1818 blev Spiret lykkelig nedtaget ved Hjælp af Rejsbom og uden Stillage, saa at der ikke skete nogen Skade ved det farlige Arbejde, hvis gode Udførelse gør Hr. Tømrermester Meyer megen Ære.

Paa Fløyet var at læse Frederik den 3dies Navnetræk 1664. Spirets Højde var 36 Alen, delt i 3 Afsnit, det nederste var belagt med Bly og Spidsen med Skifersten.“

11. Maj 1819 blev ved Auktion bortsolgt fra Kirken 3 Lpd. 5 Pd. gl. Kobber, 19 Skp. 3 Lpd. 7 Pd. gl. Bly, det solgtes i smaa Portioner, paa

samme Maade solgtes en Kirkeklokke, der var slaet i Stykker. Ved en tidligere Auktion var bortsolgt andet gammelt Materiel.

Kirken blev taget i Brug 10. Oktober 1819.

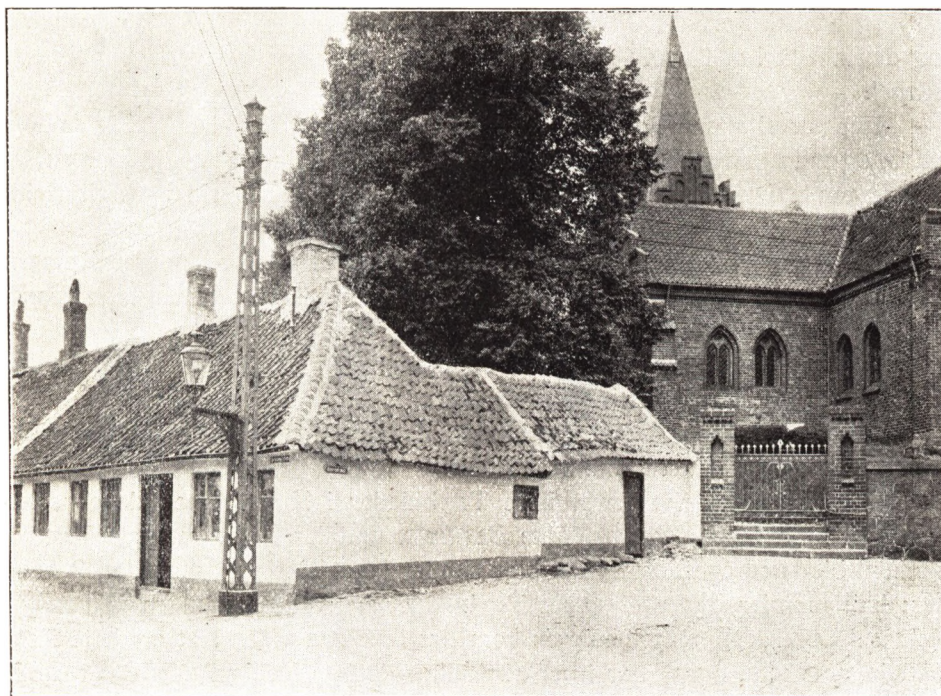
Sct. Peders Kirke ca. 1865.

Senere blev den søndre Korsarms Gavl istandsat (1871), og Taarnet blev forhøjet betydeligt og forsynet med 4 takkede Gavle og et spidst fire-sidet Spir, skiferdækket og ca. 36 m højt. (Arkitekt Chr. Hansen.)

Det ser ud til, at man, saa snart Sct. Mikkels Kirke er bleven restaureret, har faaet Øjet op for, at Sct. Peders Kirke ogsaa kunde trænge til en Reparation. Saadan gik det i Begyndelsen af det 19de Aarhundrede ligeledes i 1870erne, og da man i 1830 paabegyndte Sct. Mikkels Kirkes Frilæggelse, tog man ogsaa fat paa Frilæggelsen af Sct. Peders Kirke. Lillebror maa ikke staa tilbage for Storebror!

Den Restauration, som Kirken blev underkastet 1879—80 var meget omfattende, og det er vel nok den, der har bevirket, at Sct. Peders Kirke er en

ualmindelig hyggelig Kirke. Arkitekt Herholdt ledede Arbejdet. Kirken blev indvendig dekoreret i middelalderlig Stil under Ledelse af Prof. J. Kornerup. Den gamle Altertavle fra Antvorskov Kirke blev erstattet med en ny, som

Kirken 1914.

bestaar af et Midterparti og to Sidefløje med smukke Malerier af Maleren A. Jerndorff. Billederne forestiller, i Midten: Kristus for Raadet, den venstre Fløj: Peders Fornægtelse og den højre: Bekendelsen. Den romanske Granitløbefont, der har Form af en ottekantet kapitællignende Skaal med ejendommelige Kors og Liljer, har staaet i Antvorskov Slotskirke. Den gamle Prædikestol fra ca. 1610 blev erstattet med en ny, udskaaen i Egetræ; under denne staaer en tosædet gotisk Munkestol (fra Antvorskov?). Rester af Prædikestol og gl. Altertavle findes paa Taarnets Loft.

Paa Væggen, over de to Østvinduer, er der 1879 afdækket et lille Kalkmaleri, malet ca. 1350; det forestiller Kristus paa Korset og Maria og Johannes.

I Slutningen af det 18de Aarhundrede fandtes i Alterbordet en Relikvieæske, den opbevares nu paa Nationalmusæet.

Hellig Anders' Kapel. 12. November 1419 er der udstedt et latinsk Pergamentsbrev af Biskop Johannes i Roskilde. Heri omtales, at Dronning Margrethe havde udsat en Sum Penge, som skulde bruges til at læse Sjælemesser for, hver Dag til evig Tid, til Bedste for hende selv og hendes Forfædre. Den ene af disse skulde læses i Roskilde Domkirke og den anden i et Kapel i Sct. Peders Kirke i Slagelse, kaldet *Hellig Anders' Kapel*.

Her har vi altsaa Beviset for, at der har været et Kapel til Hellig Anders' Ære, og man kan sikkert regne med, at det har været godt søgt, naar en saa højtstaaende Dame som Dronning Margrethe vilde betro sin Sjæl til Hellig Anders' Forbøn.

Hellig Anders' Kapel har været det nordre Kapel (den nordre Korsarm af Kirken); om Hellig Anders er begravet her, kan ikke afgøres, men usandsynligt er det ikke.

Der har oprindeligt været et Hellig Anders' Billede i Kirken, det fandtes i Kirken 1744, men er senere forsvunden.

Herefter er der et andet Træbillede, der har faaet Skyld for at forestille Hellig Anders og senere endnu et tredje.

Der har rimeligvis været flere Træbilleder i Kirken, men de er efterhaanden forsvunden. Pastor *Hans Bastholm* omtaler, at et gammelt Træmonument blev nedtaget, og da det blev sønderslaget(!), fandt man deri 2 Mønter; han omtaler ogsaa et andet Træbillede, som maaske burde undersøges (slaas i Stykker!), men heldigvis kom det ikke saa vidt. Det er dette Træbillede, som man ogsaa har troet at skulle forestille Hellig Anders, det findes endnu i Kirken, det var tidligere opsat paa Muren indvendig i Korsbygningen paa Kirkens søndre Side (Qvistgaards Skoleprogram 1831), men ved Hovedrestaureringen 1879—80 blev det hensat i Sakristiet. Billedet forestiller den hellige *Dionysius* og er nu opstillet i Koret under en gotisk Baldakin.

Rimeligvis har dette Helgenbillede staaet paa et Sidealter i Kirken, det stammer fra det 14.—15. Aarhundrede.

Naar man betragter Billedet, ser man, at Panden og Issen er afhugget; i den højre Haand har han Bispestaven, og i den venstre Haand bærer han den afhuggede Del af sit Hoved med Bispehuen over (disse Ting er dog først kommen til ved en nylig foretagen Restauration).

Dionysius var den første Biskop i Paris, han led Martyrdøden, men efter Sagnet stod han op, tog sit Hoved i Haanden og vandrede med det til et Sted Nord for Paris, der efter ham blev kaldt St. Denis, og her blev han begravet. Det er denne Vandring, man ser fremstillet paa Billedet, men af Skønhedshensyn har man ikke fjernet hele Hovedet, men kun Panden og Issen.

Den hellige Dionysius
(før Restaurationen).

Den hellige Dionysius
(efter Restaurationen).

Sct. Hans Kapel. Ligesom i Sct. Mikkels Kirke har der ogsaa været flere Altere i Sct. Peders Kirke, men heller ikke her kender man dem alle; men i hvert Fald har der ogsaa været et Kapel for Sct. Hans. 1453 omtales saaledes et Skødebrev paa nogle Gaarde og Jord, liggende til Sct. Johannes Kapel, og 1533 tilskødede Sognepræsten, Peder Jensen, nogen Jord, liggende til Sct. Hans Alter, til Skræder Niels Madsen.

Dette Kapel har rimeligvis været i den søndre Korsarm. Sct. Johannes eller Sct. Hans kan være to Personer, enten Johannes Døberen eller Apostelen Johannes, men det mest sandsynlige er, at Sct. Hanskapellet har været viet til Johannes Døberen.

Vasa sacra. Kirken ejer 2 Sølvkander, Kalk og Disk og en Oblatøske af Sølv. Den største og smukkeste Sølvkande bærer følgende Indskrift:

Alterkande.

Alterkande.

MARCUS WOHNSEN RAADMAND UDI SLAUGELSE OG HANS HUSTRU METTE SOPHIA RASMUS DATTER. WI TOU HAFUER FORÆRET DENNE ALTAR KANDE TIL SANCTE PEDERS KIERCKE UDI SLAUGELSE ANNO 1696. 88 Lod.

Modsat Inskriptionen er „Den hellige Nadver“ indgraveret.

Den anden Kande har følgende Indskrift:

HANS JACOBSON ABEL, FORPACTER PAA ANTORSCHOV SLOT, OG HANS HUSTRUE ELISABETH PETTERS DAATTER HAFVER AF CHRISTEN KÆRLIGHED GIVET DETTE LIDET TIL STE PEDERS KIRCHIS ALTER I SLAUGELSE ANNO 1696. Paa Laaget er graveret: GUID ALLENE ÆREN. 51 Lod.

Sølvkalken bærer i Kanten under Fodstykket følgende Indskrift:

*Anno 1694 ist diese Kelch Gott zu Ehren von Herren Obrist-Leutnant
Andreas Buggenhagen zu Slagelse Kiercke in Zeeland verehret.*

Oblatæskan har følgende Inskription: J.E.S.K. B.I.P. Høre til S.P.K. 1687.

Endvidere findes 2 Messing Døbefade, i det inderste er der indgraveret et bibelsk Motiv, der temmelig sikkert forestiller Johannesdaaben, 2 Malmlysestager og en syvarmet Messinglysestage (givet af Godsejer Hvidberg, „Idagaard“).

I Kirken er 6 Lysekroner, en større og 5 mindre, den større er mærket R + J + S J + R + D Anno 1907. Ved Prædikestolen en stor Malmlysearm til 3 Lys. Tillige findes et stort Krucifiks.

Der har tidligere været Ur paa Kirken, der har ogsaa været opbevaret en Fanestang, i hvis øverste Del der stod HBVM samt to Kaarder.

I Taarnet er nu 2 Klokker (før 3) med Indskrifter, paa den største staar i 3 Linier:

Si deus pro nobis, quis conta nos. Jeg hør till Sancti Peders Kircke y Slafvils. Thi Lavris Matzen i Kjøbinghagen støbte mig af nøi war tha bøi. Anno MDLII. Christiern Nielsen og Thomas Nielsen Kirck Werrier same thiid.

1907 blev Klokken omstøbt, og der blev da tilsat følgende Inskription:

*Til Jesu Kristi Ære!
Det tone højt i Sky,
og her er godt at være
i Herrens Kirkely.*

De Smithske Klokkestøbere i Aalborg gjorde mig om Aar 1907.

Den anden Klokke er fra 1907, og paa den staar: Paa dit Ord vil jeg ud-kaste Garnet. De Smithske Klokkestøbere i Aalborg gjorde mig Aar 1907.

Der findes flere Ligsten indmuret i Vaabehusets Væg, deriblandt en over *Mechteld uxor Arnoldi Hamp*, død 1324, en over *Albertus Skytte*, død 1347, en tredje er prydet med Vaabenskjold, 2 Drikkehorn og Inskriptionen: *Hic jacet Nicholaus Brun de Hyllatorp, requiescat in pace. Amen*, en fjerde med Portræt er over *Johanne Hans Riber*, død 1630.

Johanne Hans Ribers Gravsten.

Ved sidste Restauration blev en Del Kister nedgravet paa Sct. Peders Kirkejord og paa Sct. Mikkels Assistens Kirkegaard.

Begravelser i Kirken. Ifølge Kirkebogen er der fra 1648—1797 begravet ca. 85 Lig i Kirken. I den søndre Korsarm var baade Borgmester Marcus og Rasmus Wohnsens aabne Begravelse, Marcus Wohnsen begravet 14. Juni 1709.

I Koret var der en aaben Begravelse under Gulvet.

17. Septbr. 1710 blev velbaarne Etatsraad og Embedsmand *Christen Vind* paa Antvorskov begravet om Aftenen Kl. 8 og indsat i Obrist *Münchhausens* Begravelse.

18. Maj 1724 blev Major *Korf* begravet i den nordre Korsarm. I den aabne Begravelse er bl. a. Apoteker *Hans Casper Nichels* og hans Hustru nedsat.

Lørdagen den 10. Juni 1753 Kl. 10 Formiddag blev afgangne Ritmester *Gottlieb Lange*, som var 87 Aar gl., begravet i det nordre Kapel i Kirken. Hans Sporer blev ophængt med militære Ceremonier og under Sang af hele Skolen og Ringen med alle Kirkens Klokker.

14. Marts 1755 blev velædle Hr. *Just Michael Aagaard*, personel Capellan hos Pastor Ørsted, begravet i Koret ved den søndre Side af Alteret. Her sang ogsaa hele Skolen (Latinskolens Elever) og alle Klokker ringede (Sct. Peders, Sct. Mikkels og Hospitalskirkens Klokker). Der var tillige Sørgeomusik i Kirken, og der blev givet Vokslys med lange Flor til Alteret.

Der blev opsat et Epitafium (er nu ophængt i Koret) over hans Grav, og Inskriptionen herpaa slutter saaledes:

„*See! saa kort er Livets Tid,
Agt det Læser, bed og strid.*“

(Han døde kun 26 Aar gammel).

2. Septbr. 1760 blev Borgmester og Hospitalforstander *Rasmus Wohnsen* indsat i Forældrenes aabne Begravelse i den søndre Korsarm.

8. Maj 1761 blev Velædle og Højlærde Pastor *Christian Ørsted*, Sognepræst til Sct. Peders, Antvorskovs og Hospitalskirken, begravet i den aabne Begravelse. Prædikenen holdtes af Søren Tuxen, Vemmelev, og Ligfølget bestod af de Højadelige, Magistraten o. fl. Hele Skolen sang, alle Klokkerne ringede, og der blev givet Lys til Alteret.

3. Marts 1777 blev Generalmajor *Claus Gude* nedsat i den aabne Begravelse i Koret.

3. Septbr. 1787 blev Regimentsfeltskærer *Reisiger* begravet øverst i den lange Gang ved Døren.

29. Juni 1796 blev „den bekendte og alsidige Borgmester og Byfoged samt Herredsfoged i Løve Herred *Anthony Smith*“ begravet i Sct. Peders Kirkes Kor.

Den sidste Begravelse i Kirken fandt rimeligvis Sted 13. Oktbr. 1797,

Sct. Peders Kirke set fra Herrestræde 1916.

det var *Frederik Valroth Gery*, Major Rambusch's Søn, der blev nedsat i den murede Begravelse i Koret.

En tidligere i Kirken anbragt Trætavle (nu, medtaget af Tidens Tand, anbragt paa Loftet) bar følgende Inskription:

Haabets, Sjælens trygge Anker, beskiæmede icke Den i Livet Velærværdige og Høilærde nu Sal. Hr. Rasmus Brun, født Anno 1725 af Forneme Borger Forældre i Kjøge. Han pløjede ved Studeringer paa Haabet og blev ved Dyd og Duelighed Delagtig i Haabet, da han 1752 blev først kaldet som Missionarius Ordin: til Godthaabs Colonie i Grønland, hvor hans 9 Aars Arbejde af Gud velsignet, grønnes. Derefter 1761 Slotspræst ved Anderskov Sampt Sogne Prest til St: Petri Meenighed og Hospital i Slagelse. Endelig fik han ved Haabets Anker Hold udi en salig Død 1771 d. 17. Januar Havnen

*i Øje og Himlen i Eye der Forventende sin Trofaste Ægte Mage Magd:
Cathr: Windekilde, som med en eneste Daatter sørgeligst Efterlever.*

Paa Kirkegaarden ved Kirken bliver ikke anlagt flere nye Gravsteder, og der vil endnu kun blive foretaget et Par Begravelser. Slægten Møllensbachs Gravsted er det sidste Gravsted, der vil blive sløjfet (1993). Følgende er bl. a. begravet paa Kirkegaarden: Kancelliassessor, Byfoged Gude, Byfoged J. B. Lassen, Kaptain, Consumptionskasserer J. H. Lindberg, Godsinspektør, Justitsraad E. Richter, Generalkrigskommissær M. J. C. von Herbst og flere af den Kjerulffske Slægt.

Assistentskirkegaarden i Mariendalsallé er anlagt 1886 og udvidet 2 Gange. Aar 1926 opførtes et Kapel med Ligbrændingsovn.

Kirken er selvejende og Sognekirke for den mindre vestlige Del af Byen og for Sct. Peders Landsogn. Ved Kirken er ansat en Sognepræst, som tillige er Præst ved Hospitalskirken.

Kirkens reelle Formue er ca. 52,000 Kr. Afløsningssummen for Tiende er 59,844 Kr.

Kirkens Præster.

Hellig Anders, der menes at være død omkr. 1205.

Johannes Ribe, nævnes 1432.

Mathis Mathisen, 1437.

Lauridtsen, nævnes 1459.

Peder Jensen, 1490.

Anders Hintze, første Præst efter Reformationen, 1542.

Jens Pedersen Lerche, nævnes 1562 og 1574, senere Provst.

Jens Ibsen Weile, nævnes 1592, død 1617.

Poul Theophilus, døde 1618.

Magister *Niels Strange*, 1618—1627.

Magister *Anders Jensen Aalborg*, 1627—1654, hans Kaldsbrev lyder saaledes: Vi Sognemænd i Sct. Peders Sogn, Kirkeværge Hans Jensen Ribber, Kirkeværge Anders Skomager, samt Borgere i Slagelse *Bendt Skomager* og *Rasmus Nielsen*, endvidere Ladefogden *Jens Hansen i Holmstrup* og *Anders Eggertsen i Hyllerup* og *Niels Pedersen i Landsgraf* udvælger og kalder herved den 1ste Juli 1627, hæderlige og høylærde Magister *Anders Jensen* til at vorde og blive vor kære Sogneherre og Sjælesørger.

Magister *Casper Jørgensen Hammermüller*, 1654—1682, ogsaa Provst.

Jens Pedersen Munk, 1677—1693, Capellan hos Forgængeren og gift med dennes Datter.

1684 blev Antvorskov Menighed henvist til Sct. Peders Kirke.

Kirkens Indre.

Magister *Mathias Cassel*, 1693—96.

Magister *Johan Clemensen Bartscher*, 1696—97, gift med Forgængerens Enke.

Sct. Peders Kirke i Sne 1926.

Peder Jacobsen Paulin, 1697—1707.

Magister *Foch Albertsen With*, 1707—1729.

Christian Sørensen Ørsted, 1730—61, gift med Forgæng. Datter. Hans yngste Søn, S. C. Ørsted, var Fader til de herømte Brødre H. C. og A. Sando Ørsted. 1730 skulde Præsten prædike paa Antvorskov for Christian VI, ved denne Prædiken maatte Kapellanen ved Sct. Mikkels Kirke, Hans Kjep, hjælpe ham.

Rasmus Bertelsen Brun, 1761—71.

Carl Vilhelm Lund, 1771—1801.

Hans Bastholm, 1801—46 (omtales senere).

Christian Henrik Biering Benzon, 1846—53.

Georg Christian Mechlenburg Branner, 1854—84.

Johan Clausen, 1885—95.

Christen Møller 1896, Provst i 1904 og Aaret efter Biskop i Aalborg. Har udfoldet en betydelig Forfattervirksomhed, bl. a. Lærebøger i Bibelhistorie.

H. Hagemann, 1906—07.

Aage Møller, 1907—1931. Provst 1920. Vel nok paa Grund af en ministeriel Skrivelse, angaaende Embedsmænds Alder, tog Provst Møller selv sin Afsked. Er nu flyttet til Lendemark paa Møen og er endnu en søgt Foredragsholder.

O. C. Holmgaard (indsættes som Præst ved Kirken 6/3 1932).

En Klokkers Livsvilkaar. *Jens David*, som var Klokker ved Sct. Peders Kirke 1695, beretter, at der var tillagt Embedet følgende Indtægter:

Til hver af de tre store Højtider kunde indkomme 8 Slettedaler. Til Sct. Hansdag skulde han have 2 Skill. af hvert Hus i den Del af Slagelse, som tilhørte Sct. Peders Bysogn, denne Indtægt naaede aldrig 1 Slettedaler.

Til Julen skulde han have 1 Daler af Bysognets Beboere i Forening.

Af *Holmstrup By* fik han til Jul af hver Gaard 2 Skp. Byg, 1 Brød og 5 Skill.

Af *Hyllerup* og *Landsgrav* havde han af hver Gaard 4 Skill. og 2 Skill. af hvert Hus til Jul.

Men, bemærker Klokkeren, man kan ikke stole paa disse Indtægter, da mange glemmer at betale!

Landsgrav skulde til Paaske yde Klokkeren 350 Æg, men da han selv skulde indsamle dem, var det kun et mindre Antal, han fik ind.

Af en Kirkebonde fik han 1 Pund Korn og 12 Skill. (1 Pund Rug eller Hvede = 3 Td. 2 Skp., 1 Pd. Byg = 4 Td., 1 Pd. Havre = 6½ Td.).

Klokkerboligen bestod af et lille 5 Fags Hus uden Gaardsplads og Have, senere fik han et 5 Fags Hus til, det laa et andet Sted. Som en stor Begun-

stigelse nævnes det, at her var Jernkakkellovn, men Klokkeren beklager, at han ingen Ildebrændsel har.

Klokkerens Embedsdragt bestod af snævre, sorte, uldne Strømper, sorte Knæbenklæder, sort Klædes Trøje med Bælte om Livet, samt om Halsen en hvid pibet eller glat, broderet Krave. Over Skulderen var heftet en kort sort Kappe og som Hovedbedækning anvendtes en lille sort Calot.

Kommer man fra Vest mod Slagelse ser man tydelig Sct. Peders Kirke, den rager jo ikke saa højt op som Sct. Mikkels Kirke, men kommer man nærmere, og man gaar ind i Kirken, betager den En ved sin Hygge. 1930 købtes Graver Ibsens Hus, der laa paa Hjørnet ved Kirken, og i November 1931 er Hjørnet reguleret, saaledes at Indgangen til Kirken er nok saa monumental som før.

Udskaaren Figur paa Munkestolen. Billedskærerarbejde paa den gamle Prædikesto!

Frue Kirke. Navnet Fruegade fortæller endnu den Dag i Dag, at der her har ligget en Kirke, der hed Frue Kirke eller „Vor Frue Kirke“. Denne Kirke var indviet til Jomfru Marie. Det ser ud til, at den er ophørt med at bestaa som Kirke samtidig med Reformationens Indførelse; thi 1551 gav Kong Christian III Slagelse Borgere Tilladelse til at nedrive „deres øde Kirke, kaldet vor Frue Kirke“.

Det første, man véd om Frue Kirke, er, at den Aar 1382 ejede en Gaard

paa Smedegade, 1426 gav Forstanderen for Helligaandshuset, Jens Nielsen, Livsbrev paa en Toft, der laa i Fruerløcke, til *Niels Jensen Bager*, 1441 faar *Hermann von Lippen* Skøde paa en Toft. 1448 udlejede *Niels Pedersen-Smøvelund*, der baade var Præst og Kirkeværge ved Kirken, en Kirken tilhørende Bod til *Peder Jensen* og Hustru. 1484 skøder *Jep Herluffson* en Have ved Frue Kirkes Have til *Mathias Sverdfeger*, og 1541 solgte Raadmand og Kirkeværge *Anders Jacobsen* en Kirken tilhørende Gaard paa Fruegade og Have paa Skovsøgade til *Hans Skomager*.

I den Tilladelse, som Kongen gav 1551, stod, at Materialet fra den nedrevne Kirke kun maatte anvendes til Sct. Mikkels Kirkes, Præstegaardens, Skolens og Raadhusets Bygninger.

Af Jorder ejede Kirken det senere kaldte *Poulsbjergvænge*, *Fruevænge*; denne Jord gik senere over til Sct. Mikkels Kirke, hvoraf der indtil Afløsningen er svaret Landgilde, og Fruerløcken Nord for Byen, foruden forskellige Huse og Haver i Byen.

Efter at Kirken var nedbrudt, blev der senere opført en mindre Bygning i Kvadrat. Denne Bygning var nærmest et Kapel, det solgtes 28. Marts 1739 ved Auktion for 39 Rdlr. Kirkegaarden kaldtes nu for „De Fattiges Kirkegaard“.

Senere fik Kirkegaarden Lov at passe sig selv, hvilket fremgaar af følgende Skrivelser, først i et Brev, som Biskop Balle skrev til Pastor Plum angaaende en Ansøgning fra Madam Kickebusch om at faa anbragt et Rækværk om hendes Have ind mod Frue Kirkegaard:

„Det maa gøres paa billigste Maade. Det var bedst, at de Fattiges Kirkegaard overlodes til en Mand der fra Byen mod, at han vedligeholdt Indhegningen. Kirkeværgen skulde saa vaage over, at Kirkegaarden ingensinde forstyrredes af Mennesker eller Kreaturer.“ (17. Juli 1799).

Dette har nok ikke kunnet lade sig gøre, thi i en Erklæring af 16. Februar 1801 skriver Pastor Plum saaledes:

„De Fattiges Kirkegaard var ved min Embedstiltrædelse 1796 overleveret til Klokker Saabye saaledes, at han maatte benytte sig af Græsset imod at vedligeholde Hegnet og holde Kreaturerne ude. Men jeg finder Kirkegaarden overalt saa forfalden og Hegnet alle Vegne aabent for Mennesker og Kreaturer.

Efter mange Erindringsbreve blev Gærdet nogenlunde istandsat. Det er bekendt, at der i forrige Sommer har været tøjret Kreaturer paa Kirkegaarden, og at man endog har gjort Vanskeligheder ved at lade Lig begrave der, fordi Græsset derved beskadiges. Man overlod det nemlig til Kirkeværgen at sørge for Orden og at antage den Mand som Vedligeholdelsen og Fordelene efter Resolutionen af 17de Juli 1799 skulde tilfalde, og Kirkeværgen paatog sig

selv begge Dele, hvorved han kom til at kontrollere sig selv. Bedre var det vist, at en paalidelig Mand i Byen kunde paatage sig Hegnets forsvarlige Vedligeholdelse uden at have anden Fordel deraf end at kunne slaa Græsset.“

Den gamle Kirkegaardsport stod endnu i 1680 ud til Fruegade, der den Gang kun var et smalt Stræde, og lige op til Hjørnet af Skovsøgade.

1833 blev Kirkegaarden nedlagt, og 28. Marts 1856 blev Borgereskolen, som man byggede paa dens Grund, indviet.

Af Præster kender man: *Torben Nielsen* 1398, Hr. *Anders* 1401, *Niels Pedersen Smøvelund*, der nævnes til 1466, *Anders Jepsen* 1490. Den sidste Præst var sikkert *Anders Nielsen*, der i 1551 fik Lov at oppebære Kronens Part af Tienden i Vemmelev Sogn.

Indtil Kirkegaarden blev nedlagt, stod der to Murpiller med to Trælaager, som dannede Indgangen til Frue Kirke. (Se Billedet S. 134).

I 1898—99, da man byggede Gymnastikhuset til Skolen, fandt man en Del store Kampesten, som rimeligvis var Grundsten af den nedbrudte Frue Kirke.

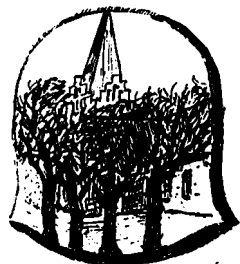
Andre Gudshuse. Vi har nu atter faaet en *Vor Frue Kirke* i Slagelse, denne Kirke er af Katolikerne rejst i Frederiksgade og har faaet en udmærket Beliggenhed for Enden af *Sct. Mikkelsgade*. Ved denne Kirkes Bygning har en tidligere Plan, der gik ud paa at føre *Sct. Mikkelsgade* igennem til *Løvegade*, faaet sin Dødsdom.

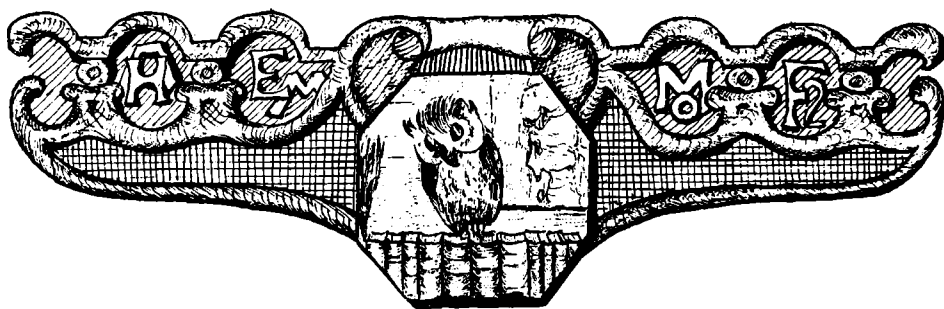
Kirken blev med sædvanlig katolsk Pragt indviet i Foraaret 1931. Tidligere benyttede Katolikerne et saakaldt Kapel, beliggende i *Tordenskjoldsgade*.

I *Løvegade* er 1896 opført en *Baptistkirke*, „*Bethania*“.

Metodisterne har i *Absalonsgade* sin egen Kirke, indviet 6. Novbr. 1923. Den hedder *Mathæuskirken*.

Missionshuset „*Philadelfia*“ i *Herrestræde* er opført 1893.

Skolerne.

FRA KLOSTERSKOLERNE, hvor Munkene underviste, og til Nutidens Skoler, hvor dygtigt uddannede Lærere underviser Ungdommen, er et meget stort Spring, og hvad der i de Aar er udstedt af Forordninger, Reskripter o. l. til Skolens Forbedrelse er vist vanskeligt at danne sig et Skøn om. En Ting kan man dog sige med Bestemthed, og det er, at Skolevæsenet altid har staaet højt i Danmark, og at Danmark stadig staar som et af de mest oplyste Lande i Verden.

Dette Forhold har Slagelse selvfølgelig ogsaa været præget af, og Slagelse har endogsaa haft Ord for at være en god Skoleby, selv om den til Naboby har Sorø med sin store Lærestalt. Et Bevis herpaa er det jo, at Undervisningsminister *Borgbjerg* foreslog at lægge et Seminarium her i Byen og netop ud fra den Anskuelse, at Slagelse havde et udmærket Skolevæsen.

Latinsk Skole. Oprindelsen til den Skole, vi kalder Latinskolen, maa søges paa Antvorskov, her var, medens det var Kloster, en Latinskole, hvor Eleverne kunde forberede sig til Universitetet, som dog først oprettedes 1479. Antvorskov maatte underholde 12 Studenter ved Universitetet, men i Tidernes Løb har Klosteret ikke altid ment at skulle paatage sig denne Forpligtelse, thi Kongen maa af og til minde Klosteret om denne Opgave. Saaledes befalede *Kristian III* 1557 at underholde „saa mange, som der er paalagt dem og at udvælge saadanne, som der er Haab om kunne blive lærde Mænd og komme til at tjene Religionen; det maa ikke være Personer, som kun et eller faa Aars Tid vilde studere, men Folk, som vilde fulddrive deres Studier og blive ved Skolen.“ (Kancelliets Brevbøger.) Samme Aar nævnes

det, at der er en Læsemester *Frantz Mogensen* paa Antvorskov (Læsemester ansattes 1551).

Ved Antvorskovs Ophør som Kloster flyttedes Skolen til Slagelse og indrettedes, hvor nuværende Matr. Nr. 262 ligger. Forholdene har nok ikke været gode nok for Skolen, thi allerede 1616 blev Skolen flyttet hen i den gamle Kirkelade, som nu bruges til Politistation.

Den tidligere Skolebygning indrettedes til Bolig for Rector (i Forhuset), og til Høerne benyttedes et Hus, der laa længere tilbage (paa Kirkegaarden). Før boede Rector i Lerches Gaard.

Det var Kristian IV, der fra Skanderborg gav Bestemmelsen om den ny Skole i Slagelse den 11. September 1616.

Den forhenværende Latinskole. 1926.

Af Kongens Bestemmelse nævnes:

At hele Huset indtages til Skolen til 5 Lectier (Klasser), og at Døren bliver ved den nordre Ende. En Vindeltrappe til Loftet ved den vestre Side og rundt i Skolen skal være en Gang, 4 Alen bred, mellem de 4 Lectier hen til den 5te, som skal være Skolemesterens og ligge tværs over i den søndre Ende.

Der skal anbringes to Kviste, en ved den nordre Ende og en ved den søndre, begge ud mod Kirkegaarden, mod Øst. I den nordre

Kvist skulde der indrettes en Bolig for en Hører (Lærer), delt i 2 Kamre, og Skorstenen skal gaa derigennem, saa at der kan opsættes Kakkellovn og ligeledes være et Kammer, hvor der kan musices.

Taget skal ses ordentlig efter og om fornødent forsynes med nye Vingesten.

Der skal anbringes 2 store Vinduer paa den vestre Side foruden det, der allerede er, og ligeledes 2 paa den østre Side foruden det, der kan anbringes i den gamle Dør, alle Vinduerne skal være med „Jærn udi“, saa de kunde være aabne om Sommeren.

Der skal laves Træbænke til de 5 Lectier og 4 Stole til de 4 Hørere samt en dobbelt Stol til Skolemesteren. Alt andet, hvad der ellers skal bruges, giver sig af sig selv, som det vil være fornødent at anskaffe, saaledes at man kan begynde straks paa Foraaret, Gud til Ære og Ungdommen til Bedste.

Af disse Bestemmelser kan man forstaa, at der i Aarenes Løb er foretaget en Del Forandringer med den gamle Kirkelade, og betragter man Bygningen paa nært Hold, vil man snart se, at de forskellige Reparationer ikke er foretaget med nænsom Haand. Særlig har Ombygningen til Politistation forandret meget i Bygningens Karakter.

Til Kirkeladens Ombygning betalte Private en Del Penge, og Kirkeværgen for Sct. Mikkel's Kirke maatte give 300 Dalere til Hjælp. 1733 fik Skolen en større Reparation, herom har Rector *Borch* anbragt en Inskription paa Lærersfofen i Mesterlectien.

Rector *Wøldike* skriver, „at Skolen er 24½ Alen lang og 13½ Alen bred, i Længden gaar der et Stykke fra, hvoraf den ene Halvdel optages af Indgangen til Skolen og Opgangen til Loftet, og den anden Halvdel optages af et Rum til Skolens Bogsamling, saaledes at Skolen i sig selv kun er 19¾ Alen lang, heraf er øverste Klasse 7¾ Alen lang. Skolens Beliggenhed (paa Kirkebanken) og Beskaffenheden medfører mange Ulejligheder. Da Lærerne maa søge sig Boliger, hvor de kunne træffes, bliver det umuligt for dem at have Tilsyn med Skolen, og derved overlades Skolen udenfor Skoletiden altfor meget til Ungdommen. Ingen Vej her i Byen er mere udsat for Blæst og Uvejr end den til Skolen, og er der Frost og Is, er det ofte farligt og har endog nogle Gange for mig været ugørligt at komme over Kirkebanken.

Da Skolen er saa lille, og den øverste Klasses Størrelse derefter maatte afpasses forvolder det megen Ubekvemhed, naar nogen Forsamling og Tilhørere ved en eller anden Lejlighed indfinder sig. Da Klassernes Melleumrum ikke kan være tilstrækkelig, forstyrres Disciplene under Undervisningen, og

Lærerne kunne ikke nøje nok paaagtes af deres egne Disciple, men udmattes ved at raabe hinanden over for at høre, hvad de selv siger.

Det til Skolens Bogsamling indrettede Aflukke kan ikke indeholde stort flere Bøger, og tillige er der saa fugtigt, at flere Bøger i Begyndelsen blev beskadiget for mig.“

Man kan forstaa, at Rektor Wøldike ikke har været meget begejstret for den gamle Skole, men da Skolen senere er flyttet til Bredegade, mindes Rektor Qvistgaard i Skoleprogrammet den kønne, gamle, stille Skole paa Sct. Mikkels Kirkegaard, der laa saa fornemt gemt bag de høje Lindetræer og den lille, knirkende Laage, der fra Rosengade førte ind til den fredlyste Plet.

23. Decbr. 1738 blev der afholdt tredie Auktion over Rectors og Hørernes Bolig ved Sct. Mikkels Kirke, i Konditionerne stod, at Hørernes Bolig skulde nedrives og Materialerne bortføres af den købende. Derimod skulde Rectors Hus til Gaden samt Baghusene sættes i „skikkelig“ Stand og et tilbørligt Lukke til Kirkegaarden. Sognepræsten, *Chr. Ørsted*, blev højestbydende med 91 Rdlr.

Rektorer. Ca. 1570 nævnes Rector *Anders Foss*, han siges at have forestaaet Skolen paa Antvorskov og senere i Slagelse.

Mads Eriksen.

Ca. 1580 *Mads Eskildsen.*

1580—84 *Peter Michelsen Find, Frantz Jonesen, Mads Madsen Bachendorph, Hans Larsen.* Magister *Niels Jensen Korsør* blev Rektor omkr. 1600. *Jørgen Schroeder* var Rektor, da Kirkeladen toges i Brug, *Ole Fochs* (Søn af den i Sct. Mikkels Kirke begravede russiske Adelsmand Phocas Sopkrof), *Jens Lauritzen Ebeltoft, Niels Strangesen, Niels Poulsen Schandorph*, 1623—24 *Erik Nielsen*, 1624—25 Mag. *Andreas Petersen Hegelund*, 1625—1630 Mag. *Anders Jacobsen Langebæk*, 1630—32 *Jakob Petersen Spieldrup*, 1632—1635 *Troels Pedersen Hvidsten*, 1635—1640 *Knud Hansen*, 1640—1652 *Hans Mikkelsen Ravn*, der var en af sin Tids berømteste Skolemænd, skrev flere Værker og arbejdede for Modersmaalets Indførelse i Skoleundervisningen i den latinske Skole, 1652—54 *Jens Jensen Bircherod*, 1654—1660 Mag. *Lorentz Edinger*, 1660—1663 Mag. *Peter Jacobsen Holm*, 1663—1676 Mag. *Peter Nielsen Foss*, 1676—1684 Mag. *Peder Benzon*, 1684—1691 Mag. *Henrik Lauritzen Hirnklov*, 1691—1697 Mag. *Johan Ernst Vandal*, 1697—1707 Mag. *Christen Clementin*, 1707—1737 Mag. *Niels Borch*, 1737—1749 Mag. *Holger Nyholm*, 1749—1777 Mag. *Otto Rhud*, 1777—1811 Professor *Peter Wøldike*, 1813—1822 *Th. Chr. E. Vithusen* (vikarierede som Rektor 1811—13), 1822—26 *Simon Sørensen Meisling*, 1826—38 *J. Christensen Qvistgaard*, 1838—51 *C. Vilhelm Elberling*.

Om Rektor *Borch* véd man, at han 1732 i en Indberetning til Biskoppen gør opmærksom paa Vanskelighederne ved at holde Skolen gaende, og dette var maaske Aarsagen til, at en Del Latinskoler 1739 blev nedlagt. Herved forbedredes Kaarene betydeligt for Slagelse Latinskole, da Kapitaler og Jordegods, der tilhørte Korsør og Kalundborg Latinskoler, nu blev henlagt til Slagelse, mod at Disciplene fra disse Byer ogsaa skulde nyde godt af disse Indtægter.

Nu blev der ansat en Konrektor foruden de 3 Hørere, og disse underviste hver i de fire Lectier. 1756 blev første og anden Lectie lagt sammen, og indtil 1803 var der kun to Hørere, som tillige var Degne ved Sct. Mikkels og Sct. Peders Kirker.

Otto Rhud, der først var Konrektor, var en meget energisk Mand, dette kunde ogsaa nok tiltrænges, da Skolens Anseelse under hans Forgænger var dalet betydeligt. (Efter Biskop *Herslebs* Brev til Rektor Rhud anføres: „den paa nogen Tid ganske forfaldne og ved de Dmitteredes Slethed i Vanrygt komne Skole“). Under Rektor Rhud ophørte Spisningen paa Hospitalet (se senere), og Skolen fik i Stedet udbetalt Penge til Stipendier. Rektor Rhud har sikkert ledet Skolen med en sikker, men maaske lidt for bestemt Haand, thi der blev indgivet mange Klager over ham til Biskoppen, som dog holdt med Rhud. Under Rhuds sidste Aar faldt Skolens Anseelse atter, men under hans Eftermand, Professor *Wøldike*, fik Skolen sin fordums Berømmelse igen. Professor *Wøldike* var Skolen en god Mand og gik meget op i sin Gerning. Han var, da han blev udnævnt til Rektor, Adjunkt ved Metropolitanskolen i København, og paa Grund af sine store Evner blev han 1783 udnævnt til Professor, 1788 fik *Wøldike* et ekstraordinært Gagetillæg, ledsaget af en smigrende Skrivelse, hvori stod, „han har bragt Skolen i den Anseelse, hvorudi den aldrig før har været“. I de sidste Aar var *W.* syg og sengeliggende, men dog kom Eleverne hjem til ham og fik Timer ved hans Sygeseng. *Wøldike* sørgede ogsaa for et Lokale til Skolens Bibliotek (Rektor Rhud opnaede 1774 50 Rdlr. om Aaret til Bogkøb), men da dette som før bemærket led Skade af Fugt, flyttedes Biblioteket hjem i hans Privatbolig.

Under *Wøldikes* Eftermand slappedes Fliden og Disciplinen igen i Skolen, saa *Meisling* fik nok at gøre med atter at bringe Skolen paa Fode.

Meisling havde ligesom *Wøldike* været Adjunkt ved Metropolitanskolen og var, da han blev udnævnt til Rektor i Slagelse, Overlærer ved denne Skole. Han var en meget dygtig Sprogmand og en meget flittig Oversætter navnlig af de græske og latinske Klassikere.

Om *Meisling* skriver den senere Overlærer *Hundrup* i Roskilde Skoleprogram: „Han overtog Slagelse Skole i en temmelig maadelig Forfatning, da Disciplinen var slap og Fliden hos Disciplene ringe; men han forstod at

reformere den, hvorfor hans Disciple fra den Tid, til hvilke jeg gør mig en Ære af at kunne henregne mig, maae være ham bestandig taknemlige, om han end ved sin Strengthed ikke kunde gjøre sig elsket af dem, der var ældre i

Rektor Meisling.

Aar end i Kundskaber. Ved sin Undervisning, der var livfuld og aandrig, forstod han at vække Sands og Interesse hos Disciplene, og om han end som Philolog hørte til den ældre Skole, hvor det grammatialske Grundlag kun var svagt, saa havde dog ogsaa denne Skole sine Fortrin, navnlig ved mere at tiltale og vække den æsthetiske Sands. Hans mange smagfulde, om end ikke fejlfrie, Oversættelser af ældre og nyere Tidens classiske Digtere ville sikkerlig i en lang Aarrække hævde deres Plads iblandt de bedste danske Oversættelser. Han har ogsaa leveret flere smukke, originale Digte og vilde vist, hvis adskillige ydre Omstændigheder ikke havde været, have erhvervet sig ikke alene større litterair Ære, men ogsaa et langt lykkeligere Liv.“

Vor Eventyrdigter, *H. C. Andersen*, nævner ham som en meget streng Mand, men dels var jo *H. C. Andersen* et blødt Gemyt, og dels var Græsk og

Latin vel nok Rektors Kæphest, medens *Hans Christian* ikke var meget begejstret for disse Sprog, det eneste Sprog, han kunde nogenlunde med, var Tysk. Om Meislings Malproperhed fortælles meget, og sikkert har hans kære Studier interesseret ham saa meget, at han ikke levnede sig Tid til at tænke paa sit Ydre. Da Meisling i 1826 forflyttedes til Helsingør, blev *Qvistgaard*, der var Overlærer ved Skolen, udnævnt til Rektor. Ligesom Meisling var han teologisk Kandidat, men derimod ikke saa bevandret i de klassiske Sprog. Religionen interesserede ham mere, og han forlod da ogsaa Skolen i 1838 for at blive Præst i Aagerup.

I Skoleprogrammet for 1831 skrev han „*Uddrag af Efterretninger om Slagelse Bye og Skole i ældre Tider*“. Han var interesseret i Gymnastik og fik 1832 udvirket, at der maatte opføres en Gymnastiksal. Skolens sidste Rektor, *C. V. Elberling*, gjorde et stort Arbejde for Skolens Bestaen, men

det nyttede intet, Skolen skulde nedlægges, og han søgte derfor til Roskilde, hvor han blev Rektor 1851.

Indtil Skolens Ophør i 1852 fungerede Overlærer *Wiehe* som dens Øverste. Ser man Listen over Rektorer igennem, vil man hurtigt se, at navnlig i Skolens første 150 Aar de fleste Rektorer kun har virket i faa Aar ved den. Rektorembedet blev som Regel besat med yngre, men dygtige Mænd, der hurtigt avancerede til højere Stillinger.

Foruden Rektor var der ved Skolen 3 Lærere, nemlig Konrektor og 2 Hørere, dog var der før 1756 en Hører mere, men han blev overflødig, da man dette Aar lagde første og anden Klasse sammen. Konrektor var nogenlunde lønnet, men Hørernes Løn var nærmest ussel. De havde gennemgaaende 150 Rdlr. om Aaret, men fortjente Ekstraindtægt som Døgne ved Kirkerne. Af Konrektorer kan nævnes *Niels Borch*, der besad denne Stilling i 44 Aar til 1793, Magister *Gottschalk* (omtalt under „Slotsgade“) til 1802 og *Jens Møller*, senere Professor i Teologi, der fungerede til 1808. Af Hørerne er navnlig *Høffding* og *Snitker* kendt, *Høffding* gennem *Ingemanns* og *Rosenskildes* Beretninger og *Snitker* som *H. C. Andersens* Lærer. At *Rosenskilde*, der ogsaa som Dreng var en stor Spilopmager, har spillet sine Hørere mange Puds er utvivlsomt, men særligt gik disse nok ud over *Høffding*. I sin Levnedsbog har *Ingemann* fortalt, hvorledes Drengene morede sig med *Høffdings* Paryk ved at fortælle ham, at den sad skævt, og de, efter at have faaet Ordre til at rette den, nu virkelig drejede den, saa den kom til at sidde skævt. Ligeledes fortæller *Ingemann* den morsomme, men ganske vist for Skolens Disciplin lidet flatterende Historie om *Christen Niemands* og *Mathias Frederik Hansens* (senere Byfoged i Vordingborg) Ophold i de to Lindetræer (blev desværre fældet 1929), vel at mærke under Timen! Naar man erfarer, at *Høffding* under Undervisningen sad med Ryggen til Eleverne, vil man kunne forstaa, at disse sagtens kunde smutte ud af Klassen. *Ingemann* fortæller nu, hvordan *Høffding* ligefrem maatte indlede en Forhandling med Drengene for at faa dem til at komme ned fra Lindene. Forhandlingerne drejede sig om, hvormange „Nævlinger“ (Slag i Haanden), der skulde uddeles, og da Parterne var bleven enige, vistnok om tre Nævlinger, kravlede Urostifterne ned, modtog deres Nævlinger, og Undervisningen fortsattes. *Ingemann* fortæller endvidere, at der næsten blev slidt et Ris op hver Uge. Det er altsaa ikke Mangel paa Tugt, der har gjort Eleverne genstridige, og naar vi i vor Tid anfører os selv som Fortidens lysende Eksempler i Sammenligning med Nutidens Børn, tyder *Ingemanns* Beretninger fra Latinskolen ingenlunde paa, at vi taler sandt. Ganske vist har der vanket flere Klø, men det har altsaa ikke gjort Børnene bedre. *Ingemann* skildrer *Høffding* som en mager, plump og krumrygget Skikkelse med et langt, gammelagtigt og askegraat Ansigt under en fedtet

Piskeparyk, og at han havde megen Lighed med Rosenkildes senere mesterlige Skabelse af *Trop* i „Recensenten og Dyret“. Er Ingemann i sin Levnetsbog ikke videre begejstret for sin Skoletid i Slagelse, saa har han dog senere skiftet Mening, hvilket vel næsten altid er Tilfældet, naar Begivenhederne kommer mere paa Afstand. Maaske har ogsaa den storslaaede Gave, Ingemann fik paa sin 70-aarige Fødselsdag, stemt Sindet mildere, thi i en Udgave af

Den forhenv. Latinskoles Facade mod Kirken. 1929.
(Træerne fældes paa Grund af Alderdom.)

hans samlede Skrifter, som han forærede den nybegyndte Realskole 1859, har han skrevet følgende Ord paa et Ark indsat Brevpapir:

Den højere Realskole i Slagelse

bedes at modtage disse Skrifter til venligt Minde om Forfatteren, som i Aarene 1800—1806 var Discipel i Slagelse lærde Skole, og med kærlig Erindring om sin lykkelige Ungdomstid ønsker Ære, Lykke og Velsignelse over den gamle kjære Stad og den Skole, som nu der med fornyet Kraft virker for Bevarelsen af Folkeanden og Folkelivet i Danmark.

Sorø i Sommeren 1859.

B. S. Ingemann.

Efter sin Mands Død flyttede Ingemanns Moder sammen med en Moster og sin Børneflokk til Slagelse en Oktoberaften 1800 fra Præstegaarden i Tor-kildstrup. Familien kom først til at bo paa Bredegade (Matr. Nr. 30) hos Enkeprovstinde *Top*. I et Rum, der tidligere havde været benyttet af Byens Garnison, og hvor Gulvet var af Kampesten, fik *Bernhard Severin* og hans Broder, *Christopher Frederik Christian*, deres Logis. Et Aarstid efter flyttede Familien til Smedegade (Matr. Nr. 275) ved „Byens Brønd“ (Rokketorvet, hvor Skolegade gaar ud til Smedegade). Her havde Præsten *Hans Bastholm* boet; han flyttede, da han blev udnævnt til Præst ved Sct. Peders Kirke. Familien Ingemann boede nu her i 4 Aar, saa købte Moderen en Ejendom paa Smedegade og betalte den med 1600 Rdlr. (Matr. Nr. 28). Her boede Ingemann, til han i 1806 havde taget Adgangseksamen til Universitetet i København, og hans Moder døde her 2. Maj 1809.

H. C. Andersen. At omtale *H. C. Andersens* Liv her er ikke nødvendigt og heller ikke paa sin Plads, men at fortælle lidt om den berømte Eventyrdigters Ophold i vor By i de for ham vanskelige Ungdomsaar kan nok forsvares. *H. C. Andersens* Velynder, *Jonas Collin*, fik hos *Frederik VI* udvirket, at der blev tilstaaet Andersen en Sum til et Ophold i Slagelse, og Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler gav ham fri Undervisning i Byens Latinskole. Han var 17½ Aar gammel, da han kom her til Byen i 1822, og selv om der paa Marmortavlen paa den nuværende Politistation ikke staar, at han har gaaet i Slagelse Latinskole, medens den var i denne Bygning, maa en uindviet dog formode, at Andersen netop har gaaet i Latinskolen paa Kirkebakken.

Det var altsaa i Latinskolen paa Bredegade, at han satte sig paa Skolebænken, og det er ikke vanskeligt at forstaa, at navnlig den første Tid ikke har været videre morsom for den meget følsomme Hans Christian.

Var saaledes Skoletiden ikke den bedste for ham, saa har hans Fritid nok i dobbelt Forstand været ham behageligere, han var kommen til at bo hos en god Madmoder, *Enkefru Henneberg* paa Bredegade (nuværende Husnummer 29). Hun plejede ham godt, og han var glad for hende. I Naboejendommen (Nr. 27) boede en Præsteenke, *Fru Lange*. Hun havde tre Døtre, af hvilke den ene særlig tiltalte den vordende Forfatter.

Mærkeligt nok ser det ud til, at *H. C. Andersen*, der hele sit Liv forblev ugift, ikke har været helt ufølsom over for det smukke Køn, men at han endogsaa i sine unge Aar flere Gange har været dybt forelsket. I sin gamle Lærers Hjem traf han dennes Døtre, *Dorothea Snitker* og *Line Snitker*. *Dorothea* læste Tysk og Fransk med Andersen, og medens han nøjedes med at betragte hende som „den gode Pige“, blev han ganske indtaget i Søsteren *Line*.

Line var imidlertid forlovet med en islandsk Student, Johan Gunløg Guutløgson Briem, saa H. C. Andersens Forelskelse var ganske haabløs, for saa vidt som Line ikke gengældte hans brændende Kærlighed. Thi at den har været brændende fremgaar af de Digte, som blev skrevet til hendes Ære af den unge Forfatter, nemlig Digtene „Stjernerne og Roserne“, der blev aftrykt i „Fodrejsen“ af 1829, „Melancolia! blege Nordens Mø“, skrevet Nytaarsmorgen 1824 til „Jumf. L. Snitkier“, og et Digt paa fire Vers, der hedder „Bon“.

Naar det skæbne er
 Og skæbne er
 Naar ensere sig
 Og fæstig
 af Mærken
 Naar det skæbne er
 af sig
 Og de en
 Der en
 Du tank
 J. S. Andersen
 Slægtsforskernes Bibliotek

Digt fra H. C. Andersens Slagelsetid.

Resulterede hans Kærlighed til Line saaledes i nogle Digte, var det ogsaa alt. Line forblev sin Student tro og blev senere gift med ham, da han blev Kapellan i Bjerregrav.

Et andet Hjem, hvor H. C. Andersen nød megen Gæstfrihed, var hos den rige Købmand *Jonas David* (har bygget det saakaldte „Papegøjehus“ paa Parkvej). I denne Familie var der 3 Sønner og 5 Døtre, og i disse har Andersen sikkert haft en trofast Tilhørerskare, naar han læste sine Digte. David boede i Lerches Gaard.

I sin Slagelsetid benyttede Andersen sin Fritid meget til at foretage lange

Spadsereture, en Tur til „Hvilehøj“, hvor Hellig Anders Kors staar, eller til Antvorskov var meget almindelig, og mangen en Søndag gik Fodturen til Sorø, hvor han blev yderst gæstfrit modtaget af Ingemann, der efter at være bleven Lektor ved Akademiet havde giftet sig 1822. Her i Akademiets Have traf han en Dag tilfældigt Digteren *Carl Bagger*, med hvem han hurtigt sluttede Ven-skab.

Af ovenstaaende vil man ikke ret kunne forstaa, hvorfor H. C. Andersen rimede *Slagelse* med *Plagelse*, det maa altsaa have været Skoletiden, der har været Skyld deri. Naa, særlig gode Lærere havde han ikke, og Rektor Meis-ling var ham heller ikke særlig venlig stemt. Et Udtryk som dette: „*Tor Du fordreje din Lærers Spørgsmaal! Din lange Røvel! Du fortjente en Kindhest,*

The image shows a handwritten character book (Karakterbog) for H. C. Andersen. It consists of three horizontal sections, each with a grid of columns. The columns are labeled with letters and words, and the rows contain handwritten marks and notes. The handwriting is in cursive and appears to be from the early 19th century. The book is divided into three sections by horizontal lines, and each section has a similar grid structure. The handwriting is dense and fills most of the grid cells.

Blad af H. C. Andersens Karakterbog.

saa Du dejsede ned af Bænken!“ var typisk for Rektor. Naar saa den blød-sindede Andersen fik Taarer i Øjnene, blev han ydermere haanet ved, at Meis-ling bad ham tørre Øjnene paa en Mursten!

Alligevel overtalte Meisling gennem sin Hustru Andersen til at tage med til Helsingør, hvor han havde faaet Ansættelse. Skønt Andersen ikke maa have haft særlig store Tanker om Properheden i det meislingske Hjem (*N. C. Abrahams* fortæller, at han en Aften i Aaret 1820 var i Besøg hos Meisling og saa ham gaa ud for at lave Punsch. Da han atter kom ind, bærende Bollen, saa Abrahams, at Rektors Fingerspidser var mærkværdig rene i Forhold til Resten af Hænderne, og en ung Mediciner, Møhl, hviskede da til Abrahams: „Drikker Du af den Punsch?“), har Fru Meisling dog forstaaet at udmale,

hvor dejligt han vilde faa det i hendes og hendes Mands Hjem. Og H. C. Andersen har vel ogsaa ment, at han ved at tage med til Helsingør som Meislings Pensionær kunde vinde dennes Gunst, saaledes at det blev lettere for ham at opnaa den eftertragtede Artium. Opholdet i dette Hjem har imidlertid ikke været behageligt for Andersen, Fru Meisling udviste til Tider en mere end overdreven Venlighed for ham og fik ham til at rødme og slaa Øjnene ned ved sine Ytringer og Tilnærmelser, og i et Brev til Collin skrev Andersen da ogsaa, at han, hvis han atter „kom til Slagelse, vilde vinde saare meget m. H. t. husligt Liv og daglig Omgang“. I disse Ord har vi dog et Bevis for, at Slagelseborgerne har betydet noget godt for vor store Eventyrdigter.

Foruden H. C. Andersen, Ingemann og Rosenkilde har af kendte Mænd *Casper Peter Rothe, Thyge Rothe, Christian Hviid Bredahl, Nicolai Edinger Balle* og *Jens Baggesen* gaaet i Slagelse Latinskole.

Casper P. Rothe blev Student 1742. Beskæftigede sig med historiske Studier og udgav flere historiske Værker, bl. a. „Brave danske Mænds og Kvinders Eftermæle“. Desværre udmærker hans Arbejder sig ikke ved Paa-lidelighed. Fra ham hidrører et Haandskrift vedr. Slagelse Bys Historie, hvoraf fotografisk Kopi findes i Arnskovs Samlinger i Slagelse Bibliotek.

Thye Rothe blev Student 1745, kun 14 Aar gl. Senere Borgmester i København, Deputeret i Finanskollegiet og Amtmand i Segeberg. Udgav flere Skrifter af filosofisk og politisk Art.

Christian Hviid Bredahl gik i Slagelse Latinskole fra 1797—1801, han nævnes som en meget flittig Elev. Af hans Digterværker maa særlig nævnes „Dramatiske Scener“, som burde være langt mere kendte end de er.

Nicolai Edinger Balle kom fra Nakskov Skole til Slagelse, blev Student 1762. Berømt Teolog, Biskop over Sjællands Stift og Udgiver af „Lærebog i den evangelisk christelige Religion“ (Balles Lærebog).

Mere kendt af Offentligheden er Forfatteren Jens Baggesen, der fødtes 1764 i Korsør. Hans Forældre var saa fattige, at han allerede i sit 12. Aar maatte fortjene til sit Ophold som Skriverdreng. Da han imidlertid besad en stor Læselyst og gerne vilde udvide sine Kundskaber, kom han ved Hjælp af privat Godgørenhed i Slagelse Latinskole 1777 (sit første Opholdsstet havde Baggesen hos Brændevinsbrænder *Stolpe*). Her gjorde forskellige Stipendier ham det muligt at blive Student 1782. Hans sammensatte Natur, der ytrede sig baade ved Religjøsitet og stærk sanselig Følelse, var navnlig i hans Ungdom Skyld i mange Samvittigheds kvaler. Havde han forsømt sin Læsning, bød hans Ansvarsfølelse ham at indhente det forsømte, og den forcerede Læsning og deraf følgende Nattevaagen lagde i Forbindelse med hans Udsvævelser Grunden til en Sygdom, som hærgede ham saa stærkt i hans Ungdom, at han flere Gange troede sig Døden nær. I et Brev til Rektor *Wøldike*

bebrejder han sig selv for at have misbrugt sin Tid. Da Wøldike ikke svarede paa dette Brev, skrev Baggesen et nyt, ledsaget af et langt Digt. I Brevet beder han Wøldike give sig et Vidnesbyrd, da han gerne vil forlade Skolen for at komme ud i Verden og tjene Penge, saaledes han kan faa betalt en Gæld paa 20 Rdlr. Nu lod Wøldike Baggesen komme til sig, og den gode Rektor opmuntrede ham og forklarede ham, at han, naar han skulde til Universitetet vilde faa udbetalt 145 Rdlr. Men saa forstaaende som Wøldike var overfor sine Elever, lod han alligevel Baggesen faa sit Vidnesbyrd, før Tiden var omme. Heri roses Baggestens Skønhedssans samt hans Studier i Fransk og Tysk, Studier som han til en vis Grad drev paa egen Haand. Ogsaa Baggesen har givet Udtryk for sin Utilfredshed med sin Skoletid i Slagelse, idet han i sine Dagbogsoptegnelser kalder Slagelse for „Kjedsomhedens Moderstad“, men han vejede jo heller ikke sine Udtryk paa den fine Vægt. At Baggesen senere blev en anset Forfatter, behøver jeg jo ikke nærmere at forklare.

Af senere Elever maa nævnes *F. E. Hundrup*, født 1808, der senere som Overlærer ved Roskilde Kathedralskole udgav flere personalhistoriske Smaaskrifter, bl. a. „Lærerstanden ved Slagelse lærde Skole“ (Skoleprogram 1861) og „Dimitterede Disciple fra Slagelse lærde Skole“ (1863).

Skolen og Hospitalet. Mellem Latinskolen og Slagelse Hospital var der en vis Forbindelse, som hvilede paa Frederik II's Fundats af 24. Oktbr. 1585. Efter Bestemmelserne i denne Fundats fik Skolens Lærere og Disciple deres Kost paa Hospitalet. Denne Spisning ophævedes ved Frederik V's Fundats af 17. Septbr. 1751. „*Vi og nu Allernaadigst haver fundet for godt, og Skolen langt tjenligere, at og Disciplernes Spiisning skal være ophævet, og dem gives Kost-Penge, hvormed den vidtløftige Huusholdning, Tienestefolkes Kost og Løn, og saa megen bekostlig Bygnings Vedligeholdelse kand spares, Disciplerne derimod lettere kand finde deres Kost, end den i Hospitalet har været beregnet, hvorved ogsaa Byens Borgerskab kand have nogen Næring;*“ — Skolens og Hospitalets Formue deltes mellem de to Institutioner, saaledes at Skolen fik en Trediedel, 1812 blev denne Trediedel forandret til fire Niendedele.

Af et Spisereglement fra 1672 anføres her „Spisesedlen“ for Conrektor Søndag og Onsdag:

	<i>Søndag:</i>		<i>Onsdag:</i>
<i>Middag</i>	Brød	<i>Middag</i>	Brød
	Flesch		Sild
	Kaal		Velling
	Hønsekiød		Torsch
	Smør		Smør

<i>Aften</i>	Brød Melchsuppe Steg Flønder Smør	<i>Aften</i>	Brød Grød Groffenbrad (Oksesteg) Torsch Smør
Og for Disciplene:			
	<i>Søndag:</i>		<i>Onsdag:</i>
<i>Middag</i>	Brød Flesch Kaal Groffenbrad	<i>Middag</i>	Brød Sild Velling Torsch Sennop
<i>Aften</i>	Brød Groffenbrad Kaal Torsch Sennop	<i>Aften</i>	Brød Grød Groffenbrad Torsch Sennop

Man vil kunne forstaa, at der ikke har været stor Afveksling i Retterne, dog blev der til hvert Maaltid udleveret 1 Pot Øl. Af Ordensreglementet fremgaar det, at Disciplene skulde gaa samlet til Bords under Opsigt af Lærerne, der blev bedt Bordbøn før og efter Maaltidet; paa Helligdage blev der under Spisningen læst op af Evangeliet. I Hospitalet maatte de kun tale Latin, vise Lydighed og Ærbødighed mod Lærerne og ikke møde drukne ved Bordet.

Degne. Disciplene forrettede Degnetjeneste i alle Kirkerne i 2 Mils Afstand fra Byen, og Slagelsedisciplene var meget anerkendt for deres gode Sang. Det var almindeligt, at de sang ved store Begravelser, enten kunde man faa alle Eleverne, eller man kunde nøjes med 1 eller 2 Lectier. 1631 sang Slagelsedisciple over Enkedronning Sophias Lig i Vordingborg.

Dette gav ogsaa Indtægt til Disciplene, men mange Privatpersoner betænkte dem tillige med Legater, hvis Bestemmelser navnlig gik ud paa at anvende Renterne af den skænkede Formue til varme Klæder. 26. September 1596 gav *Jep Nielsen* i Rosted 100 gode gangbare „*Joachimsdaler*“, af Renterne skulde købes Vadmel „*och gifues the armiste och nøgene Schole-Børn thil Klæder aarlig huert Aar y menn Verden staar*“. 1623 gav *Olluf Christensen Tybow* 200 Daler til Vadmel og grovt Lærred. 1. Septbr. 1636 gav den tidligere Rektor *Jacob Pedersen Spieldrup* 200 Slettedaler til Vadmel, Lærred og Sko til fire Personer, og saaledes blev der i Aarenes Løb skænket Skolen saa mange Penge, at man i 1777 kunde opgøre Skolens Legatformue til 1804 Rdlr.

1809 kom der en ny Skolereform. Nu blev Titleerne Corrector og Hørere forandret til Overlærer og Adjunkt, og det blev ikke mere Klasselæreren, der skulde undervise den bestemte Klasse i alle Fag, hver Lærer fik sine Fag at undervise i, saaledes at Undervisningen blev mere specialiseret.

Denne nye Undervisningsform skulde jo give bedre Resultater, en mere human Behandling af Eleverne var der dog vist ikke Tale om; thi den kendte Præst *Vilhelm Beck* skriver i sine Erindringer, at „Slagelse Latinskole var en grumme daarlig Skole med en hel Del gamle usle Lærere, der i Grunden ikke kunde stort andet end prygle.“

Efter den nye Reform blev den gamle Skolebygning erklæret for ubrugelig, og man købte da for Skolens og Hospitalets Regning Ejendommen Matr. Nr. 48 og 49 paa Bredegade, og her blev saa indrettet til Skole. Her var Skolen til Udgangen af Skoleaaret 1851—52, efter at en Resolution af 6. Maj 1850 bestemte Skolens Nedlæggelse. Denne Nedlæggelse skete dog ikke uden stærk Protest fra Slagelse By, og der blev vekslet Skrivelser mellem Slagelse og det kgl. danske Cancelli samt med den kgl. Direktion for Universitetet og de lærde Skoler. Der var dog intet at gøre, og i det sidste Skoleprogram gav Overlærer Wiehe Udtryk for sin Beklagelse af det skete. Han mindedes, hvor betydelige Mænd, der var udgaaet fra Skolen, og i sin Bitterhed tilføjede han, at Byens Borgere har en Del af Skylden, fordi de i alt for ringe Grad havde benyttet sig af den lærde Uddannelse, der kunde blive deres Sønner til Del. Størsteparten af Eleverne var nemlig udenbys fra, ja, i de senere Aar var kun en eller to af Eleverne fra Byen. De fleste af Eleverne flyttede til Sorø Skole. Trods det, der i Legatbestemmelserne stod, at Midlerne tilfaldt Latinskolen, *saalænge Verden staar*, blev disse dog efter Latinskolens Ophør fordelt mellem Sorø, Roskilde og Frederiksborg Latinskoler!

Den gamle Latinskolebygning ved Kirken blev efter sit Ophør som Skole brugt til Militærsygehus, Munderingskammer, Aftenskole, Sessionslokale, og i Aaret 1878 blev den forandret saa meget, at den kunde bruges til Politistation. I den sydlige Gavl blev indsat et Vindue og en Dør, der nu blev Hovedindgangen til den gamle Bygning. Forhaabentlig varer det ikke mange Aar, før den nu fredede Bygning erklæres for uanvendelig til Politistation, og man maa da haabe, at den tiltænkes en mere værdig Opgave end at faa et af sine Rum anvendt som Detentionslokale.

Skolens store Bibliotek overgik senere til „Centralbiblioteket for Slagelse og Omegn“. Her blev Bøgerne underkastet et fagligt Eftersyn, de gode blev skilt fra de mindre gode, og af den sidste Kategori blev igen udtaget de „daarligste“. De gode forbeholdt Biblioteket sig, idet nogle af Bøgerne dog gik til Statsbiblioteket i Aarhus, de mindre gode og Dubletterne solgtes til Antikvarboghandlere (Byens Antikvarboghandler fik ogsaa en Part) og Re-

sten, de „daarligste“, solgtes endelig ved Bogauktion i København 1931. Hermed splittedes de sidste Reminiscenser fra den gamle Latinskole.

Paa Bygningen er senere opsat en Marmortavle med følgende Inskription:

Til Minde
om at Slagelse Latinskole har fostret
Mænd som
NICOLAI EDINGER BALLE
F. 1744 D. 1816
JENS BAGGESEN
F. 1764 D. 1826
CHRISTIAN HVIID BREDAHL
F. 1784 D. 1860
CHRISTEN NYEMANN ROSENKILDE
F. 1786 D. 1861
BERNHARD SEVERIN INGEMANN
F. 1786 D. 1862
HANS CHRISTIAN ANDERSEN
F. 1805 D. 1875

Realskole. Der skulde dog ikke gaa lang Tid, før Slagelse fik om ikke en Latinskole saa dog en Realskole. I Følge Lov af 14de April 1852 oprettedes Slagelse Realskole, og den begyndte sin Virksomhed 1. April 1853 med Cand. theol. *C. Lund* som Bestyrer. 6. Oktober 1858 blev Cand. phil. *K. H. Schow* Leder af Skolen, der i Foraaret 1857 var flyttet ind i en ny Bygning, der var rejst paa den gamle Ridebane i Skolegade 8. Efter Schows Død den 23de August 1866 fungerede Lærer *Garben* som Skolens Bestyrer, indtil *Fr. C. B. Dahl* den 7. Januar 1867 indsattes som Bestyrer af den daværende Formand for Kommunalbestyrelsen, Hr. Købmand *V. Lauritzen*. I *Fr. Dahl* fik Skolen en Bestyrer, hvis Minde den Dag i Dag lever her i Byen, dog nævnes han ikke som Bestyrer, han nævnes som Rektor, og var Stillingen officielt tituleret som Bestyrer, blev han altid kaldt Rektor. Det var en anset Skolemand, Byen her havde været saa heldig at erhverve, han var Søn af den anerkendte Filolog *I. P. F. Dahl*, der var Leder af Frederiksborg lærde Skole. Rektor *Dahl* skal have været en sjælden elskelig Mand og en meget dygtig Pædagog, og læser man Skoleprogrammerne igennem fra hans Aar ved Skolen, vil man snart kunne se, at det var en Mand, der gik op i sin Gerning og omhyggeligt røgtede sit Kald paa den ham bedst mulige Maade.

Saa afholdt var *Dahl*, at man, da der skulde findes et Emne til en Rigsdagskandidat, der kunde slaa den af Modstanderne lidet afholdte *Tauber* af

Marken, henvendte sig til Dahl, idet man mente, at kunde Dahl ikke paatage sig denne Opgave, var der ingen, der kunde. Skønt det vist ikke var noget stort Ønske fra Dahls Side at blive Rigsdagsmand, tog han imod Tilbudet og lod sig opstille som Taubers Modkandidat. I „Den danske Rigsdag“ skriver H. Wulff, „at hvis nogen havde Rimelighed for at besejre Tauber, saa maatte det være den almenagtede og afholdte Rektor Dahl.“ Den 25. April 1876 opstilledes Dahl første Gang og fik 1111 Stemmer, medens Tauber fik 1279, men den 3. Januar 1879 blev Dahl valgt med 1326 Stemmer mod 1042 Stemmer, og den Aften var der Jubel i Slagelse som vistnok ingensinde. Det var en stor Dag for „Slagelseposten“.

Rektor Dahl.

Skønt man ikke knyttede særlig store Forventninger til Dahl som Politiker, forblev han dog paa Tinge i 13 Aar, sjældent talte han her, men gjorde et stort Arbejde for vort Fædreland, som han elskede saa højt.

For Afholdssagen gjorde Dahl ogsaa et meget stort Arbejde.

1896 søgte Dahl sin Afsked med Skoleaarets Udgang. Dahl, der nu var 74 Aar og alt var udnævnt til Professor (²⁸/₁₀ 1891) og Ridder af Dannebrog, fik sin Afsked bevilget.

Paa sin 90-aarige Fødselsdag fejredes Dahl af sine tidligere Elever ved en stor Festlighed i København, og der overrakte ham mange Beviser for den store Hengivenhed, disse nærede for ham.

En meget smukt udført Adresse med Elevernes Navne og Aarstallet for deres Indtrædelse i Skolen var vistnok den Hædersbevisning, Dahl satte mest Pris paa.

Til Dahls Efterfølger valgtes *Axel Jensen*, der fungerede som Skolens Bestyrer til 1922.

I Foraaret 1923 tiltraadte *A. G. Andersen* sit Embede som Overlærer ved Realskolen. Under dennes Ledelse har Skolen skiftet Karakter saaledes, at den nu staar som en Fortsættelse af „Slagelse Latinskole“. Realskolen, der første Gang i 1883 afholdt „Almindelig Forberedelseseksamen“, afsluttede med denne Form for Eksamen i 1927, i hvilket Aar der tillige for første Gang afholdtes Mellemskoleeksamen. I Marts 1928 flyttedes Skolen fra Skolegade til det tidligere Forsørgelseshjem, der ved en gennemgribende Ombygning

Det første Hold Studenter.

blev til en udmærket Skolebygning; samme Aar afholdtes første Gang Real-eksamen. Samtidig med Skolens Flytning forsvandt den Devise („*Ave og Ast gør frels og fast*“), som Rektor Dahl lod opsætte 7. Oktober 1869, og Navnet paa Skolen ændredes til: „*Slagelse kommunale højere Almenskole*“. 1927 oprettedes nysprogligt Gymnasium med 3 etaarige Klasser, og 1930, efter en Pause paa 78 Aar, demitteredes atter Studenter fra Slagelse Skole. Samtidig med Overgangen til latinsk Skole kom Rektortitlen til at afløse Titlen som Overlærer og ligeledes indførtes atter Benævnelsen Adjunkt for flere af Lærerne.

Skolen, der indtil 1911 kun var Drengeskole, har nu Fællesundervisning for Dreng og Piger. 1930 debuterede Gymnasieelever fra 2den G. i den

„Kærlighed uden Strømper“ paa Almenskolen.

klassiske Komedie af Joh. H. Wessel: „*Kærlighed uden Strømper*“. Det ikke helt lette Stykke klædte de unge Mennesker ualmindelig godt, og der blev ydet virkelig god Komedie.

1931 spilledes atter, denne Gang Hertz's „*Sparekassen*“. Denne Forestilling, der ikke kan virke fuldt saa interessant som det førstnævnte, var ogsaa udmærket, og forhaabentlig er der hermed dannet Tradition for, at Skolen hvert Aar spiller Skolekomedie. Kan man just ikke sige, at Komedie bør være en af Skolens Hovedformaal, virker denne dog som en Opmuntring for

Realskolen i Skolegade (Akvarel fra Elevernes Adresse til Rektor Dahl).

de Agerende og tillige som en udmærket Lektion for de øvrige Elever, idet de her paa en behagelig Maade stifter Bekendtskab med vore Klassikere.

Denne Interesse maa ogsaa hellere plejes end den Interesse for Skydning og Eksercits, som Skolen tidligere har udvist. I Skoleprogrammet for 1868 læser jeg, at Skolen til Brug ved Disciplenes Skydeøvelser(!), efter derom indgivet Andragende har modtaget 10 Miniërifler af fransk Model samt 32 Exerceergeværer til Laans. Med Riflerne fulgte 1000 Fænghætter, 12½ Pd. Krudt og 500 Kugler, som Skolens Kasse betalte!

Heldigvis kender man i vore Tider ikke til den Slags kraftigt Skyts Skolerne, nu bruges kun Snebolde!

Den danske Skole (i Modsætning til den latinske Skole). En autoriseret fast Skole fandtes ikke i Slagelse før Aar 1800. Man benyttede indtil dette Aar Skoleholdere, og en Retssag fra April 1720 giver et temmeligt godt Indblik i en Skoleholders Kaar.

Den daværende Skoleholder, *Jørgen Engelstrup*, maatte fratræde til Fordeel for sin Hjælper, *Peter Thomsen Ungermand*. Denne antoges som Skoleholder paa følgende Betingelser: 1) *at han selv fører et skikkeligt og kristeligt Levned*, 2) *at han med Flid oplærer den ham betroede Ungdom i Catechismus og Sentenser af Biblen*, 3) *at han grundigt underviser Ungdommen i Læsning, Skrivning og Regning for Betaling efter den her i Byen brugte Maade, nemlig for hver Discipel, for Læsning alene 2 Sk. og Skrivning tillige 3 Sk., for Skrivning, Læsning og Regning 4 Sk.* (formodentlig pr. Uge). Endvidere skulde han møde hver Søndag i Kirken med sine Elever og ligeledes stille med dem, naar der ved Visitation var Overhøring; han maa kun straffe Børnene paa en saadan Maade, at Forældrene ikke faar Grund til Klage. Han har fri Husly og er fri for Byens Skatter og Indkvartering.

Da en Skolelærer vel daarligt kunde leve af dette Hverv, maatte han ogsaa tage sig andet for, og han var saaledes ogsaa Bedemand. For hver Begravelse, han skulde ordne, var Honoraret 4—6 Skill., alt efter vedkommendes Stand. I denne Forbindelse kan nævnes, at den sidste Bedemand her i Slagelse var Musikanter *Ebberup*.

Ungermand boede i den tidligere Rectorresidens (nu Høyers Ejendom), og han gav sig ogsaa af med at bage Grovbrød. Herved kom han dog i Klammeri med Byens Bagere.

Af andre Skoleholdere skal nævnes *Anders Knudsen*, der den 6. Juni 1658 viedes til Ingeborg Kiølsdatter, 1678 nævnes *A. Madsøn Høfding*, 1682 *Niels Pouelson*. 1692 døbttes en Datter af *Claus Paulsen* Skolemester. Ved hans Død kan man af Skiftet se, hvor usselt en Skolemester maatte friste Tilværelsen. Der var nemlig til Deling mellem Anne (hans Kone) og hendes 2 Børn og til at fornøje den salig Mands Creditorer af Ejendele: „*Et langt Fyrrebord med Krydsfod, vurderet til 3 Mark og 8 Skill., en aaben Bænk, 8 Sk., en lang Bænk under Vinduet, 12 Sk., 1 mindre Bænk, lukt fortil, 12 Sk., 1 gammel rød Kistebænk, 1 Mk., 1 gammelt Fyrrebord med Skab under, 1 Mk., 1 lidet gl. Skrin, 8 Sk.*“ I en Kurveseng, som tilhørte Karen, salig Borgmester Mogens Jacobsens, fandtes: „*1 gl. Underdyne, meget bødet, 12 Sk., 1 liden hvid linned Hovedpude, 8 Sk., 1 Blaar (Lærreds) stribet Hovedpude, 1 Mk.*“

1 gl. Hørgarns Lagen, 1 Mk. 8 Sk., 1 gl. Overdyne, 8 Sk.“ I Køkkenet var:
„1 Halvtønde, 6 Sk., 1 Spand, 4 Sk., 1 Mælkebøtte, 6 Sk., 1 Si, 8 Sk.“

Boets Midler udgjorde 3 Rdlr. 3 Mk. og 2 Sk., og da Gælden var 7 Rdlr. 3 Mk. og 10 Sk. fremkom der et Underskud, der dog efter vore Tiders Begreb om Penge ikke er saa stort.

Af andre Skoleholdere nævnes 1703 *Christian Hermansden Hjort*, 1706 *Søren Nissen Bruun*, 1719 *Jørgen Engelstrup*, 1720 tidligere nævnte Ungermand, *Andreas Brandt*, 1756 *J. C. Bresen*, *Niels Jørgensen Ringer* (døde 1770) og *Rasmus Ravn*.

I „Danske Saml. II R.“ nævner G. G. Kringelbach 1784, at Slagelse har en Skole, hvis Lærer Rasmus Ravn forhen har været Købmand; han har af Fattiggassen 24 Rdlr. aarlig imod derfor at læse frit for 16 fattige Børn, desuden 6 Rdlr. af samme Kasse til Husleje og 2 Rdlr. af Sct. Michels Kirke Blok. Skolelønnen er fra 2 til 8 à 10 Skill. ugentlig. Han beskikkes af Magistraten efter Sognepræstens Forslag; samtlige Præster har Opsigt med Skolen, i hvilken der læses *Cathecismus*, *Pontoppidans Forklaring* og *den bibelske Kiærne* med videre foruden Regning og Skrivning. I en Indberetning udtales Ønsket om en bedre Indretning. Klokkeren ved Sct. Peders Kirke har ogsaa paataget sig at holde Skole, ligeledes en forarmet Købmand *Bisserup*; men disse betales af Børnenes Forældre.

1786 forhøjedes Skoleholderens Løn efter Ansøgning til Kongen til 100 Rdlr. aarlig. Disse Penge blev taget af Hospitalets og Latinskolens Midler. 1787 blev *Otto Lütken* Skoleholder, han fratraadte allerede 1789.

Nu begyndte Bestræbelserne for at faa bestemte Lokaler anvist til Skolen at tage fast Form; Kapellan *Eiler Hammond*, Pastor *Plum*, Pastor *Lund*, konst. Borgmester *Ronnenberg* og Raadmand *Henneberg* indbød pens. Amtmand Conferentsraad *Fleischer* og Hospitalsforstander *Erik Christensen* til at være med i et saadant Arbejde. Da Hammond 1797 forflyttedes, stilledes Sagen i Bero, men i Oktober 1798 dannedes igen en Komité, bestaaende af Pastor Plum, Pastor Lund, Borgmester *Mantix*, Raadmand *Bagger*, Conferentsraad *Fleischer* og *Erik Christensen*, og 6. Jan. 1799 blev en ny Skoleplan vedtaget. Derpaa afholdtes et Raadstuemøde, hvortil Byens Borgere var indbudt. Planen blev oplæst, og Borgerne (omtr. 30) gav enstemmigt deres Bifald til Planens endelige Vedtagelse.

Til Skolelokaler købte Kommunen en Gaard paa Skovsøgade (nu „Nielsensminde“) for 2700 Rdlr. Pastor Plum fremlagde en Plan for Skolens Indretning og som et Kuriosum kan nævnes, at han foreslog at indrette en Keglebane(!) i Skolegaarden, da Keglespil var et ypperligt Middel til at styrke Legemet og øve Øjet! Dengang blev der imidlertid ingen Keglebane, men den kom senere, da Skolen var flyttet.

Overslag over Udgifter lød saaledes:

Til Lærersløn, foreløbig 2 à 200 Rdlr.	400 Rdlr.
Afdrag og Renter for Ejendom og Inventar ...	196 —
Brændsel	84 —
Bøger til fattige Børn	20 —
Til Arbejdsskolen	110 —
(I Forbindelse med Skolen var en Arbejdsanstalt)	
Præmier til Haandværkere for Undervisning ...	20 —
	<hr/>
	830 Rdlr.

Og over Indtægter:

Slagelse Hospital yder efter Kgl. Reskr. af 1786	
100 Rdlr., men yderligere 100 Rdlr. forventes	200 Rdlr.
Formentlig Indtægt fra begge Kirker	90 —
Skolepenge, 6 Rdlr. aarlig (de Fattige intet)...	180 —
Kæmnerkassen	60 —
Ved Tavleombæring i Kirkerne	20 —
Latinskolen, Reiersenske Fond, Fattigkassen ...	290 —
	<hr/>
	840 Rdlr.

„Den nye Skole blev højtideligt indviet Søndag 9. Novbr. 1800 om Aftenen ved Taler af Dr. Plum (Sognepræst) og Lærer Torlitz samt ved Vokal og Instrumentalmusik i Overværelse af en talrig Forsamling, som dertil var indbudet.“ Undervisningen begyndte ¹³/₁₁ 1800 Kl. 8 Morgen i Overværelse af Skolekommissionen.

Arbejdsanstalten blev, da Fattiggaarden var bygget i 1808, henflyttet til denne. Til Lærere antoges Skoleholder Bisserup og Holsteneren, Seminarist I. H. A. Torlitz. Til Spindemester og Lærerinde Gadebetjent Skougaard og Hustru; Pastor Bastholm var frivillig Lærer ved Skolen.

I 1838 var Børneantallet 238.

1839 udarbejdedes af Skolekommissionen en Plan, der gik ud paa at dele Skolen i en Borger- og Almue- eller Friskole. Friskolen skulde optage de Børn, hvis Forældre hverken vilde eller kunde betale Skolepenge, samt de Børn, hvem det skortede paa i Retning af Renlighed, god Opførsel og ordentlig Paaklædning. Her skulde undervises i *Religion, Læsning, Stil, Skrivning, Regning, Geografi, Fædrelandshistorie, Sang og Gymnastik*.

I Borgerskolen skulde undervises i *Religion, Grammatik, Retskrivning, Regning, Fædrelandshistorie, Geografi, Tysk, Geometri, Aritmetik, Naturlære, Verdenshistorie, Geometrisk Tegning* m. m. Pigerne skulde tillige undervises i *Haandgøring*.

Til Friskolebygning valgte man i Ejendommen paa Hjørnet af Slotsgade

og Rytterstaldstræde dennes Baghus. Ejeren, Murermester *Pico*, tilbød at indrette 2 Skolelokaler paa hver ca. 300 Kubikalen, naar han herfor fik en Leje af 100 Rdlr. om Aaret samt 100 Rdlr. til Hjælp til Omforandringen.

Tilbudet blev modtaget, de to Klasser indrettedes med Fællesundervisning for Drengene og Piger. *C. C. Carlsen*, der drev et privat Institut, blev ansat som midlertidig Timelærer med en maanedlig Løn paa 25 Rdlr. 1848 ansattes *J. H. E. Hoffman*, som virkede ved Skolen i 42 Aar.

2. Novbr. 1840 begyndte *Borgerskolen* med 102 Elever, og den danske Skole var fra denne Dato delt i 2 særstillede, men dog sideordnede Afdelinger, *Borger- og Friskolen*.

I Borgerskolen var der 3 Drengeskoler (Heldagsundervisning) og 3 Pige-skoler (Halvdagsundervisning). 1851 valgtes *C. P. A. Kofoed* til Kateket og Inspektør ved Borgerskolen.

1853 blev Friskolen opsagt til Fraflytning, og man maatte se sig om efter en ny Plads til denne. Den gamle Fruekirkegaard blev anset for tjenlig, og her opførtes nu en ny Skolebygning. Arbejdet overdroges til Glarmester *Nielsen*, og paa Foranledning af Lærer *Carlsen* ansattes Ingeniør *Carlé*, der var ansat ved Jernbaneanlægget, som en Slags Tilsynshavende.

Den gamle Skolegaard solgtes til Glarmester *Nielsen*.

Lærer *Carlsen*.

28. Marts 1856 indviedes den nye Skolebygning. 27. Februar 1857 blev Pastor *Jonas Christian Richter* udnævnt til Kateket og Inspektør, og 1864 blev Lærer *Hoffmann* udnævnt til Overlærer og Inspektør. Om Lærer *Carlsen* fortælles, at han havde saa mange „Ben“, at han nødsagedes til at tage sit private Arbejde med paa Skolen. I Timerne lod han sig ikke gerne forstyrre, og kom en Elev op til Pulten med en Forespørgsel, var *Carlsen* ikke bange for at lange en Lussing ud til den videbegærlige, og som et synligt Bevis paa Lussingens Fortræffelighed triumferede nu et Mærke paa Delikventens Kind, foraarsaget af Lærer *Carlsen*'s Fingerring.

Skolen var delt i 3 Afdelinger, Borgerskolen med Pige- og Drengeskole og Friskolen med Fællesundervisning for Drengene og Piger. 1890 afløste Andenlærer ved Nyborg Borgerskole, *G. W. Gertz*, *Hoffman* som Overlærer. Der var nu 227 Elever i Borgerskolen og 407 Elever i Friskolen, og Kommunens Udgifter til Skolen var 24,572 Kr. (Indtægt 6395 Kr.).

1898 blev det nødvendigt at bygge til Skolen, der dog nogle Aar tidligere var bleven udvidet med en Tilbygning mod Syd. Øst for den gamle Skole-

bygning blev der bygget en ny Skolebygning samt en Gymnastiksal. Den nye Skolebygning indviedes $\frac{5}{4}$ 1899. Talen holdtes af Provst *Sorterup*, og den nye Bygning fik Navnet: „*Slagelse Almueskole*“.

$\frac{13}{11}$ 1900 fejredes Skolens 100-aarige Jubilæum ved en Fest i Industriforeningens Sal.

I Skolens Aarsprogrammer (ved Overlærer Gertz) læser man bl. a., at Skolelægen (Læge *Winther*) i 1905 drager til Felts mod den overhaandtagende Tobaksrygning blandt Ungdommen. Ved Lærernes Hjælp udregnes, at ca. 2000 Kr. anvendes af Eleverne aarligt til Nydelse af den eftertragede Tobak!

1906 strøg man Navnet Almueskole, og begge Skolerne kaldtes „*Slagelse Borgerskole*“ med *Afd. A.* (den nye Skole) og *Afd. B.* (den gamle Skole). $\frac{1}{4}$ 1909 udnævntes Lærer *Stougaard* (ansat $\frac{27}{12}$ 1893) til Overlærer (*Afd. A.*). Da Elevtallet ganske naturligt forøgedes, maatte man bygge en ny Skole, og $\frac{6}{1}$ 1915 indviedes den ny Skole, beliggende i Sct. Pedersgade. Overlærer *Stougaard* flyttede med, og igen ændredes Skolenavnene saaledes, at den nye Skole kaldtes „*Vestre Borgerskole*“ og den gamle for „*Østre Borgerskole*“. Paa den gamle Skole flyttede man nu rundt paa Eleverne, Pigerne kom til at gaa i *Afd. A.* og Drengene i *Afd. B.* Under Krigen havde „*Østre Borgerskole*“ en for Lærerpersonalet ikke kærkommen Indkvartering.

1918 indkvarteredes 9 „*husvilde*“ Familier, og ikke nok med denne Kalamitet indtraf „*Spansk Syge*“ Epidemien, saaledes at Skolen maatte lukke omtrent hele Efteraaret. Ogsaa paa anden Maade indvirkede Krigen paa Skolen, idet *Afd. A.* blev benyttet til Uddeling af de højst nødvendige Ernæringskort, der dannede Formen for en vel nok nødvendig Rationering af vore Fødemidler (havde man smaa Børn, mærkede man dog ikke meget til Rationering, de smaa fik nemlig samme Ration som de voksne). I *Afd. B.* var *Folkebibliotek* og om Aftenen *Handelsskolen* (Handelsskolen holdes endnu her). 1919 var her ogsaa „*Teknisk Skole*“, da der paa denne var indrettet Lazaret for „*Spansk Syge*“ Patienter. 1920 slap Skolen af med sine „*Husvilde*“, og samme Aar ændrer man igen Skolenavnene til „*Østre Skole*“ og „*Vestre Skole*“. Overlærer Gertz foreslog Navnene „*Sct. Mikkels*“ og „*Sct. Peders*“, men disse Navne kunde man ikke enes om. 1921 tog Overlærer Gertz sin Afsked, og Lærer *Henriksen*, der er ansat $\frac{25}{5}$ 1899, udnævntes til Overlærer. Overlærer *Henriksen* var en Tid Medlem af Byraadet og Formand for Ligningskommissionen.

1928 gennemgik „*Østre Skole*“ en større Reparation.

Af Skolens Lærere maa nævnes *J. P. Heilmann*, ikke saa meget for sine pædagogiske Evner, men for sine lokalhistoriske Studier, der resulterede i

forskellige Skrifter, bl. a. „*Bidrag til Slagelse Bys Historie*“. Han var Lærer fra $18\frac{1}{3}$ 1875— $1\frac{1}{4}$ 1904 og var tillige Klokker ved Sct. Peders Kirke. 1908 byggedes en ny Marksskole.

Private Skoler. Foruden de kommunale Skoler har der været flere private Skoler. I den gamle Rektorresidens oprettede Rektor *Borchs* Datter en Pigeskole, og denne vedvarede til Jomfru *Christine Marie Borch* 1822 solgte Ejendommen til Bager Høyer.

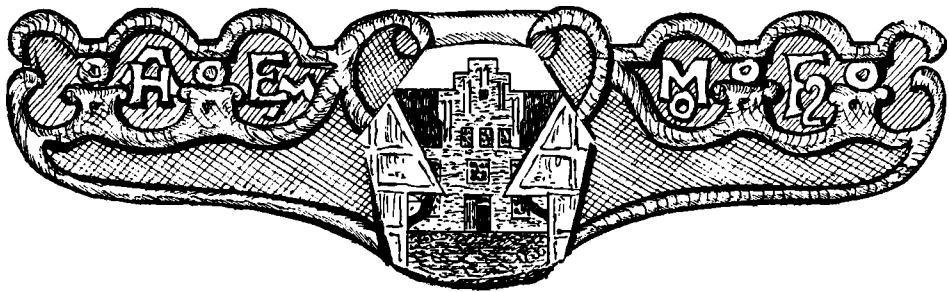
Af andre Skoler kan nævnes *Bornevilles* Skole og senere *Frk. Branners* Skole (begyndte i Sct. Peders Præstegaard, derfra til Fruegade 13), til denne Skole gav Kommunen Tilskud i Form af nogle Fripladser. Af andre private, men mindre, Skoler skal nævnes *Frk. Salomonsens*, *Fru Wissing-Micheelsens*, *Frk. Lunds* og *Frk. Ravns* Skoler.

Nu har vi kun en privat Skole, nemlig „*Slagelse private Mellem- og Realskole*“, populært kaldet „*Dyhers Skole*“, den er en Fortsættelse af *Frk. Branners* Skole, der paa Grund af Pladsmangel flyttedes fra Fruegade til en nyopført Skole i Knudsgade (nu Frederiksgade). I Foraaret 1900 begyndte Skolegangen her, og til 1907 hed Skolen „*Frk. Branners Skole*“. Da *Frk. Louise Branner* opgav Skolen, vel nærmest af Frygt for de kommunale Skolars Konkurrence, stiftedes 1907 ($2\frac{1}{2}$) et Selskab, „*Fremtiden*“, der overtog Skolen, og den fik da sit nuværende Navn. Den første Formand for Skolens Bestyrelse var Overretssagfører *Balle*; den nuværende er Redaktør *Vald. Petersen*.

Til Skolens Bestyrer valgtes cand. theol. *Henrik Callisen Dyhr*, der saaledes snart har virket ved Skolen i 25 Aar, bistaet af sin energiske Hustru *Clara Dyhr*. Skolen er en Fællesskole for Drengene og Piger og bestaar af: Børnehaven, Underskolen (4 Klasser), Mellemskolen (4 Klasser) og Realklassen; fra 1915—18 var der ogsaa Gymnasieklasser ved Skolen.

Har Slagelse saaledes flere Skoler, er Formaålet i dem alle dog det samme: at opdrage og udruste Ungdommen med de fornødne Kundskaber, saaledes at denne lettere kan optage den mere og mere vanskelige Kamp for Tilværelsen.

Hospitaler, Klostre og andre Institutioner.

Sct. Jørgens Hospital. Der har for mange, mange Aar tilbage været et Sct. Jørgens Hospital i Slagelse, men hvornaar det er oprettet, og hvor det har ligget kan ikke siges med Bestemthed. At det er oprettet som Hospital for Spedalske, at det har staaet i Forbindelse med Helliggejstehus (nuv. Kloster i Bredegade), og at det har ligget uden for Byen er sikkert. Det ældste, man véd, er, at *Peder Olufsen* af Carise 1261 betænkte Sct. Jørgens Hospital med en Gave.

1460 har Præst og Commendator i Antvorskov, *Oluf Ebbeson*, skødet et Jordsmon til Sct. Jørgens Kloster, beliggende paa den vestre Side ved Bjergbygade. 1513 fik *Oluf Hansen* Livsbrev paa Sct. Jørgens Gaard, 1516 fik *Hans van Malen* Kongens Brev om at beholde Gaarden, 1523 overdroges den til *Rasmus Lawritszen*, her nævnes Gaarden at være beliggende uden for Slagelse. 1530 fik *Emich Emichsszen* til *Rollderup* (en Hovedgaard, der laa i Vedbysønder) Livsbrev paa „S. Jyrgens“ Hospital uden for „Slawelss“ mod at annamme deri de fattige, syge og „saare“ Folk, som er i Slagelse. I Brevet staar endvidere, at han skal bygge Hospitalet, hvilket kan tyde paa, at Gaarden paa det Tidspunkt har været forfalden.

1557 blev Sognepræsten til Lundforlund og Gerlev, *Knudt Andersen*, udnævnt til Forstander for de fattige i Helligaandshuset og Sct. Jørgens Hospital paa Livstid mod, at alt hans og hans Hustrus Gods efter hans Død tilfaldt Hospitalet.

26. April 1569 fik Fru *Margrette Basse* Livsbrev paa Sct. Jørgens Hospital; hun skulde forsyne de fattige og syge Mennesker med Klæder og Føde og skulde herfor oppebære Hospitalets Rente.

Hun opfyldte imidlertid ikke sine Forpligtelser, heller ikke efter at have faaet kraftige Paamindelser, hun lod Hospitalet forfalde, og Livsbrevet blev derfor sat ud af Kraft.

I „Kancelliets Brevbøger“ nævnes i en Stadfæstelse for Hr. *Thomis Mouritsen*, Slotspræst ved Antvorskov, 10. April 1598 et Jordsmon, kaldet Sct Jørgens Kirkegaard, liggende Vest for Adelgaden, som løber til Slottet, Nord op til *Vithor Skrædders* Gaard og Sonden op til det Stræde, som strækker sig fra Slotsgaden til Bierbyegade. Efter dette maa man jo antage, at Kirkegaarden laa omtrent, hvor Ridehuspladsen nu ligger, og mon ikke man tør tro, at Hospitalet har ligget, hvor det ny Kloster ligger.

Efter de Aarstal, der her er nævnt, hører man ikke mere til Sct. Jørgens Hospital. Rimeligvis har Fru Basse efterladt det i en saa forfalden Stand, at det er bleven nedbrudt.

Slagelse Hospital var oprindeligt et „*Helliggejsthus*“ og benævnedes : mange Aar saadan. Helliggejsthusene var som Regel rent borgerlige Stiftelser og havde ingen Forbindelse med Helligaandsordenen, der stiftedes 1178 af Guido af Montpellier. Her i Danmark anlagdes Helliggejsthuse i de fleste Købstæder, og man kan vel skønne, at Slagelse har faaet sit omkr. 1300. Johannitterne var meget virksomme ved Oprettelse af saadanne Stiftelser, og det er derfor ikke utænkeligt, at Antvorskov Kloster kan have været medvirkende ved Grundlæggelsen.

Det ældste Aarstal, jeg har fundet, er 1372, da *Knud Nielsen*, Borger i Slagelse, gav en Gaard til Præsten ved Helliggejstes Hus, 1375 nævnes i et Pavebrev en Lægmand, der bor i „de fattiges Hospital i Slagelse. 1456 gav Raadmand *Peder Griis* 5 Skp. Jord i Fruerløcken. 1417 blev Fobis forlenet med Helliggejstes Gods i Slagstrup for en aarlig Afgift af 4 Dalere. At der ogsaa har været Søstre i Klosteret, fremgaar af følgende: *Karen Nielsdatter*, Søster udi Helliggejstes Kloster i Slauelse, gav en Gaard i Kielstrup, i Løve Herred liggende, til Helliggejstes Kloster. Stiftelsen havde sin egen Præst.

Der blev skænket meget Gods til Stiftelsen, som paa den Maade blev en meget velhavende Institution i Middelalderen. Foruden talrige Ejendomme i Slagelse og Jordstykker paa Slagelse Mark ses Helliggejsthuset at have ejet Ejendom i Skelskør, i Slagstrup, Kirkerup, Herslev, Kelstrup, Valby m. fl. Steder. I Skovene ved Kirkerup havde Helliggejsthuset Ret til at føde 150 Svin paa Olden. Nogle Skove paa Sorøegnen mageskiftedes 1383 med Sorø Kloster for en Gaard, som vistnok laa i Bildsø.

Stiftelsen nød Beskyttelse af Kongerne; saaledes gav Kong Oluf 1385 en Gaard til den, og Kongerne Erik af Pommern og Christoffer af Bayern udstedte Beskærmelsesbrev 1419 og 1443.

Da Frederik II 1580 paabegyndte Ombygningen af Antvorskov henlagde han de Fattige, som hidtil havde nydt Forsørgelse her, til Hospitalet i Slagelse; 1582 skænkede Kongen en Del Tiender, og endelig udstedte Kongen 24. Oktober 1585 den Fundats, som blev Grundlaget for Hospitalets fremtidige Ordning indtil 1751. Ved Hospitalets 300-aarige Jubilæum 1885, skrev den daværende Forstander, *C. Kühhl*, en udførlig Beretning, hvoraf de efterfølgende Linier tildels er laant.

Ved nævnte Fundats blev oprindelig fastsat, at 40 Mennesker skulde have Forsørgelse i Hospitalet og desuden 10 Personer, som skulde besørge deres Underholdning og Pleje, saa og 24 Personer af Slagelse latinske Skole. Forsørgelsen skete oprindelig ved Naturalforplejning saavel for Hospitalsbeboerne som for Skoledisciplene og disses Lærere; men denne Forsørgelsesmaade var, som Stiftelsens yngre Fundats af 17de September 1751 viser, allerede da ophørt. Den ophørte Mikkelsdag 1750. I to Aarhundreder virkede Stiftelsen overensstemmende med sit Formaal under heldige Vilkaar og med de Midler, der var stillede til dens Raadighed, uden at der vides at være forefalden nogen Begivenhed af indgribende Vigtighed eller historisk Interesse indtil Frederik den Femte ved Fundats af 17de September 1751 paany organiserede Hospitalets og Skolens Virksomhed.

Øjemedet med Hospitalet, hvis overordnede Bestyrelse overdroges Sjællands Stiftsøvrighed (Stiftamtmand og Biskop) i Egenskab af Direktion med lokal Administration af en Inspektion, bestaaende af Borgmesteren og begge Sognepræster i Købstaden foruden en særlig ansat og lønnet Hospitalsforstander, angives i Fundatsen overensstemmende med det ældre Gavebrev at være det, „at aabne et Fristed for dem, som tilforn have været i noget Embede og Betjening, eller af skikkelig Borgerstand, Haandværker og anden lovlig Næring, der ere over 60 Aar, eller syge, vanføre og elendige, som ere komne af reputeerlige Forældre og ikke selv kunne erhverve deres Brød og derhos uforskyldt ere komne i Armod, med vedkommende Magistrats Attest for tidligere ustraffelige Vandel“. Antallet af Pladserne for Beboerne, der besættes af Direktionen, var i Aaret 1743 forøget til 55 og blev i Aaret 1751 yderligere forøget til 57, hvilket Antal atter fra 1ste Maj 1752 i Henhold til Fundatsen forhøjedes til 60, hvorfor det og ved bemeldte Fundats fastsattes, at de af Hospitalets Bygninger, som til Avlingen og Naturalforsørgelsen forhen havde været fornødne, skulde nedbrydes, og de Jorder, som forhen til Hospitalets egne Fornødenheder havde været benyttede, bortlejes, hvorimod ordentligere, bekvemmere og rummeligere Indretning til flere Beboeres Indtagelse samt Gaardens sømmelige Indlukning blev overgivet til Direktionens Besørgelse. Hospitalsbygningens forbedrede Indretning blev iværksat i Aarene 1768 og 1769 og medførte en Bekostning af ca. 23,000 Rd. dansk Courant.

Om denne Ombygning skriver Rektor *Qvistgaard*: „Ved denne Ombygning er, foruden nogle hvævede Kieldere, Hospitalets gamle solide, lyse og smukke Kirke bleven uforandret. Jeg kan erindre, at da Kirken var nedbrudt, saa man en stor Trælem i Gulvet; selvfølgelig satte denne Trælem Fantasien i Bevægelse, om hvad der kunde være under denne Lem, men der var jo ingen af os Drengene, der turde forsøge at lukke den op, og maaske heller ikke havde vi kunnet det, jeg husker den Lem saa tydeligt, som det var i Gaar, jeg saa den, men har aldrig faaet Gaaden med Lemmen opklaret, og nu naar jeg det næppe.“

Hospitalet bestod da af 2de grundmurede Hovedlænger, hvori paa begge Sider af en derigennem løbende Gang var indrettet 23 Værelser til Beboerne, 4 i hvert Værelse, og et stort Værelse indrettet til 8. Endvidere var i bemeldte Længer indrettet 3 Køkkener, 3 Forsamlings- eller Arbejdsstuer.

Antallet af Hospitalsbeboerne er siden 1ste Maj 1776 fra 60 forøget til 100, og ved en i Aaret 1848 foretagen Udvidelse af Hospitalets Bygninger (Opførelse af en søndre Længe) fra Begyndelsen af Aaret 1849 normeret til 120, hvilket Antal ifølge Kongelig Resolution af 1ste Maj 1883 forøgedes til 126.

Pladsen til bemeldte søndre Længe indvandttes derved, at de gamle Ud-længer, som benyttedes til Brænde og Materialhuse, blev nedrevet, og en ny Eenetages Bygning, 62 Alen lang og 20 Alen dyb, opført efter Tegning og Tilsyn af nu afdøde Conferentsraad, Hofbygmester Koch, ved hvis Opførelse man var saa heldig at faa indrettet 8 enkelte Værelser af ca. 30 Kvadrat-alens Størrelse og 4½ Alen høje for Ægtefolk, der tidligere maatte bo adskilt, da man kun havde Værelser til 4 Personer og saaledes ikke kunde optage baade Mænd og Kvinder i noget enkelt Værelse. Forøvrigt findes i samme Længe 3 Værelser til Mænd, fire i hvert, samt 2 Værelser til Kvinder, alle af 60 Kvadratalens Størrelse og 4½ Alen høje, een Forsamlingsstue, 12 Alen lang, 8 Alen dyb og 4½ Alen høj, og Køkken. Samtidig dermed forandredes de daværende to Daarekister, der omtales i Fundatsen af 17. September 1751 og Reskript af 29. Juli 1709, men som i 1848 blev nedlagt, til to Sygestuer, een for Mandfolk og een for Fruentimmer, hvad der maa fremhæves som et væsentligt Fremskridt, da de Syge tidligere havde maattet henligge blandt de andre Beboere til megen Besvær for disse — samt et Vaskehus. Omkostningerne derved udgjorde 12,923 Rdlr. 82 Sk. Senere er indlagt Varmeapparat til samtlige Værelsers Opvarmning.

At disse Arbejder først da foretoges, havde formentlig sin Grund i de tidligere i dette Aarhundrede mindre heldige Conjuncturer, lave Kornpriser m. v. Naar undtages, at der i Aaret 1836 blev lagt Bræddegulv i samtlige Værelser i Hospitalet i Stedet for de hidtil daværende Stengulve, og i Aarene

1838 og 1839 anbragtes Bilæggerovne i alle Værelser til disses Opvarmning om Vinteren, medens der tidligere kun fandtes Ovne i de to Forsamlingsstuer eller saakaldte Arbejdsstuer, vides ingen Forandringer at være foregaaet, forinden Hospitalets gamle Kirke paa Grund af Brøstfældighed truede med at styrte sammen, og der i sammes Sted i Medfør af Kongelig Resolution 19. August 1862 ved Hospitalet opførtes en ny Kirke, hvilken blev forsynet med et Orgel fra Orgelbyggerne Marcussen & Søn i Aabenraa, ligesom den tidligere i Aaret 1847 havde erholdt et nyt Alterbillede, malet af Historiemaler *N. Simonsen* i København, hvorhos der i Kirken er anbragt et Varmeapparat. Kirkens Opførelse, der foregik efter Tegning og Ledelse af afdøde Etatsraad, Bygningsinspektør Hansen, medførte en Bekostning af ca. 13,000 Rdlr., hvortil blev optaget et Laan, som i Aaret 1882 er afbetalt. Ved Kirken, der er i lige Linje med Facaden ud til Gaden, er ansat en af Hospitalet lønnet Præst og Sygetrøster.

Beboernes Vilkaar er i de senere Aaringer betydeligt forbedret. Til disses Underhold var, foruden fri Lys, Varme, Vask, Lægehjælp og Medicin, oprindeligt bestemt et ugentligt Bidrag af 2 Mk. 8 Sk., der i Henhold til Reskript af 11. December 1810 forhøjedes til 1 Rdlr. (under Dyrtiden senere forøget med 24 Skilling), og er nu i Medfør af Justitsministeriets Resolution af 26. September 1878 normeret til 3 Kr. ugentlig. Desforuden erhoder ifølge Justitsministeriets Resolution af 15. September 1851 hver Beboer 3 Pd. Rugbrød ugentlig og ifølge samme Ministeriums Skrivelse af 13. Maj samme Aar 50 af de mest trængende og svagelige Beboere Middagsmad 2 Gange om Ugen. Ved kongelig Resolution af 24. Juli 1807 er det derhos tilladt, at der maa anvendes en Sum af indtil 100 Kr. aarlig til øjeblikkelig Hjælp, og at der i begrænset Omfang maa anskaffes Linned til de af Beboerne, som enten ikke er forsynede eller ikke kan forsyne sig med saadanne, samt at Forstanderen maa fordele det brugeligste af afdøde Beboeres Efterladenskaber til andre trængende Beboere.

Ved Dødsfald afholdes Begravelsesomkostningerne af Hospitalets Kasse, hvorimod de af den vedkommende Beboer ved Indflytningen medbragte Inventariegengstande, Klæder eller Penge ifølge Fundatsen og i Medfør af Lovgivningens almindelige Bud tilfalder Hospitalet.

Ved den stadige Tilvækst af Stiftelsens Formuemasse, navnlig foranlediget ved Bygprisernes Forhøjelse, henleddes i Slutningen af Halvtredserne Tanken paa en yderligere Udvidelse af Stiftelsens Virksomhed, og man formenter, at der ved denne Lejlighed fornemmelig burde tages Hensyn til Personer af den saakaldte Middelstand, navnlig ugifte Kvinder og Enker, der ved deres Ungdoms Opdragelse og Livsstilling er henvist til Samfundets bedre Kredse, men som derhos mangler de fornødne Subsistensmidler til et efter

deres Dannelsestrin anstændigt Livs-Udkomme og derfor højlig trænger til den ved Fundatsen tilsigtede Forsørgelse. Hertil fandtes saa meget mere Anledning, som Hospitalets Lokaler ikke kunde udvides ved en Tilbygning til de nuværende Bygninger, der danner en afsluttet Gaard med 4 Fløje, hvorimod der maatte opføres en ny særskilt Bygning, hvortil egnede sig et Stykke af den Hospitalsforstanderen tillagte Embedsjord, og hvorfor denne Bygning formentes rettest at maatte have sin særlige Indretning og Økonomi.

Ledet af disse Betragtninger gjorde Hospitalets Direktion i Aaret 1857 Indstilling i den omhandlede Retning, og under 2. Oktober samme Aar blev ved kgl. Reskript bifaldet, at der oprettedes for Hospitalets Midler en i Forbindelse med Slagelse Hospital staaende Stiftelse for ældre ugifte Piger af den dannede Middelstand under Navn af Slagelse Kloster, saaledes at Antallet af Pladserne, der i Lighed med Hospitalsfundatsen besættes af Direktionen, bestemmes til 50, hvoraf i Reglen 35 ugifte og 15 Enker eller Koner, der uden egen Skyld eller Brøde er forladt af deres Mænd, i en Alder af over 45 Aar og iøvrigt af uplettet Rygte. De Personer, som optages i Stiftelsen, benævnes „Konventualinder“.

Bygningens Opførelse blev efter Reskriptets Udfærdigelse straks paa-begyndt, og Ledelsen af Arbejdets Udførelse overdroges senere afdøde Stadsbygmester, Arkitekt Nebelong. Den var fuldført i Eftersommeren 1859 og blev indviet den 12. Oktober samme Aar. Klostret er opført i en Stil, hvis Motiver nærmest stammer fra den gothiske, og som i Almindelighed genfindes i vore Landsbykirker. Gavlene er takkede med rundbuede Bindinger, Vinduerne fladbuede og de faa Dekorationer, der er anvendt, er muret med almindelige Mursten med Undtagelse af Indfatningen om Hovedbygningen, som er af Sandsten. Til Bygningen er benyttet røde Mursten, og dens Dimensioner udgør for Midterfløjens Vedkommende en Længde af 60 Alen og 19 Alens Dybde, hvortil slutter sig 2 Endefløje af 36 Alens Længde og 18 Alens Bredde, alt med Kælder og 2 Etager samt Tagetagen. I det Indre af Bygningen er, foruden en smuk Vestibule og de nødvendige Udenomslejligheder til Portner, Økonom, Køkkener m. v., indrettet til enhver af Konventualinderne et tapetseret Værelse af 50 til 60 Kvadratalens Størrelse og i Reglen 5 Alen Højde med en ved Portierer af grønt Uddamask aflukket Alkove til Sengeplads og andre smaa Bekvemmeligheder, f. Eks. Skabe. En fælles Konversationsal af 8½ Alen i Dybde og 16½ Alen i Længde findes i Enden af den ene Fløj, hvori er opstillet til Afbenyttelse af Konventualinderne en Bogsamling, bestaaende af religiøse og æstetiske Skrifter, som i sin Tid er testede af afdøde Justitsraadinde Lassen.

Forannævnte Bygningsarbejde har for Hospitalet medført en Bekostning af ca. 190,000 Kr.

Den højtidelige Indvielse af Klostret foregik i dets Forsamlingsaal den 12. Oktober 1859 Middag Kl. 12 i Overværelse af Direktionen (der ved Stiftamtmand Tetens's pludselige Død repræsenteredes af Biskop Martensen), Klostrets Inspektion og Forstander, de udnævnte Konventualinder og forskellige Indbudne.

Biskoppen holdt Festtalen, hvori han, efter at have lyst Guds Fred over det nye Kloster, udviklede Hospitalets historiske Oprindelse og Bestemmelse og navnlig oplyste, at dette var doteret af en af Danmarks mest hæderlige og gudfrygtige Konger, hvis kongelige Gave har høstet rig Velsignelse, og at det aarlige Overskud tildels ved en omhyggelig Bestyrelse var vokset til en saadan Størrelse, at der af den gamle Moderstiftelse kunde fremblomstre en ny, som han ønskede maatte udfolde en ligesaa velsignelsesrig Virksomhed, som den ældre i henved 3 Aarhundreder har udbredt.

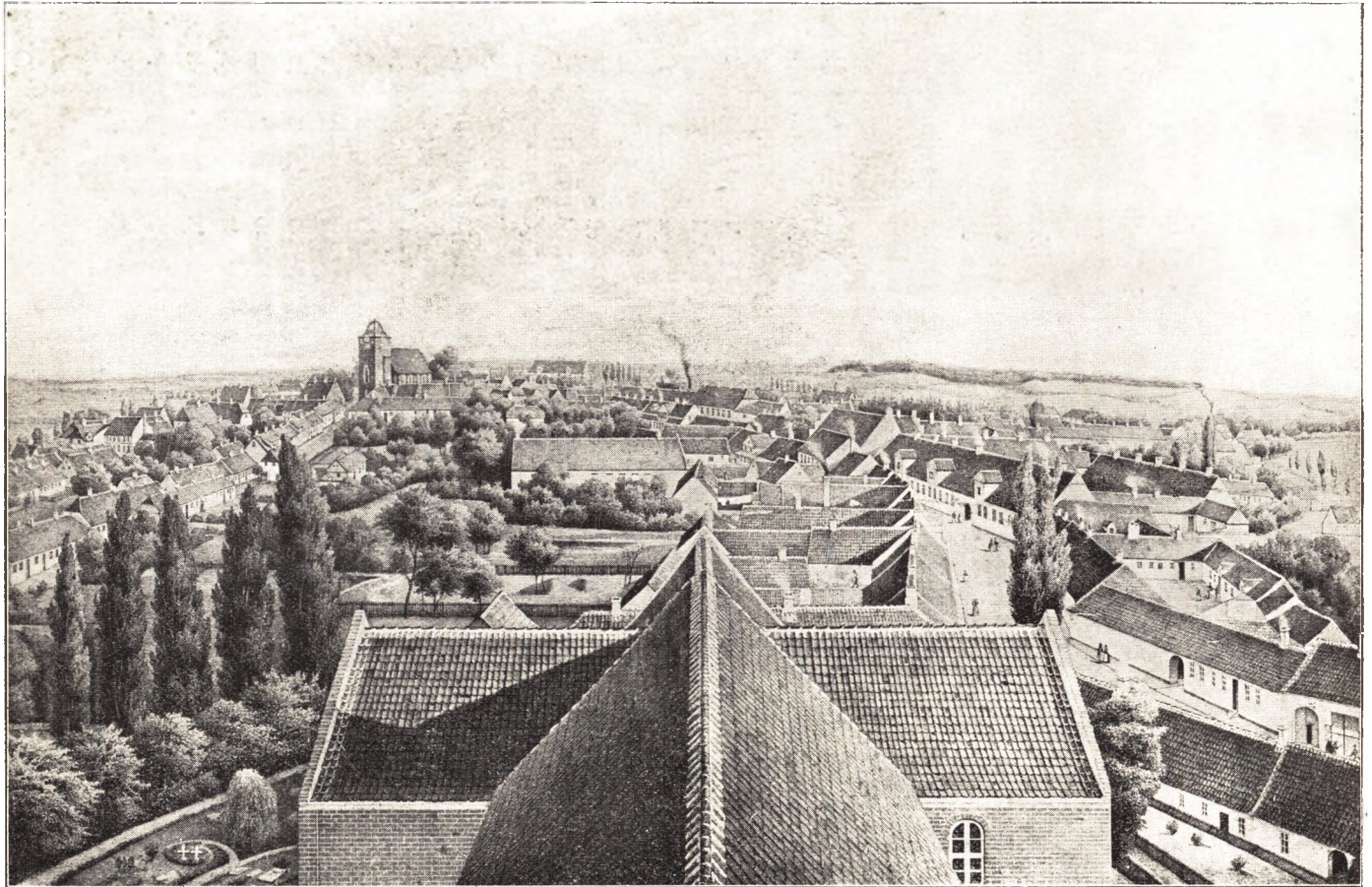
Klostrets Bestyrelse er den samme som for Hospitalet, og da bemeldte Stiftelse ingen særlig Formue eller Midler ejer, afholdes dettes Udgifter af Hospitalets Kasse.

Slagelse Hospital eller, da dette i egentlig Forstand ikke kan kaldes et Hospital, eftersom der i dette ikke udelukkende optages Syge, men navnlig gamle trængende Personer, rigtigere burde kaldes det gamle Kloster, har i de sidste 15 à 16 Aar modtaget hensigtsmæssige Forbedringer. I Aaret 1870 blev den gamle højst uhyggelige østre Længe i Hospitalsgaarden nedreven og i dettes Sted under Ledelse af nu afdøde Etatsraad, Bygningsinspektør *Hansen* (Hans Chr. Hansen opholdt sig i mange Aar i Grækenland, hvor han 1834 var udnævnt til „Kongen af Grækenlands Arkitekt“, kom hjem 1857 og blev udnævnt til Bygningsinspektør for de danske Øer. Hansen har blandt andet bygget Kommunchospitalet i København og Zoologisk Museum) opført en smuk to Etages Bygning, 60 Alen lang og 20 Alen dyb samt $5\frac{1}{4}$ Alen høj, af røde Sten, hvori paa begge Sider af en gennemløbende Gang er indrettet 36 Værelser af 30 til 40 Kvadratalens Størrelse og 5 Alen høje, nemlig 17 Værelser i Stuen og 19 paa 1ste Sal, deraf 30 enkelte Værelser og 6 til 2 Personer, 2 store, rummelige Forsamlingsværelser, hvert 12 Alen 4 Tommer langt og 7 Alen 8 Tommer dybt, et i hver Etage, og 2 Køkkener, et Vaskehus, Stryge- og Rullestue, hvorhos der samtidigt blev indlagt et Varmeapparat til samtlige Værelsers Opvarmning.

Arbejdets Udførelse medførte en Bekostning af 41,509 Rdlr., men Pengene hertil var opsamlet, og intet Laan blev i den Anledning stiftet.

Aaret efter blev Værelserne i den daværende eenetages nordre Længe istandsat, et Badekammer indrettet, og den gennemløbende Gang gjort bredere.

Som alt bemærket, kan Slagelse Hospital ikke udvides ved en Tilbygning til de nuværende Bygninger, der danner en afsluttet Gaard med 4 Fløje,

Udsigt over Slagelse (set fra Sct. Peders Kirketaarn). Tilhøjre ses Klosteret og Lindbergs Boghandel.
Tegning af Tegnerlærer Just Hansen (ansat ved Slagelse Skolevæsen 1838—88).

hvoraf den mod Øst bestaar af 2 Etager, beskrevet foran, den mod Syd vel kun af een, men en Paabygning vil dennes Grund ikke kunne taale, og den mod Vest, som indeholder Forstanderens Lejlighed, Køkken og Brændehus, heller ikke. Den mod Nord, som vender mod Gaden, vil senere blive omtalt.

Af Hensyn til, at en Udvidelse af Stiftelsen om ikke lang Tid maatte anses forestaaende, og for at dettes Udførelse ikke skulde støde paa Vanskeligheder, blev i Aaret 1875 de nødvendige Skridt foretaget til Erhvervelse af Nabogaarden Matr.-Nr. 9, som Ejeren agtede at afhænde, og ved Justitsministeriets Resolution af 19. Oktober 1875 blev den fornødne Tilladelse til Køb af denne Gaard meddelt. Erhvervelsen af denne, som støder umiddelbart til Hospitalets Kirke og indeholder 60 Alen Facade til Bredegade og 90 Alen til Bjergbygade, skyldsat for Bygrundshartkorn 1 Fdk. 1 Alb., har bidraget til, at Hospitalets Territorium mod Nord og Øst vil kunne udvides. Skøde paa Ejendommen til Hospitalet er udstedt 10. Juni 1876, og Købet medførte en Bekostning af 32,000 Kr. (Denne Ejendom solgtes 1919 til Slagelse Kommune for 73,600 Kr.).

Endelig blev i Aaret 1877 en vigtig Forandring foretaget, idet Hospitalets Hovedfløj, som vender mod Nord ud mod Gaden, er bleven forhøjet med een Etage, 20 Alen dyb, i hvilken findes paa begge Sider af en gennemløbende Gang 21 rummelige og vel ventilerede Værelser af 50—60 Kvadratalens Størrelse og $4\frac{1}{2}$ Alen høje, samt et Forsamlingsværelse, 13 Alen 7 Tommer langt og $8\frac{1}{6}$ Alen dybt, Køkken og øvrige Bekvemmeligheder. Alderen for Stueetagen i denne Længe lader sig ikke nøje oplyse, men at den er mellem 2 à 300 Aar gammel, synes bestyrket ved Indskriften paa den Tavle, som tidligere fandtes anbragt i Muren til Gaden, men nu er indmuret til Gaarden.

Denne Tavle bærer følgende Indskrift:

En
Asylum
Valetudine, senectute, mente laborantibus,
Qvod
Imperante
Rege Augustissimo
Christiano Septimo
Annis MDCCLXIX & MDCCLXIX
e pristina vetustatis ruina resurrexit
cura et auspiciis
Summorum Virorum
Dni. Eccardi Christophori de Knuth,
comitis de Knuthenborg, Eqvitis aurati, ab intimis S. R. M. Consiliis

Conferentia, in cubiculo Regio Clavigeri, Diæceseos Sjælland &
Præfecturæ Roeskildensis Præfecti nec non
Domini
Eminentissimi, summe Venerabilis & perillustris
Dni. Ludovici Harboe.
Diæceseos Sjællandæ Episcopi,
a sacris S. R. M. Confessionibus & Generalis Ecclesiarum
per utrumqve regnum Inspectoris.

Heraf fremgaar det, at Bygningen i Aarene 1768 og 1769 er undergaaet en Hovedreparation under Stiftamtmand Grev Knuth og Biskop Harboe, og det er derfor klart, at Bygningen den Gang allerede havde eksisteret i længere Tid og efter den Tids Bygningsmateriale vel mindst 120 til 150 Aar. Ved bemeldte Tilbygning er der bleven Plads for nogle flere Beboere end hidtil, men fortrinsvis har Ombygningen og Udvidelsen tjent til at skaffe de hidtilværende Beboere større Bekvemmelighed.

Planen til Ombygningen er leveret af Arkitekt, Etatsraad Dr. *Herholdt* (H. kaldtes den „mest danske Arkitekt“, var kongelig Bygningsinspektør 1881—92, udnævntes 1879 til Æresdoktor ved Københavns Universitet. Herholdt har opført en Mængde Bygninger, bl. a. Nationalbanken, Polyteknisk Læranstalt, Herregaardene „Selchausdal“ og „Gyldenholm“ og St. Pouls Kirke i Korsør), og Hospitalet har erholdt et smukt Ydre i gammelgotisk Stil. Den meget lange Facade mod Gaden (92 Al.) er brudt med 2 spidse Gavle med gotiske Mur-Forsinger, den ene over Porten, den anden i tilsvarende Afstand fra den østlige Side, foruden 3 smaa Kviste. Vinduerne i begge Etager overspændes af Blindbuer. I Bygningen er indlagt Varmeledning.

Arbejdets Udførelse har medført en Bekostning af 47,643 Kr. 49 Øre, til hvis Dækning de fornødne Penge var til Stede, saa at det blev uforødent at optage Laan.

Til Benyttelse for Beboerne er til Stiftelsen anskaffet de fornødne Jernsenge med tilhørende Madratser, og til den nødvendige Renligholdelse antaget 6 Stuekoner. Endvidere er ved Hospitalet ansat:

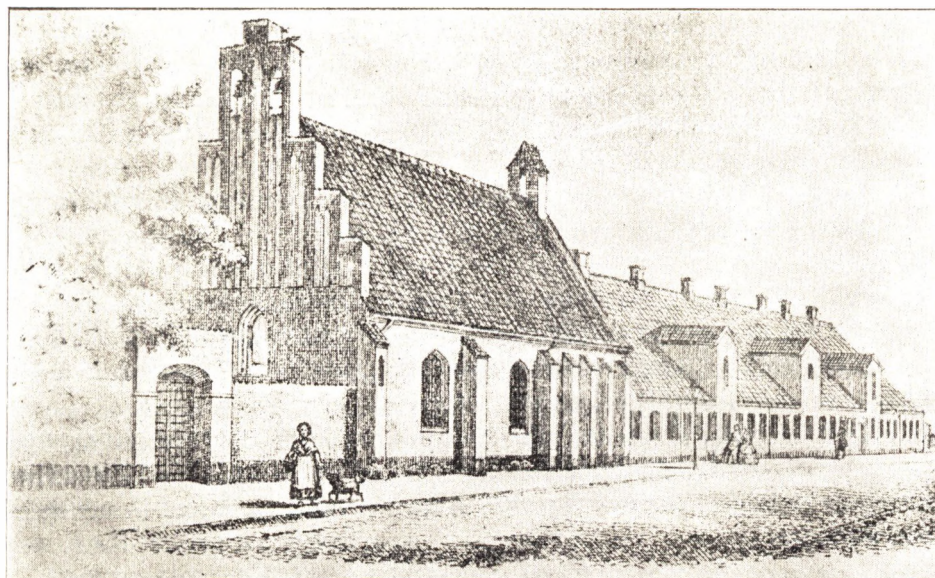
en Læge,
en Bønholder,*)
en Portner og
en Sygeplejerske.

*) Som et Kuriosum kan anføres, at den 19. Juni 1802 blev Discipel i Latinskolen, den senere kgl. Skuespiller Rosenkilde, tilstaaet 20 Rd. af Hospitalets Kasse for at forestaa Kirkesangen.

I Hospitalet findes et Bibliotek, hvorfra Beboerne har Adgang til at laane Bøger; desuden hører til Stiftelsen en Have, hvori er anlagt forskellige Græsplæner og Blomsterpartier.

Dels af nogle forefundne ældre Optegnelser, dels efter en af mig (Kühl) foretagen Dødelighedsberegning maa det antages, at der i Tidsrummet

fra 1. Aug. 1580 til 1. Maj 1776 har været optaget i Hospitalet	841	Personer
fra 1. Maj 1776 til 20. September 1788	124	—
fra 20. Septbr. 1788 til 1. Oktbr. 1885 er der optaget (herunder ikke iberegnet de 100, som da levede)	950	—
saaledes i det hele ...		1915

Hospitalet før Ombygningen.

Nutidige Forhold.

Ifølge Fundatsen af 1751 kunde „Gandske gemeenc Folk, som Tieneste-Folk, Bønder, Daglønnere, og de, som med grovt Arbeyde have havt deres Føde“ ikke optages i Stiftelsen, men denne Bestemmelse overholdes ikke i den nyere Tid, der helt har ændret disse Folks sociale Stilling.

Beboernes Antal er siden 1924 fastsat til 96, nemlig 8 Par Ægtefolk og 80 enlige Kvinder.

Under Forstander Helmer er der i Stiftelsens hele Indretning sket store

Forbedringer, svarende til Tidens Krav. Der er 1896 oprettet en Sygeafdeling med 14 Senge og med fast Sygeplejerske, Medhjælper og Nattevagt. Medens Beboerne tidligere maatte bo sammen to og to, ja endog tre sammen i eet Værelse, har hver Beboer nu sit Værelse, og Ægtefolkene har 2 Værelser; desuden har de 7 Stuepiger hver sit Værelse, medens tidligere nogle af dem maatte bo i samme Værelse som en eller to af de kvindelige Beboere.

Et nyt Centralvarme-Værk blev anskaffet i 1914, og elektrisk Lys er indlagt i alle Værelser, ligeledes W. C. i alle Bygningerne.

De 48 Konventualinder, som ved Optagelsen i Klostret skal være mindst 45 Aar, faar fri Bolig, Varme, Lys, Lægehjælp og Medicin samt fri Begravelse; derimod faar de ingen Pengehjælp, forsaavidt de er udnævnt efter 1921. 1917 blev der i Klosteret indlagt elektrisk Lys. 1923 Centralvarme og W. C.

Hospitalets og det lærde Skolevæsens Fællesfonds Formue udgjorde 1. April 1931 en Kapital paa ca. 2,200,000 Kr. og ca. 70 ha af Slagelse Bys Markjorder. Hospitalets særskilte Fond ejer en Kapitalformue paa ca. 660,000 Kr., en Reservefond paa ca. 70,000 Kr. og desuden ca. 25 ha af Slagelse Markjorder.

Ved den i Begyndelsen af Aarhundredet skete Afløsning af Fællesfondens ca. 8000 Tdr. Tiendebyg til en Pris af 9 Kr. 16 Øre pr. Td. blev Stiftelsens Indtægter i alt væsentligt fastlagt. Da de under og efter Verdenskrigen stærkt stigende Konjunkturer medførte et betydeligt Driftsunderskud gennem flere Aar, blev det nødvendigt at inddrage de tidligere ydede Understøttelser baade for Hospitalets og Klosterets Vedkommende, og andre Indskrænkninger maatte ogsaa foretages for at tilvejebringe Balance.

Hospitalets og Klosterets Direktion bestaar af Stiftamtmanden og Sjællands Biskop, der har Belæggelsesretten. Inspektionen bestaar af Politimesteren og de to Sognepræster i Slagelse, disse har Forslagsret ved Besættelse af ledige Pladser.

Forstandere. Inden Jacob Badstüber blev Forstander, har man ingen nøjagtig Fortegnelse over Forstandere, men følgende kan dog nævnes:

I 1382 og 1383 nævnes *Prioren i Helliggejstes*, men ellers antages Stiftelsen ogsaa i Begyndelsen at have haft verdslige Forstandere, 1426 *Jens Nielsen*, 1436 *Troels Madsen*, 1469 *Jep Nielsen*, 1498 var Hospitalspræsten *Hans Severinsen* Forstander, og han havde Stiftelsen i Forlening af Roskildebispens Niels Skave, men allerede 1500 optræder Borgeren *Hans Jensen* paa Helligaandshusets Vegne, uden at han dog nævnes som Forstander, 1538 *Niels Degn*, 1564 *Mads Sørensen*, 26. Marts 1569 fik Prioren paa Antvorskov,

Bertel Sørensen, Besked paa at føre Tilsyn med Hospitalet, 14. November 1585 fik Superintendent i Sjællands Stift, Dr. *Poul Madsen*, Kongens Befaling paa at føre tilbørligt Tilsyn med Hospitalet, 1591 nævnes *Jens Lauritzen* som Forstander, 1609 beskikkes *Christoffer Lauritsen*, Borgmester, og *Povl Lauritsen*, Raadmand, til Forstandere i Forening, 1657 *Christen Hansen*, 1664 *Poul Jacobsen*, senere *Jens Ebbesen*, *Valentin Suntum*, 1696 *Hans Winsløv*, 1724 *Rasmus Vohnsen*, senere *Villgaard* (constitueret), *Mathias Clemmensen*. Nu er vi naaet til *Jacob Badstüber*, der suspenderedes 12. December 1787 paa Grund af Kasseangel, Justitsraad *Erich Christensen*, constitueret fra 1787 til 1798, derefter ansat til 1810, Cancelliraad *Rasmus Palludan* fra 1810—1834, Kæmner *Orelius* constitueret fra 24. Februar til 5. Maj 1834, derefter Cancelliraad *M. G. Nellemann* til 1847. Igen blev *Orelius* constitueret fra 26. Maj til i Oktober 1847, da *O. D. H. Kühne-Schwanenflügel* ansattes, han døde 1865, nu var cand. jur. *V. N. M. Lunding* constitueret fra 1. Maj til 21. Oktober 1865, da *Carl Kühl* blev ansat. Kühl, der ogsaa som sin Forgænger udnævntes til Cancelliraad, var et virksomt Medlem af flere Bestyrelser, bl. a. Sparekassens, han døde 1895, og den nuværende Forstander, cand. jur. *A. Helmer*, blev da ansat.

Acciseboderne. Consumption eller Accise skriver sig fra 1671 og er en Beskatning af, hvad der indførtes fra Landet til Købstæderne; den motiveredes med, at Kongen bar sær Omhu for Undersaatterne, hvorved „Matrikkelskatten kunde vorde forhindret“ og et taaleligt Middel fundet, hvormed Militzens Underhold og Magasinernes Oprettelse kunde til Landets Forsvar „continuere og i muligste Stand bringes“. Det var nemlig dengang som nu, at naar Staten fattedes Penge, saa var Borgerne den nærmeste Kilde, hvoraf der kunde øses.

Consumptionslinien var sædvanligvis Byens Porte og Havernes Sten-gærde, som grænsede ud til Markerne, og hvor saadanne ikke fandtes, var Linien afmærket med Pæle. De, som boede paa Købstadens Grund, men uden for Consumptionslinien, betalte i Reglen en fast aarlig Afgift, som 1798 foresloges at andrage 2 Rdl. for hver Person over 12 Aar.

De Byporte, hvor der foretoges Consumption, var følgende:

Smedegade, Slotsgade, Bjærgbygade, Bredegade, Løvegade, Nyport og Skovsøgade; denne sidste var der megen Strid om, men derom senere.

Consumptionen var vistnok fra først af forpagtet ud. Den første Forpagter, jeg har fundet nævnt i Slagelse, var Raadmand *Peder Jensen* (1718), og som hans Efterfølger nævnes *Niels Sørensen Stub* (1748), men dette Aar den 14. Oktober afløses han af følgende: Farver *Christian Stenholm* og Køb-

mand *Diderich Lundager*. Afgiften var for dem 3955 Rdlr. Courant, 1768 nævnes som Forpagter *Hetting*, den sidste Forpagter var *Horsenius*.

Saa længe Consumptionen eller, for hellere at bruge et kortere og mere bekendt Ord, „Accisen“ var forpagtet ud, fandtes ingen Boder i Statens Eje; man boede til Leje i et af de yderste Huse ved Byportene.

1761 hos Anders Christensen, Smedegade, nu Matr.-Nr. 182, paa søndre Side af Gaden, i et 4 Fags Hus. Slotsgade 1712 hos Peder Bischoff, Købmand, 1760 hos Købmand Rasmus Snabel, nu Matr.-Nr. 93, „Brænderigaarden“. Paa Bjærgbygade 1760 hos Peder Jørgensen, vestre Side, Matr.-Nr. 2 a. Bredegade, søndre Side, 1760 hos Købmand Ostefeld Kaad, nu Matr.-Nr. 22. Her boede tillige Betjent Hytter og Bjørn, 1760 Løvegade, vestre Side, hos Hospitalsforstander Bastüber, Matr.-Nr. 314. Nyport 1760 hos Prokurator Staal, Matr.-Nr. 287, vestre Side. Ved Skovsøgade var ikke nogen fast Kontrol, kun et Led eller Stakitværk, men der boede i denne Gade altid en Accisebetjent.

Til den daglige Betjening ved Accisen var dels Portbetjente og Gadebetjente; de sidste maatte patrouillere i Gaderne og i Byens Udkanter; særlig efter Mørkets Frembrud var det nødvendigt for at hindre Smugleriet. Man maa jo erindre, at Gadebelysning fandtes ikke, kun en Lygte paa Raadhuset, og den kunde jo ikke hjælpe stort. Det var først 1820, at Byen begyndte at faa Lygter, dog kun paa Hovedgaden, saa man kan være sikker paa, at Smugleriet de mørke Nætter har fundet Sted i saa stor Udstrækning, som det har været muligt gennem Havernes Baglaager og over Byens Stengårder. Det at narre Toldvæsenet har jo aldrig været betragtet som nogen Forbrydelse, snarest som en Sport, dog da Accisen var temmelig høj i Forhold til Datidens Priser, kunde det ogsaa give en klækkelig Fortjeneste.

For at passe denne Tjeneste og forhindre Smugling var disse Betjentes Løn ikke særlig stor. En Underbetjents Løn var ca. 1770 52 Rdlr. aarlig foruden en halv Snes Daler i Procenter. Der kunde dog ved Lejlighed for Flid og Paapasselighed udbetales af Kammerets Ekstrakasse 5 Rdlr.

Saalænge Accisevæsenet var bortforpagtet, var Kontrollen ikke saa skarp, som den blev, da Staten selv overtog den 1779.

Det første, som skete, var, at der blev stillet Forslag om at bygge egne Acciseboder i Stedet for de hidtil lejede.

Bjærgbygades Accisebod. Den 17. Maj 1783 tilbagesender Generaltoldkammeret Overslag over Consumptionsbodens Bygning ved Bjærgbygades Port, hvori ankes over, at Priserne er for høje, hvorfor en ny Licitation skal afholdes. Da Overslaget mulig kan have nogen Interesse til Sammenligning med Nutidens Priser, hidsættes nogle af Overslagets 20 Poster her:

3500 brende Mauersteinen à 1000 Stk. 8 Rdlr. = 28 Rdlr.
 2000 rohe (raa) do. à 1000 Stk. 2 Rdlr. = 4 Rdlr.
 Vor Transport ledne med Grutz = 15 Rdlr.
 Vor Zimer Maurer Ditschlerarbeitzløn nebst handlangen
 (Tømrrer, Murer, Snedker og Haandlanger) = 56 Rdlr.
 Overslaget lød ialt paa 263 Rdlr. 8 Skill.

Tømrrermester *Johan Friderich Bonier*, hvem ovenanførte Overslag skyldtes, boede i og ejede Nr. 266, Smedegade; han var født i Hannover, fik Børgerskab 22. August 1780 efter at have forevist det kgl. britanniske Pas, dateret 25. Juli 1769, samt et Pas fra Tømrrerlauget.

Bjærgbygades Accisebod.

Denne Bonier, som ser ud til at have haft sine Papirer i Orden, fik ikke Arbejdet; det overdroges til en Tømrrermester *Rasmussen*, som den lavestbydende med 212 Rdlr.

Imidlertid opdager *Bendix Jespersen*, som var Ejer af den Jord, hvorpaa Acciseboden var opført, at Generaltoldkammeret ikke havde Skøde paa denne Grund, men mod en Godtgørelse af 20 Rdlr. udstedte Bendix Jespersen Skøde paa Grunden 1797.

I „Tidsskrift for Toldvæsen“ skriver Otto Jensen 1896 om Bjærgbygades Accisebod:

„Naar man ad Landevejen fra Skelskør kommer til Bjærgbygades Port i Slagelse, er den første Bygning paa højre Haand et lille enetages Bindings-

værks-Hus med et højt Teglstenstag, hvis skraa Gavle naa lige saa langt ned som dets Sider, hvorved Taget faar et noget pyramideagtigt Udseende.

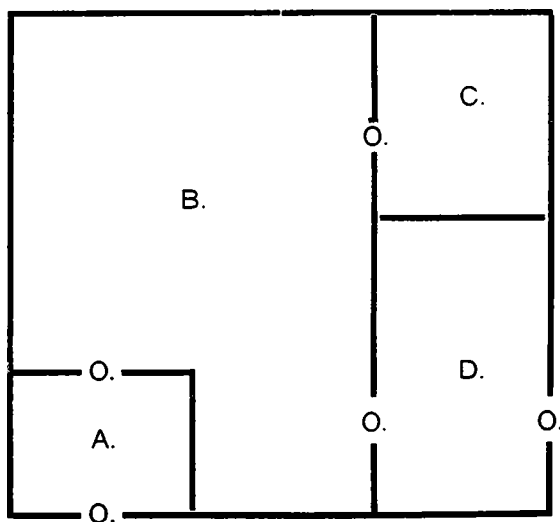
Over den til Gaden vendende Indgangsdør, der er anbragt helt til venstre i Muren, sidder det for alle ældre Bygninger i Byen sædvanlige Matrikelsmærke: en hvidmalet Jernplade, der med store Bogstaver og Tal meddeler, at Vaningen er „Nyt Matr. Nr. 68“.

Det efter vore Dages Forhold meget beskedne lille Hus, der har en Længde af 6 m 23 cm, Bredde 4 m 70 cm og Murhøjde 3 m 70 cm, og som ude fra Landevejen kunde antages for en hyggelig Smedie, viser sig paa nærmere Hold i sine Konturer Præg af en vis Bygningsstil. Det slanke, røde Tegltag, der buer noget ind efter, og som til Gaden strækker sig en Alen frem over den okkergule Mur, er en Miniaturkopi af Tagene paa de af Herregaardenes „Rollinger“ og Købstædernes større Bygninger, der opførtes i forrige (nu det attende) Aarhundrede.

Til Indgangsdøren fører nu 4 Granittrappetrin op, da Huset hviler paa en Sokkel af utilhugget Granit. Under det fremspringende Tag er man beskyttet mod Tagdryp.

Denne Bygning, der er bevaret uforandret siden den opførtes i 1783 — med Undtagelse af, at der oprindelig fandtes 2 Døre til Gaden og ingen saadan i den sydlige Gavl — har været „Bierrebygades Consumptionsbod“.

Til lidt Orientering skal her gives et simpelt Grundrids af denne, af en Tjørnehæk indhegnede, hundredaarige Bygning.

(Bjærgbygade).

A. Gang. B. Opholdsværelse og Kontor. C. Soveværelse. D. Køkken. O. Døre.

Vi gaar nu op ad Bygningens Stentrappe og triner ind i den lille Entré. der — mere originalt end hyggeligt — gør et firkantet Indhug i det ca. 50 Kvadratalen store „Opholdsværelse og Kontor“. Herfra fører en Dør ind til et ganske lille Rum, bestemt til Soveværelse, og som endnu benyttes hertil. En anden Dør i samme Væg fører til Køkkenet, hvorfra der tidligere var Udgang til Bjærgbygade, men i Stedet herfor er fornylig i den sydlige Gavl anbragt en til Haven vendende Dør.

— Inden vi nu trykker paa „Klinken“ og gaar ud af den gamle Konsumptionsbygningens lave Stuedør, tør jeg maaske fra „Kontoret“ kaste et Blik

Bjærgbygade med Acciseboden.

tilbage paa Husets unge Aar, til hin Tid omkring 1784, da den posthavende Konsumptionsbetjent spejdende kiggede ud igennem Vinduets smaa Ruder ...

Naar han da ikke stod i den lille tarvelige Gang, spekulerende over sine Pligter som Familieforsørger — der var i Reglen mange Munde at mætte —, eller han tjenstivrig „ziisede“ foran Huset, for derefter at trippe ind med Oppebørselssummerne og med en blød Gaasepen under en kradsende Lyd notere Indkomsterne paa Regnskabsbøgernes stærke, ru Blade, findingt og med snirklet Skrift. Her i disse smaa, lave Rum, dækkede mod Vinterkulden af kun ½ Stens Ydermur, var Underbetjenten eller som han ogsaa hed „den kongelige Betjent“, til Stede Døgnet rundt og paa Færde Dag og Aften, indtil Bommen kunde lukkes, uden anden Adspredelse end Gadens Færdsel og uden anden Udsigt til Afveksling, end ved næste Maanedes Begyndelse at blive

forflyttet til en anden Port eller maaske komme ud som „Gadebetjent“ eller patrouillerende Betjent for, navnlig om Natten, at forhindre Smugleri ind over Byens ved Pæle markerede Konsumptionslinie.“

Bygningen er nu fredet og udlejes af Kommunen til Beboelse.

Smedegades Accisebod blev opført 1798 paa en Plads tilhørende Slagter *Jørgen Krøll*, men med denne Bod gik det som med *Bjærgbygades Accisebod*, den laa ikke paa egen Jord. *Jørgen Krølls* Enke har opdaget, at *Bendix Jespersen* havde faaet sin Grund betalt med 20 Rdlr., saa hun stillede ogsaa Krav til Generaltoldkammeret; hun forlangte 50 Rdlr., som hun ogsaa fik mod saa at udstede Skøde. Denne Accisebod blev nedrevet 1928. Ejeren, Malermester *Henriksen*, forærede den til Forskønnelsesselskabet, der lod den genopbygge i Anlægget under Tømrermester *Chr. Larsens* Ledelse.

Smedegades Accisebod.

Slotsgades Accisebod, opført 1783 paa søndre Side af Gaden (nu Matr. Nr. 92 b), er forsaavidt uforandret, kun er Forsiden rykket frem i Flugt med Nabohuset.

Bredegades Accisebod blev opført samtidig med de andre Boder, paa nordre Side af Gaden. Den blev 1863 købt af Brolægger *Rasmus Petersen* og nedbrudt.

Med *Løvegades Accisebod* forholder det sig paa en lidt anden Maade end med de andre Boder.

Consumptionsforvalteren spurgte Generaltoldkammeret, hvorledes man nu skal forholde sig, da det Hus, man hidtil har haft i Leje, nu skal sælges, og man saaledes ingen Bod har, hvori Betjentene kan opholde sig.

Generaltoldkammeret svarer 19. Marts 1780, at Forvalteren maa for Toldkammerets Regning lade en solid Person hyde paa Huset, naar det skal sælges. Den 29. Juni s. A. blev Huset ved Auktion tilslaaet den kgl. Kasse som den højestbydende med 57 Rdlr. 16 Sk., derefter blev det istandsat og den øvrige Del af Huset med Haven bortlejet for 12 Rdlr. aarlig. Denne Bygning afbrændte Natten mellem 12. og 13. August 1800, og derefter blev der opført en ny Bygning af Grundmur, nu Matr. Nr. 314. Denne blev i

Smedegades Accisebod.

Modsatning til de andre Acciseboder højere assureret, nemlig for 530 Rdlr. De andre Boder var assureret for 150 Rdlr. til 200 Rdlr.

Acciseboden ved *Nyport*, som hidtil havde været til Leje i en 2 Fags Bygning, fik nu sin egen Bygning, idet der for kgl. Regning blev opført en Bindingsværksbygning paa den vestlige Side af Nygade omtrent udfor nuv. Frederiksgade. Denne kostede 160 Rdlr. og opførtes af Tømremester Rasmussen. Denne Bygning stod dog kun til 1838, da den blev nedbrudt og en ny grundmuret Bygning opført. Den gamle Bod købtes af Købmand Hans Henrik Schou og opførtes i dennes Have, hvor nu Casino ligger. Begge disse Bygninger blev nedbrudte i 1856 ved Nyports Regulering.

Ved Statens Overtagelse af Accisen 1779 indskærpede Generaltoldkammeret Magistraten, at Indhegningen omkring Slagelse maatte forbedres i be-

tydelig Grad, nemlig med Hegnene om Haverne, Baglaagers Lukning, særlig gjaldt dette 3 Steder: Skovsøgades Port, Stengærde ved Herrestræde og Kirkestien til Sct. Peders Kirke.

Med Hensyn til Skovsøgades Port ved Lille Antvorskov vil Consumptionsforvalteren have denne Port aflagt, eller i Stedet for Bommen have en Stakitport; men Magistraten mener, at det er en af Byens offentlige Porte, som benyttes af Byens Avlsmænd til at føre deres Kreaturer og Avl igennem. Forpagterne af Consumptionen har altid haft en af sine Gadebetjente til at have Tilsyn med denne Port, som jo egentlig heller ikke benyttes af udenbysboende. Bommen blev nedlagt, Stakitlaagen blev sat i Stedet, og en Betjent blev sat til at have Opsyn med denne Port. Forøvrigt vedblev der at være Strid om Skovsøgades Port. Med Hensyn til Indhegningen af Byen svarer Magistraten, at selv om man vilde anbringe en Ringmur om Byen, vilde man lige saa let kunne indsmugle en Sæk eller en Pakke, som over en Grøft eller et Gærde.

1838 er det atter galt med Accisen. Nogle af Byens Grundejere blev affordret Accise af deres Produkter, avlede paa de til Byen liggende Jorder, hvilket førte til, at Grundejerne anlagde Sag mod Consumptionsvæsenet og vandt Sagen. Spørgsmaalet, der saa sildig er opstaaet, om man er pligtig til at lade sig sætte under Kontrol af Consumptionsvæsenet i sine huslige Sysler, er nu løst tilfredsstillende. Indvaanerne kunde uden Frygt tage Smørret af Kernen, og Hønsene kunde med Glæde frit udkagle deres Æg.

At det ogsaa var forbunden med en Del Risiko at være Accisebetjent, fremgaar af følgende:

I 1779 blev 2 Accisebetjente i Slagelse overfaldet i deres Tjeneste, der gik ud paa at forhindre Indsmugling af Øl og Brændevin fra en Lejer uden for Byen. De blev overfaldne af militære Personer, baade Underofficerer, Menige, ja endog af forskellige kendte Officerer. De blev udkældte paa det groveste og mishandlede, og paa den mest skandaløse Maade blev de ført igennem Byen og sat i Arrest.

Ved samtlige Boder var Bomme, „Slagbomme“, med Kontravægt, disse betjentes jævnlig af Byens Fattiglemmer. En Reparation af Bommen ved Smedegades Port 1783 vil jeg her meddele:

Kassen til Balance (Kassen, som bringer Vægten til Balance):

En 4 Alens Fyrreplanke à 8 Sk. Alenen	=	2 Mk.	
¼ Hundrede 4 Tom. Søm à 100 Stk. à 2 Mk. 8 Sk.	=		10 Sk.
10 Stk. Sparrer à 2 Sk.	=	1 „	4 „
Arbejdsløn og for Bommen at tage op, igen at hænge	=	1 Rdlr.	
		1 Rdlr.	3 Mk. 14 Sk.

Smedearbejdet ved s. Bom.

Til Bommen for Smedegades Port at bebinde Kassen med samt tvende Jærn paa den store Gaffel:

Dertil brugt 11 Pd. Jærn à 5 Sk. = 3 Mk. 7 Sk.

Arbejdsløn af 11 Pd. à 5 Sk. = 3 „ 7 „

Acciseafgiften gjorde ikke ubetydelige Indgreb i Borgernes Lommer, hvad der kunde være slemt nok i de den Gang pengeknappe Tider, men tillige var det i høj Grad ubehageligt at skulle holde og vente med Køretøjerne i Rækker paa Markeds- og Torvedage, medens Politibetjenten gennemsøgte, om der førtes accisepligtige Varer; var det belæssede Vogne, havde Betjentene lange Søgere, som de borede ind i Læsset. At der brugtes alle mulige Kneb for at undgaa at betale er aldeles sikkert.

Ogsaa den gaaende Person var underkastet den samme Kontrol ved Portene, dels om der fandtes accisepligtige Varer paa deres Person, i Kurve eller Poser (Posekigger). Varer kunde ogsaa føres igennem Byen saaledes, at man betalte og fik Bevis derfor ved den Port, hvor Varen indførtes; ved Udførslen fik man mod Beviset Afgiften tilbagebetalt. Brevposten, som var kongelig, kunde uhindret passere Portene, ligeledes de agende Poster.

Det var forbudt Betjentene at modtage Gaver enten i Penge eller Varer; derimod tilfaldt der Betjentene en vis Del ved Konfiskationer. Om Pension var ikke Tale. Vedkommende fik i Reglen et mindre Beløb, omkring 10—20 Rdlr., ved Afskeden, og dermed var man færdig.

Det var ikke alene i Portene, at Betjentene havde deres Bestilling, de skulde jo ogsaa patrouillere i Gaderne. Desuden var der ogsaa Vagt ved Møllerne. Før 1773 var Brændevinsbrænden almindelig, og Herremænd, Præster og Kromænd havde Lov til mod en forhøjet Afgift at brænde Brændevin. Bønderne brændte Brændevin i Smug; men fra 1773 blev det forbudt, og 1786 udkom en skærpet Forordning med Hensyn til samme Sag. Forordning om Tolden og Købstad-Consumptionen i Danmark og Norge 1. Februar 1797 bestemmer:

§ 358. „Til Sikkerhed for Formalingsafgifterne og til Orden i Næringen maa ingen anden brænde Brændevin i Købstæderne end de, som derpaa have taget Borgerskab, og ingen anden borgerlig Næring drive, samt de Købmænd i Stæderne uden for København, som handle med Kornvare. Hermed skulde vore Told- og Consumptioninspecteurer, for hvem ethvert Steds Øvrighed bør melde, naar nogen faaer Borgerskab paa at brænde Brændevin, stedse have nøje Indseende.“

§ 359. „Deraf følger, at ingen Møller, Bager, Melhandler, Brygger, Stivelsesfabrikant maa brænde Brændevin. Saa maa heller ikke nogen Møller brygge Øl eller bage Brød til Salg.“

Der opstod nu en hel Mængde nye Brænderier. Her i Slagelse var i alt Fald 12. At dette gav Accisebetjentene forøget Arbejde, baade med Hensyn til Formalingen og Kontrol i Brænderierne er let forstaaeligt. Formalingsafgiften af Sæd, som brugtes til Brændevin, var 1 Tønde Rug eller Malt 1 Rdlr. 3 Mark. 1 Tønde Hvede 1 Rdlr. 3 Mark 12 Sk., 1 Tønde Malt til Øl 4 Mark. Som det heraf ses, var det ingen ringe Afgift, som det nok kunde friste til at spare. Og her var som før nævnt Herrestræde den bedst egnede Adgang, ingen Beboelse i Strædet, Præstegaarden undtaget. Til denne Side laa 3 Møller, tidligere 5 Møller, Mariendals, Gl. Bredegades og Løvegades Mølle, og over Stengærdet kunde Sække let transporteres; man kunde ogsaa lægge sig i Skjul bag de paa Gærdet voksende Bukketørne.

Der fortælles, at da Handelsjoden Nathan (Bedstefader til den for nogle Aar siden afdøde Invalid og Frugthandler Nathan) gik fra sin Stamknejpe i Løvegade (hos Værtshusholder Niels Sørensen, Huset Vest for Sct. Mikkels Præstegaard) til sit Hjem i Herrestræde mellem Kl. 11 og 12, hørte han nogle uhyggelige Brøl, og lidt efter kom der en formummet Skikkelse ham i Møde, stadig brølende. Nu traf det sig saa uheldigt, at Nathan ikke troede paa Spøgelse eller i alt Fald ikke var bange, og han gik imod den stadig brølende Skikkelse, løftende sit Egespir, idet han sagde: „Est du en Varulv, eller est du et Menneske?“ og samtidig lod han sin Stok danse paa Skikkelsens Ryg. En Vægter fik Skyld for at være den fungerende Varulv, idet han ved sine Brøl skulde holde Passagen fri i Strædet, medens Sækkene smugledes over Gærdet. Samme Vægter beholdt imidlertid Varulvenavnet, saa længe han levede. (Se under Herrestræde.)

Her følger nogle Acciseafgifter efter Forordning af 1797: Ænder 4 Sk., Agerhøns 8 Sk., Harer 8 Sk., Høns 6 Sk., Faar 4 Sk., Køer 1 Rdl. Da Køer paa Fedestald sædvanligvis er en Følge af Brænderier, saa var her ogsaa forøget Arbejde for Betjentene. Ogsaa her søgte man at narre Betjentene til Skade for Staten, men til Fordel for sig selv. Man havde altsaa betalt Accisen ved Indførselen, som skulde tilbagebetales ved Udførselen. Her kom saa en Betjent og skulde indbrænde paa Hornene Toldvæsenets Stempel, og medens Jernstemplet blev varmt, blev Betjenten anmodet om at nyde en Forfriskning, noget, som disse daarligt lønnede Folk vel ikke i mange Tilfælde har kunnet modstaa; men medens Betjenten fik et billigt Maaltid, benyttede man Tiden til at indbrænde nogle Køer foruden dem, Betjenten selv skulde besørge, saa Brænderiejereren har nok faaet Erstatning for sin Gæstfrihed!

Disse Oplysninger har jeg fra en Mand, som omkring 1840erne tjente i Brænderigaarden ved Slotsporten.

Blev nogle Varer konfiskeret, saa fik Anholderen eller Fattigvæsenet Del i den Værdi, som fremkom, naar disse blev solgte, dog med Fradrag af Om-

kostninger. Det at hindre en Betjent i hans Embedstørelse eller at gøre Modstand eller true med Vold, var forbunden med en Bøde fra 20 til 100 Rdlr., men øvedes der virkelig Vold, var det 3 til 6 Maaneders Arbejde i Tugt- og Forbedringshus; med morderiske Vaaben mod Betjentene var det, foruden at erstatte Skaden, at arbejde i Jern i Fæstningen i 6 Aar. Blev Betjenten dræbt, var det Livsstraf. Og trods disse strenge Straffe, blev der dog ikke sjældent øvet Vold mod Betjentene.

1837 klages der igen over den ene af Byens Porte, den ved Lille Antvorskov, der bestandig er spærret ved en Bom og uden Consumptionsbod eller Opsyn, at der er sat en stadig lukket Bom over Pappegøjehusvejen ved Lighuset, der afspærrer Passagen fra Smedegadesvejen ad Pappegøjehuset til; thi ved disse Spærringer er den tidligere fri Consumption til og fra Byen afskaaren østlig fra til stor Gene og Skade for mange.

Som man ser, stadig Strid. Det er dog vist mest LigeGYldighed fra Accisevæsenets Side. Af alle Portene var Smedegades Port den værste; der var man udsat for dobbelt Ild. Her udfør Smedegades Port var nemlig Hovedlandevejens Bom Nr. 12 med Bomhus, og disse Bommænd laa altid i Strid med Beboerne, dels om Avlens Indførelse, og dels om Skoeffekter, som man ved Hjemkørselen fra Skoven opmagasinerede ved Smedegades Mølle, for senere derfra at hente det hjem; thi fra Afstanden Smedegades Mølle betaltes ingen Bompeng. Af denne Bom svaredes 1840 af Forpagteren, Bager Hesche, 933 Rdlr. aarlig. Til Sammenligning gav Kammerherre Castenskjold af Bommen Nr. 11 ved Kindertofte 200 Rdlr. aarlig. 2 Herrer, som jævnlig var paa Krigsstien i Anledning af Bompengene, var *Jørgen Nyeberg* og *J. C. Strudsberg*. I Juni Maaned 1790 indsendte Jørgen Nyeberg i Slagelse en Klage til Stiftamtmanden, *Grev Knuth*, hvori han anker over, at Beboeren af den saakaldte Garvergaard udenfor Slagelse, Johan Christian Strudsberg, havde ilde medhandlet ham, fordi han affordrede ham Bompeng.

Rentekammeret skrev i den Anledning, at Jørgen Nyeberg, til hvem Bomforpagter Jonas Løppelmann skal have overdraget Forpagtningen af Bommen Nr. 12 ved Slagelse, maatte søge Strudsberg ad lovlig Vej.

Selve Acciseboderne kunde der ogsaa ske Overlast. Dette skete i 1835 en Torsdag Aften, idet nogle af Ondskab eller Kaadhed slog nogle Ruder itu i Bredegades Portkontor; der udloves til den, som bevislig kan paapege Gerningsmanden, 20 Rdlr. og Navnet fortiet.

Opslaget var undertegnet: *Scholten*, Adj. const. Inspecteur.

Det har snarere været Manden, man har villet hævne sig paa, end Boden. Dette fremgaar, synes jeg, af den Betydning, Scholten tillægger Sagen.

Af Brændsel betaltes ogsaa Accise. Et Læs Tørv 4 Sk., desforuden toges til Portbrænde 5 Tørv af hvert Læs, og af hvert Læs Brænde et maadelig

Stk. Brænde, det vil sige et middelstort Stykke. Da man nu fik meget mere Brændsel, end man kunde bruge, blev det gerne bortliciteret for 3 Aar ad Gangen. 1787 blev Consumptionskontrollør *Lange* højstbydende med 17 Rdlr. 1 Mark 7 Sk. aarlig. Og saaledes liciteredes det fremdeles hvert 3die Aar; men 1841 fremkommer til Kancelliet et Andragende om at omsætte denne Naturalydelse af Brændsel i Penge.

Nord for Byen laa ogsaa en Mølle, „Jernbjerg Mølle“. En Møller S. laa stadig i Krig med Betjentene ved Nyports Accisebod. En Dag besluttede han at spille disse et Puds. Under et Læs med Sække og Halm fastsømmede han en Hale, som stak ud under Bagsmækken og svajede frem og tilbage under Kørse-len. S. kørte smaat, indtil han nærmede sig Acciseboden, og Betjentene, som holdt Øje med ham, kunde se den svajende Hale. S. kørte nu til efter at have raabt, at han intet havde, som skulde vises. Betjentene, som troede, at Halen uforvarende var gledet ud under Bagsmækken, raabte til ham om i Kongens og Lovens Navn at holde. Da nu S. mente, at Betjentene havde løbet tilstrækkeligt, holdt han, og nu skulde jo Dyret, som de mente sad paa den anden Side af Halen, anholdes, men saa opdagedes det, at af Dyret fandtes kun Halen, og den var jo toldfri. Og da de selvfølgelig var forbitrede paa Mølleren og skældte ud og spurgte, om han vilde holde dem for Nar, svarede Mølleren, at han vel havde Lov til at have Hale paa sin Vogn, da dette vel ikke var forbudt. At Forholdene mellem Parterne efter denne Historie er blevet bedre, er ikke sandsynligt.

At det ikke har været nogen særlig behagelig Stilling at være mistænkt for at være Angiver af Kontrabande, det er indsmuglede Varer, fremgaar af to Inserater i „Den vestsjællandske Avis“:

„Det Rygte, der her i Byen er udspreddt, nemlig, at jeg som Angiver skal have foraarsaget Konfiskation af de hos Sadelmager Ernst jun. oplagte Varer, erklærer jeg herved for en løgnagtig, formodentlig af Ondskab fremavlet Beskyldning, hvilket jeg med Attest kan godtgjøre.

Slagelse, den 13. Marts 1828.

Joseph Rothschild.“

Rothschild er meget vred; men den næste er saa rasende, at han bruger de stærkeste Ord:

„De nedrige Skurke, som har forkleinet mig her i Byen, at jeg skulde have Del og tillige have modtaget den Part, mig kunde tilkomme, for at have angivet de Varer, som for nogen Tid siden er confiskeret hos Sadelmager Ernst jun., og at den, der saaledes har søgt at spille min Credit, holder jeg for den største Løgner og nedrigste Skurk, indtil han beviser det.

Slagelse, den 3. Juni 1828.

Heiman.“

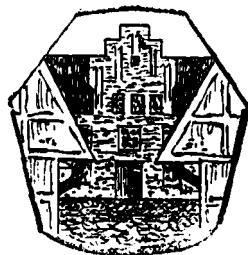
Accisevæsenet havde, foruden at indkræve den sædvanlige Accise, tillige at modtage Stempelpapirspenge, Saltforhandlingsafgiften, Milepenge, Tobaksforhandlingsafgift, Græsgangspenge, Folkeskat, Vielsespenge. Den sidstnævnte Afgift synes højst mærkelig at sortere under Accisevæsenet, Ægteskab var dog ellers ingen toldpligtig Vare. Men der er jo meget, som kan synes mærkeligt, baade i Fortiden og Nutiden.

Embedsmænd og Betjente under Consumptionsvæsenet: Kammerjunker, Toldinspektør Holstein, Kammerjunker, Consumptionsforvalter Stanilaus August Poniatovsky v. Bertouch, Captejn Lindberg, Consumptionskasserer, denne var Fader til den senere Boghandler Lindberg, Consumptionskontrollør Lange, Consumptionsforvalter, Major Vinding.

Betjente: Frederik Lind, Høyerup, Houballe, Knøfler, Anker Holbæk, Altenburg, Mikkelsen, Nyborg, Nielsen, Pahr, Vildenrath, Rabe, Holm, Engelskmand, Bendtzen, Macholdt, Høgh, Kaufmand, Randlev, Dorscheus, Ulke, Ravnholt. Denne sidste var vistnok Fader til den senere Toldforvalter af samme Navn her i Byen.

Det kunde være, at en Del af de ældre endnu vil kunne huske, at deres Forældre har omtalt disse ved Accisen fungerende Betjente, hvorved gamle Minder kunde vækkes, thi der er ikke Tvivl om, at der fra den Tid har gaaet en Del Historier Mand og Mand imellem. Det var jo egentlig den Slags Historier, som de jævne Borgere yndede og som drøftedes efter endt Arbejdstid ved en Pibe og et Krus Øl, og den, der har kunnet pudse Toldvæsenet, har vel staaet for de fleste som en Helt, naar dertil kommer, at Nyhedsstoffet var sparsomt. Politik omtaltes i Almindelighed ikke, det overlod man til dem, der mentes at have Forstand derpaa, ellers passede man at tjene det daglige Brød.

Consumptionen ophævedes ved Lovene af 15. September 1850 og 7. Februar 1851, hvilken sidste Lovs § 2 indeholder følgende Bestemmelse: „Told- og Consumptionsvæsenets Eftersyn bortfalder ved Portene og de landværts Adgange til Købstæderne, udenfor København, samt Formalingskontrollen med de i og ved bemeldte Købstæder beliggende Møller. Alle indenlandske og fremmede toldfrie samt fortoldede Varer kunne uden Passerseddel forsendes landværts undtagen til København, hvorhen fortoldede Varer, som hidtil, skulle ledsages med en af Toldopsynet paa Afgangsstedet attesteret Følgeseddel.“

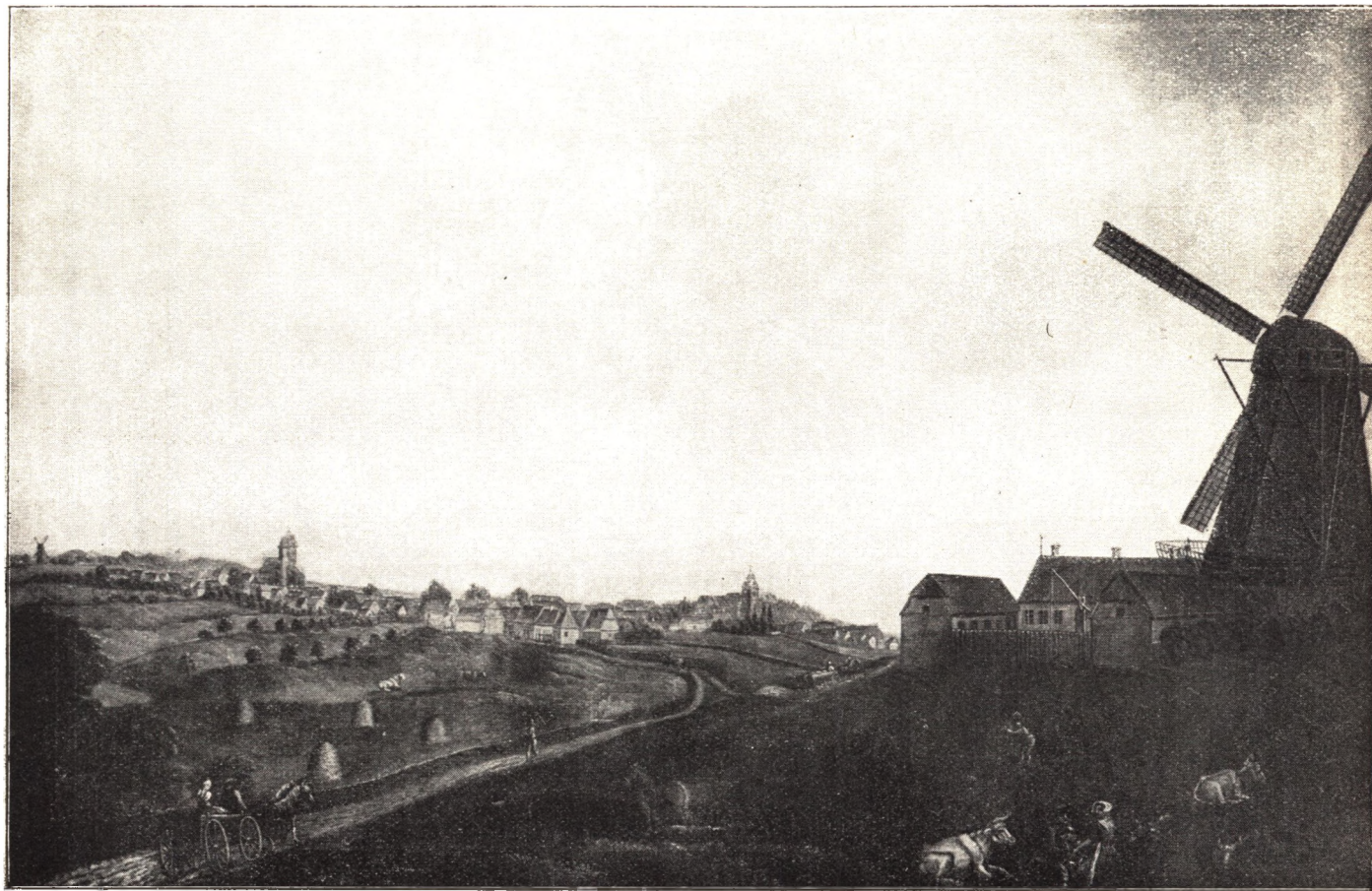

Borgerpligter.

MEDENS vi nu baade har et fast Politikorps og et fast Brandkorps, er det jo ikke saa forfærdelig mange Aar siden, at det var en Borgerpligt at være Medlem af et Sikringskorps, der skulde tage Affære ved Uroligheder eller ved Ildebrande. Naar ovenstaaende Overskrift omfatter Raadhus, Brandvæsen og Borgervæbning, er det fordi, disse Begreber hørte fuldstændig sammen. Nu har vi ganske vist intet Raadhus her i Byen, men vi har en Politistation og et Sprøjtehus med et lille Lokale, hvori Brandfolkene kan opholde sig ved Eftersyn af Materialet ell. lign. Desuden har vi et ret flot Ting- og Arresthus, men Byens Styrelse maa bo til Leje i Bankens Ejendom. Forhaabentlig varer det ikke mange Aar, før Byen kan faa et Raadhus, der er den værdigt.

Raadhus. I de ældre Tider var det naturligt, at Byens Borgervæbning havde sin Samlingsstue paa Raadhuset, og Sprøjtehuset var ogsaa i Raadhusets umiddelbare Nærhed.

Et virkeligt Raadhus fik Byen imidlertid ikke før 1735; det første Hus, der benævnes Raadhus, var indrettet i Lybækkernes Pakhus ca. 1500, dette Pakhus laa, hvor nu den omstridte Kirkemur ligger. Denne Bygning har oprindeligt været solidt bygget, men den fik Lov at forfalde, og 1682 er den saa sløj, at den i Grundtaksten benyttes saaledes: „I ruineret Raadhus af Grundmur forbigaas i Taxten“. Ganske vist havde Kongen 1551 givet Bor-

Slagelse med Løvegades Mølle ca. 1810 (efter et Maleri).

gerne Lov til at bruge en Del af Materialet fra den nedrevne Fruekirke til Reparation af Raadhuset, og ^{15/12} 1581 maatte Frederik II bevilge, at 2 Aars Byskat maatte anvendes til Raadhusets Istandsættelse, men da der ikke senere blev foretaget Reparationer, er det ikke saa underligt, at man 1. Februar 1723 bekendtgjorde: „Natten mellem 26. og 27. Januar er Byens Raadhus af Ælde ruineret, og Gulvet nedfaldt i Fangehullet, saaledes at ingen herefter uden Livsfare kan indfinde sig til hans Majestæts eller Byens Tjeneste“.

Denne Bekendtgørelse forklarer tydeligt nok Situationen, og man maatte skynde sig at finde et andet Lokale eller Hus til Raadhus. Matr. Nr. 71 (nu Brødrene Hansen) blev i al Beskedenhed indrettet til Raadhus, det skulde jo kun være midlertidigt, da man allerede den Gang var fuldt i Gang med Forberedelserne til det nye Raadhus. Allerede i Aaret 1696 havde man udset Pladsen til en Vagtbygning, herom kan man læse følgende i Raadstueprotokollen:

Vagtbygning paa Torvet. Borgmester og Raad havde i Dag her paa Raadstuen kaldt en Del af Borgerskabet for at tale om et Vagthus, som er resolveret, at det skal staa paa Torvet, og saasom ingen Skatter endnu er paabuden, saa er derfor affærdiget (afgjort), at Borgmester og Raad tilligemed en Del Borgere til bemeldte Vagthuses Bygning giver som følger:

Borgmester Mogens Jacobsen 4 Rdlr., Raadmand Michal Jørgensen 4 Rdlr., Købmd. Bonde Nielsen, Bertel (Tamdrup) Farver, Niels Jespersen hver 4 Rdlr., Købmd. Anders Bjørnsen, Lauritz Bang, Rasmus Erikson hver 3 Rdlr., Bolle Hansen, Søren Nielsen, Hans Bassekilde hver 2 Rdlr. og Niels Larsøn, Claus Biørnsen, Jacob Jørgensen, Christen Smed hver 4 Mark. Ialt 40 Rdlr.

Hvilke Penge, som bedrager sig til 40 Rdlr., straks skal blive leveret til den, som af Borgerne udvælges samme Bygning at lade forfærdige, saasnart der gives tilkende, hvem dertil beskikkes, og skal bemeldte Vagthus bestaa af 3 Fag og bygges paa samme Maade som Kirken (solgt ved Auktion for 39 Rdlr. 1739) paa vor Frue Kirkegaard og det med Egefod og Stolper og Resten Tømmer af Fyr, samt teglhængt og understrøget, med Tavlmur nedentil og klinede Vægge ovenfor og derudi Skorsten af brændte Sten, tilligemed Skillerum og anden Tilbehør, og naar samme Bygning er fuldfærdiget, haver den dertil Deputerede for ermeldte Bygning at gøre Borgmester og Raad tilbørlig Rigtighed og Regnskab belangende Refution for Forskudet, indtil Skatterne, som dertil skal paabydes, indkommer.

Skal enhver sin forstrakt Contingent fornøjelig erstattes og saavidt de

forhen indførte 40 Rdlr. til Bygningen ikke kan tilstrække, skal den øvrige Rest, naar Skatterne er indfordret, straks blive den, som faar Bygningen under Hænder, udleveret.

Datum Slagelse Raadstue, ut Supra.

Og blev bestemt, efter ingen af Borgerskabet dertil kunde formaaes, at Raadmand Michael Jørgensen Soel ermeldte Vagthus at lade forfærdige sig godvilligen paatog.

Mogens Jacobsen, Markus Wohnsen, Michael Jørgensen (Soel), Bertel Tamdrup, Andreas Biørnsen, Niels Jespersen, Kristen Smed, Hans Bassekilde.

Fredagen den 18de September 1696.

Hvad der har været Grunden til, at Haandværkerne ikke vilde paatage sig Opførelsen af Bygningen vides ikke, men Michael Jørgensen, som var Købmand (boede i „Lerches Gaard“), har næppe selv opført Bygningen, dertil var Laugsbestemmelserne for strenge.

Imidlertid vilde man gerne have et nyt Raadhus, og der trængtes ogsaa til Brandredskaber, men Byens Kasse fattedes Penge, og da man ikke den Gang kendte til Borgerlaan, fandt man paa at spekulere i Folks Spillelidenskab. Magistraten ansøgte Kongen om Tilladelse til at afholde et Lotteri. Paa dette Andragende indløb Kongens gunstige Svar d. 12. Maj 1721, det lød saaledes:

„At dette Lotteri maatte bestaa af 15,000 Lodder à 1 Rdlr. Indtægten skulde være til Reparation af Raadhuset samt et Tinghuses Indrettelse og forsvarligt Brandredskab, sammesteds, 1 Hus til Brandredskaberne, samt tvende Sprøjter, som ialt bedrager sig til 1641 Rdlr. 5 Mark efter Overslag, og som Borgerskabet formedelst deres Uformuenhed ej kunde udrede, tillades det, saa det kan blive Byen til Nytte og Ziir“.

Det varede dog nogle Aar, inden man kom saa vidt, at man kunde købe en Ejendom til Raadhus, men 1735 enedes man om at købe nuværende Matrikel Nr. 258, der tilhørte Købmd. P. O. Colding. I Slagelse Skøde- og Panteprotokol findes under 5. Juli 1735 følgende:

Jeg underskrefne Peder Colding skøder herved min paa Torvet beliggende Gaard imellem Jacob Egs Gaard paa den ene Side og Ste. Michels Kirkes Stræde paa den anden Side, kaldet Magle Loge, bestaaende af det store grundmurede Hus. Egebindingsværk, langs med Magle Loge og alt som det tilhører efter ældgamle Skøder til Slagelse Købstad til Raadhus. Den har velbaarne Stiftsbefalingsmand Johan Ludvig Holstein ladet købe og efter hans Ordre betalt af Borgmester Rasmus Wohnsen og Raadmand Jens Andersen Harring med 620 Rdlr.

Nu kunde man gaa i Gang med at indrette det længe eftertragtede Raadhus, og den 30te Decbr. blev Indvielsen foretaget. Borgmester Jens Lassen holdt Hovedtalen, og da den indeholder Oplysninger om Raadhusets Historie og tillige giver et Billede over Tidens Tankegang og Talemaade, har jeg ment det rigtigst at citere Brudstykker af den nedskrevne Tale i Raadstueprotokollen:

„Anlangende denne vor Stad, hvis ny Raadhuus skal og nu bliver efter hans Excellence Nicolai Baron Gersdorfs givne Ordre af 17. December, paa hans Vegne af mig (Borgmester Jens Lassen) enfoldig introduceret og indviet, da kan man ikke tie, men maa frit ud bekende, at her aldrig før har været bygt noget Raadhuus af hvad Fatalitet, hvorfor vides ikke, men det Huus som stod paa St. Michels Kirkegaards anden Side hart-ad ude fra Byen, har været et lybecksk Pakhuus i det mindste til 1500 som jeg beviser med et ældgamelt over Slagelse Bye og Huuse befattet Land-Chart, angaaende gamle Byens Documenter og som jeg vil raissonere, rettere gjort Raadhuuset af ret Købmandshuus, end Jøderne gjorde Templerne til ret Købmands- og Duekræmmerhuus.

Men som bemeldte Raadhuus af Ælde var faldefærdig, saa er udi sal. Hr. Geheimeraad Adellers Tid, med hans som Stiftamtmand og daværende Magistrats Flid, udvirket hos høilovlig Ihukommelse, høiselig Konge Friderich den Fjerde en Tilladelse og Bevilling til et Lotteri, dat. 12. Maj 1721 som indbragte en Hob Penge, af hvilket Brandredskaber først straks blev anskaffet, siden det dertil fornemlig var indrettet, og saa Resten reserveret af Lotteripengene til et nyt Raadhuus, da det gamle plat nedfaldt af Ælde 1723.

Dette høinødvendige Værk havde hans Excellence forrige Stiftamtmand Geheimeraad Johan Ludvig von Holstein gunstig antaget sig og seet befordret, idet han for nogen Tid siden formaaede vores allernaadigste Arve Konge, Kong Christian den Sjette til at give til dette Raadhusets Bygning af egen Casse 400 Rdlr. Saadan kongelig Gavmildhed har gjort det, at vi kan nu med Fornøielse set et vel Conditioneret Raadhuus, som er af en Købmands og Bryggerhuus bleven til, saadant et Huus hvor Retfærdighed skal haandhæves og den Forudrettede hjælpes til Rette, men og som i et Købmandshuus for Betaling. — Samme Huus bestaar af en zirlig Raadstue, et Tinghuus, Samlings-sal, en grundmuret, hvælvet Arrestkjælder, et Civil-Arrest-Kammer, en vel indrettet Corps de Garde, hvis Lige næppe i hele Stiftet findes.“

Borgerskabet var indbudt til Indvielsen i det nye Raadhuus paa Torvet, Borgmester og Raad var tilstede, og der blev ringet med Stormklokken*) 3

*) Dette skete forøvrigt hver Gang Borgerskabet skulde samles.

Gange, 2 af Skolens Disciple var tilstede og sang af Kirkesalmen 1ste Vers: „I Jesu Navn skal al vor Gerning ske“.

Nu havde man altsaa naaet Maalet, for første Gang havde man sit eget Raadhus, og man havde indviet det med baade Tale og Sang og havde saaledes ikke længere Brug for det midlertidige Raadhus paa Hjørnet af Brede- og Slottensgade, og dette blev saa stillet til Auktion ved Byfoged Jens Andersen Harring og den 10. Marts 1736 solgt til Borgmester Rasmus Wohnsen for 230 Rdlr.

Det lille Vagthus paa 3 Fag fra 1696 havde man heller ikke Brug for mere, idet man havde faaet Vagtstue paa det nye Raadhus, og det er rimeligvis bleven nedbrudt, da det ikke omtales at være afbrændt ved Branden 1740.

Ligeledes kunde man nu afhænde det gamle Raadhus Grund og Have, og Pengene var der jo haardt Brug for; den blev derfor stillet til Auktion, og Anno 1736 den 19. Juni afholdtes saa 3die og sidste Auktion ved Jens Andersen Harring, Kgl. Majestæts Raadmand og Byfoged, Thomas Bruun, Kgl. Majestæts By- og Raadstueskriver. Grunden beskrives saaledes:

„Den bagved Sct. Mikkels Kirke forhen staaende Raadhus Grund og Hauge, som strækker sig i Længden fra den gamle Mur, som indelukker Kirke-Gaarden og lige ned til Vinpibestræde, 39 Alen i Breden, uden deraf at betale Jordskyld, blev tilslaget den høistbydende Peder Henriksen Fischer, Borger og Feldbereder her ibidem for 19 Rdlr., nitten Rigsdaler“.

Ja, nu var jo alt saare godt, Raadhus og Brandredskaber var i Orden og alt det gamle solgt, men Glæden varede kun kort, og man skulde snart faa Brug for Brandredskaberne, idet der Natten mellem 28. og 29. April 1740 udbrød Ildløs, som lagde ca. 40 Huse og Gaarde i Aske, deriblandt Raadhuset, saa nu var man omtrent lige vidt, eller snarere værre stillet, ingen Raadhus mere, og mange af Borgerne havde mistet deres Huse og al Bohave, ingen havde jo assureret, saa Nøden var stor; der gik over et Aar, før man kunde tage fat og faa Raadhuset opført.

Den 16. Juni 1741 blev der afsluttet Kontrakt paa Byens Vegne mellem Borgmester Rasmus Wohnsen, Raadmand Jens Andersen Harring, Thomas Bruun og Murermester Michel Svendsen om Opførelse af det afbrændte Raadhus, med Ret til at benytte de hvælvede Kældere og de gamle Mure, som tildels var uskadte. Svendsen skulde have i Arbejdsløn 140 Rdlr.

1742 var Raadhuset igen opbyggt og beskrives saaledes: „Grundmur, Teglhængt og er saaledes inddelt: Under det ganske Huus er Kælder hvorudi til Hjørnet boer Bysvenden, og Resten til Arrest for Delinquenter, med 3 Huller, oven over er Bytingsstuen, derved et Civil-Arrest-Kammer, Forstue med Trappe op til Raadstuen, en Rytter-Vagt-Stue og et Sprøitehuus hvor udi er Byens Sprøite og Brandredskab, der ovenover er afdelt med Kvist-

vinduer, Borgerskabets Samlings-Saal, og inden for Raadstuen som i en Kvist paa 4re store Fag med Vinduer paa begge Sider, gaar tvert igjennem Bygningen baade til Byens Torv og Kirkegaarden, udi Murene over bemeldte Vinduer til Gaden er en stor Sten med Kgl. Crone og Chifre, saavel som Aarstal, forgylt og malet“.

Indvielsen af Raadhuset fandt Sted den 3. Juli 1742, efter at der var ringet 3 Gange med Stormklokken; tilstede var bl. a. Raadmand Thomas Bruun og Raadmand Jens Andersen Harring, Borgmester og Hospitalsforstander Rasmus Wohnsen, som holdt Talen, der gengives brudstyksvis:

„Det som er Guds Huus, er til at frygte Gud udi, det samme er et Raadhuus at øve Ret og Retfærdighed udi, ligeledes baade Gudsfrygt og Retfærdighed kan for det første bestyrke Religionen og for det andet styre og regere Menneskene, hvilke begge jeg kan anse som de fornemste Støtter og Piller, hvorved at deres Flor og Velstand skal befæstes og vedligeholdes, thi hvor skulde Gudsfrygt bedre findes end i Guds Huus, og hvor skulde vel Retfærdighed bedre øves end i et Raadhuus?

Det havde behaget Gud for 2 Aar siden at straffe denne By, som de fleste af os, Gud bedre det, finde, og da tillige med vore Huuse i Aske at nedlægge vort nylig forhen opbygte Raadhuus, men Gud midt i sin Vrede tænkte paa Naade, idet han bevægede vor allernaadigste Konge, at han ikke alene til vore Huse, men endog til dette Hus har udstrakt sine naaderige Hænder og hjulpet os at genopbygge det.

Min Formaning skal da først være til Eder, denne Bys samtlige Indvaanere i Dag nu vi første Gang indtræde i dette Huus og med Glæde kan se det oprejst af sin Aske, at vi af Hjertet opofre Gud og Kongen vor Taksigelse, Gud maa vi takke, der har nedlagt vore Huuse, men igen har oprejst det, der har straffet os, men igen har villet hjælpe os.

Kongen, vor allernaadigste Herre, maa vi takke, der ynkedes over vor Elendighed, der har bevist os saa stor Naade, har bygget dette og vore Huuse, da vi ei selv formaade at bygge dem.

Min Erindring skal dernæst være til Eder, hvem slig Ulykke og Ildsvaade der har overgaaet disse Huuse, mest foraarsaget af Uagtsomhed og Skødesløshed, enhver af Eder der tage sig Vare, hvorledes omgaaes med Ild og Lys, nu hver Husbond ser til med sine Tjenere og Husfolk, hvorledes de og handler dermed, paa det I ei skal være Aarsag at baade I og Eders Naboer og andre skal falde i saadan Elendighed mere.

Til Slutning endelig vil jeg bringe mit Ønske og som jeg haaber I tillige med mig vilde gøre — — Gud bevare Hans Majestæt vor allernaadigste Konge, Gud velsigne ham for al den Naade, han har vist mod denne Bye, mod disse Huuse, mod dette vort Raadhuus, Gud lade ham leve længe, Gud beskærme

ham tillige med hendes Majestæt vor allernaadigste Dronning samt det ganske kgl. Arvehuus, Gud bevare vor kgl. Stiftamtmand — — —“.

Den 16. Juli 1748 var efter Magistratens Ordre paa Byens Raadstue de forsamlede, som skulde betjene Byens Sprøjter og Brandredskab i ulykkelig Tilfælde samt Jørgen Nielsen Tømmermand og Jens Bang Murmester, begge indskrevne til at være Sprøjtemestre og sørge for, at Sprøjterne altid er i forsvarlig Stand og betidig melde sig i Raadstuen, hvad dermed maatte mangle, til at faa vores Ordre til at lade gøre det som fattes, og blive stedse tilbage i Byen, i det mindste en af dennem, eller at melde for Magistraten, naar nogen af dennem maatte rejse af Byen, hvorimod de nyde begge aarlig af Byens Kæmnerkasse 16 Rdlr. i Løn. Som det ses, er Lønnen nu ikke for hver Gang de møder, men et fast aarligt Vederlag.

29. Juni 1750 skulde Kongen passere Slagelse paa Hjemreisen fra Fyn. Borgervæbningen gjorde Majestæten sin Opvartning, der ifølge en samtidig Optegnelse foregik som følgende Linjer fortæller:

„Om Formiddagen Kl. 8 Slæt, efter at Stads-Tambouren paa sædvanlig Maade igennem Stadens Gader havde slaaet Alarm, forsamledes det Antal af Borgerskabet, som til at gøre allerunderdanigst Opvartning under Gevær til Fods der til var rouleret, sig ved Stads-Kaptajnens Kvarter, alle paa det magnifikeste klædte, og under klingende Spil i fuldkommen Orden med Ober- og Under-Officerer toge deres March derfra til Torvet, hvor de udenfor Stadens Raadhus posterede sig. Hvorfra, nemlig Raadstuen, Stads-Fændrikken af samtlige Magistratsmedlemmer, som imidlertid paa Raadstuen var forsamlet, med sædvanlige Ceremonier blev overleveret en nu *af ny bekostet prægtig Fane*, med hvilken han under Præsentation af Gevær og fuld Musik forføjede sig til sin Plads udi Kompagniet. Fra Torvet afmarcherede dernæst det samtlige Korps med flyvende Fane og klingende Spil til en straks derved udsøgt bekvem Plads, hvor de toge Opstilling og straks formerede en Kreds, i hvilken, i Overværelse af Magistraten og en Del af Stadens Garnisons høje Officerer, ved Stads-Adjudanten blev holdt en kort og zirlig Oration i Anledning af den *nu af ny bekostede Fane*, i Stedet for den, som for 10 Aar siden, tilligemed den største og bedste Del af Staden blev lagt i Aske. Paa denne Plads forblev da Kompagniet i god Orden indtil om Eftermiddagen Hans Kongelige Majestæt paa Antvorskov var ankommen, da efter Majestæten allernaadigste Behag og Vilje, Borger-Kompagniet trak op paa Slottet i fuld March . . .“ Kompagniet passerede her Revue for Kongen, „saluterede, præsenterede og formerede ordentlig Front“, hvorefter de „paa lige saadan Maade, som de var optrakt, afmarcherede“.

Om Kompagniets pragtfulde Uniformering ved denne celebre Lejlighed berettes, at „Kompagniet, som var temmelig mandstærkt, var ellers ekviperet

med alt, hvad som ved et gevorbent Kompagni udfordres, saasom Grenaderer med Anfører i sin gamle Dragt og hvad dertil udfordres, Mandskabet overalt med egale blanke Geværer og udstaferede Patrontasker og ellers mest uniform i alle Ting, og saavel Ober- som Underofficerer uniform klædte med galone-rede Hatte“.

Dagen efter fortsattes der paa omtrent samme Maade, dog var Kom-pagniet nu forstærket med „en Del af Stadens fornemste Borgere og unge

Borgervæbnings-
soldat.

Karle til Hest, alle ganske uniform grønne klædte, med brede Guldtresser om Hattene, brede gule Silke-Gehæng med Sølvkaarder udi, gule Sporer, ny, grønne Chaberaqver med brede, gule Silkesnore besat, gule Trenser, Messing-Pukler paa Ridestængerne, do. Stigbøjler, gule Sløjfer paa Hestene og Mankerne med gule Baand indflettede. — Udi saadan Habit (alle paa sorte Heste og med to Trompetere paa hvide Heste, ligeledes klædte og stafferede som de andre), posterede de sig ved Waarbye-Bro“, hvor de modtog Kongen og fulgte ham atter til Antvorskov Slot.

Endelig Trediedagen, den 1. Juli, indfandt de sig igen ved Antvorskov Slot, saluterede og præsenterede og red derefter foran den kongelige Ekvipage to Mil ad Sorø til, hvor der paany „igentoges allerunderdanigste Salutation“.

Anno 1762 omtales, at Borgervæbningen*) skal møde tilfods, og være bevæbnet med Flint og Kaarde. Mand-skabets Antal var 175, den ældste var 85 Aar gl., flere 70 og 60, det maa have været et kampdygtigt Korps! Byen var delt i 4 Fjerdinger: Smedegades, Slottensgades, Brede-gades og Løvegades Fjerdinger.

Torsdagen den 7. Septbr. 1764 var Kammerraad Smith og Raadmand Andersen paa Raadstuen i Anledning af den Høigrevelige Excellence, Konferensraad og Stiftsbefalingsmand, Greve af Knuths Skrivelse til Magistraten af 4de Septbr. med Borgerskabet at overlægge, hvorledes man bedst kunde udvise Honnør ved hendes Kgl. Høiheds Prinsesse Vilhelmine Caroline, nu Fyrstinde af Hessens, Gennemreise igjennem eller forbi Slagelse, og blev resolveret, at Borgerskabet skulde paradere under Gevær, hvad enten hendes Kgl. Høihed passerede Slagelse eller Turen faldt om ved Antvorskov Slot.

Og tillige var Borgerofficererne fremkaldte for at deliberere* (overveje),

*) For at faa Borgerskab maatte man møde med en Attest fra Chefen for Borger-væbningen, at man havde forskaffet sig Armatur (Udrustning).

hvem der skulde være Captein udi atgangne Otto Heinrich Møllers*) Sted, som ved Døden var afgangen.

Følgende Officerer blev udnævnt:

Til Captein Jens Christensen (Tobakspinder).

„ Lieutenant Hans Laugesen Friis (Slagter og Værtshusholder).

„ Fændrik Lars Berthelsen (Bager).

„ Commandersergeant Jens Willumsen (Pottemager).

Smedegades Fjdg. Sergeant Johan Adam Trap (Grovsmed).

Bredegedes Fjdg. Sergeant Ole Clausen (Snedker).

Slottensgades Fjdg. Sergeant Johan Philip Leitz.

Løvegades Fjdg. Sergeant Jocum Hansen Ritter (Pottemager).

Til Grenaderer:

Hans Nyeborg, Urban Krofas, Theodor Fass, Diderich Flachmichel, Hans Christian Holm, Jens Jørgensen, Christian Fischer, Frantz Meyer, Niels Baad, Johan Schuster og Hans Larsen.

Samme blev tilsagt og advaret at holde deres Sager i Beredskab, paa det, de paa første Minde kunde være færdige og istand til at paradere under Gevær.

Det er ikke oplyst, hvilken Vej Prinsessen rejste.

Det er lidt vanskeligt at holde Borgervæbningens og Brandvæsenets Befalingsmænd ud fra hinanden, idet flere ser ud til at have tjent i begge Korps, men den øverstbefalende var i Reglen fælles for begge Korps.

Med Hensyn til Raadhuset skete der i 1790erne den Forandring, at en Etage blev paabygget og Assurancen steg fra 2240 Rdlr. til 5330 Rdlr., det beskrives saaledes: til Raadstue, Bytingstue, Sprøitehus, Vagtstue, Arrestkælder, under 12 Fag med Gevelb. 22 Al. Plankeværk og et lidet Hus. Paa Raadhuset var Byens eneste Lygte.

Den 3. Juni 1802 udkom der et nyt Reglement for Borgervæbningen i Danmarks Købstæder, København undtaget, dette Reglement bestod af 26 Paragrafer, hvoraf nogle Uddrag af de vigtigste Bestemmelser vil følge nedenfor:

Borgervæbningen skulde bestaa af 2 Klasser. De virkelige Borgere over 50 Aar, som skal bistaa Øvrigheden til god Skik og Ordenens Opretholdelse, det øvrige Mandskab af Borgerklassen under 50 Aar kaldes det værgagtige Mandskab og er bestemt til at værne mod fjendtlig Overfald.

Der skal oprettes Ruller (Fortegnelser over Mandskabet), og Borgervæbningen er kun bestemt til deres egen Købstads Forsvar, samt alene under

*) Dette er den ældre Otto Heinrich Møller, som ejede Lille Antvorskov, og han testamenterede denne til sin Brodersøn af samme Navn.

deres egne Officerers Commando. Korpset skal staa under en almindelig Borgerfane, hvori er Byens Navn og Vaaben. Officerspladserne besættes af Øvrigheden paa Forslag af den Høistkommanderende efter at være forelagt for Magistraten.

Underofficererne foreslaas af Compagnicheferne og beskikkes af den Høistkommanderende for Borgervæbningen, og ingen bør vægre sig ved at blive Underofficer, til Officer bør ingen tvinges.

Dersom nogen vil forloves (have Afsked) inden de fastsatte 2 Aars Tjenestetid, da træder for begge Graders Vedkommende disse tilbage blandt Borgernes Rækker under Gevær.

Der holdes aarlig Øvelser og Mønstring, Udeblivelse fra disse medførte, naar lovligt Forfald ikke var anmeldt, Bøder fra 2 Mark til en Rdlr., et Kvarter efter det fastsatte Klokkeslet 4 Skilling, Underofficerer det dobbelte og Officerer det 4-dobbelte.

Man saa helst, at Øvelserne holdtes om Søndagen, men kunde dog om fornødent benytte de søgne Dage.

Enhver, som nedsætter sig i Købstaden for at drive borgerlig Næring, bør før saadant tillades godtgøre, at han har forskaffet sig det nødvendige Vaabentøj, der bestaar af 1 Gevær af samme Kaliber som de andre Borgeres, forsynet med Bajonet samt Patronstaske, indrettet til Patroner, og derhos et Sidegevær, med mindre Bajonetten er indrettet saa den kan bruges som saadan.

Samtlige Officerer, som hører til Borgervæbningen, skal i Tjenesten bære en af Overøvrigheden approberet Uniform, der dog ikke maa være som noget Korps' i Arméen. Det borgerlige Felttegn af Guld maa være indvirket med grøn Silke, og der maa bæres saadanne Epauletter som for Borgerskabet i København, Uniformen kan ogsaa til anden Tid bæres som Hædersdragt.

De Geværer og øvrige Munderingsarter, der af Byen er anskaffet til Brug for de Borgere, som ikke selv se sig i Stand til at anskaffe disse Genstande, skal bevares paa Raadstuen eller andet bekvemt Sted samt afleveres efter Brug.

Borgernes Uniform havde samme Snit som Officerernes, men mere simpelt og Chacot med Pompon.

Et Borgervæbningsfond blev ligeledes dannet.

Saaledes som Borgervæbningen nu var oprettet, vedblev den at virke med sine Øvelser, Mønstringer og Paradering ved Kongebesøg eller lignende, ligesom den bistod Politiet ved Jødeforfølgelserne den 12. og 13. Septbr. 1819.

Byens Brandvæsen havde jo ved forskellige Brande haft Lejlighed til at udvikle sig og vise, hvad det duede til ved de forskellige store Ildebrande i Aarene 1740, 1772, 1774, 1775, 1782 og 1804. Brandallarmen foregik paa

den Maade, at der klemtes med Stormklokken, Vægteren peb og raabte Brand, Byens Tambour rørte Trommen, og saa mødte alle de, der skulde gøre Tjeneste, tillige alle de, der kun gik i Vejen, men hele Byen kom jo paa Benene, dels fordi man frygtede Fare, og dels af Nysgerrighed. En Ildsvaade havde jo den Gang en hel anden Betydning end nu; den Gang kunde Ilden hurtigt gribe om sig i de letfængelige af Bindingsværk og Bræddegavle opførte Huse, hvoraf mange delvis var belagt med Straatag. Nu, da saa godt som alle Huse er Grundmur med Brandgavle, er Faren jo meget mindre.

Omkring Aaret 1800 nævnes som Borgerkaptajn Kobbersmed Gotlob Hausbild, og han har rimeligvis været Chef baade for Brandkorpset og Borgervæbningen. En Premierløjtnant var den egentlige Leder af Borgervæbningen og Assistent ved Brandkorpset.

Den næste Kaptajn, som kendes, er Urmager Seerup,*) som døde den 29. Juni 1830, 85 Aar gammel, han havde, da han, kort før sin Død, solgte sin Ejendom til Snedker Peytz, betinget sig i Skødet, at Køberen leverede ham, naar han afgik ved Døden, en god og solid Ligkiste, dette var nu i og for sig ikke saa mærkeligt, idet det var meget almindeligt, at Folk havde deres Ligkiste staaende paa Loftet og Ligtøjet ligeledes liggende færdig.

Købm. Arnt Peder Kjerulff nævnes som Borger-skabsløjtnant, men maa rimeligvis have været Chef. Han optraadte saaledes, da Frederik den Sjette engang var paa Gennemrejse her i Byen, og Borgervæbningen ved den Lejlighed paraderede for ham. Kongen passerede langs Fronten og standsede ved Chefen, Købm. A. P. Kjerulff, der var iført en flunkende ny Uniform, Kongen følte paa Tøjet og bemærkede: „Det er en meget smuk Uniform, De har paa“, hvortil Kjerulff svarede: „Ja, Deres Majestæt, Skræder Keller har ogsaa selv syet den, og Klædet har saamænd kostet 5 Rdlr. Alen.“ Kjerulffs Svar vakte almindelig Munterhed, selv hos den ellers alvorlige Frederik den Sjette.

A. P. Kjerulff døde den 18. November 1835, 45 Aar gl. Bager Augustinus

*) 1804 nævnes Seerup som Premierløjtnant.

Borgervæbnings-
officer.

Harder blev Chef for baade Borgervæbningen og Brandkorpset, han kaldtes i daglig Tale for Brandmajor.

Ved kgl. Resolution af 15. Juli 1840 blev den hidtilværende Borgervæbning i Slagelse ophævet og i dets Sted dannet et Korps under Navn af Brandkorps, hvorunder en særskilt Afdeling, hvis Bestemmelse det var at være Politiet til Hjælp og vedligeholde Orden.

Som Følge heraf ophørte de forhen ved Borgervæbningen ansatte Officersposter og in specie Borgerkaptajns. Den hos den Højstkommanderende ved Borgervæbningen værende Fane, Tromme m. v., den forrige Borgervæbning tilhørende, overleveres til den Højstkommanderende ved Brandkorpset.

Da nu Brand- og Politikorpset dannede 1 Korps, var Bager Augustinus Chef for Korpset eller Brandmajor. Under Brandkorpset hører alle Byens Borgere og Indvaanere, som forhen hørte under Brand- og Borgervæbningen.

Her skal anføres en Udnævnelse til Sekondløjtnant ved Brandkorpset:

„Gjør vitterlig, at jeg ifølge det under 29. December 1840 af det kongelige danske Kancellie approberede Reglement for Brandkorpset i Slagelse Kjøbstad, herved beskikker Borger og Grovsmed samt Jernstøber Rasmussen til herefter at være Secundleutenant ved Slagelse Kjøbstæds Brandcorpses Nedbrydningsmandskab, og har han i denne hans Bestilling nøie at opfylde de ham ifølge forbemeldte Reglement paaliggende Pligter, samt i enhver Henseende at forestaa samme saaledes som en tro og ærekær Undersaat og Secundleutenant ved Brandcorpsets Nedbrydningsmandskab egner og anstaar.

Dets til Bekræftelse under min Haand og Embeds Segl.

Sorø Amtshuus, 3. Maj 1845.

Stemann.“

(Segl).

Officererne udnævnes af Amtmanden efter Overlæg med Brandretten. Brandkorpset staar under Amtmanden, i hans Fraværelse under Politimesteren, Politimesteren som Brandinspektør bliver ogsaa den Højstkommanderende over Brandkorpset, ligesom over Politivagten, og i hans Fraværelse fungerer den herefter nævnte Premierløjtnant eller Brandassistent.

Befalingsmændene for Sprøjterne var Premierløjtnanten med 2 Sprøjtemestre og 2 Brandsvende, som Vandinspektør en Sekondløjtnant, som har Tilsyn med Sluffer, Tønder og Vandvogne, til Transport af Kar, Stiger, Flyttegods m. m., en Sekondløjtnant er Anfører for Forbrækningen, han har til Hjælp 1 Underofficer og 12 Tømrer- eller Murersvende eller andre delige Folk. Tillige var ansat en Underofficer som Adjudant og Corpsskriver.

Den med Brandkorpset i Forbindelse satte Politivagt, som foruden at hjælpe Politimesteren med at opretholde Ro og Orden, tillige har Pligten til

som Æresvagt at afgive Honnør for det kgl. Hus ved Gennemrejse, naar Garnisonen er fraværende, bestaar af:

1 Premierløjtnant, 1 Sekondløjtnant, som ikkun fungerer i førstnævntes Forfald, eller særlig beordres, 1 Commandersergent, 3 Underofficerer, 36 Mand, en Tambour og en Fanebærer.

Disse udtages alle af Borgervæbningens 1. Afdeling, af dem, som er blevne Borgere siden 1807 og som er forsynede med Armatur og Vaaben. I Tilfælde

Banner for Slagelse Brandvandsforsyning.

af, at der ikke kan skaffes Mandskab nok, kan Korpset kompletteres med Handelsbetjente, Kontorister og deslige Personer.

Ved afgivne Æresvagter og andre højtidelige Anledninger benytter Politivagten Købstadens Borgerfane, derimod ikke i andre Tilfælde.

Enhver, som efter de forudgangne Anordninger hører eller hørte under Brandkorpset og Borgervæbningen, skal straffes med Mulkt, eller efter Omstændighederne med Vand og Brød, hvis de nægter at gøre Tjeneste, eller modtage den Ansættelse, som paabydes dem. Dog dersom nogen

ønsker at blive forskaaet for den Officerspost, hvortil han ansættes, kan Fritagelse forventes imod at gøre Tjeneste som simpel Mand og betale 50 Rdlr. Sølv til Korpsets Fond, dog kun efter Bevilling af Kancelliet.

Da Subordination og god Orden er saare nødvendig, men ikke lettelig kan finde Sted, med mindre de Commanderende ere udmærkede fra de andre, saa bestemmes det, at de Officerer og Underofficerer, hvis Evne tillader det, skulle snarest muligt anlægge følgende Uniform: mørkegraa Kjole uden Rabatter, med 1 Rad gule Knapper, lange mørkegraa Pantalons, hvid Vest, Støvler, Chacot samt Sabel med borgerlig Feltegn og Distinktioner, som ere fastsatte for Officerer i Købstædernes Borgervæbning.

Politivagten. Politivagten bærer samme Uniform som Borgervæbningen, dog at der bruges Chacot med hvid Fjeder i Stedet for Hat. Løjtnanterne skulle ved denne Vagt anlægge Uniform; for Tambouren anskaffes samme for Byens Regning. Det øvrige Mandskab kan ogsaa anlægge Uniform, naar de vil og dertil have Formue. Indskriften paa Trommen er saalydende: Slagelse Stads Tromme, Anno 1750.

Naar en af Mandskabet har skaffet Uniform, maa han ikke uden Nødvendighed oversættes til Brandkorpset. Mandskabets Armatur er et Gevær med Bajonet og en Patrontaske, som bæres over Skulderen i et sort Bandoler.

En Kjendelse af 5 Rdlr. Sølv, som betales af enhver, der herefter tager Borgerskab, træder istedet for den hidtil paaliggende Forpligtelse at forskaffe Armatur til det borgerlige Militaire.

Disse 10 Kroner betales endnu efter at Korpset forlængst er ophævet og er saaledes aldeles uhjemlet. Men det Offentlige giver ikke let Afkald paa nogen Indtægt, selv om det, som i dette Tilfælde, burde have ophævet Afgiften, da Forudsætningen for dens Betaling bortfaldt, da Korpset først i 1890erne blev opløst.

Om Brandmajor Augustinus Harder fortæller en Slægtning, hans Sønnesøn, at da Frederik den 7de som Kronprins kom her igennem paa Vej til Odense og skulde have Befordring, tilbød Harder, som netop var i Besiddelse af en dertil egnet Vogn, vistnok lukket, at køre for Kronprinsen; dette skulde have givet Anledning til, at Harder som Tak for den udviste Tjeneste blev udnævnt til virkelig Major.

Da Tinghuset paa Løvegade i 1843 var færdigt, havde man ikke mere Brug for Arrestkælderens, hvorfor denne blev opfyldt og 2 Porte sat for til Sprøjtehus, hvorimod Kælderens ud mod Kirkestrædet „Magle Loge“ bibeholdtes som Bolig for Raadstuetjeneren.

I 1850erne fik Borgervæbningen en ny Fane skænket af Byens Damer. Fanen var af Silketøj med et paamalet Billede af Kong Valdemar den 2den,

men er oprindelig Sct. Knuds Gildesegl i Slagelse, kun Kongens Sæde har undergaaet en Forandring fra en Skammel til en Sofa (afbildet Side 35).

Egne Erindringer. Saavidt jeg kan huske det, var det ikke almindeligt, at de menige Medlemmer i Politikorpset bar Uniform, dette var jo heller ikke absolut paabudt, men dog ønsket, men Tid efter anden blev Uniform almindelig, blaa, dobbeltraded, med gule Knapper forsynet Frakke med grøn Krave, en Kasket, spids mod Pullen, Kokarde, et Par gule Knapper. Benklæder efter Behag, dog helst mørke. Armaturen var Gevær med Bajonet, Livgehæng og Patrontaske.

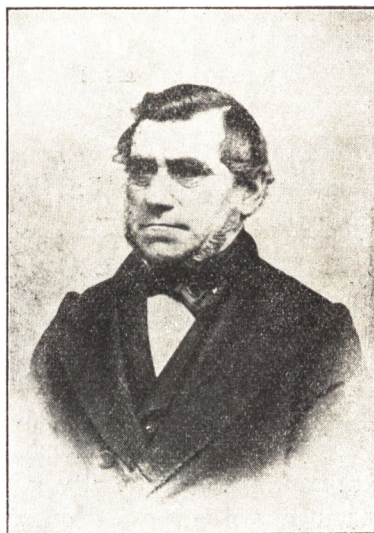
Øvelserne foregik paa Dragonernes Eksercerplads uden for Smedegades Port, hvor nu den nye Markskole er opført. Skydeøvelserne holdtes i Lystskoven imellem det nuværende Kristinelund og Sommerdalen. For Slagelse Drengene var det en Begivenhed, naar Borgerne rykkede ud til Øvelse; det var jo en Slags Soldater, ganske vist havde vi jo Dragonerne, men jeg tror nok, at de fleste Drengene kun betragter Fodfolket som de rigtige Soldater, disse er det jo ogsaa lettest at kopiere i „legen Soldater“.

Øvelserne varede kun nogle faa Dage i August eller September Maaned og foregik om Eftermiddagen 2—3 Timer. Korpset blev kommanderet af Premierløjtnanten, og efter endt Øvelse var der Præsentation for Kaptajnen og Borgmesteren.

Efter Harders Død blev Joseph Møller Chef for Brand- og Politikorpset; han var født den 16. April 1805 og gift den 22. September 1829 med Kristine Margrethe Friis, havde lært Slagterhaandværket, men blev senere Marskandiser og Lystøber.

1864 gjorde Korpset Honnør som Æresvagt ved Kaptajn Johansens Jordefærd, samt afgav Æressalver over Graven, og atter saavidt jeg husker i 1866, da Kong Kristian kom til Slagelse Banegaard for derfra at blive afhentet til et Jagtparti paa Lerchenborg, paraderede Korpset foran Banegaarden, hvor Kongen hilste paa Befalingsmændene og takkede Korpset for Opmærksomheden.

Om Møller blev Kaptajn før Kongebesøget eller straks efter, husker jeg

J. Møller,
Chef for Brandkorpset og
Kaptajn for Borgervæbningen.

ikke, men jeg véd, at det var omkring Midten af 1860erne, at den Begivenhed indtraf, som Møller satte megen Pris paa, nemlig at han blev udnævnt til virkelig Kaptajn; selve Begivenheden husker jeg særdeles godt, idet der for den nybagte Kaptajn indtraf et mindre Uheld.

For at ære sin Chef stillede Korpset til Parade, stramt pudsede, uden for Kaptajnens Bolig paa Slottensgade og afgav deres Honnør; efter at Premierløjtnanten havde holdt en Tale, traadte Kaptajnen, som havde staaet paa Fortovet, ud paa Gaden, hvor han i en lille Tale takkede Korpset for den Ære, der udvistes ham, og idet han derefter takkende, meget bevæget vilde træde tilbage, glemte han den dybe Rendesten, og Kaptajnen, der var i fuld Galla, trekantet Hat med Fjeder, Epauletter, Skærf og Sabel, satte sig paa Fortovskanten med Fødderne i Rendestenen. Det var jo ikke let for Korpset og Tilskuerne at bevare Alvoren, og for os Drengene allermindest.

Da jeg blev ansat i Korpset, fik jeg en saalydende Skrivelse:

„Herved maa jeg tjenstlig meddele Dem, at De fra Dato er ansat ved Politivagten her i Byen og har at afhente Gevær og Lædertøj hos Hr. Premierløjtnant Möllenbach Fredagen den 18. Eftermiddag Kl. 3, hvilket tjener til fornøden Efterretning.

Slagelse, den 15. August 1876.

Med Agtelse
J. Møller, Kaptajn.“

Og havde man først faaet denne Skrivelse, saa var man ansat.

Dog kan jeg huske, at en nu afdød Malermester, da han indfandt sig hos Premierløjtnant Möllenbach efter at have faaet fornævnte Skrivelse, udtalte, at han ikke ønskede at være Medlem af denne Forening, hvorfor Premierløjtnanten gjorde Maleren opmærksom paa, at det absolut ikke var en Forening, men en Borgerpligt.

Havde man altsaa meldt sig hos Premierløjtnanten og faaet udleveret Gevær med Lædertøj, saa manglede man jo baade Frakke og Kasket, nyt vilde man jo nødig anskaffe, man fik saa at vide hos fornævnte Befalingsmand, hvem der var afgaaede, og saa kom det jo an paa at træffe den, som havde samme Korpus som en selv, naa, saa nøje tog man det jo ikke, og Frakken var i Reglen enten for vid eller for snæver; den jeg fik havde sidstnævnte Egenskab, hvilket jeg ved en senere Lejlighed maatte undgælde for.

Da jeg i 1876 blev ansat i Korpset, var Skiveskydning eller med andre Ord al Skydning forlængst ophørt.

Øvelsespladsen var ikke mere Eksercerpladsen, Dragonerne havde forlængst forladt Byen, og Marken var lejet ud; nogen fast Øvelsesplads havde Korpset ikke, forskellige Pladser blev brugt, den saakaldte „Vestermark“ uden

for Slotsporten, Markedspladsen ud mod Smedegades Landevej, hvor det sidst anlagte Stykke af Kirkegaarden nu er, Ridehuspladsen, eller som Pladsen rettelig burde hedde Rytterstaldspladsen; Borgerskolens Gaard var det sidste Sted, Korpset holdt Øvelse.

Øvelserne varede, som før omtalt, 3—4 Dage med 2 à 3 Timers Øvelse daglig. Disse bestod i March og Geværgeb, afbrudt med jævnlig Rørstilling, saa anstrengende var det just ikke. Cigarerne havde man i Patrontasken, den skulde jo bruges til noget; havde man nu i Rørstillingen eller under Hvilen

Fra den hyggelige Tid. (Stenstuegade).

faaet Ild paa Cigaren, saa gled denne, naar Ret eller Træd an lød, hurtig ned i Cigarsluggeren, det er Geværløbet, Eksplosion var ikke at befrygte, da det var længe siden, den havde lugtet Krudd.

Marketendere, som jeg kan huske, var først Ølhandler Jens Sørensen, med den hvide, stivbenede Hest, derefter Schwartz og Invalid Nathan. Serveringen bestod kun af Øl, Sodavand og Kager, for Nathans Vedkommende Frugt.

Naar nu Øvelserne var vel overstaet, kom den store Dag. Korpset fik Ordre til at stille velpudset paa Bjærgbygade med Front mod Politikammeret

og med Musikken paa højre Fløj. Efter at Kommandersergenten havde afleveret Korpset til Premierløjtnanten, kommanderede denne Ret, præsenter Gevær, se til højre, Musikken faldt i med „de gode gamle Ægyptere“, og Fanen førtes til højre Fløj, og efter at der var afgivet Honnør for Kaptajnen, som var i Galla, førte Premierløjtnanten Korpset til Øvelsespladsen, hvor kort efter Borgmesteren og Politimesteren i en og samme Person viste sig, og blev modtaget af Kaptajnen, som derefter overtog Kommandoen og lod Korpset gøre Honnør for Borgmesteren som dets øverste Chef, og efter lidt March og Geværgreb takkede Borgmesteren Korpset for den gode Holdning og de smukke Øvelser samt den gode Borgeraand, som herskede i Korpset. Hermed var den første Del af Programmet til Ende, nemlig den alvorlige Del, ja, det var en stor Dag for den gamle Kaptajn.

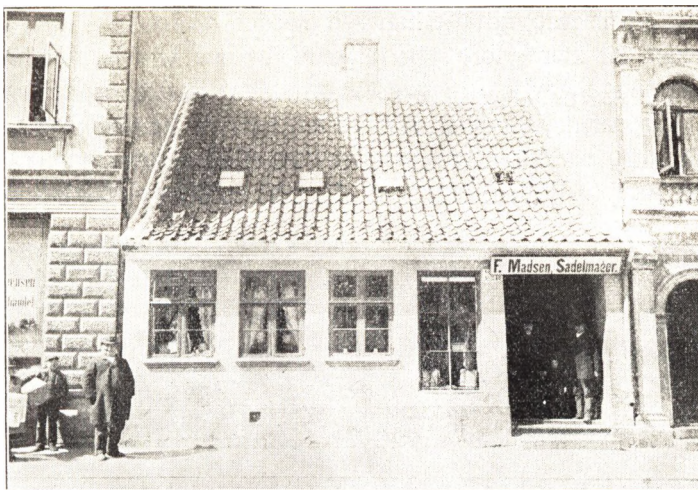
Borgmesteren, som dengang hed Øllgaard, var i Forvejen bleven indbudt til det aarlige Festmaaltid, som for det meste blev holdt her i Byen paa et af Hotellerne, i Lystskoven eller ved Næsby Strand, til det sidste Sted tog man pr. Vogn, og man var altid i nypudset Uniform. Prisen pr. Kuvert varierede fra 1½ til 2 Kr. med Kaffe, til en Bolle Punch gav hver Deltager 50 Øre, alt i alt kunde en saadan Festaften koste omkring 3 à 3½ Kr. for hver.

Ved 12-Tiden blev Borgmesteren fulgt hjem af Korpset; efter at have sagt Godnat til denne, lød det gerne fra Kaptajnen: „Børn, jeg har glemt mine Galoscher“; disse maatte naturligvis hentes, men det var sjældent, at dette gik saa hurtigt; Resultatet blev en Bolle Punch, og at brænde denne af var Kaptajnens Specialitet. Holdtes Festen ved Næsby Strand, kunde det dog ikke lade sig gøre at hente Galoscherne.

Kaptajnen kunde godt lide Sang, og imellem Sangene fortalte han Historier, og blev han træt, fortsatte andre, og med dette gik der gerne et Par Timers Tid, hvorefter Kaptajnen blev fulgt hjem, efter ham de andre Befalingsmænd efter Rangen. Politik omtaltes aldrig ved disse Sammenkomster.

Men ved en Strandtur, som Korpset foretog efter endt Øvelse i den mest bevægede politiske Tid, havde det nær gaaet galt. Efter endt Spising blev der sunget Sange, bl. a. „*Den tapre Landsoldat*“, hvori det hedder: „Og den har Tysken haanet og traadt den under Fod“; en Gaardmand fra Hemmeshøj, som jeg havde været i Tjenesten sammen med, kom hen til mig, meget forbitret, og sagde, at vi skulde tage os i Agt, fordi vi havde sunget: „Og den har Venstre haanet og traadt den under Fod“, men uagtet jeg gjorde ham opmærksom paa, at jeg, der havde været tilstede hele Tiden, kunde forsikre ham, at det ikke passede, saa blev han ved at paastaa, at han havde Ret, og at vi skulde tage os i Vare. Ved sin Højrøstethed havde han faaet samlet en Del ligesindede, som indtog en truende Holdning. Imidlertid var Borgmester Øllgaard kommen tilstede, og han foreslog saa, at vi hellere maatte tage hjem

og lade Urostifterne beholde Pladsen. Dette er den eneste Gang i de Aar, jeg har staaet i Korpset, at Uro af den Art har fundet Sted.

Fra Rosengade, t. v. en kendt Slagelse-Skikkelse i 90'erne.

Inden for Korpset havde der rejst sig en Opposition, som fandt, at det var en besværlig Historie at møde til Øvelserne, og de paastod samtidig, at vi kun var til Grin for Byens Ungdom. Disse Misfornøjede, hvoraf især 3 var meget ivrige med at agitere for at faa Korpset opløst, fik imidlertid en Del Medlemmer paa deres Side, og disse sammenkaldte saa til et Møde paa Stadt Hamborg, hvortil Kaptajnen ligeledes var indbudt. Da en Liste efter megen Tale for og imod Sagen blev fremlagt og havde faaet en Del Underskrifter, bad Kaptajnen om at faa Listen at se, og idet han skulde tage Blækhuset nærmere hen til sig, kom han af Vanvare(?) til at vælte det ind over Listen, saa den var aldeles ubrugelig. Efter et Udraab af Kaptajnen over Uheldet, bestilte han en Bolle Punch, og det hele endte i Fryd og Gammen; altsaa et Blækhus frelste denne Gang Korpset fra Undergang, og jeg tror, at de fleste var tilfreds med Resultatet, thi i Grunden holdt de fleste Medlemmer meget af Korpset og deres gamle Kaptajn, og for hans Tid var det jo frelst, han naaede ikke at se det blive opløst, hvilket vilde have gjort ham meget ondt.

1878 ved Hendes kgl. Højhed Prinsesse Thyras Formæling med Hertugen af Cumberland var hele Byen illumineret, paa Torvet var anlagt et Springvand med Grønt omkring, Borgerkorpset med Fane og Musik i Spidsen marcherede igennem Gaderne om Aftenen, det var ved denne Lejlighed, at

min snævre Uniformsfrakke revnede i Ryggen i den Grad, at den var absolut ubrugelig.

1880 blev Kaptajnens sidste Aar; ved Strandturen,*) som ogsaa dette Aar afsluttede Øvelserne, udtalte han ved Bordet, at det var sidste Gang, han var samlet med sit kære Korps og takkede for den Glæde, det havde været for ham i de mange Aar, han havde været knyttet til det, og at han haabede, at de, naar Korpset næste Gang var samlet, hvis de kørte i Skoven, da vilde kaste et Blik ind over Muren til hans Grav og mindes deres gamle Kaptajn.

Kaptajn Joseph Møller døde den 19. Juni 1881, og Korpset ærede ham

Den gamle Sprøjte fra 1888.

ved at følge deres gamle Kaptajn til Jorden; iført Uniform og hvide Handsker marcherede det foran Ligvognen, og fra denne bar det ham til Graven.

Efter Møller blev Premierløjtnant Möllenbach Chef for Korpset, saalænge han levede, og han ledede det i samme Aand som Kaptajn Møller. Efter Möllenbach blev Tobaksfabrikant Vilhelm Lange Chef, og Korpset fortsatte i samme Spor, men enten nu Lange ikke har haft det rette Greb, eller han har manglet Interesse, eller hvori det har ligget, Korpset sygnede hen, maaske

*) Ved denne Strandtur, hvor som sædvanlig Tambouren Schubart var med, hændte ham følgende: Schubart, der var i godt Humør (ikke misforstaas), vilde efter endt Spisning forsøge sig som Sømand, og idet han fra Broen vilde træde i Baaden beregner han ikke, dels at Baaden giver sig, samt glider fra Broen, Resultatet blev, at Schubart kom ikke ombord, men udenbords.

havde det overlevet sig selv; vel mødtes der endnu til Øvelserne, og disse afsluttedes som sædvanlig med en Fællesspisning, men man mærkede, at en ny Tid var kommen, Interessen for Korpset var mindre, der var ganske vist indført den Reform, at kun den halve Del af Korpset skulde møde ved Ilds-vaade.

Imidlertid blev Oppositionen inden for Korpset større og større, de gamle faldt for Aldersgrænsen, de ny, der kom til, følte det nærmest som en Forurettelse. Garvergaardens Brand Nytaarsnat 1891 var saavidt jeg husker den sidste Brand, Korpset mødte ved.

Garvergaarden ca. 1880.

Ved denne Brand overgik der Chefen (Tobaksfabrikant Vilh. Lange) et tragikomisk Uheld. Man havde faaet nogle Stude drevet ud af de brændende Bygninger, og til alt Uheld styrede de lige mod Chefen, som skyndsomst maatte træde nogle Skridt tilbage. Derved faldt han ned i en Grøft, der var fyldt med Aile, og den var saa dyb, at han sank i til Halsen, og de tilstedeværende maatte hjælpe ham op. Hertil kom, at det ikke var Uniformen, det gik ud over; der havde ikke været Tid til at skifte Tøj, da Chefen blev alarmeret midt i et Nytaarsgilde.

At det ikke har været nogen særlig flot „Kjole og Hvidt“ efter et saadant Bad, kan man jo nok forestille sig; men maaske Studene havde haft lidt

mere Respekt for Chefen, hvis han havde haft sin Uniform paa, de kunde jo ikke se, at det var en Embedsmand i Bestilling! Et Held var det dog, at det kun var Klæderne, der fik Mén af dette alt andet end rensende Bad.

Om det var dette Uheld, der fik Bægeret til at flyde over, véd jeg ikke, men kort Tid derefter blev Korpset efter Andragende ophævet, mod at der dannedes et Ordenskorps, forsynet med Politistave.

Knippelkorpset var vistnok Kælenavnet. Men Barnet maa have været dødfødt, for i alle de forløbne Aar er der vist ikke et Menneske, der nogen- sinde har set det give noget Livstegn fra sig.

Af Befalingsmænd ved Borger- eller Politikorpset erindrer jeg følgende:

Viktualiehandler Edvard Olsen, Løjtnant Glarmester Withous, Kommandersergent, Købmand P. Christensen, Løjtnant, Købm. Mogensen, Løjtnant, Cand. pharm. August Andersen, Sergent, Guldsmed Jørgensen, Sergent, Købm. Michelsen, Sergent, Rebslager Lerche, Sergent.

Raadhuset blev solgt ved Auktion 1868 for 5600 Rdlr. og nedbrudt. Sprøjterne blev derfor flyttet til et nyopført Hus Nord for Sct. Mikkels Kirke, altsaa har Slagelse nu i over 60 Aar været uden Raadhus; denne Købstad er vistnok en af de faa i hele Kongeriget Danmark, som intet Raadhus besidder, og har næppe nogen Udsigt til foreløbig at faa et saadant.

Brandkorpset, hvor Kaptajn Joseph Møller ogsaa var øverste Chef, var ikke som nu med fast Brandmandskab, men havde almindelig Værnepligt, hvilket havde til Følge, at opkom der Iddløs, saa skulde jo alle disse Mennesker underrettes; man manglede Knappen at trykke paa, og Politistation fandtes ikke, i alt Fald ikke officielt (der fortælles, at henvendte man sig paa Byfogedkontoret om Politihjælp, var det almindelige Svar: Se ind hos Edvard Olsen*) der træffer De nok Politiet). Var det nu om Natten, at Ilden udbrød, saa var det jo Vægterne eller tilfældige Gadevandrere eller Bagere, der opdagede Ilden; de første, der vækkedes, var jo Chefen, Sprøjtemestrene samt Tambouren; Politi og Vægtere raabte Brand samt pøb i deres Fløjter, Tambouren slog Trommen. Om en Hattemager, som indehavde denne Stilling, hed det sig, at han slog Trommen med Knoerne, Klemning var ophørt; med dette Spektakel fik man vækket hele Byen, man saa Folk i Døre og ved Vinduer, og af de forbiløbende søgte de at faa at vide, hvor Ilden var; med andre Ord for at faa det nødvendige Mandskab ud, om det var nok saa lille en Iddløs, kom hele Byen paa Benene, nogle af Angst og andre for af Nysgerrighed at ile til Brandstedet, og her samledes saaledes mange flere,

*) Edvard Olsen, som var Høker, havde fillige et Værelse for Gæster, hvor en Del Borgere søgte.

„Rosen“.

end der var Brug for og gik derfor kun i Vejen for Mandskabet. Vandslufferne foer igennem Gaderne til Vandstedet og kom halvfulde tilbage, idet Vandet ved Gadernes Ujævnhed sprøjtede ud af Tønderne. I de fleste Tilfælde reddedes kun en Del af Bohavet, og Huset enten nedbrændte eller ødelagdes af Vand.

Brandvæsenets store Dag var ellers de aarlige Mønstringer, som altid foregik paa Nytorv. Sprøjterne opstilledes i en Række med Front mod Købm. Hans Jacob Schous Gaard, Nedbrydere og Redningskorps paa Torvets nordre Side og Vandforsyningen med Sluffer paa den østre; naar alt dette var paa Plads, ordnet af Assistenten, ankom Borgmesteren og Brandkommissionen, modtaget af Kaptajn Møller. Efter at Eftersynet eller Paraden havde fundet Sted, overtog Kaptajnen Kommandoen, og fulgt af Tambouren, som paa Kaptajns Ordre gav Signal til hver Sprøjte, naar dens Tur til Prøven var inde. Kaptajnen var alle Vegne paa Færde, han havde, som man siger, et Øje paa hver Finger. Handelsbetjente og Kontorister var for en Del ansat ved Redningskorpsset, men Resten maatte gøre Tjeneste dels som Pumpere og dels ved Slangerne; disse Mandskaber holdt sig i Reglen meget tilbage. Slangerne var jo indsmurt med Fedt. Kaptajnen, som lagde Mærke til deres Beskedenhed, kommanderede dem øjeblikkelig til at tage fat, idet han bemærkede, at her gjaldt ingen Personsanseelse, og det kan tilføjes, at Kaptajnen fordrede absolut, at hans Ordre straks blev udført.

Jeg kan saaledes huske, at ved en Brand paa Smedegade, hvor jeg stod Post i Porten, vilde 2 Borgere trænge gennem denne ind i Gaarden, og medens jeg nægtede Adgang, kom Kaptajnen tilstede, og da de nægtede at passere Gaden, fik jeg Ordre til at sætte dem op i Arresten, men nu vilde de hellere passere.

Der blev ved disse Mønstringer sprøjtet paa Schous Ejendom, som saaledes gratis fik sin Facade vasket; for Byens Drengene var det ogsaa en Festdag, de tog Plads foran Straalerne for at faa et Regnbad, men det hændte jo, at Straalemesteren gav dem hele Straalen; et Hvin fra de ramte og et Glædesskrik fra de andre Drengene var Resultatet.

Vandforsyningen har jo altid været et svagt Punkt for Slagelse By, særlig i tørre Somre, idet kun meget faa Brønde kunde holde til Vandforsyningen ved en Ildebrand, og man maatte derfor benytte Byens Branddamme, og dette var jo besværligt; man anskaffede smaa Trækvogne med en lille Vandbeholder, beregnet til en Mand, disse Vogne var ilde set af Mandskabet, store Vandvogne blev disses Afløser, og man kan bogstavelig talt sige, at forannævnte Trækvogne stod oppe paa Kirkepladsen og sank i Grus.

Efter Kaptajn Møllers Død skiltes Brandkorpsset fra Politikorpsset og fik

sin egen Chef, nemlig Kaptajn *N. O. W. Dahl*, som blev udnævnt til Brandinspektør.

Værnepligten blev ved at bestaa, men Dahl indførte betydelige Reforme, bl. a. fik Brandassistenterne Uniformer, og der oprettedes Brandsession med Ret til at købe sig fri. For disse Penge blev der saa antaget en Del lønnet Betjening. Skønt Dahl var en dygtig Leder af Brandvæsenet, blev han dog afskediget 1888. Det var personlige Grunde, der var Aarsagen til Byraadets overraskende Beslutning. Dahl var Fader til den kendte Forfatterinde Valborg Dahl (Ungpigebøger). Efter Dahl blev Bødkermester *Albertus Rasmussen* Brandinspektør.

Af gamle Befalingsmænd ved Sprøjterne mindes jeg følgende: Tømrermester Frederiksen, Blikkenslagermester Haagen Olsen, og af Straalemestre Skomager Lyng og Skomager Niels Madsen; disse sidste sørgede for Slanternes Reparation.

1890 blev Vandværket anlagt, og dermed fik vi Vandledningerne, hvortil Brandhanerne anbragtes; Branddammene blev nu overflødiggjort og dermed ogsaa det Sisufusarbejde som det næsten maa have været, at befordre Vandet i Tønder. Sprøjternes Betydning blev af den Grund ingenlunde mindre, tværtimod kan man vel sige, thi stadig arbejdes der paa Forbedring af Sprøjtemateriellet. Nu har man selvfølgelig Motorsprøjte, og vort øvrige Brandmateriel er fuldt i Overensstemmelse med Tidens Krav.

Chefen for Brandvæsenet er nu den af Byraadet udnævnte Stadsingeniør, der bærer Titlen af Brandinspektør, for Tiden Stadsingeniør Kerstens, og ellers bestaar det faste Brandmandskab af 1 Assistent og 3 Underassistenter, 12 faste Brandmænd og 8 Reservebrandmænd.

Assistenten *P. Nielsen* er det ældste Medlem af Brandkorpset, han blev ansat 1. April 1896 og har selvfølgelig været med til flere Hundrede Brandudrykninger.

Opstaa der nu Ildebrand, telefonerer man blot til Politistationen, hvorfra der ringes til Brandmandskabet, og saa kan det nok være, der kommer „Gang i Støvlerne“. Mange Gange har man været klar til Udrykning i Løbet af 5 Minutter, ja ved en Ildebrand i Landsgrav fornylig, var Motorsprøjten paa Gl. Torv $4\frac{1}{2}$ Minut efter at der var slaaet Alarm. (1932).

Slagelse Brandvæsen er da ogsaa blevet paaskønnet ved de forskellige Mønstringer, der har været afholdt, bl. a. i 1929 og i 1931.

Ud over den Uhygge en Ildebrand almindeligvis spreder om sig, har der ikke i Slagelse været nogle særlig farlige Ildebrande i de sidste Hundrede Aar. Kun da Træskofabriken brændte, var man ængstelig for, at Dampkedlen skulde eksplodere; ingen var dristig ved at gaa ind til Kedlen, da den kunde eksplodere, hvilket Øjeblik det skulde være. Assistenten paatog sig da det farlige

Hvor „Casino“ nu ligger. Thv. Hansens Have 1890. Tilvenstre ses Kærlighedsstien (nu Frederiksgade). T. h. den gamle Patricierejendom, hvori Godsejer Meldahl, Vedbygaard, boede.

Hverv at gaa ind og tappe Hanerne af, og Faren for Eksplosion var afværget. Vedkommende fik da ogsaa senere en Paaskønnelse for sin modige Handling.

Ved Teaterforestillinger er der fast Brandvagt, 2 Menige og en Befalingsmand, og ved andre Lejligheder, hvor Brandinspektøren finder det nødvendigt, maa der stilles Brandvagt. Disse Brandvagter hører vist ikke til Brandmandskabets mest ubehagelige Tjeneste, og navnlig fra Livet bag Kulisserne kan Brandmanden tit fortælle muntre Oplevelser.

Teaterbrande har vi kun haft Tilløb til engang, nemlig da Teaterdirektør Stein havde Sommerteater paa „Casino“. Der gik da en Aften Ild i Soffiterne, Publikum var allerede begyndt at røre paa sig, men Tæppet gik ned, og Ilden var hurtigt slukket.

En Ansættelse, der ogsaa har med Brandvæsenet at gøre, er Stillingen som Stads-Tambour. Denne Stilling eksisterer endnu og indehaves af Tobaksspindemester *Anton Petersen*; han har dog ikke været i Virksomhed i mange Aar, men i Tilfælde af store Brande skal Trommen gaa, for at det civile Mandskab, der i saa Tilfælde maa komme Brandvæsenet til Hjælp, kan blive opmærksom paa dets Mødepligt. Denne Pligt har enhver normalt skabt Mand paa over 18 Aar, Embedsmænd er dog undtagen. Der har dog ikke i mange Aar været Brug for denne Reserve, og sikkert er vort Brandvæsen i Stand til ogsaa i Fremtiden at klare Ærterne selv.

Byens Styre. Vi har nu folkevalgt Borgmester og derved et helt igennem folkevalgt Bystyre, og mener man maaske, at denne Ordning end ikke er saa gammel, da Loven om folkevalgte Borgmestre først traadte i Kraft 1919, saa har vi dog praktisk talt, fra regnet et halvt Aarhundrede, da Borgmesterhvervet udførtes af kongevalgte Jurister, ogsaa i de ældste Tider haft folkevalgte Byrepræsentanter.

Ganske vist vælges Byens Repræsentanter nu paa et bredere Grundlag end i de Tider, men det var Byens Borgere, der stod for Valget. Borgmestervalget skulde dog godkendes af Kongen og den nyvalgte Borgmester aflægge Ed til Kongen, noget Borgmesteren jo ikke skal mere.

Ved sin Side havde han en Byfoged, som udnævntes af Kongen, men som Regel valgtes Byfogeden paa Borgernes Indstilling gennem den Lensmand, hvorunder Byen hørte. Fra meget gammel Tid har Borgernes ypperste Repræsentant ført Titlen Borgmester eller Borgermester (efter det tyske Bürgermeister), og har selve Bystyret undergaaet Forandringer, er det dog stadig Borgmesteren, der staar som Byens officielle Repræsentant. I gamle Dage blev Borgmesteren udtaget af Købmændenes eller Haandværksmestrenes Kreds, men i vore demokratiske Tider er det næsten bleven til en Regel, at en folkevalgt Borgmester er udtaget blandt Arbejderne, ganske vist ikke

altid direkte fra Arbejdspladsen, i de fleste Tilfælde har Arbejderen gennem en lokal Redaktørpost forberedt sig til Stillingen som Byens Borgmester.

Behøver man saaledes ikke nu at være velhavende for at blive Indehaver af denne Stilling, idet den nok kan føde sin Mand, var det anderledes i gamle Dage. Indtægten stod nemlig ikke i Forhold til det Arbejde, der var at udføre, og da Borgmester og Raadmænd efter Erik af Pommerns Forordning af 1422, en Forordning, der danner Grundlaget for de følgende Tiders Købstadslovgivning, ikke maatte tages blandt Embedsmændene, men blandt „andre Borgere og Købmænd“, var Emnerne til disse Poster jo hurtigt udtømt. Det var vist almindeligt, at en Haandværker, der var udset til Raadmand, maatte opgive sin Næringsvej, og sikkert kan man ogsaa antage, at Oldermændene for de forskellige Gilder blev udpeget til at deltage i Byens Styre, hvilket jo ogsaa kan jævnføres med Nutidens Foreningsforhold.

Medens man i mange Byer havde flere Borgmestre paa samme Tid, har der sikkert her i Slagelse aldrig været mere end to Borgmestre paa een Gang, og dette Forhold har vist endda kun bestaaet saa længe, Byens Indtægter kunde forsvare det. $\frac{7}{4}$ 1619 udstedte Kristian IV en ny Forordning for Købstæderne, og efter denne skulde de forskellige Medlemmer af Raadet skiftes til hvert Aar at være Borgmester, saaledes at første Borgmester afløstes af Viceborgmesteren eller øverste Raadmand, medens den afgaaende Borgmester fik Pladsen som nederste Raadmand. Denne Metode, der saaledes udvirkede et stadigt Kredsløb, blev selvfølgelig iværksat for at undgaa Misbrug af Stillingen. Disse „Fastelavnsborgmestre“ (Omflytningen skete ved Fastelavn) eksisterede dog ikke i mange Aar. Allerede $\frac{31}{5}$ 1646 saa Kongen sig nødsaget til for Slagelses Vedkommende at udstede en Ændring, der gik ud paa, at der valgtes 2 Borgmestre paa Livtid. Hvad der efter Forordningen af 1619 fik større Betydning, var Bestemmelserne om Kæmner og Taxerborgere. Hvert Aars 2. Januar skulde Raadet udnævne en Kæmner og Dagen efter 2 eller 4 Taxerborgere, som var kendt med Borgernes Forhold. Disse Mænd skulde saa i Februar ligne Byens Skatter i Forbindelse med forrige Aars Kæmner.

Ikke længe efter fik vi Krigen med Svenskerne, og denne Krig var, som tidligere bemærket, i høj Grad ødelæggende for Købstæderne. Indbyggerantallet mindskedes betydeligt, og Byernes Formue svandt kendeligt ind. Senere Krige hærgede Landet, og for Slagelses Vedkommende var der til langt ind i det attende Aarhundrede en betydelig Tilbagegang i Byens Indbyggerantal. Men København voksede, indenfor Københavns Volde følte man sig mere tryk; efter Borgernes heltmodige Forsvar af København har man vel ment, at her var sikrest at være i de urolige Tider. Ved dette Forsvar fik Kongen Øje for Borgernes store Fortjenester, og dette i Forbindelse med Kongens mindre venlige Følelser over for Adelen resulterede i Udvidelse af

Borgernes Rettigheder paa Bekostning af Adelsregimentet. Paa Rigsdagen i København 1660 underskrev de danske Købstadsrepræsentanter Arvesuverænitetsakten, og naar de gjorde det uden Misstemning, var det vel fordi, de ved denne Lejlighed gentagne Gange havde faaet Lejlighed til at fremkomme med deres Ønsker om Bystyrelsen, saaledes at Adelens Rettigheder over Byens Sager indskrænkedes betydeligt. Gejstligheden var ogsaa repræsenteret, bl. a. ved Provst *Peder Willadsen* her fra Slagelse. W. regnedes for at være Biskop Svanes højre Haand, og W.s Udnævnelse til Biskop 1661 har sikkert været en Anerkendelse af hans Arbejde ved Rigsdagen i København.

En Følge af denne Rigsdags Beslutninger var, at Lensmændenes Tilsyn med Byerne holdt op. Borgerne havde aldrig været begejstret for Lensmændenes Overherredømme, de mente, de kunde styre sig selv, og selv om der ²³/₂ 1661 udgik en Skrivelse til alle danske Byøvrigheder, hvori det blev paalagt at sende den ældste Raadmand til Kongen, naar en Borgmesterstilling blev ledig, for at Kongen kunde afgive sin Mening med Hensyn til Udnævnelsen af den nye Borgmester, var der dog langt mere Tilfredshed med denne Ordning. Man var bleven fri for den generende Kontrol, som Lensmanden udøvede, og han var ikke mere Mellemlæddet mellem Byerne og Kongen.

Dog kan der opvises et enkelt Tilfælde, hvor Kongen efter 1660 henvendte sig til Lensmanden for at bede denne se efter, hvad det var Borgerne havde for i Slagelse. Kongebrevet udstedtes ¹/₃ 1661, det var stilet til Lensmanden paa Antvorskov, Hugo Lützou, og det lød saaledes:

„Eftersom vi kommer udi Erfaring, at en Del Købstæder her udi vort Land Sjælland ved deres Fuldmægtige skal udi vor Købstad Slagelse tillige med nogle af samme Bys Indvaanere nyligen have holdt en Forsamling og Konsultation, da saa som sligt ingenlunde uden vor sær naadige Ordre og Tilladelse bør at ske, er det vor naadige Villie og Befaling, at I straks Øvrigheden i bemeldte vor Købstad Slagelse for Eder indstævner og fordrer, dem i vort Navn alvorlig advarer, at de herefter hverken sig selv i nogen saadan Forsamlinger lader finde, ej heller dem hos sig i Byen at ske tilsteder; dernæst har I af bemeldte Øvrighed at erfare og udforske, hvad Aarsagen og Anledningen været har, saa og hvad deri er bleven beraadslaaet og om al Ting eders udførlige underdanige Relation ufortøvet i vort Kontor indskikke“.

Temmelig sikkert har Regeringen her udvist en ugrundet Bekymring, og man har da heller ikke senere hørt noget til Resultatet af Skrivelsen.

Som Følge af Tilbagegangen i Byernes Formuesforhold, kneb det for dem at udrede Udgifterne til Byens Øvrighed (se Fortegnelsen over Borgmestre, Jens Ebbesen), og derfor maatte man indskrænke Antallet af Raadmændene, ¹⁰/₂ 1666 gik man fra 6 Raadmænd ned til 4 Raadmænd, og ²⁸/₁ 1682 kom der en Forordning, der gik ud paa at indskrænke Antallet yder-

ligere. Efter denne Ordning blev Antallet af Øvrigheds personer saaledes: 1 Borgmester, 2 Raadmænd, 1 Byfoged og 1 Byskriver, endvidere blev der tillagt dem større Indtægter, idet der blev fastsat en Række Takster for Domme, Skøder, Pantebreve, Vurderinger. Disse Takster kom navnlig Byfogeden og Byskriveren tilgode, og ¹⁹/₂ 1693 blev det desuden forordnet, at Afholdelse af Auktioner blev overdraget til Byfogeden med Byskriverens Hjælp. Dette Forhold har holdt sig op til vore Dage.

Medens Borgmestrene gennemgaaende var udgaaet fra de velhavende Familiers Kreds, var det ikke altid Tilfældet med Byfogederne, og man læser tit om en Byfoged, der maa være fri for Skat og al anden Tyng. Byfogeden kom som Regel heller ikke fra de fornemste Lag, og de stod i Rang og Anseelse lavere end Raadets Mænd. Titlen Byfoged dukker først op omkring 1400, og man kan vel derfor antage, at Niels Bosøn var den første Byfoged i Slagelse; før Byfoged var den tilsvarende Titel Foged, denne har rimeligvis ikke været en lokal Mand, men først med Byfogeden er det blevet almindeligt at udtage denne blandt Byens Borgere. Jens Bosøn var ogsaa Borgmester, men ellers ses disse Embeder ikke at være forenet før Borgmester Anthony Smith ²⁸/₂ 1781 udnævnes til Byfoged; derefter var de to Embeder igen adskilt, indtil Byfoged Birk Lassen 1852 udnævntes til Borgmester. Nu er Byfogeden Dommer og Byskriverne Dommerfuldmægtige. Det var ikke noget fedt Embede at være By- og Raadstueskriver i Slagelse (og vel heller ikke andre Steder). 1719 var Kongens Lakaj blevet den ulykkelige Indehaver af en saadan Stilling, men da Lønnen var mindre end den, han havde fortjent som Lakaj, søgte han om at blive fritaget for Embedet, da han frygtede derved at falde i Armod!

I det sidste Aarhundrede er Købstadslovgivningen ændret flere Gange. Medens man i de ældste Tider havde de saakaldte „Oldinge“, derefter et 24 Mands Raad, der var medbestemmende ved Valget af Byens Øvrigheds personer og senere op i Tiden „de eligerede Borgere“, ændrede Loven af ²⁴/₁₀ 1837 Forholdene saaledes, at de egentlige Borgere (d. v. s. Borgere, der svarede en Minimumsnæringstakst af 16 Skill., og Grundejere, hvis Ejendom mindst var vurderet til 1500 Rdlr.) valgte de Repræsentanter, som skulde styre Byens Anliggender. Dog skulde Amtmanden føre Tilsyn med Byens Sager, og opkom der Strid mellem Kommunalbestyrelse og Byfoged, var det Amtmanden, der traf en Afgørelse; denne Afgørelse kunde dog indankes for Regeringen, der vel i Reglen gav Amtmanden Ret. De eligerede Borgere, der herved afskaffedes, traadte efter Instrukserne for Slagelse af ¹⁶/₇ 1783 og ¹⁵/₁₀ 1817 sammen, naar der var vigtige Ting paa Dagsordenen, denne var bekendtgjort, og Spørgsmaalene saa vidt muligt reduceret til at kunne besvares

med Ja eller Nej. Enhver der ikke mødte ved disse Samlinger, maatte anses for at være samtykkende i Flertallets Beslutning.

I Anledning af den nye Købstadslovs Ikrafttræden 1837 forsamledes Onsdagen den 6. Decbr. 1837 Borgmesteren og de eligerede Borgere paa Raadstuen for at udarbejde Udkastet til Regulativet for Antallet af Borger-

Fra Hjørnet af Rosengade hen til Nytorv.
(Malet Skydeskive 1824.)

repræsentanternes Deltagelse i de særskilte Forretninger. Disse Hverv blev foreslaet fordelt saaledes:

- 2 Medlemmer til Bygningskommissionen.
- 2 Medlemmer til Kirkeinspektionen.
- 1 Medlem til Fattigkommissionen.
- 1 Medlem til Skolekommissionen.
- 1 Medlem til Indkvarteringskommissionen.
- 1 Medlem for Borgervæbningsfonden.
- 2 Medlemmer til sammen med Borgmesteren at underskrive Anvisninger paa Kæmnerkassen.

Særskilt Ligningskommission blev ikke foreslaaet, men Magistraten og de eligerede Mænd vilde selv overtage Skatteligningen. Revisionen af Byens Regnskab skulde overtages af valgte Borgerrevisorer og en Efterrevision af en i Regnskabsfaget kyndig Mand.

Magistraten og de valgte Borgere skulde samles hver Torsdag Eftermiddag Kl. 4 paa Raadstuen for der at overveje og tage Beslutninger angaaende Byens Sager. I den første Time havde enhver Borger, der havde noget paa Hjertet, Adgang til at komme frem med dette, mundtlig eller skriftlig. Endvidere blev der i Regulativet foreslaaet, at der skulde anvendes 150 Rdlr. aarlig til Gadebelysning, saaledes at denne kunde blive andet end Hovedgaden til Del.

Ved Valget 1838 var der i Slagelse 283 Valgberettigede og 133 Valgbare. Der skulde vælges 6 Borgerrepræsentanter og 2 Revisorer. Valgt blev følgende:

Købmand H. H. Schou	124	Stemmer
Brændevinsbr. Westengaard	98	—
Brændevinsbr. Ole Petersen	99	—
Kunstdrejer Løvstrøm	59	—
Skomagermester Korfitzen	70	—
Brændevinsbr. Korsgaard	72	—
Til Revisorer: Brændevinsbr. Hagen	121	—
Købmand Lund	96	—

Dette var altsaa de første valgte Borgerrepræsentanter i Slagelse.

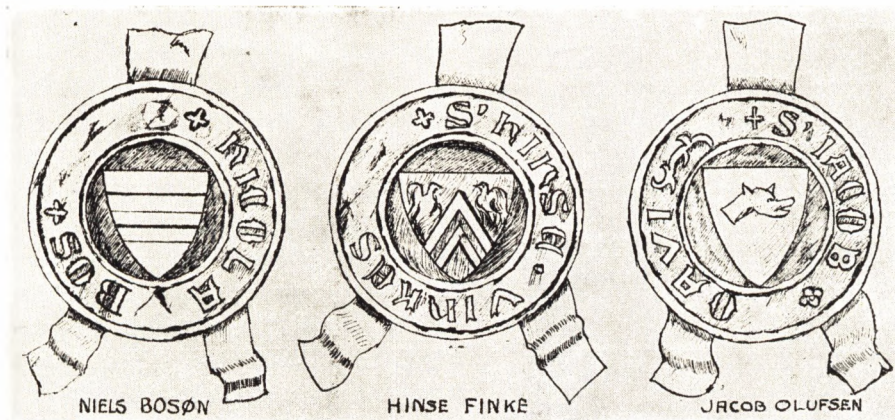
^{26/5} 1868 ændredes Loven af 1837. Benævnelsen Byraad indførtes i Stedet for den hidtil benyttede Benævnelse Borgerrepræsentation, og medens denne tidligere selv valgte sin Formand, blev Borgmesteren nu kongevalgt, idet Byfogeden nu skulde være Borgmester. Denne Ordning varede, indtil Loven om folkevalgte Borgmestre traadte i Kraft $\frac{1}{3}$ 1919. Det vil dog ikke sige det samme som, at vi først i 1919 fik folkevalgt Borgmester. Da Herning 1912 blev Købstad, vilde Byen gerne beholde sin Sogneraadsformand som Borgmester, og da der maa have været et Hul i Loven af 1868, kunde den daværende Indenrigsminister, Jensen-Sønderup, give sin Tilladelse dertil. Dette medførte, at andre Købstæder ogsaa vilde have, at Byraadets Formand skulde være Borgmester, og allerede 1914 fik vi her i Slagelse folkevalgt Borgmester, dog med kongelig Bekræftelse af Valget. Det var Sagfører Carl Hansen, der blev valgt, men 1917 maatte han vige for det nye Flertals Formand, Redaktør H. P. Hansen, der ligeledes fik kongelig Bekræftelse af Valget. Efter Lovens Ikrafttræden er en saadan Bekræftelse ikke mere nødvendig.

Borgmestre.

Niels Bosøn nævnes som „Bymand“ 1376 og var Borgmester 1385—1400.
Hincekenius Fincke nævnes som Borgmester 1388.

Peder Jensen.

Jacob Olufsen nævnes 1404 (nævnes 1407 som Borger).

3 Borgmestersegl.

(Ny kgl. Samling 841 b 4to.)

Johannes Wimre nævnes 1410.

Fobis 1417.

Niels Neb 1425 og 1437 (nævnes som Borger 1424).

Clemens Griis 1465.

Gerike Hansen 1471.

Torben Persen 1478.

Niels Kok 1490.

Niels Olufsen 1492.

Peder Sørensen 1492.

Jens Ørichsen 1494.

Peder Mogensen 1514.

Peder Sørensen 1524.

Hans Olsen død 1591.

Mads Guldsmed nævnes 1590.

Christopher Lauritsen 1596, Borgmester til 1619.

Jacob Jørgensen død 1624.

Jacob Boesen nævnes 1624.

Niels Graa 1624.

Niels Jensen Thybo 1623.

Christen Matzon død 1654.

Jørg. Michaelsen Soel, udnævnt $17/9$ 1662.

Jens Ebbesen, udnævnt $30/1$ 1666, ansøger $10/2$ 1666 om at blive Herredsfoged i Løve Herred paa Grund af Slagelse Bys Tilbagegang.

Christen Søfrensen, udnævnt $18/7$ 1677, Ene-Borgmester $13/12$ 1682.

Albert Madesen, udnævnt $20/11$ 1683.

Mogens Jacobsen, udnævnt $25/1$ 1696.

Marcus Wohnsen, udnævnt $12/3$ 1698.

Niels Jespersen, udnævnt $4/1$ 1710.

Jens Lassen, udnævnt $29/12$ 1711.

Rasmus Wohnsen, udnævnt til Vice-Borgmester $3/12$ 1734.

J. Feddersen, sidste kongevalgte Borgmester, nu Dommer i Assens.

Anthony Smith, udnævnt $22/12$ 1760.

J. Mandix, Borgmester 1796—1805.

Rasm. Langeland Bagger 1805—1809, Birkedommer i Antvorskov Birk, 1799 tillige Birkeskriver og Raadmand, 1809 Politimester i København og senere Borgmester.

Ekkert Bech 1809—1816.

P. Lund Birck 1816—1851.

Jens Birk Lassen 1852—1861.

P. L. Benzon 1861—1872.

F. A. M. Øllgaard 1872—1888.

P. K. A. Wulff 1888—1891.

C. J. P. V. Bang 1891—1895.

J. H. G. Mangør 1895—1905.

Josias Feddersen 1905—1914. Her skal nævnes de Hverv, en Borgmester efterhaanden havde faaet overdraget: Borgmester, Byfoged, Byskriver, Politimester, Notarius Publicus, Auktionsdirektør og Skifteforvalter.

Folkevalgte Borgmestre.

Sagfører *Carl Hansen* $6/11$ 1914—1917.

Redaktør *H. P. Hansen* $3/4$ 1917—1927.

Redaktør *Vilh. Melgaard* $1/3$ 1927.

Carl Hansen, første folkevalgte Borgmester, f. 13/12 1868. Blev Sagfører i Slagelse 1897 og drev en meget human Sagførervirksomhed. Blev 1909 indvalgt i Byraadet som konservativ Repræsentant. 13/6 1921 udnævntes C. Hansen til Direktør for „Sparekassen for Slagelse og Omegn“. Var Formand for „Aktieselskabet Slagelse Bryghus“ og for „Slagelse Forplejningsstation for Vejfarende“. Død 11/6 1930.

Borgmester Carl Hansen.

H. P. Hansen, første socialdemokratiske Borgmester, f. 6/10 1872. H. P. Hansen, der i høj Grad hører til Socialdemokratiets ledende Mænd, har ved Hjælp af en næsten enestaaende Flid arbejdet sig frem til den Position, han nu indtager. Ved sin Forstaaelse og Evne og Vilje til at sætte sig grundigt ind i de mange Forhold, som en Politiker nødvendigvis maa for at kunne hævde sig, har H. P. Hansen ikke blot som Folketingsmand, men ogsaa som Borgernes Repræsentant udført et Arbejde, der anerkendes af alle Partier. Saavel i Forhandlinger som i Debat er H. P. Hansen paa sin Plads, og hans slagfærdige Lune har tit været det oplivende Moment paa Vælgermøder. Hansen kom til Slagelse 1902 som Redaktør for Social-Demokraten og blev 1913 Folketingsmand for Slagelsekredsen.

Borgmester H. P. Hansen.

Valgtes 1924 til Formand for Folketinget, 1926 til Statens Repræsentant i Bestyrelsen for „Store nordiske Telegrafelskab“ og er endvidere Formand for Jernbaneraadet og for „Den danske Købstadforening“. Disse og mange andre Hverv faar Hansen Tid at passe, men man tør vel nok sige, at Skole- og Forsørgelsesvæsenet staar hans Hjerte nærmest.

Byfogeder.

Niels Bosøn nævnes som Byfoged 1398.

Peder Griis nævnes som Byfoged 1422, nævnes som Raadmand 1456.

Peder Beck.

Lasse Grydestøber.

Thomas Anderzen nævnes som Byfoged 1531.

Christian Olufsen 1551.

Mads Sørensen nævnes $11/3$ 1578 at maa være fri for Skat og al anden borgerlig Tyngde, saa længe han er Byfoged.

Morten Hansen nævnes 1594.

Anders Berthelsen 1595.

Henrik Olufsen, udnævnt $9/5$ 1662.

Peder Thomasen, Førsløv, udnævnt $26/5$ 1675.

Claus Bendixen, udnævnt $11/4$ 1685.

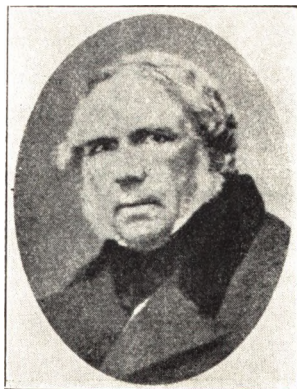
Hans Veinholdt, udnævnt $11/4$ 1691.

1716 Herredsfoged i Løve.

Ambrosius Jensen Nyborg udnævnt $13/4$ 1711, $31/10$

Jens Andersen Harring, udnævnt $28/11$ 1732.

Rasmus Mørch, udnævnt $24/12$ 1745.

Borgmester J. Birk Lassen.

Lars Andersen, udnævnt $17/3$ 1758.

Anthony Smith, udnævnt $28/2$ 1781.

J. E. Dichmann Byfoged 1805—1808.

H. J. Müller, constitueret 1811.

Stabell, Byfoged 1816—1822.

A. P. Gude 1822—1830.

C. E. Sylow 1831—1842.

H. B. Hinkeldey Rømer 1842—1849.

J. Birk Lassen 1849.

Derefter var Borgmestrene Byfogeder indtil 1914.

Hj. Anker 1914, udnævntes til Dommer 1919. Fra

$1/1$ 1931 Dommer i Søndre Birk.

J. Borum tiltraadt som Dommer $1/2$ 1931.

Borgmester P. L. Benzon.

Kæmnerne. Benævnelsen Kæmner er en ligefrem Gengivelse af det latinske *Kamerarius*. Kæmnerbestillingen indførtes i det 14. Aarhundrede, og her i Slagelse nævnes Werner Guldsmed som Bykæmner 1530. Kæmneren valgtes af Raadet, og han kunde ikke undslaa sig ved Valget, i hvert Fald maatte han

betale en Sum for at slippe fri. Det var en betroet Post at være Byens Kæmner, og det er vel ogsaa sket, at det har været Kæmneren, der skyldte Byen Penge og ikke omvendt. Det har sikkert været med Henblik paa et saadant Forhold, at Kristian IV's Forordning gik ud paa, at der skulde vælges Kæmnere og Taxerborgere hvert Aars 2den Januar. Som Eksempel herpaa skal nævnes, at Magistrat (Byfoged) og Borgerskab $\frac{2}{1}$ 1752 udnævnte følgende Bestillingsmænd:

<i>Niels Steenhuus</i>	}	Kæmnere
<i>Anders Christensen</i>		
<i>Svend Holm</i>	}	Taxerborgere
<i>Knud Hassing</i>		
<i>Jacob Jacobsen</i>		
<i>Niels Hattemager</i>		
<i>Aage Hansen Bæk</i>	}	Revisionsmænd
<i>Jesper Pedersen</i>		
<i>Ole Hurtigkarl</i>		

Senere ansattes fast Kæmner. Ved Reskript af $\frac{22}{4}$ 1778 blev det tilladt Købstæderne at antage en fast Kæmner, dersom det er fornødent, og saafremt Borgerskabet giver sit Samtykke. Hvor Borgerskabet ikke fandt det nødvendigt, men Øvrigheden gerne ønskede en Kæmner, kunde der gøres Indstilling til Kongen.

Byens Styrelse gennem nogle Aar var saaledes:

1768:

- 1 Borgmester,
- 1 Byfoged, tillige Raadmand og Herredsfoged i Løve Herred,
- 1 Byskriver, tillige Raadmand og Postmester.

1787:

- 1 Borgmester, tillige Byfoged og Herredsfoged i Løve Herred,
- 1 Raadmand, tillige Byskriver,
- 1 Raadmand.

1807:

- 1 Borgmester, tillige Birkefoged og Birkeskriver i Antvorskov Birk,
- 1 Byfoged,
- 1 Byskriver, tillige Hospitalsforstander.

1847:

- 1 Borgmester, tillige Byfoged og Birkeskriver i Antvorskov Birk,
- 1 Byfoged og Byskriver.

$\frac{18}{8}$ 1852 blev Antvorskov Birk fraskilt Borgmesterembedet.

$\frac{13}{5}$ 1776 befalede Stiftamtmanden Indførelse af de eligerede Borgere, det skete dog først $\frac{13}{7}$ 1781 efter fornyet Ordre.

Med de kommunale Bestillinger fulgte Retten til Udnyttelsen af en Del Jorder. Saadanne Bestillingsjorder var beliggende i Galgemarken, Roskilde

Slagelse Byraad 1913. Ved øverste Bordende: Borgmester Feddersen.

Til højre for Borgmesteren:

Sekretæren
Sagfører Carl Hansen
Købmd. Lauritzen
Lærer N. Nielsen
Dir. Carl Jensen
Smed H. P. Hansen
Bmd. Nicolajsen
Lærer S. Thorsen

Til venstre for Borgmesteren:

Læge Johnsen
Sadelmagerm. Schmidt
Murerm. N. Henriksen
Vognm. P. Johansen
Murerm. Chr. Jensen
Fru Stougaard
Forretningsf. Ant. Rasmussen
Red. H. P. Hansen v. n. Bordende

Banke, Gamle Galge Banke. Krogede Kier, Krog ved Garvervænget, Raadmandskrogen, Møllehumperne, Aasen, Fruerløcke og i Klostermarken (se Kortet S. 47).

Nu bestaar Byraadet af 17 Medlemmer, nemlig:

Valgt af Socialdemokratiet:

Vilh. Melgaard, f. $15/2$ 1886, Medlem af Byraadet 1925.
H. P. Hansen, f. $6/10$ 1872, Medlem af Byraadet 1906.
G. A. Lindberg, f. $13/8$ 1878, Næstform. i Byraadet, Medlem heraf 1915.
M. V. Larsen, f. $8/11$ 1872, Medlem af Byraadet 1917.
L. P. Nielsen, f. $1/3$ 1870, Medlem af Byraadet 1921.
L. E. Laursen, f. $14/3$ 1888, Medlem af Byraadet 1921.
J. L. C. Nielsen, f. $10/8$ 1888, Medlem af Byraadet 1925.
C. E. P. Andersen, f. $6/8$ 1889, Medlem af Byraadet 1925.
A. Berg, f. $28/2$ 1880, Medlem af Byraadet 1926.
Valborg Nielsen, f. $12/10$ 1888, Medlem af Byraadet 1929.

Valgt af det konservative Folkeparti:

J. Lindeskov, f. $24/8$ 1877, Medlem af Byraadet 1921—25 og igen 1929.
A. N. Deichmann, f. $4/3$ 1879, Medlem af Byraadet 1925.
Th. Nielsen, f. $21/9$ 1888, Medlem af Byraadet 1929.
H. A. Ehlers, f. $19/11$ 1892, Medlem af Byraadet 1930.
R. M. Rasmussen, f. $27/2$ 1876, Medlem af Byraadet 1931.

Valgt af Venstre:

P. Axelsen, f. $19/8$ 1873, Medlem af Byraadet 1921.
F. Knudsen, f. $13/6$ 1885, Medlem af Byraadet 1921.

Byraadets Sekretær er Kæmner og Kontorchef *C. C. Frederiksen*, f. $9/5$ 1867. Sekretær fra 1907.

Formanden for Ligningskommissionen er *Johs. Madsen*, f. $25/3$ 1871, Formand fra 1925.

Formanden for Hjælpekassen er *L. P. Larsen*, f. $14/12$ 1866, siden 1921.

1902 indvalgte den første Socialdemokrat, *A. Westergaard*, i Byraadet. $1/4$ 1913 udvidedes Antallet af Byraadsmedlemmer til 15 og $1/4$ 1925 til 17 Medlemmer.

$8/7$ 1842 adskiltes *St. Peders* og *St. Mikkels* Landsogne fra Slagelse efter Ansøgning til Cancelliet fra Slagelse Kommunalbestyrelse.

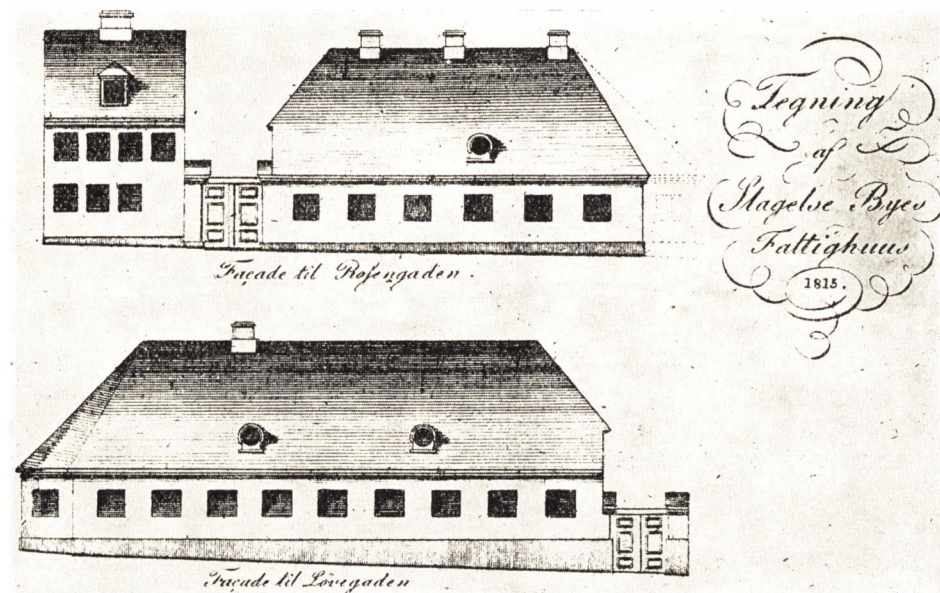
Fattigvæsenet. Med Omsorgen for Sainfundets Fattige var det i de ældre Tider ikke videre bevendt, og det er først omkr. 1800, at Fattigforsørgelsen antager en fast Form. 1807—08 opførtes paa Hjørnet af Rosengade og Løvegade et Fattighus til Kommunen, bygget af H. A. Schou.

Pastor Hans Bastholm var den egentlige Drivkraft i Indrettelsen af dette Fattighus, og han var forud for sin Tid med Hensyn til Omsorgen for de Fattige. Den første Fattigforstander hed Carlsen, og iøvrigt bestod Fattigkommissionen af følgende: N. S. Fuglsang, H. Bastholm, Birch, Stabell, Carlsen Hviid, Bech, Friis.

Det var det udstrakte Tiggeri, der gjorde, at man byggede Fattighuset, men hvad skulde de stakkels Fattige gøre? Selv om der paa forskellig Vis tilflød Fattigkassen store Indtægter gennem direkte Fattigskat (saaledes fremgaar det af et Reskript af $\frac{9}{5}$ 1760, at der aarlig skal betales til de Fattige af hver Krambodkarl og Skriverskarl 24 Skill., af hver Haandværkssvend og Tjenestekarl 16 Skill., af hver Tjenestepige 8 Skill., og et Reskript af $\frac{28}{4}$ 1787 forordner, at denne Skat endog skal betales af de Forældre, hvis Børn tjente hos dem i lignende forantørte Stillinger), Afgifter ved Køb og Salg af Ejendomme og Kirkebøsserne, har disse Indtægter nok ikke været tilstrækkelige til at forsørge de mange Fattige.

Opførte disse fra Samfundets Goder udelukkede Mennesker sig ikke paa en for Øvrigheden tilfredsstillende Maade, kunde de straffes paa forskellig Vis, og efter Forordningen af $\frac{24}{9}$, 1808 skal her anføres, hvordan man bar sig ad: Paa de Fattiges Levnet skal vel gives Agt, og findes Nogle, som elske Drik og Fylderie, slaaes og klamres, ere letfærdige med Banden og Sværgen eller anden uteerlig Snak, skal de først alvorlig paamindes, og i Prædiken efter Tekstens Anledning straffes skarpt af Guds Ord; hjælper det ikke, da paa nogen Tid miste deres Almisse; er det og forgieves, da sendes til København, der at sættes i Pest- eller Spindehuset. Saa ofte Lejlighed gives skal Præsten formane dem til Guds frygt, og at skye alle Laster, især paaminde de Lemlæstede, at de paa Gaden og i Kirken, det meste Mueligt skiule deres Bræk og Feil. Fremvise saadanne Fattige deres lem-læstede Lemmer, for at erholde Almisse, skal de sættes i Hullet, og nogle Dage straffes paa Vand og Brød. Men andre Fattige, som i Ansigtet have Flod eller Kræft, skal i Hospitalet og andre Fattiges Huse frem for nogen anden indsættes, og maa ej lade sig se i andre Kirker end i Hospitals Kirkerne, eller paa andet publicke Sted, at frugtsommelige Qvinder ej derover skal forskrækkes. — De kunde ogsaa straffes med „Tamp eller Riis paa Ryggen“, men denne Metode var Bastholm ikke Tilhænger af. I sin Bog om en Uldfabriks Indrettelse (S. 110) beskriver Bastholm Fattigvæsenet saaledes: Hvad er et Fattigvæsen, siger man, andet, end Byen betragtet som en almindelig Huusfader, der tager alle de i sin Tjeneste, som ingen andre vil have eller kan benytte, og ernærer alle de, som ikke kan ernære sig selv, under den Betingelse, at de skal saa vidt mueligt arbejde for ham, og underkaste sig de Tienendes almindelige Forpligtelse. Ethvert Menneske altsaa,

som paastaar, at han ikke kan ernære sig selv, modtager Fattigvæsenet i sin Tjeneste, det giver ham 7 Pund Brød om Ugen, en halv Pot varm Mælk om Morgen, en halv Pot varmt Øl om Aftenen, omtrent halvanden Pot varm Middagsmad, frit Husly og Varme, og i fornødent Fald Linned og Klæder; men det forlanger af ham, at han skal gaa tilhaande i dets Huusgierning, kun som en Tienende have Lov til at gaa ud om Søndagen og om Løvedag Eftermiddag, da der saa ikke arbejdes, fordi Spindemesteren da maa være borte fra Arbejdsanstalten for at aflægge sit Ugeregnskab for Bestyreren, og

Plan af Slagelse Bys Fattighus (efter Planen i Bastholms Bog).

forresten arbejde fra Kl. 8 om Morgen til Kl. 9 om Aftenen, undtagen i Spisetiden, med mindre han af høj Ælde eller Sygdom er fritaget derfor, og er derfor anvist til Sygestuen; og da Fattigvæsenet giver ham sin fulde Underholdning, saa er den Fattige ikke egentlig berettiget til at fordr nogen videre Betaling for sit Arbejde; men deels for at opmuntre ham til større Flid, og deels for at give ham nogle Penge mellem Hænderne til at afhjælpe sine smaa Fornødenheder med, og til at gøre sig Livet mere behageligt, giver det ham en Tredjedeel af den reglementerede Arbejds løn, og beregner sig selv Totredjedele til Fordeel. Det var ikke store Summer, der kunde for tjenes, i Gennemsnit har et Fattiglem haft en aarlig Indtægt paa 5 Rdlr. Læser man i Fortegnelsen (i Bastholms Bog om Fattigvæsenets hensigtsmæs-

sige Bestyrelse, Slagelse 1817) over de Fattige, som havde Ophold paa Fattighuset, igennem, faar man et Indblik i deres Tilværelse. Her skal nævnes et Eksempel:

Ellen Poulsdatter. En fattig Pige, født i Slagelse, hun har tjent flere Aar her i Slagelse, f. Eks. hos Frue Duus og Bager Hochland, men Alder og Svaghed nøder hende nu til at søge om offentlig Understøttelse. Hun har ingen Familie uden Jomfrue Borch og Degnen Winther i Ottestrup, hvoraf ingen er formuende.

Hun boer i Fattighuset og bliver brugt til at spinde Blaar, men er ikke af de flittigste; hele Sommeren igennem ernærer hun sig selv, da hun udmelder sig af Forsørgelsen. Hun faar $\frac{1}{3}$ af Arbejdslønnen udbetalt. Hun kan spinde 2 Pd. Blaar om Ugen, hvorfor hun faar udbetalt 8 Sk. Straffet den 20. og 28. Novbr. med 3 Dages Fængselstraf, formedelst Slagsmaal og Klammeri.

1867—1868 byggedes Forsørgelseshjemmet i Herrestræde, det var betydeligt større end det i Rosengade, men senere har de sociale Forhold medført, at et nyt Forsørgelseshjem, der blev bygget Aar 1927, ikke behøvedes at bygges ret stort. Dette Forsørgelseshjem er beliggende ved Skovvejen, og de faa Beboere (for Tiden 16) er beskæftiget ved Lanrarbejde. Bestyrer af dette Hjem er *Chr. Jensen*. Lederen af Forsørgelsesvæsenet er Forsørgelsesinspektør *F. V. Martensen*, ansat 1911.

Formand for Forsørgelsesudvalget er *L. E. Laursen*.

Sygehuse i Slagelse er ikke af gammel Oprindelse. Først i 1840 udarbejdede man et Udkast til et Sygehus for den tjenende Stand, men før den Tid havde man kun militært Sygehus. Garnisonens Sygehus laa paa Bjergbygade over for Rytterstaldstræde (Matr. Nr. 2 b). Inventaret i dette beskrives saaledes:

- 3 Standersenge, den ene meget maadelig.
- 7 Dyner, deraf 3 meget maadelige og slette.
- 9 Hovedpuder, deraf 2 bortkomne, paa hvad Maade vides ikke.
- 5 Par Lagener i maadelig Tilstand.
- 1 Natskrin med en istykret Krukke.
- 1 Træløstestage, der er ubrugelig.

Af en Regning fremgaar det, at man i 1783 har skiftet Sygestue, det hedder: Transporteret fra Sygestuen paa Bjergbygade til den ny Sygestue i samme Gade

- 1 Stand-Sengested med 3 Dyner og Puder, et Par Lagner, et Bundt Halm til denne Seng i dets Dyner,

for at skille og opstille Sengen, Transport af 2 Sengsteder, skille og opsætte, 3 Bundter Halm til Sengene, en Bøtte til Natskrinet, for Reparation og Vask af Lagener, ialt 2 Rdlr. 5 Mk.

Efter disse Beskrivelser maa en gammel Soldat vel have Lov til at udtale, at det aabenbart ikke dengang har været nogen Fidus at være sygemeldt!

1811 købte Kommunen den gamle Latinskole og indrettede den til Sygestue for Garnisonen.

Af det Udkast, der i 1840 blev udarbejdet, anføres:

U d k a s t

til Grundregler eller Love for Indretningen af et Sygehuus i Slagelse, for Personer af den tjenende Klasse eller saadanne, som i Sygdomstilfælde ikke kunne have Adgang til at forblive hos deres Familie og der nyde Sygebehandling og Pleie m. v.

§ 1. Sygehuset etableres, som en aldeles privat Indretning, til hvis Afbenyttelse, kun de have Adgang, som have tegnet sig for og bidrage til dets Oprettelse og Vedligeholdelse.

§ 2. Der bliver at søge tilveiebragt et leiet Locale til Sygehuset, som kan afgive 4 Værelser: et for simple Tjenestetyende af Mandkjønnet, et for samme Tjenestetyende af Qvindekjønnet, et for Contoir- og Handelsbetjente samt Haandværkssvende og et til epidemiske og andre smitsomme Syges Behandling.

Derhos Beboelsesleilighed for en Familie, eller en Enke, som skulle have Tilsyn med og pleie de Syge, hvilken Beboelsesleilighed formenes at kunne bestaae af en Stue, Køkken, Spisekammer og den fornødne Plads til Ildebrændsel saavel for en saadan Familie, som for Sygehuset. Af udvendig Leilighed behøves en fri og luftig Gaardsplads, en Liigstue og 2 Locummer.

§ 3. Til Sygehuset bliver at see anskaffet følgende Inventariesager, nemlig: 10 Senge, alle indrettede til en enkelt Person, malede med Oliefarve og paasatte Nummer. Til enhver saadan Seng anskaffes en Madradse, der nøiagtig skal udfylde Sengens Længde og Vide og som stoppes med Hø eller Havreavner samt gjenstemmes; en skraae Hovedmadrads af samme Beskaffenhed; en Bolsters Underdyne, en Dito Overdyne, en Dito Hovedpude og 2 Par Hørgarns Lagner. Endvidere 20 Haandklæder af Blaargarns Dreiel, 10 Tin Spiseskeer, 10 Tin Theskeer, 10 Tin Madskaale af en Pots Størrelse, 10 Fajance Thepotter af $\frac{3}{4}$ Pots Størrelse, 10 Par Fajance Thekopper, 10 Fajance Spølkummer af $\frac{3}{4}$ Pots Rum, 10 Knive og Gafler, 10 Vaskefade af glasseret Leertøj, 10 Natpotter af 3 à 4 Potters Rum, 10 Træstole, 10

smaa Natborde, 18 Tommer lange og 15 Tommer brede, 10 Træsputtebakker og 10 Par Tøfler.

Desuden bør anskaffes et Skab til deri at forvare Linned m. v. og de fornødne Hylder til at anbringe oven over Sengene. Ligeledes en Kakkelovn til hvert Værelse, forsaavidt saadanne ei kunne leies med Localet, 5 Tin- eller Jernlysestager med dertil hørende Jern Lysesaxe, et Fyrbækken af Messing eller Kobber, 2 Tin Stikbækkener, 3 Natskriin med behørige Leerpotter, et Stueuhr med Slagværk, ifald Sygepleieren eller Oppasseren ikke er forsynet med et saadant Uhr.

§ 4. De ovenanførte Inventarisorter antages at ville medtage	
en Bekostning af circa	600 Rbdl
Indretningen af Sygestuerne m. v., efter den specielle	
Bestemmelse	200 —

Er i Capital, som strax behøves: 800 Rbdl.

hvilken maatte søges tilveiebragt ved Laan eller Actier, med Forpligtelse af Forrentning med 4, og Afdrag med 2 pCt. aarlig, dette sidste altid af den oprindelige Capital.

Renter og Afdrag af det nævnte Laan vilde, indtil videre, blive aarlig	48 Rbdl.
Leie af Sygehuus-Loalet, anslaaes til aarlig	100 —
Løn til en Læge	40 —
Ildebrændsel	20 —
Inventariets Vedligeholdelse aarlig	30 —
Til andre uforudseelige aarlige Udgifter anslaaes	30 —

Er: 268 Rbdl.

Opsynsmanden eller Sygepleiersken erholder ingen Løn, men kun frie Bopæel, og for øvrigt Betaling for hvad der præsteres de Syge.

Kosten kan Husbonden, om han vil, selv eller lade Opsynsmanden levere, Husbonden betaler Medicin og særlig Sygepleje.

Af Udkastet skal endvidere bemærkes, at naar en Svend bidrager aarlig 4 Mark, en almindelig Tjenestekarl 3 Mark, en Tjenestepige 2 Mark, da erholde de fri Medicin og Sygepleje.

Udkastet var underskrevet af følgende Navne:

Staal. Salicatti. Schou. Kannegiesser. Birch. Holm. Westengaard.

Et er at snakke, et andet at handle, og saaledes gik det ogsaa her. Der blev intet Sygehus indrettet foreløbig, og først 1857 fik vi et nybygget Sygehus paa Poulsbjergvejen (Parkvej). Efter vore Forhold var det nogle meget kedelige Bygninger, og særlig godt anskrevet var dette Sygehus vist heller

ikke, værst var det vel nok under Koleraepidemien. Der indrettedes under denne et Hjælpe­sygehus i et toetages Hus beliggende ved Nyport. 1912 opførtes et nyt Garnisonssygehus beliggende ved Skovstien, dette bruges nu til Epidemisygehus, da Garnisonen er formindsket og ikke mere har Brug for et saa stort Sygehus. Soldaterne er nu henvist til det gamle Sygehus, hvor ogsaa Sygehusets Kontor er beliggende. 1920 opførtes vort nuværende Sygehus, som i enhver Henseende er tidssvarende indrettet. Smukt og frit be-

Det gamle Sygehus.

liggende ved Skovstien afgiver det et udmærket Opholdssted for dem, der har Helbredelse behov. Til Sygehuset hører en Bolig for Inspektøren, og senere er der bygget et Vaskeri, hvor al Vask fra Kommunens Institutioner foretages; desuden er bygget Bolig for Overlægen.

Den nuværende Overlæge er *H. P. Rager*, født i Holbæk $31/12$ 1881, tiltraadt $18/7$ 1918. Foruden Overlægen er ansat 1 Reservelæge samt 1 Over­sygeplejerske, desuden 7 Sygeplejersker og Assistenten, 17 Elever o. fl. a. Den administrative Ledelse forestaas af Inspektøren, *Knud Andersen*, f. $15/6$ 1900, København, tiltraadt $10/4$ 1930.

Antallet af Sengepladser ved normal Belægning er:	
Medicinsk-kirurgisk Afdeling	69
Rekonvalescentafdeling	16
Epidemiafdeling	22
Afdeling for Hud- og Kønssygdomme	12
Sindssygeafdeling	3
Ialt ... 122	

Til Tider kan dette Antal dog overskrides, saaledes var $\frac{2}{2}$ 1931 127 Patienter indlagt, men ved Juletid faar de Patienter, der kan, Lov til at komme hjem, og $\frac{26}{12}$ 1930 var der kun 74 Patienter indlagt.

Driftsudgifterne for Regnskabsaaret $\frac{1}{4}$ 1930— $\frac{31}{3}$ 1931 (de efterfølgende Regnskaber for de forskellige Institutioner er for samme Tidsrum) var 323,612,84 Kr., Renter af Gæld og Afdrag 79,640,08 Kr. og Indtægten 196,464,02 Kr.

Disse Tal taler ved en Sammenligning med Udkastet af 1840 deres eget Sprog. Det er en betydelig Udvikling, der her er foregaaet som Led i de mange sociale Bestræbelser, der foretages for at gøre vor Tilværelse lettere.

Formand for Sygehusudvalget: Borgmester *Melgaard*.

Gasværket. $\frac{19}{4}$ 1856 var der i Kommunalbestyrelsen Forhandling, hvor Borgmesteren gjorde Rede for en Forhandling han havde haft angaaende Gasbelysning. Han meddelte, at det danske Gaskompagni i London for Tiden ikke kunde paatage sig Anlægget. Alligevel opnaedes der Enighed om, at man straks skulde indgive Forestilling til vedkommende Ministerium om Tilladelse til at optage et Laan for Kommunens Regning paa 50,000 Rd.

Det blev dernæst vedtaget at nedsætte en Komité til at træffe alle de videre fornødne Foranstaltninger til Sagens Fremme, overensstemmende med de Forhandlinger, som herom havde fundet Sted, og dertil blev valgt: Schou, Lauritzen, Købner og Carlsen.

Aar 1856, den 10. Maj, blev der afholdt Raadstueforsamling for at erholde Byens Borgeres og Skatteyderes Erklæring om, hvorvidt de vilde bifalde, at Gadebelysning indførtes i Slagelse, og at Værket anlagdes og drevs for Byens Regning.

Lister blev fremlagte, den ene angaaende Kommunens Anlæg og Drift af Gasværket, den anden Liste angik dem, der vilde stemme imod. Den første Liste paategnedes af alle tilstedeværende, den anden Liste var og forblev blank.

Efter dette Udfald blev det vedtaget, at Gasbelysning snarest muligt skulde indføres i Byen, dog med Ministeriets Approbation, og at Værket skulde anlægges og drives for Kommunens Regning.

Aar 1856, 19. Juni, afholdtes Møde paa Byens Raadhus. Der blev fremlagt en af de af Kommunalbestyrelsen udmeldte Delegerede, med Johan Clird af London under 15. d. M. oprettet Kontrakt om Anlægget af Gasværket, hvilken Kontrakt af Kommunalbestyrelsen blev approberet.

Det blev derefter vedtaget, at det fornødne Tilsyn med Værkets Anlæg og Kontraktens Opfyldelse overdroges Ingeniør Howitz af København. Den 3. Juli 1856 fremlagdes ved Mødet paa Raadstuen en fra Etatsraad, By- og Herredsfoged Harhoff, Ringsted, modtaget Skrivelse, hvori meddeltes, at Laanet 50,000 Rd. kunde faas i Ringsted Sparekasse. Det vedtog at modtage Laanet paa de tilbudte Betingelser.

Hvilke Bygningshaandværkere, der har opført Gasværket, fremgaar ikke af de tilstedeværende Bøger eller Dokumenter. En gammel Murermester mener at huske, at det var engelske Haandværkere. (Kassereren, Daugaard, meddelte, at ved Branden paa Gl. Torv den 19. Januar 1863 brændte alle Værkets Bøger og Protokoller med Undtagelse af Fortegnelse over nogle Rør m. m. samt Restancelisten.)

Gasværket maa have været færdig i Sommeren 1857, thi den 2. Oktbr. s. A. averteres om, at paa Gasværket sælges Koks à 5 Mark Tønden, Kulmaal, og Tjære 3 Rdlr. pr. Tønde, saa Værket har rimeligvis været i Gang fra omkring Juli Maaned. Værket var assureret for 7560 Rdlr., opført paa gl. Matr.-Nr. 2, nu 457, hvor nu Elektricitetsværket og Badeanstalten er beliggende.

Bygningerne bestod af et Hus, hvori Retortovnene var anbragte, en høj Skorsten, et Rensehus samt Bolig for Gasværksbestyreren og en Beholder til Gas.

Til Gasværksbestyrer var antaget en Mand ved Navn Jørgensen, men det ser ikke ud til, at han har været Fagmand. 1862 blev man nemlig enig om at lade Gasværksbestyrer Jørgensen rejse til København for at gøre sig bekendt med Gasværkets Drift, lære at istandsætte Ting, som var bleven ubrugelige, og i det hele taget sætte sig ind i at istandsætte og forebygge indtræffende Uheld.

Den 15. Maj blev det paalagt Byens Vægtere at tænde og slukke Gadelysterne. Hver Vægter fik derfor en Aarsløn af 12 Rdlr.

27. August 1863 blev Prisen paa Gas til Lysforbrug nedsat til 22 Mark pr. 1000 Kubikfod, og ligeledes blev det bestemt at levere Gas til Køkkenbrug mod særlig nedsat Betaling. Forbrugerne maatte selv betale Indlæg og Maaler.

4. November 1864 blev det bemærket, at der stadig var Klage over, at Vægterne ikke passede Lygterne ordentlig.

15. September 1866 blev det bestemt, at Lygterne for Fremtiden tændtes fra 1. August. Halvdelen slukkes Kl. 11, Resten paa nogle faa nær Kl. 12. Efter den Tid brændte kun enkelte Lygter hele Natten.

Den 17. November 1867 blev Prisen paa Lysgas nedsat til 17 Mark og 8 Sk. pr. 1000 Kubikfod. Kogegas til 10 Mark pr. 1000 Kubikfod. Ledninger med Tilbehør kunde nu indlægges af Værket mod Forrentning som hidtil med 8 pCt. og Kapitalafdrag i 5 Aar.

Den 4. Januar besluttede man, at hvis der skulde indløbe Bestillinger paa Indlæg, mere end Bestyrer Jørgensen kunde udføre, da at henvende sig til en af Byens Haandværkere og søge en Akkord sluttet, saa at denne under saadanne Forhold mod en bestemt daglig Betaling skulde levere en Svend til Hjælp. For om muligt at forøge Gasforbruget vedtoges det at indstille til Kommunalbestyrelsen, at Værket indtil en vis given Frist opfordrer Publikum til at melde sig til Gasledningers Indlæggelse, imod at Værket i saadant Tilfælde lægger Ledningen fra Gaden til Huset gratis.

Man forstaar, at der har manglet Tilslutning til Benyttelse af Kogegas.

Den 4. Juni 1869 vedtoges det at indlægge 6 nye Retorter i Ovn.

Det gik ikke, som man havde ventet, med Hensyn til Forbrug af Kogegas, thi flere, som havde faaet indlagt Ledning gratis til Huset, ophørte med at forbruge Gas. Man besluttede da at ophøre med frit Indlæg fra 1. Juli.

Den 15. December 1871 opsagde Bestyrer Jørgensen sin Stilling som Bestyrer ved Gasværket, hvorefter der averteres efter en ny Bestyrer til Løn 500 Rdlr., fri Bolig og Brændsel.

Den 10. Januar 1872 forhøjedes Lønnen for Arbejdsmænd fra 4 Mark og 8 Sk. til 5 Mark.

Gasværksbestyrer Howitz, København, meddelte 23. December 1871 Udvalget, at cand. pharm. Viborg, der en Del Aar havde været i Gasværkets Tjeneste, kunde ønske at komme til Slagelse.

Den 8. Juli 1872 raadede Howitz til at forhøje den store Skorsten paa Gasværket med 6 Alen, da man i modsat Fald kom til at opføre en ny Skorsten, og at man paa Trækkanalen skulde anbringe en Gryde til Opsamling af Ammoniakvandet, da dette ikke hidtil er kommet Værket tilgode.

Fra $\frac{1}{1}$ 1875 fik Arbejderne 8 Sk. mere for Nattjeneste.

I Efteraaret 1874 afblæste Størstedelen af Skifertaget paa Retorthuset.

Ved Udvalgmøde den 6. Marts 1876 vedtoges det at indstille til Byraadet at bevilge de fornødne Penge til en ny Glasklokke i indeværende Sommer. Glasklokken skulde indeholde 10,000 Kubikfod.

I 1870 og 80erne blev der foretaget et Hovedeftersyn af Gasledningerne i Byens Gader.

Baade Howitz og senere Bestyrer Viborg havde gentagne Gange henledet Udvalgets Opmærksomhed paa det ønskelige i, at Gasværket fik en Dampkedel til at holde Vandet frostfrit om Beholderne, da som det hedder i 1877, „at i afvigte Vinter har Frostene 2 Gange slaaet Gassen ud af Rensekasserne“. Det vedtoges at indstille at anskaffe en Dampkedel til Værket. Man mente at kunne anvende en ubenyttet Kedel paa Fattiggarden, men Resultatet blev, at Anskaffelsen blev udskudt.

I Anledning af Politivæsenets Omordning blev der den 1. Oktober 1879 vedtaget et helt nyt Regulativ, ogsaa for Tænding og Pudsning af Lygterne. Byen deltes i 3 Distrikter, og der ansattes 3 Lygtetændere, som lønnedes med 100 Kr. aarlig. Det var 3 Vægtere, som blev Lygtetændere. Fra 1. Januar forhøjedes Lønnen, saa den samlede Udgift blev 375 Kr.

1879 i September blev samtlige Personer, som var i Gasværkets Tjeneste, forsikrede for Ulykkestilfælde og deraf følgende Død. Den ene Gasbeholder tog betydelig Skade af Frostene i Vinteren 1879 som Følge af, at Forslaget med Dampkedlen ikke var blevet til noget.

Kulforbruget var nu oppe paa ca. 4000 Tdr.

1885 indgaar Jernbanedirektionen paa at indlægge Gas paa Stationen, mod at Byen besørger Gasbelysningen paa Jernbanevejen.

Gaspriserne for 1885: Lysgas 4 Kr. pr. 1000 Kubikfod, Kogegas og Maskingas 3 Kr. pr. 1000 Kubikfod.

Gasværksbestyrer Viborg afgik ved Døden den 23. Juni 1887, og det vedtoges at konstituere Hr. Chr. Bergø som Bestyrer.

I August 1887 indførtes Regulatorbrændere til en Pris af en Reichsmark pr. Stykke.

Fra Slagteriet forelaa den 5. Oktober 1888 en Anmodning om Indlæg af Gas. Man mente at faa Brug for 70 Blus, som antoges at ville forbruge 120,000 Kubikfod.

Man var klar over, at det blev nødvendigt at bygge et nyt Gasværk. Banegaarden blev først i 1890 flyttet nærmere Byen, og den Adgangsvej, som blev anlagt til Banegaarden, fratog Gasværket enhver Mulighed for Udvidelse og Nybygning. Gasforbruget var steget saa meget, at Værket kun med den yderste Anspændelse kunde præstere den nødvendige Gas.

1901 blev saa det nye Gasværk anbragt bag Banepladsen. Ingeniør Kerstens stod for Anlægget, der kostede 178,000 Kr.

Bergø tog sin Afsked i 1914 og efterfulgtes af Gasværksbestyrer *Kragh* fra 1. Juni 1914. Denne kom da fra Taastrup Gas- og Vandværk, hvor han havde været ansat siden dettes Anlæg.

Gasværket har i de senere Aar gennemgaaet betydelige Udvidelser.
Gasværkets Indtægt 1931 var 327,711,03 Kr. Udgift 290,429,92 Kr.

Elektricitetsværket. Oprindelsen til vort nuværende Elektricitetsværk er „Slagelse Elektricitets Kompagni“. Dette Kompagni ejede en elektrisk Lysstation, der var beliggende paa Hj. af Jernbanegade og Sdr. Stationsvej, altsaa overfor det nuværende Værk. Elektricitetskompagniet var dannet $\frac{6}{8}$ 1893, Formanden for Bestyrelsen var Fabrikant Edv. Rasmussen og administrerende Direktør Købmand Chr. Schultz. 1909 byggede Kommunen det nuværende Værk, Arkitekt Knud Larsen, paa det tidligere

Sct. Mikkelsgade 1893.

Gasværks Grund. Dette Værk, der gentagne Gange har maattet foretage nødvendige Udvidelser, leverer Strøm til Slagelse Oplands elektricitetsforsyning (1930—31 betalt med 94,525,49 Kr.). Værkets Indtægter 544,622,69 Kr. og Udgifter 521,489,34 Kr. (Bestyrer: R. J. M. Hallenberg, ansat 1909).

Badeanstalt. Ved Siden af Elektricitetsværket er den kommunale Badeanstalt beliggende. Den er opført 1907 (Bademester Chr. Sørensen, ansat $\frac{11}{1}$ 1926). Badeanstaltens Indtægter 22,619,19 Kr. og Udgifter 24,828,68 Kr. Vi har før haft en privat Badeanstalt, Slagelse private Badeanstalt, som den hed i de sidste Aar. Den ejedes af Fabrikant C. Kierulff og var beliggende i Sct. Mikkelsgade 11. Den nedlagdes 1919. Paa Forsørgelsesanstalten i Herrestræde var ogsaa Badeanstalt, hvor man for 12 Sk. fik Styrtebad, for 24 Sk. varmt Bad og for 3 Mk. Dampbad.

1845 indbød Kaptajn Lindberg Borgerne til at deltage i Tegning af Aktier til en Badeanstalt paa Antvorskov. Aktierne var paa 25 Rdl, og der blev tegnet 400 Rdlr. Badeanstalten blev anlagt og blev døbt: „Den kgl. privilegerede Badeanstalt paa Antvorskov Slotsparcel“. Her modtoges Gæster med Familie for længere Tid.

Vandværket er anlagt 1890 ved Kalundborgvej. Med Fremtidens Vandforsyning for Øje har der været foretaget omfattende Boringer paa Valbygaardsmark. Disse Boringer har nu givet til Resultat, at der herude vil blive anlagt et Værk, der dog skal drives ad elektrisk Vej fra det nuværende Vandværk. (Bestyrer J. P. Holbeck, ansat 1918).

Nu findes der vel ikke mange Ejendomme, hvor Vand ikke er indlagt, før i Tiden havde man Brønde med de arbejdsgivende Pumper, men var der ingen Vand i Brønden, eller havde man ingen Brønd, hentedes Vandet fra Byens offentlige Pumper. Virksomheder, der skulde bruge meget Vand, havde særlige Vogne til at hente Vandet i, og enhver kan forstaa, at det ikke altid har været et let Arbejde at blive forsynet med tilstrækkelig Vand. Byens Brønde var beliggende:

- 1 Brønd med 2 Pumper paa G. Torv (udfor Bogh. Andersen).
- 1 — - 1 Pumpe paa Smedegade (ved Skolegade).
- 1 — - 1 — paa Løvegade (udfor Biblioteket).
- 1 — - 1 — paa Bjergbygade (udfor Kæmnerkontoret).
- 1 — - 1 — paa Nytorv (paa Torvepladsen udfor „Bellevue“, udfor Schous Ejendom stod ogsaa en Brønd).
- 1 — - 1 — og Vandtrug ved Storstalden.

Branddamme og Vandinger var (1852) beliggende ved Byportene, og desuden var der en i Herrestræde, denne opfyldtes 1853, Branddammen ved Slotsgades Port omkring samme Tid. I Stenstuegade var der ogsaa en Brønd med Pumpeværk.

Formand for Teknisk Udvalg: *G. A. Lindberg.*

Havnevæsen. Det synes jo ret mærkeligt, at en By, der ligger saa langt inde i Landet som Slagelse, kan have noget Havnevæsen, men ikke desto mindre er det Tilfældet. Den store Handel, der altid har været drevet her i Byen, bevirkede det ønskelige i, at man havde en særlig Havn for Slagelse. Vi har haft to Havne, nemlig *Skibsholm* og *Mullerup* Havn.

Skibsholm Havn eksisterer ikke mere, den var beliggende ved Pine Mølle, en Mølle, der laa ved Udløbet af Vaarby Aa. Som det vil fremgaa af det følgende, kan Havnen ikke have ligget, hvor Aaen nu løber ud i Bæltet, snarere har den ligget, hvor Aaen har begyndt sit deltaligende Udløb. Dette

tyder ogsaa Navnet paa, idet Aaen ved sit Udløb har dannet flere Holme, og Navnet Skibsholm er da rimeligvis bleven knyttet til en af disse.

Første Gang man hører noget til Skibsholm Havn er, saavidt jeg véd, 13/7 1569. Da udstedte Frederik II nemlig et aabent Brev til Lensmanden paa Kalundborg Slot, „at han skal lade oppebære den Kronen tilkommende Told og Rettighed af de Bagger, Hallandsfarere og andre, der besøger Havnene *Skyholmen* og *Museholmen* ved Reersø i Løve Herred, men hidintil ingen Told have svaret, samt paase, at der ikke bruges ulovlig Handel eller udskibes forbudte Varer.“ Dette aabne Brev har imidlertid ikke gjort den Virkning, det skulde; thi 15/8 1574 udstedte Kongen igen et aabent Brev, hvori han gaar saa vidt, at „han forbyder alle at besøge *Skiibholm Havn* ved *Pine Mølle* i *Sjælland* og drive nogensomhelst Handel der, da *Bønderne* og andre trods det tidligere Forbud alligevel udskibe Korn, Heste, Øksne og andre Varer, der og igen købe, hvad der ellers falholdes i *Købstæderne*, uagtet *Kalundborg*, *Skelskør* og *Korsør* ligge saa nær ved ovennævnte Havn . . det skal være den søfarende Mand tilladt i *Havsnød* og *Storm* at søge til *Skiibholm Havn* for at bjerge Skib og Gods. Lensmanden skal paase dette Forbuds Overholdelse, og de, der forse sig mod dette, skulle have forbrudt, hvad de have med at fare.“ Senere skiftede Kongen dog atter Mening.

Under Kongens Ophold paa *Antvorskov* 1580 henvendte *Borgerskabet* sig til Kongen og beklagede sig over, at *Skifholm Havn* var afskaffet. Kongen udstedte da i et aabent Brev af 18/10 1580, at *Havnen* atter skal være en fri Havn til *Slagelse*, hvor alle uforbudte Varer maa ind- og udskibes; Lensmanden i *Antvorskov* skal tilskikke en *Tolder* og en *Sisemester*, saa *Kronens Told* og *Sise* ikke forkrænkes.

Rimeligvis har *Benyttelsen* af *Havnen* ikke været videre stor, der var nemlig ingen *Huse*, endsige *By* eller *Leje* beliggende ved *Havnen*, og det var først 26/7 1650, at *Slagelse* opnaaede *Tilladelse* til at bygge et eller to *Huse* ved *Skibsholm Havn* til *Oplægning* af *Varer*, men det er ikke engang sikkert, at disse *Huse* er bleven bygget; thi 1664 skriver *Korsør Borgmester*: „*Slagelse Havn, kaldet Schibholm, en stor Mils Vej fra Byen* (*Arent Berntsen* skriver 1656, at *Skibsholm Havn* er beliggende 3/4 Mil fra *Slagelse*) *udi den vilde Mark . .*“ 1661 var *Korsør* bleven *Stabelplads*, og som *Følge* deraf blev *Skibsholm Havn* atter forbudt 1664.

Dette, i *Forbindelse* med tidligere nævnte *Forhold*, havde til *Følge*, at *Byen* gik tilbage i *Indbyggerantal*, men takket være det gode, naturlige *Op-land* kom *Byen* dog atter i *Opkomst*.

Senere, saa sent som 1910, erhvervedes *Mullerup Havn* af *Slagelse*. Der skulde dog ikke gaa mange *Aar*, før man indsaa, at en *Havn* ikke var nødvendig for *Byens Trivsel*, den solgtes igen 1922, og *Byen* gror alligevel stærkt.

Politivæsen. Før vi i 1879 fik den nuværende Ordning for vort Politi, havde vi et Vægterkorps, 5 faste Vægtere og 1 Reservevægter, og 2 Politibetjente og 2 Patrouillebetjente, længere tilbage, før 1800, bestod vor Politistab af 3 Natvægtere. Skal man illustrere „den gode, gamle, hyggelige Tid“, bliver Vægterne nødvendigvis anbragt som Hovedfigurerne, og taler man med ældre Folk, staar Vægterne som noget af det fornemste i disse Folks Erindringer. Det er et godt Bevis paa disse Ordenshaandhæveres Popularitet, og der har sikkert ogsaa været mange gode Historier i Omløb angaaende disse fortræffelige Vægtere, som alle Borgere gerne vilde staa sig godt med, da en Vægter jo var rar at have ved Haanden særlig i de mørke Vinternætter.

Naar Vægteren sang sit Kl. 10 Vers, var det almindeligt, at man brød op fra Selskab; det var „borgerlig Sengetid“. Tidlig i Seng og tidlig op! Første Gang, man i Historien hører Vægterversene omtalt, er i en Forordning af ²⁶/₇ 1683; paa den Tid sang Vægterne 8 Vers paa hvert hele Timeslag fra 9—4. Senere kom der to Vers til, og Vægterne begyndte deres Sangudfoldelse Kl. 8 og sluttede Kl. 5. De gamle Vægtervers er smukke i Teksten, hvem der har skrevet dem, véd man ikke; Sagkundskaben tillagde en Overgang Kingo Faderværdigheden, men denne Teori har man senere forladt; om Melodiens Ophav vides heller intet, men den samme smukke Enfold, der er nedlagt i Teksten, gaar igen i Musikken. Af de Vægtervers, der blev sunget her i Byen, anføres her de tre, der blev sunget henholdsvis Kl. 9, 10 og 12:

Nu skrider Dagen under,
Og Natten vælder ud.
Forlad, for Jesu Vunder,
Vor Synd, o milde Gud!
Beware Kongens Hus,
Samt alle Mand
I disse Land'
Fra Fjendens Vold og Knus.

Om du vil Tiden vide,
Husbonde, Pig' og Dreng,
Da er det paa de Tide,
Man føjer sig til Seng,
Befal dig Herren fri,
Vær klog og snild,
Vogt Lys og Ild,
Vor Klokk' er slagen Ti.

Det var om Midnats Tide
Vor Frelser han blev født,
Til Trøst al Verden vide,
Som ellers var forødt.
Vor Klokk' er slagen Tolv.
Med Tung' og Mund
Af Hjærtens Grund
Befal Dig Gud i Vold!

Selv om det altid var Folk med god Stemme, der blev antaget som Vægtere, er det ikke sikkert, at denne Stemmeklang altid har været lige godt klingende, men sikkert er det, at man i den første Tid efter Vægtervæsenets Ophør savnede Foredraget af Vægterversene. Dette, at man af og til hørte disse Vers tone igennem Nattens Stilhed, gjorde, at man følte sig tryk i Bevidstheden om, at der nu gik en Mand der ude paa Gaden og vaagede over Byens og dermed Borgernes Sikkerhed.

Om vore Vægteres Lønning faar man et interessant Vidende ved at læse et Indlæg i Avisen 26. Februar 1841, hvor en Indsender beklager sig over de mange Gratulationer, som Vægterne fremkommer med. De gratulerer en glædelig Fastelavn, til Fastelavns-, Paaske-, Pinse-, Sommer-, September- og Efteraarsmarked et godt og glædeligt Marked og endvidere fremkommer de med Gratulationer St. Hansdag, Mortensdag, Helligtrekongersdag og ved Jul og Nytaar. Indsenderen meddeler, at saadanne Gratulationer løber op, hvilket man jo maa give ham Ret i, tilmed da der møder tvende Vægtere og Reservevægtere; kommer hertil Politibetjentene, som dog nøjes med at ønske glædeligt Nytaar, er det forstaaeligt, at den aarlige Sum ialt kan beløbe sig til 2 Rdlr. Indsenderen foreslaar derfor at give Vægterne o. s. v. en fast aarlig Løn, saaledes at de ikke behøver at tigge.

1. Oktober 1879 afløstes Vægterne af Politikorpset, som bestod af 1 Assistent, 8 Politibetjente og 3 Reservebetjente. Skønt Byen er bleven større og Politiets Arbejde vel ligeledes, er Antallet af Betjente dog ikke blevet særligt forøget, idet der nu kun er een Mand mere, nemlig en Reservebetjent; men hertil maa selvfølgelig bemærkes, at Stats- eller Kriminalpolitiet er kommet til senere, dette Korps tæller 4 Mand. Samtidig med den nye Ordning fornyede man Vandaliseringen af 1811, idet Garnisonssygehuset (1811 indrettet i den gamle Latinskole) indrettedes til Politistation, hvorved denne Bygning atter blev Genstand for en uheldig Ombygning.

Den nuværende Politiassistent er *K. Thygesen*, ansat 1929.

Udgifterne til Politivæsenet andrager 60,054,39 Kr.

Ting- og Arresthus har tidligere været beliggende i Løvegade (nu Centralbibliotek); Bygningen er opført 1843, den indeholdt 2 Retssale, 11 Enkeltceller og 2 Fællesceller med Plads til 18 Arrestanter.

Nu er Ting- og Arresthuset beliggende i Rytterstaldstræde, opført 1916—17. Foruden Retslokalet (Sæde for Sydsjællandske Nævningeting) er der her Lokaler for Politikontor, Forligskommissionen og Statspolitiet, ligesom Arrestforvareren selvfølgelig bor her i umiddelbar Nærhed af sine ikke altid lige behagelige Gæster, der i et Antal af 32 kan være i 23 Enkeltceller og 3 Fællesceller. Den nuværende Arrestforvarer *E. F. Larsen* tiltraadte $\frac{1}{1}$ 1912.

Da den nye Borgmesterordning indtraadte $\frac{1}{10}$ 1919, tiltraadte vor nuværende Politimester *Aug. Bührsch*, og som Politifuldmægtig fungerer *A. Benzon*, ansat 1921.

Lystanlæg. Læser man Byens Regnskab igennem, ser man snart, at Udgifterne til Byens Lystanlæg ikke er store, nemlig 3,500,00 Kr. Denne Post er da ogsaa kun et Tilskud som Kommunen giver til et privat Forskønnelsesselskab, der har paataget sig den betydelige Opgave at holde Byens Anlæg vedlige.

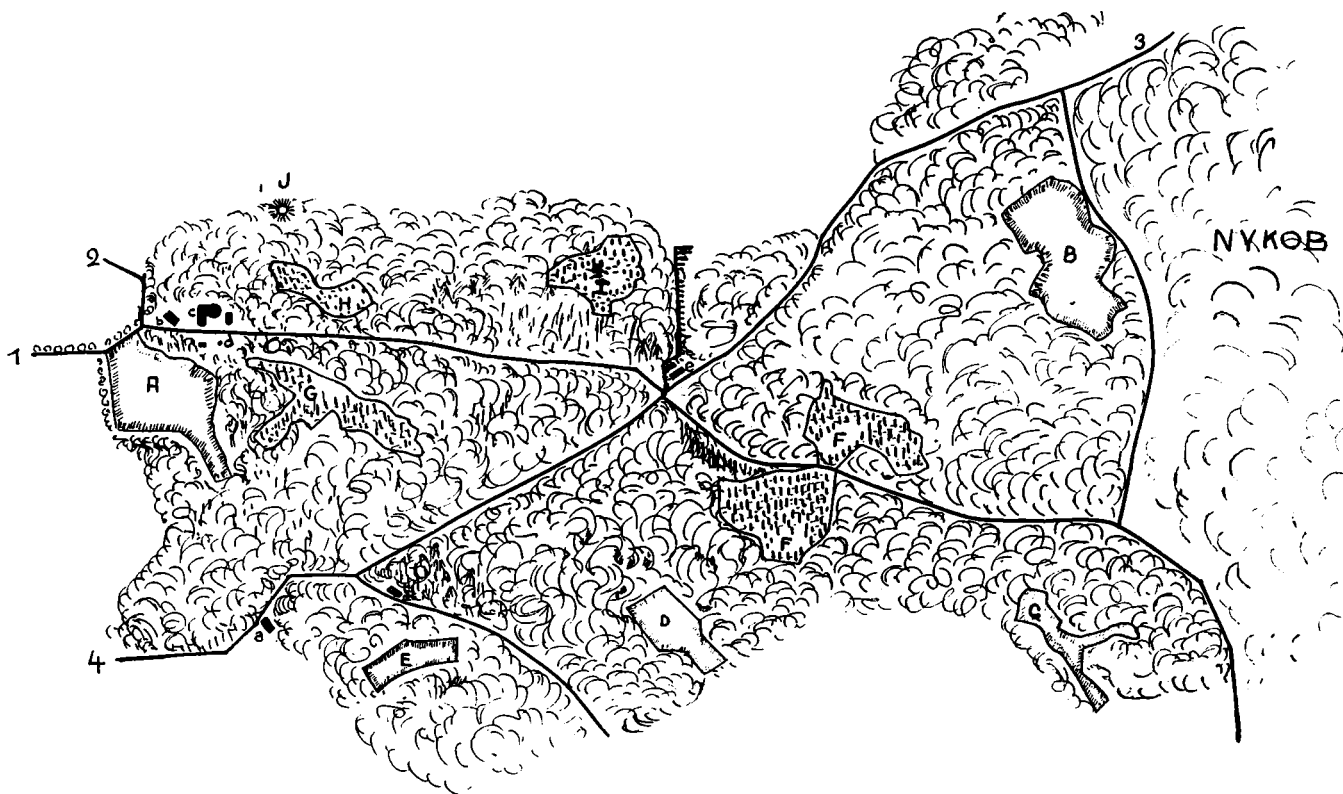
Forskønnelsesselskabet blev dannet 1835 og fik straks stor Tilslutning baade af Medlemmer og i Form af Gaver, Pengebidrag og anden Hjælp. En af dets første Opgaver blev Opførelsen af Tønden (Side 124), senere kom saa betydningsfulde Arbejder som Anlægget af Skovstien, Lystanlægget og Anlægget paa Svejtslerpladsen.

Lystanlægget blev anlagt 1881, efter at Byraadet var gaaet ind paa at lade Forskønnelsesselskabet disponere over Vænget. Anlægsarbejdet udførtes i det væsentligste af Anlægsgartner *Høegh-Hansen*, København, medens Gartner *Kongsted* lagde sidste Haand paa Værket. $\frac{11}{9}$ 1882 aabnedes der for Publikum. $\frac{15}{5}$ 1911 fik Selskabet Engen overdraget af Byraadet, og 1912 udvides Anlægget til at omfatte det Omraade paa 9,6 Tønder Land, som det nu indtager. Særlig den ældste Del af Anlægget afgiver mange smukke Partier og minder meget om en Herregaardspark. I den nyere Del af Anlægget er der i Forbindelse med det tidligere Forsamlingshus „Frem“, opført 1887, en Restaurationspavillon; endvidere er der opført de to tidligere omtalte ældre Huse.

Trangen til Pladser, hvor Friluftslivet kan udfolde sig, udvikles mere og mere, og i Tilslutning hertil har Byen 1930—31 anvendt 1,775,81 Kr. til Anlæggelse af en kunstig Skøjtebane, beliggende Øst for Anlægget, samt 3000 Kr. til Fredning af Strandarealer ved Stillinge og Bildsø Strand. Endvidere er for 1932 budgetteret 1500 Kr. til Anlæg af en Festplads ved Frederikshøj. I Forbindelse med Anlægget og Idrætsparken kan her maaske med Tiden skabes en virkelig Folkepark.

Lystskoven. I Forbindelse med Anlægget og andre af Byens „Lunger“ maa nødvendigvis nævnes Lystskoven, der ganske vist er beliggende ca. 20 Minutters Gang fra Byen, en Spadseretur, som er meget anvendt som Morgentur for mange af Byens Borgere, der herved forsøger at holde Ungdom og Skønhed vedlige.

$\frac{16}{7}$ 1841 købte 5 Borgere Slagelse Lystskov af Oberstløjtnant J. P. v. Jensens Enke. Derefter tilbød disse Borgere Slagelse By Skoven for en

PLAN OVER „SLAGELSE SKOV“ (TILH. „NYKØBBEL SKOV“)

Den vestre Del [fra 1 til 4] er „Slagelse Lystskov“, den Del af Skoven, som Deklarationen omfatter.

1 Skovstien.	b Arnehavehus.	B Aalesøen.	G Gamle Skydemose.
2 Skovvejen.	c Fugleskydningspavillon.	C Klaresø.	H Viemose.
3 Vejen til Skovsø.	d Fugleskydningsplads.	D Langemose.	I Krebsmose.
4 Vejen til Næstvedlandevejen.	e Skovfogedhus.	E Tresø.	J Etterbjerg (93 m høj, her
var tidl. et Udsigtstaarn).
a „Lygten“ (nu nedrevet).	A Studentersøen.	F Loddemose.	

meget rimelig Sum, efter Sigende saa rimelig, at hvert anseligt Træ kun kostede 8 Sk., men det daværende Byraad mente ikke at kunne tillade sig en saadan Flothed, og der kom intet ud af det Tilbud. De fem Borgere udstedte da en Deklaration, hvori det bestemtes, at Slagelse Bys Indvaanere altid skulde have Tilladelse til at færdes i Skoven. Da denne Deklaration jo har stor Betydning for Slagelse Bys Indbyggere, skal den gengives her.

Udskrift

af Antvorskov Birks Skøde- og Panteprotokol. Nr. 25. — Autoriseret den 21. Aug. 1841. — Blad 29—30.

1841.	Tirsdagen den 21de September.
<p style="text-align: center;"><i>Declaration.</i></p> <p style="text-align: center;"><i>Attest.</i></p> <p style="text-align: center;"><i>Udstæderne af nærværende Declaration ere endnu ikke ved noget herved Retten tinglyst Skjøde eller andet Adkomstokument overdraget Antvorskov Hovedparcel med Til- og Underliggende til Eiendom; hvilket herved bemærkes.</i></p> <p style="text-align: center;"><i>Slagelse den 21de September 1841.</i></p> <p style="text-align: center;"><i>Birch.</i></p>	<p style="text-align: center;"><i>Nr. 4. C. R. Første Klasse.</i> <i>1841. 2 Rbdlr. Sølv.</i></p> <p style="text-align: center;"><i>Da vi have kjøbt Antvorskov Hovedparcel nærmest med Hensyn til at forskaaffe Slagelse Byes Indvaanere et Forlystelsessted i den saakaldte Lystskov, som henhører til bemeldte Eiendom, saa erklære vi herved, for os og vore Arvinger, eller hvem der i Fremtiden maatte blive Eiere af bemeldte Skov, at det stedse skal være Slagelse Byes Indvaanere tilladt, i samme, paa en anstændig Maade, at forlyste sig, dog at de ikke, uden Tilladelse, der maae indrette særegne Forlystelser eller udøve Jagt i Skoven, ligesom de ikke, forsaavidt de kjøre eller ride i Skoven, maa kjøre eller ride paa Spadseregangene, men kun paa de Veie, som ere i Skoven; og naar de ville holde med Heste og Vogne i Skoven, da ikkun paa den Plads, der er mellem Studentersøen og Tracteurstedet.</i></p> <p style="text-align: center;"><i>I det saakaldte Arnehaagehuus, hvortil vi have Tracteurbevilling, skulle vi, og Eierne efter os, sørge for at der er Beværtning, samt at denne, saavidt som mueligt, bliver til Enhvers Tilfredshed. —</i></p> <p style="text-align: center;"><i>Den Vei, som Byen, eller Forskjønnelses Selskabet i samme agter at anlægge til Skoven, forvente vi maae blive til frie Afbenyttelse for os eller hvem der i Fremtiden maatte blive Eiere af Skoven, naturligvis under</i></p>

den Betingelse at den ingensinde maae blive benyttet enten for os selv eller Andre til igjennem Skoven at passere udenom Slagelse, og ville vi eiheller have noget imod, at der for at forebygge Kjørsel af den ommeldte Vei udenom Slagelse, etableres en Bomindretning paa Veien naar vi til vores frie Passage af Veien leveres Nøgle til Bommen. Det vilde iøvrigt være behageligt om den endnu i Efteraaret kunne blive saavidt færdig at den til Foraaret kunne gruses.

Sluttelig bemærkes, at Skjellet for Lystskoven er den Vei, som gaaer fra Hovedparcellen til Skovfogedhuset og Stengjærdet imellem Skoven og de paagrændsende Jorder, nemlig Skovfogdens Hauge, Højskovsvænget, Slagelse Byes Jorder, Brænderieparcellens Jorder og Antvorskov Hovedparcels Jorder.

Denne Declaration, som til Tinge kan læses og protocolleres uden os dertil at varsle og overensstemmende med hvilken de fornødne Klausuler blive at indrykke i ethvert af os eller Efterkommere paa den ommeldte os tilkøbte Eiendom udstædende Skjøde, maae iøvrigt ikke betragtes som indskrænkende de nuværende Pant-haveres eller andre Retshaveres Ret i Eiendommen eller i ethvert Fald et Pengelaan deri, der ikke er større end 25,000 Rbd. Sølv.

Heller ikke skal denne Declaration være os hinderlig i, hvis vi skulle ønske det, at separere den os samlet tilkøbte Eiendom og sælge den øvrige Del af denne særskildt fra Lystskoven i dennes ovenomforklarede Begrænsning; dog love vi, at den Pantegjæld som i saa Fald skal komme til at hvile særlig paa Lystskoven forud for hvad vi ved denne Declaration have tilsagt Slagelse Kjøbstad, ikke skal være større end 5000 Rbd. Sølv.

Med Hensyn til det forbrugte stemplede Papir til denne Declaration bemærkes, at vi ikke ønske, at den Behagelighed vi herved haabe at forskaffe Byen skulle beregnes til nogen Pengeværdi, hvortil den og vanskelig lader sig ansætte, men at vi derfor have forbrugt et Ark af Iste Klasse Nr. 4, som det der skjønnes at komme den reelle Værdi, der kan ansees at indbefattes

under de ved Declarationen omhandlede Gjenstande nærmest.

Slagelse den 16. September 1841.

*H. H. Schou. L. Jørgensen. H. C. Jørgensen.
A. Stampe. F. M. David.*

Underskriftens Rigtighed bevidnes.

København den 25. April 1910.

*Gerh. Hornemann.
(sign.)*

17/1 1843 solgtes Hovedparcellen til Grosserer Meinert, København, og 29/7 1857 solgtes Skoven (354 Tdr. Ld.) til Godsejer Neergaard for 71,000 Rdlr., hvilket jo var en meget rimelig Pris, selv om ovenstaaende Deklaration paahviler Skoven.

Den runde Pavillon, opført 1857.

Studentersøen var efterhaanden fra Sø udtørret til en Eng, der hørte til Arnehavehus, Skovens Traktørsted, men ogsaa her tog Forskønnelsesselskabet Affære. Den foretog Aar 1900 en Indsamling til Fordel for Paafyldning af Søen, der indkom 528 Kr., og Arbejdet blev udført.

Der er et godt Stykke Vej til Skoven, men maaske netop derfor er der over Skoven den Uberørthed, som en Elsker af Naturen beundrer. Koster det lidt Anstrengelse at gaa derud, bliver man dog rigelig belønnet ved den herlige Følelse, der betager En ved at være i en storslaet Natur.

For at anskueliggøre den mægtige Forretning som Byen efterhaanden har udviklet sig til, skal her anføres et Uddrag af *Byens Regnskab gennem Aarene*:

	1 8 5 2	1 9 1 1	1 9 3 1
Byens Styrelse	1328 Rdl. 20 Sk.	23,836,79 Kr.	87,584,07 Kr.
Forsørgelsesvæsen	2450 — (Fattigskat)	51,938,54 -	209,640,86 -
Tilskud til Hjælpek.	—	3,800,00 -	118,575,22 -
Skolevæsen	1800 —	98,269,09 -	281,646,89 -
Aldersrente	—	32,421,91 -	147,324,87 -
Rets- og Politivæsen	699 — 88½ Sk.	17,244,60 -	82,049,79 -
Medicinalvæsen	20 — 30 —	7,658,44 -	136,579,58 -
Gader og Veje	722 — 10 —	10,618,98 -	121,680,82 -
Byens Belysning	554 -- 92 —	13,233,18 -(Gas)	16,860,70 -
Begravelsesvæsen	—	20,00 -	2,779,87 -
Brandvæsen	1046 — 45 —	2,075,06 -	5,379,59 -
Renholdelse	—	16,710,06 -	59,205,06 -
Indkvartering	749 — 10½ —	0,00 -	4,669,66 -
Lystanlæg	—	4,748,27 -	8,382,81 -

I n d t æ g t o g U d g i f t.

	1 7 7 9	1 8 3 8
Indtægt:	2968 Rd. 85½ Sk.	12,247 Rd. 3 Sk.
Udgift:	3036 — 53¾ —	11,864 — 79 —

Underskudet var altsaa 67 Rdlr. 68¼ Sk. Dette Underskud voksede de følgende Aar saa meget, at man i 1783 nødsagedes til at laane 2000 Rdlr. af Hospitalet.

	1 8 5 2
Indtægt:	24,987 Rd. 29 Sk.
Udgift:	22,398 — 20 —

1911 balancerede Driftsregnskabet med 383,370,40 Kr., og Kommunens Netto-Formue udgjorde 751,958,71 Kr.

1931 var Tallene henholdsvis 1,432,552,49 Kr. og 2,665,866,33 Kr.

Formand for Kasse- og Regnskabsudvalget: Borgmester *Melgaard*.

Legater. *Opdragelseslegat for trængende Børn i Slagelse og Omegn*; Legatet ejer 8,044,55 Kr. Fundats af 19. Oktober 1867, kgl. Stadfæstelse 19/3 1868.

Frk. Caroline Sælboes Legat; ejer 5,894,74 Kr. Fundats 1876.
Boghdr. Lindbergs og Hustrus Legat; ejer 35,709,35 Kr. Fundats 1883.
Frederikke Abrahamsens Legat; ejer 4,445,98 Kr. Fundats 1889.
Justitsraad F. C. Bechs og Hustrus Sølvbryllupslegat; ejer 3,572,63 Kr. Fundats 1890.

Slagelse private Sygehus Legat; ejer 39,043,21 Kr. Fundats 1895.

Slagelse private Sygehus' Sygepleje- og Understøttelseslegat; ejer 1,027,16 Kr. Fundats 1895.

Justitsraad F. C. Bechs Gave til Forskønnelse af Slagelse og Omegn; Gaven er skænket 1881 og 1897 og bestaar af 2,165,80 Kr.

F. O. D. Hooges Mindelegat; ejer 5,405,09 Kr. Fundats 1900.

Magnus Birchs Legat; ejer 31,889,21 Kr. Fundats 1915.

Vilhelmine Hooges Legat; ejer 8,568,55 Kr.

Carl Otto Hansens Legat; ejer 8,531,83 Kr.

F. C. Hansens Legat til Fordel for en ung Haandværker; ejer 8,531,83 Kr. Fundats 1923.

Købmand Joh. Chr. Strudsbergs Friboligslegat; ejer Matr. Nr. 390 g, vurderet til Ejendomsskyld 17,500,00 Kr., og i Kontanter 81,20 Kr.

Stiftelser. *De gamles Hjem* er opført af Kommunen 1906—07 ved Arkitekt Knud Larsen. Er beliggende ved Sorøvej (Hj. af Skovvej). Det er senere udvidet og beboes for Tiden af 43 enlige Personer og 2 Ægtepar. Bestyrerinde er Frk. *Madsen*.

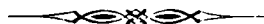
Aarets Udgifter til Hjemmet er 49,749,74 Kr.

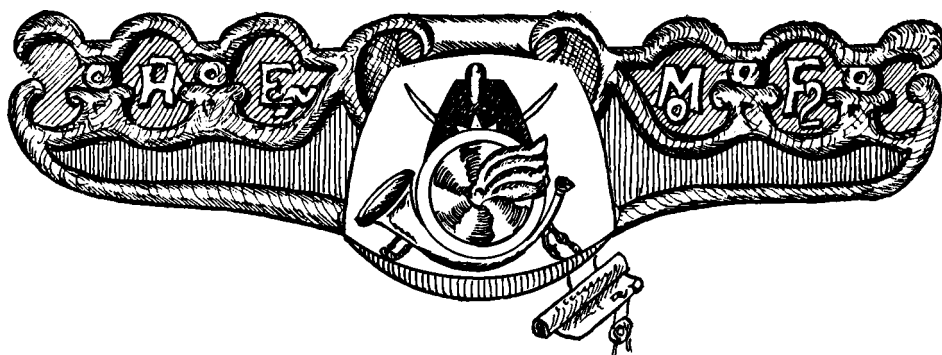
Alderstrøst, opført 1892 og beliggende Herrestræde 13, ejes af Slagelse Svendeforening, der tillige ejer Hjørneejendommen, Hj. af Stenstuegade og Herrestræde. I førstnævnte Ejendom er 8 Friboliger og i sidstnævnte 6 hele og 4 delvis Friboliger. Formand for Foreningen er Muremester *J. Chr. Jensen*.

Arbejderhjemmet, Herrestræde 9, er opført 1890 ved frivillige Bidrag. Her kan bo 4 Ægtepar og 6 enlige Personer.

Slagelse Børneasyl, Herrestræde 16, er oprettet af Borgmester og Byfoged Lassens Enke, Anna Marie Lassen, f. Ødgaard, ved Fundats af ^{31/10} 1867. Bygningen er opført 1869. Bestyrerinde er Frk. *Lauritzen*. Tilsyn føres af en Bestyrelse samt af Byens Sognepræster. Afdøde Fabrikant *S. Lange* var Formand, f. T. fungerer Provst *Tonsgaard* som Formand.

Det var Borgerpligter, de Pligter som et Mindretal af Borgere paatager sig ved et Fritidsarbejde, til Gavn for alle Borgerne og nødvendigt for Byens Trivsel.

Post-, Militær- og Jernbanevæsen.

Postvæsen. Kan vi til Tider mene, at vort Postvæsen kunde være endnu mere moderne, end det er, og at det let kunde gennemføres ved blot at holde Posthuset aabent hele Dagen og genindføre Søndagsombæringen, saa maa vi dog være taknemlige for det Postvæsen, vi har, i Sammenligning med det, vore Forfædre maatte nøjes med.

Den første Forordning om et ordnet Postvæsen udkom ²⁴/₁₂ 1624; der blev da bl. a. indført en Postrute over København—Hamborg. Denne Post passerede Slagelse. 1626 fik Købstæderne Ordre til at hjælpe til at underholde de ridende Bude; Slagelse skulde i dette Aar betale 12 Kurantdaler. Paa dette Tidspunkt fandtes der ingen Postmester, men Borgmesteren og Raadet udpegede en Mand, som skulde modtage Bud og Breve.

Herfor fik Vedkommende en Trediedel af Porto'en, og han var, saafremt han ikke drev anden borgerlig Næring, fritaget for borgerlig Skat og Tynge; han kaldtes for *Postforvalter*.

Mellem København og Hamborg rejste et Bud i hver Retning en Gang om Ugen, og Turen maatte vare 8 Dage; Slagelse har saaledes kunnet afsende Brev en Gang om Ugen i hver af disse Retninger. 1653 overdrog Kongen *Poul Klingenberg* at oprette et mere ordnet Postvæsen. Nu blev der indført ridende Bud to Gange ugentlig, og Rejsen til Hamborg maatte vare 3 Dage, Budene skulde have friske Heste for hver 2 Mil. Fra Slagelse til Kalundborg gik et Bibud en Gang ugentlig.

Fra 1624 gik Hovedposten København—Hamborg altid over Slagelse; men hvor Postholderen eller Posthuset den Gang har været er vel næsten umuligt at oplyse, da Skøde- og Panteprotokollen ikke begynder før Aar

1695. Før 1624 gik Posten over Antvorskov, passerede Landevejen til Post-
 riderkroen paa Devitsrød Mark, igennem Skovene til Antvorskov, derfra forbi
 den senere Idagaard over Landsgrav Mark og videre til Vaarby Aa, hvor en
 Bro førte over Aaen ved den saakaldte Hulke Nord for den nuværende Lande-
 vejsbro. Denne Vej, der nævnes at være anlagt af Frederik II, ses paa Kortet,
 der er afbildet Side 41, og den største Del af Vejen bestaar endnu.

Den første Postmester, som kendes her, er Byfoged *Hans Veinholdt*
 (Søn af Apoteker Daniel V.), han nævnes som Postmester i et Skøde, dateret

Det sidste Hus i Vinpiberstræde. (Benyttet som Baghus til „Bellevue“, Nytorv.)

21/9 1698. Han har saaledes været Postmester før 1711, da Staten overtog
 Postvæsenet, og Slagelse fik Hovedpostkontor; hans Løn var 80 Rdlr. aarlig.
 Dertil kom hans Indtægter af at sælge hamburgske Aviser eller afskrive dem
 til Salg (Postmesteren kunde afskrive de Uddrag af Aviserne, Folk kunde
 ønske at faa); desuden fik han jo en Part af Portoen, og ifølge Kontrakt med
 Fru Krag besørgede han Postridtet mellem Ringsted og Korsør og fik herfor
 400 Rdlr. aarlig. I denne Kontrakt stod, at han skulde holde Postillonerne
 med røde Klædes Kjortler (paa højre Ærme skulde Kongens Navnetræk i Guld
 være anbragt), Kapper og Kabudser, som skulde være underforet med Gult.

Hvor Postmesteren boede var ogsaa Postkontoret. Veinholdt ejede og
 boede i Matr. Nr. 215, som betegnes som „liggende paa Hjørnet af Smede-
 gade og Vinpiberstrædet og bestod i 16 Fag til Gaden, Egebindingsværk
 med Murtavl, Tegltag og Straatag, 3 Udlænger, deraf en ud til Vinpiberstrædet,
 med Port, Bryggers, Stalde m. m.“

Det er rimeligt, at Veinholdt tillige har været Værtshusholder; jeg har ganske vist ikke kunnet finde hans Privilegium, men da han skulde huse og forpleje Postrytterne, maa han vel ogsaa have været i Stand til at beværte de faa Rejsende, der var med. Egentlige Værtshuse var der paa den Tid næsten ingen af, og de faa, der var, var ikke gode. Det var i Reglen de mere Velhavende, som havde stort Husrum, hvor de Rejsende af Stand tog ind for at overnatte.

Ved Reskript af 27/3 1683 til Magistraterne i alle store Købstæder, ogsaa Slagelse, forordnes, at to af de Vogne, som stod for Tur til Rejse, altid Dag og Nat skulde holdes i Beredskab med Heste i Byens Værtshus. Og i en senere Forordning (5/3 1695) hedder det, at man skal sørge for, at der findes Værtshuse, og i hvert Værtshus skal der være „mindst 4 Værelser eller Kamre med gode, rene Senge, fornødne Ildsteder, tætte og velforvarede Vinduer og Døre samt Stald til 6 Heste og Skur til 3 Vogne, at de Rejsende der kunde saa vel logere som hos en af de bedste Indvaanere i Byen.“ Værterne havde saa til Gengæld visse Privilegier. Ingen maatte saaledes mere for Betaling huse Rejsende, og Værterne maatte selv bage deres Rugbrød, brygge deres Øl og brænde deres Brændevin, de var fri for alle offentlige Hverv og for Indkvartering.

Det er rimeligt, at Veinholdt har haft et saadant Privilegium, thi ved et Salg i 1739 kaldes hans Ejendom for „den med bestandig allernaadigst privilegeret Gæstgiveri forsynede Gaard“, og 1758 for „den gamle Værtshusgaard kaldet“. Fra min Barndomstid erindrer jeg, at denne Gaard sagdes at være kongelig, og at Dronning Margrethe havde taget ind her; dette er sikkert kun en Myte, men det tyder paa, at den kgl. med Privilegium og Postskilt forsynede Gaard har imponeret vore Forfædre. Det første Postskilt var en hvid løbende Hest (senere kom der Rytter paa Hesten) malet paa en Plade og udhængt ved Posthusets Dør.

Naar Postrytteren kom til Byen, blæste han i sit Horn og saa strømmede alle til Posthuset, dels de, som ventede Breve, dels Nysgerrige for at spørge Nyt, og man kan let tænke sig, at særlig i Krigstider var der dobbelt Trang til at høre det sidste Nyt, selv om det nye var mange Dage gammelt.

Hvor Postrytterne eller Pakkeposten kom frem, skulde alle uden Persons Anseelse vige til Side ligesom Porte og Bomme straks skulde aabnes; paa Posthuset skulde altid, naar Posten ankom, saavel om Natten som om Dagen, alting være tilrede, Brevene være indførte i Protokollen og en ligelydende Liste medgives Postillonen eller, naar det var Pakkeposten, Postføreren; det skulde indføres med Navn, Numer og Takst. Brevene blev nedlagte i en Vadsæk, eller som den kaldtes „Felleisen“; denne var af Læder; kgl. Breve havde en særlig Vadsæk. Naar Afrejsen fandt Sted, udfærdigedes en Time-

seddel, som nedlagdes i Vadsækken, og som hver Postmester maatte paa-tegne med Ankomst- og Afgangstiden.

Nogen særlig bestemt Kontortid fandtes ikke, og da en Tavle blev udhængt med en Fortegnelse over de ankomne Breve, kunde jo Folk altid se, om der fandtes Breve til dem, og behøvede kun at ulejlige Postmesteren, naar saadanne fandtes, og med Undtagelse af, at Posthuset skulde være lukket Søn- og Festdage fra 8—11, var der ingen faste Kontortider.

Ved et Cirkulære fra Generalpostamtet af 4de April 1716 bestemtes det, at der udenfor alle Posthuse skulde anbringes et Postskilt med Kongens Navnetræk og et Posthorn.

Naar Postmester Hans Veinholdt er afgaaet ved Døden, er ikke oplyst; men efter 1710 har jeg ikke fundet hans Navn i Skøde- og Panteprotokollen, saa det ser ud til, at hans Enke Anne Marie har bestyret Postkontoret, dette var i hvert Fald Tilfældet i 1711, da Staten overtog Postvæsenet; men fra den 4de December 1713 er Raadmand, By- og Herredsskriver *Thomas Brun**) bleven Postmester; han ægtede Veinholdts Enke Anne Marie, og han har rimeligvis derigennem erholdt Postmesterembedet tilligemed Ejendommen. Den Maade at komme til Embede paa var jo meget almindelig i de Tider og langt senere ned i Tiden.

Brun fik Bevilling paa Værtshushold 21de Februar 1718; den fore-gaaende Tid maa det vel have gaaet i Veinholdts Enkes Navn eller hun er muligvis afgaaet ved Døden. Brun havde en Kasseangel paa 360 Rdl. og 61 Sk., men man brugte det milde Udtryk, at han skyldte Postkassen Beløbet.

Den 11. December 1739 blev der holdt Auktion over Postmester Thomas Bruns Gaard paa Hjørnet af Smedegade og Vinpiberstrædet (altsaa Posthuset) „med det bestandige allernaadigst privilegerede Gjæstgiveri“ med et tilhørende Vænge i samme Stræde, og Ejendommen blev for 540 Rd. tilslaaet Madame Elisabeth Sperling, afdøde Vagtmaster Sperlings Enke, og hendes Svigersøn, Johan Christoffer Ostermeyer (O. var Kirurg og tysk af Fødsel).

^{7/7} 1747 udstedes Kongebrev om, at *Andreas Müller* skal adjungeres Thomas Brun i Embedet, idet Brun er gammel og skrøbelig og har svage Øjne, og han har ikke selv, paa Grund af Hustru og mange Børn, Raad til at holde Medhjælper.

Thomas Brun var født 5. Januar 1686 og døde i Sorø 1767. Fra ^{7/7} 1759 var Andreas Müller Postmester, antagelig sammesteds som Brun; jeg har ikke kunnet finde ham som Ejer af nogen Ejendom, skønt saa godt som alle nogen-lunde velstillede Folk den Gang var Husejere.

Postmester Andreas Müller var tillige Raadmand og døde ^{9/7} 1766.

*) Thomas Brun var Fader til Johan Jacob Brun, Kabinetsskildrer (Maler), der fødtes i 1715; han har tegnet Billederne til „Novus Atlas Daniae“. (Se Billedet Side 29.)

Slagelse set fra „Frederikshøj“. 1866.

Den 7de November 1766 blev Raadmand *Christian Dreyer* ansat som Postmester; han ejede og boede i Gaarden paa det vestlige Hjørne af Slots-gade og Bredegade Nr. 71 a. b. c. d. (den gamle Raadhusgaard). I hans Tid skete ingen nævneværdige Forandringer med Postvæsenet. Dreyer døde ^{8/11} 1771.

Opriindelsen til det nuværende „Hotel Postgaarden“ fremgaar af Teksten S. 125 og 128. Selve Gaarden beskrives 1758 saaledes: „14 Fag til Gaden til Stuehus og ligeledes 26 Fag til Gaden til Logementer med 2 Kviste og Port, desforuden 10 Fag og 30 Fag til Stalde og Vognmandsstue, Bryggers, Hauge-rum med Brønd“. Som man af denne Beskrivelse vil se, har der været meget betydelige Husrum, og man forstaar, at det maa have været en ret betydelig og velindrettet Gæstgivergaard, hvor de agende Poster og Vognmændene har taget ind.

Aar 1773 den 25de Marts skøder *Karen*, salig *Niels Sørensen Stubs* til Regimentskvartermester og Postmester *Vilhelm Heinrich Kickebusch* sin Værts-husgaard, „Ostermeyers Gaard kaldet“, med kgl. Privilegium af 17. Januar 1759 og konfirmeret 14. Oktober 1768, samt et lille Hus med 2 Lejeboliger (124, „Nielsensminde“). Kickebusch var bleven Postmester 8. Novbr. 1771.

Nu var Gaarden altsaa blevet Posthus, hvor de ridende Poster tog ind, og de agende har efter alt at dømme i Forvejen haft deres Tilhold der; nu var det saaledes en rigtig Postgaard, som Postilloner, Postryttere, Postførere samt de Rejsende for kortere eller længere Tid maatte betragte som deres foreløbige Hjem, og hvor de Rejsendes Strøm har mødtes, hvor et Liv har rørt sig, som man ikke kender nu til Dags. Mange har sikkert foretrukket, naar Overfartsforholdene ved Bæltet ved Vintertid har været usikre, at vente i Slagelse som den større By med den gode Postgaard fremfor i Korsør, som altid var overfyldt, og hvis Værtshuse næppe har kunnet rumme saa mange Rejsende eller næppe har været paa Højde med Slagelse Postgaard.

Kickebusch var ikke Postmester i ret lang Tid, idet han den 30te Marts 1774 blev suspenderet. I 1773 ansøgte han om, at Postmestertjenesten samt det privilegerede Gæstgiveri maatte blive henlagt arveligen til den Gaard, han havde købt her i Byen. Generalpostamtet fraaraadede imidlertid dette, da Postmestrene intet havde med Befordringsvæsenet at gøre, det be-stredes af Vognmændene; derimod maatte han pantsætte sin Gaard, han havde nemlig Underbalance i sit Regnskab. Desforuden var der ankommet et Brev fra Helsingør med 134 Rdl., som var forsvunden. Dette havde han dog næppe nogen Del i, men det var sket ved hans Folks Ugatsomhed; han blev imidlertid dømt til at erstatte Beløbet.

Dette, at Postmestrene havde Kassemangel, var ganske almindeligt, og i Reglen skete der intet, særlig naar den kunde dækkes, enten helt eller en

Del deraf; den kunde ogsaa betales afdragsvis; men saa blev den som Regel ikke betalt, eller kun en lille Del deraf. Der var ogsaa en anden Udvej, — og den blev benyttet i dette Tilfælde, — idet en Mand ved Navn *Ole Femmer* tilbød at betale 600 Rdl. til Afbetaling af Kickenbusch's Gæld, imod at han kunde indtræde i Postmestertjenesten; dette vilde man dog ikke straks gaa ind paa, idet man først ønskede at erfare Gældens Størrelse.

Den 22de Juni 1774 bestemmes det, at Regimentskvartermester Kickebusch for sin skødesløse og strafværdige Opførsel skal afsættes fra sit Embede som Postmester og derefter paa lovlig Maade tiltales, og derefter blev Ole Femmer beskikket til Postmester den 26de Juni 1774 imod, at han efter sit Tilbud skal betale 600 Rdl. paa Kickebusch's Gæld. Ganske vist blev nu Femmer Postmester, men de 600 Rdl. maa have generet ham en Del, idet han nemlig flere Gange maatte optage Laan og pantsætte sine Ejendomme og Jorder.

Da Kickebusch blev afsat, kunde Posthuset jo ikke blive, hvor det havde været, medens han var Postmester, af to Grunde; Femmer havde sin egen Ejendom paa Bredegade, hvor han selv boede, og hvor han indrettede Posthuset, og samtidig med at Kickebusch blev afsat som Postmester, overtog Hospitalet hele hans Ejendom paa Skovsøgade.

Stub's Enke ejede den vestlige Ende af den nuværende Postgaard, 31 Fag (Werners Ejendom indbefattet), hvori Stub havde Krambod; derimod ejede hun ikke de østlige 16 Fag af den nuværende Postgaard; dem havde Stub solgt, og de ejedes paa dette Tidspunkt af en Frk. *Valt*. I disse ovennævnte 31 Fag indrettedes saa en Post- og Værtshusgaard, og Vognmændene og de Rejsende har rimeligvis fulgt med deres Værtinde; her var jo stor Plads, og Forandringen var ikke saa stor, idet det jo omtrent var Naboejendommen.

Hun var dog ikke længe Gæstgiver i den nyindrettede Postgaard, thi allerede den 11te December 1780 skøder Karen, salig Niels Sørensen Stubs sin Post- og Værtshusgaard „ialt 31 Fag, 1 Etage høit, 2 Kviste, en paa 3 Fag og en paa 4 Fag, Carnap, Egebindingsværk, Murtavl, teglhængt overalt, Kjælder 21 Fag, Port, Butik og Kamre, 5 Længer til Stald, Pakhus m. m., assureret for 3530 Rdl.“ til Gæstgiver *Andreas Bang*, tidligere Købmand i Nr. 264 Fisketorvet (senere kaldet Stampes Gaard). Kort Tid efter købte Bang Naboejendommen mod Øst af Frk. *Valt*: „16 Fag, 1 Etage høi, 2 Længer, 1 Kvist, Egebindingsværk, Murtavl, teglhængt og indrettet til Leieboliger for 2 Familier, assureret for 850 Rdl.“. Disse to Ejendomme er saaledes den saakaldte *gamle Postgaard*, som den har været kendt af den ældre Slægt, og som den forblev uforandret i det væsentlige indtil den i 1870erne blev nedbrudt og den nuværende Postgaard opført:

Vi maa nu vende tilbage til det egentlige Postvæsen. Femmer var altsaa

bleven Postmester og boede i sin Gaard paa Bredegade (nuværende Lysestøber Grandts Ejendom, Matr. Nr. 41), hvor ogsaa Posthuset var.

Ifølge en Kabinetsordre af 17de Januar 1777 kom fra den 28de Juli de agende Poster til at gaa for Postkassens Regning; man maatte affinde sig med de 4 agende Postmestre, saa de fik hver en Pension paa 600 Rdl. Da nu de agende Poster var inde under Postkassen, blev disse henvist til Postkontoret, og Postmesteren fik mere Løn; dette udelukker jo ikke, at de agende Poster efter at være ekspederede af Postmesteren har kørt til Postgaarden for at bede eller overnatte.

1805 skøder Andreas Bang Postgaarden til fhv. Slotsforvalter paa Antvorskov Slot *Johan Claus Goes*. Straks efter at Goes var bleven Ejer overgik der Postgaarden en temmelig betydelig Ildsvaade Natten mellem den 24de og 25de November, dog ikke mere, end at den kunde repareres. Den 15de Januar 1808 blev der tilstaaet Goes 2000 Rdl. for at renoncere paa det Postgaarden tillagte Privilegium, at Postmestertjenesten skulde være vedvarende knyttet til Gaarden. Privilegiet var tillagt Gaarden i Bangs Tid (1792). Det saa jo heller ikke ud til, at det kunde være bleven Goes til nogen Fordel; Femmer havde jo været Postmester siden 1774, og det saa ikke ud til, at han foreløbig vilde takke af; han havde nylig giftet sig med Henriette Cathrine Kickebusch, den 5te Marts 1811. (Hun var en Datter af forhenværende Møller i gamle Bredegades Mølle, nu Gæstgiver Bendix Kickebusch i den saakaldte Dørges, i 1867 nedbrudte Gaard paa Rosengade). Henriette blev senere gift med Kæmner *Johan Emanuel Orelus* 9de Marts 1824 efter at have været Enke siden 1817.

Den 9de Januar 1815 udstedes Skøde fra Johan Claus Goes til forhenværende Degn i Egense paa Fyn, *Christian v. Støchen*, ved Proprietær *A. P. Bachmanns* Kaution. Kort efter at Støchen havde tiltraadt Postgaarden fik han det ærefulde Hverv at huse Hans Majestæt Kong Frederik den 6te.

I „Den vestsjællandske Avis“ læses herom blandt andet følgende:

Den skønneste blandt vore Dage.

Borgerfesten i Slagelse 1ste Juny 1815.

Kl. 7 Formiddag indtraf vor elskede Konge her i Slagelse.

Ved Bredegades Port, hvor der var opreist en Æresbue af Skovgrønt, blev Allerhøistsamme modtaget af en talrig Forsamling af Embedsmænd og Borgere. En Velkomstsang, som ved en af Byens Dannekvinder overræktes Hans Majestæt, blev med almindelig Deltagelse afsunget.

Det jublende Folk spændte Hestene fra Hans Majestæts Vogn og trak den under Fryderaab til *Postgaarden*, hvor Hans Majestæt

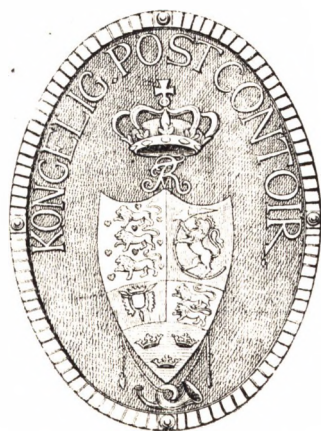
modtog Cour af samtlige Embedsmænd. [Borgerne maatte nøjes med at trække Hans Majestæt.]

I Aftrædelses-Værelset læstes i en Krans følgende Linier:

Frederik. Marie.
Hulde Konge Par,
vor Konge-Æt vi Fyrstedaadens
Borgertak frembære.

Fra Postgaarden kørte Hans Majestæt til Byens Torv, hvor en Ærestøtte var oprejst

Man vil forstaa, at det for v. Støchen maa have været en stor Dag, som han længe har mindedes. v. Støchen døde 18de September 1829, 56 Aar gammel. Han var gift med Magia Lund, og var sine sidste Leveaar Kommissionær og Fæstemand.

Postskilt fra 1814.

1803 købte Postmester *Femmer* nuværende Matr. Nr. 12 i Bredegade efter Birkedommer og Sekretær *Rasmus Langeland Bagger*; Ejendommen bestod af 19 Fag Bindingsværk, 1 Etage, og 10 Fag Bindingsværkskillerum til Gaden mod Vest; paa denne Plads opførte han senere 8 Fag Hus, hvor hans Svigermoder Madam Kickebusch indrettede et Gæstgiveri.

Til denne Ejendoms 19 Fag blev saa Posthuset henflyttet og forblev her i en lang Aarrække.

Den 23de Januar 1817 døde Postmester Ole Femmer efter at have været Postmester i 42 Aar, han fik en hæderlig Omtale, og det bemærkes, at han var Byens ældste Embedsmænd.

Postmesterens Løn eller Indtægter var: Brevposten 100 Rdl., Pakkeposten 50 Rdl., Skrive- og Vejerpenge 59 Rdl., Avispenge 102 Rdl., ialt 311 Rdl.

Under Krigen med England ved det 19de Aarhundredes Begyndelse blev der i Slagelse i Lighed med det øvrige Land oprettet en Feltpost. Til at bestridе denne antog man Opsynsmand og [nu] Feltpostekspeditør *Morten Henriksen*, boende i sin Ejendom paa Slotsgade Nr. 72. Estafetterne ved Feltposten maatte ikke være under 16 Aar; de blev forsynede med et Skilt, hvorpaa stod Feltpost-Estafette“, og som bares paa Hatten. Estafetten skulde blive paa Stationen i 5 Døgn og have 5 Døgn fri. Under Opholdet paa Stationen erholdt han frit Kvarter, Furage til Hesten og 24 Sk. daglig i Tærepeng.

Disse Estafetter maatte ride meget hurtigt; var Brevene forsynede med 3 Segl, skulde Milen rides i en halv Time; man skulde kunne have Svar tilbage fra Hamborg til København paa 4 Dage. Man forstaaer, hvilken Opsigt det har fremkaldt, naar den kgl. Estafet med Hesten i Skum er redet ind af Postgaardens Port, hvorefter man straks har kunnet se en anden Estafet med en frisk Hest jage ud af Porten. Morten Henriksen blev senere Traktør i Slagelse Lystskov.

Da Postmester Femmer var afgaaet ved Døden, blev Postfører *Jens Christian Lundager* ansat som Postmester fra 1ste Juli 1817, og 1818 købte han ved Auktion Femmers Gaard, som saaledes fremdeles bliver Posthus, og samme Aar anbefaler Enken efter salig Kickebusch sit Gæstgiveri ved Siden af Posthuset. Hendes Gaard og Posthuset havde imidlertid i Folkemunde faaet Navnet „den lille Postgaard“, og det efterfølgende vil vise, at den ogsaa kunde være det og var svært paa Vej til at tage Luven fra den gamle Postgaard.

Til Befordringsvæsenet brugte man endnu holstenske Vogne med Træfaddinger i Fyldinger; de var saa smalle og umagelige, at de knapt kunde give Plads til 2 Personer, men var tilbøjelige til at vælte.

I 1830 blev der udsat en Præmie af 6 Rdl. for Kurvefaddinger, som Vognmændene anskaffede; disse kunde saa anbringes paa deres „stemplede“ Vogne, og inden et Aar var samtlige Vogne paa denne Rute forsynede med Kurvefaddinger; Agestole med Fjedre havde man allerede forsøgt med.

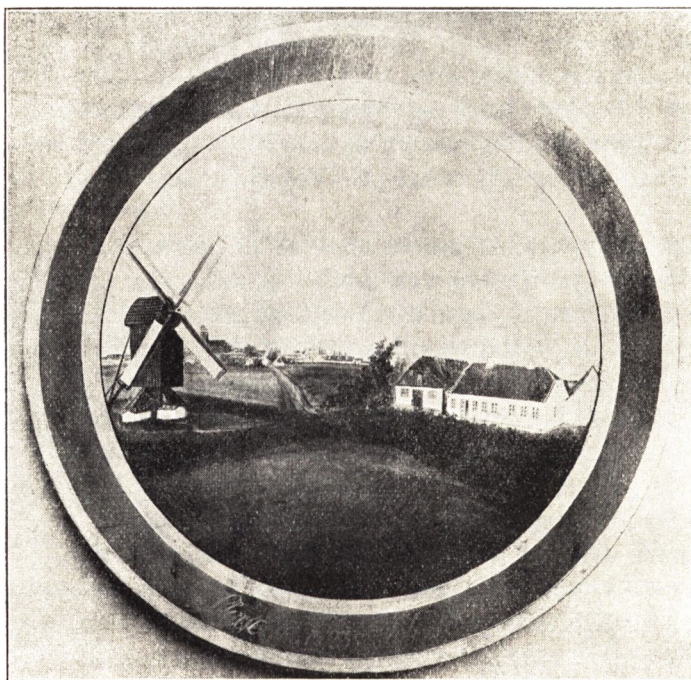
Den 7de Februar 1834 bekendtgøres, at man nu kan køre med Postvogne paa Fjedre, naar disse er eller bliver anskaffede.

Christian v. Støchen var ikke Ejer af Postgaarden ret lang Tid; thi den 9de Januar 1818 faar Proprietær *Bachmann* Auktionsskøde paa den, men sælger den allerede den 27de Marts 1818 til Gæstgiver *Philip Schnegelsberg*, gift med Bartoline Christiane Tostrup; han blev her imidlertid kun kort, idet han døde den 29de Juli s. A.

Løjtnant *Niels Frederik v. Schiøtt* giftede sig den 17de Maj 1819 med Enken efter Schnegelsberg; han blev senere Krigsraad og Ridder; under ham gik Postgaarden meget frem, idet han var en meget virksom Mand, som har levet i Erindringen i mange Aar. Han var Medstifter af „Slagelse bestandige Fugleskydeselskab“. Dette Selskab, som jo bestaar den Dag i Dag, er, om man saa maa sige, baade undfanget og født paa Postgaarden, og Selskabet havde i mange Aar sit Tilhold her. Krigsraad Schiøtt døde den 21de September 1840, 53 Aar gammel. Forinden havde han imidlertid forpagtet Gaarden ud til Konditor og Gæstgiver *Frits Christian Thomsen*, som den 6te Maj 1838 bekendtgør, at han „har overtaget Hr. Krigsraad og Ridder Schiøtts Gæstgiveri paa gl. Torv“. Thomsen kunde imidlertid ikke blive Ejer af Post-

gaarden, da han ikke kunde forliges med Enken; hun vilde nemlig ikke foretage kontraktmæssige Reparationer, hvorfor Thomsen deponerede sin Husleje hos Notarius. Schiøtts Enke solgte senere Postgaarden til *Rasmus Bang Knudsen* med det udtrykkelige Forbehold, at han skulde betale en Mulkt af 1000 Rdl., hvis han sælger til Thomsen.

Den 24de Januar udstedes Skøde fra R. B. Knudsen til Teglværksejer *H. Jensen*, som den 15. Februar 1875 sælger til et Konsortium, bestaaende

Bjergbygades Mølle 1840 (forhen Pissebæks Mølle).
Malet Skydeskive.

af C. F. Tietgen, Grosserer Ludvigsen, Brødrene Schultz, S. Seidelin, S. C. Werner, Godsejer Jacobsen, Falkensten, Th. Lauritsen, Jernstøber H. Rasmussen og Firmaet Grønvold & Schou for 69,658 Kr. 50 Øre. Dette Konsortium ombyggede i Halvfjerdserne Postgaarden efter i Forvejen at have frasolgt en Parcel til Købmand *Werner*. Derefter kaldtes Gaarden for „Hotel Postgaarden“. Nuværende Ejer er Hotelejer *J. Udsen*.

Postmester Lundager døde 18. Oktober 1830; han ser ud til at have efterladt sig en Formue, han ejede den saakaldte Brænderigaard ved Slots-

porten, hvor hans Svigersøn, *C. P. Holm*, boede. Holm arvede Lundagers Ejendom, hvor Posthuset var.

Den 1. April 1831 blev tidl. Postmester i Vordingborg *Henrik Johannes Krebs* udnævnt til Postmester, og under 4. April 1831 bekendtgør han, at Postkontoret er henflyttet i afdøde Postmester Lundagers Gaard paa Bredegade. Hvor Posthuset har været i det halve Aar efter Lundagers Død, vides ikke, men det maa jo være midlertidigt bestyret af en Mand, som har benyttet sin private Bopæl til Postkontor.

For Vinteren 1831 og 1832 indrettedes der 3 Gange ugentlig Brevpost paa Hovedruten; senere kom endnu en 4de Brevpost. Paa samme Tid indførte Vognmændene paa Sjælland, Fyn og Jylland aabne Dagvogne, som afgik paa bestemte Dage.

Postmester Krebs tog sin Afsked 31te Marts 1841, og forhenværende Birkedommer *Niels Krabbe von Krogh* blev ansat som Postmester 1. Oktbr. 1841, og han benyttede saa sin Formands Kontor paa Bredegade, indtil han i Oktober 1842 bekendtgør, at nu er Kontoret flyttet til Hjørnet af Smedegade og Skovsøgade. Gæstgiver *F. C. Thomsen* havde nemlig tilbudt at indrette en Postgaard der; Posthuset var dog ikke paa Hjørnet — der havde Postmesteren Privatbolig —, men et Stykke nede paa Skovsøgade.

Man maa nu ikke tro, at det var for Publikums Skyld, at Thomsen indrettede Posthuset overfor sit Gæstgiveri; det var for at gavne sin Forretning; thi det er jo klart, at naar de Rejsende altid, baade ved Ankomsten og Afrejsen, skulde søge Posthuset, havde de jo nærmest til hans Gæstgiveri. En anden Grund var den, som følgende Bekendtgørelse oplyser:

„Kgl. Privilegeret Gjæstgivergaard Stadt Hamborg i Slagelse.

Undertegnede, der paa denne Byes Bredegade paany har opbygget den forhen til Posthuset afbenyttede Gaard, og indrettet samme til Gjæstgivergaard, anbefaler herved samme til det ærede Publicums Opmærksomhed.

Med et velindrettet Locale, propre Gjæstkamre, god Opvartning, samt en stor Gaard med Staldrum og Vognremise, tør jeg ved reel Behandling og billige Priser anbefale samme til det ærede Publicum.

A. Petersen.“

Thomsen havde trods denne Konkurrence trukket det længste Straa; han havde faaet Posthuset op ved sit Gæstgiveri og i sin egen Gaard. Det var en slem Konkurrent slaaet af Marken.

Men endnu i 1844 havde han et godt Øje til „Stadt Hamborg“, hvilket følgende viser:

En Danselærer skriver nemlig, at han har set sig nødsaget til at forandre sit Logis fra Gæstgiver Thomsen til „Stadt Hamborg“.

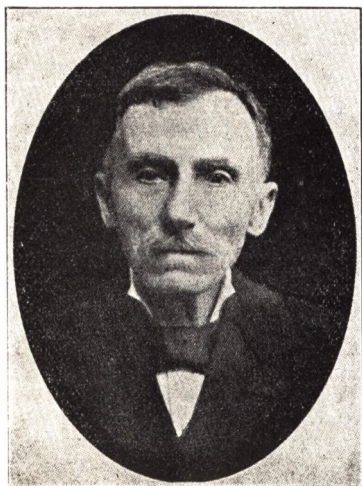
Thomsen bemærker hertil i Avisen, at „Hr. Danselærer Selmer gjorde for store Fordringer til for smaa Penge“, men bemærker, at „Selmer har i Dag indløst sit hos mig efterladte Tøj, saa at jeg ikke mere har noget Krav paa ham“ og tilføjer spydigt: „og ligesom jeg selv har bifaldet, at han tog til „Stadt Hamborg“, saaledes skal det ogsaa altid være mig en sand *Fornøielse at anbefale dette Etablissement* ved slig forekommende Lejlighed.

Slagelse, den 9de Februar 1844.

F. C. Thomsen.“

Kammerjunker og Postmester *von Krogh* udnævntes $31/8$ 1852 til Postmester i Nyborg, og $18/12$ s. A. blev Kaptajn, Kammerherre *Jens von Benzon*

Postmester; han havde været Officer, og i hans Postmestertid vedblev Postkontoret at være paa Hjørnet af Smedegade og Skovsgade. Det blev senere flyttet til Løvegade, Matr. Nr. 339 a (Billensteins Ejendom), og herfra blev det 18 flyttet til sin nuværende Plads paa Bredegade.

Joseph Michaelsen.

Kammerherre Benzon tog sin Afsked $30/6$ 1876, og derefter fik Slagelse en meget kendt Postmand til Postmester, nemlig *Joseph Michaelsen* (fra $1/10$ 1876). Det var ingenlunde af Ærgerrighed, at Michaelsen søgte Embedet som Postmester i Slagelse, det var snarere af Bitterhed og af Trang til at komme væk fra Omgivelser i Generalpostdirektoratet, der ikke mere tiltalte ham. 1859 var Michaelsen bleven ansat i Generalpostdirektoratet, og straks efter udarbejdede han sit

Forslag til „Verdenspostforeningen“ og dermed til Transitportoens Afskaffelse. Dette Forslag, der, som saa mange andre gennemgribende Reformers, i sin Genialitet var saa simpelt, at man ikke straks forstod dets Værdi, skulde alligevel skaffe sin Ophavsmand en Del Ærgrelser. En Tysker, Oberpostrath H. von Stephan, udkastede 1868 en lignende Tanke, og paa en international Postkongres i Bern 1874 blev Grunden til Verdenspostforeningen lagt, paa Grundlag af H. von Stephan's Idéer. Foruden denne Skuffelse led Michaelsen ydermere den Tort, at den danske Stat ikke delegerede ham til denne Kongres, han maatte nøjes med at være Tilhører ved de Forhandlinger om den Verdensreform, der dog fra første Færd skyldtes ham. Det er derfor forstaaeligt, at han ikke var tilfreds med sit Arbejde i Postvæsenets Tjeneste,

og allerede $30/11$ 1879 blev han afskediget paa Grund af Sygdom i Naade og med Pension. Senere fik Michaelsen dog Oprejsning; han blev tilstaaet en aarlig Gave paa 2400 Kr. foruden Pensionen, han modtog Fortjenstmedaillen i Guld, og hans Buste blev opstillet paa Frederiksborg-Musæet. Michaelsen var ivrig Venstrepolitiker og har foruden politiske Smaaskrifter udgivet 2 Bind interessante Memoirer: „Fra min Samtid“. Han døde $12/4$ 1908, 81 $\frac{1}{2}$ Aar gammel.

Efter J. Michaelsen blev Løjtnant, Postkontrollør *Hans Fr. Adolf Müller* Postmester fra $1/2$ 1880 til sin Død $29/6$ 1906. Derefter kom Postmester i Skanderborg *Anders Rasmussen* hertil, han fungerede fra $1/11$ 1906 til han $30/10$ 1922 tog sin Afsked. $1/11$ 1922 ansattes Fuldmægtig *Cai Hugo Waagepetersen*, vor nuværende Postmester, der forhaabentlig i Løbet af Sommeren 1932 vil komme til at residere i det nybyggede Posthus ved Jernbanestationen.

Dette Posthus er selvfølgelig kommet til Verden under meget vanskelige Forberedelser. Allerede 1912 havde Generalpostdirektoratet i Sinde at flytte Postkontoret til Banen, men da Haandværker- og Industriforeningen i For- ening med Handelsforeningen protesterede mod Flytningen, blev denne op- givet. 1919 kom Tanken atter frem, og i et Møde, hvori deltog en Repræsen- tant fra Byraadet, 2 for Industriforeningen, 2 for Handelsforeningen og 1 Repræsentant fra Detailhandlerforeningen samt Generalpostdirektør *Kjørboe* og Postinspektør *Bergsøe*, udtalte Repræsentanterne fra Slagelse Ønsket om at beholde Posthuset paa dets hidtidige Plads. Samtidig henstilledes det ind- trængende til Postledelsen, at hvis der blev bygget Posthus ved Jernbane- stationen, at der da maatte blive indrettet et Indleveringskontor paa det nu- værende Postkontors Plads. Der blev dog heller intet Posthus den Gang, og da der endelig forelaa en Afgørelse om at bygge Posthus i Slagelse, var Stedet for dettes Anbringelse bestemt at skulle være paa Nytorv. Arbejdet var udbudt, Bygmester *Olsen* var gaaet i Gang med Nedrivningen af de gamle Bygninger, og da dette var sket, fik man pludselig Øje for Sct. Mikkels Kirkes Skønhed set fra Nytorv. Hurtigere end vistnok nogensinde en Komité er bleven dannet nogetsteds, blev der nedsat et energisk Udvalg, der uden officielt at spørge Borgerne til Raads i Løbet af ca. 14 Dage fik fremtryllet de 150,000 Kr., som var nødvendig for Bevarelsen af den aabne Plads, der var fremkommen ved de gamle Huses Fjernelse. Smaa og store gav deres Bidrag til en fremtidig Plan, som de ikke var indviet i, men Tiden vil vel efterhaanden give disse Bidragydere fuld Tilfredsstillelse. Atter var Arbejdet med et nyt Posthus standset, men sidst paa Aaret 1931 begyndte man igen at grave Grund til Posthus, denne Gang, hvor Postledelsen helst vilde have det, nemlig ved den østlige Side af Jernbanestationen. Fra mine Vinduer kan jeg nu i Paasken 1932 se, at man er naaet til at rejse vort nye Posthus, og

man har vel Lov til at antage, at det nye Posthus nu er en Kendsgerning. Om der vil blive taget Hensyn til det i 1919 fremsatte Ønske, angaaende Indleveringspostkontor paa det gamle Kontor, er derimod meget tvivlsomt. I Posthusets Bygning vil Telegrafstationen, der nu er beliggende paa Sdr. Stationsvej (før Jernbanegade 2, „Casino“) faa Lokaler som Følge af Telegrafvæsenets Sammenslutning med Postvæsenet.

Af Postvæsenets officielle Beretning (1931) er følgende Tal hentede: Indbyggerantal i Postdistriktet ($\frac{5}{11}$ 1925) 31,415, Kontorpersonale 13, Postbude 22, Landpostbude 35, Post- og Telegrafekspedienter, Brevsamlere 12. Frimærkesalg 332,000 Kr., Telegram- og Telefongebyr 39,000 Kr. Afgaaede Brevforsendelser 1,435,000, Anbefalede Breve 16,000, Pakker 65,000; ankomne Forsendelser 1,658,000 Breve og 79,000 Pakker.

Af Telegrammer var afsendt 9454 og ankommen 9506.

Militærvæsen. Nutidens Nedrustningstendenser kan maaske nok opfordre til at skrive en udførligere Militærbeskrivelse, end her vil blive anført, men da Pladsen ikke tillader for mange Svinkeærinder vil her kun blive omtalt den for Slagelse betydende Garnisonshistorie. Slagelse har gennem Aarene baade døjet godt og ondt af Militærets Virken. Nu maa det vel være en Fordel for en By at have Garnison, men i de ældre Tider var det nærmest at betragte som en Byrde, forårsaget af den tvungne Indkvartering, som kun Byens Embedsmænd var fritaget for. Og havde Slagelse ingen Indkvartering, maatte Byen deltage i Udgifterne til Hærens Recruterung. Saaledes maatte Slagelse $\frac{22}{3}$ 1564 levere „20 værgagtige Karle“, $\frac{22}{2}$ 1566 „10 Knægte“.

Ligeledes maatte Slagelse, Korsør og Skelskør tilsammen udrede et udrustet Skib med 40 Mands Besætning. $\frac{3}{6}$ 1569 blev *Bjørn Andersen*, Embedsmand fra Københavns Slot, udsendt for at udtage 200 Baadsmænd i Købstæderne paa Sjælland. $\frac{25}{8}$ 1569 maatte Slagelse afgive 6 Læster Brød, 6 Læster Øl og 50 Sider Flæsk som Hjælp til Fouragering af et Krigstogt til Sverrig.

Byens agtede Borgere kunde ogsaa risikere at „komme i Trøjen“. 1542 maatte Slagelse sende 20 af de mest agtede Borgere, udrustet med lange Spær, Rør (Skydevaaben), Hellebarder, Harnisk og andet Vaaben og Væрге samt med 2 Maaneders Proviant. En Raadmand skulde medfølge til at befale over disse Borgere. Det var til København og Landskrona Turen gjaldt; man frygtede nemlig, at Nederlandene vilde angribe her.

Senere indførtes en mere konstant Militærordning og faste Militærkorps, der bestod af hvervede Tropper, blev oprettet. Første Gang, man hører noget om Garnison i Slagelse, er Aar 1695 og 1696, i sidstnævnte Aar laa her et Grenaderkompagni af sjællandske Regiment under Kommando af Kaptajn

Bergiries. Her har dog rimeligvis kun været Tale om en kortere Indkvartering; men fra $\frac{1}{3}$ 1695 til 1699 var et Kompagni af Livgarden med Kaptajn *Mandrup Due* (senere Chef for Dronningens Livregiment, faldet i Slaget ved Helsingborg $\frac{10}{3}$ 1710) stationeret i Slagelse.

Fra 1711 har Slagelse 2det jyske Regiment i Garnison, snart en, snart flere Eskadroner, og dette Regiment var knyttet til Byen i ca. 100 Aar. Den første Regimentschef var Generalløjtnant *von Lüttichau*.

Soldater har jo alle Dage udøvet en stor Indflydelse paa det svage Køn, og Sct. Mikkels Kirkebog bærer da ogsaa tydelige Vidnesbyrd om dette, da alle Trolovelser blev indført i denne. Saaledes blev $\frac{19}{9}$ 1716 Grenader Chr. Larsen og Maren Pedersdatter trolovede efter at have erholdt Tilladelse dertil af Kaptajn Katters. Det fremgaar heraf, at Soldaterne ikke maatte trolove sig uden Tilladelse fra Chefen. En Officer, der synes at have spillet en betydelig Rolle i Byen, var Cornet *Albrecht Düsseldorf*, der i 1729 boede i Anders Svendsens Have i Rabes Vænge; $\frac{14}{12}$ 1723 blev han viet i sit Hjem til Fru Catharina Magdalena, Enke efter Oberst *Schmeling*. Oberst F. V. *Schmeling* var Chef for 5te jyske Rytterregiment fra $\frac{22}{7}$ 1716 til ca. $\frac{1}{10}$ 1720, dette Regiment var 1716 og nærmest følgende Aar indkvarteret med 4 Kompagnier her i Byen. 2det jyske blev 1734 indrulleret i et Hjælpekorps paa 6000 Mand til Støtte for Tyskland mod Frankrig; Regimentets Styrke bestod af 806 Mand under Ledelse af Oberst *Bjelke-Kaas*, som senere udnævntes til General og var Chef for Regimentet fra $\frac{19}{2}$ 1731 til $\frac{24}{9}$ 1763, da *K. A. Weitersheim* (se S. 200) blev Chef. Efter Hjemkomsten fra Tyskland fik 2det jyske Regiment Kvarter i Vestsjælland med Stabskvarter i Slagelse. 1ste jyske Rytterregiment omdøbtes 1747 til *sjællandske Kyrasserregiment* og opløstes $\frac{31}{5}$ 1767, og 2det jyske Rytterregiment fik 1748 Navn af *1ste jyske Rytterregiment*, 1772 *1ste sjællandske Regiment Rytteri*, 1785 *sjællandske Rytterregiment*, $\frac{25}{1}$ 1816 *sjællandske Lanse-Regiment*, $\frac{8}{4}$ 1816 *sjællandske Lansenerregiment* og endelig 1842 Navnet *4de Dragonregiment*, som endnu bestaar.

1761 var Ritmester *Fr. v. Levetzou* med et Kompagni af „*Slesvigske Kyrasser-Regiment*“ midlertidig indkvarteret i Slagelse, som i det hele taget i det 18de Aarhundrede har været stærkt bebyrdet med baade ordinære og ekstraordinære Indkvarteringer. Det var især Staben, der tog Ophold her i Byen, medens de Menige fordeltes i Oplandet.

Den $\frac{22}{9}$ 1775 var Indkvarteringskommissionen forsamlet i Slagelse for at regulere Indkvarteringsforholdene. Den inspicerede Sygestuen, Fourage-Magasinerne (Matr. Nr. 102) og Vagthuset, om hvilket udtaltes, at det skulde forblive paa det dertil indrettede Sted ved Raadhuset paa Torvet. Plads for Feltrekvisitterne anvistes af Kammerraad Smith i hans Hus paa Slottensgade,

1. & 14de Maj om Forniddagen Mønstringe Hans Majestæt tvende Cavalerie Regimentter, 2. 6de Gen. Lieut. Käufers Regt.,
3. 9de Gen. Major Hefeltes Regt., 4. Lejeren, 5. Münster Sætel, 6. Antvorskovs Slot, hvor Kongen endnu spiste til Middag,
Königshausen.

Mønstring ved Antvorskov ca. 1750.

hvor disse Sager tidligere tillige med Munderingssagerne havde været forvaret, og som Kommissionen fandt anvendelig dertil. Officererne havde tidligere faaet deres Kvarter *in natura*, men de forlangte nu at faa udbetalt den i Reglementet fastsatte Betaling. Kommissionen fastsatte da, at det blev som d'Herrer Officerer begærede, og at de fra $\frac{4}{10}$ 1775 selv maatte forskaffe sig Kvarter mod følgende Kvarterpenge: Generalmajor *Gude* 72 Rdlr., Ritmester *v. Dechow* 24 Rdlr., Løjtnant *Rolfsen* 16 Rdlr., Løjtnant *Schrings* 16 Rdlr., Overauditor *Pedersen* 16 Rdlr. og Regimentskvartermester *Bjork* 24 Rdlr. $\frac{13}{11}$ 1776 blev Generalmajor *C. J. v. Wolffgeil* (se S. 201) Chef for 1ste sjællandske Rytterregiment.

$\frac{2}{7}$ 1783 var Indkvarteringskommissionen atter i Slagelse. Den skulde efter Generalmajor Wolffgeils Ordre træffe Foranstaltning til Sygestuens Istandsættelse, da den var utæt og brandfarlig. $\frac{5}{10}$ samme Aar var Kommissionen forsamlet paa Raadhuset i Slagelse for at skaffe Kvarter til en halv Eskadron, som tidligere havde været indkvarteret i Skelskør.

Fra $\frac{2}{11}$ 1787 var Generalløjtnant *Castenskjold* Chef for sjæll. Rytterregiment, 1893 var Major *Bülow* Eskadronschef. Fra $\frac{30}{1}$ 1808 var Generalmajor *K. S. Bassewitz* Chef for Regimentet. Hans Adjutant var 1810 Løjtnant *v. Husum*.

Det var straalende Uniformer man anvendte den Gang. Gallauniformen for Lansenerne var: Lyseblaa Kjole med røde Opslag og Krave, hvide Knapper, hvid Snorevest, lyseblaa Benklæder med Sølvstriber, hvid Chako, Skærf og Patrontaske. Daglig Uniform: Lyseblaa Kjole med røde Kraver og Opslag og to Rader Knapper samt blaa Benklæder. Om Lansenerne skriver Læge *Magnus* (Søn af Redaktør P. Magnus) i sine Erindringer: Jeg husker endnu tydeligt det smukke Syn, naar Eskadronen red gennem Byen, og Lansespidser og det lille Dannebrog flag glimrede i Solen. Lansens nederste Spids var anbragt i en Sko paa højre Stigbøjle; omtrent midt paa Lansen fandtes en Læderstrop, som paa Marchen anbragtes om højre Arm. Lansen kom saaledes til at staa bagud i skraa Retning. Lansen afskaffedes senere, og Regimentet blev omdannet til Dragoner, udrustede med Sabel og Karabin.

Under Krigen i Napoleonstiden kom der ofte forskellige Korps til Slagelse. 1809—1812 havde vi 1 Eskadron af Prins Ferdinands Dragonregiment og 1810—12 de holstenske Skarpskytter.

1813 blev der klaget over det daarlige Brød, Soldaterne fik, det blev Aarsag til vidtløftige Forhandlinger, der resulterede i Mulκτηr til Bagerne.

$\frac{27}{5}$ 1843 indkvarteredes 1 Eskadron af 4de Dragonregiment i Slagelse. Eskadronschef var Kammerjunker, Ritmester *v. Barner*. Senere afløstes dette Regiment af 2den Dragonregiment, der bestod af Holstenere med *F. J. v. Heramb* som Ritmester og Eskadronskommandør (fra 1849). $\frac{19}{10}$ 1863 blev

han forflyttet til Gardehusarregimentet og afløstes af Ritmester *Feddersen*. Af 2den Dragonregiment laa en Eskadron i Slagelse, to i Næstved og en i Vordingborg. Dette Regiment blev tilligemed de andre holstenske Regimenter opløst straks efter Krigens Udbrud i 1864. 1866 flyttedes Eskadronen fra Slagelse, og der gik nu omtrent 50 Aar, før Slagelse igen fik Garnison. Af Navn var vi dog ikke helt militærfri. 34. Bataillon (Forstærkningen) havde nemlig Garnisonsplads her i Byen.

Det var dog nok nærmest et Tilfælde, at vi igen fik Garnison her i Byen. Efter den nye Ordning med Størstedelen af Hærens Overflytning til Sjælland var Byraadet gaaet ind paa, at en Del andre Byer skulde have Garnison, hvorimod Slagelse ingen skulde have, men blot være artig og ikke gaa de andre i Vejen! Imidlertid stillede Næstved saa store Fordringer, at Forsvarsministeren, Klaus Berntsen, ikke mente at kunne gaa ind herpaa, og under disse Forhold henvendte Læge Fraenkel sig til Redaktør Hans Jensen og henstillede, om der nu ikke var en Mulighed for at faa Slagelse med blandt Garnisonsbyerne. Hans Jensen henvendte sig samme Aften til Købmand Claudius Nielsen, og disse tre havde nu en længere Samtale, der resulterede i, at Jensen næste Morgen rejste til København for at forhandle med Berntsen. Berntsen gav sit Ord paa, at Slagelse skulde faa Garnison, dog Borgmesteren, Feddersen, var alligevel ikke meget stemt for Planen, men paa Fraenkels Ord om, at man i alle Tilfælde vilde høre de næringsdrivendes Mening, der sikkert var i Takt med Garnison, og da vilde fremkomme med, at Garnisonen ikke interesserede Byraadet, erklærede Feddersen sig villig til Forhandling med Byraadet. Mødet blev holdt af Handelsforeningens og Industriforeningens Medlemmer, og Stemningen var selvfølgelig meget stærk for at faa Garnison. Saaledes fik vi da Garnisonen i Foraaret 1913.

Og den blev modtaget med megen Begejstring, da den 15. April 1913 ankom her til Byen fra Aarhus.

Det var 14de og 20de Bataillon, Slagelse fik den Ære at huse. Chef var henholdsvis Oberstløjtnant *Wolff* og Oberstløjtnant *Hammershøj*. Endvidere medfulgte Regimentsmusikken under Ledelse af Løjtnant *Makvarth* samt 7de Regimentsstab, hvis Chef var Oberst *Oxfelt*.

Man havde dog kun naaet at faa Kasernebygningerne færdig, Administrationsbygningen blev først færdig hen paa Sommeren. Stor var Glæden og Forventningerne, maaske lidt overdrevne, stort Gilde blev der holdt paa „Casino“ for de brave Jenser, der skulde føle sig godt tilpas i vor By, men 10 Aar senere (1923) mistede vi allerede Regimentsstaben, som forlagdes til Vordingborg, og 20de Bataillon, der blev forflyttet til Viborg. Regimentsmusikken forlod os ogsaa, den tog til Fredericia.

I de sidste Aar har Bataillonen (nuværende Chef Oberstløjtnant *Styrmer*)

inviteret Soldaternes Paarørende og andre Interesserede af Byens Borgere paa et Besøg i Kaserneetablisementet en Efteraarssøndag, hvor der forevises forskellige Øvelser, bydes paa Skinke og Grønærter og sluttes med en munter Dans.

Nu er der atter vedtaget en ny Hærordning, men efter denne mister Slagelse ikke noget af sin Garnison, men faar tværtimod forøget Styrken. I hvert Fald vil et Maskinskytskompagni blive installeret her i Byen under Ledelse af en Kaptajn.

Jernbanevæsen. Da man i Fyrerne begyndte at tænke paa Anlæggelse af Jernbaner herhjemme, havde man vist ikke tænkt sig, at der kun skulde gaa 90 Aar, før man begyndte at tale om Nedlæggelse af bestaaende Jernbanelinjer. Men saadan ligger Landet jo nu, og selv om der næppe bliver Tale om helt at afskaffe alt, hvad der hedder Jernbaner, er der vist næppe Tvivl om, at mange Sidelinjer vil forsvinde. Saaledes bliver det sandsynligvis snart Tilfældet med Dalmose—Skelskør—Strækningen.

Men Slagelse ligger paa Hovedruten — paa Alfarvej, og hvad enten Jernbaner eller Biler bliver Fremtidens officielle Befordringsvæsen, vil Slagelse, takket være sin centrale Beliggenhed, altid forblive et Trafikcentrum.

I Fyrerne var det Bane, man drømte om, og nu opkøber Statsbanerne de konkurrerende Bilruter, ikke for at nedlægge disse, men for at drage Nytte af dem ved Samarbejde med Banetrafiken, saaledes er Roskilde—Korsør-Ruten nu erhvervet af Statsbanerne. Den samme Strækning var det, man efter Roskildebanens Aabning i 1847 interesserede sig for, men havde man den Gang kunnet forudse Rutebilers Eksistens, havde man næppe anbragt Jernbaneskinnerne saa langt fra Landevejen. Jernbanearbejdet gav Beskæftigelse til mange Hænder og betød derved et Gode for de forskellige Byer, mange Hindringer maatte ogsaa overvindes, inden alt var i Orden, og disse var ikke altid forudsete. Saaledes var Holmstrup Mose umættelig, megen Materiel forsvandt i dens graadige Dyb, og den voldte Ingeniørerne meget Hovedbrud, inden den Dag kom, da der kunde aabnes for Trafiken. Mange Prøveture blev foretaget, den første endelige foregik $7/1$ 1856, og $26/3$ foretog selve Direktionen en Tur her til Slagelse. Den første offentlige Befordring var et Læs Korn, som den dygtige Købmand Schou afsendte herfra til København $14/4$. Ved den sidste Prøvetur, der blev foretaget, afgik Toget fra Roskilde 8,35, og man naaede Korsør 12,35, hertil maa dog bemærkes, at Toget holdt flere uofficielle Steder, saaledes ved Holmstrup Mose og ved den „udmærket smukke Vaarby Bro“. Hjemturen blev foretaget paa $23/4$ Time.

Endelig kunde man da avertere, at Banen aabnedes for Persontrafik $27/4$ 1856, og at der vilde afgaa to Tog om Dagen i hver Retning, Kl. 7 Morgen og

Aften fra København og til samme Tid fra Korsør. Kom man fra København, var man i Slagelse 9,43, og kom man fra Korsør, var man her 7,40. Der gik et Varetog i hver Retning, Kl. 12,30 fra København med Ankomst til Slagelse 4,45 og Kl. 1 fra Korsør med Ankomst hertil 1,35. Med Varetogene kunde ogsaa rejse Passagerer, „*saafremt ikke flere Maskiner skal fremføre Toget for disses Skyld*“.

Den officielle Aabning foregik om Lørdagen den 26. April. Kong Frederik VII med Gemalinde og Følge var de fornemme Passagerer. Toget ankom

Den gamle Jernbanestation.

til Slagelse 12,15, og Majestæterne steg ud her og opholdt sig en kort Tid paa Perronen. Ved Vaarby Bro gjordes der ogsaa Holdt, for at Kongen kunde bese dette for sin Tid smukke Broarbejde. Til Korsør naaede man 1,15. Her blev Toget hilst med Kanonsalut.

Stationen var her i Slagelse lagt mærkværdigt langt fra Byen, 1580 Alen Nord for Byen, den var beliggende, hvor nu Margarinefabriken ligger, og dens Bygninger benyttes endnu af denne. Man kunde da ogsaa i „Sørø Amtstidende“ læse, at der hver Dag afgik Vogn fra „Postgaarden“ til Jernbanestationen til de befalede Togtider baade med Rejsende og Gods.

Herude var Banegaarden indtil Strækningen *Slagelse—Næstved* og *Dal-*

mose—*Skelskør* aabnedes for Driften $15/5$ 1892. Forud for Anlæggelsen af denne Strækning var gaaet mange Forhandlinger, allerede 1872 var der givet Bemyndigelse paa en Koncession, men først i Samlingen 1888—89 kunde Indenrigsminister *Ingerslev* fremsætte Lovforslag om Flytning af Slagelse Jernbanestation, Anlæggelse af de to Jernbaner samt *Slagelse—Vørslev-Banen*. Den sidste Strækning blev dog slettet af Landstinget. For første Gang blev der ved den indtil 40 Fod dybe Gennemskæring Øst for Slagelse, hvor 50,000 Kubikfavne Jord blev flyttet, anvendt Gravemaskiner, betjent af engelske Arbejdere. Maskinens Arbejde blev fulgt med stor Interesse af Slagelse Bys Borgere, og den tog Dag for Dag nogle respektable Skovfulde, der dog hurtigt forsvandt i den store Mose Vest for Slagelse, hvor *Vørslevbanen* senere blev ført over. Aabningen af Banen og den nye Banegaard foregik uden Spor af Højtidelighed, skønt det jo utvivlsomt maa have været en Begivenhed for Byens Borgere at slippe for at trave den lange Vej, der særlig ved Vintertide ikke var morsom at befærde.

1898 aabnedes *Slagelse—Vørslev-Banen*, og med denne Bane var Slagelse nu Knudepunktet for hele den vestsjællandske Jernbanetrafik.

Stationsforstandere ved Slagelse Jernbanestation:

Gyldenfeldt (havde Titlen Inspektør).

J. V. Lund Jensen ($1/9$ 1866— $30/9$ 1884).

Kaptajn *E. V. Sarauw* ($1/10$ 1884— $31/10$ 1915).

C. J. F. Bülow ($1/11$ 1915— $31/5$ 1928).

A. M. N. R. Madsen ($1/6$ 1928— $31/8$ 1929).

I. A. Schou (fra $1/9$ 1929).

Toldvæsen. Slagelse Toldsted, der har til Huse i Statsbanernes Godseks-peditionsbygning, er oprettet 1868. Købmand *J. V. Lauritsen* var Toldoppebørselskontrollør fra $6/7$ 1868— $28/9$ 1870; derefter kommer følgende Toldforvaltere:

J. V. Lauritsen ($28/9$ 1870— $20/5$ 1886).

S. C. Ravnholdt ($28/7$ 1886— $16/12$ 1895).

N. C. T. Tribler ($27/2$ 1896— $27/7$ 1906).

A. J. Ulrich v. Sperling ($22/9$ 1906— $12/4$ 1915).

F. C. C. Kruse ($17/5$ 1915— $7/4$ 1925).

H. C. W. v. Wylich-Muxoll (fra $13/5$ 1925).

Fra Begyndelsen af det 19. Aarhundrede og til vore Dage.

FOR HELE LANDETS, men navnlig for Sjællands Vedkommende var Begyndelsen af forrige Aarhundrede præget af Krigen med England; derefter kommer Krisen (ligesom nu) og saa endelig den gode Opgangstid, der dog afbrydes af Krige, Kolera, og atter gaar Svikmøllen, indtil vi nu for Tiden oplever nogle af de sværeste Tider, vort Land har været ude for med Hensyn til finansielle Forhold.

Dette Afsnit vil særlig indeholde Begivenheder, der er prentet i Mænds Erindringer, og Begivenheder, der har været refereret i „Den vestsjællandske Avis“, senere „Sorø Amtstidende“, hvis første Nummer udkom 1815.

Englænderne. Den kendte Storkøbmand *H. H. Schou* har i sine *Livserindringer* skrevet følgende om Englænderne:

1807 gjorde Englænderne Landgang her paa Sjælland, afbrændte en stor Del af Kjøbenhavn og røvede vor Flaade; da var jeg i mit 11te Aar. Vi havde betydelig Indkvartering af engelske Jægere og hanoveransk Cavalleri og Artilleri; thi en stor Del af Armeen var Hannoveranere, da Hannover dengang laa under England. Da der var blevet Vaabenstilstand, rejste min Fader til Kjøbenhavn og saa den Ødelæggelse, som der var anrettet, hvilket han tog sig meget nær. Han var netop om Morgenen kommet hjem derfra, som vi fik 2 Dragoner i Kvarter. Jeg var i Gaarden og anviste dem et Karlekammer ved Stalden, hvor de skulde ligge og have deres Tøj; men der vilde de ikke være og gik straks ind i Stuen og derfra op i det Værelse, hvor min Fader

endnu laa paa Sengen, og fordrede af ham et af de bedste Værelser i Huset. Da han laa med Klæderne paa, som han var kommet fra Rejsen, stod han straks op og sagde dem i en bestemt Tone, at de fik ej andet Værelse end det, der var dem anvist, hvorpaa de truede ham og raabte: „Den Teufel sollen Sie haben, wenn Sie uns nicht ein anderes Zimmer geben,“ paa hvilken Trudsel han sprang ud af Døren til Køkkenet og greb en stor Økse og sprang lige imod dem og sagde: „Ere I komme som Røvere, skal I ogsaa behandles som Røvere,“ og havde bestemt ogsaa hugget dem ned med Øksen, dersom de ikke havde flygtet ud paa Gaden, hvorpaa de søgte deres Chef, som straks kom. Denne var en meget honnet Mand, og da det blev ham forklaret, hvorledes de havde opført sig, slap min Fader med, at han ventede, at hans Folk for Fremtiden vare deres Liv sikre i hans Hus, hvortil min Fader svarede, han kun havde handlet som enhver, der trues af sin Fjende, nemlig kun villet forsvare sit Liv og sin Familie mod Overfald. Senere havde han en Del Jægere i Kvarter, som drak sig fulde, og en Underofficer trak blank; denne afvæbnede han og sendte Bud efter Vagten, som kom og arresterede Underofficeren; Jægerne vare Englændere. Jeg anfører kun dette fra 1807 for at vise, hvad man er udsat for, naar man har Fjenden i Landet og ikke kan finde sig i at bøje sig for hans Fordringer.

Aaret efter, nemlig 1808, havde vi de spanske Tropper her. Det var bestemt, at de tilligemed franske Tropper, som senere skulde komme, skulde gjøre en Landgang paa Sverig. Spanierne, som vare komne til Sjælland, gjorde Rebellion og bleve afvæbnede og sendte tilbage til Frankrig; de, som vare i Fyen, slap bort herfra til den engelske Flaade, som laa i Bæltet.

Spaniolerne. Den 26. Maj 1808 havde Slagelse Spaniolere i Indkvartering. Det var dog kun for et Døgn, Dagen efter afmarcherede de igen. Men senere, den 17. Juni, blev 3die Bataillon af Infanteriregimentet *Guadalaxara* indkvarteret her i Byen. Denne Bataillon bestod af en Oberstløjtnant, en Adjudant, en Fændrik, en Bøsemager, 2 Kaptajner, 6 Premierløjtnanter, 8 Sekondløjtnanter, 1 Kadet, 4 Kommandersergenter, 14 Korporaler, 5 Tamburer og 541 Menige. Desuden medfulgte to Officersfruer og 4 Soldaterkoner. Den 5. August kom der atter Tropper; de kom fra Roskilde, hvor Spaniolerne havde været Hoveddeltagere i en Militærrevolte, der var en Følge af Napoleons Broders, Joseph, Udnævnelse til spansk Konge. Den spanske Brigadér *Dellevielleuse* førte de urolige Tropper fra Roskilde til Ringsted og Slagelse, og baade i Ringsted og i Slagelse blev Spaniolerne omringet af danske Tropper under Generalløjtnant Castenskjolds Kommando, for at Hovedmændene for Revolten kunde udleveres. Medens der i Ringsted blev udleveret 113 Mand som Hovedmænd for Oprøret, blev der her i Byen kun

udleveret én Mand. Denne Begivenhed fandt Sted paa den nuværende Inge-
mannsvej den 11. August. Saa stor var Indkvarteringen for Slagelse, at Sct.
Mikkels Kirke ogsaa blev taget i Brug som Kvarter.

Bankerot. Efter Krigene kom Bankerotten, og da den ogsaa nu har aktuel
Interesse, skal der nævnes et Par Eksempler. En Ejendom, der
i 1802 solgtes for 1260 Rdlr., kostede 1812 25,000 Rdlr. i Sedler. Staten
lod Seddelpressen gaa, Pengene tabte deres Værdi, og mange blev ruineret,
bl. a. H. H. Schous Fader. Kursen paa Sedler var 1813 saa lav, at der maatte
120 Rigsdaler Sedler til at indløse en Sølvspecie (1¼ Rd.), en Rigsdaler
Seddel var altsaa ikke mere værd end 1 Skilling Sølv.

1815 oplevede Slagelse at faa en Avis, omend en meget lille Avis (dog
ikke efter Datidens Forhold), den var endog Organ for 10 Købstæder, *Slagelse, Sorø, Ringsted, Skelskør, Nykøbing S., Næstved, Korsør, Holbæk, Kalundborg og Vordingborg*. Udgiveren var Bogtrykker *P. Magnus*. Han
kom hertil lige efter at have været „paa Valsen“ i 1810, og han købte Største-
parten af Materialet fra Sorø Akademis Trykkeri, hvilket medførte den Be-
hagelighed, at han ogsaa fik Akademiets Forbrug af Tryksager at levere.
Det var jo en god Basis at begynde paa, og for at faa Trykkeriet rigtigt ud-
nyttet, opstod saa „*Den Vestsjællandske Avis*“, der udkom første Gang den
3. Januar 1815.

Magnus havde til Redaktør sikret sig den meget begavede, men ogsaa
noget temperamentsfulde Adjunkt ved Latinskolen, *Dr. Dampe*. Af en eller
anden Grund var han dog ikke medvirkende ved første Nummer, dette redige-
redes af Overlærer *Arnesen*. Denne har aabenbart været i Betyrk for en vel-
egnet pompøs Indledning, thi han indleder Avisen med en højtravende Ode
fra en Opera; heri staar følgende drabelige Linjer:

*Med festlige Sange saa frejdigt vi drage
til blodsvangre Dyst for vor Stad og vort Land!*

Dampe. Selv om Avisen i Aarenes Løb skulde komme ud for haarde
Storme, er disse dog redet nogenlunde skadesløst af! Saa var *Dr.*
Dampe mere fortrolig med Maalet, han indtager Redaktørstolen med Nr. 2
(Bladet udkom 2 Gange ugentlig), og i sin Indledning fortæller han, at Ind-
byggerne i de 10 Købstæder skal bringes i nærmere Kontakt med hinanden.
Ret længe skulde hans Redaktørstilling dog ikke vare. En mere indgaaende
Omtale af denne interessante Mand, som *Jakob Jakobsen Dampe* var, kan det
godt forsvares at give her. Han var født i København 1790, havde gaaet i
Metropolitanskolen og blev allerede 1804 demitteret til Universitetet med

f o r
S i o b s

f l
s t æ d e r,

Slagelse, Soroe, Ringsted,
Nykjøbing, Næstved, Skjelsløer,

Korsbøl, Kallundborg, Holbæk,
Vordingborg og deres Lægne.

I H. Dr. Danpæd Jacobelle redacteur af Politiser Konefem. Trykt og forlagt af Peter Magnus.

Slagelse den 2die Januar 1815.

Hj god Bejandelse er fra Gud; med ham at bejandre, er flebbe godt og heldbærende. Gud, den Vise, og Store, og Gode lede hver vor retelige Stræm til dem gode Fortsaet — Vort første Blads anden Vigt er at anbefale sig til vorebarende Medtægelse; thi at i vort lede og ordne Velsen, forbeholdt dens Redacteur, min lærde Ven og Collega. Det vore da ubet af Præsumption mod Lovens Interesse og Hensigtsmæssighed i Fremtiden, at jeg, ved den forre Løb, sat ud af Stand til at levere noget Brev eller mere Voksende, her indbræker, af en utyret Dvæds, følgende Chør af Romerske Krigere.

Med sølthæ Sange saa fridig vi drage
Til Kæmpvang; Dødt for vor Stad og vor Land.
Kun Ved vort Svær paa Slagenes Dage;
Kun Ved vort Svær og Andens og Mand.
Kog Være af Vanden og Krigere drage
De Vindere og Spæde der Hjem til saa stogge.

Hæmede er Hatten, ei Svæde han frænter;
Der Uet og Vædt veder Summens Vært.
Et varselde Hænde han lægger i Vænter;
Med Væskemar i sin Armat Hædt medig og Hæft.
Sag Haad der Væskens til Væskens Hædt
Dvsang, Hædt Dvsang sigt Hæskens Hædt.

Hilf Hæskens Krigere, i Hæskens Slætt
Sig tunner og splitt den trænde Hætt;
Fie Hæskens Væsk, han væsk ei Hætt.
Mens Hæskens Hætt kan Hæskens Hætt.
Hætt Hætt fra Hæskens Hætt kan Hætt.
Her Hæskens Hætt kan Hæskens Hætt.

I Hæskens Hætt, fra Hætt til Hætt,
Kog Hæskens Hætt kan Hæskens Hætt;
D at kan min Hætt ei Hætt — ei Hætt
I Hætt — der Hæskens Hætt kan Hætt;
Kog Hætt, og Hætt, og Hætt Hætt;
Kog Hætt Hætt kan Hætt Hætt.

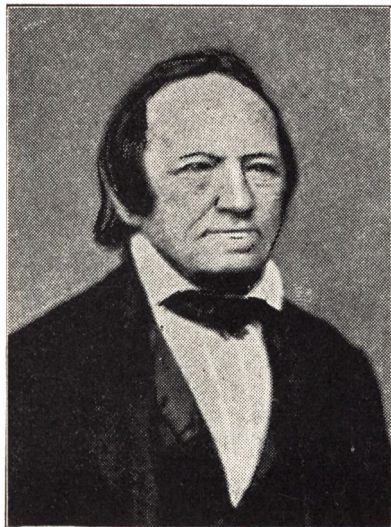
Hi Hætt Hætt og Hætt Hætt,
Kog Hætt Hætt, den Hættens Hætt,
Kog Hætt, den Hætt — Hætt Hætt den Hætt,
Kog Hætt Hætt Hætt Hætt Hætt Hætt.
Kog Hætt Hætt og Hætt Hætt til Hætt og Hætt
Kog Hætt Hætt den Hætt Hætt Hætt.

Kog Hætt Hætt Hætt Hætt Hætt
Kog Hætt Hætt — Hætt Hætt Hætt
Kog Hætt Hætt Hætt Hætt Hætt
Kog Hætt Hætt Hætt Hætt Hætt Hætt.
Kog Hætt Hætt Hætt Hætt Hætt Hætt.
Kog Hætt Hætt Hætt Hætt Hætt Hætt.
Kog Hætt Hætt Hætt Hætt Hætt Hætt.

Hætt Hætt.

— Hætt Hætt Hætt Hætt —

bedste Karakter, 1809 blev han teologisk Kandidat med første Karakter, og 1811 fik han Ansættelse som Adjunkt ved Latinskolen her, han fortsatte sine Studier og tog 1812 den filosofiske Doktorgrad over et meget specielt Emne, en Betragtning og Vurdering af de sædelige Begreber i den muhammedanske Bibel. Han var meget alsidig, og i de fem Aar, han var her i Slagelse, var det vel ham, der var Sjælen i alt, hvad der havde med aandelig Udvikling at gøre. Yderpunkterne kan vel angives ved, at han den ene Dag spillede Dilettantkomedie og den næste prædikede til Aftensang i Sct. Mikkels

J. J. Dampe.

Kirke (hertil gav hans teologiske Embeds-eksamen ham Ret). Han var Medstifter af baade „Slagelse dramatiske Selskab“ og „Slagelse literære Selskab“. Som saa mange andre Redaktører, baade før og efter ham, kom han, vel endog bevidst, men uden at tænke over Følgerne, i Strid med sit læsende Publikum og tilmed den mest saarbare Del af Publikum, Damerne. Han skrev i Nr. 15 efter at have omtalt nogle morsomme Navne, hentet andetsteds: „Her ved Slagelse have vi ikke synderlig mange mærkværdige Navne, med mindre det skulde være „Papegøjen“, som formodentlig er opkaldt efter de mange Damer, der spadserer der forbi til Skoven om Sommeren“. Det var mere end det smukke Køn kunde finde sig i, det protesterede, og i Nr. 18 maatte han give en uforbeholden Undskyldning.

Det hjalp dog ikke, thi der menes, at han for denne Ubesindigheds Skyld maatte fratræde Bladet. Rimeligvis har der dog ogsaa været andre Aarsager, thi først i Nr. 43 maa han bekendtgøre, at han fratræder Redaktionen af Avisen. Et Aarstid efter rejste han fra Byen, som var ham for lille for hans urolige, men higende Aand. Han flyttede til København, hvor hans Trang til at udrette noget bemærkelsesværdigt førte ham i Konflikt med Straffeloven, nemlig da han vilde skaffe Danmark en fri Forfatning. Inden hans Plan kom til Udførelse, blev han arresteret, dømt til Døden, men benaadet med livsvarigt Fængsel og hensat paa Christiansø. Senere udvirkede dog Frederik VII (som Kronprins), at han blev løsladt, og efter 7 Aars Ophold i Rønne kom han atter til København, hvor han døde den 22. Decbr. 1867.

Bastholm. Efter Dampes Fratrædelse bekendtgjorde Magnus, at han ved kyndige Mænds Bistand selv vilde besørgede Redaktionen, men allerede 12. Juni kan Pastor Ridder Hans Bastholm fortælle, at han paa Bogtrykker Magnus' Anmodning indtil videre har paataget sig at besørgede Avisens Redaktion. Dette „indtil videre“ varede dog 21 Aar. Bastholm var en Mod-sætning til Dampes; han udæskede ikke Offentligheden og kom ikke meget uden for sit Studerekammer, hvor han havde sine kæreste Timer. Egentlig var han vist heller ikke begejstret for sin Redaktørstilling, skønt han benyttede denne til at faa anbragt nogle af sine videnskabelige Studier i Avisen, men det er i hvert Fald hans egne Ord, at han ingen Bøger kan købe, hvis han lader være at skrive Avisen. Kun ugerne indlod han sig paa Diskussion i Bladet, og ser man hans Underskrift dér, er det som Regel kun under de (endnu) gængse Henvendelser til Bladets Læsere, at de ikke maa forveksle Redaktion med Ekspedition. Hans gode Sindelag afspejler sig tydeligt i det Brev, H. C. Andersen har gengivet i „Mit Livs Eventyr“, og som Andersen fik efter et af de Besøg, som han var saa energisk til at aflægge Standspersoner.

En Gang ser man dog Bastholm tage kraftig paa Vej, og det er i den saakaldte „vestsjællandske Krig“, der udbrød 1833 mellem Rationalisterne paa den ene Side og troende Præster og Lægfolk paa den anden Side. Det var vel endog Bastholm, der begyndte Krigen med at angribe Pastor P. A. Fenger, Slotsbjergby, for en Prædiken, han under Vakance havde holdt i Sct. Mikkel's Kirke. „Krigen“ udviklede sig og førte endog til noget for Bastholm saa ubehageligt som Sagsanlæg, idet han lagde Sag an mod Lærer R. Sørensen, Venslev, fordi denne havde udgivet et temmeligt udfordrende Skrift. Inden Bastholm skred til Sagsanlæg, gjorde han dog i Bladet nøje Rede for, hvorfor han maatte skride til Sagsanlæg. En Følge af Striden var Dannelsen af „Det sydvestsjællandske Broderkonvent“, og at Sydvestsjælland i mange Aar kaldtes „Det hellige Land“, men det vil føre for vidt at behandle dette Emne videre i en Bog om Slagelse.

Bastholm var Søn af den mere kendte Chr. Bastholm, der var en dygtig Teolog og en god Prædikant (har foruden mange religiøse Skrifter skrevet „Den gejstlige Talekunst“). Faderen boede her i Slagelse fra 1800—1807. Fra sin Far havde han arvet Lysten til at eje Bøger, og hans Bogsamling naaede efterhaanden et saa anseeligt Antal som ca. 7000 Bd., men allerede 1826 indgik han en Overenskomst med Sorø Akademi om Afstaaelsen af sit Bibliotek hertil, dog paa et senere Tidspunkt, mod at faa en Livrente til sig og sin Kone, hvis hun overlevede ham. Ved Overdragelsen 1846 fik Akademiet de 5000 Bd. og Resten, da Bastholm døde. Samlingen bestod navnlig af geografiske, naturhistoriske og encyclopædiske Værker, og hans Haand-

bogsamling, der var paa 500 Bind, vidner ligefrem om en overdreven Lyst til at gaa i Detailler med Hensyn til bestemte Emner. Samlingen ses endnu paa Sorø Akademi. Bastholm var Redaktør indtil 1. Januar 1837, han tog sin Afsked som Præst 1846 og døde 14. Juni 1856, omtrent 82 Aar gammel. Hans store Interesse for Fattigvæsenet er omtalt andetsteds.

Udsnit. Jeg gaar nu tilbage til nogle af de mest interessante Begivenheder, som de afspejler sig i Avisens Indhold, idet jeg dog her maa indskyde den Bemærkning, at den lille Avis paa 4 Sider af et Format som denne Bog ikke var særlig rig paa lokalt Stof. Det er fra Annoncerne det meste af dette Stof maa hentes. Saaledes giver følgende Annonce et interessant Tidsbillede:

Da ærlig Slave Christian Nielsen Pærum, er undvegen for Vagten. (Han er norsk af Fødsel, taler norsk, er temmelig stor og stærk af Bygning, har blaae Øjne, er skummel af Udseende; var iklædt en graae eller bruun Trøje, en ulden strikket Nattrøje med blaae Striber, hvide Beenklæder, Støvler paa Benene, og paa Hovedet en rød Klædes Hue med bred laaddent Kant). Saa ombedes de, som bemeldte Slave maatte forekomme, at anholde og aflevere ham til nærmeste Øvrighed, der behageligst ville tilkjendegive mig hans Hæftelse. De nødvendige Omkostninger skal af mig vorde erstattet.

Corsøer Fæstning den 9de Marts 1815.

Lützuu, Major og Commandant.

Samme Aar havde vi det tidligere omtalte Kongebesøg, hvor hele Slagelse var paa Benene. Byens Fattige blev i et Antal af 50 beværtet i Fattighuset ved Magistratens Foranstaltning og frivillige Sømmeskud fra Byens Indbyggere. Traktementet bestod i Kaffe om Morgen og Eftermiddagen, Suppe og Kød om Middagen og Grød og Steg om Aftenen. En privat Velgører sørgede for Øl og Brændevin, og „Lemmerne“ velsignede „alle Landsfaderens lykkelige Tilbagekomst, som ved sine velgiørende Love ogsaa har været deres Fader og Forsørger; og de havde af egen Drift paa det bedste udpyntet til Høitidsdagen deres Arbeids- og Forsamlingsstuer med Krands og Blomster. — Ligeledes bleve ogsaa Hospitalets 100 Lemmer beværtet paa Stiftelsens Bekostning med varm Mad og behørig Drikkevarer; Stiftelsens Bygninger vare behængte med Grønt og Krands, og illumineret om Aftenen“.

I Nr. 54 (8. Juli) slaas i Tillæget til Lyd for, at Slagelse skal pryde sine Indgange med saakaldte Porte og sit skønne Torv med en smuk Statue, f. Eks. til Minde om Valdemar den 2den, som skænkede Byen sine Jorder. Der skrives endvidere om en Forbedring af Smagen og omtales dygtige Haandværkere som Muurmester *Bernesker*, Snedker *Lange* og Maler *Neuhausen*.

(Han malede det nye Teater og ligeledes flere Billeder, bl. a. en udmærket Kopi af „Den hellige Nadver“). I Nr. 66 nævnes Amtmand v. *Stemann* for sin energiske Maade at holde Vejene i Orden paa, Slagelse Biveje er fortræffelige, den sidste den for Nyport, er bleven færdig i Aar.

Allerede det første Aar gik Avisen saa godt, at Udgiveren i Nr. 103 kunde bekendtgøre, at Avisen for næste Aar udkommer trede Gange om Ugen, Tirsdag, Torsdag og Lørdag. Prisen for Slagelse By og Omegn: 1 Rdlr. 3 Mk. Kvartalet, og 1816 bekendtgøres 24. Jan., „at nærværende Avis ved allerhøjeste Resolution af 19. Januar maa forsendes med de Kongelige Brevposter overalt i Danmark og Hertugdømmerne“.

Om Slagelseboernes Sans for Brændevin vidner følgende Avertissement i Nr. 72: Paa lille Antvorskov kan erholdes Brændevin tilkiøbs af sædvanlig Styrke og Godhed i Potte og Tønnevis(!); de som vil tage i Tønnevis, gives, naar de er bekendte, Credit paa en bestemt Tid.

Ogsaa den Gang kunde Træer staa i Vejen, thi en Indsender beklager sig i Nr. 119 over de nyplantede Træer paa Landevejen (Næstved Landevej fra Antvorskov). 17. Novbr. har vi atter fyrsteligt Besøg (Prins Christian med Gemalinde), og Byen var illumineret. Aargangen 1816 slutter med følgende mystiske Annonce: Der Mann mit den rothen Barth wird ergebent gebeten die gebratene Hühner wieder zurück zuschicken. I. G. S.

Fra 1. Januar 1817 antager Bladet den nye Titel: „Den Vest-Siellandske Avis eller Slagelse Ugeblad for den uden- og indenlandske Historie og for Dagens vigtigste Nyheder“.

22. Juli beskriver en Indsender det sidst afholdte Sommermarked, og han „maa tilstaa, at han ikke i lang Tid har været til Stede ved noget Marked, som kan lignedes med dette i Størrelse, saavel i Henseende til Mængden af Sælgere, som af Købere og andre Personer, hvilke kom dertil for at more sig eller tale med deres Bekendte og for at afgøre allehaande Forretninger. 350 udenbys Handlende, hvoriblandt 120 Skomagere og deraf 8 fra København, havde indfundet sig derved; og næsten alle de Handlende havde god Afsætning af deres Varer; disse blev ogsaa for det meste solgt til meget billige og under de sædvanlige Priser. Man saa Butiker med Damepynt, som ikke forfejlede deres Hensigt at drage Omegnens Skønne til sig, hvilke flokkede sig omkring dem, som Sommerfuglene omkring Blomsterbedene. I en Butik blev gjort Forsøg paa ved Fløjtespil at henvende sig Opmærksomheden. Et usædvanligt Syn var det at se fire Conditor-Boder, fra Holbech, Næstved, Kerteminde og Tranekær; at denne Industrigren udbreder sig, er just ikke til stor Fordel for Almuen; Maven og Pungen har en Hoben Indsigelser at gøre mod disse Fristelser for Ganen. — En Afdeling af Skuespillere fra Hovedstaden gave Forestillinger paa det dramatiske Selskabs virkelig meget smagfulde og vel indrettede

Teater; uagtet Fortrinligheden i deres Kunst var Tilløbet dog ikke betydeligt; thi paa denne Aarets Tid, hvori Naturen udfolder alle sine Skønheder, tabe Kunstens Forestillinger deres Magt over det menneskelige Hjerte. Det var forresten et glædeligt Syn at iagttage, ved en saa stor Forsamling af Mennesker som fandt Sted ved dette Marked, at man hverken saa et fuldt Menneske eller en Tigger, eller bemærkede noget Slagsmaal; en sand Glorie for Sorø Amts og Slagelse Købstads Politivæsen; og tillige et Bevis paa Nationens Tilvækst i Kultur, og Følelse for det Anstændige.

Literært Selskab. Som tidligere meddelt var Dampe Aandslivet en tro Forkæmper her i Slagelse, og en af Frugterne for hans Bestræbelser herfor var Dannelsen af et literært Selskab. Af Avertissementer i Avisen fremgaar, at Selskabets Møder holdtes hos Medlemmerne:

Slagelse literære Selskab.

Onsdagen 25. Januar 1815 afholdes Selskabets ordentlige Samling om Aftenen Kl. 6 hos Hr. A. Schou paa Ny-Torv. Dampe.

I Februar skulde Mødet holdes hos Pastor *Kjerulf* paa Nytorv, men et senere Avertissement meddeler, at det holdes hos Dampe, der ogsaa boede paa Nytorv. Dampe averterede, at han efter dette Mødes Forhandlinger „vil recitere Ingemanns ny udkomne „*Blanca*“ og „*Massaniello*“, og hvad ikke bliver færdig den Aften gives næste Dags Aften. Hertil indbydes foruden Selskabets Medlemmer, alle Herrer og Damer i Byen og Omegnen, som ynde Digtekunsten og ønsker at være Tilhørere, hvilke da ville behage at indfinde dem Onsdagen 22. Februar om Aften Kl. 7½ i Undertegnedes Bopæl.

Dampe.

Senere holdtes Møder hos Pastor *Kjerulf* og hos Overlærer Arnesen, men selv om Selskabet fortsatte sin Tilværelse efter Dampes Bortrejse, var dets Levetid ikke lang. Dampe var Drivfjederen, og uden ham sygnede Selskabet hen.

Dramatisk Selskab. Rimeligvis var det ogsaa Dampe, der stiftede „*Slagelse dramatiske Selskab*“ og dermed indledede den mere officielle Form for Dilettantkomedie, der, omend kun tildels, endnu bestaar her i Byen. Den første Direktion for Selskabet bestod af Herrerne *Dampe*, *Kierulff* og *Baadh*, og den første Forestilling fandt Sted paa det nyoprettede „Privatteater“ 31. Januar 1815. Der indlededes med en Prolog, fremsagt og forfattet af Dampe, derefter opførtes „*Maleren af Kjerlighed*“, Komedie i 3 Akter, og „*Illuminationen*“, Lystspil i 1 Akt; derpaa Epilog, forfattet af Dampe og fremsagt af Løjtnant *Schøtt*. Selskabet havde baade aktive

og passive Medlemmer og særlig bestod de aktives Kreds af Byens prominente Borgere, det var tillige ret energisk og gav mindst en Forestilling hver Maa-
ned med nyt Program, i Regelen var der 2 Stykker paa Programmet. Der var
Generalprøve Aftenen før den officielle Forestilling, og hertil havde Tjeneste-
folk o. l. Adgang, en Bestemmelse, der efterhaanden dannede Tradition, idet
man indtil 1929 gav den første Forestilling for nedsat Pris og den sidste til
„ordinær“ Pris.

Af Beretningerne kan man se, at Privatteatret imidlertid ikke har til-
fredsstillet de ærgerrige Dilettanter, thi allerede den 30. Juni indviedes et
nyt Teater, der i Referatet betegnes som „det nye rummelige, meget smag-
fulde og beqvemt indrettede Teater i den for al offentlig Fornøjelse saa virk-
somme Kjøbmand Kjerulffs Gaard paa Bredegade“. Forestillingen blev givet
til Fordel for Byens Husarme (den skjulte Fattigdom, de der ikke betlede),
altsaa tildels det samme Formaal, hvortil „De gamle Dilettanter“ endnu spil-
ler. Der opførtes „*Menzikof og Dolgorucki*“, Skuespil i 3 Akter, og frem-
sagdes Prolog og Epilog, henholdsvis af Fru Rektor *Witthusen* og Jomfru
Blumenthal. Nogle Dage efter (5. Juli) gæstedes Slagelse af Skuespillere fra
det kongelige Teater, der gav 6 Forestillinger for fuldt Hus, men medens Di-
leltanterne forlangte 2 Rdlr. i Billetpriis, maatte de kongelige Skuespillere
nøjes med 6 Rmk. og 4 Rmk. („Billetter hos Skuespiller *Rongsted*, logerende
hos Handelsgartner *Richter* ved Bredegades Port“). Paa det kgl. Bibliotek
opbevares Journalerne for de 3 efterfølgende Sæsoner, 1815—16 lededes det
dramatiske Selskab af følgende Direktører: Kammerjunker *Castenskjold*, Køb-
mand *Kierulf* og Overkrigskommissær *Neergaard*, der for den sidste Halvdel
af Sæsonen afløstes af Kammerjunker *Holstein*. Denne Sæson indledes 5.
Oktober med „*Stregen i Regningen*“, Lystspil i 4 Akter, og „*Skuespiller mod
sin Vilje*“, Lystspil i 1 Akt. Man begyndte allerede Kl. 6, og i Avertissementet
læser man, at „ugifte Mandfolk, som ikke attraae at medbringe Dame, kunde
mod halv Contingent blive Medlemmer paa de af Direktionen bestemte Vil-
kaar“. I det sidste Stykke havde Dr. Dampe en komisk Rolle, nemlig Hovme-
sterens. 29. Decbr. spilledes atter til Fordel for Byens Husarme. Sæsonen
1816—17 vidner om en mægtig Flid hos Dilettanterne; der opførtes ialt 23
Stykker ved 17 Forestillinger, og Rollerne var fordelt paa 32 „Mandfolk“ og
27 „Fruentimmere“ tildels de samme som i første Sæson med enkelte nye
tilkomne og enkelte fratraadte, saaledes Dr. Dampe. De Rollehavende nævnes
ved deres Navne og med Antal af Roller:

Kammerjunker <i>Castenskjold</i>	10 Roller
Overkrigskommissær <i>Neergaard</i>	5 —
Købmd. <i>Kierulf</i>	3 —
Løjtnant <i>Schøtt</i>	21 —

Kammerjunker <i>Holstein</i>	10	Roller
Løjtnant <i>Hornemann</i>	3	—
— <i>Castenskjold</i>	19	—
Doktor <i>Dampe</i>	4	—
Procurator <i>Baadh</i>	8	—
Fuldmægtig <i>Hansen</i>	5	—
Hr. <i>M. Bagger</i> (Selskabets Kasserer)	4	—
Hr. <i>Baalh</i> (den yngre)	2	—
Hr. <i>v. Støcken</i>	6	—
Prokurist <i>Scheel</i>	2	—
Landinspektør <i>Schrøder</i>	3	—
Hr. <i>Manthy</i>	8	—
Organist <i>Solkendorff</i>	5	—

Kammerjunker *Steemann*, Provisor *Knudsen*, Hr. *Carl Bruun*, Kammerjunker *Moltke*, Kaptain *Bülow*, Løjtnant *Frenderup*, Hr. *Baalh* (den ældre), Hr. *Krahl*, Fuldmægtig *Gynace*, Procurator *Grüner*, Hr. *Højer*, Hr. *Skow* samt den unge Hr. *Bagger* hver 1 Rolle.

De optrædende „Fruentimmere“ var:

Kammerjunkerinde <i>Castenskjold</i>	2	Roller
Fru <i>Brinck Seidelin</i>	7	—
Fru Læge <i>Hundrup</i>	2	—
Frk. <i>Smith</i>	4	—
Frk. <i>Kommitz</i>	5	—
Jomfru <i>Fensmark</i>	2	—
Jomfru <i>Henneberg</i>	4	—
Jomfru <i>Henneberg</i>	6	—
Jomfru <i>Baalh</i>	4	—
Jomfru <i>Hviid</i>	3	—
Jomfru <i>Borch</i>	2	—
Jomfru <i>Poulsen</i>	2	—

Rektorinde *Witthusen*, Fru *Fuglsang*, Fru *Stabel*, Jomfru *Fensmark*, Jomfru *Stick*, Jomfru *Housbølle*, Jomfru *Lassen* samt Jomfru *H. Bagger* hver 1 Rolle.

Selskabets næste Sæson præsideredes af Kammerjunker *Castenskjold*, Købmd. *Kierulff* og Løjtnant *Schött*, og den aabnedes 20. Septbr. med „*Høstdagen*“, Skuespil i 5 Akter. Forinden havde man dog den 16. Septbr. holdt Møde for at „invotere“ nye Medlemmer. Der spillede nu et Par Gange om Maaneden med nyt Repertoire, dog maatte i November spilles en Ekstraforestilling („*Den Stundesløse*“), da Prins *Christian Frederik* med Gemalinde besøgte Byen 17. November. Den flittige, Tidens daværende Lejligheds-

De gamle Dilettanter til Frokost i Th. Lauritzens Have.

Herrerne tv.: Ostenfeldt, Vejassistent Jessen, V. Didrichsen og Læge Morell. 2den Dame th. for Morell er Fru Læge Fraenkel, i Baggr. skimtes Edv. Rasmussen (ved Stolpen). I Midten Th. Lauritzen, bag ved ham Red. Chr. Jensen og kgl. Skuespiller Zangenberg (paa Besøg), foran Th. L. Fru Morell, siddende th. Fru Zangenberg og Ellen Diedrich (senere Fru Rindom), staaende bag ved disse Fru Chr. Jensen og Frk. Didrichsen. Yderst th. Organist H. C. Kapel.

digter, *Brinck Seidelin* skrev til denne Lejlighed en Epilog. Byen var illumineret, og man forstaaer den Rørelse, Byen har været i ved Prinsens nedladende Beskuelse af Byens Dilettanter. Man naaede endnu en Forestilling i denne Maaned, nemlig „Gulddaasen“. Denne Forestilling blev gentaget 31. Januar til Fordel for Byens Husarme. Det var tit, at Selskabet var velgørende, og dette beviser, at der har været Tilslutning til Forestillingerne. Foruden at give Forestillinger til Fordel for Husarme blev Almisselemmerne og Fangerne i Byens Arrest bispist paa Kongens Fødselsdag paa Selskabets Regning. Almisselemmerne fik 2 Retter varm Middagsmad og Smørrebrød, Øl og Brændevin om Aftenen, Fangerne fik Ekstraforplejning. 1817 lød Traktementet paa Suppe og Steg, Surbrød og Smør, Kaffe, Øl og Brændevin for begge Parter. De taknemlige Arrestanter udgød deres Tak i følgende poetiske Vendinger:

Held være dem, der ej forgatted
den armes og den fangnes Nød,
men billig lod os blive mættet
i vores Hunger med eders Brød.
Vi føler, det er Pligt at yde,
paa sand Taknemligheds Vis
enhver, der lod os Hjælpen nyde,
vor Glæde, sande Tanke og Pris.

Disse Bispisninger gentager sig hvert Aar i en længere Aarrække. Om den Interesse, der var for Selskabets Forestillinger, faar man et godt Begreb ved at læse følgende Avertissement fra Politiet, indrykket 8. Oktbr. 1815:

Ved herved at bringe Forbuddet mod umaadelig Kiørsel og Riden paa denne Kiøbstæds Gader, i Erindring til nøieste Overholdelse, finder jeg mig tillige beføiet til at anmode de, som kiøre til eller fra Forestillingerne i Slagelse Dramatiske Selskab at de behagelig vilde tilholde deres Kudske, ikke at kiøre uden Fod for Fod her paa Gaderne, og at afholde sig fra al Smelden med deres Pidske, samt at de iøvrigt, Henseende til Holden paa Gaden og Fremkiørsel ved Selskabets Gaard, rette sig den tilstedeværende Politiebetients Anviisning.

Slagelse den 8de October 1815.

Stabell, Byefoged.

„Det dramatiske Selskab“ eksisterede i mange Aar, dog ændredes Titlen ved en Generalforsamling 24. Septbr. 1821, da „Klub Selskabet“ sluttedes sammen med dramatisk Selskab. Selskabets Navn var fra nu af „Slagelse dramatiske forenede Selskab“, og som saadan eksisterede det en halv Snes Aar, op til 1832 kan man følge dets Færd. Holdt Selskabet op at eksistere, kunde

Lysten til at spille Komædie dog ikke holdes nede, og der er i Aarenes Løb spillet megen Dilettantkomædie i velgørende Øjemed. Under Sct. Mikkels Kirkes Restauration 1875 afholdtes Bazarer og spillede Dilettantkomædie til Fordel for Kirkens indre Udstyrelse, man samlede paa denne Maade 8256 Kr. sammen; Beløbet anvendtes til Varmeapparater. Senere opstod „De gamle Dilettanter“, der endnu er Betegnelsen for den officielle Dilettantkomædie og

Fra en Opførelse af „Sparekassen“. (Sidste Forestilling paa det gl. Teater.)
 Staaende: Hilligsøe, Rose Bruhn, Vilh. Lange, Th. Lauritzen, Frk. Didrichsen, Anna Ingwersen, Wellejus, Bogh. Læssøe, Fru Winther.
 Siddende: Chr. Jensen, Elisabeth Jansen, E. Didrichsen, Johanne Müller.

regelmæssig hvertandet Aar forynges med nye Kræfter for at give 2 Forestillinger til Fordel for „Slagelse Hjælpeforening“.

Det er kendte Slagelseanere, der gennem Aarene har dannet Kærnen i De gamle Dilettanters Kreds: Købmd. *Vald. Didrichsen*, Vognfabrikant *Petersen*, Læge *Morell* og Frue, Frk. *Kaja Morell* (nu Fru Kredslæge *Juul*, Aarhus), Fabrikant *Edv. Rasmussen*, Malermester *Lund* og Frue, Fru Læge *Winther*, Købmd. *Th. Lauritzen*, Lærer *Hilligsøe*, Fabrikant *Vilh. Lange*, Vinhandler *Wellejus*, Organist *Kapel*, *Tekla Dahl* (Rektor Dahls Datter), *Anna Ingwersen* (senere ansat ved Det kgl. Teater), Frk. *Drechsel*, Rektor *Mengel Christensen*, Red. *Chr. Jensen* og Frue, Direktør *E. Didrichsen* og Frue, Fru Pastor *Brøndsted*, f. Grønvold, *Ellen Diedrich* (senere Skuespillerinde), Guld-

smed *P. Jørgensen, Nunka Jørgensen, Laura Jørgensen*, Forfatterinden *Rose Bruhn*, Skolebestyrer *Callisen Dyhr* og Frue.

I nogle Aar havde vi ogsaa „De unge Dilettanter“, der anførtes af afdøde Drejer *Zinglersen*.

Teater. Skønt Slagelse saaledes ikke har savnet dramatisk Adspredelse, har dog mange professionelle Selskaber vist Slagelseanerne deres Præstationer, og Byen hørte i tidligere Tider til Selskabernes bedste. Det var ikke Lyntournéernes Tid dengang. Naar et Selskab kom til Byen, indrettede man sig fra begge Sider paa et længere Ophold, Skuespillerne logerede hos Privatfolk for meget smaa Penge, ja i de fleste Tilfælde for Fri-billetter, og der opstod som Følge heraf et hjerteligere Forhold mellem de agerende og de betragtende, et Forhold, som vel ogsaa var medvirkende til større Besøg ved Forestillingerne, end Tilfældet er nu. De første Skuespiller-selskaber, der kom hertil, var tyske, senere blev det tyske Direktører med danske Kræfter, og senere udelukkende danske Selskaber. Af tyske Teater-direktører kan nævnes *Leiering* og *Roepcke*, *Steiner*, *Fitchen* og *Bigum*, der averterer med dansk Selskab (var her i en Periode fra 14. Septbr. til 17. Oktbr. 1826), samt *Becker*, der var den mest populære her i Slagelse. 1834 opholdt hans Selskab sig her i Byen fra 24. Aug. til 15. Novbr., og var Forestillingsrækken ikke bleven afbrudt ved en Søns Død, var Tiden vel gaaet til Jul. Af senere Direktører skal nævnes *Rau*, *Cortes*, *Camillo Spiers*, *Bewer* (havde Sommerteater i Ridehuset flere Aar), *Poul Friis*, *Walther*, *Helsingreen* og *Stein*, der har drevet Sommerteater baade paa „Casino“ og i „Folkets Hus“ i Stenstuegade. Her optraadte Carl Alstrup i sine første Skuespiller-Aar. 1815 indviedes som før omtalt Teatret paa Bredegade (hvor Gartner Berthelsen nu har Gartneri), men der var ogsaa Teaterlokale paa Slottensgade hos Rugaard, det benyttedes 1819 af det Steinerske Selskab. 1847 flyttedes Teatret til Matr. Nr. 45 (nu Telefonselskabet) paa Bredegade, hvor Klubben „Den ny Forening“ havde indrettet sine Lokaler. 1892 opførtes „Casino“, og her indrettedes nu et, særlig efter Datidens Forhold, moderne Teater, der dog i Aarenes Løb har gennemgaaet flere Forbedringer. Denne Scene hører til Provinsens største. Paa „Postgaarden“ indrettedes ved sidste Ombygning ogsaa et Teater, som dog kun har været benyttet til Sommerteater en Sæson (1923). Ellers anvendes Lokalet til Filmsteater.

Tidens Jag er nu ogsaa gaaet ud over de rejsende Selskaber, de faa, der nu rejser, jager rundt i en benzinduftende Thespiskærre med en eller 2 Gæster som Topfigurer, og som Regel udføres Repertoiret paa en mere rutineret end kunstnerisk Maade. Men der skal jo spares, Udgifterne ved at rejse og Teater-

udgifterne er saa store, at der maa spares paa Personalegagerne. Ogsaa indenfor det rejsende Teaterliv er Hyggen forsvunden.

Andre Forlystelser. Foruden Teatret havde Slagelseanerne mange andre Fornøjelser, Aarets fornemste var Kongens Fødselsdag. Den fejredes hvert Aar paa „Postgaarden“ med Souper og Bal; her var smukt pyntet med Kongens Billede og Lysarrangement. Dramatisk Forening gav Festforestilling; ved en saadan var paa Scenen rejst en Tronhimmel, hvorunder stod en oprejst Støtte med Inskriptionen:

Vor elskte Konges
Fødselsdag
Til Fryd os samler her.

Paa „Postgaarden“ varede Festen til den lyse Morgen. Amtmanden var Midtpunktet i Festen, og man sang Lejlighedssange, digtet til Kongens Ære. I denne Fest kunde dog kun Byens allerøverste Selskab deltage, Antallet maatte ikke overstige 80 Personer, formodentlig paa Grund af Pladsforholdene. De, der ikke kunde deltage i Festen paa „Postgaarden“, har vel tilbragt Aftenen i Teatret, og den øvrige Befolkning kunde betragte det af Byens Styre anbragte kongelige Navnetræk i lysende Transparent paa Byens Raadhus. Kongens Fødselsdag var altsaa en aarlig tilbagevendende Fornøjelse, uden at man dog kan henregne den til de egentlige Forlystelser. Disse udgjordes af ambulante „*Vox Salon*“s, hvor man kunde se alle Europas Regenter med Gemalinder samt Freiserens Fødsel og Tilbedelse (*Dupuis & Comp.*), Koncerter med Præstationer af Klavervirtuoser (Kgl. Kammermusicus *P. C. Lemming*), optiske-mekaniske Forestillinger (*Joseph Hoffmann* i Købmd. *Møllers Gaard*), Hoffmann var ogsaa Bugtaler. Der holdtes ogsaa store Fyrværkerifester bl. a. i Gartner *Richters* Have (Bredegade Matr. Nr. 22), i Bager *Harders* Have og i Vognmand *Rasmussens* Vænge ved Smedegades Port. En yndet Forlystelse var Kunstberider *Prices* Forestillinger. Han gav Opvisning i Ridekunsten og udførte med sit Selskab de berømte *casortiske Pantomimer*. 1845 havde Slagelse Besøg af Tivolis Personale med selve Volkersen i Spidsen.

Hvert Aar afholdtes Julebal og Nytaarsbal for Borgerne (paa „Postgaarden“). Foreningslivet gav ikke megen Anledning til Bal, der var ikke mange Foreninger, og blandt disse var der vel kun Slagelse Klubselskab (stiftet 1815), Dramatisk Selskab og Fugleskydningssselskabet, der afholdt Baller. 1818 averteres: „At de sædvanlige Søndags Conversationer med Dans for anstundende Vinter tager sin Begyndelse næstkommende Søndag $\frac{4}{10}$ i Klubbens Værelser“. 1816 forsøgte Postgaardens Ejer, v. Støcken, at arran-

gere Maskerade paa Antvorskov Slot, den skulde afholdes 10. April, men udsattes til 15. April (2den Paaskedag). Om det har været det sene Tidspunkt paa Aaret, der har været Skyld i, at Festen paa Grund af manglende Tilslutning helt maatte aflyses vides ikke. Der var selvfølgelig ogsaa Markedsballerne, hvor enhver kunde deltage, ligeledes de sædvanlige offentlige Baller, der fortsattes til op i vor Tid, i „Phønix“ (Bjergbygade), „Nielsensminde“ og „Stadt Hamborg“, senere Landmandshotellet. Nu er der jo ikke offentlige Baller mere, det tillader Politiet ikke, men alt omgaas, Balforenninger dukker op, og der danses nu som ingensinde før.

Fugleskydning. Jeg nævnte før Fugleskydningsselskabet. At skyde har alle Dage været en yndet Fornøjelse, især for Mandfolk, og der blev da ogsaa hvert Aar holdt en Fugleskydning i Antvorskov Lystskov hos Traktør *Hendrichsen* (omtrent samme Sted, hvor Fugleskydningen nu foregaar). Af og til blev ogsaa afholdt Skiveskydning. Saadanne Skydninger blev afholdt paa privat Initiativ, indtil nogle Borgere Aar 1819 blev enige om at opfordre til Dannelsen af et Fugleskydningsselskab. Selskabet blev stiftet 8. Juli 1819, og de egentlige Stifttere var Læge *Hundrup*, Gæstgiver *Schøtt* og Avlsbruger *Bagger*. Den første Skydning i Selskabets Historie foregik 5. og 6. August, og Fuglekonge blev Brændevinsbrænder Stampe ved Gæstgiver J. Jørgensens Skud. Læge *Magnus* beskriver i sine Erindringer en Fugleskydning saaledes:

„En af Byens største Fester var Fugleskydningen, som holdtes hvert Aar i Lystskoven, og som varede i 2 Dage. Første Dags Morgen drog Medlemmerne i Procession gennem Byen, i Spidsen Musikken, derefter en Mand med Sølvgvinsterne paa en vældig Præsenterbakke og endelig Medlemmerne. Ved det tidligere omtalte Papegøjehus holdt Vognene, som befordrede Medlemmerne Resten af Vejen. Ankommen til Skoven gik man under Kanonsalut 3 Gange om Fuglestangen og derfra ned til Pavillonen, hvor en vældig Frokost ventede. Vinen flød i brede Baner, ikke mindst Champagne. Følgen udeblev ikke; thi i den første Tid efter Frokosten var Fuglen vanskelig at træffe; efterhaanden blev det bedre. Efter, saa vidt jeg husker, anden Fugleskydningsdag var der et muntert Bal, der varede lige til Daggry.

Fugleskydningsselskabet bød desuden paa en særlig for de Unge stor Fornøjelse; der afholdtes om Sommeren nogle Skovballer, der var meget livlige og meget søgte, ikke blot af Byens Folk, men ogsaa af udenbys. Stemningen var altid meget fornøjelig; kun een Gang kom der en Kurre paa Traaden; imidlertid endte Begivenheden godt. En københavnsk Herre, som ellers i enhver Henseende optraadte pænt, havde begaaet den himmelraabende Man-

gel paa Hensyn til Damerne, tænk! han dansede med Støvler og uden Stropper under Benklæderne.

For at optræde som Balkavaller comme il faut, maatte man møde med Sko, yderst sjældent lakerede. Klapperne holdtes sammen enten ved en sort Sløjfe eller et Metalspænde af forskellig Konstruktion. Dertil fordredes ubetinget hvide Bomuldsstrømper; senere gik man dog over til graa, som gjordes finere ved indvævede mørkegraa Flammer.

Den anden Betingelse var Stropper under Benklæderne, som nu kun bruges til Ridning, da Benklæderne ellers glider op, hvad ikke ser videre tiltalende ud. Stropperne blev enten knappede paa, eller, hvad der var det fineste, fastsyede, som rigtignok havde den Ulempe at for at komme af Skoene, maatte samtidigt Bukserne trækkes af.

Det var under stærk Overvejelse, om han ikke skulde vises ud af Danse-salen eller i det mindste forbydes at danse. Imidlertid — efter længere Debat — sejrede Fornuften; han fik Lov til at blive og danse; han anede vist næppe, at Sværdet havde hængt ham over Hovedet.“

Af Selskabets Udgifter i 1819 skal følgende nævnes:

Snedker Fabian	275	Rdl.	0	Mk.	0	Sk.
Statsmusikanter Spigel	80	„	0	„	0	„
Brændevin til Arbejdsmanden	0	„	4	„	6	„
Zinglersen for Fuglen	4	„	0	„	0	„
Smedemester Øland Beslag Fugl og Stang...	12	„	0	„	0	„
Trompeter Hansen	0	„	3	„	0	„
Major von Jessen for Materialier	12	„	4	„	0	„
Politiet	6	„	0	„	0	„
Prokurator Braadh	2	„	3	„	0	„
Apoteker Zeise	3	„	4	„	8	„

1858 blev det bestemt, at Skydningen kun skulde vare een Dag.

Selskabet hed til at begynde med „Slagelse borgerlige Fugleskydeselskab“, men ændredes senere til det endnu bestaaende: „Slagelse bestandige Fugleskydningsselskab“. Det er kendte Slagelseborgere, der har staaet i Spidsen for dette Selskab, men her skal blot nævnes de 3 Direktører, der i længst Tidsrum har udført deres Hverv: Fabrikant *Peter Rasmussen* (34 Aar), Købmand *Peter Thomsen* (33 Aar) og Blikkenslager *Fr. Dann* (25 Aar). Nuværende Direktion: Fabrikant *Kolind*, Sagfører *Larsen*, Direktør *Rønnow* og Købmd. *Ulrich*.

I Selskabets Pavillon opbevares de mange Skydeskiver, der med sine forskellige Motiver danner et særligt Afsnit i Byens Historie.

1892 dannedes et nyt Fugleskydningsselskab. Det fik Navnet „Fugle-

skydningsselskabet for Slagelse og Omegn“ og blev dannet paa et mere bredt Grundlag end det bestandige. Det var vel navnlig Garderobetvangen og den specielle Vintvang (Champagne), der gjorde, at Repræsentanter for den brede Del af Borgerskabet indkaldte til Møde den 23. Juli 1892 for at oprette et nyt Fugleskydningsselskab. 20. August var der konstituerende Generalforsamling. De første Aar var der en Del Gnidninger mellem de to Selskaber, men med Aarene er det gaaet over, og der har endog været forhandlet om Sammenslutning. Slagelse kan aabenbart ikke forsyne 2 Selskaber med Medlemmer, men en Sammenslutning kan vist heller ikke opnaas, da det nye ikke vil gaa op i det gamle Selskab, og det vil heller ikke være rigtig, at det omvendte finder Sted. Det var Boghandler *K. Skaarup* og Agent *I. C. Martensen*, der gik i Spidsen for Dannelsen af det nye Selskab, Martensen var gennem mange Aar Formand og er nu et aktivt Æresmedlem i Selskabet. Den nuværende Formand er Landsretssagfører *Lysholm Hansen*.

En udsøgt Fornøjelse var det ogsaa at køre i Kane til Sorø. Herom fortæller ogsaa Læge Magnus:

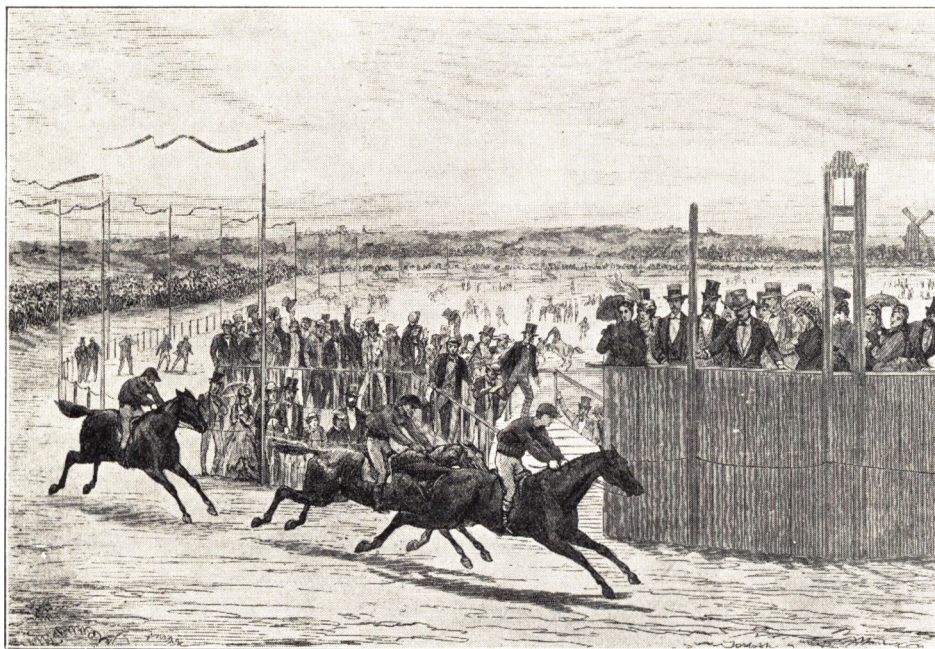
„En af Vinterens fornøjeligste Ture var Kanefarten til Sorø, som fandt Sted, naar Føret tillod det, hvilket næsten hver Vinter var Tilfældet. Et stort Antal Kaner mødte paa Torvet, hvorfra Toget gik rundt gennem Byen og derpaa ud ad Landevejen. I Spidsen kørte Byens Musikkorps paa en stor Slæde. I Sorø gik Turen rundt om Akademiet, derpaa tilbage til „Postgaarden“, der laa lige indenfor Byporten. Efter at have samlet Kræfter ved Bordets Glæder, begyndte Dansen i Kanestøvler og en tilsvarende varm Beklædning, men altid under stormende Munterhed.

Enden paa Turen var et Bal om Aftenen i Klubsalen, rigtignok blussede Damernes Ansigter lidt efter det lange Ophold i den kolde Luft; men Lysten var der, og den overvinder jo slige Bagateller.“

30. November 1829 stiftedes den selskabelige Klub „Den ny Forening“. Denne Forening bestaar endnu, men fører en yderst beskedne Tilværelse.

1832 begynder Væddeløbene, der har Udspring fra „Selskabet for Hesteavlens Fremme i de danske Provindser“, der stiftedes i Marts s. A. Dette Selskabs første Væddeløb fandt Sted ved Odense den 3. og 4. Septbr., og her ved Slagelse afholdt Comitéen for Sjælland det første Væddeløb den 11. Septbr. Det afholdtes paa daværende Gaardmand *Jens Andersens* Mark paa Skovsø Mark, og man vil forstaa, at det har været en stor Begivenhed, naar man hører, at der var 4—5000 Mennesker til Væddeløb, et stort Antal i de Tider, hvor Befordringsmidlerne var saa primitive i Sammenligning med Nutidens. Disse Væddeløb fortsattes op gennem Aarene, dog afbrudt af Krigsaarene. Tidens største Holder af Væddeløbsheste boede her i Byen, det var Brændevinsbrænder *Ole Petersen*, ogsaa kaldet „*Heste Petersen*“. Han mødte

med sine Heste overalt, hvor der var Væddeløb, København, Randers, Augustenborg, Slesvig og Wandsbeck, og han hjemførte store Præmier. Foruden Ole Petersen holdt Prokurator *Rye* og Købmand *Bollhorn* her i Byen ogsaa Væddeløbsheste. Kaptajnløjtnant *Recke*, Valdemarskilde, og en Gaardmand, *Ole Hansen*, fra Lorup mødte ogsaa med Heste til Væddeløbene. Sidstnævnte brugte en stor Dreng som Træner og Jockey, og mærkeligt nok fik han ofte Præmie. Af andre, der enten deltog i Løbene eller mødte som Tilskuere, skal

Fra Væddeløbet 1869.

nævnes Hertugen af Augustenborg, Grev Petersdorff fra Fyn, Grev Reventlow fra Lolland og med ham en Kammerjunker v. Qvalen, der red i Gentlemansløbene. Af kendte Skikkelser var der endvidere den 70-aarige *M. L. Nathansen*, der selv red sin mørkebrune Hoppe, „Augusta“, som var hans hele Kapital. Det var et stort Slag for ham, at Hesten senere ved et Uheld under Træning blev gjort umulig som Væddeløbshest. Af andre Væddeløbsfolk vil mange sikkert kunne erindre Træneren *Silkowitz*, hvis karakteristiske Skikkelse endnu i 1917 kunde ses paa vore Gader. 1833 gjorde en Indsender i Avisen opmærksom paa, at Bønderne skulde være noget mere velklædt, naar de mødte til Væddeløb.

Den nyere Tids Forlystelser er Samtiden jo godt inde i, men som noget

særligt maa dog nævnes de store Fester, som har trukket mange Mennesker til Slagelse, Haandværkerfester (omtales senere) og Forskønnelsesselskabets Fester, hvor gode Idéer er bleven udnyttet saa godt, at de selv med meget store Udgifter har givet store Overskud til Gavn for dette Selskabs Arbejde. Ved den kinesiske Fest (1929) var Udgifterne ca. 52,000 Kr. og de samlede Indtægter knapt 57,000 Kr., saa man kan forstaa, hvilket stort Arrangement, der har gaaet forud for saadan en Fests Afholdelse.

Hertil kommer det gode Borgersind, der altid her i Byen viser sig, naar det gælder et Arbejde for en god Sag. Nævnes maa ogsaa den store H. C. Andersens Fest, der holdtes 1930, hvor 2000 Børn paa privat Initiativ beværtes med Chokolade og bagefter overværede en Underholdning, hvor Foredrag, Sang, Lysbilleder og Tableauer vekslede.

„Sorø Amtstidende“. Efter disse store Sidespring vender jeg igen tilbage til „Sorø Amtstidende“, hvoraf dog Størstedelen af det foregaaende Stof er taget. Samtidig med Byens Udvikling foregaar ogsaa Bladets Udvikling og som Byen, profiterer „Sorø Amtstidende“ ogsaa i høj Grad ved det store Opland, hvor Bladet har det store Flertal af sine Abonnenter. Er Abonnenttallet steget, saa er Formatet dog forholdsvis blevet langt større, og sammenligner man i Dag den lille 4-sidede Avis fra 1815 med den nuværende indtil 32-sidede Avis, kan man daarligt forstaa, at vore Forfædre var saa beskedne i deres Forlangende af Avisstof, tilmed da der den Gang kun fandtes denne ene Avis i Slagelse. En stor Fordel havde den gamle Avis dog, den var upolitisk og kunde saaledes dele Ret og Skel til alle Sider. Skil Bladets 2 første Redaktører ses med Nutidens politiske Brillen, maa man vel regne Dampene for at have været Kommunist og Bastholm for Demokrat, derfra gik Bladet saa over Højrepartiet til at blive det førende Venstreblad, som det nu er og har været i mange Aar og i særlig Grad Landboernes Blad. Bladet har foruden de tidligere nævnte Titler haft følgende: „*Den Vest-Sjællandske Avis*“ eller „*Slagelse Avis*“ (1835—36), „*Den Vest-Sjællandske Avis*“ (til 1845), „*Sorø Amts Tidende*“ eller „*Den Vest-Sjællandske Avis*“ (til 1854), „*Sorø Amtstidende*“ (til $\frac{1}{7}$ 1868) og siden den nuværende Titel. Fra $\frac{1}{4}$ 1837 udkom Bladet 4 Gange egentlig indtil $\frac{1}{4}$ 1868, da det begyndte at udkomme 5 Gange om Ugen (Mandag, Tirsdag, Torsdag, Fredag og Lørdag). Fra $\frac{1}{10}$ 1868 blev det Dagblad, og fra $\frac{1}{10}$ 1895 udkom ogsaa et Søndagsblad, „Søndagslæsning“, hvori der stod mange gode Artikler, men den brødebetyngede Verdenskrig har ogsaa Ophøret af dette Søndagsnummer paa sin Samvittighed.

Da Bastholm frattraadte Redaktionen, blev det atter en Skolemand, Adjunkt *Christopher Petersen Andersen*, der overtog denne, hans Undervisnings-

fag var Historie, Geografi og Tysk. Han var i Familie med P. Magnus gennem sin første Hustru, Cathrine Wolff, og Magnus's første Hustru Frederikke Wolff. Mere end 3 Kvartaler var Andersen dog ikke Indehaver af Redaktørposten, og Magnus maatte nu selv overtage Redaktionen for en længere Tid, end han egentlig havde beregnet, nemlig til sin Død. Dog havde han en stor Medhjælp i Rektor *C. V. Elberling*, indtil denne 1851 forflyttedes til Roskilde, og senere af sin Søn, cand. phil. *C. J. Magnus*, der ogsaa deltog i Arbejdet paa Trykkeriet. En kort Tid var ogsaa den allestedsnærværende Lærer *Carlson* Medarbejder ved Redaktionen. Efter Magnus' Død ($26/2$ 1856) fortsatte hans Enke (død 1891) Udgivelsen bistaaet af sin ovennævnte Stedsøn, der $13/11$ 1858 fik kgl. Bevilling til at drive Bladet i Forbindelse med sin Stedmoder, men senere overtog han Bladet for egen Regning. *C. J. Magnus* solgte Bladet til Artilleriløjtnant, cand. phil. *C. V. Friis* og betingede sig i Salget en aarlig Afgift paa 1200 Kr., som han oppebar til sin Død 1905. *Friis* gav Bladet et efter Tiderne mere moderne Udstyr, men ret længe varede hans Bladvirksomhed ikke, han døde allerede 1871. *Friis'* Enke vilde nu sælge Bladet, og cand. jur. *C. Branner* (Søn af Pastor *Branner*) søgte ved Hjælp af Egnens Højremænd at købe det, men de 8000 Kr., som han manglede, og som blev ham lovet, udeblev — til Held for Venstre, eller som nuværende Red. *Hans Jensen* skriver (i sin Bog „Politiske Personer og Begivenheder“), „at Højre ikke købte det, var lige saa klogt, som at England solgte Helgoland til Prøjsen“. Bladet blev da solgt til cand. polit. *I. H. G. Tauber*, der var Skolekammerat med den afdøde *Ejers* Broder, Kaptajn *Friis* til Flinterupgaard. Med denne dygtige Bladmands og Politikers Overtagelse af Bladet gik det en tryk

Enkefru Magnus.

C. J. Magnus.

Fremtid i Møde. Han havde gennemgaaet en for en Provinsredaktør for den Tid enestaaende alsidig journalistisk Skole, havde været Referent ved „Fædrelandet“, „Dagbladet“, Redaktør af „Fyns Avis“, Medredaktør af „Danevirke“, Redaktør af „Fyns Stiftstidende“ og Redaktionssekretær ved „Berlingske Tidende“. Straks ved Overtagelsen af Bladet, 1/7 1871, tonedes rent Venstreflag, og han begyndte en personlig Agitation i Læsekredsen, som hurtigt gav sig Udslag ved Valgene, allerede 1872 valgtes han i Slagelsekredsen, idet han opgav Horsenskredsen, hvor han var valgt 1869 (national Venstre). Taubers første Medarbejder var Branner, som ogsaa havde hjulpet Friis. 1872 købte Højre „Slagelse-Posten“ af Udgifveren A. Guldbrandsen, og Branner blev nu dette Blads Redaktør.

I. H. G. Tauber.

Tauber og Branner førte en meget skarp Bladpolemik mod hinanden, og Retssager hørte til Dagens Orden, saa mange var der, at det en Dag lykkedes Dommeren at faa 6 Sager forligt, men inden Ugen var omme, var atter 3 Sager paa Trapperne.

Slagelse kunde ikke forsones sig med denne for Borgerne mærkelige idealistiske Mand, der med en vis Stædighed vilde gøre et Venstreblad til det mest betydende her i Byen. Man forstaaer Stemningen, naar man hører, at de Konservative ikke kunde taale at være i Stue sammen med Tauber, naar han om Aftenen kom i Klubben. Nej, de fortrak demonstrativt ind i et andet Værelse.

Ligeledes den Annoncekrig som Omegnens Godsejere og Byens Manufakturhandlere indledede ved at unddrage Bladet deres Annoncer og som førte til, at „Amtstidende“ fik sine Meningsfæller til at oprette „Aktiemanufakturforretningen“, der havde indrettet sig der, hvor Bychs Restauration ligger i Slotsgade.

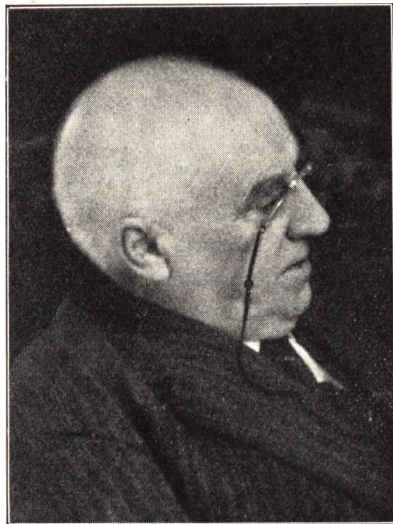
Vel nok for at faa Bladet ind i helt trygge Forhold overdrog Tauber 1/1 1874 Bladet med Trykkeri til et Aktieselskab, bestaaende af Venstremænd i Læsekredsen, for 25,000 Rdl. med den Klausul paa Aktierne, at Stemmeret kun kan faas med Bestyrelsens Samtykke. Aktierne var paa 25 Rdl. Stykket, men det kneb med at faa de sidste Aktier afsat, nu kniber det med at erhverve blot en Aktie. Ligeledes drev Højre en meget hensynsløs Agitation for at faa væltet Tauber som Rigsdagsmand, hvilket ogsaa lykkedes. (S. 241.)

Efter sit Fald i Slagelsekredsen kom Tauber et halvt Aar senere til at

repræsentere Ruds-Vedbykredsen. Under Tauber var Løjtnant *N. O. W. Dahl* Redaktionssekretær (1875—1881), han gled efterhaanden over til Højre og stillede sig oven i Købet Aaret efter sin Fratrædelse som Taubers Modkandidat i Ruds-Vedbykredsen, den Kreds som Tauber repræsenterede til sin Død $24/8$ 1892. (En Mindestøtte af Tauber rejstes paa Bredegade, den er senere flyttet til Ruds-Vedby.)

I vistnok 3 Aar, indtil han i 1876 blev Redaktør af „Østsjællands Folkeblad“, var *Søren Svarre* ansat ved „Amtstidende“, og fra samme Aar begyndte nuværende Redaktør *Jensens* Medarbejder-skab ved Bladet. 1881 tilflyttede Hans Jensen Slagelse som Redaktionssekretær, blev 1887 Medredaktør og $7/4$ 1891 ansvarshavende Redaktør.

Hans Jensen er født $1/10$ 1852 paa Bogensegnen („Sletten“), lærte oprindelig Mølleriet, kom imidlertid paa Skaarup Seminarium og tog Skolelærereksamen i Odense. Allerede nu begyndte Jensen at skrive til fynske Blade. En Ansættelse som Huslærer hos Pastor Rønne i Sønderup førte ham til Vestsjælland, og sikkert har Opholdet hos denne dygtige grundtvigianske Præst (Søn af Pastor C. F. Rønne, der var Formand for Indre Mission) været meget frugtbringende for Hans Jensen. Med en god Forstaaelse af og Hensyntagen til Landboerne har Redaktør Jensen (vel ogsaa i Forbindelse med to gode Forretningsførere, *Svendsen* og *Anderschou*) ført sit Blad frem til den Position, det nu indtager.

Redaktør H. Jensen.

Ogsaa det politiske er Redaktøren inde i som faa, og mange Gange er hans „Ledere“ bleven anført som Udtryk for en Mening, der har Betydning. Egentlig aktiv Del i Politik har H. Jensen aldrig taget, han indtager det Standpunkt, at det ikke er heldigt, at en Redaktør er aktiv Politiker, i hvert Fald i sin egen By, men ved at læse hans Bog „Politiske Personer“ faar man et godt Indtryk af, hvormegent H. Jensen egentlig er inde i Venstres Historie. (Et godt Valgsprog er anført i denne: „Hvis man tvivler, skal man lade være“.) Heller ikke i Byens Styre har han taget aktiv Del, men en Del offentlige Hverv har selvfølgelig ikke kunnet undgaas: Medlem af Skolekommissionen, Meddirektør i „Landbobanken“, Medlem af Repræsentantskabet for „Andelsbanken“, i Bestyrelsen for „Forplejningsstationen“ og „Sønderjysk

Forening“, som sikkert staar hans Hjerter nærmest. Redaktør Hans Jensen er vistnok den ældste virkende Redaktør i Danmark.

Selvfølgelig har dygtige Medarbejdere ogsaa i høj Grad gavnet Bladet, saaledes *Niels Egebjerg*, senere Redaktør ved „Nyborg Avis“, nuværende Landstingsmand *J. V. Christensen*, der ogsaa er Redaktør („Ringsted Folketidende“), nuværende Redaktør af „Møens Folkebl.“, *Funch*, afd. *Albert Rønne*, der har beskæftiget sig en Del med Slagelses Historie, og *Harald Rud*, der netop er ansat som Pressesekretær ved Statsradiofonien. 1/2 1914 ansattes cand. jur. *Waldemar Petersen* som Redaktionssekretær, kun nogle Dage efter bestaaet Embedseksamen, fra 1917 Medredaktør. Petersens Speciale er Politik og Folkeforbundets Arbejde. Den nuværende Redaktionssekretær, *N. C. Nyberg*, ansattes ved Bladet 1908, han er Næstformand i Provins-Journalistforeningen siden 1921. Nyberg er inde i Byens Liv som faa. Endvidere bestaar Redaktionen af *P. L. B. Toftgaard*, Studentereksamen 1918, ansat 1920, *C. A. Palm*, Student 1921, cand. phil. 1922, samme Aar ved Bladet, *Erhardt Larsen* („Tom“), ansat Foraaret 1931, og *Hans Bagge*, der i Efteraaret 1931 begyndte paa det journalistiske Haandværk her.

Da „Amtstidende“ holdt 100 Aars Jubilæum, skrev fhv. Forretningsfører Chr. Svendsen en interessant Artikel om sit Arbejde ved Bladet. Svendsen, for hvem dette Arbejde blev en Livsgerning, ansattes allerede 1857 som Bydreng ved Bladet, der var den Gang 2—300 Numre at dele ud sammen med Karlen. Langt de fleste Abonnenter havde Bladet paa Landet, ligesom nu (1928 opgives Nettooplaget til 3000 i By og 9,500 paa Land). Svendsen var med i den Tid, da Personalet ikke var stort, og det var ikke sjældent, at han baade maatte fungere som Redaktionssekretær, Journalist og Typograf ved samme Nummer. Svendsen efterlod sig ved sin Død (1915) en ret god topografisk Billedsamling, hvorfra flere af denne Bogs Illustrationer er laant.

1896 kom den nuværende Forretningsfører, *H. Anderschou*, til som Faktor, og under hans Ledelse er Firmaet „Sorø Amtstidende“ blevet til en Virksomhed, der hører til Provinsens største. Gang paa Gang har han moderniseret og forbedret, og 1931 anskaffedes den store Rotationspresse, der kan spy 12,000 32-sidede Ekspl. ud i Timen. Det første 32-sidede Blad udkom ^{30/10} 1931. Den nuværende Formand for Bladets Bestyrelse er Direktør *Frands Frandsen*, Havrebjerg.

„Dagbladet“. I over 50 Aar fik „Sorø Amtstidende“ Lov til at være eneste lokale Blad i Slagelse. 1867 begyndte „Slagelse-Posten“ at udgaa med Undertitlen: „Folkelig Nyheds- og Avertissementstidende“. Det var vel nærmest et Venstreblad. Dets Udgiver og Redaktør var *A. Guldbrandsen*, og Bladet blev i dets første Tid trykt i Præstø i Stillings Bogtrykkeri.

Da Branner ikke fik købt „Sorø Amtstidende“, blev det „Slagelse-Posten“, som siden har været det konservative Organ her i Byen. Købesummen var 6000 Rdlr. Mellem „Amtstidende“ og „Posten“ begyndte nu en meget haardhændet Polemik, som affødte de tidligere omtalte næsten utallige Injurieprocesser. Højres Bitterhed mod Tauber var stor, og der udvistes en næsten enestaaende Energi for at holde Kampilden vedlige, særlig ved Valgene gik det haardt til, og man forstod gennem Artikler at paavirke Læserne saaledes, at en Konservativ næsten saa rødt, naar Landboerne kom her til Byen for at afgive deres Venstrestemmer. 1890 solgte Branner Bladet til et nyt Aktieselskab for en ret god Købesum; han flyttede til København, men vedblev at levere udenlandsk Korrespondance til sit gamle Blad. Nu blev *Chr. Jensen*, der 1886 var ansat som Redaktionssekretær, Redaktør. Ogsaa han og Hans Jensen tog særlig i de første Aar manganen Dyst, men senere blev de mere forsonlige og enedes endog i Samarbejde for Byens Tarv.

Chr. Jensen er vel nok den mest forstaaende Redaktør, Bladet har haft, han havde mange Tillidshverv her i Byen og var Medlem af Byraadet fra 1893—02, da han rejste til København for at blive Redaktør af „Samfundet“. 1905 forlod han Journalistiken og blev Kontorchef i „Nationalforeningen til Tuberkulosens Bekæmpelse“; i dette Selskab har han siden 1909 fungeret som Direktør. Efter Jensen blev *Vilh. Hjorth Redaktør*, og senere har mange Redaktører skiftet ved Bladet, den mest kendte af disse er *N. P. Nielsen*, der var Redaktør fra 1913—21. Han er kendt for sin Interesse for Kulturhistorie og Topografi og har leveret mange Bidrag omhandlende disse Emner. Bladets nuværende Redaktør er *A. J. Thiis*, der kom hertil 1931 fra Haderslev, hvor han var Redaktionssekretær ved „Haderslev Amtstidende“. Som Redaktionssekretær fungerer *O. Olsen*, der har været ved Bladet siden 1905. 1916 fik Bladet sit nuværende Navn „Sorø Amts Dagblad“. „Skelskør Avis“ er Aflægger af Bladet.

„Vestsjællands Social-Demokrat“ er det yngste af Byens lokale Blade, men derfor ingenlunde det mindst betydningsfulde, idet Bladet besidder en stor Indflydelse paa Byens Sager, hvilket bl. a. gav sig Udslag i Posthusets Flytning til Banegaardspladsen og den dermed følgende Frilæggelse af St. Mikkel's Kirke.

Skønt København allerede fik sit socialdemokratiske Blad i 1872, gik der 27 Aar, inden Slagelse fik sin Socialdemokrat, og som „Sorø Amtstidende“ begyndte sin Tilværelse med at være Organ for 10 Byer, turde „Sydsjællands Socialdemokrat“ heller ikke nøjes med mindre. Den udstrakte sin Virksomhed til Byerne *Næstved, Haslev, Vordingborg, Stege, Faxe, Storehedinge, Slagelse, Sorø, Skelskør og Korsør*.

I Jylland havde man forlængst faaet lokale Afdelinger af den socialdemokratiske Presse, men her paa Sjælland havde man jo Hovedstadens Socialdemokrat, der sagtens kunde naa Læserne samme Dag, den udkom. Men i 90erne opstod Ønsket om lokale Blade, og 1899 blev dette Ønske opfyldt, ogsaa for Slagelses Vedkommende. Der blev i Løbet af et Par Maaneder i ovennævnte Byer tegnet en Kapital paa 7662 Kr. Her i Byen skulde skaffes 2000 Kr., og navnlig fordi „Arbejdernes Fællesorganisation“ allerede da var en betydende Organisation, lykkedes det paa 14 Dage at skaffe denne Sum.

Saa snart som i December 1898 aabnedes Bladkontoret i Slotsgade 6 med Typograf *Laurits Hansen* som Lokalredaktør. Hovedredaktør var den tidligere Skomager *Josef Hansen*, der sammen med *Oskar Jørgensen* (senere Redaktør af Social-Demokraten i København) ved et Møde i Slagelse havde anbefalet Bladets Start. Dette var til at begynde med ikke af ret stort Format, det var 6-spaltet og naaede først saa sent til Slagelse (fra Næstved, hvor Hovedredaktionen var), at Abonnenterne ikke fik Bladet før henad Kl. 9. Lokalt Stof var der heller ikke meget af, hvilket let kan forstaas, naar der skulde være Plads til 10 Byers Stof! Man forstaar ikke, at Bladet har kunnet klare sig i den Konkurrence, der allerede den Gang bestod, men den faste Organisation, der den Gang som nu er Socialdemokratiets Grundpille, stod bag ved. Det er dog let fatteligt, at Kravet om at faa en egen lokal Avis blev større og større, og man vil forstaa det berettigede i et saadant Krav, naar man hører, at „Vestsjællands Socialdemokrat“ betegnede sig som „bedste Annonceblad for Stege og Omegn“! Dertil kom jo, at der kunde indtræffe Hindringer, navnlig med Hensyn til Transporten (Slagelse—Næstvedbanen har jo aldrig været nogen Ekspres-Rute), og det kunde derfor let ske, at Bladet først blev omdelt næste Formiddag.

I Forventning om eget Blad lykkedes det at bringe Abonnentantallet saa højt op, at Hovedledelsen i København kunde gaa med til, at der fra 2. April 1907 kunde udkomme et Blad her i Slagelse. Kontoret, der allerede i 1902 var flyttet til Løvegade 3, blev i Oktober 1907 flyttet til sit nuværende Stade sammen med Trykkeriet, der indehavedes af *Olaf E. Olsen*. Trykkeriet var før beliggende i Stenstuegade 1. Olsen ejede dette til 1914, da det overgik til Bladet. I nogle Aar var Ringsted (Midtsjællands Socialdemokrat) og Holbæk Amts Socialdemokrat ogsaa inde under Bladets Omraade og blev trykt her. Nu omfatter Bladets Læsekreds Slagelse, Korsør, Skelskør og Sorø samt disse Byers Opland.

Allerede 14. Marts 1902 rejste Laurits Hansen fra Byen, og nu blev den tidligere Pakhusarbejder, Forretningsfører ved „Fyns Socialdemokrat“, *H. P. Hansen*, Redaktør. Med stor Energi tog han straks fat paa at arbejde for Partiets og dermed for Bladets Interesser. Da Hansen 1917 blev Borgmester

og i Forvejen var Rigsdagsmand, overlod han Redaktørstolen til den nuværende Redaktør, *Vilh. Melgaard*, der var ansat ved Bladet 1. Oktober 1911 som Journalist og 1913 som Redaktionssekretær.

Borgmester, Redaktør Vilh. Melgaard.

Af Bladets øvrige Medarbejdere skal nævnes *Jens Nyberg*, afdøde *Axel Schmidt* („Gorki-Schmidt“), hvis strenge Teaterkritiker daværende Skuespillere frygtede, *Rasmus Hansen*, nuværende Redaktionssekretær ved Social-Demokraten i København, *Alex Christiansen*, nuværende Leder af det socialdemokratiske Provinspressebureau, og *Frede Nielsen*, nu Redaktør af Sønderborg Social-Demokrat.

Den nuværende Redaktion bestaar foruden Redaktøren af Redaktionssekretæren, *Johs. Jacobsen*, ansat 1922, *J. Schaltz Andersen*, ansat 1924, og *H. Sørensen*, ansat 1928. Bladets nuværende Forretningsfører er *O. Nielsen*.

„Vestsjællands Social-Demokrat“ udgives af det danske Arbejderparti, d. v. s. Fagforbundene og Socialdemokratiskt Forbund, der ved at tegne Andele har sikret sig Ret til at sende Repræsentanter til Kontrahentmøderne, der afholdes en Gang aarlig.

Lidt Politik.

Da „Socialdemokraten“s og den socialdemokratiske Bevægelses Fremgang hører saa nøje sammen, vil det være paa sin Plads at fortælle lidt om de mange Valg, der har været afholdt her, og om hvis spændende Forløb, der gaar saa svære Frasagn. Andetsteds er omtalt nogle Episoder, men her skal det fremhæves, at Slagelsekredsen tidligere var en af Landets mest interessante Kampkredse, og naar man nedenfor læser de forskellige Stemmetal, vil man nemt forstaa den Ophidselse og Spænding, der har været til Stede ved de fleste Valg. Det gik jo tit paa Næverne løs, og naar de korsøranske Vælgere marcherede til Banegaarden efter Højres Valgsejr med Politimester *Rump* og senere Politimester *Sylow* i Spidsen, var det med Sang og i en Sejrsrus, der intet Hensyn tog til politiske Modstandere. Mødte de en Venstremand, blev han brutalt skubbet til Side, og klagedes der til Politimesteren, svarede han blot: *Mine Folk har Lov at gøre, hvad de vil i Dag!* Ved Valget i 1903, hvor Spændingen var særlig stor, afholdtes der et Møde i Casino. Her deltog nu afdøde Læge *Fraenkel*, der kunde være ret

dristig i sine Udtalelser. Provst *Nielsen*, Vemmelev, der ogsaa deltog i Mødet, tog haardt fat paa *Fraenkel* og *Vilh. Lange*, hvilket bevirkede, at Venstre søgte at trampe *Fraenkel* ned, da han atter tog Ordet. Efter Mødet fo'r en nu afdød kendt Højremand rundt i Gaarden og raabte: Jeg kunde slaa den Præst! Jeg

Valgdag i Slagelse.

kunde slaa den Præst! Men heldigvis fik nogle mere fornuftige Partifæller bragt ham til Ro. Saaledes kan der nævnes mange Optrin.

Her skal nu angives Slagelse-Kredsens Rigsdagsmænd siden Grundlovens Indførelse:

- Valgt $\frac{4}{12}$ 1849 Magister *A. Steen*, Kbhvn., V., 606 St. (Prof. *Hjort*, Sorø, 343 St.)
 - $\frac{4}{8}$ 1852 Adjunkt *I. C. H. Fischer*, Slagelse, V., 496 St. (Prof. *Stein*, København, 253 St.)
 - $\frac{26}{2}$ 1853 Adjunkt *Fischer*.
 - $\frac{1}{12}$ 1854 Proprietær *J. H. T. Hasle*, Løvegaard, V., valgt ved Kaaring til $\frac{14}{6}$ 1858.
 - $\frac{18}{6}$ 1858 Jægermester *Chr. A. Fønnesbech*, Vesterbygaard, K., 640 St. (Journalist *Hansen*, København, 346 St.)
- Fønnesbech var Kredsens Rigsdagsmand til $\frac{20}{9}$ 1872.

Valgt til Rigsraadets Folketing $\frac{5}{3}$ 1864:

Pastor, Dr. phil. *K. F. Viborg* 448 St. (Gdr. *N. Hansen*, Forlev, 266 St.)

Pastor Viborg blev ligeledes valgt $\frac{31}{5}$ 1865 (afgik 1866).

Nu begynder de spændende Valg.

Valgt $\frac{20}{9}$ 1872 Redaktør *Tauber*, V., 1137 St. (Indenrigsminister *Chr. A. Fonnesbech* 1131 St.)

— $\frac{25}{4}$ 1876 Red. *Tauber*, V., 1279 St. (Rektor *Dahl* 1111 St.)

— $\frac{3}{1}$ 1879 Rektor *Dahl*, K., 1326 St. (*Tauber* 1042 St.)

— $\frac{24}{5}$ 1881 Rektor *Dahl*, K., 1335 St. (Gdr. *Niels Larsen*, Ørslev, 1167 St.)

— $\frac{26}{7}$ 1881 Rektor *Dahl*, K., 1379 St. (*Niels Larsen* 1316 St.)

— $\frac{25}{6}$ 1884 Rektor *Dahl*, K., 1371 St. (*Niels Larsen* 1281 St.)

— $\frac{28}{1}$ 1887 Rektor *Dahl*, K., 1469 St. (Højskoleforstander *P. Bojsen*,
Gedved, 1431 St.)

— $\frac{21}{1}$ 1890 Rektor *Dahl*, K., 1546 St. (Provst *Nielsen*, Nysted, 1481 St.)

— $\frac{25}{4}$ 1892 Malerm. *P. Nielsen*, Slagelse, K., 1556 St. (Pastor *Rønne*,
Sønderup, 1532 St.)

— $\frac{9}{4}$ 1895 Grosserer *A. Pesche-Køedt*, Kbhvn., V., 1714 St. (*P. Nielsen*
1505 St.)

— $\frac{5}{4}$ 1898 Gross. *A. Pesche-Køedt* 1898 St. (Kammerherre *Castenskjold*
1294 St.)

Ved næste Valg opstilles ogsaa en Socialdemokrat, og Valgprocenten stiger.

Valgt $\frac{3}{4}$ 1901 Redaktør *A. Bing*, Kbhvn., V., 1314 St. (*Vilh. Lange* 1302 St.,
Pakmester *Pedersen*, Varde, S., 1067 St.)

— $\frac{16}{6}$ 1903 *Vilh. Lange*, K., 1428 St. (*A. Bing* 1422 St., *Pedersen* 1061 St.)

— $\frac{29}{5}$ 1906 *Vilh. Lange* 1652 St. (Red. *H. P. Hansen*, S., 1512 St., *M.*
Dessau, Kbhvn., V., 1219 St.)

— $\frac{25}{5}$ 1909 *Vilh. Lange* 2218 St. (*H. P. Hansen* 1980 St.)

— $\frac{20}{5}$ 1910 Ingeniør *Holger Neergaard*, K., 2328 St. (*H. P. Hansen*
2211 St.)

— $\frac{20}{5}$ 1913 *H. P. Hansen*, S., 2339 St. (*Neergaard* 1437 St., Pastor *Olsen*,
V., 1226 St.)

(Ved dette Valg var Valgprocenten den største i Kredsens Historie, nemlig 92 pCt.).

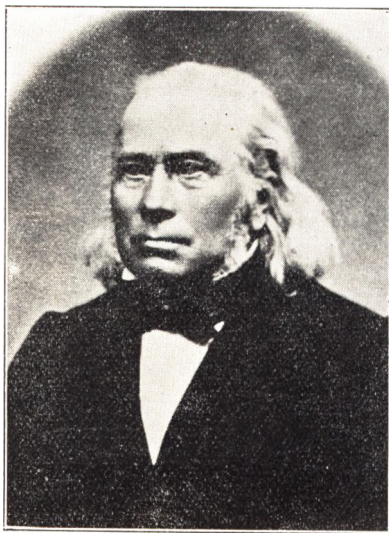
Herefter er *H. P. Hansen* stadig bleven valgt med stigende Stemmeftalt.

„Vestsjællands Folkeblad“, der er Organ for det radikale Parti, begyndte at udkomme 1. Jan. 1909. Det blev trykt i Kalundborg indtil 1. April 1912, da Næstved blev Trykkerstedet. Samtidig forandredes Navnet til „Vestsjællands Venstreblad“. 1919 blev der søgt

Samarbejde med det betydelige „Venstres Folkeblad“, og fra Midten af 1919 er Bladet udkommet som en Afdeling af dette Blad under sit første Navn: „Vestsjællands Folkeblad“. Bladets første Redaktør var *Hildebrandt*, og den nuværende Redaktør er *J. P. Andersen*, der har været ansat her siden 1921. Andersen kom hertil fra Maribo, hvor han fra 1914 var Lokalredaktør af Maribo Amts Avis, og han har i sine unge Dage været en ivrig Globetrotter, idet han har gennemvandret Størstedelen af Europa til Fods. Bladet ejes af et Andelsselskab.

Kendte Slagseanere.

Slagelse har egentlig aldrig huset særlige Berømt-heder, i hvert Fald ikke medens de var paa Berømmelsens Tinde, men mange dygtige og gode Mænd er udgaaet fra Slagelse eller har boet her for et Stykke Tid. De mest kendte er allerede nævnt, men

H. H. Schou.

der er flere, der fortjener at nævnes i en Bog, der omhandler Slagelse. En Familie, der i det 19de Aarhundrede har spillet en stor Rolle i Byens Liv, er *Familien Schou*, der for den nuværende Generation kun har Tilknytning til det saakaldte „Slot“ og Antvorskov Teglværk. Af denne Familie er *Hans Henrik Schou* den, der har præget Byen mest. Han forstod gennem sin udstrakte Handelsvirksomhed at skabe Respekt om sit Navn, og han havde i en Evne til at tjene Penge og i en Forstand til at anbringe disse paa de rigtige Steder to Egenskaber, som han særlig forstod at udnytte. Lige til sin Død var han i stadig Virketrang, og i sit saakaldte Otium startede han „Antvorskov Teglværk“. Da H. H. Schou kom her til Byen, var han kun $\frac{1}{2}$ Aar, hans Fader, *Hans Abelin Schou*, var Møller og flyttede hertil fra Præstø for

at overtage Bjergbygades Mølle. Han var en meget driftig Mand, der ogsaa gav sig af med Byggevirksomhed, og han har bygget „Brænderigaarden“ og den kendte Ejendom paa Hjørnet af Nytorv og Nygade (1811). Statsbankerotten bevirkede som tidligere meddelt, at H. A. Schou tabte næsten alt, hvad han ejede, og da Sønnen 6. Oktbr. 1826 begyndte Købmandsforretning i den sidstnævnte Ejendom, var det „uden Penge“, meddeler han i sine Erindringer. Naa, han havde dog 400 Rdlr., som han kunde udbetale paa et Læs Købmandsvarer til mellem 2 og 3000 Rdlr., og Huslejen har vel heller ikke været

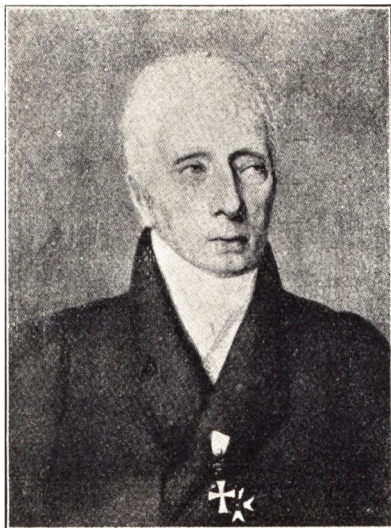
saa særlig stor, men han forstod altsaa at anvende disse Muligheder. Efterhaanden lagde han særlig Vægt paa Kornhandel, og han var indenfor en vis Periode den største Købmand i denne Branche her paa Sjælland. Med stor Indsigt byggede han store Magasiner i Slagelse (blandt andre nuværende „Alliance“) Bisserup, Mullerup og Vellerup (i Horns Herred ved Indløbet til Holbæk Fjord); ved at anlægge Magasiner paa disse Steder har han kunnet beherske hele Kornhandelen paa Sjælland. Der siges ogsaa, at Schou holdt egen ridende Stafet, som overbragte ham Efterretninger

Hjørnet af Nytorv og Nygade. Tilhøjre H. H. Schous Ejendom.

fra Børsen i Hamborg. Hans Stilling som Byens første Matador medførte hans Deltagelse i Byens Styre, han var Formand for Borgerrepræsentationen fra 1838—1858; 1842—46 var han Stænderdeputeret ved Forsamlingerne i Roskilde, og fra 1854—58 var han Landstingsmand. For sine Fortjenester udnævntes Schou 1. Jan. 1856 til kgl. Agent. Samme Aar købte han 10 Tdr. Land af det gamle Antvorskovs Jorder og opførte her den Ejendom, som nu populært kaldes „Slottet“. Han opdagede snart, at disse Jorder var meget lerholdige og anlagde derfor det endnu bestaaende Teglværk, som hans Søn, Oberstløjtnant *Th. Schou* dog senere udvidede. 17. Marts 1870 døde H. H. Schou paa sin 73-aarige Fødselsdag. Oberstløjtnanten foretog de store Udgravninger, som bragte Ruindele af Antvorskov Slot for Dagens Lys. En anden Søn, *Hans Jacob Schou*, havde overtaget Købmandsforretningen paa Nytorv, inden Faderen døde, og en tredje Søn, *Philip Schou*, var i 1863 bleven

tildelt Forretningen i Bisserup. P. Schou blev senere Direktør for „Alumina“ og „Kgl. Porcellænsfabrik“ og har bestridt en Mængde samfundsnyttige Hverv indenfor forskellige Virksomheder. Af H. H. Schou's Sønesønner skal nævnes Professor, Matematiker *Erik Schou*, Godsejer E. V. Schou, Palsgaard, *H. H. Schou*, fhv. Direktør for Aktieselskabet „Atlas“, København, og en meget kendt Numismatiker og *H. H. Schou*, Direktør for Knabstrup Teglværk. En Søn af sidstnævnte er den kendte Nervalæge, Overlæge ved „Filadelfia“ i Dianalund, *H. I. Schou*. Agent H. H. Schou havde en Brodersøn, *Ludvig Abelin Schou*, der var en meget lovende Kunstmaler. Han døde imidlertid allerede 1867, kun 29 Aar gl., af Kolera i Florents.

Constantin Brun.

Vi gaar nu videre i Beskrivelsen af kendte Slagelseanere og andre kendte, der har haft Tilknytning til Slagelse. I Forbindelse med Antvorskov maa nævnes en anden Handelsfyrste, hvis Handelsforetagender dog var af større Dimensioner, nemlig *Constantin Brun*. Han købte 1799 Godserne „Antvorskov“ og „Falkenstein“ for 492,833 Rdlr., og paa disse Gaarde havde han blandt sine Folk 3 Schweitzerfamilier, der tilvirkede Schweitzeroste, som han med stor Fordel eksporterede til Udlandet; men foruden drev han megen anden Handel. Han var gift med den noget forskruede Forfatterinde *Frederikke Brun*, der var en fulstændig Modsætning til sin Mand, men i Kraft af dennes Penge og med sin Svaghed for aandelige Storheder forstod at gøre Hjemmet til et Samlingssted for Datidens Kunstnere, noget der nok smigrede

Constantin Bruns Forfængelighed. Brun anlagde den nutidige Slotsallé. 1806 solgte han ovennævnte Godser, der forinden var delt i 4 Dele (Charlottendal, Augustendal, Idagaard og Hovedparcellen Antvorskov).

Vi gaar nu videre: *Rasmus Franckenau* var Læge ved det gamle Kloster fra 1810 til han døde i 1814. Ud gav fra 1805—09 „Sundheds- og Morskabs-tidende“, har oversat en Del Syngespil samt skrevet og oversat flere Viser og Sange („Fryd dig ved Livet“), der var i stor Yndest hos Samtiden. Ved hans Grav dvælede H. C. Andersen tit, medens han gik i Skole, og her drømte han sig ind i den Digterverden, som senere skulde blive til Virkelighed for ham.

Christopher Will. Zeise, der senere blev en berømt Kemiker, var en Søn af Apoteker Zeise. Han opholdt sig her i Byen, indtil han 17 Aar gammel, 1806,

kom i Huset hos H. C. Ørsted, der vejledede ham og opmuntrede ham i hans Studier. Han udnævntes 1825 til Professor og har udført en Række fortjenstfulde Arbejder indenfor Kemien, Arbejder der endnu benyttes som Grundlag for kemiske Studier.

Benedicte Arnesen-Kall, Forfatterinde, f. i Slagelse 13. Novbr. 1813, Datter af Rektor Arnesen. Foruden at have skrevet Bøger har hun leveret den første fuldstændige Oversættelse af Molières Komedier. En af de første Forkæmpere for Kvindesagen. Død 26. Septbr. 1895.

Carl Wilhelm Elberling, f. i København 17. Septbr. 1800. Overlærer i Slagelse 1830, Rektor 1838 og i Roskilde 1851—63. E. var en dygtig Filolog og har udgivet flere Værker af klassiske Forfattere. Død 10. Nov. 1870.

Carl Elberling, f. i Slagelse 16. April 1834. Søn af ovennævnte, kendt Biblioteksmand og Bogelsker, kendt for sine „Breve fra en Bogelsker“ og for sine Smaaskrifter om Oehenschläger. Død 15. Juni 1925.

Emil Elberling, f. i Slagelse 17. Juli 1835, Broder til ovennævnte. Journalist og Forfatter. Har leveret en Mængde Bidrag til forskellige Tidsskrifter og har været Medarbejder ved flere Leksikaer. Var 1880—1912 Rigsdagen en dygtig Bibliotekar. Død 6. Januar 1927.

H. E. F. Justesen, f. i Slagelse 27. Septbr. 1845. Søn af Prokurator P. T. Justesen, Jurist og senere Redaktør af „Ringkøbing Amts Folkeblad“, men han er navnlig kendt for sine fortrinlige Jægerbøger, hvoraf skal nævnes „Fra det gamle Revier“. Død 14. Septbr. 1916 i Nykøbing F.

Niels Slange, f. i Slagelse 26. Juli 1656. Søn af Provst, senere Biskop Peder Willadsen. Historiker. Hans Hovedværk er „Kristian IV's Historie“. Adlet 1731. Død 21. Juli 1737 i København.

Carl Milton Jensen, f. i Slagelse 16. Juni 1855. Søn af Malerm. C. V. Jensen. Kendt Maler. Fik 1892 den Sødringske Opmuntringspræmie for „Solskinsdag i Udspringstiden“. Har udført en Række Tegninger til Galschøtt's „Danmark“.

Ella Ungermann, f. i Slagelse 17. Febr. 1891. Datter af Bagermester F. V. Christoffersen. Skuespillerinde. Debuterede 28. April 1909 paa „Den frie Scene“ i Oddfellowpalæet. 1911—14 paa Det nye Teater. Fra 1914 paa Det kongelige Teater og har begge Steder udført betydelige Roller. Død 22. September 1921.

Carl Wulff, f. i Slagelse 7. Maj 1840. Søn af Købmand Aron W. Skue-

Niels Slange.

spiller. Debut. 1858 paa Alhambrateatret, rejste i Provinserne, kom til Casino, derfra til Det kgl. Teater. 1869 tilbage til Casino, hvor han hurtig kom i stor Yndest som en glimrende Farcør. Kom senere til Folketeatret og Dagmarteatret. Han var Københavnernes erklærede Yndlingskuespiller. Døde allerede 18. Septbr. 1888 af Brystsyge.

C. N. Rosenkilde.

Christen Niemann Rosenkilde er som meddelt Side 100 født i Slagelse. Før han blev den berømte kongelige Skuespiller, han var, havde han først været Huslærer, Kordegn ved Vor Frue Kirke i Aarhus, Kantor ved Domkirken og senere Overlærer ved Fattigskolerne ogsaa i Aarhus. Ved sin Deltagelse i Privatkomedie var man bleven klar over hans betydelige sceniske Evner, og ved Prins Kristians (VIII) Indflydelse fik han Engagement paa Det kgl. Teater. Han var en ægte Thalias Søn, og han skabte ved sin Ærlighed i Kunsten en lang Række gode Figurer. Han har ogsaa skrevet en Del. Mest kendt er hans „Efterladte Skrifter“, hvori han morsomt og med meget Lune fortæller om sit Liv. Død 12. Novbr. 1861.

Andrea Krætzmer, f. i Slagelse 15. Marts 1811. Danserinde. Allerede som 18-aarig udnævnt til Solodanserind. Hun var en meget dygtig Danserinde, der hurtigt blev betroet store Opgaver, men hun led en ulykkelig Skæbne. 1831 beskyldte Teaterchefen, Grev Holstein, hende for Insubordination, og hun blev indsat i Blaataarns Fangehul. Hun blev Teatrets sidste Blaataarnsfange og maatte sidde der en hel Maaned. Kom atter tilbage til Teatret, men et Sammenstød med den heftige Bournonville førte 1834 til hendes Afsked. Død 25. Januar 1889.

Hj. Ditlevsen, f. i Slagelse 29. April 1864. Søn af Læge Ditlevsen, der praktiserede fra 1862—73. Forsøgte sig i sine unge Aar som Skuespiller, men genoptog senere sine zoologiske Studier, som han havde paabegyndt, inden han gav sig til at spille Komædie. Hans specielle Omraade er Ormene, og paa dette Felt har han foretaget Undersøgelser, der har givet smukke Resultater og derved beriget Videnskaben. Har deltaget i flere arktiske Ekspeditioner. Er nu Viceinspektør ved Zoologisk Museum.

Sophus M. Jørgensen, f. i Slagelse 4. Juli 1837. Kemiker. Søn af Skrædermester Jens Jørgensen. Overtog 1867 Ledelsen af Polyteknisk Læreanstalts

kemiske Laboratorium, 1887 Professor ved Universitetet. Jørgensen var en af vore betydeligste Kemikere og nævnes i Dygtighed sammen med den mere kendte Kemiker, Prof. Julius Thomsen. Død 1. April 1914.

Herman Magnus, f. i Slagelse 2. April 1824. Læge. Søn af Bogtrykker P. Magnus. Stifter af Distriktslægeforeningen og dens Formand til 1906. Har udgivet „Haandbog for Distriktslæger“ og „Haandbog for Læger“. Gik trods sin høje Alder i Spidsen for Genforeningstoget 1920 og skrev samme Aar sine Erindringer, hvoraf denne Bog har flere Afsnit. Død 17. Decbr. 1920.

Emanuel Fraenkel, f. i Slagelse 15. Februar 1849. Læge. Søn af Musiklærer Fraenkel. Interesserede sig meget for de sociale Følger af Homoseksualisme og Kønssygdomme og har udgivet flere Skrifter herom. I mange Aar Medlem af Slagelse Byraad. Død 21. Aug. 1918.

Arnold Fraenkel, f. i Slagelse 16. Septbr. 1851. Broder til ovennævnte. Politiker. Opholdt sig som udsendt Vicekonsul i Buenos Aires fra 1897—1903. 1906 Folketingsmand (Horsens) og er nu Folketingsmand for København-Frederiksberg østre Storkreds (siden 1920). Er Forfatter til flere økonomiske Smaaskrifter.

E. Fraenkel.

flere udenlandske videnskabelige Institutioner. Har udgivet flere matematiske Afhandlinger paa Dansk, Tysk, Fransk og Svensk. Er Chef for Geodætisk Institut.

H. Magnus.

Carl V. Petersen, f. i Slagelse 3. Septbr. 1868. Kunsthistoriker. Søn af Købmand Julius P. Petersen. 1923 Direktør for Hirschsprungs Museum. Har skrevet flere Afhandlinger om Kunst og er en kendt Kunstkritiker.

Niels Erik Nørlund, f. i Slagelse 16. Oktober 1885. Matematiker. Søn af Apoteker Nørlund. 1908 Universitetets Guldmedaille for en matematisk Afhandling og 1909 for en astronomisk Afhandling. 1912 Professor i Matematik ved Universitetet i Lund og 1922 ved Universitetet i København. 1924 Direktør for Gradmaalingen. Foruden at være Formand for Videnskabernes Selskab og Rask-Ørsted Fondet er Nørlund Medlem af

Poul Nørlund, f. i Slagelse 4. Novbr. 1888. Kulturhistoriker. Broder til ovennævnte. 1912 Magisterkonferents i Historie, samme Aar knyttet til Nationalmusæet, Dr. phil. 1920. Har ledet arkæologiske Ekspeditioner til Grønland 1921 og 1926, et Foretagende, der interesserer Nørlund meget og endnu ikke er afsluttet. Har bl. a. udgivet Hans Mogensens Oversættelse fra 1574 af Philippe de Commines Memoirer.

Gunnar Knudsen, f. i Landsgrav 23. Marts 1886. Søn af Planteskoleejer Hans Knudsen og Hustru, Hanne Knudsen, der har udgivet flere Bøger angaaende Frugtkonservering. Gunnar Knudsen, der blev cand. mag. 1913, er gennem sin Interesse for Topografi og Hjemstavnskultur kommen mere ind paa det filologiske Omraade. Er Redaktør og Medudgiver af „Danske Studier“, Medredaktør af „Fortid og Nutid“ og fra 1921 Redaktør af Traps Danmark. Har fra 1917 ledet Stednavnekontoret, hvor der gøres et interessant Arbejde for at udforske Oprindelsen til vore Stednavne. Er Bestyrelsesmedlem i Universitetsjubilæets danske Samfund, i „Danske Folkeminder“ (Kasserer) og i Historisk Samfund for Sorø Amt. Desuden Æresmedlem af English Place-Navne Society.

Har skrevet en Mængde topografiske Artikler, særlig om Slagelse By og dens Omegn, og Afhandlinger om Sprog og har udgivet de gammeldanske Haandskrifter „Sydrak“ og „Mariager Legende Haandskrift“.

F. E. Hundrup, f. i Slagelse 22. Decbr. 1808. Personalhistoriker. Søn af Distriktskirurg A. Hundrup. 1844—66 Overlærer ved Roskilde Cathedral-skole, 1854—79 Bibliotekar ved Sjællands Stiftsbibliotek, denne Stilling førte ham ind paa Genealogiens Omraade, hvor han drev meget flittige Studier, som resulterede i en Mængde personalhistoriske Afhandlinger, særlig om forskellige lærde Skolers Lærere og Elever. Har ogsaa beskrevet Lærerstanden og Disciplene ved Slagelse lærde Skole. Død 12. Aug. 1879.

Nicolai Femmer, f. i Slagelse 1. Decbr. 1818. Skolemand. Søn af Gdr. Nicolai Femmer. Begyndte at studere til Læge, men opgav dette for at gaa Undervisningsvejen. Var en dygtig Regnelærer og udgav den kendte Regnebog, der kom i 12 Oplag. Stiftede det Femmerske Kvindeseminarium. Død 20. Aug. 1888.

I. C. H. Fischer, f. i Slagelse 3. Decbr. 1814. Politiker. Søn af Købmand J. P. Fischer. 1844 Adjunkt ved Latinskolen. 1852 valgtes F. til Folketinget her i Slagelse, stillede sig ikke igen, men valgtes 1855 i Sæby, hvor han faldt 1866. Samme Aar udnævntes han til kongevalgt Landstingsmand, og 1875 indtraadte F. som Kultusminister i Estrups Ministerium, hvilket vakte nogen Forbavselse, da han var Fritænker. 1880 maatte han udtræde af Ministeriet, hvorefter han udnævntes til Direktør for Frederiks Hospital. Død i København 10. Septbr. 1885.

Jens Chr. Johansen, f. i Slagelse 20. Septbr. 1868. Kulturingeniør. Dansk Generalkonsul i Reval fra 1918. Søn af Landinspektør, Kæmner Wulff Johansen. Har arbejdet som Kulturingeniør i Rusland og Estland og der udført betydelige Grundforbedringsarbejder. En Broder til ham (*P. T. Johansen*, f. 4. Febr. 1860, død 9. Maj 1912) var en meget dygtig Forstmand, der udførte store Arbejder for Hedeselskabet.

Poul Løwenørn, f. paa Antvorskov 11. Aug. 1751. Søn af Amtmand Løwenørn. Søofficer, Grundlægger af det kgl. danske Søkortarkiv og konstruerede det første danske Spejl- og Blinkfyrtårn (paa Christiansø). Ledede 1786 et mislykket Forsøg paa fra Danmarksstrædet at trænge ind til Grønlands Østkyst; senere har man indset, at dette Foretagende var umuligt at gennemføre. Død 16. Marts 1826.

Lars Chr. Nielsen, f. i Holmstrup ved Slagelse 30. Septbr. 1849. Opfinder. Søn af Husmand, Skræder Niels Larsen. Udlært Maskinsmed. Gennem Flid og Nøjsomhed blev han i Stand til at tilegne sig gode teoretiske Kundskaber, og 25 Aar gl. blev han Konstruktør ved Maglekilde Maskinfabrik i Roskilde. Her opfandt han den i 1878 patenterede kontinuerlig virkende Centrifuge, som fandt saa vid Udbredelse. Har for Pasteuriseringsapparater faaet Guldmedaille ved en international Konkurrence i Rusland. Død 26. Decbr. 1929.

Christian J. Rasmussen, f. i Slagelse 28. Juni 1845. Komponist. Hans mest kendte Komposition er „Socialisternes March“, som oprindeligt skal være komponeret til en Lejlighedssang over en af Weyses Romancer. Død 6. Oktober 1908.

Max Christiansen, f. 30. Septbr. 1889 i Slagelse. Amtslæge i Ribe. Søn af Buntmager L. F. Christiansen. Er en meget dygtig Læge og har skrevet mange faglige Artikler i den medicinske Fagpresse.

William Hansen, f. 1. Juli 1878 i Slagelse. Søn af Hestehandler, Slagtermester P. Hansen. Medstifter af A/S Johannessens Fabrikker og raadgivende Direktør i samme 1916—20. Medstifter af Københavns Redningskorps. Driver nu en stor Eksportforretning under Firmanavn William Hansens Eksportforretning.

Hans Ebberup, f. i Lille Ebberup 13. Marts 1875, men kom allerede til Slagelse 3 Uger gammel. Ebberup, der 1897—1907 var Højskolelærer og Journalist, er nu Tandlæge, men er navnlig kendt for sine smaa Digtsamlinger og gennem sine Digte i Landets Blade. Har i sin Digtsamling „Aand og Jord“ skrevet et Digt („Min Barndoms By“) om Slagelse. Fra dette Digt citeres følgende Vers:

Og langvejs ses Sct. Mikkels gamle Kirke
i Landet ud, hvor Hellig Anders fo'r,
og Ry af Fortids — som af Nutids Virke
fik Byen, hvor Hans Tavsens satte Spor.

Medens disse alle er født i Slagelse, har der foruden tidligere nævnte ogsaa været mange Tilflyttere, som ved deres Færd har hævet sig over det almindelige. Nogle har kun været her i kort Tid for derefter at komme under større Forhold, men det kan nemt blive altfor vidtløftigt at komme altfor langt ind paa dette Omraade. Nogle skal dog nævnes. Der er den kendte Pianofabrikant *C. C. Hornung* (1. Juli 1801—11. Jan. 1873), der 1836 fra Skelskør flyttede sin Snedkervirksomhed hertil, hvor han slog ind paa Piano-fortefabrikationen. Det var Købmand *H. H. Schou*, der hjalp ham med et rentefrit Laan, saa han kunde komme i Gang. Han var den første, der konstruerede oprejste Klaverer, og det første af den Art er saaledes fabrikeret her i Slagelse. 1842 flyttede Hornung til København og grundlagde den Virksomhed, der endnu eksisterer som Firmaet *Hornung & Møller*.

Den kendte Politiker, Bondevennen *Jens Andersen Hansen* har ogsaa boet her i Byen. Han var født i Odense 7. Jan. 1806, kom som Barn til Rudkøbing, hvor han 27. Decbr. 1835 erhvervede Borgerskab som Skomagermester, men han havde allerede inden dette Tidspunkt beskæftiget sig med mange aandelige Sysler. Han udgav forskellige Skrifter. I Maj 1838 rejste han til Slagelse, hvor han trods megen Chikane, skabt af Brødnid og Laugs-aand, ogsaa fik Borgerskab som Skomagermester. Her i Byen fortsatte han sine Skrivelser om forskellige af Tidens Spørgsmaal i flere Tidsskrifter, saaledes skrev han i „Bidrag til Tids-Historien“ Artiklen: „Hvad have Købstædernes Haandværkere vundet ved Stændernes Forhandlinger om Haandværksdriften paa Landet?“, i „Nordisk Kirke-Tidende“ Artiklerne: „Dr. Kalkar og Sognebaandet“ og „Er Pastor Grundtvig en Pave?“ og fl. a. Medens han var her, forsøgte han at blive Skolelærer og søgte i den Anledning sit Bysbarn *A. S. Ørsted*s Bistand. Han gjorde dog intet for *J. A. Hansen*, som ikke fik den ønskede Tilladelse til som Privatist at underkaste sig Eksamen ved et Skolelærer-Seminarium. 1841 i August rejste han herfra til Fredericia sammen med den kendte Lægprædikant og Gaardejer *Rasmus Ottesen*. Her var han dog kun til 1. April 1842, da han flyttede til København, og nu gik han helt op i det politiske Liv, som det dog ikke er Pladsen her at omtale.

Nævnes maa ogsaa Forfatterinden *Rose Bruhn*, der i sit Ægteskab med Redaktør *Hans Jensen* flere Aar opholdt sig her i Byen. Hun har i „Landsby Originaler“ givet morsomme Skildringer her fra Egnen. Hendes mest kendte Bog er „*Anne Lykke*“.

Leck Fischer, f. i København 26. Marts 1904. Kom til Slagelse i 9 Aars Alderen og udgav her i 1923 sin første Bog, en Digtsamling med Titlen: „Ved Dagens Vej“. Senere kom „De Halve“ (1927), „Tedora“, hans endnu bedste Bog, Trilogien „Leif den Lykkelige“, Skuespillet „Krøbling“, „Karrégade 23“, „Abehuset“ og i Aar „Et Barn fra Gaden“. For den sidste har *Leck Fischer*

faaet tildelt H. C. Andersen Medaillen. Medens hans Romaner er lidt dystre i Tonen, har Leck Fischer skrevet et større Antal Noveller, der er betydeligt lettere i Anslaget.

Foreninger.

Da mange af Byens fremtrædende Mænd har deltaget i Foreningenslivet, skal nu nævnes de betydende Foreninger i Slagelse.

„*Slagelse Haandværker- og Industriforening*“ er stiftet 14. April 1855 som „Foreningen til at fremme Haandværk og Industri i Slagelse“, efter at der 31. Marts havde været holdt et offentligt Møde, hvor man drøftede Dan- nelsen af en saadan Forening. Den første Formand var Lærer *Carlsen*. Me- dens Foreningen fra første Begyndelse forstod at vinde stor Interesse, køn- nedes denne dog ret hurtig, og det ser næsten ud til, at man har taget for voldsomt fat til at begynde med. I hvert Fald gik Medlems- antallet efter de første Par Aars Forløb stærkt til- bage og først med den energiske Rektor *Schow*, som var Foreningens anden Formand, kom der atter en Opgangsperiode. *Schow* fungerede fra 1862—66, til Sygdom bevirkede hans Fratræden (død 23. Aug. 1866). Nu blev den virksomme Købmand *V. Lauritzen* Formand. *Lauritzen* var Formand for Kommunalbestyrelsen, i Direktionen for Sparekassen og havde i sine Arbejdsaar mange andre Hverv. Han blev senere Toldforvalter. *Lau- ritzen* var dog kun Formand til 1870, da han ned- lagde sit Mandat (død 1886). Herefter skifter det tit med Formænd; af de mest kendte skal nævnes Malermester *P. Nielsen* (Folketings- mand) og Tapetserer *Th. Becker* samt Fabrikant

R. P. F. Rasmussen.

R. P. F. Rasmussen, der var Formand i en kort Periode i 1874 og 3. De- cember 1880 igen blev Formand og fungerede som saadan til 30. April 1909. *Rasmussen*, der er den Formand, der har fungeret længst, var født 22. Oktbr. 1836 som Søn af Jernstøber *H. Rasmussen*. Blev Medindehaver af Fa- derens Forretning som han 1892 helt overtog. Af de mange Hverv, han besad, skal nævnes: Bestyrelsesmedlem af Banken for Slagelse og Omegn fra 1905, i Tilsynsraadet for Sparekassen for Slagelse og Omegn fra 1877, i Bestyrelsen for Haandværkerforeningen 1868—1918, Byraadsmedlem 1888—94, Formand for Vare- og Industrilotteriet fra 1914. Da R. 1918 trak sig tilbage fra Be- styrelsen, blev han udnævnt til Æresmedlem. R. døde 1931.

Foreningens første Æresmedlem (udnævnt 18. Maj 1878) var Sølvvare-

fabrikant *Vilhelm Christesen*, der var Medlem af den første Bestyrelse, indtil han allerede 1858 forlod Slagelse for at nedsætte sig i København. Han havde lært som Guldsmed i Slagelse og etablerede sig her 1846. C. er den første, der her i Landet har optaget fabrikmæssig Tilvirkning af Guld- og Sølvvarer, særlig Skeer og Smykker. Han var Teknisk Skole en god Mand ved i en længere Aarrække at betænke den med Pengebidrag. Død 29. Decbr. 1899. I sit Testamente havde han oprettet et Legat paa 2000 Kr. til Teknisk Skole.

V. Christesen.

Efter Fabrikant Rasmussen blev Fabrikant, Folketingsmand V. *Lange* Formand til 27. Marts 1917. Lange var født i Svendborg 22. Januar 1849 og nedsatte sig 1873 i Slagelse under meget beskedne Forhold, hans Grundkapital var 8 Rdlr. Han erhvervede Borgerskab som Tobaksspinder og lejede en Butik i Urmager Nørlunds Ejendom paa Nytorv (Matr. Nr. 267). Her var en lille Lejlighed og et mindre Baghus til Fabrik. Den første Medhjælp var 2 Dreng, der kom og hjalp Lange, naar Butikken var lukket Kl. 10, og med

disse arbejdedes der saa til Klokken var 1 eller til 2. Da der var gaet et Aars Tid, kunde der engageres 1 Svend og endnu 1 Dreng, og 1880 købte Lange Roys (tidligere Schiangs) Tobaksfabrik, der laa, hvor nu Langes Tobaksfabrikker ligger. Udvidelser paa Udvidelser blev foretaget; 1903 byggedes en ny Fabriksbygning, atter Udvidelse, og under Sønnen *Sigfred Langes* Ledelse fortsattes Fremgangen, saaledes at Fabrikken i Dag beskæftiger 250 Mand. Vilh. Lange har været en meget flittig Mand, thi foruden den store Virksomhed kunde han overkomme mange offentlige og private Hverv. 1878 blev han Medlem af Ligningskommissionen, 1891 af Byraadet, 1903 Folketingsmand, 1910—15 Landstingsmand. Død 18. Juni 1917.

Paa Generalforsamlingen 27. Marts 1917 nedlange Lange sit Hverv som Formand paa Grund af Sygdom. Lange, der saaledes havde været Formand i 11 Aar og været Bestyrelsesmedlem siden 1885, blev enstemmigt udnævnt til Æresmedlem. Han skænkede Foreningen et Legat paa 10,000 Kr., hvis Renter dog først senere kommer Foreningen tilgode.

V. Lange.

Nu valgtes Næstformanden, Sadelmagermester *Emil Schmidt*, til Formand. Hr. Schmidt blev indvalgt i Bestyrelsen 25. Marts 1904, han har navnlig som Form. udført et stort og interesseret Arbejde for Foreningen og udnævntes ved Foreningens 75-aarige Jubilæum til Ridder af Dannebrog. Paa Generalforsamlingen 17. Marts 1932 ønskede han absolut ikke Genvalg, og ved et efter Generalforsamlingen afholdt Bestyrelsesmøde valgtes Næstformanden, Direktør, Ingeniør *Ejnar Bentzen*, til Formand for Foreningen. Bentzen har været i Bestyrelsen siden 24. Marts 1922.

Der har siddet mange betydelige Mænd i Haandværkerforeningens Bestyrelse, her skal nævnes enkelte som Snedkermester Ludvig Christensen, Garvermester H. Hachenberger, Skomagermester Carl Olsen, Skomagermester V. Bentzen, Murermester E. Larsen, Planteskoleejer Chr. Kongssted og Kobbersmed Jul. Micheelsen.

Foreningen havde 1877 købt Klubgaarden paa Bredegade af Hofjægmesterinde Bech for 30,000 Kr. Kunde disse Mure tale, vilde de være i Stand til at fortælle meget om vore Fædres Leben, naar de enten var til Klubaften, i Teatret eller til Valg! Ikke mindst ved Valgene gik det livligt til, der blev i høj Grad øvet Valgtryk paa Vælgerne den Gang, og i Industriforeningens Teatersal gav de Konservative gratis Traktement i Form af Spiseri og Drikken. Her gik Bølgerne højt, og Temperamenterne maatte have deres Udfoldelse; jeg har hørt fortælle, at en Mand paa en saadan Valgdag kravlede under Bordet og skar Snørebaandene over paa begge Rækker af Fodtøj, der tilhørte de ved Bordet ivrigt diskuterende. Store Slag blev udkæmpet, naar de Konservative fra Korsør til Tonerne af deres Slagsang „Plads for Korsør“ rykkede frem. Lidenskabernes Bølger gik højt.

I Teatret gik det mere roligt til, her var det mere de forskellige Modeudfoldelser, der trods deres tavse Sprog dog nok kunde være udfordrende. Men sikkert har Teatret været noget slemt medtaget af Tidens Tand paa de sidste Aar, hvilket kom til Orde, da man 12. Oktbr. 1892 indviede det nye Teater paa „Casino“, og man skrev, at det gamle Teater var uhyggeligt. Dog var man heller ikke helt tilfreds med det nye, der klagedes over en ulidelig Træk, og da Gulvet ikke var skraat, var de bagerste Stole saa høje, at en Fodskammel vilde være hensigtsmæssig.

1919 solgte Foreningen Bygningen til Dyrlæge Bagge for 75,000 Kr.; dette Salg var ikke alene en reel Gevinst, men gav ogsaa direkte Fordel, idet man slap for en gennemgribende Restauration af de gamle Lokaler. Hr. Bagge tilbød nu Foreningen Lokaler paa Casino, og her har man været siden under Forhold, som for Læselokalernes Vedkommende ikke helt er Foreningen værdige. Der har ogsaa tit været talt om igen at erhverve egen Bygning, men Sortseerne har altid været i Majoriteten, og endnu er der ingen Udsigt

til, at Industriforeningen faar eget Hus. 5. November 1875 læses det i et Byraadsreferat, at Raadet anbefaler et Andragende fra Haandværker- og Industriforeningen om at bygge paa Dørges Grund i Rosengade. Formodentlig er det gaaet her, som det gik, da man i 1930 nedrev de gamle Ejendomme paa Nytorv. Man fik Øje for Kirkens Skønhed, og der blev ikke bygget nogen Ejendom. Man sikrede sig da „Lille Antvorskov“, men paa Grund af en Bagatel gik det endelige Køb ikke i Orden. Foruden mange Fester er der i Aarenes Løb afholdt 2 store Fester, som ikke helt kan forbigaaes, nemlig de to store Haandværkerfester. Den første afholdtes 24. og 25. August (Søndag

Fra Festen 1890 (Rosengade).

og Mandag) 1890. Det var en meget storslaet Fest, alle Kræfter var forenede, for at Festen skulde blive Succes, og en enestaaende Offervillighed var lagt for Dagen, Haandværkeroptog med Vogne drog gennem den flagsmykkede By, og et særligt, meget vittigt, Festblad „Eifeltaarnet“ blev udgivet. Der blev da ogsaa et Overskud paa ca. 5000 Kr., som anvendtes til en Bygning for Teknisk Skole.

Den næste store Haandværkerfest afholdtes i Forbindelse med Foreningen „Dansk Arbejde“s Udstilling i Dagene 13.—16. Septbr. 1923. Udstillingen holdtes paa „Casino“ og gav et smukt Helhedsindtryk af Haandværkets, Indu-

striens og Handelens høje Stade i Slagelse. Selve Festen bestod af en Folkefest, der afholdtes paa Dyrskuepladsen, og et stort Haandværkeroptog, bestaaende af 20 Vogne, der hver for sig af de respektive Fag var udstyret som arbejdende Værksteder eller paa en Maade, der fortalte om vedkommende Fags Ydeevne. Der var udsat flere Præmier, og Dommerkomitéen, hvori bl. a. sad den utrættelige Arrangør ved Slagelses store Fester, Fru *Gudnitz*, tildelte enstemmigt Smedenes Vogn 1ste Præmie. Denne Fest gav 2300 Kr. i Overskud.

1930 fejrede Foreningen sit 75-aarige Jubilæum ved en storslaet Fest.

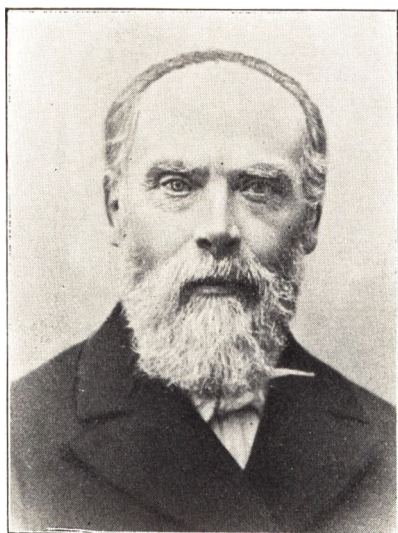
Fra Festen 1890 (Fisketorvet).

Teknisk Skole.

Foreningen har paa mange Maader virket til Gavn for de forskellige Interesser, der altid knytter sig til en By, som Jernbane, Militærvæsen, Postvæsen o. m. a., men dens fornemste Interesse er dog Teknisk Skole.

Opriindelsen til en Tegneskole for Haandværkslærlinge gaar helt tilbage til 1830, da Major og Landinspektør *Henning Pedersen* begyndte en Tegneskole for Haandværkere. At denne Skole ikke har været ubetydelig, kan man forstaa, naar man hører, at den 6. Juni 1831 blev inspiceret af Frederik VI under et kort Ophold, Majestæten gjorde her i Byen. Skolen holdtes i Gang

i 8 Aar og blev da paa Grund af manglende Tilslutning lagt ind under Borger-skolen som en særlig Klasse. Senere (15. Sept. 1840) begyndte Tegnerlæreren, *Just Hansen*, en Undervisning for Haandværkere. Det ser ud til, at denne Undervisning har været ret godt besøgt; thi 16. Oktbr. 1847 kan Just Hansen avertere, at Lokalerne paa Borgerskolen er udvidede saaledes, „at der i Aar kan modtages et større Antal Elever end hidtil“. 1855 fremsatte Kobbersmed *Ravn* den Tanke at oprette en Aftenskole for Haandværkslærlinge, den blev ogsaa oprettet, men ophørte 1857. Allerede 1860 enedes nogle Mænd om paany at gøre et Forsøg, en Skole oprettedes igen, og der var straks stor Tilslutning,

Overlærer Hoffmann.

Otto Madsen.

men snart dalede Elevantallet igen, og 1866 enedes man om at overdrage Skolen til Haandværker- og Industriforeningen. Foreningen vedtog at overtage Skolen, og nu var Børnesygdommene overstaaet. Den androg Kommunen om at faa overladt det hidtidige militære Sygehus (nuværende Politistation) til Skolelokaler, og 14. Oktbr. 1866 blev Skolen indviet ved en lille Højtidelighed. Skolens første Bestyrer blev Overlærer *Hoffmann*, der fungerede som saadan indtil 1871, derefter Fotograf *Sander Nielsen*, under hvem Undervisningen udvidedes betydeligt. Nu gik Skolen saa godt, at det kneb med Pladsen, og man fik overladt 2 Værelser i Realskolen. 1877 købtes Bygningen paa Bredegade, og fra Skoleaarets Begyndelse 1878 henflyttedes Skolen til denne Ejendoms Kælderetage. Samtidig var Sander Nielsen fratraadt som Bestyrer, og i Stedet blev Landinspektør *Otto Madsen* antaget. Skolen gik nu jævnt fremad,

Grundstenen lægges til Teknisk Skole.

den havde faaet en energisk Bestyrer, der ved maalbevidst Arbejde og god Disciplin forstod at dygtiggøre Eleverne. Snart blev Pladsen atter for lille, og Beslutning blev da taget om at bygge en Teknisk Skole. Foreningen blev af Kommunen skænket en Grund ved Smedegades Park, man fik et Tilskud paa 20,000 Kr. til Bygningens Opførelse, og 10. Septbr. 1891 blev Grundstenen lagt til den nuværende „Teknisk Skole“. 18. Decbr. 1892 fandt den højtidelige Indvielse Sted, og nu havde man endelig faaet en ideel Skole. Skolens højeste Elevantal naedes 1900 med et Antal af 252 Elever. 8. Oktbr. 1906 døde Otto Madsen, og fra 1. Oktbr. samme Aar antoges Kommunalærer S. A. Bach, der da havde virket som Lærer ved Skolen i 10 Aar. I de efterfølgende Aar er der oprettet forskellige Fagskoler med Dagundervisning, hvor

Chr. Nørlund.

P. Madsen.

dygtige Lærere giver de unge Haandværkere en Undervisning, som kan gavne for hele Livet. — Kun Skade, at Haandværkernes Opgaver bliver lettere og lettere. — Forstander Bach er Skolen en god Forstander, og han har det rette Tag paa at dygtiggøre Ungdommen. At han ogsaa er en dygtig Lærer bevises ved det Kursus i Kultegning, som han hver Sommer forestaar for Statens Tegnelærere. Ved Haandværkerforeningens 75aarige Jubilæum udnævntes Bach til Ridder af Dannebrog. Forstander Bach var fra 1886—1930 ansat som Tegnelærer ved det kommunale Skolevæsen her i Slagelse.

Den tekniske Skole er en Institution, som Haandværkerforeningen og dermed Slagelse kan være stolt af.

I Aarenes Løb er der tilgaaet Foreningen flere Legater, dels ved Hjælp af opsparede Midler og dels fra Private, som har haft Tilknytning til Haand-

værk eller Industri i Slagelse. Paa enkelte Undtagelser nær uddeles Legaterne kun til Foreningens Medlemmer. Legaterne er:

1. *Legatfonden af 1887*. 14,600 Kr. Renterne af denne Sum uddeles hvert Aars Jul til ældre, trængende Medlemmer.
2. *Sygeforsikringen*. 2014,49 Kr. Dette Beløb stammer fra den i 1904 op-hævede Sygeforsikringsforening, hvis Restkapital blev overdraget For-eningen imod, at 4 pCt. af Kapitalen hvert Aar uddeles til trængende Medlemmer af Sygeforsikringen. (Naar alle Medlemmer heraf er døde, overføres Kapitalen til Legatfonden af 1887).
3. *Juvelerer Christesens Legat*. 2000 Kr. Renterne heraf anvendes som Til-skud til Teknisk Skoles Drift.
4. *Uhrmager Chr. Nørlunds Legat*. 6000 Kr. Legatet uddeles hvert Aar den 7. Oktbr. til unge, dygtige Haandværkeres videre Uddannelse, spe-cielt til Rejser i Udlandet.
5. *Købmand Peter Madsens Legat*. 10,000 Kr. Efter Legatstifterens Be-stemmelse er der indtil videre disponeret over Renterne af Legatet, men disse vil senere blive uddelt til trængende Medlemmer af Foreningen.
6. *Jubilæumslegat A*. 40,000 Kr. Renterne uddeles hvert Aars 14. April til ældre, trængende Personer, der har været Medlemmer af Foreningen i mindst 10 Aar.
7. *Jubilæumslegat B*. 5000 Kr. Renterne uddeles hvert Aars 14. April til yderligere Uddannelse for selvstændige Haandværkere, der i mindst 3 Aar har været Medlemmer af Foreningen.
8. *Jubilæumslegat C*. 5000 Kr. Renterne uddeles hvert Aars 14. April til unge, ikke selvstændige Haandværkeres videre Uddannelse.
9. *Vilhelm Langes Legat* for trængende Haandværkere og Industridrivende i Slagelse og deres Efterladte. 10,000 Kr. Uddeles kun til Medlemmer af For-eningen.

De danske Vaabenbrødre. Soldaterfor-ening. Denne Forening, der kun optog Mænd, der havde deltaget i vore sidste Krige, er som Følge af denne Bestemmelse nu ikke meget medlemsrig. Afdelingen her er stiftet 21. Juni 1860. Første Formand var Værts-husholder *Hentzell*, der havde Forretning paa Rosengade og drev en godt besøgt Be-

Gustav Petersen.

værtning. Han var dog kun Formand i 3 Maaneder. Derefter fik Vævermester *Lüttjohan* Hvervet, og efter ham blev den kendte Kaptajn *A. W. Dahl* Formand. Han er den længst fungerende Formand i Selskabet, til 12. Febr. 1888. Senere Formænd var Løjtnant, Købmand *Th. Hansen* og Købmand *Gustav Petersen*.

Nu er der kun 3 Medlemmer tilbage i Foreningen, endskønt Holsteinborg-Afdelingen er gaaet ind under Slagelse. Den 91aarige Murer *N. P. Hansen* fungerer som Formand, og Administrationen, der navnlig bestaar i at udbetale Statens Hædersgave til vore Veteraner, er overgaaet til Selskabet *De*

Forsvarsbrødre.

Graver Ibsen. Zinglersen. Tømrerm. Ibsen. H. P. Michaelsen. Trommesl. Jørgensen. Sognef. P. Hansen, Holmstrup. Kapt. Ingwersen. Joh. P. Thomsen. F. W. Jacobsen.

danske Forsvarsbrødre. Denne Forenings Medlemmer bestaar ogsaa af tidligere Soldater og kan betragtes som en Fortsættelse af Vaabenbrødeforeningen, der jo efterhaanden ganske naturligt ophører. Selskabet er stiftet 8. Maj 1876 og gik ud af sit første Aar med 147 Medlemmer. Den første Formand var Kaptajn *F. P. Ingwersen*, der sammen med Købmd. Thorvald Hansen, Glarmester Witthaus og Jens Larsen er Selskabets Stiftere. Ingwersen var Formand indtil 22. Marts 1896, da han afløstes af *Joh. P. Thomsen*, der nu er Æresmedlem af Selskabet og endnu deltager aktivt i Foreningens Arbejde. Thomsen var Formand indtil 14. Marts 1920 og havde da siddet i Bestyrelsen i 37 Aar. Nuværende Formand er Løjtnant *L. C. Larsen*, siden 1928. Ved Foreningens Stiftelse blev der oprettet en Sangforening indenfor Selskabet; den bestod dog kun i 4 Aar. Senere har man drevet Salonskydning,

men heller ikke denne Adspredelse formaade at bevare Medlemmernes Interesse ret længe. Derimod staar en Syge- og Begravelseskasse stadig ved Magt. Medlemstallet er nu 625.

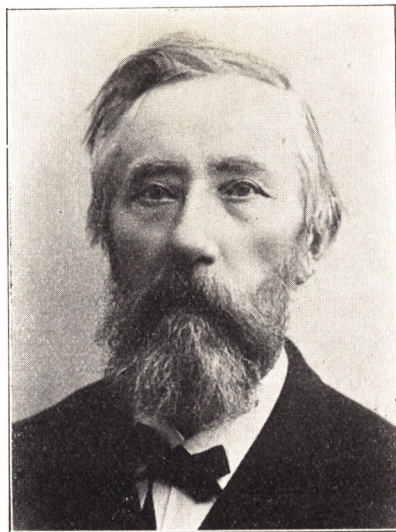
Foruden disse Soldaterforeninger er der flere af samme Art her i Byen, vel næsten én for hver Vaabenart.

Sorø Amts Skytteforening 1. Kr. (Slagelse Skytteforening). Foreningen er stiftet 25. April 1861. Foreningens første Formand, Købmd. *H. I. Schou*, oplyser i „Skyttesagen i Danmark i 50 Aar“, „at en Skytteforening for Slagelse By er dannet d. 25. April, og at der er bestilt 6 Rifler“. Over hele Landet opstod der paa dette Tidsrum Skytteforeninger, der kunde danne et fortræffeligt Supplement til Hæren. Det var i de Aar, da man var fyldt med bange Anelser for, hvad der vilde ske i Sønderjylland, som det tyske Forbund mere og mere gjorde Fordring paa. Til at begynde med var Tilslutningen til Foreningen ikke stor, og det var først efter et

under Schous Ledelse afholdt Borgermøde i Raadhussalen 23. Juni 1862, at der opnaaedes et nogenlunde stort Medlemsantal. Schou afløstes 1866 af Købmand *S. C. Werner* til 1870; derefter var den strengt militaristiske Kaptajn, Baron *Pechlin* Formand i 2 Aar. Foreningen var nu i Tilbagegang, men cand. pharm. *Aug. Andersen*, der blev Formand i 1872 og var Formand i over 40 Aar, gjorde et saa stort Arbejde for Foreningen, at den atter stod i sin fulde Livskraft. Nuværende Formand er Muremester *H. A. Ehlers*.

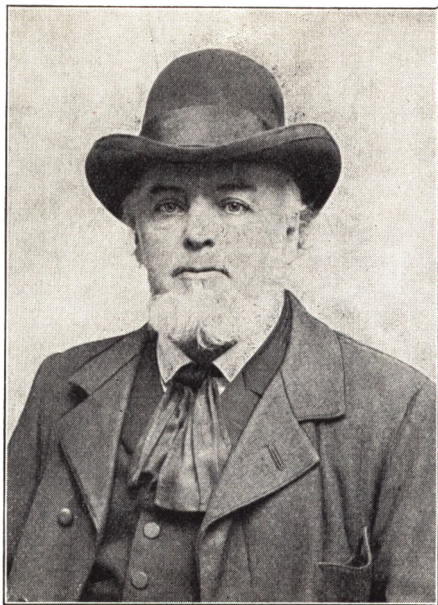
Th. Hansen.

H. J. Schou.

Sønderjydsk Forening er stiftet 1. Juli 1892. Foreningen er opstaaet ved Sammenlutning af 2 Foreninger, „Sønderjydsk Samfund“ og Foreningen „Dannebrog“. Formændene for disse var henholdsvis Pastor *Johs. Clausen* og Købmand *Thorvald Hansen*. Foreningens første Formand var Købmand *Carl Harder*, der var Sjælen i Sammenslut-

ningen. Hans store Kærlighed til den sønderjydske Sag er velkendt, og den skriver sig maaske fra, at han som Dreng oplevede Krigen i 1864. Den saakaldte „Nyhedstavle“, der var opslaaet paa Raadhuset, blev ivrigt studeret af Byens Befolkning, og den 7aarige Carl Harder var ogsaa en interesseret Nyhedslæser. Gribende er det at høre Harder fortælle, at han, da han en Dag nærmede sig Nyhedstavlen, saa Folk staa tavse, mens Taarerne pibledede frem. Da forstod han, at noget sørgeligt maatte være sket. — Dannevirke var rømmet. — Harder er endnu Revisor og udnævnt til Æresmedlem. Pastor Brøndsted er den, der har fungeret længst som Formand, fra 1897 til sin Død 1912. Brøndsted, der kom til Slagelse 1880 som Kapellan hos Pastor Branner ved St. Peders Kirke, var en i Byens Liv meget interesseret Mand og havde en lang Række Tillidshverv. Han var Formand for „Hjælpeforeningen“, for Folkebiblioteket og

Johannes Clausen.

for Skolekommissionen, Bestyrelsesmedlem i „Velgørenhedsselskabet“, i Sygeplejeforeningen, i „Musik- og Sangforeningen“ og i „De Fattiges Kasse“. Brøndsted var gift med en Datter af Købmand Grønvold, Frederikke Grønvold. Den næste Formand var Provst *Møller*, der nu ogsaa er Æresmedlem af Foreningen. Ved Foreningens 40aarige Jubilæum blev Red. *Hans Jensen* med Applaus udnævnt til 3die Æresmedlem af Foreningen. Nuværende Formand er Kaptein *Hansgaard*.

Slagelse Velgørenhedsselskab er et gammelt Selskab. Det er stiftet 28. Maj 1841 ved en Forsamling paa Slagelse Raadstue. 19. Juli var der Generalforsamling samme Sted for at vedtage Love og vælge Bestyrelse. Der blev vedtaget følgende Formaal: Under en Direktions og en Repræsentations Bestyrelse ved maanedlige Bidrag at opsamle en Fond, der efterhaanden udgaar dels som

Pastor Brøndsted.

rentefrie Laan for trængende Haandværkere, dels som ekstraordinær Understøttelse for værdige Nødlidende. Om Foreningens Virksomhed giver følgende Avisreferat fra 1847 et godt Billede:

Den 28de Mai afholdt Slagelse Velgjørheds-Selskab sit festlige Aarsmøde paa Byens Raadhus. Sangforeningen aabnede Festligheden med en i denne Anledning forfattet Sang, hvorefter Formanden for Selskabet, Provst Salicatti, holdt en Tale og oplæste Kassererens Beretning om Selskabets Virksomhed; derpaa sluttedes Festligheden med en Sang. Af den oplæste Beretning meddele vi Følgende: I Aaret til 28de Mai 1847, som er Selskabets 6te Aar, er i 34 rentefrie Laan udgaaet 1487 Rbd. (216 Rbd. mere end forrige Aar) og uddeelt Gaver for 82 Rbd. 2 Mk., hvoriblandt Klædningsstykker til 4 Confirmander. Selskabets faste Laanefond er 1640 Rbd.; Medlemmernes Antal 332 og deres maanedlige Bidrag 28 Rbd. 1 Mk. I de 6 Aar, som ere forløbne siden Selskabets Oprettelse, er skeet 156 rentefrie Laan til Beløb 5756 Rbd. og uddeelt Gaver for 555 Rbd. 1 Mk. 14 Sk. Foruden den nævnte Virksomhed har Selskabet ved Oprettelsen af en Bespiisningsanstalt for værdige Trængende i de 3 første Maaneder af dette Aar havt i denne Henseende en Sum af 282 Rbd. 5 Mk. 8 Sk. at raade over, og derfor til 57 Familier, bestaaende af 160 Personer, i de nævnte 3 Maaneder uddeelt 2024 Portioner varm Middagsmad. Ved den efter Aarsmødet afholdte Generalforsamling blev oplæst et til Forsamlingen indgivet Forslag: „At Generalforsamlingen vil tage under Overvejelse, om det vil være hensigtsmæssigt, aarligen at udsætte paa Rente en vis Deel af Selskabets frivillige Bidrag, for deraf med paagaende Renter og Rentes Renter at vinde en Sum til Grundkapital for en Stiftelse for Enker efter Haandværkere eller efter Mænd i lignende Stilling i Slagelse.“ Til at overveie dette Forslag nedsattes en Comitè, bestaaende af Provst Salicatti, Lærer Carlsen, Justitsraad Birch, Skomagermester, Borgerrepræsentant L. Korfitsen og Pastor Leuning.

Foreningens første Formand og Kasserer var Lærer *Carlsen*. Nuv. Formand er Bagerm. *Høyer*.

Slagelse Købstads Hjelpeforening blev dannet paa et Møde 19. Novbr. 1867, hvori mange af Byens fremragende Borgere deltog. Af Deltagere var der: Begge Sognepræster, Dr. *Viborg* og Pastor *Branner*, endvidere: Bogtrykker *C. J. Magnus*, Boghandler *Tørsleff*, Rektor *Dahl*, Klosterforstander *C. Kühl*, Jernstøber *P. F. Rasmussen* og Købmand *H. J. Schou*. Stiftende Generalforsamling afholdtes 23. Novbr., og den første Formand var Købmand *Albert Jensen*. Foreningens Formaal er at hjælpe Trængende, som

A. Jensen.

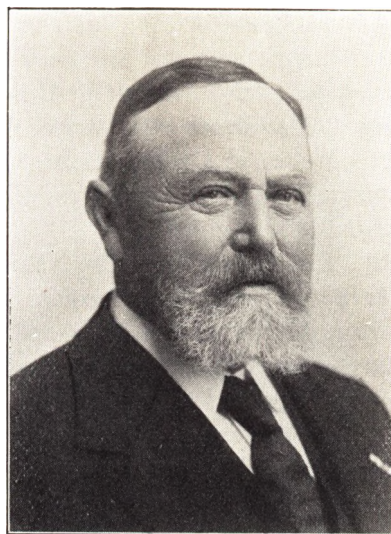
opholder sig i Slagelse Kommune og ikke har nydt Fattighjælp i fem Aar. Nuværende Formand: Direktør *E. Didrichsen*.

Klubben „Den ny Forening“. Denne Forening er vistnok den ældste endnu eksisterende Forening i Slagelse (S. 378). Den spillede en meget stor Rolle i Midten af det 19. Aarhundrede som Slagelses virkelige Fornøjelsesforening, men efterhaanden som de mange Foreninger opstod, gik „Den ny Forening“ tilbage. Klubben ejede en Overgang sit eget Hus, nemlig Telefonselskabets nuv. Ejendom paa Bredegade (Matr. 45). 17. Jan. 1840 var der Generalforsamling ang. Køb af denne Ejendom, der ejedes af en Madam Lorentzen. I 70erne solgtes Huset, og Klubben fik sine egne Lokaler paa „Postgaarden“. Et godt Bevis paa Foreningens Aktivitet i dens Glansperiode er en lille Oversigt over Foreningens Festligheder, da det nye Teater var taget i Brug. Teatret toges 1. Gang i Brug til en Koncert, som den kendte Komponist H. C. Lumbye gav med 25 Mand 30. Oktbr. 1847. 7. Novbr. indviede Klubben sit Teater ved en Dilettantforestilling; der opførtes „Debatten i Politivennen“ (H. Hertz). 12. Decbr. og 23. Decbr. var der igen Dilettantkomedie med hver sit Stykke. 2. Jan. 1848 var der Børnebal og 9. Jan. Maskerade. Der blev altsaa udrettet omtrent lige saa meget paa 1 Maaned, som nu kun meget aktive Foreninger kan gennemføre paa 1 Aar.

Nuværende Formand er Direktør *C. G. Kierulff*.

Forskønnelsesselskabet. Det nuværende er stiftet 1876, men vi har før haft et saadant Selskab her i Byen. 19. Juni 1835 averterede „Slagelse Forening til Forskønnelsesanlæg“ Generalforsamling paa Slagelse Raadstue 26. Juni Kl. 6 for at vælge Bestyrelse. Foreningens første Opgave var at anlægge Spadserestier omkring Byen, og ved ihærdigt Arbejde lykkedes det at tegne saa mange Bidragydere (paa 3 Aar), at Opgaven kunde løses. Nogle afgav ogsaa Jord af deres Grunde til disse Stier. Senere anlagdes Højen (S. 124). Der har rimeligvis været nogle Penge tilovers fra Spadserestiernes Anlæggelse, som man saa har brugt til denne Høj, thi mere blev der ikke udrettet. Selskabet sygnede stille hen, og 20. Juni 1850 kunde man i Avisen læse: „Det Selskab, der virkede for at omgive Byen med Spadserer-Gange, har opløst sig, og Kommunalbestyrelsen har overtaget dets Hverv.“ 25 Aar efter (21. Oktbr. 1875) traadte igen en Komité, bestaaende af Birkedommer *Bech*, Tapetserer *Becker*, Vejbetjent *Jessen*, Købmd. *Købner* og Bankbestyrer *Malmqvist* sammen med det Formaal at forsøge Anlæggelsen af en Spadseresti til Skoven. Der indkom, trods megen Bladdiskussion, ca. 2000 Kr., og da ogsaa Byraadet traadte hjælpende til, kunde Stien allerede aabnes 18. Aug. 1876. Grunden havde kostet 2348,57 Kr. og Anlægget af Stien 1210,18 Kr. Denne hurtige Løsning af den paatagne Opgave vakte Interessen for Dannelsen af en virkelig Forening. Der blev atter indkaldt til

Møde, og paa en Generalforsamling 6. Aug. 1876 dannedes Selskabet. Nu tog man fat paa at faa ført Skovstien ud til Fruegade. Efter at nogle Vanskeligheder med at faa købt den Grund, der laa paa det ønskede Areal, var overvundne, blev det sidste Stykke af Stien anlagt. Senere opstod Tanken om at erhverve en Del af „Natmandsvænget“ for her at indrette et Parkanlæg. Ved en Bazar indkom 3400 Kr., og nu kunde Arbejdet begynde (S. 331). Selskabets første Formand var Justitsraad (Birkedommer) *Bech*. Nuværende Formand er Bankdirektør *Werner*. Kontingentet og Byens Tilskud er ikke tilstrækkeligt til at dække Foreningens Udgifter, men de store Anlægsefter skaffer ikke faa Midler. En Mand, der med Offervillighed gjorde et stort Arbejde indenfor Forskønnesselskabet, var Købmd. *Claudius Nielsen*, der en Tid var Formand. C. Nielsen havde ogsaa mange andre Tillidshverv. Var Medlem af Byraadet fra 1897—1909. Døde den 7. Januar 1924.

Claudius Nielsen.

Turistforeningen for Slagelse og Omegn. En saadan har Slagelse nu ogsaa faaet. 1927 blev der gjort et Forsøg paa at danne en Turistforening, men uden Held. Senere satte Hotelejer Bentsen (Landmandshotellet) sig i Spidsen for Dannelsen af en Turistforening; der blev nedsat et Udvalg, som indkaldte til Møde i Anlægspavillonen 25. Juni 1930. Her nedsattes et Udvalg, der skulde tegne Medlemmer og lave Udkast til Love, og 7. Juli afholdtes stiftende Generalforsamling paa „Postgaarden“. Formand er Trafikassistent *H. M. Christiansen*. Trods sin Ungdom har Foreningen allerede gennem flere Resultater bevist sin Eksistensberettigelse.

Handelsforeningen eller Slagelse Handelsstandsforening, som Foreningen kom til at hedde 31. Jan. 1919, er stiftet 15. Oktbr. 1880 af en Del af Byens Købmænd for at værne Handelsstandens Interesser. Første Formand var Købmand *S. C. Werner* til 1892. 27. Novbr. 1885 afholdtes et Møde angaaende Oprettelsen af en Handelsskole for Handelslærlinge; det var paa Købmand *Schack-Schou's* Initiativ, at Mødet kom i Stand. 7. Jan. 1886 begyndte Handelsskolen med 31 Elever. Nuværende Forstander for Handelsskolen er Kommunelærer *H. Rasmussen*. (21. Decbr. 1845 indbød Købmand *C. F. Grønvold* til et Møde paa Raadstuen angaaende Aftenskole for Handelslærlinge. Mandag den 18. Jan. 1846 begyndte Skolen og fortsattes fremdeles hver Mandag

og Torsdag fra 7—9). Siden 1927 har Købmand *Chr. Lundberg* været Formand for Foreningen.

Slagelse Købmandsforening sorterer under „De samvirkende Købmandsforeninger“ og er stiftet 2. Oktbr. 1912. Foreningen, der indtil 1919 hed Detailhandlerforeningen, har som Formaal at samle alle Handlende i Slagelse og Omegn, som ved Borghedskab kan bevise at have Ret til at drive Handel en detail som selvstændigt Erhverv, til Varetagelse af fælles Interesser saavel for de Handlende som for det købende Publikum. I Tilslutning til Foreningen er oprettet et Understøttelsesfond for værdige trængende Medlemmer. Foreningens første Formand var Købmand *Jakob Andersen*, den nutidige er Købmand *Alfr. Larsen*.

Husholdningsforening, Slagelse og Omegns. Foreningen er stiftet 16. April 1921, og dens Formaal er at varetage Husmødrenes Interesser, at bidrage til Fremme af Økonomi, Sparsommelighed og Flid og at arbejde for husøkonomisk Oplysning. Foreningens første Formand var Fru Konsulent *Olsen*, den nuværende Formand er Fru Redaktør *Andersen*.

Arbejdernes Fællesorganisation er stiftet 3. Juni 1890. Foreningen har før heddet „Fælles Fag- og Arbejderforeningen“. Foreningen er en Sammenlutning af Fagforeninger her i Byen. Dens første Formand var Murer *P. Larsen*. Foreningen er faktisk Byens største, idet Medlemsantallet udgør ca. 2800. Nuværende Formand er Detailhandler *Andreas Pedersen*.

Idrætsforeningen. Oprindelsen til denne Forening maa søges i den Kricketklub, der blev stiftet 1887 af nuværende Amtsforvalter *V. Schmidt*, Assens. Slagelse Boldklub, som Foreningen døbttes, var meget anerkendt for sit Kricketspil, indtil Fodbold blev Modesport sidst i Halvfemserne. Under Verdenskrigen, da det kneb med at faa internationale Fodbold-Hold til Danmark, gik Interessen for Kricket atter i Vejret, men nu er det igen Fodbolden, der har Publikums største Interesse. Forskellige Idrætsforeninger opstod efterhaanden, men 1919 samledes Bestyrelserne for „Slagelse Boldklub“ (stiftet 25. Maj 1887), „Slagelse Idrætsforening“ (29. Januar 1907) og „Idrætsforeningen 1919“ (4. Marts 1919) for i Sportens Interesse at mane til Enighed og Sammenhold. Man satte det saglige over det personlige (som det altid bør gøres i Foreningsarbejde!) og enedes om en Sammenlutning, der fuldbyrdedes 27. Aug. 1919. Foreningens Navn blev „Slagelse Boldklub og Idrætsforening“. Til Formand valgte man den i Idræt meget interesserede Formand for Idrætsforeningen, Købmand *Thorvald Nielsen*, som stadig er Foreningens Formand. Til Præsident for de sammensluttede Foreninger valgtes den nuværende Præsident, Købmand *O. Rønnow*, der har gjort en stor Indsats gennem sit Arbejde i de Foreninger, der varetager Byens Interesser. Nu kunde man lettere arbejde for den gode Tanke, at faa en ordentlig Idræts-

plads. Var Forholdene end taalelige, var det dog alt andet end en ideel Sportsplads, man havde paa Dyrskuepladsen, hvortil der flyttedes fra Vestermarken i 1912. Man maatte imidlertid atter henlægge Planen, men da den i 1926 atter dukkede frem, blev den hurtig til Virkelighed. O. Rønnow og Th. Nielsen gik i Spidsen for Arbejdet, skaffede de nødvendige Kontanter og foretog en Henvendelse til Byraadet, som straks viste sig lydhør, og paa 3 Maa-neder var alle Forberedelser i Orden. 1. Maj begyndtes paa Arbejdet, og ved Foreningens 40aarige Jubilæum 23. Maj 1927 kunde den smukke *Slagelse*

Idrætsparken.

Idrætspark indvies ved en stilfuld Fest. De officielle Taler blev holdt af Generalmajor Castenschiold og daværende Borgmester H. P. Hansen, der for Resten ved en paafølgende Fodboldkamp gav Bolden op for *Slagelse*; mange Idrætskampe blev kæmpet, og Dagen sluttede med en Folkefest. Anlægget af Idrætsparken kostede 54,000 Kr., heraf betalte Byen Halvdelen, ligesom Byen har stillet Pladsen til Raadighed for Foreningen og givet den Koncession her-paa i 25 Aar. I Idrætsparken har siden været afholdt store Idrætsstævner, og Sjællands Boldspil Union har afholdt flere internationale Kampe her.

Slagelse Gymnastikforenings egentlige Tilblivelse skete allerede 1884 og skyldes den nuværende Postmester *Branner*, Hillerød, og Uhrmager *Peytz*. Man holdt sine Øvelser i Ridehuset, i „Phønix“ og i den gamle Teatersal. Den første Opvisning fandt Sted i 1889. 25. Novbr. 1893 stiftedes den egentlige Gymnastikforening ved en Sammenslutning med Skytteforeningen med Forvalter *Fabricius*, Idagaard, som Formand. Nuværende Formand er Trikotagehandler *R. Nørngaard*.

Foreningen, der hidtil kun havde haft mandlige Medlemmer, fik ved en Sprængning af den kvindelige Gymnastikforening i 1930 en stor Del af denne Forenings Medlemmer og har nu flere Kvindehold i Virksomhed.

Slagelse Musik- og Sangforening hører til Byens ældste Foreninger. Den er stiftet 25. Septbr. 1852. Der har dog tidligere eksisteret en Sangforening her i Byen; den gav sin første Koncert 23. Febr. 1845 ved en Aftenunderholdning til Fordel for Byens Fattige. Men som

Vilh. Lauritzen.

det er gaaet mange andre Foreninger, har denne Forening ikke kunnet trives, formodentlig har 3-Aars Krigen gjort sit til dens Ophør, og i 1852 dannede man saa en ny Sangforening. Foreningen lededes de første 17 Aar af en Direktion paa 3 Medlemmer (første Direktion var *Kruse, Møller og Vilh. Lauritzen*). Den første Dirigent hed *Knauer*, og en senere Dirigent var den dygtige Sanglærer *C. E. V. Jæhnigen*. 1896 sammensluttedes Musikforeningen med Sangforeningen. Nuværende Dirigent er Lærer *M. Thomsen* og Formand Direktør *M. J. Albrecht*. Æresmedlem er Fru Dr. *A. L. Fraenkel*.

Andre Foreninger. Der kunde nævnes mange andre Foreninger, men mon jeg nu ikke har faaet de ældste og vigtigste med. Der er jo et Utal af Foreninger, baade politiske og upolitiske, Afholdsforeninger og faglige Foreninger. Men skulde de alle omtales, vilde det føre for vidt. Foruden de tidligere nævnte Foreninger skal jeg nævne nogle af de mest karakteristiske Foreninger, der har eksisteret, men nu er ophørt. 1821 averterede Rektor *Witthusen* om igen at oprette en *litterær Forening*, og han foreslaar at fastsætte Medlemsantallet til 20. Foreningen blev ikke dannet, Slagelse var heller ikke dengang særlig litterær indstillet, og Resultatet blev, at man solgte det gamle Læseselskabs Bøger og anvendte Summen efter adskillige Fradrag (74 Rdlr.) til velgørende Formaal. 15. Juni 1824 stiftedes en *Bibelforening* for Slagelse og Korsør. I de første 23 Aar uddelte denne Forening 106 Bibler og 2842 „Nye Testamenter“. 28. Febr. 1838 stiftedes *Slagelse Ligkasse*, der fik den energiske Lærer *Carlsen* til Formand og Kasserer. Den blev hurtig velstaaende og kunde af sine Midler laane Penge ud. Indtægten det første Aar var 261 Rbdlr. og Udgifterne 85 Rbdlr. Denne Forening bestod indtil ca. 1902. 1844 nævnes en *Kunstforening* til Indkøb af Kunstværker til Fordeling mellem Medlemmerne. Dens første Opgave var dog Afholdelsen af en Mindefest for vor store Billedhugger, *Bertel Thorvaldsen*. 1846 dannedes en Forening, om den da kan kaldes saaledes, med det Formaal at unnlade de besværlige Hilsener, altsaa et „*Anti- Hatte- og Hueaftagningselskab*“ (saaledes

Kendt Motiv. (Maleri af Guldsmed P. Jørgensen).

averteret!). Der var intet Kontingent, og den, der blot hilste med Haanden til Huen, var Medlem. Et halvt Hundrede Aar senere forsøgte Rektor Mengel-Christensen at danne et lignende Selskab, men heller ikke denne Gang blev det til andet end et Forsøg. 1846 nævnes „Den borgerlige Forening“, hvis Levetid var ca. 50 Aar. Dens Samlingssted var i „Dania“ paa Smedegade (hvor nu Købmand Ulrich bor). 1852 „Forening mellem Købstad- og Landboere“, det var en politisk Forening. Samme Aar er der en „Forening for borgerlig Oplysning“, den havde et Bibliotek paa 300 Bd. — Stadig dannes der nye Foreninger, men ikke alle bestaar. Det afhænger som Regel af de Mænd, der staar i Spidsen for de forskellige Foreninger, og her udrettes tit et stort og uegennyttigt Arbejde.

Sygekasser. Den Tanke at værne sig mod Sygdommens Følger, navnlig Afbrydelse af Arbejdsfortjeneste, er gammel. Af de gamle Gildeskraaer (S. 71) vil man se, at Gildesbrødrene fik udbetalt Hjælp, naar de var syge. Men en Forening, der kun havde det bestemte Formaal at udbetale Sygehjælp, er ikke saa gammel. Her i Slagelse holdtes det første Møde om at danne en Sygekasse 19. Decbr. 1839, men der blev vist ingen dannet dengang. 14. Septbr. 1846 stiftedes *Svendeforeningens* Sygekasse, hvis første Formand var Maler *Bernth*, og 1853 „*Sygekassen af 1853*“, der efter Loven om Statsanerkendelse fik Navnet: „*Arbejdernes anerkendte Sygekasse af 1853*“ (statsanerkendt 1. April 1895). Senere stiftedes „*Slagelse Marks Sygekasse*“ (1. Jan. 1894), den, som senere kom til at hedde „*Slagelse Mark og Bys anerkendte Sygekasse*“ (1. Juli 1895). Svendeforeningens Sygekasse blev statsanerkendt 11. Jan. 1900. 1. Jan. 1927 blev disse 3 Sygekasser sammensluttede med følgende Medlemstal og Formuer: Sygekassen af 1853: 2555 Medlemmer, Formue 75,412,12 Kr., Svendeforeningen: 2049 Medlemmer, Formue 45,267,03 Kr., Mark og By: 1147 Medlemmer, Formue 26,524,04 Kr. Medlemsantallet i den nuværende Sygekasse, der fik Navnet „*Slagelse anerkendte Sygekasse*“ var 31. Decbr. 1931: 7034 og Formuen 184,505,75 Kr. Formand er den tidligere Formand for Svendeforeningens Sygekasse, Maler *M. Larsen*. 1925 købte de 3 Sygekasser Ejendommen St. Mikkelsgade 26 og vedtog ligeledes at oprette en Tandklinik. Denne traadte dog først i Kraft 16. Juni 1928. Formand for denne er Forretningsfører *Kierkegaard*, og den daglige Ledelse varetages af Tandlæge *Westergaard*.

Af andre Kasser maa nævnes: „*Arbejdernes Sygekasse af 1897*“ og „*Den kvindelige Sygekasse*“, der dog nærmest var Hjælpekasse. Endvidere er der „*Slagelse borgerlige Sygekasse*“, stiftet 1. Jan. 1901. Det var Medlemmer, der havde for stor Indtægt til at være i de statsanerkendte Sygekas-

ser, der dannede denne Sygekasse. Første Formand var Skomagermester *H. C. Rasmussen*. Nuværende Formand er Sadelmager *E. Schmidt* (fra 1921).

Markeder og Handelsvirksomhed.

Markederne havde for et halvt Hundrede Aar siden langt større Betydning end nu for Tiden. Paa Landet havde Tjenestefolk i Fæstemaalet i Reglen betinget sig Ret til Frihed de to store Markedsdage, „Sommer“- og „Efteraars-Markedet“, og disse var Samtaleemnet lang Tid i Forvejen, idet man aftalte med sine gode Venner om at træffe hinanden paa Markedet.

For Byerne havde Markederne ogsaa deres store Betydning. Lang Tid i Forvejen havde man travlt med at skaffe Varerne færdige; thi af Markedsindtægten var meget afhængig, idet her indkom en større samlet Sum, hvormed man saa kunde dække sine Forpligtelser.

Af Manufakturhandlere fandtes kun faa, men Købmændene havde en Del Tøjvarer, saasom Klæde, Sirtser m. m. Over Disken blev til Markedet trukket en lang Snor, hvorpaa man hængte smaa Tørklæder og Silkebaandsruller til Nakke- og Hagebaand; disse Baand var i Reglen ternede. Landbefolkningen var dengang helt anderledes paaklædt, end den er nu, idet saa godt som alle brugte hjemmelavet Tøj.

Kvinderne brugte Hvergarns-Kjoler, kun Hovedtøjet, Huer med Guld- eller Sølvbroderi paa Nakken, købte man færdige. De gamle Koner havde i Reglen Korsklæde med Lin. Enkelte købte ogsaa Overtøjet, naar det skulde være rigtig fint.

Den mandlige Del af Landbefolkningen var næsten alle klædt i blaat eller graat Vadmestøj, de fleste dog i blaat, med langskødede Frakker, ja, selv halvvoxne Drengene havde langskødede Frakker, og det var ikke ualmindeligt, at der op af Sidelommen stak en større Pibe; thi selv om den ikke brugtes videre, kunde det dog tænkes, at man kunde komme til at hy (bytte) enten med Pibe eller Uhr. Pigerne fulgtes 4—5 i Rad med hinanden under Armen. Ved saadan en Lejlighed saa jeg, at en Dreng ud for Danseboden paa Skovsøgade trak en Sejlgarnstraad igennem samtlige 4—5 Pigers Kjoler, uden at disse mærkede det.

I de Tider kom Folk til Markedet fra Morgenstunden. Gik man udenfor Byens Porte, vilde man se lange Rækker af Vogne, fyldt med pyntede Markedsgæster, men ejheller Vognene lignede Nutidens, de fleste var uden Fjedre, smalle i Bunden og høje bagtil, og som Sæder brugte man de saakaldte „Bueagestole“, hvis Rygstød bestod af bøjede Træskinner, som man saa lagde et Dækken over. Stolen hang i Reglen i Reb eller Remme, fastgjort til Faddingen med Kroge. Som Overtøj om Vinteren brugtes almindelig en Slags Havelocks med flere Slag over, det yderste Lag var kortest, den kaldtes en

Chenille. Kvinderne havde hjemmelavede Kaaber af Vadmel eller Hvergarn, og paa disse kunde ogsaa være Slag.

Paa Nytorv var Hovedmarkedet med Kram; der var her inden- og udenbys Handlende og Haandværkere. Teltene stod i flere Rækker med Retning fra Øst til Vest. Her var Udsalg af mange forskellige Slags Varer, billige Manufakturvarer, franske Guldsager, som for det meste forhandlede af Jøder,

Paa Fisketorvet (1890).

de saakaldte Otteskillingsbutikker, hvor hver Ting kostede 8 Skilling. Paa den nordre Side af Torvet stod Skomagerne i et Par Rækker, disse var i overvejende Del Fynboere, flest fra Kerteminde og Odense; dette Fodtøj udmærkede sig ikke ved flot Snit og havde just ikke det bedste Lov paa sig, det var „Markedskram“, og det var billigt; ved *godt* kunde man sætte et Spørgsmaalstegn.

Langs Torvet mod Øst havde Væverne deres Stadelplads, og disses Antal var dengang stort, nu findes der ikke mere i Slagelse nogen Væver.

Pottemagerne stod med deres Fade og Potter paa Fortovet udfor nu Landbobankens østre Side.

Blikkenslagerne, Kniv- og Lesmedene stod ligeledes langs Torvets østre Side op til Teltrækkerne. Ej heller manglede Kageteltene med Kristiansfelder-Honningagerne.

Paa Gl. Torv udfor Postgaarden havde Bødkerne med deres Kerner, Kar og Ballier deres Plads, ligeledes stod der langs Smedegade smaa Boder med forskellige Varer. Paa Rokketorvet (S. 114) forhandlede Drejerne deres Rokker; af disse solgtes der mange. En Rok hørte jo dengang til et fast Inventarium i ethvert Hjem i By og paa Land. Fra Rokketorvet og ud til Garvergaarden var Markedet for Humle, Vadmel og Lærred, Vest for Garvergaarden var Heste- og Kvægmarkedet. Herude havde ogsaa Sadel- og Piskemagere deres Udsalg.

Garvergaarden, som dengang var en Kro, havde ogsaa Markedsdagen en stor Dag, men foruden denne Beværtning fandtes der talrige smaa; thi i

Fra Bredegade.

Grøfttekanten eller ud til Siderne var der — i Reglen af Arbejdsfolk, som paa denne Dag havde fri Næring, hvorved de kunde tjene sig en ekstra Skilling — opstillet Borde med Bænke, og her kunde saa Smaakaarsfolk faa tilfredsstillet deres Fornødenheder. Spisesedlen lød som Regel paa Grisesylte, eller Grise-tæer med Rødbeder, stegt Aal samt Øl og Brændevin.

Forlystelserne var ikke som nu paa Ridehuspladsen, men paa Svejtsers-pladsen og i de tilstødende Huses Porte. Øverst paa Pladsen var, saa langt tilbage jeg kan huske, Bedemand og Musikanter Ebberups store Dansetelt, og nedenfor fandtes forskelligt Gøgl. Portene i Nabolaget var saa godt som alle taget i Besiddelse af Gøglere.

Altsaa kan man sige, at Markedets Hovedfærdsel foregik paa Gl. Torv, Svejtserpladsen, Nytorv og Smedegade ud til Garvergaarden.

Paa Gaderne var foruden de Gøglere, som havde fast Stade, en Del, som stillede sig op, hvor de mente at kunne samle Folk om sig; blandt disse var, foruden smaa, bøhmiske Musikkorps, Drengene fra Italien, som spillede paa nogle smaa Kasser med Haandsving, jeg vilde kalde dem „Knurrebasser“, en Mand, som kunde spille paa flere Instrumenter paa en Gang, han brugte baade Hovedet, Armene og Benene; saa var der smaa Akrobatselskaber, som bredte et Tæppe ud paa Gaden og fremviste deres Kunster for derefter at gaa rundt med en Tallerken.

Tyrolerferdinand med sin brunøjede Datter var en meget kendt Skikkelse, han spillede Violin, sang samtidig med, at han skar Ansigt og rullede med Øjnene, hans Datter sang og solgte Viser.

Af Lirekasser var ogsaa mange til Stede, men blandt disse kunde man se nogle, som foruden havde et stort Stykke Lærred fæstet paa en Stang som et Banner, paa dette var malet Scener af en eller anden grufuld Tildragelse. Manden drejede Lirekassen, og Konen sang dertil; naar man nu i Visen kom til en af disse, saa pegede Konen med Stokken paa det tilsvarende Billede paa Lærredet, samtidig med at Stemmen blev tilsvarende rædselsfuld, og uden omkring kunde man se Karle og Piger, hver med sin Vise i Haanden, meget optaget af at synge med for at lære Melodien.

Jeg kan mindes en Vise om Dampskibet „Austria“s Brand:

„Stolt igennem Havets Bølger gik Dampskibet „Austria“,
fyldt med mange Passagerer gik det til Amerika“,

samt „Thim Thode“ og „Hjalmar og Hulda“.

Man maa nu ikke tro, at man kom til Markedet alene for Fornøjelsens Skyld, nej, der skulde gøres Indkøb, og der blev gjort Indkøb; der kom jo mange tilrejsende Kræmmere, og hos disse mente man, at man kunde købe billigt. Det gjaldt om at handle, naar man kom til Markedet. For de ældre var der jo i Særdeleshed Heste- og Kreaturmarkedet. Her kom det an paa, hvem der var den mest snedige, saa man kunde tage fra Markedet med den Bevidsthed, at man havde gjort en god Handel.

Det er en Selvfølge, naar man kom tidlig til Marked, og der kørtes som oftest sent hjem, saa skulde der ogsaa noget til Livets Ophold. Der spistes gerne 3 Gange, og det var i de fleste Tilfælde varm Mad.

Jeg kan endnu huske disse Markedsdages Travlheden, baade med Forberedelserne og selve Dagen. Hos mine Plejeforældre, Poul Nielsen, som havde en almindelig Beværtning paa Torvet (hvor nu Restauratør P. Poulsen bor) i Kælderen, dør begyndte Travlheden gerne 2 Dage forud. Der blev

stegt Dag og Nat. Til et Sommermarked er bleven brugt 16 Lam og til Efteraarsmarkedet 80 Gæs. Dette er det største Kvantum, der er naaet, men det var ogsaa mest Spisevarer, der blev solgt, og jeg mindes, at Fader, naar han saa, at nogen var færdig med at spise, bad dem om at rejse sig og gaa, for at andre kunde komme til. Jeg har aldrig hørt, at nogen har fundet sig fornærmet derover.

Folk kom dengang meget længere borte fra end nu for at komme til Slagelse Marked, fra en Omkreds paa 3—4 Mil søgtes der hertil; thi der gik Ry af Slagelse Marked, og længe efter taltes der om, hvad man her havde oplevet, og hvad man havde købt eller solgt.

Hestemarked i 1918. (Da der kom Heste paa Marked.)

Naar man nu henad Aften var færdig med Handelen, saa havde de Ældre Tid til at sætte sig til Ro og tale med gamle Kendinge, og de Unge søgte til Byens Danseboder; thi foruden fornævnte Ebberups Dansetelt var der „Phønix“ paa Bjergbygade, „Omme paa Hjørnet“ (Nielsens-Minde), „Kæden“ (Smedegade 1), „Stadt Hamburg“ (Landmandshotellet) og en Kælder paa Slotsgade, kaldet „Endeskiven“. Jeg kan endnu se den Em, der stod ud af Vinduerne, særlig naar det var Regnvejrr; der kunde være meget

Vand i en saadan Vadmelsklædning, og der dansedes jo tilmed gerne med Piben i Munden.

Naar Klokken blev henad 11, rullede gerne de sidste Vogne ud af Byen, maaske paa enkelte Efternølere nær. Dagen derpaa var jo anden Markedsdag, men jeg kan aldrig mindes, at den har haft nogen særlig Betydning, udover at man gjorde Fortjenesten op, og at Vægterne og Betjentene mødte for at gratulere, de første med en Sparebøsse i Haanden.

Foruden disse fornævnte Markeder var der 3 Fastemarkeder og desuden Maj- og Oktober-Markedet. Disse var kun for Heste og Kreaturer, Hestene som nu ved søndre Side paa Torvet og Kreaturerne ved nordre Side, dog var der nogle Telte paa østre Side af Torvet, men der mødte ingen fremmede Kræmmere. Imellem Hestene og Køerne fandtes ligeledes smaa Beværtninger som ude paa det store Hestemarked.

Allerede før 1838 udgik der Cirkulærer angaaende Krammarkederens Ophævelse, og fornævnte Aar opstod der Strid om samme Sag; der blev holdt flere Raadstueforsamlinger baade for og imod. Dette udartede sig til en Avisfejde imellem Købmand H. H. Schou og Sadelmager J. M. Heide, hvori de sagde hinanden mange bitre Ord. Men Krammarkederne bibeholdtes. Saa vidt jeg husker, blev de endelig ophævede først i Firserne. Der var mange, der med Sorg saa de gamle Markeder forsvinde. For mange af de gamle Haandværkere var det næsten en Livsbetingelse at kunne rejse fra Marked til Marked, de mente ikke at kunne tjene Opholdet paa anden Maade; men det var jo et uroligt Liv, der førtes, med mange Fristelser. Var Markedet godt, var der jo ikke noget i Vejen, men slog det fejl, og man havde gjort store Indkøb, kunde det hænde, at man solgte sine Varer til en med Mønt bedre forsynet Kollega, eller man søgte Lykken i Kortspil, og i Spil er man jo ikke altid Vinder.

Omkring 1850 begynder Handelsstanden at specialisere sig. Medens man før kunde faa alle Varer hos den egentlige Købmand, begyndte der nu at blive mere Konkurrence indenfor Handelen. Dog varede det mange Aar, inden Købmændene vilde give Slip paa de Varer, der egentlig ikke var deres Hovedfelt, og nøjes med Urtekram- og tildels Isenkramvarer. Manufakturforretninger var vel nok de første Specialforretninger, der dukkede op. 4. Maj 1847 aabnede *Wilh. Lauritzen & Co.* en Mode- og Manufakturforretning i Gaarden Nr. 54 (nuværende Matr. Nr. 263), Hj. af Smede- og Skovsøgade. 31. Aug. samme Aar begyndte *Louis Købner* en Manufakturhandel i Købmand Martins Gaard paa Bredegade. Senere aabnede Th. Lauritzen (Broder til Wilh. L.) en Manufakturforretning paa Gl. Torv, hvor nu *Bursche* har Forretning. Det var de eneste Manufakturforretninger dengang. Af større Købmænd var der *H. I. Schou* i den bekendte Gaard paa Nytorv, senere *Th.*

Hansen, Kaarsberg og nu Bennetzen, C. F. Grønvold paa Løvegade, P. Bollhorn, I. A. Kierulff, I. C. Bech, Ole Rask Strande. Senere var der Købmand *Strudsberg* (hvor nu *Niels Olsen* har Forretning), og ligeledes paa Nytorv *Nyeborgs Købmandsforretning*. Paa Fisketorvet var *Stampes Brændevinsbrænderi* og Købmandshandel. Paa Gl. Torv boede *Ellermann*, senere *Peter Thomsen*; her var ogsaa *Wellejus' Vinhandel* og *Kierulffs Gaard*. Paa Slots-

En Købmandsgaard 1917. (Wilken Jensen, tidl. Strudsberg.)

gade, hvor nu saa mange Forretninger ligger, var der ingen særlige Forretninger; her boede den kendte Tømrermester *Thomsen*. Brændevinsbrænding er allerede nævnt S. 94. 1832 fik Kobbersmedemester *H. Dørge* Eneretsbevilling paa et Fortætningsapparat til Brug ved Brændevinsbrænding. Det mest betydelige Brænderi var det, som i 1785 grundlagdes af *P. A. Kierulff*, og som danner Grundlag for den Fabrik, som nu ejes af „De danske Spritfabriker“. 1854 byggedes et nyt Brænderi, 1884 en Spritfabrik, og 1903 omdannedes Virksomheden til Aktieselskabet „*Komplex Kierulff*“. 1918 købtes Virksomheden af de nuværende Ejere, og den anvendes nu til Gærfabrikation. Til „*Komplex Kierulff*“ hørte ogsaa *Slagelse Bryggeri*, stiftet 1. Aug. 1902 og ophævet 1918.

Over Livet i de gamle Købmandsboder var der en egen Stemning, og var det end haardt for Butikssvendene og Drengene, idet de tilbragte langt det meste af deres Tid i Forretningen, hvor den eneste officielle Lukketid var mellem Kl. 9 og Kl. 4 om Søndagen, var der mere Tillid mellem Købmand og Kunde, end Tilfældet er nu. Naar Landmanden kom ind med sit Korn, afleverede han sine Sække til Gaardskarlen og gik ind i Boden, hvor man

med Kridt skrev op paa Disken, hvilke Varer Manden skulde have med hjem. Ved Forretningen var et Lokale, hvor han kunde spise sin Mad og faa saa meget Øl og Snaps, som han ønskede sig, og faa stoppet sin Pibe. Imidlertid var Varerne pakket, og Regnskabet skulde gøres op; blev der noget tilovers for Kornet, udbetaltes det i Kontanter, men for Købmandssvenden gjaldt det jo at sælge Landmanden saa meget, at Regnskabet stemmede.

C. F. Grønvold.

Om Livet i en Købmandsbod omkring 1850 faar man et godt Indblik ved at læse følgende Linjer, der er skrevet af Købmand C. F. Grønvolds Søn og handler om Faderens Forretning, der laa i Løvegade, nuværende Nr. 6: „Det var Skik og Brug, at Bønderkonerne, naar de kom til Byen, havde Lommerne fulde af Penge, som de alle gav ud. Grønvold skal have været en Mester i at ekspedere og handle med dem, saaledes at de gav dem alle ud til ham, og han behandlede da ogsaa altid Kunderne humant og høfligt. Der handledes med franske Sjaler fra 10—25 Rdlr. Stykket, med brede, kulørte Silkebaand og Gyldenstykkets Nakker. Endvidere kunde man i samme Bod faa Isenkram-, Hørkram- og Urtekramvarer, men Udvalget var jo ikke saa

stort som nu. Manufakturvarerne fandtes i den ene Halvdel af Butikken, medens de andre Varer havde Plads i den anden Halvdel; fjernest fra Manufakturvarerne var de grovere Hørkramvarer. Disse Varer udleveredes af Drengene under Opsigt og Kommando af Svendene, der ekspederede de øvrige Varer. En stor Del af Varerne fabrikerede man selv, saaledes Blæk, Blanksværte, hvid og brun Punsch-Ekstrakt, Mælkepunsch o. l. Det gør man ikke mere, Papirposer og Kræmmerhuse laves heller ikke mere i Købmandsforretningen. Poserne blev tilskaaret af groft Karduspapir og derefter sammenklistret, medens Kræmmerhusene blev snoet i Haanden. At lukke saadan et Kræmmerhus rigtigt var for Lærlingen et Kunststykke, der tit kunde kræve et helt Aars Øvelse, førend han var fuldt rutineret. — Fra Butikken førte en Dør ind til Skænkestuen; her spiste Folkene, og Bønderne og deres Koner blev her trakteret med Kaffe og Hvedebrød. Bag Skænkestuen var der en Stue, hvor Konerne kunde opbevare deres Overtøj o. l. — Paa Markeds- og Torvedagene var der saa fuldt i Butikken, at man maatte stille en Fjellebod ud paa Fortovet, og herfra forhandlede Manufakturvarerne. Paa saadanne

Dage havde Grønvold undertiden „laant“ et Par Handelsbetjente fra gode Handelsvenner i Nabobyerne; til Gengæld maatte han ved andre Lejligheder „laane“ ud af sine Folk.“ — Grønvold, der efterhaanden fik en meget stor Købmandsforretning, byggede, da Banen blev aabnet, store Magasinbygninger ved den nuværende Kalundborgvej. Et af Pakhusene ligger her endnu. Her løb Jernbanelinjen lige forbi, og det var jo en stor Behagelighed ved Losningen og Ladningen af de store Kornpartier, som der dengang handledes med. Men da Amerikanerne begyndte at sende deres Hvede og Majs til Europa, og østersøisk Rug og Sortehavsbyg samt svensk Havre oversvømmede Markedet, og da navnlig Bønderne saa begyndte at anvende Sæden til Kreaturfoder, ophørte den store Kornhandel mellem Landboere og Købmænd, men den fortsattes paa Børsen, hvor der blev drevet store Spekulationsforretninger. Grønvold drev ogsaa en stor Forretning med Træ, og dette førte til, at han anlagde den nuværende Tømmerplads omkr. 1860. Købmand H. I. Schou drev ogsaa Trælasthandel, dør hvor nu „Alliance“ ligger, og 1872 blev de to Købmænd enige om at indgaa et Interessentskab. Fra 1. Jan. 1873 fortsattes begge Trælastforretninger under det endnu gældende Firmanavn: *Grønvold og Schou*. 1877 indtraadte *I. Ø. Andresen* i Firmaet, og 1879 udtraadte Schou efter venskabelig Overenskomst. Efter Grønvolds Død overgik Forretningen, efter at Fru Grønvold havde været Parthaver et Aars Tid, til Andresen. Andresen døde 1903, og i sit Testamente havde han besluttet, at Virksomheden skulde være en selvejende Institution, hvis Overskud under Navnet „*I. Ø. Andresens Legat for Nakskov og Slagelse*“ kommer Slægtninge af Andresen, Grønvold og Schou til gode. Foruden disse Slægtninge kan Haandværkere, Handlende, Sømænd (Nakskov) faa Tilskud en Gang for alle, Familier eller enlige Personer, der har kendt bedre Kaar, og ligeledes kan der skaffes Børn af dannede Forældre en bedre Opdragelse end den, Forældrene kan yde dem, eller hjælpe Børn, der har Evne og Lyst, til en videre Uddannelse. For Slagelses Vedkommende bestyres Legatet af Købmand Ulrich og Bankdirektør Werner. *I. Ø. Andresen* var født i Nakskov. Virksomheden ledes nu af Direktør *E. Didrichsen*, der var ansat først som Prokurist fra 1884 og som Direktør fra 1903.

Banker og Sparekasser.

Inden vi fik Banker, havde vi Veksellerere, men da Bankerne begyndte deres Virksomhed, indskrænkedes deres Virksomhed, i hvert Fald for Provinsens Vedkommende. Den sidste Veksellerer, vi havde her i Byen, hed *Abrahamsen*.

Sparekassen for Slagelse og Omegn er oprettet 24. Maj 1855. Det almindelige økonomiske Opsving, der fandt Sted i de første Aar efter Tre-aarskrigen, bevirkede Ønsket om Oprettelsen af en lokal Institution, der kunde

forvalte og frugtbargøre Pengemidler. Ringsted Sparekasse havde allerede dengang i en Aarrække holdt Møde her i Byen ved Terminerne og modtaget betydelige Indskud. 30. Jan. 1855 samledes en Række fremtrædende Mænd fra Land og By, og Resultatet heraf blev Beslutningen om Oprettelsen af Sparekassen. Den første Formand for Direktionen var Kammerherre *Grevenkop Castenskiold* til St. Frederikslund, Næstformanden var Borgmester *Lassen*.

Grevenkop Castenskiold.

Medens man nu hver Dag kan indsætte Penge i Sparekassen, var det ikke Tilfældet fra Begyndelsen af dens Virksomhed. Den 24. Maj fandt det første Møde Sted og derefter hver 14. Dag. Paa den første Mødedag indsattes 3553 Rdlr.; det første Indskud blev gjort af Slagelse Velgørenhedsselskab og det næste af en Gaardmand fra Hejninge, der indsatte 1000 Rdlr. Som Tilfældet er nu, kom der ogsaa den Gang efter de gode Aar nogle sløje Aar, der kulminerede i Krisen i Decbr. 1857. Ved Hjælp af Laan fra Ringsted Sparekasse, den nyoprettede Bank for Slagelse og Omegn og senere af Nationalbanken lykkedes det at komme over Krisen, og de følgende Aar gik Sparekassen langsomt fremad.

Sparekassens første Lokaler var paa 1. Sal i det gamle Raadhus, indtil Boghdl. H. J. Tørsleff købte Ejendommen af Kommunen 1868; derefter holdtes nogle Møder paa „Postgaarden“, og fra Oktbr. 1868 til Juni 1869 holdt man til i Læge Lundahls Lejlighed i Farver Fabricius' Ejendom paa Bredegade. Nu tilbød Klubben „Den ny Forening“ at afgive Lokaler til Sparekassens Kontor i dens Ejendom, og her var man, til Ejendommen Matr. Nr. 48 paa Bredegade blev erhvervet for en Købesum af 7500 Rdl. Da Forholdene blev for smaa, blev Ejendommen bygget om, og 9. Decbr. 1903 blev Sparekassens nuværende Ejendom taget i Brug. Under Ombygningen maatte man igen tage til Takke med Lokaler i Farver Fabricius' Ejendom.

Den nuværende Formand for Direktionen er Hofjægermester *Aug. Bech*, Waldbygaard, og Direktør er den tidligere Bogholder *Alfr. Hansen* (fra 6. Maj 1932).

Banken for Slagelse og Omegn er Sjællands ældste Provinsbank. Den blev dannet med Støtte fra den allerede stiftede Sparekasse paa Initiativ af Købmændene Købner og Grønvold. Den sidste understøttedes meget i sin Tanke af Generalkonsul *H. Pontoppidan*, Hamborg, der ogsaa gav Tilsagn

om at indskyde nogle Tusinde Rdlr. Blandt Byens og Omegnens ledende Mænd enedes man hurtigt om Oprettelsen, og 15. Jan. 1857 udstedtes Indbydelse til Tegning af Aktier til et Beløb af 100,000 Rdlr. 2 Maaneder senere holdtes konstituerende Generalforsamling, og her valgtes Repræsentanter og Direktion. Direktionen kom til at bestaa af *Grønvold, Købner og W. Lau-*

Bredegade.

ritzen samt Godsejer *Jacobsen* (Falkenstein) og Hofjægermester *van Deurs* (Bødstrup).

Banken begyndte sin Virksomhed 1. Juli paa Løvegade i Jernstøber Rasmussens Ejendom (nu Brødrene *Hillers*); 7 Aar senere flyttedes til Bredegade, og da Forholdene blev for smaa, købte man i 1873 den nuværende Grund for 16,250 Rdlr. Her blev den nuværende Ejendom bygget, og samtidig blev der indrettet Lokaler for Byens Styrelse og Regnskabskontorer. Købmand *Grønvold* var Bankens første administrerende Direktør og Bogholder og modtog herfor i aarlig Gage 400 Rdlr. Bankens Hovedforbindelse var *D. B. Adler & Co.*, København. For at illustrere Fremgangen skal anføres, at Aarsregnskabet for 1907 udviser en Omsætning paa 51,8 Mill. Kr. og i 1932 164,6 Mill. Kr. Reserverne er i de sidste 25 Aar vokset fra 162,000 Kr. til 1,350,000 Kr.

Formand for Bankens Repræsentantskab er Direktør *Frands Frandsen*, Havrebjerg, og Formand for Bestyrelsen er Gdr. *Martin Nielsen*, Forlev. Den daglige Ledelse forestaas af Direktør *S. Werner* og Direktør *A. Deichmann*. Banken har Filialer i Høng, Gørlev, Dalmose, Ruds-Vedby og Sandved.

Hvor Banken for Slagelse og Omegn først havde til Huse.

Landbobanken er stiftet 1884. 1919 solgtes den til Andelsbanken, der imidlertid maatte likvidere 1925. Nu oprettedes der en ny Bank med Vedtægter af 26. Septbr. 1925. Denne Bank, der som Navnet antyder, navnlig er dannet for at værne Landbostandens Interesser, begyndte under meget beskedne Forhold. Dens egentlige Stifter er Redaktør *Hans Jensen*, Slagelse, og den oprindelige Aktiekapital var kun paa 33,000 Kr. Nu er Aktiekapitalen 400,000 Kr., Reservefonden 115,000 Kr. Det samlede Indlaan for Aaret 1931 var 4,518,149 Kr. Den administrerende Direktør er *C. Buchwald*, Formand for Bankens Bestyrelse er Gaardejer *Peter Kristensen*, Slotsbjergby, og for Repræsentantskabet: Folketingsmand, Lærer *Arnth Jensen*. Banken har Filialer i Sandved, Høng og Ruds Vedby.

Handels- og Landbrugsbanken. Banken begyndte sin Virksomhed 13. Juni 1917 og havde Lokale overfor sin nuværende Ejendom (nu Vestskovs

Eftflg.). Aktiekapitalen var paa 400,000 Kr., nu 500,000 Kr., Reservefonden 25,000 Kr., nu 80,000 Kr. Indlaanet var fra 13. Juni 1917 til 31. Decbr. 1918 2, 309,561 Kr. og i Aaret 1931 3,332,284 Kr. Banken ledes af et Bankraad paa 23 Medlemmer, der repræsenterer baade Land og By. Bankraadets første Formand var Rentier *P. Johansen* (død 3. Maj 1932). *P. Johansen* drev en Overgang Byens største Vognmandsforretning, som han begyndte med et Par Heste og en Vogn i 1881. 1894 blev han indvalgt i Ligningskommissionen og 1909 i Byraadet, hvor han sad uafbrudt indtil 1925. 1929 lod han sig atter vælge, men maatte paa Grund af svigtende Helbred trække sig tilbage i Efteraaret 1931. *P. Johansen* var ogsaa den egentlige Stifter af Handels- og Landbrugsbanken. Nuværende Formand for Bankraadet er Bagermester *Joh. Lindeskov*. Bankens Direktør er *A. Thorbek* (siden Bankens Stiftelse). Filialer i Høng, Gørlev, Flakkebjerg, Fuglebjerg, Munkebjergby, Sdr. Bjerge og Stenlille.

Bondestandens Sparekasse har haft Kontordag i Slagelse omtrent fra dens Oprettelse, idet det paa et Møde 28. Decbr. 1856 vedtoges at holde Kontor her. Det første Laan, Sparekassen bevilgede (paa et Møde i København), var et Laan til Lærer Skaarup, Næsbystrand, til Flytning af den gamle Skole (1000 Rdlr.). Fra 1912 indførtes daglig Kontordrift. Nuværende Kontorbestyrer er Sognefoged *H. P. Larsen*, Holmstrup.

Biblioteksvæsen. Offentligt Udlaan af Bøger er ikke noget nyt. Det har fundet Sted, saalænge som der overhovedet har været Bøger til. Men at gøre Udlaanet saa let tilgængeligt for enhver, som Tilfældet er nu, er noget, man først er begyndt paa i de senere Aar, da Stat og Kommune er traadt hjælpende til med store Pengebidrag. Det var ugørligt blot for godt en halv Snes Aar siden, at det store Publikum selv kunde gaa hen til Reolen for at finde den ønskede Bog, og det var helt umuligt for længere Tid tilbage for Folk af alle Stænder at laane Bøger dér, hvor saadanne var at laane.

Her i Slagelse var *Latinskolens* Bogsamling i mange Aar den, der talte det største Antal Bind til eventuel Udlaaning. Men det var selvfølgelig kun et mindre Antal af Byens Borgere, der kunde laane og som ønskede at laane, thi den populære Oplysningslitteratur, som er de nuværende offentlige Bibliotekers Grundpille, var det meget smaat med. Ikke at tale om den beskedne Plads som Litteraturen indtog i Datidens Bogsamlinger. Men efterhaanden som det danske Sprog bliver mere almindeligt at skrive paa, og Bøgernes Antal bliver større, dukker Læseselskaberne op. Allerede i 1811 havde vi et „*Slagelse Læseselskab*“, men det mest kendte Bibliotek paa den Tid var det, som Pastor *Hans Bastholm* besad. *H. C. Andersen* anfører selv i „Mit Livs

Nytorg før Reguleringen 1930. (Tuschtegning af V. Brunø).

Eventyr“, at de eneste to Seværdigheder, der blev ham anbefalet ved hans Ankomst til Slagelse, var „den nye engelske Sprøjte“ og Bastholms Bibliotek. Det var nu ikke mange Bøger, han laante ud, dertil holdt han for meget af dem, men det kunde lade sig gøre at laane.

1818 averterer Bogbinder *Hattings* Enke med Læsebibliotek i Slotsgade, 300 Bd. og 1 Mk. om Ugen for Laan af 3 Bøger. 1832 eksisterede endnu „Slagelse Læseselskab“, thi da protesteres der imod, at Selskabet anvendte Paul de Koch's Romaner til Udlaan!

1839 aabnede *L. J. Bech* den første egentlige Boghandel i Slagelse (Bladudgiver *Magnus* solgte ogsaa Bøger), og hertil var knyttet et Lejebibliotek paa 3000 Bd. (S. 123). Kontingentet var 8 Sk. ugentlig.

Samtidig oprettede *C. P. Ludvigsen*, boende i „Hr. Fobians nyopbygte Sted ved Smedegades Port“, et Lejebibliotek ogsaa paa 3000 Bd. (2 Mk. maanedlig). Nu var der altsaa Konkurrence.

1842 etablerede Boghdr. *Lindberg* sig; han købte Ludvigsens Bibliotek. Senere kom der flere Boglader og dermed flere Lejebiblioteker. Private Lejebiblioteker dukkede ogsaa op. Mange kan sikkert endnu huske Frk. *Viborgs* Lejebibliotek paa Skovsøgade 15. Her var 8000 Bind, og Kontingentet var 75 Øre maanedlig. Men i 90erne opstod rundt om i Landet Tanken om Folkebiblioteker, hvor Bogudlaanet ved en meget lav Godtgørelse kunde gøres tilgængelig for enhver. Her i Slagelse afholdtes i Oktober 1897 Møde i Byraadssalen for at drøfte Oprettelsen af et Folkebibliotek. Mødet var indvarslet af flere kendte Mænd med Redaktørerne *Hans Jensen* og *Chr. Jensen* i Spidsen. Der blev nedsat en Komité, bestaaende af disse og Landbrugskonsulent *Bing*, Pastor *Brøndsted*, Overlærer *Gertz*, Overlærer *Axel Jensen* samt Cigarmager *Ar. Westergaard*, der repræsenterede Arbejderne. Denne Komité gik straks i Gang med at virke for Pengebidrag og Boggaver, og i Løbet af et Aar havde man naaet et Grundlag for Bibliotekets Aabning. I Kontanter havde man faaet 1581,22 Kr. en Gang for alle samt sikret sig 280 Kr. i aarlige Bidrag (fra Staten 150 Kr.), og Bøger havde man ogsaa faaet. Det blev nu vedtaget, at Biblioteket skulde være en selvejende og selvstyreende Institution, der eventuelt senere kunde overgaa til et kommunalt Foretagende, og at det skulde ledes af en Bestyrelse med Pastor *Brøndsted* som Formand. Det første Bogindkøb blev foretaget hos Antikvarboghandler *Lyng*, København (for 1401,68 Kr.), og det er ret interessant at se, hvordan Fordelingen af Bøger var budgetteret:

Skønlitteratur købes for 500 Kr.

Historie, Geografi og populær Naturvidenskab 600 Kr.

Handels-, Industri- og Samfundskundskab 200 Kr.

Opbyggelig Litteratur, Kunst og Diverse, 3 Poster à 50 Kr.

Som Bibliotekar antoges Realskolelærer *S. Thorsen* fra 1. Januar 1899, men allerede 16. Decbr. 1898 var Biblioteket blevet aabnet, det var nemlig en Forudsætning for Statens Tilskud, at Biblioteket aabnedes inden Udgangen af 1898. Det blev indrettet i Thorsens Privatlejlighed i St. Mikkelsgade, og for sin Gerning fik Thorsen 350 Kr. i aarlig Gage. Kontingenteret blev sat til 50 Øre om Aaret, endvidere var der tvungent Køb af et Katalog til 25 Øre.

Fra Begyndelsen havde det været Meningen at oprette en Læsestue, men det var lettere tænkt end gjort, thi først da Biblioteket flyttede ind i sin nuværende Bygning, blev denne Tanke til Virkelighed. Der var straks god Tilslutning, ialt blev der de første 11 Maaneder af 1900 udlaant 5771 Bind til 274 Laanere.

For Boghandlerne *Kammann* og *Tørsleff* var Biblioteket en haard Konkurrence, de mistede de fleste af de Holdere, der var knyttet til deres Lejebiblioteker, men de var dog storsindede nok til at forære Biblioteket deres Samlinger. Dog fandt Kammans Bøger ikke Naade for Bestyrelsens Aasyn, medens man med Tak modtog Tørsleffs Samling.

1. Januar 1909 skiftedes Bibliotekar, Lærer *Lauridsen* afløste Lærer Thorsen, og 1911 flyttede man til Smedegade 1, hvor Lauridsen havde lejet Lejlighed. Fra samme Aars Begyndelse ophævedes Samarbejdet med Læge *Forum Jensens* Læseselskab.

Efterhaanden som Bogbestanden blev større, blev Ulemperne ved at have Bibliotek og Lejlighed sammen ogsaa større, og det blev derfor en af Bestyrelsens vigtigste Opgaver at finde selvstændige Lokaler.

18. Maj 1914 indsendtes Andragende til Byraadet om at faa overladt Lokaler paa Borgerskolen (Fruegade), og 16. Oktbr. s. A. fik man i et Svar Løfte om 2 Værelser fra April Flyttedag 1915. Saa flytter man ind i bedre Lokaler, men nu stiger ogsaa Fordringerne. 1918 forhøjedes Byens Tilskud til 700 Kr. aarlig, endvidere blev der givet Tilsagn om 500 Kr. til Møbler til en Læsestue (der var ansøgt om Lokale hertil ved Biblioteket, men paa Grund af Pladsmangel kunde et saadant ikke afgives). Bibliotekarens Løn forhøjedes til 500 Kr. om Aaret, og endelig var Statens Tilskud nu naaet op til 1070 Kr.

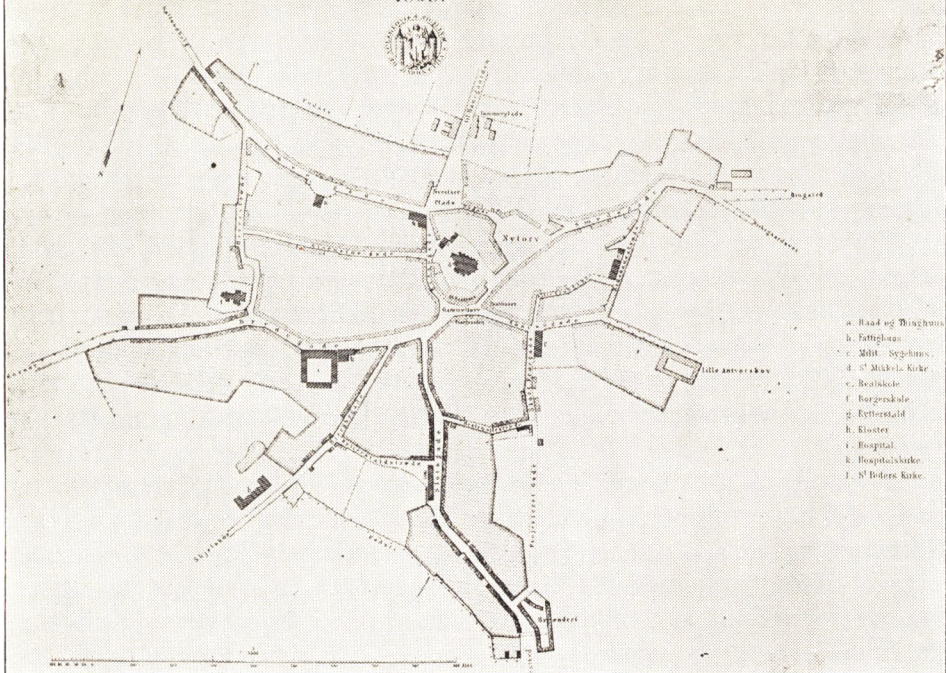
Disse Tilskud var dog ikke tilstrækkelige, og nu opstod Tanken om en Biblioteksforening, der kunde virke støttende for Bibliotekets Arbejde.

Lauridsen og dennes Hustru, *Anna Lauridsen*, satte sig i Spidsen for Oprettelsen, og snart var Biblioteksforeningen Virkelighed. Lærer *Knudsen* og Læge *Weeke* indtraadte i Bibliotekets Bestyrelse 24. Septbr. 1919 som Repræsentanter for denne Forening. Nu henvendte man sig forskellige Steder, og 1921 kom de første Pengetilskud fra de lokale Pengeinstitutioner.

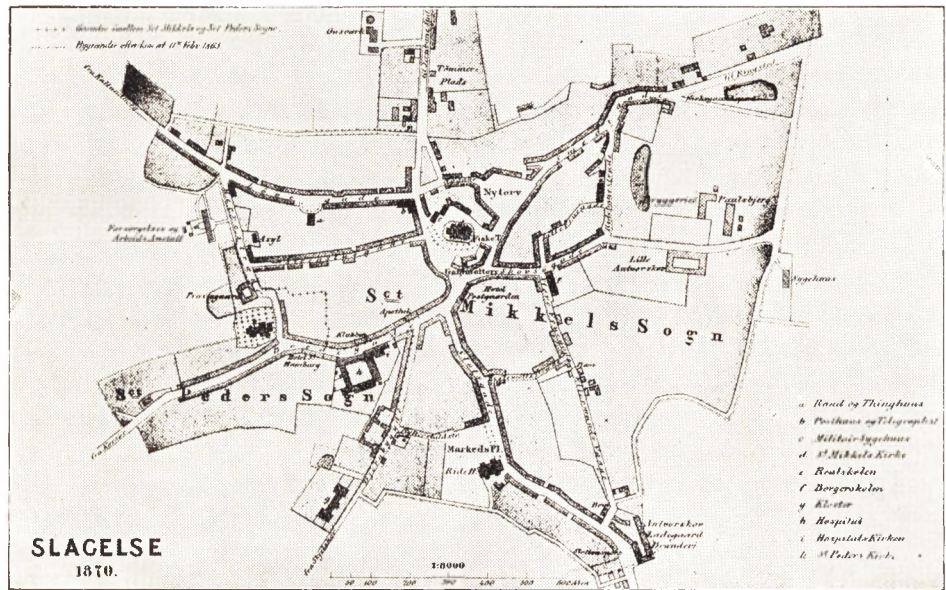
Og nu gaar det rask fremad; 12. Febr. 1921 meddelte Biblioteksraadet, at Slagelse var udset som Hjemsted for Centralbiblioteket for Sorø Amt.

SLAGELSE

1858.

- a. Raad og Tinghus
- b. Fattighus
- c. M.H. Sygehus
- d. S. Mikkel-Kirke
- e. Realskole
- f. Borgerskole
- g. Fyrtårnsstald
- h. Kloster
- i. Hospital
- k. Hospitalskirke
- l. S. Peders Kirke

SLAGELSE

1870.

1:8000

- a. Raad og Tinghus
- b. Posthus og Telegraph
- c. Mikkel-Sygehus
- d. S. Mikkel Kirke
- e. Realskolen
- f. Borgerskolen
- g. Kloster
- h. Hospital
- i. Hospitalskirken
- k. S. Peders Kirke

Nu maatte der yderligere handles — hvor skulde dette Centralbibliotek ligge?

Det var imidlertid saa heldigt, at der var en ledig Bygning for Haanden, ganske vist et Arresthus. En saadan Bygning skulde jo ikke synes at kunne indrettes til Bibliotek, men Borgmester *H. P. Hansen* var straks klar over, at her kunde blive et ideelt Bibliotek.

Bygningen havde lige afsluttet sin Tjeneste som Husvildehjem, da Arkitekt *Jørgensen*, Kalundborg, begyndte paa Ombygningen. 10. Oktober 1922 indviedes det nye Bibliotek, og alle de indbudte var enige om, at en herligere Bygning til Bibliotek kunde ikke tænkes.

Forinden var Biblioteket overgaaet til kommunal Institution, der endnu ledes af en Bestyrelse paa 4 Medlemmer (3 Byraadsmedlemmer og et Medlem, valgt af Biblioteksforeningen, nu Læge Weeke), Formand er Lærer Knudsen fra 1920. Til Bibliotekar blev antaget *Nielsen Kaae*, han fungerede til 31. Januar 1924, derefter ansattes *Ivar Gudme* til 15. April 1927. 1. Juli 1927 tiltraadte den nuværende Bibliotekar, *Bernt Favrholdt*, der kom hertil fra Hjørring.

Fra 1. April 1924 blev Slagelse Bibliotek anerkendt som Centralbibliotek for Sorø Amt, og nu begyndte et større Samarbejde med Sognebibliotekerne. Allerede den Gang taltes der om Bogbil, men først i Marts 1931 blev det vedtaget at sætte en saadan i Gang, og skønt den endnu kører paa Prøve, maa det dog formodes, at Biblioteket ogsaa i Fremtiden benytter sig af denne praktiske Form for Bogomdeling til Sogne- og Skolebibliotekerne. — S. 330 er omtalt Indretningen af det gamle Arresthus, men selvfølgelig er der en betydelig Forskel paa denne og den nuværende. I Stueetagen er det store Udlånslokale, der stadig er bleven forsynet med flere og flere Reoler, endvidere den smukke lyse Læsesal, hvor et meget stort Haandbibliotek findes. Paa første Sal findes Børnelæsesal, Foredragssal og 2 Studieværelser og paa anden Sal er Magasinet.

Endvidere er der den dejlige Have, der burde benyttes langt mere, end den bliver. I Tilslutning til Biblioteket blev der 17. Novbr. 1928 oprettet en *Skolebiblioteksforening*, og paa et Møde 9. Novbr. 1929 dannedes en Amtskreds af *Danmarks Biblioteksforening*.

Biblioteket har i de sidste 2 Aar modtaget 2 ret store Gaver, nemlig *P. Arnskovs* Samling af Bøger og Billeder (22. Febr. 1931) og *R. Marius Larsens* Gave paa 2100 Kr. (150 Kr. hvert Aar, indtil hele Beløbet med Renter er anvendt), der skal anvendes til Læsesalens Drift.

Bibliotekets Bogbestand udgør for Tiden 20,000 Bd. Laanernes Antal var 1931—32 2885, Statstilskudet 19,840 Kr. og Kommunens Tilskud 6080,60 Kr., hvortil man maa lægge Lejen af Lokalerne. Børnebiblioteket, der ledes

af Fru Lauridsen, omfatter baade Udlaan til Skolerne og Læsesal, og i samme Tidsrum har 392 Børn aflagt 4263 Besøg.

Jøder. At Jøderne fik Indpas i Danmark ved Hjælp af deres Penge er let forstaaeligt. *Diego Texeira de Matos*, en Hamborgerjøde af portugisisk Oprindelse, laante Frederik III Penge til at føre Krig for, og som Tak for denne Tjeneste fik han ikke blot Tilladelse til at nedsætte sig her i Landet, men fik ogsaa udvirket, at alle Jøder, som hørte til de portugisiske Menigheder, maatte rejse om i Landet og drive Næring. Senere fik tyske Jøder ogsaa Adgang her til Landet, men i lang Tid var det de portugisiske Jøder, der nød de største Begunstigelser.

Her i Slagelse har vi, navnlig i den første Halvdel af det 19. Aarhundrede, haft mange Jøder boende, ja, saa mange, at der endogsaa fandtes en særlig Jødeskole (paa Bredegade). Her blev ogsaa foretaget mosaisk Konfirmation; 28. Juli 1832 blev 4 Dreng og 12 Piger af den mosaiske Menighed i Slagelse, Næstved, Skelskør og Kalundborg konfirmeret her i Byen af Kateket *Levison* og Kantor *Manheimer*, begge fra København.

Af særlig typiske Navne paa de herboende Jøder skal jeg nævne: *Moses David*, *Salomon Isaac*, *Zacharias Nathan*, *Sara Groos*, *Abraham Moses*, *Jonas David*, *Jacob Israel*, *Simon Meysling*, *Philip Schnegelsberg*, *Isaac Wulff* og Maler *Cantor*. Disse indehavde forskellige Livsstillinger, men Handelen var naturligvis mest repræsenteret; en af de mest kendte var Købmanden *Jonas David*, desuden Rektor *Meysling*, *Schnegelsberg*, Ejer af Postgaarden. Bladudgiver *Peter Magnus* var ogsaa Jøde.

Da København havde sin Jødefejde 1819, en Fejde, hvis Forløber maa søges i den tyske Jødefejde samme Aar, skulde en saadan da ogsaa udføres her. Og slog man Ruder ud paa Østergade i København, maatte der ogsaa slaas Ruder ud paa Bredegade i Slagelse. Det var dog kun den lavere Del af Befolkningen, der deltog i Optøjerne, hvorom „Den vestsjællandske Avis“ meddeler følgende:

„Den 12te og 13de dennes forefaldt her om Aftenen nogle Uordner paa Gaderne, hvorved, hos enkelte Indvaanere, Vinduesruderne bleve indslagne; men denne Kiøbstæds saa veltænkende Borgerskab, ilede strax Politiet med saadan Velvillie og Kraft til Hjælp, at Roelighed snart igien blev tilveiebragt, og siden uforstyrret er vedligeholdt, hvortil den heldige, af nogle brave Medborgere fattede, og øiebliklig iværksatte Beslutning, at forene sig til et ridende Korps, særdeles meget bidrog.

Af Stedets Amtmand, Hs. Excellence Hr. Geheime-Conferentsraad v. *Stemann*, blev i den Anledning udstedt følgende trykte Kundgiørelse: Ugierne har jeg bragt i Erfaring, at Slagelse Kiøbstæds Indvaaneres Roelighed, i de

næstforegaaende Aftener er bleven forstyrret, ved paa Gaderne udøvede Uordener, og ligesom jeg aldeles maae billige de af Byens Øvrighed og Politie føiede Foranstaltninger til, at forebygge saadan Uskik, saa maae jeg ogsaa bevidne, saavel Borgerskabet i Almindelighed, som ogsaa de Indvaanere, der ved at forene sig til et ridende Polities Oprettelse, have bidraget til at fremme, og til at understøtte disse Foranstaltninger, og som derved have viist sand Borgerskab, min Tak.

Tillige opfordres herved enhver Indvaaner til, fremdeles med Godmodighed og Velvillie, at udføre og at efterleve, hvad Omstændighederne maatte gjøre nødvendigt, fra Byens Øvrigheds og Politiets Side at anordne, og at vise Enhver, der af samme beskikkes til at assistere Politiet, vedbørlig Agtelse og Lydighed, saaledes som det enhver retskaffen dansk Mand vel egner og anstaaer.“

To Aar senere foregik der en Begivenhed, som vakte Opsigt i det ganske Slagelse. En Barber ved Navn *Jacob Lissner* blev ved en hellig Daab i St. Mikkels Kirke optaget i den lutheranske Menighed og fik i Stedet for Navnet Jacob Navnet Frederik Christian. Pastor N. S. Fuglsang forrettede Handlingen, der overværedes af en stor Forsamling med Amtmanden i Spidsen, og Pastoren skrev et langt Referat herom til „Vestsj. Avis“, hvis Redaktør paa Grund af „paakommende Svaghed“ ikke var mødt. (Han skulde være til Stede i sin Egenskab af Præst). Lissner nedsatte sig som Barber og virkede i mange Aar her i Byen; en Sønsøn af ham var Gartner her.

Medens her, som nævnt, baade var Synagoge og Jødeskole, var der ingen Jødekirkegaard i de Aar; skulde en Jøde begraves, blev han ført til København. Det var først i 1863, at Jødekirkegaarden blev indviet; da var her 48 Jøder i Byen, medens Antallet 30 Aar forinden var 91, det største Antal Jøder, der paa det Tidspunkt fandtes i en dansk Provinsby.

Spredte Træk. Jeg fortsætter nu med forskellige Begivenheder og Tidsbilleder fra vor By. Aaret før Trearskrigen begyndte, havde vi Dyrtid her i Landet, og i Slagelse var det ogsaa galt. Priserne steg stadigvæk paa Ildebrændsel og Fødevarer. Af nogle Priser, som nævnes 6. Jan. 1847, vil man i Sammenligning med Nutidens Priser (der dog ikke regnes for høje, men nærmest som før Verdenskrigen) ikke kunne forstaa, at det var høje Priser, men det var det altsaa; her er de: Oksekød 1 Mk., Flæsk 14 Sk. Pundet, Æg 2 Mk. 6 Sk. Snesen, Kartofler 2 à 3 Mk. Skæppen og et lille Læs Tørv 2 Rdlr. Byens førende Borgere traadte sammen og samlede ind til en Bispisningsanstalt, hvorfra der alene i Januar Maaned uddeltes 738 Portioner Middagsmad; ligeledes udvirkede man, at der blev gjort Indkøb af Rug, saaledes at et Rugbrød kunde sælges for 2 Sk. pr. Pd. Prisen

paa 1 Td. Rug steg til 12 Rdlr. og derover, Kartoffler til 5 Rdlr. Tønden. Købmand H. H. Schou nævnes, fordi han solgte billig Rug til Familier i trange Kaar (1 Rdlr. pr. Skæppe). Straks er der misundelige Sjæle, der farer ud imod ham i Avisen, men det ser ud til, at dette har været ganske uberettiget. Der var selvfølgelig mange, der ikke var storsindede nok til at sælge til nogenlunde Priser, man benyttede sig af Tiderne, men mange Bønder, der kom paa Torvet med Varer, kunde ikke faa nok for disse og maatte køre hjem igen med fyldte Sække. Paa den anden Side var der ogsaa smarte Byfolk, der opkøbte Bøndernes Varer, navnlig Kød og Fjerkræ, straks, saa snart de kom til Byen, og solgte Varerne igen med stor Fortjeneste. Gæssene steg saaledes til den „uhørte“ Pris af 28 Sk. Pundet (1. Jan. 1848).

1848 begyndte Krigen, og nu fik man andet at tænke paa. Vore Tropper skulde udrustes, og hertil foretoges Indsamlinger; saaledes indsendte Skomagerlauget ved sin Oldermænd *Barchager*, 40 Rdlr., og andre Laug opfordredes til at følge Eksemplet.

26. Juni ankom de svenske Tropper til Byen med Artilleri-Trænet. Der holdtes en Festlighed i „Den ny Forening“; hertil var Officererne indbudt. Velkomsttalen holdtes af Købmand *W. Lauritzen*, for *Kong Oscar* talte Rektor *Elberling*, for Venskabet Prokurator *Rye*, og for de danske og svenske Vaabens Fremgang talte Lærer *Carlsen*. Næste Dag ankom 2 Eskadroner svenske Husarer, og Festlighederne fortsattes baade i Skoven og i Byen. Krigens Byrder var ikke saa tunge at bære, da Heldet jo fulgte de danske Vaaben, og blev der igen Dyrtid, tjentes der ogsaa Penge, særlig af Landmændene, og det kom selvfølgelig Byen til gode. Efter Krigen afholdtes der flere Fester med Bazarer til Fordel for de Saaredes og Faldnes Efterladte, og der indkom store Summer; saaledes gav en Bazar 23. Septbr. 1850 1200 Rdlr. Senere kom alle de storslaaede Fester for de hjemvendte Soldater baade i Byen, 18. Juli 1851 i Lystskoven, og i de omliggende Sogne.

1852 ophævedes Accisen, og hermed opfyldtes et længe næret Ønske fra de Handlendes Side. Samtidig blev Vejbombene nedlagt. 13. Novbr. fik Kommunen et Tilbud fra Engelsk Gaskompagni, der vilde forsyne Byen med Gasbelysning til en Pris af 12 Rdlr. og 3 Mk. for hvert Blus med 1200 Brændetimer, naar Byen vilde garantere 50 Blus. Men der gik alligevel omtrent 5 Aar, inden vi fik Gasbelysning.

I Juli 1853 begyndte man at træffe Foranstaltninger mod den omsigribende Koleraepidemi. Der blev dannet en Forening, „Foreningen mod Choleraens Udførelse“, til at virke for Bispising og Renlighed blandt de Trængende. Der blev ogsaa opfordret til at rense Rendestenene. Koleraen var ikke slem ved Slagelse, her var ikke mange Dødsfald, heller ikke da Byen atter 1858 havde Besøg af den frygtelige Sygdom.

Nu havde man ogsaa de gode Jernbanaar, hvor den sjællandske Bane blev anlagt; der var Arbejde for mange Hænder. Engelske Ingeniører ledede Arbejderne, som hvervedes af danske Entreprenører. Værtshusholder Hentzell avterede efter „nogle Hundrede“ Arbejdere. Daglønnen var fra 4 Mk. til 1 Rdlr. efter Flid.

1857 udstedtes Næringsloven, som løste mange Baand, men denne Lov var alligevel ikke velset af Datidens Næringsdrivende, thi nu kunde enhver, blot han havde Penge, løse Borgerskab enten som Købmand eller Haandværker. Der behøvedes ingen Fagkundskab, og det var ikke svært at fuske i Købmandsfaget. Haandværket var det jo lidt sværere at gribe ind i.

Samme Aar læser man følgende Spørgsmaal i Avisen:

„Er den Plads mellem Hr. W. Lauritzens, Matr. Nr. 261, og Hr. Bachmanns, Matr. Nr. 260, Ejendomme, der tillige er en Kørevej (Mørke Kirkestræde) til St. Mikkels Kirkegaard, nu solgt til Hr. Bachmann til Bebyggelse, eller er den gratis overladt dertil, er dette Tilfældet, er det da lovligt af Byens Ejendomsbestyrere at handle saaledes?“

Resultatet var, at Bachmann byggede over Strædet, og at Lauritzen fik Adgang derigennem til sin Ejendom, og at enhver fik Lov til at passere igennem Gangen til Kirkegaarden.

Det næste Spørgsmaal:

„Er det ligeledes lovligt eller i al Fald forsvarligt at lade en Brønd grave og Pumpeværk opstille omtrent midt for en anden af Byens Ejendomme (Raadstuen, Matr. Nr. 258) alene for at favorisere og forfordele en privat Mand (Matr. Nr. 259, Købmand Ellermann) og derved i høj Grad forringe den førstes Værdi, hvilket især vil vises, om der i Tiden bliver taget Bestemmelse om dens Afhændelse? Rette Vedkommende bedes besvare disse Spørgsmaal offentlig.

Flere Borgere.“

Resultatet blev, at en Brøndgraver fra Korsør fik Arbejdet med at flytte Byens ældgamle Brønd, som var udfør den Port, som nu er i Matr. Nr. 259. Samtidig skulde han sætte en ny Brønd udfør Raadstuen. Han kunde imidlertid ikke udføre dette Arbejde, og det blev derfor overdraget til Tømrermester Clausen. Han gravede altsaa „Gammeltorvsbrønden“, som de fleste Ældre kan huske. Den gamle Brønd fyldte han. Den ny Brønd var 17 Alen dyb og kostede 484 Rdlr. at anlægge.

Krigen 1864 bragte megen Forstyrrelse i Byen. Ikke alene blev mange af Byens Indbyggere indkaldt, men de mange Troppemarcher igennem Byen og deraf følgende Indkvartering var jo noget udenfor det sædvanlige.

At vore Soldater blev godt behandlet i deres Kvarter, var en Selvfølge, man vidste jo, de skulde kæmpe for gamle Danmarks Sag, og vilde derfor ogsaa bidrage sit til at lette dem deres Hverv. Jeg var Dreng dengang (Arnskovs egne Erindr.) og var selvfølgelig med til sammen med mine jævnaldrende at møde Soldaterne, naar de drog ud. Vi stillede gerne ved Skovsø og fulgte dem til Vaarby Bro, og vi var til Stede, naar Soldaterne stillede paa Torvet. Det var en stor Glæde for os Drengene, naar vi paa Vejen ud til Vaarby Aa kunde faa Lov til at bære Geværer, det blev nemlig som Regel belønnet med en Patron, der, selv om en saadan var et ret farligt Legetøj, dog afgav det nødvendige Krudt til en fusende „Trolskiærling“. Det, der vakte vor største Opmærksomhed, var et Espingolbatteri,*) der blev ført gennem Byen og holdt Rast ved Rytterstalden. Hestgarden havde ogsaa vor store Interesse, da den holdt Hvil paa Torvet. Saa ivrige var vi efter at spørge Nyt fra Krigen, at vi mente, vi flere Steder kunde høre Kanontordenen, naar vi lagde Øret til Jorden; særlig troede vi, at dette var Tilfældet ved en lille Park Vest for Varehuset (ved den gl. Jernbanestation). Her laa vi Drengene tit med Øret til Jorden og sagde til hverandre: „Hører du?“ Det er vel rimeligt, at det kun var Fantasien, der spillede os et Puds. Herude var vi ogsaa, naar det rygtedes, at Fangetransporter passerede Slagelse; vi vilde da

Et mærkeligt Uheld overgik den nye Ejendom paa Bredegade 13 (Matr. Nr. 13) 15. Juni 1915. Det halve af Huset styrtede sammen; ingen Mennesker kom noget til.

*) Espingolen var et af Danskeren Schumacher i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede konstrueret Orgelskyts med flere Løb, der hver var ladet med en Række Kugler, som kunde udskydes hurtigt efter hverandre.

nok se, hvordan den Slags saa ud! Da Krigen var omme, var vi ogsaa ude at tage mod Soldaterne, men nu var det Vaarby Aa, vi stillede ved. Paa Bane-
gaarden modtog vi ogsaa de hjemvendende Soldater, og det hændte engang, at
der vankede Kiks og Patroner; ved samme Lejlighed saa jeg et Par Soldater,
der havde pyntet sig med Pikkelhuer. Der var jo ikke den samme Stemning til
Stede, som da vore brave Soldater drog ud, og det var jo ikke underligt.
Dog mindes jeg tydeligt den Begejstring, der blev i Byen, da Slaget ved
Helgoland var endt med de tyske Skibes Flugt. Var det end som Dreng, at
jeg oplevede Krigen, gjorde den dog et uudsletteligt Indtryk paa mig, og
ligeledes var det med mine Kammerater. Vi havde svært ved at glemme Ty-

Hjemvendte Soldater fra 64.
Skræderm. Møllenbach (Nr. 2 fra v.).

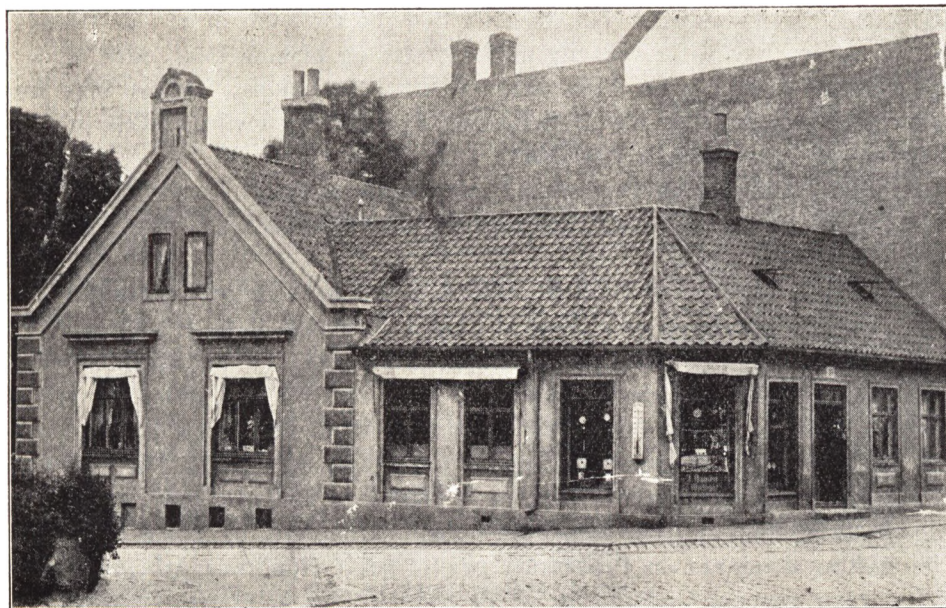
skernes Overfald, og Ordet Tysker havde i mange Aar derefter ingen god
Klang blandt den danske Ungdom.

Faktor *Svensden* (S. 384) fortalte til sit Blad følgende personlige Op-
levelser fra 1864:

„Krigen kom saa, og jeg erindrer det første Telegram om Slaget ved
Mysunde; blandt de Saarede her fra Byen den Dag var den for et Par Aar
siden afdøde Inspektør Nathan og den for nogle Aar siden afdøde Murersvend
Lindstrøm. Baade Nathan og Lindstrøm var let saarede, og da de var bleven
raske, kom de igen til „Fronten“.

Saa kom Tilbagetoget fra Dannevirke. Om Formiddagen var der til Sla-
gelse ankommen 800 Forstærkningsmænd („Forglemmigei'er“), som skulde
afmarchere næste Dag; men om Aftenen, da 7—800 Mennesker var nede i
det gl. Teaterlokale for at høre et patriotisk Foredrag af Realskolens davæ-

rende Bestyrer, K. H. Schow, kom Efterretningen om Dannevirkes Rømning, og „Forglemmeige'erne“ blev her i 8 Dage. Jeg fik travlt med at skrive Taksigelser til Kvarterværterne for en Mængde af disse Mennesker og maatte til Slut lave et Ekstra-Nr. med lutter Taksigelser. Endelig en Morgenstund Kl. 5 afmarcherede „Forglemmeige'erne“ til Korsør; fire gamle, *tyske* Musikere, som havde installeret sig for Vinteren hos den kendte Værtshusholder Gudmand Nielsen i „Phønix“ for at spille til Dans om Søndagen, gik i Spidsen og blæste „Den tapre Landsoldat“ lige ud til Landsgrav.

Hjørnet af Nygade og Svejtserspladsen.

Der kom i Reglen et Telegram om Dagen til Krigsministeriet, saa længe Krigen varede (Ritzau eksisterede ikke), og disse Telegrammer blev slaet op i et lille Skab paa det gamle Raadhus' Dør paa Gl. Torv.“

— At lege Soldater vil altid være raske Drenges Lyst, men at denne Leg stundom kunde blive til Alvor, fremgaar af Arnskovs Erindringer:

„Naar der var Eksamen i Skolen, stillede vi alle i vor bedste Pynt og med 2 eller 4 Skilling paa Lommen, et Beløb, som blev brugt hos Bassekonerne, som den Dag indfandt sig i Skolegaarden. Var Vejret godt, drog vi efter endt Eksamen forbi „Tønden“ til Skoven, atter forsynede med 2 eller 4 Skilling; ogsaa her havde Bassekonerne indfundet sig, og saa blev der soldet. Men Skoven rummede Farer; der var Krigstilstand mellem Bor-

gerskolens Dreng og „Fedtlatinerne“, som vi kaldte Realskolens Dreng. Det kunde være farligt at færdes ene, helst skulde man drage af Sted i Flok. Parterne var gerne bevæbnede med Træsabler eller undertiden med smaa Jernsabler; jeg havde en saadan, som jeg sammen med en Smedesøn Karl Rasmussen (nu Købmand i Helsingborg) havde lavet i hans Faders Smedie; vi syntes dengang, at den var fin, men da jeg 30 Aar senere gensaa den, maatte jeg indrømme, at den var et forfærdeligt Monstrum, men den havde holdt sig godt! Stødte nu saadan et Par bevæbnede Drengeskolte sammen i Skoven, kan det nok være, at der vankede tørre Tærsk paa begge Sider. Alt dette Postyr taaltes en Tid, men da det gik saa vidt, at et Par Dreng fra Realskolen havde forsynet sig med Pistoler og afskudt dem, uden at der dog voldtes nogen Skade, blev man for Alvor betænkelig, og der blev fra Lærernes Side gjort alt for at bekæmpe Fjendskabet mellem Skolerne, og det ophørte da ogsaa efterhaanden.“

1866 indtraf der en Begivenhed, som vakte mægtigt Røre i Byen; det var ikke mindre end en hel „Revolution“, der opførtes. Om den fortæller Faktor Svendsen:

„Revolutionen“ fandt Sted St. Bededag ved Antvorskov Teglværk, som dengang laa i Lavningen ved Siden af Slottet og ejedes af H. H. Schou. Paa dette Teglværk havde der lige til Krigen 1864 arbejdet udelukkende tyske Teglværksarbejdere (Lippe-Detmoldere), som kom i Foraarstiden og rejste om Efteraaret. Det var flittige og nøjsomme Mennesker; men i Krigsaaret 1864 kunde der jo ikke være Tale om at have tyske Arbejdere. Der blev saa i 1864 og 65 antaget danske Arbejdere. I 1866 kom der igen tyske, men dette satte naturligvis ondt Blod blandt de danske Arbejdere, og Store Bededags Eftermiddag drog saa en Procession paa et halvt Hundrede Arbejdere med et Par Flag gennem Gaderne og ud til „Slottet“ for at kræve Tyskerne afskediget, hvilket Agent Schou naturligvis ikke kunde gaa ind paa. Da Politiet i Forvejen vidste, at der var noget i Gære, havde Birkedommer *Bech* foranlediget, at en Del af hans Sognefogder var tilsagte, ligesom ogsaa en Afdeling af de dengang her garnisonerede Dragoner under Kommando af Ritmester Bülow var til Stede til Ordenens Opretholdelse. Der samledes efterhaanden en større Skare, og trods Politi og Dragoner begyndte man at „bombardere“ „Slottet“s Vinduer og de foran holdende Dragoner med Skærver og Murbrokker. Alle de dyre Spejlglas-Vinduer i Bygningen ud til Vejen blev knust, foruden at Lejligheden led en Del indre Molest, og et Par af Dragonerne blev saaret af Stenkast. Endelig skred Politiet ind, og der arresteredes, saavidt jeg erindrer, 4 af de værste Urostiftere, men da Mængden stadig voksede, og man frygtede for, at der skulde ske Molest overfor de tyske Arbejdere, maatte Politiet om Aftenen Kl. 10 løslade de arresterede danske

Arbejdere, hvorefter Mængden var tilfreds og vandrede hjem gennem Alléen, afsyngende Fædrelandssange. Men Dagen efter ankom en Politimand fra København med nogle Betjente, og saa blev der taget fat og arresteret, og det var ret haarde Domme, der faldt Aaret efter; der var baade Forbedringshus og Vand og Brød, og iblandt de dømte var ogsaa en Kvinde (kaldet Emma Rødkalot) — men tyske Arbejdere har der, saavidt jeg véd, ikke været paa Antvorskov Teglværk efter den Tid.“

Der blev skrevet en lang Vise om Begivenheden, som var Byens Samtaleemne i lange Tider. Det var dog den almindelige Mening, at det ikke var Arbejderne, der stod bag denne Revolte, men at Optøjerne var iscenesat af den samme Klike, som i 1847 generede Schou i Avisen. Schou var nemlig godt lidt af sine Arbejdere og var en retskaffen og human Mand.

Krigen mellem Frankrig og Tyskland 1870—71 skaffede efter de trange Aar, der kom som Følge af Krigen i 1864, atter Opgang for Landet og dermed ogsaa for Slagelse. Baade Handel og Industri havde flere gode Aar.

15. Febr. 1875 solgtes Hotel „Postgaarden“ til et Konsortium for 69,658 Kr. 50 Øre. Skønt der hørte en stor Grund til, regnedes denne Sum for en høj Betaling. Hotellet var nemlig ikke meget værd; det beskrives som en stor, grim, enetages Bygning, der var meget forfalden, ja, saa mange nærgaaende Rotter var der, at det fortaltes, at en Handelsrejsende var bleven ædt af disse frygtelige Rovdyr (det var selvfølgelig en Skrøne). Sikkert er det, at ingen af de bedre Rejsende vilde overnatte her, de tog til Korsør, hvor Hotelforholdene var bedre. Det var navnlig derfor, at Konsortiet, hvis Leder var C. F. Grønvold, købte Hotellet for at give det den nødvendige Modernisering. Hver Deltager indskød 10,000 Kr. Det gamle Hotel blev nu revet ned (Auktion over Postgaarden til Nedbrydning 3. April); ved Genopførelsen blev det rykket et Stykke tilbage for at komme i Flugt med Huslinjen. Indvielsen af det nye Hotel overværedes ikke alene af Byens Honoratiories og Spidser, men ogsaa Repræsentanter for Hovedstadens store Handels-huse var til Stede. Den smukt dekorerede Balsal, der nu er indgaaet blandt Hotellets Værelser, laa paa 1. Sal til Gaden og var en for sin Tid meget luksuriøs Sal.

I Halvfemserne havde vi ogsaa gode Aar. Jernbanestationen, der ved

Justitsraad Bech.

Banens Anlæggelse var anbragt saa langt ude fra Byen, fordi man ikke vilde give Jernbanelinjen en Kurve og heller ikke kunde blive enige om at lægge et Sidespor ind til Byen (Udgifterne herved beregnedes til at ville blive 40,000 Rigsdaler), blev flyttet nærmere Byen. Næstved-Banen og Kalundborg-Banen anlagdes (S. 359). Som Følge af disse Arbejder kom der Velstand til Huse, og Byen udvidede sig. Det er naturligt, at Kvarteret mellem den gamle Bydel og Jernbanestationen blev bebygget; man begyndte ved Stationen, og en af de første Bygninger, der opførtes her, var „Jernbane-hotellet“, der nu ejes af Poul Hansen, Formand for Restauratørforeningen.

Da Springvandet skulde rejses 1893.

Derefter byggede man opad St. Mikkelsgade op til nuværende Valdemarsgade. Den modsatte Del af Gaden og fra Valdemarsgade op til „Kærlighedsstien“ kom først senere med, hvilket jo endnu adskillige kan huske, og den sidste Bebyggelse var, da afd. Købmand Kaarsberg i 1919 byggede sin Villa (nu cand. pharm. Lindemann). Det var et stort Areal, der var til Raadighed for Byens Udvidelse, og efterhaanden opstod det saakaldte Banegaardskvarter, som dog nu er smeltet helt sammen med Byens øvrige Kvarterer (i gl. Dage hed det Fjerdinger). Nye Gader blev anlagt, saaledes Absalonsgade, Valdemarsgade, Svendsgade og Olufsgade. Morsomt er det at læse et Referat fra et Byraadsmøde, hvor man var beskæftiget med at give nye Gader Navne. Her udkastedes den Tanke at kalde de to sidstnævnte Gader for

Afløringen af Christian IX's Rytterstatue paa Svejtserpladsen.

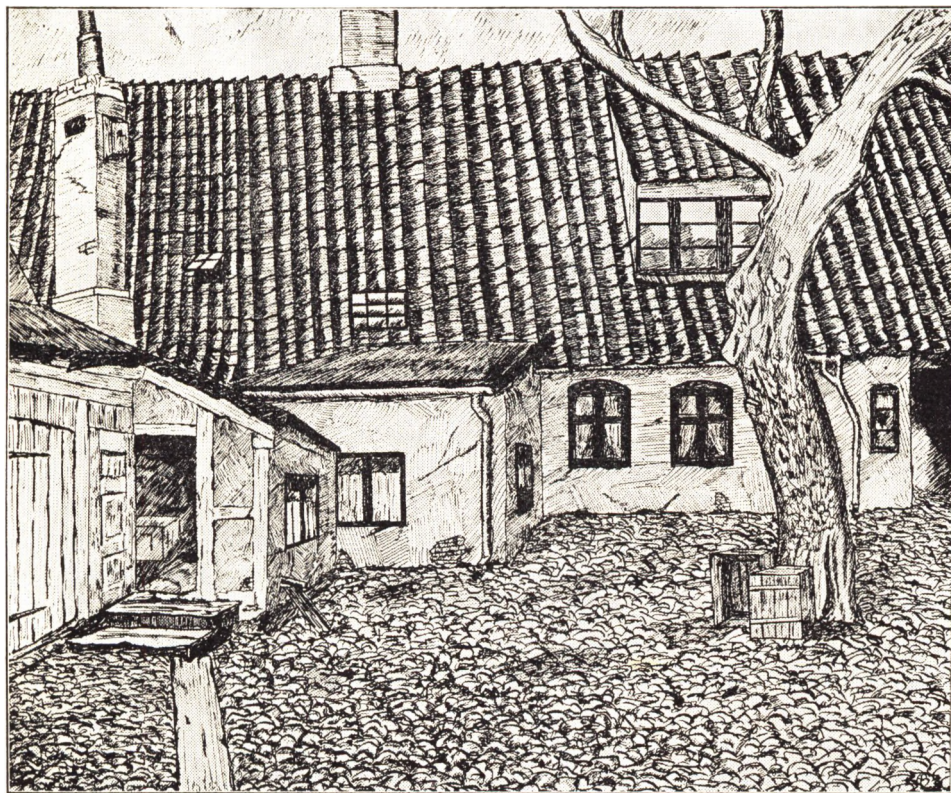
Bastholmsgade og *Rudelbachsgade*, men da omkring det Tidsrum Knudsgade var bleven omdøbt til Frederiksgade (Knudsgade, en dengang tarvelig Gade i København), udtalte et Medlem, at Bastholmsgade sikkert vilde blive til Holmsgade, og kom Frederiksgade saa til at hedde Peter Madsens Gang (P. Madsen ejede en Villa paa Hjørnet af Frederiksgade og Jernbanegade), var Maalet jo fuldt! Det var ogsaa samme Aar, at Snogestræde omdøbtes til Rosenkildevej.

9. Juni 1910 havde Slagelse Festtøjet paa. Ikke alene var hele Byen smykket med alle de Flag, der kunde fremskaffes, men ogsaa Byens Borgere var i stiveste Festpuds, og navnlig udfoldede Damerne en Toilettepragt, som sjældent er set i Slagelse. Aarsagen var Afsløringen af Monumentet for *Christian IX* paa Svejtserspladsen. Højtideligheden overværedes af Kong *Frederik VIII*, Dronning *Louise*, Prinsesserne *Thyra* og *Dagmar* og Prins *Gustav*, og det gjaldt for Slagelse om at udvise sin Taknemlighed over det høje Besøg. Slagelse havde ikke haft Kongebesøg siden 1866, og da var Kongen her kun paa Gennemrejse. Afsløringen foregik i straalende Solskin. Svejtserspladsen var afspærret for al Trafik, ikke engang Cykler maatte trækkes over Pladsen, og foruden det store og meget smukt draperede Kongetelt, var der rejst en Tribune, der kunde rumme 500 Mennesker. Alt, hvad der overhovedet kunde bruges som Udkigspunkt, var benyttet, selv paa Telefonstativet (paa Taget af Centralgaarden, Rosengade) havde flere Telefonarbejdere indtaget et ikke helt bekvemt Stade, og langt de fleste Forretninger havde lukket fra 12—2. Ved selve Højtideligheden holdtes Talerne af Pastor *Brøndsted* og Borgmester *Fedderson*, der paa Kommunens Vegne modtog Mindesmærket. Derefter takkede Kongen alle, der havde haft Del i Rejsningen af Monumentet og sluttede med at udbringe et Leve for Slagelse By. Paa Grund af Hofsorg var Kongens Ophold ikke af lang Varighed; efter sammen med Amtmand *Groot-hoff* og Borgmesteren at have beset „De Gamles Hjem“, Klostrene, Antvorskov Ruiner og Sct. Mikkel's Kirke forlod Kongen atter Byen. Kl. 5 var der Fællesspisning paa „Casino“, og om Aftenen var der stor Folkefest i Anlæget. Det var navnlig paa Initiativ af Blomsterhandler *Lissner* og Particulier *Fabricius*, at der blev nedsat en Komité til Rejsningen af dette Monument, der er udført af Billedhugger *L. Brandstrup*. Soklen er tegnet af Billedhuggerens Broder, Arkitekt *Chr. Brandstrup*.

Da vi senere fik Garnisonen, opstod der et nyt Kvarter ved Kasernen; et Boligselskab blev dannet, og her byggedes nu en hel Villaby. Under Verdenskrigen byggede Kommunen 10 Huse ude ved Sorøvejen, hvor Holbækvejen støder til, navnlig for at bøde paa den herskende Bolignød. Saavel Boligselskabets som Kommunens Huse har vist sig at være dyre Aktiver.

Da Krigen holdt op, kom der igen nogle Aar, hvor der byggedes meget i Slagelse, men nu blev det navnlig 2-Families Huse, der byggedes af Mellemstanden. Der opstod Veje som St. Jørgensgade og Hans Tausensgade, Oehlenschlägersgade forlængedes over Rundingen (St. Peders Plads) videre i Vestergade, St. Pedersgade bebyggedes helt, og Holbergsgade opstod. Her er atter dannet et nyt Kvarter, hvor nye Ejendomme stadig bygges.

En Mand, der gennem 42 Aar har været med til at forandre Byens Ud-

Den nu nedrevne Glarmester Petersens Gaard paa Nytorv.

seende, er Arkitekt *Knud Larsen*. Det er mange Byggeforetagender, han har forestaaet. Foruden de tidligere nævnte, bl. a. Svaneapoteket, Teknisk Skole, Sparekassen, Epidemisygehuset, Kaserneetablisementet, Vestre Skole og Omdannelsen af det tidligere Forsørgelseshjem til Almenskole.

Stadig forandres der om paa Byen ved Byggearbejder o. l. En af de største Omforandringer i de senere Aar er Frilæggelsen af Sct. Mikkels Kirke.

Den paabegyndtes i 1930, og den nye Plads vil vel være færdig i Sommeren 1933, naar den projekterede Brønd, hvortil Carlsbergfondet har bidraget 30,000 Kr., er færdig. Den udføres af Billedhuggeren *Willie Wulff*. Kirkens Arkitekt, *Mogens Clemmensen*, har forestaaet Planens Udførelse; et Led i denne Plan var Opførelsen af en høj Mur langs med Kirkens Nordside, og denne Mur gav Anledning til megen Kritik og Diskussion i Bladene. Det er imidlertid en yderst vanskelig Opgave, Arkitekten her har løst, og naar Pladsen endelig er færdig, vil vi forhaabentlig være et smukt og et særpræget Bybillede rigere. Samtidig vil denne Plads staa som et Minde om, hvad ofervillige Borgere har udrettet for deres By, og her skal i denne Forbindelse nævnes nu afdøde Fabrikant *Sigfred Lange*, der ikke alene ved denne Lejlighed, men ogsaa ved mange tidligere Lejligheder udviste et sjældent Storsind, naar det drejede sig om Byen og dens

Sigfred Lange.

Borgere. Det var da ogsaa med stor Bevægelse, at man i Sommeren 1931 modtog Budskabet om hans Død som Følge af et Biluheld paa en Tysklandstur.

— 1931 købte Kommunen de saakaldte Bentzen'ske Jorder (tilhørende Sagfører Bentzens Arvinger), hvoraf en Del endnu er udlagt til Kolonihaver. Disse Jorder ligger Nord for Smedegade og begrænses af Jernbanelinjen, Jernbanegade og Rosenkildevej, altsaa det Stykke Jord, der i gamle Dage kaldtes Blaks Vænge. Paa disse godt beliggende Jorder vil Byens næste Kvarter opstaa, og paa det Tidspunkt, da disse Linjer skrives, har man fuldendt Anlægget af en af Byens fremtidige Hovedgader, den Gade, der altsaa nu forbinder Jernbanegade med Rosenkildevej. Denne Gade vil aflaste den indre By for megen tung Kørsel, idet de mange Virksomheder, der er beliggende Nord for Banelinjen, nu kan dirigere deres Kørsel ad denne Gade til Sorøvejen.

Paa Foranledning af „Sorø Amtstidende“ indkom der til dette Blad mange Forslag til Navne paa denne Gade, mange daarlige og færre gode. Det mest naturlige vil vel være at udlede et godt Navn af de mange gamle Navne, der knytter sig til disse Jorder.

1927 begyndte Byens Hovedgader at skifte Fysiognomi, takket være de mange rare Penge, der kommer ind i Bilskat. Slagelse faar ogsaa sin gode

Part af disse Vejmillioner, og derfor er i Dag omtrent alle Hovedgaderne asfalterede, en stor Behagelighed i Sammenligning med de tidligere toppede Brosten, der vel var mere maleriske, særlig i Forbindelse med Græstotter, men ikke altid var morsomme, hverken at køre eller gaa paa.

Indbyggerantal. Det er ret interessant at studere Byens Indbyggerantal fra den første Købstadstælling, der fandt Sted i 1672. Man vil se, at Slagelse var 150 Aar om at forvinde Følgerne af Svenskekri- gen, og at der er størst Fremgang i Aarene 1816—1840, 1885—1903 og fra 1906—1916.

1672 var Tallet	1,832	Indb.	1885 var Tallet	6,076	Indb.
1769 - —	1,289	—	1903 - —	9,330	—
1801 - —	1,732	—	1906 - —	9,768	—
1816 - —	1,800	—	1916 - —	12,740	—
1840 - —	3,186	—	1925 - —	13,804	—
1850 - —	4,011	—	1929 - —	14,439	—
1870 - —	5,468	—	1931 - —	14,628	—

Slagelse er inden ret længe en By paa 15,000 Indbyggere, men vil man medregne St. Peders og St. Mikkels Landsogne, som indtil 1842 (S. 315) hørte til Byen, naar Tallet ca. 18,000.

Efter den sidste Tælling har vi 7817 Kvinder og 6811 Mænd. Kvinderne er altsaa i betydeligt Overtal her i Byen. Den mest folkerige Gade er Løve- gade med 999 Beboere, derefter har Bredegade 776, Slotsgade 594, Fruegade 567, Smedegade 482 og Valbyvej 469 Beboere. Nordre Mark har 267 og Søndre Mark har 363 Beboere, og den mindst beboede Gade er Klostergade med 9 Beboere.

Byens Forstæder, Ny og Gl. Holmstrup samt Landsgrav By har tilsam- men 1400 Indbyggere.

Byens samlede Areal er ca. 2200 Tdr. Land. Aaret 1930—31 udviser et Antal paa 4779 Skatteydere, der i Kommuneskat betalte 1,006,012,15 Kr. 1012 var saa heldige at maatte betale Formueskat, heraf havde 3 en Formue paa over $\frac{1}{2}$ Mill. Kr. hver.

Ved sidste Kommunevalg, Marts 1929, var Antallet af Vælgere 6409, heraf var igen 3584 Kvinder og 2825 Mænd. Nøjagtig 1000 Vælgere stemte ikke, her var Kvinderne ligeledes i Flertal, idet 700 Kvinder blev hjemme. Stemmerne afgaves saaledes: Konservative fik 1359, Radikale 211, Retsfor- bundet 47, Socialdemokraterne 3002 og Venstre 758 Stemmer.

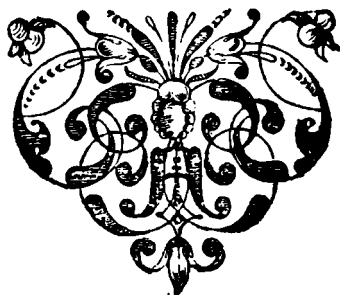
— Som en eneste gammel, solid Forretning ligger vor By midt i det store Opland, der altid vil nære og støtte sin By. Støt og roligt er den gaaet

fremad gennem de sidste Hundrede Aar, og ingen tidligere Kriser har formaaet at standse Byens Fremgang. Forsigtighed og Beskedenhed har altid været dens Kendetegn, og meget er der ikke blevet gjort for at henlede Opmærksomheden paa Slagelse — men man kan ogsaa være for beskeden.

Vi lever nu i Bilismens Tidsalder, og kun faa Byer kan maale sig med Slagelse med Hensyn til central Beliggenhed. Her har Slagelse en stor Fordel, som ogsaa sikkert vil blive udnyttet. Da man i vore Tipoldeforældres Tid udelukkende var henvist til at køre ad Landevejene, gik Hovedlandevejen uden om Slagelse, men da Antvorskovs Storhedsdage var forbi, blev Vejen flyttet saaledes, at man maatte igennem Slagelse for at komme videre frem. Denne priselige Forudseenhed maa vi nu være taknemlige for og vide at drage Nytte af.

Den, der tager Lære af Fortiden, er ikke værst faren.

Med disse Ord være Bogen tilegnet Borgerne i Vestsjællands Hovedstad.

Illustrationsmateriale

Af det store Illustrationsmateriale er 58 Billeder fra Arnskovs Samling. De øvrige Billeder (Fotografier) er elskværdigst bleven mig overladt af Nationalmuseet, Historisk Samfund for Sorø Amt, Byens Billedsamling og af mange Private, der med stor Interesse har fulgt denne Bogs Fremkomst. Kun faa Billeder er laant fra andre Bøger som *Pontoppidans Atlas*, *Bruuns Atlas*, *Troels Lund: Dagligt Liv i Norden*, *Resen: Fr. II's Krønike* og *Traps Danmark* (Kortene S. 435). Desuden indeholder Bogen en Del usignerede Tegninger, hvoraf følgende er tegnet af P. Arnskov: S. 111, 113, 134, 150, 154 og 194. Tegningerne paa S. 104, 152, 159, 161, 173, 207, 222, 309, 332 og 449 samt alle Friserne er tegnet af Udgiveren, der ogsaa har tegnet Omslaget samt Ryggen til det komponerede Bind.

For de Billeder, der saa velvilligt er laant mig, bringer jeg herved min hjerteligste Tak.

Kilder og Henvisninger.

Der er hist og her anført nogle Kilder, men da ikke nær alle er anført, skal jeg her meddele de Kilder, som jeg kan se, Arnskov har benyttet, og de jeg har benyttet:

De ældste danske Archivregistraturer (1. og 4. Bind).

Kong Frederik I danske Registranter.

Kronens Skøder.

Kancelliets Brevbøger.

Kong Kristian IV's Breve.

Kongelige Kammerregnskaber.

Pontoppidans Atlas.

Troels Lund: Dagligt Liv i Norden.

Matrikelsbøger.

Panteprotokoller.

Raadstueprotokoller.

Aarbøger for Historisk Samfund for Sorø Amt.

Hoffmanns Foundationer.

Traps Danmark.

Kirkebøger.

Wibergs Præstehistorie.

Kirkehistoriske Samlinger.

Rektor Rhuds Skoleprogrammer.

Rektor Qvistgaards —

Overlærer Wiehes —

Skolebest. Lunds —

Overlærer Hoffmanns —

Rektor Dahls —

Overlærer Gertz' —

C. Nyrop: Gilde- og Lavsskraaer.

C. Nyrop: Danske middelalderlige Lavssegl.

N. S. Fuglsang: Slagelse og Omegn i antiqvarisk Henseende.

- F. E. Hundrup: Lærerstand og Disciple v. Slagelse lærde Skole.
- F. R. Friis: Bidrag til Slagelse By's Historie.
- Vestsjællands Avis.
- Den vestsjællandske Avis.
- Sorø Amtstidende.
- Artikler i Sorø Amtstid.s Søndagsblad af Pastor P. Severinsen og cand. mag. Gunnar Knudsen.
- Vestsjæll. Social-Demokrat.
- Sorø Amts Dagblad.
- Vestsjællands Folkeblad.
- Schwanenflügel: H. C. Andersen.
- H. C. Andersen: Mit Livs Eventyr.
- Clausen: Jens Baggesen.
- Ingemanns Levnedsbog.
- H. Bastholm: Fattigvæsnets hensigtsmæssige Bestyrelse.
- H. Bastholm: En Uldfabriks Indretning.
- Hof- og Statskalendere.
- Ny kgl. Samling.
- Vilh. Beck: Erindringer.
- Læge Magnus' Erindringer.
- Rosenkilde: Efterladte Skrifter.
- K. Rønne: Sognepræst Chr. Fr. Rønne.
- D. E. Rugaard: I. A. Hansens Liv og Levnet.
- Hans Henrik Schou's Erindringer.
- Hans Jensen: Politiske Personer og Begivenheder.
- P. Munch: Købstadbestyrelsen i Danmark.
- M. Mackeprang: Dansk Købstadstyrelse.
- Stenfeldt: De danske Kjøbstæder.
- Neckelmann: Om Kommunevæsenet i Danmark.
- O. Vaupell: Den dansk-norske Hærs Historie.
- A. Fr. Bergsøe: Den danske Stats Statistik.
- Stolpe: Dagspressen i Danmark.
- Lynge: Fangen paa Kristiansø.
- Dansk Folkekalender 1843.
- Østergaard: Vort Folk.
- Det danske Postvæsen.
- Forskellige Foreningsprotokoller.
- Kayserling: Jødernes Historie.
- Biografisk Leksikon.
- Blaa Bøger.
- Slagelse Bys Vejvisere.
- Grove: De danske Øer.
- Clemmensen: Vægterbogen.
- Slagelse By (Danske Byer og deres Mænd).
- Hjorth: Haandværkerf. og Industrieforeningen gennem 50 Aar.
- N. C. Nyberg: Haandværkerforeningen og Industrieforeningen i 75 Aar.
- C. Hansen: Sparekassen f. Slagelse og Omegn 1855—1905.
- Byens Regnskaber.
- De danske Spritfabrikker 1881—1931.
- Soransk Tidsskrift.
- H. Wulff: Den danske Rigsdag.
- Dansk Provinspresse.
- Den sjællandske Bondestands Sparekasse 1856—1931.

EFTERSKRIFT.

Læserne har sikkert ikke undgaaet at bemærke, at alt i denne Bog ikke er skrevet af P. Arnskov. Det fremgaar alene af de Begivenheder, der er skildret i Tiden efter Arnskovs Død. Men da der paa Titelbladet kun er angivet P. Arnskov som Forfatter, skylder jeg Læserne en Forklaring.

Efterhaanden som jeg kom igennem Arnskovs Manuskript viste det sig, at der var flere Ting, han ikke havde naaet at faa med — noget, der vistnok tit er Tilfældet ved en saadan Bogs Tilblivelse — og jeg maatte da prøve at tage fat. Jeg har derfor en Del af Ansvaret for Teksten, hvilken Part af denne skal jeg ikke anføre, da det ikke er let at forklare, men kun skal jeg tilføje, at Bogen ikke kunde udkomme uden at benytte Arnskovs Arbejder som Grundlag.

Desuden maa jeg bringe Hr. cand. mag. Gunnar Knudsen en hjertelig Tak for de gode Raad og Henvisninger, de er simpelthen uvurderlige. At jeg ogsaa opnaaede pekuniær Støtte til Bogen gav mig den Fortrøstning, at mit Foretagende skulde lykkes, og det bidrog i høj Grad til, at Bogen fremkommer saa rigt illustreret som vel næppe nogen Bybog før denne. Derfor takker jeg ogsaa Slagelse Byraad og Turistforeningen, som begge ved deres Velvilje viste sig forstaaende over for Udgivelsen af „Bogen om Slagelse“.

Maatte nu ogsaa Byens Borgere vise Bogen deres Interesse.

Slagelse, 25. Septbr. 1932.

A A G E B Ø G G I L D .

Rettelser og Trykfejl.

- Side 9, nederste Linje, staar Michaelsen, læs: Micheelsen.
— 11, under Billedet, staar ¹⁹⁾ Nyegade, læs: ¹⁹⁾ Nyeport.
— 11, 6. Linje f. n., staar N. F. Fuglsang, læs: N. S. Fuglsang.
— 31, 5. Linje f. n., staar Caspar Brandt, læs: Caspar Brand.
— 41. Kortet er et Fotografi efter det af C. Wessel tegnede Kort til Videnskabernes Selskab 1772.

— 54, 2. Linje f. n., staar Wittersheim, læs: Wettersheim.
— 120, 11. Linje f. n., staar Casper Brandt, læs: Caspar Brand.
— 121, 2. Linje f. o., staar Werligts, læs: Werlighs.
— 123, 3. Linje f. o., staar 1800, læs: 1804.
— 123, 2. Linje f. n., staar Byfoged Ambrosius Jensen Nyborg, læs: Kirkevæрге Jørgen Nyborg.

— 126, 9. Linje f. n., staar Bagge, læs: Bagger.
— 142, 3. Linje f. n., staar 9. Maj, læs: 9. Juni.
— 151, 8. Linje f. n., staar John, læs: Jahn.
— 155, 14. Linje f. o., staar Fæbh, læs: Faith.
— 157, 17. Linje f. o., staar Rosasco har Ejendomme, læs: Rosasco har Forretninger.
— 185, 16. Linje f. n., staar derofr, læs: derfor.
— 196, 10. Linje f. o., staar Schemling, læs: Schmeling.
— 207, 6. Linje f. o., staar stævnede han hver, læs: stævnede hver.
— 221, 11. Linje f. o., staar Johan Clausen, læs: Johannes Clausen.
— 233, 11. Linje f. o., staar Smedegade, læs: Bredegade.
— 233, 11. Linje f. o., staar Matr. Nr. 28, læs: Matr. Nr. 25.
— 234, 2. Linje f. n., staar David boede i Lerches Gaard. Det er en Fejlskrivning, David boede paa det modsatte Hjørne.

— 250, 10. Linje f. n., staar Vald, læs: Wald.
— 318, 19. Linje f. o., staar Lanrarbejde, læs: Landarbejde.
— 331, 17. Linje f. o., staar ^{11/9}, læs: ^{11/7}.
— 335, under Billedet, staar opført 1857, læs: opført 1852.
— 353, 12. Linje f. n., staar 4. Dragonregiment, som endnu bestaar. Det er en Fejlskrivning. Regimentet ophævedes 1922.

— 397. Læge Max Christiansen er siden 1928 Amtslæge i København.
— 398, nederste Linje staar Et Barn fra Gaden, læs: En Dreng fra Gaden.
— 400, 5. Linje f. n., staar nedlange, læs: nedlagde.
-

INDHOLDSFORTEGNELSE

(Se ogsaa Registret.)

	Side		Side
<i>Indledning</i>	9	Byens Indvaanere	94
Boligforholdene	12	Markeder	95
 <i>Byens Historie og historiske Til-</i>		 <i>De gamle Gader</i>	 97
<i>dragelser</i>	14	Slotsgade	97
Slaug	14	Rosengade	101
Hellig Anders	14	Stenstuegade	104
Slagelse som Købstad	18	Herrestræde	108
Senere Privilegier	21	Smedegade	110
Prins Oluf kaares til Konge.....	23	Bredegade	116
Grevens Fejde	24	Skovsøgade	124
Frederik II og Slagelse	25	Lille Antvorskov	125
Svenskekrigen	30	Gl. Torv	127
Slagelse Byvaaben	35	Bjergbygade	130
 <i>Slagelse-Borgernes Mark- og Skov-</i>		Havestræde, Hestemøllestræde ...	132
<i>brug</i>	37	Fruegade, Rytterstaldstræde	134
Oldensvin	37	Lille Fruegade	135
Forskellige Bestemmelser	39	Vinpiberstræde, Kirkestræde, Ro-	
Kongebrev	42	sengadesstræde, Løvegade	136
Marknavne	43	Svejtserpladsen	141
Tobaksavl	48	Nytorv	144
Udskiftningen	49	 <i>Ildebrande i Slagelse</i>	 147
Kvægpest	52	 <i>Vore Kirker</i>	 170
 <i>Handel og Haandværk</i>	 56	St. Mik k e l s Kir k e	170
Møntslagning	60	Altere	172
Handelen	64	Kirkens Ydre	181
Paryktiden	66	Kirkens Klokker	183
Laugsvæsen	68	Kirkens Indre	186
Gildeskraaer	69	Lysekroner	190
Skomagernes Gildeskraa	71	Epitafier	191
Smedenes Skraa	74	Kirkegaarden	201
Skomagernes Skraa	77	Begravelser	202
Bagerens Skraa	82	Restaurationen 1873—76	203
Skrædernes Skraa	87	Sognepræster	205
Mere om Handel	91	St. P e d e r s Kir k e	208
Priser	92	Hellig Anders Kapel	212
Teglværk	93	St. H a n s Kapel	213

	Side		Side
Vasa sacra	214	Lystanlæg, Lystskoven	331
Begravelser	216	Legater	336
Præster	218	Stiftelser	337
En Klokkers Livsvilkaar	221	<i>Post-, Militær- og Jernbanevæsen...</i>	338
Frue Kirke	222	Postvæsen	338
Andre Gudshuse	224	Militærvæsen	352
<i>Skolerne</i>	225	Jernbanevæsen	357
Latinsk Skole	225	Toldvæsen	359
Rektorer	228	<i>Fra Begyndelsen af det 19. Aar-</i>	
H. C. Andersen	233	<i>hundrede og til vore Dage</i>	360
Skolen og Hospitalet	237	Englænderne	360
Degne	238	Spaniolerne	361
Realskole	240	Dampe, Bankerot	362
Den danske Skole	245	Bastholm	365
Private Skoler	250	Udsnit	367
<i>Hospitaller, Klostre og andre Insti-</i>		Litterært Selskab. Dramatisk Sel-	
<i>tutioner</i>	251	skab	369
St. Jørgens Hospital	251	Teater	374
Slagelse Hospital	252	Andre Forlystelser	375
Forstandere	262	Fugleskydning	376
Acciseboderne	263	„Sorø Amtstidende“	380
<i>Borgerpligter</i>	276	„Dagbladet“	384
Raadhus	276	„Vestsj. Social-Demokrat“	385
Vagtbygning paa Torvet	278	Lidt Politik	387
Politivagten	290	„Vestsj. Folkeblad“	389
Egne Erindringer	291	Kendte Slagelseanere	390
Brandkorpset	298	Foreninger	399
Byens Styre	303	Teknisk Skole	403
Borgmestre	309	Sygekasser	418
Byfogeder, Kæmnere	312	Markeder og Handelsvirksomheder	419
Fattigvæsen	315	Banker og Sparekasser	427
Sygehuse	318	Biblioteksvæsen	431
Gasværket	322	Jøder	437
Elektricitetsværk, Badeanstalt ...	326	Spredte Træk	438
Vandværk, Havnevæsen	327	Indbyggerantal	451
Politivæsen	329	Illustrationsmateriale	453
Thing- og Arresthus	330	Kilder og Henvisninger	453
		Efterskrift	455
		Rettelser	456

REGISTER

(Se ogsaa Indholdsfortegnelsen).

(I Bogens Tekst vil man se det samme Navn stavet paa flere Maader; her er, saavidt vides, anført den rigtige Staveform.)

A.

- Aagaard, Just Michael*, Kapell., St. Peders Kirke 216.
Aagesøn, Svend 181
Aalborg, And. Jensen, Præst, St. Peders Kirke 218.
Aalesø 332.
Aarstøf Gadekær 40, 45.
Abel, Hans Jacobson, Forp., Antv. 214.
Abildgaard 125.
Abrahams, N. C. 235.
Abrahamsen, Frederikke 337, —, Veksellerer 183, 203, 427.
Absalonsgade 141, 446.
Adeler, Stiftsbefalingsmand 68 f.
Adler & Co., D. B. 429.
Adrian, Jacob 33.
Akcisebod 114.
Aktiemanufakturforretningen 382.
Albrecht, M. J. 416.
Alderstrøst 337.
Allekiermose 44.
Alliance, Jernstøberi 169, 427.
Allike Aas 45.
Alstrup, C., Skuespiller 374.
Alumina 392.
Andelsbanken 430.
Anders Bager 33.
Anders, Christen, Sadelm. 149.
Anders, Hellig 14 f., 37, 212, 218, 235, — Kilde 15 f., — Kors 15 f., 50, 110.
Anders Remsnider 156.
Anderschou, Forretningsf. 383 f.
Andersen, A. G., Rektor, 241, —, *Aug.*, cand. pharm. 298, 409, —, *Bjørn*, Købh. Slot 352, —, Boghldr. 102, 163, —, *Chr.*, Byraadsm. 315, —, *Christoph. Petersen* 380, —, Fru Redaktør 414, —, *H. C.*, Digter 122, 230 f., 365, 392, 431, — — Medaillen 399, —, *J. P.*, Redaktør 390, —, *Jakob*, Købm. 414, —, *Jens*, Gaardm. 378, —, *Knud*, Sognepr., Lundforl.-Gerlev 251, —, *Lars*, Byfoged, 96, 312, —, *P.*, Restaur. 127, —, *Poul*, Præst St. Mikk. K. 205, —, *Schaltz J.*, Journalist 387, —, *Skræderm.* 113, —, *Th.*, Byfoged 312.
Andresen, J. Ø., Grosserer 427.
Andræ, Johs., til Klexbül 192.
Angels, Skomager 160.
Anker, Hj., Dommer 312.
Antæget 59, 331, 448.
Antægspavillonen 413.
Anna, St. 172 f., 185, 189.
Antvorskov 22, 25, 27 f., 50, 95, 97, 100 f., 116, 120, 145, 155, 167, 181, 208, 225, 253, 283, 328, 367, 370, 390, 392, — Birk 313, Mønstring 354, — Ruiner 391, 448, — Teglværk 444, —, Lille 124 f., 402.
Apoteket, Svane- 119, 449, Jernbaneapoteket grundl. 1898 (V. I. A. Lind).
Arbejd. Fællesorg. 386, 414.
Arbejderhjemmet 337.
Arboe, Bogbinder 163.
Arnehavehus 332 f.
Arnelsdatter, Sitze 58.
Arnesen, Rektor 362, 393.
Arnesen-Kall, Benedicte 393.
Arnoldus de Fine 192.
Arnskovs Samling 176, 436.
Arvidsen, Peder, Pr. St. Mikk. K. 205.
Askemose 46.
Asker Ryg 194.
Askevad 33.
Augustenborg 379, —, Hertugen af, 379.
Augustendal 392.
Austrias Brand, Damp 422.
Axelsen, Peder, Direktør 99, 156, 315.

B.

- Baadh*, Procurator 368, 370.
Baalth 370.
Bach, S. A., Forst., 406.

- Bachendorph, M. Madsen*, Rektor 228.
Bachmann, Købm. 130, 448, —, *A. P.*, Propr. 345 f.
Badstue (Stenstueg.) 174.
Badstüber, Jac., Forst. 122, 262 f.
Bager, Niels Jensen 223.
Bagge, Dyr læge 123, 401, —, *Hans*, Journalist 384.
Bagger, Marcus 126, 370, 376, —, *Carl*, Digter 235, —, *H.*, Jomfru 370, —, Raadmand 246, —, *Rasmus Langeland*, Borgm. 114, 165, 310, 346.
Baggers Vænge 135.
Baggesen, Jens, Digter 236 f.
Balle, N. E., Biskop 114, 223, 236, —, Overretssagfører 250.
Bang, Andr., Gæstg. 344, —, *C. I. P. V.*, Borgm. 310, —, *Jens*, Murerm. 283, —, *Lauritz* 278, —, Pottemager 160.
Banken for Slagelse og Omegn 116, 428.
Barmeyer, Gotfred, Skom. 155, —, *Hermand* 154.
Barner, v., Ritmester 355.
Barscher, Joh., Magister, Pr. St. Mikk. K. 66, 128, 150, 205, 207, 220..
Bart, Snedker 160.
Basse, Margr., til Rollerup 251.
Bassekilde, Hans 278 f.
Bassewitz, K. S., Generalm. 355.
Bastholm, Hans, Pr. St. Mikk. K. 12, 104, 108, 164, 207, 212, 221, 247, 316 f., 365, 431 —, *Chr.* 122, 365.
Bastholmegade 448.
Bataillon, 34te 356.
Baun, Farver 114.
Bax Vænge 46.
Bech, Aug., Hofjægerm. 428, —, Hofjægermesterinde 401, —, Birkedommer 337, 412 f., 444, —, *Ekkert*, Borgm. 122, 310, —, *J. C.* 425, —, *L. J.*, Boghdlr. 123, 433, —, Toldkasserer 122.
Beck, Peder, Byfoged 39, 312, —, *Vith.*, Præst 239.
Becker, Tapetserer 124, 399, 412, —, Teaterdirektør 374.
Bedstemors Aas 45.
Begravelser i Kirken 194.
Bendixen, Claus, Byfoged 312.
Bendt, Skom. 218.
Benediktsen, Henning 110.
Bennetzen, Købm. 425.
Bentsen, K. L., Hotelejer 122, 413.
Bentzen, Ejnar, Dir. 401, —, *Jacob*, Avlsbr. 162 f., —, *Michal*, Garverg. 156, —, *Zach.*, Købm. 129.
Bentzens Jorder 450.
Bentzen, V., Skomagerm. 401.
Benzon, A., Politifuldm. 331, — *C. H. B.*, Pr. St. Peders K. 221, —, *Jens v.*, Postm. 350, —, *P. L.*, Borgm. 310, —, *Peder*, Rektor 228.
Berg, A., Byraadsmedlem 315.
Bergsøe, Sofus 61, —, Postinsp. 351.
Bergiries, Kapt. 353.
Bergø, Gasværksbest. 325.
Beriderbanen 46.
Berlingske Tidende 161.
Bernesker, Murerm. 366.
Bernstorff, Statsminister 101.
Bernt, Michal, Jøde 126, —, *Samuel*, Jøde 122.
Bernth, Maler 418.
Berntsen, Arnt 328, — *Klaus*, Forsvarsminister 356.
Berregaard, Fr., Borreby 114.
Bertelsen, Anders, Kirkeværg 191, 312, —, *Ax.*, Gartner 374, —, *Lars*, Bager 285.
Bertouch, Stanislav Aug. Poniatowsky, Consumptionsf. 122, 275.
Beskes Vænge 46, 93.
Bethania, Baptistk. 224.
Bewer, Teaterdir. 374.
Beyerholm, Peder, Værtshush. 142, 163.
Bibliotek, kgl. 369.
Bie, Anniche Poulsdatter 198.
Bigum, Teaterdir. 374.
Bildsø 53 f., 252.
Billenstein 350.
Bing, Konsulent 433, —, *A.*, Redaktør 389.
Birch, P. Lund, Borgm. 122, 310, 316, 320, 411.
Bircherod, J. Jensen, Rektor 228.
Bischoff, Peder, Købm. 264.
Bischoffs Mose 132.
Bisserup 391, —, Købm. 246 f.
Bjelke-Kaas, Oberst 353.
Bjergbygade 32, 34, 130, 263 f., 318, 377, — *Mølle* 168, 348.
Bjerk, Regimentskvarterm. 355.
Bjørn, Betjent 264.
Bjørnsen, Anders 278 f., —, *Claus* 278.
Bjørnsøn, Jens 149.
Blachs Vænge 44, 450.
Blinde Mose 46.
Blumenthal, Jomfr. 369.
Bløes, Fr. 160.
Boesen, Jac., Borgm. 309, —, *Nicolai* 104, 119, —, *Niels*, Borgm. 23, 97, 309, 312.
Bosøn, Jens 306.
Boldt, Kæmner 168.
Bojsen, P., Højskoleforst. 389.
Bolthorn, P., Købm. 379, 425.
Bomhus 114, 273.
Bonderup, Herregaard 126.
Bondestandens Sparerkasse 431.
Bontier, J. Fr., Tømrem. 265.
Borch, Christine Marie 250.
Borch, Conrector 113, 165, 231, —, Rektor 198, 227 f.

Bordix 124.
Borgbjerg, Undervisningsminister 225.
Borgerskolen 434.
Bornevilles Skole 250.
Borum, J., Dommer 312.
Boslunde 34.
Braadth, Prokurator 377.
Braem, Major 126.
Brand, Caspar 31, 120.
Branderstatning 165 f., — materiel 167.
Brandstrup, L., Billedh. 440, —, *Chr.*, Arkitekt 440.
Brandt, Andr., Skoleholder 246, —, Konferentsr. 126, —, *Enevold* 126.
Branner, Postm., Hillerød 415, —, *G. C. M.*, Pr. St. Peders K. 221, 411, —, *C.*, cand. jur. 381 f., —s, Frk., Skole 250.
Bredahl, Chr. Hviid, Digter 236 f.
Bredegade 10, 33, 58, 95, 108, 113, 116 f., 150, 160, 233, 263 f., 401, 404, 412, 439, 437.
Bresen, J. C., Skoleholder 246.
Brink, Lars, Spækhøker 164.
Broderkonvent, Det sydvestsjæll. 365.
Brorupgaard 45.
Bruhn, Rose, Forfatterinde 368, 373 f.
Brun, Nicolaj, til Hyllatorp 215, —, *Kasm.*, Pr. St. Peders K. 217, 221, —, *Peder* 99.
Brunskov, Murerm. 190.
Bruun, Carl 370, —, *Constantin* 97, 392, —, *Franz*, Guldsmed 164, —, *Frederikke* 392, —, *Jens Ebbesen* 135, —, *Th.*, Postm., Byskriver 47, 150, 281 f., 341, —, *Jacob*, Maler (*Bruuns Atlas*) 341, —, *Søren Nissen*, Skoleholder 246.
Bryggeri 425.
Bryghus 127.
Brænderigaarden 98.
Brøndsted, M. G. F., Kapellan St. Mikkels K. 207, 410, 433, 448.
Buchwald, C., Bankdir. 430.
Bude, Farver 114.
Buggenhagen, Andr., Obristløjtn. 215.
Bunkeflod, Hans Allesen, Pr. St. Mikkels K. 205, 207.
Bursche, Manufakturhdr. 424.
Buscher, Apoteker 120.
Buul, Havne 134.
Bürsch, Aug., Politim. 331.
Bülau, Fred. Vilh. v., Ritm. 122, —, *C. J. F.*, Stationsforst. 359, —, Kaptajn 370, —, Major 355.
Byberg, Bartholomæus 139, —, *Else Vilhelmine* 199.
Byens Brønd 233.
Byskoven 25, 43, 45, 56.
Byskriver 306.
Bæk, Aage Hansen, Revisionsmand 313.
Bøddelstræde 136, 166.
Bødkere 421.

Bøel, Jacob Lang, Skarpretter 136.
Bøggild, Bogantikvar 7, 239.
Børge Remsnider 59.
Børsen 99 f., 160.

C.

Cabel, Anders, Købm. 159 f., 193.
Calentejord 46.
Cantor, Maler 437.
Capels Park 46.
Cardorf, Provst 157.
Carlé, Ingeniør 240.
Carlsen, Fattigforst. 104, 316, —, *C. Chr.*, Lærer 248, 399, 411, 439.
Carlsgaard 52.
Carstens Vænge 44.
Casino 302, 356, 374, 401, 440.
Cassel, Math., Pr. St. Peders Kirke 220.
Castenskiold, Generalm. 122, 355, 361, —, *Holten*, Generalm. 415, —, Kammerherre 389, —, *Grevenkop*, Kammerherre 273, 428, —, Kammerjunker 126, 369, —, Kammerjunkerinde 370, —, Løjtn. 370.
Centralbibliotek 239, 434.
Centralgaarden 103, 448.
Charlottendal 392.
Christen Smed 278 f.
Christensen, Anders, Kæmner 313, —, *Anders* 264, —, *Erich*, Forst. 165, 246, 263, —, *Erik*, Soldat 201, —, *J. V.*, Redaktør, Landstingsmand 384, —, *Ludv.*, Snedkerm. 401, —, *Jens*, Tobaksspinder 285, —, *Lars*, Arbejdsmand 111, —, *Mengel*, Rektor 373, 418, —, *P.*, Købm. 298.
Christesen, Vilh., Guldsmed 400, 407.
Christian I 22, 38, 57, 178, — *II* 40, 64, 147, — *III* 24, 225, — *IV* 40 f., 48, 95, 110, 113, 179, — *V* 194, — *VI* 67, 91, 179, 226, 304, — *IX* 131, 142, 291, 448, — *Frederik*, Prins 370.
Christiansen, Alex, Journalist 387, —, *H. M.* 413, —, *Max*, Læge
Christiansø 364.
Christoffer af Bayern 21, 252, — *II* 21, — *Kandestøber* 127.
Christoffersen, F. V., Bagermester
Clara Park 46.
Claus Snedker 151, 155.
Clausen, Hans 97, —, *Ole*, Snedker 160, —, *Ole*, Sprøjtem. 159, —, Tømrerm. 440.
Clemens, Helen 190.
Clemmensen, Mathias, Klosterforst. 263, —, *Mogens*, Arkitekt 450, —, *Peder* 125.
Clementin, Chr., Rektor 193, 228.
Clird, Joh., Ingeniør 323.
Closterbanken 43, 45.
Colding, Raadmand 42, 68, —, *Peter* 155, 279.
Collin, Jonas 233.

Corel, Sadelm. 163.
Corfitzen, P., Snedker, Branddir. 162.
Cuus, Joh., Købm. 123.

D.

Daa, Claus 30.
Dagmar, Prinsesse 448.
Dahl, I. P. F., Filolog 240, —, *N. O. W., Kapt., Organist, Redaktionssekretær* 122, 301, 383, 408, —, *F. C. B., Rektor* 248, 389, 411, —, *Tekla* 373.
Dalrose 430.
Dampe, J. Jakobsen, Dr., Adjunkt, Redaktør 362 f.
Danevirke, Dagbl. 382.
Dania, Restauration 418.
Dannebrog, Forening 409.
Dannevirke 181, 410, 442.
Dann, Fr., Blikkenslagerm. 377.
Danske Atlas (Pontoppidan) 191.
Daugaard, Kass. v. Gasværket 323.
David, F. M. 335, —, *Jens, Klokker St. Peders K.* 221, —, *Jonas* 234, 437, —, *Moses* 437.
Dechow, v., Ritm. 355.
De gamles Hjem 337, 448.
Degn, Niels, Klosterforst. 262.
Deichmann 104, —, *A. N., Bankdir., Byrådsmedl.* 315, 438.
Dellevielleuse, Brigader 361.
Demonicus, Simon, Snedker 155.
Demuth 151 f.
Deurs, van, Hofjægerm., Bødstrup 429.
Dessau, M. 389.
Dichmann, J. E., Byfoged 312.
Didrichsen, V., Købm. 371, 373, —, *Frk.* 371, 373, —, *E. V., Direktør* 373, 412, 427.
Diedrich, Ellen, Skuespillerinde 371, 373.
Dilettanter, De game 374, —, *De unge* 374.
Dinesen, Birkedommer 199.
Dionysius, den hellige 212 f.
Ditlevsen, Hj., Zoolog 394.
Domory, Ludv. Gabriel, Guldsm. 163.
Donep, Oberst 196.
Dragonregiment, 2det 356, —, *4de* 353.
Drechsel, Frk. 373.
Dreisler, Hans, Borger 95.
Drewsen, Arkitekt 185.
Dreyer, Chr., Raadm. 343, —, *Postm.* 199.
Due, Mandrup, Kapt. 353.
Dupuis & Co. 375.
Düsseldorff, Albrecht, Cornet. 353.
Dyhr, Henrik Callisen, Skolebest. 250, 374, —, *Clara* 250.
Dyrehovedgaard, Korsør 110.
Dyrskueplads 415.
Dyrtid 438.
Dørge, H., Kobbersmedem. 425.
Dorges Gaard 102, 155, 402.

E.

Ebberup, Hans, Tandlæge, Forf. 397, —, *Md.* 131, —, *Musiker, Bedemand* 245, 421, 423.
Ebbesen, Farver 114, —, *Helle Per* 137, —, *Jens, Borgm.* 124, 182, 263, 310, —, *Oluf, Pr. v. Antvorskov* 251.
Ebeltoft, Jens Lauritzen, Rektor 228.
Edinger, Lorentz, Rektor 228.
Eg, Jacob 155.
Egebjerg, Niels 384.
Eggertsen, And., Hyllerup 218.
Ehlers, H. A., Murem. Byrådsmedl. 315, 409.
Eiffeltaarnet, Festblad 402.
Elberling, C. 393, —, *C. W., Rektor* 228, 381, 393, 439, —, *Emil* 393.
Eligi Alters Bod 127, 175.
Eligius, St. 172 f.
Ellermann, Købm. 129, 425, 440.
Ellermans Vænge 135.
Emichszen, Emich, Rollerup 251.
„Endeskiven“ 423.
Engelstrup, Jørg., Skoleholder 245 f.
Erasmii Broderskab 175.
Erasmus Petri 192.
Erasmus, St. 172 f.
Erik Menved 19 f.
Erik af Pommern 21, 252, 304.
Eriksen, Rasm. 278.
Eriksen, Rasm. 278.
Ernst, Sadelm. 274.
Esperne Vænge 39.
Espinggolbatteri 441.
Estrup, I. B. S., Politiker 396.
Etterbjerg 332.

F.

Fabian, Snedker 377
Fabricius, Farver 428, —, *Forv., Idagaard* 415.
Fabritius, Jac. Købm. 115.
Faith, Christen, Kleinsm. 155, 201.
Falchenberg, Karen 129.
Falkenskjold, v., Obrist 126.
Falkenstein, Herreg. 392, 429.
Favrholdt, Bernt, Bibliotekar 436.
Fastelavnsborgmester 384.
Fass, Peder Nielsen, Rektor 111.
Fathir, Montm. 61 f.
Feddersen, Josias, Borgm. 310, 448, —, *Ritmester* 356.
Femmer, Nicolai, Skolemand 346, —, *Ole, Postm.* 122, 344.
Fenger, P. A., Præst i Slotsbjergby 365.
Fester i Slagelse 380.
Find, P. Michelsen, Rektor 228.
Findson, Jep 137.
Finke, Hinse, Borgm. 119, 309.
Fischer, I. C. H., Kultusminister 203, 388,

- 396, —, Købm. 94, —, *Leck*, Forfatter 398.
Fisketorvet 144, 163, 403, 420.
Flakkebjerg 431.
Fleischer, Esaias 122, 246.
Flygh, Jep 137.
Fobis, Borgm. 252, 309.
Fochs, Ole, Rektor 228.
Fogs Vænge 135.
Fogh, Forvalter, St. Frederikslund 160.
Folkebibliotek 433.
Folkets Hus 108.
Fonnesbech, Chr. A., Hofjægerm. 388 f.
Foreninger: Bibelforeningen 416, Biblioteksf. 434, Sl. Boldklub 414, „Dansk Arbejde“ 402, Den borgerlige Foren. 418, Den ny Foren. 123, 412, 428, Forskønnelsesselskabet 167, 335, 412, Forening for borgerlig Oplysning 435, De danske Forsvarsbrødre 408, Sl. Gymnastikf. 415 f., Haandværker- & Industriforen. 123, 399 f., Sl. Købstads Hjelpeforen. 411, Husholdningsforen. 414, Idrætsforen. 414, Kunstforen. 416, Slagelse Købmandsforen. og Sl. Handelsforen. 414, Sl. Ligkasse 416, Sl. Læseselskab 431, Sl. Musik- og Sangforen. 416, Sorø Amts Skytteforening 409, Svendeforen. 122, 337, 418, Sønderjysk Foren. 409, Sønderjysk Samf. 409, Turistforen. 15, 167, 413, Vaabenbrødre 407, Sl. Velgørenhedsselskab 410 f., 428.
Forplejningsstationen 383.
Forsom, H. P., Apoteker 121, —, *J. H.*, Apoteker 121.
Foss, Anders, Rektor 228.
Fraenkel, A., 395, —, Musiklærer 395, —, Fru 416, —, *E.*, Læge 203, 356, 387, 395.
Franckenau, Rasm., Læge, Forfatter 122, 392.
Frandsen, Fr., Havrebjerg 384, 430.
Fredericia 356, 390.
Frederik I 39, 64, 149, *Frederik II* 25, 34, 40 f., 50, 179, 253, 270, 339, *Frederik III* 437, *Frederik IV* 116, 280, *Frederik V* 91, *Frederik VI* 233, 287, 345, 403, *Frederik VII* 290, 358, 364, *Frederik VIII* 448.
Frederiksen, C. C., Kontorchef 315, —, Tømrermester 301.
Frederiksgade 250, 302, 448.
Frederikshavn Kirke 183.
Frederikshøj 342.
Frederikslund 167.
Frenderup, Løjtn. 370.
Frilæggelse af St. Mikkel's Kirke 450.
Friis, C. V., cand. phil. Redaktør 381, —, *Chr.* 30, —, *Hans Laugesen*, Slagter 136, 285, —, Kapt., Flinterupg. 381, —, *Poul*, Teaterdir. 374, —, *Søren Lange*, Vægter 159, 167.
Friisegade 136.
Friis Vænge 39.
From, Godske Nielsen, Pr. St. Mikk. K. 207.
Frue Kirke 40, 134.
Frue Kirkegaard 13, 124, 134, 223 f.
Frue Kirke, Aarhus 394.
Fruelykke Mose 46.
Fruerløkke 223.
Frue Vænge 46.
Frydensborrevænge 46.
Fuglesangsstræde 132.
Fuglie, Skaane 58.
Fuglsang, N. S., Pr. St. Mikkel's K. 11, 104, 162, 165, 184, 205, 310, 438, —, Fru 370.
Fuglsangs Boder 134. *Fuglsangsvænge* 134.
Funch, Redaktør 384.
Fürst, Moses, Jøde 126.
Fyns Avis, 382, *Fyns Stiftstidende* 382.
Fædrelandet, Dagblad 382.

G.

- Gaasehals* 46.
Gadebelysning 115.
Gadevænget 46.
Gagge, Holger, til Frøslev, Provst 135, 191.
Galgebakken 201, *Galgeholm* 45, *Galgemark* 45.
Galkovsky, Oberstl. 196.
Gallevænget 64.
Galster 64.
Gammeltorvsbrønden 445.
Garben, Lærer 240.
Garvergaarden 168, 297, 421 f.
Genforeningsstoget 1920 395.
Gerdorff, Stiftamtmand 155.
Gersdorf, Nic., Baron 280.
Gerlev 56 f.
Gertrud, St., 172, 176.
Gertz, G. W., Overlærer 248, 433.
Gery, Fr. Valroth 217.
Giede 127.
Giese, Peder 201.
Gimlinge 57.
Glarboe, O. N., Pr. St. Mikkel's K. 206.
Glauchau, By i Sachsen 205 f.
Glise, C. F., Købm. 130.
Gottschalk, Joh., Conrektor 100, 231.
Graa, Christoff., Raadm. 190, 192, *Elisabeth*, hans Hustru 190, —, *Peder Mogensen*, Pr. St. Mikkel's K. 191, 197, 205, —, *Niels Rasmussen* 191, 310.
Grabov, Oberstl. 149, 196.
Grandi, Henr. 173.
Grandskifterne 46.
Greisen, Eva Vilhelmine, f. Spangberg 141.
Griis, Peder, Byfoged 250, 312, —, *Clemens*, Borgm. 309.
Groos, Sara 437.
Groothof, Amtmand 448.
Grotstokkene 46.
Grüner, Prokurator 370.
Grydestøber, Lasse, Byfoged 59, 312.

Grønning, Mathias, Gørtler 163.
Grønvold, C. F., Købm. 413, 425 f., 445.
Grønvold & Schou 348, 427.
Guadalaxara, Regiment 361.
Gude, Claus, Generalmajor 216, 355,
 —, Byfoged, 218, 312.
Gudme, Ivar, Bibliotekar 436.
Gudmundsen, Hemming 124.
Gudnitz, Ingeborg, Fru 403.
Gudum 43.
Guldbrandsen, A., Redaktør 384.
Guldaasen, Komædie 372.
Guldsmæd, Mads, Borgm. 309. —, *Werner,*
Kæmner 312.
Gustav, Prins 448.
Guttzov, Henr. 60.
Gyldenfeldt, Stationsforst. 350.
Gyldenkrone, Holger 95.
Gynace, Fuldm. 370.
Gyrsting, Kirurg 140.
Gækkelund 34.
Gørlev 430 f.

H.

Hachenberger, H., Garverm. 401.
Hagemann, H., Pr. St. Peders K. 221.
Hagen, Brændevinsbr. 308, —, *Forp.* 126.
Hallenberg, R. J. M., Bestyrer 326.
Hallings Aas 45.
Halskov 110.
Hammermüller, Casper Jørgensen, Pr. St.
Peders K. 218, —, *Jens Casper, Klokker*
 150, —, *Jesp. Jørg. Pr. St. Mikkels K.* 205.
Hammershøj, Oberstl. 356.
Hammond, Eiler, Kapellan 207, 246, —, *Will.,*
Commersraad 193.
Hamp, Arnoldi 215.
Handels- & Landbrugsbanken 430.
Handelsskolen 249, 413.
Hans, Konge 22.
Hansen, Alfr., Direktør 428, —, *Andreas,*
Købm. 93, 158, 165, —, *Bolle* 278, —,
 —, *Bygningsinspektør* 210, 255, 257, —,
Carl, Sagf., Borgm. 308, 310, 314, —,
Christen, Forst. 263, —, *Christen, Natvæg-*
ter 151, —, *Fuldm.* 370, —, *Gerike, Borgm.*
 309, —, *H. P., Borgm., Folketingsform.*
 308, 310, 314 f., 386, 389, 415, 436, —,
H. P., Smed 314, —, *J. A., Politiker* 398,
 —, *Jens, Daglejer* 163, —, *Jens, Holm-*
strup 218, —, *Josef, Redaktør* 386, —,
Journalist 388, —, *Jochum* 140, —, *Just,*
Tegnelærer 258, 384, —, *Knud, Rektor*
 198, 228, —, *M. Fr., Byfoged* 231, —,
Morten, Byfoged 312, —, *Niels* 132, —,
Niels, Gdr., Forlev 389, —, *N. P. Murerm.*
 408, —, *Ole, Gdr., Lorup* 374, —, *Oluf*
 251, —, *P., Sognef., Holmstrup* 408, —,
Peder 33, —, *Poul, Restaurat.* 446, —,
Rasm., Redaktionsss. 387, —, *Th., Købm.*
 302, 408 f., 425, —, *Trompeter* 377, —,
Will. 397, —s, *Ole, Vænge.*
Hansgaard, Kapt. 410.
Harald Hen 64.
Harboe, Biskop 260.
Hardeknud, Konge 60 f.
Harder, Augustinus, Bager 288 f., 375, —,
Carl, Købm. 409.
Harhoff, Conrad, Fuldm. 102, —, *Herredsf.,*
Ringsted 323.
Harring, Jens Andersen, Byfoged 128, 150,
 153, 279 f., 312.
Hasle, I. H. T., Propr. Løveg. 388.
Haslev 385.
Hassing, Kn., Taxerborger 313.
Hatte- og Hueaftagningsselskab 416.
Hattemager, Niels 313, —, *Peder* 115.
Hatting, Bogbinder 433.
Hauberg 63.
Hausbild, Gottlieb, Kobbersm. 104, 163, 287.
Hausbild, Kobbersm. 150, 158.
Havestræde 132.
Havrepark 45.
Hegelund, Andr. Petersen, Rektor 228 f.,
Hegelund, Joh., Skræder 68.
Heide, J. M., Sadelm. 474.
Hentzell, Gæstg. 407, 448.
Heilmann, J. P., Lærer 249.
Heiman 274.
Heinrich, Christoff. Ernst, Bager 104.
Heinrich, Ernst, Sadelm. 163.
Helligaands Hus 116.
Helliggejstes Løche 99.
Hellig Legems Alter 172, 176.
Helmer, A., Klosterforst. 261 f.
Helmisse Marked 95.
Helsingren, Alb., Teaterdir. 374.
Hemmeshøj 58, 294.
Hemming Grydestøber 58.
Hemming Helde 45.
Hendrichsen, Traktør, 376.
Henneberg, Madam 122, 233, —, *Raadmand*
 246.
Henriksen, Børge, Gørtler 163, —, *Christoff.,*
Skrædder 68, —, *Morten, Feltpostekspedi-*
tør 346, —, *N., Murerm.* 314, —, *Overlærer.*
 249.
Heramb, Ritm. 131, —, *F. J. v., Ritm.* 355.
Herbst, Herbert, Generalkrigskommiss. 122,
 218.
Herholdt, Dr., Arkitekt 211, 260.
Hertluffson, Jep 132, 223.
Hertuf Trollesvej 139.
Hermansden, Hans 56, 59, 124, —, *Søren,*
Vognm. 157.
Herrestræde 108, 162, 208, 272, 327.
Hersleb, Biskop 229.
Herslev 252.
Hersløv Mark 25.

Hertz, Meyer, Jøde 126.
Hesche, Bager 273.
Hestemarked 423.
Hestemøllestræde 99, 132 f.
Hestemøllegaarden 156, *Hestemøllen* 201.
Hetting, Consumptionsforpagter 264.
Hildebrandt, Redaktør 390.
Hillers, Brødrene 429.
Hintze, Anders, Pr. St. Peders K. 218.
Hirnklov, Henr. Lauritzen, Rektor 228.
Hist. Samfund for Sorø Amt 15, 172.
Hjorth, Profess., Sorø 388, —, *Vilh., Redaktør* 385.
Hjorteberg, Købm. 160.
Hoffmand, Joseph 104.
Hofmann's Foundationer 172.
Hoffmann, J. H. E., Overl. 248, 404, —, *Joseph, Bugtaler* 375.
Holbeck, J. P., Vandværksbest. 327.
Holbergsgade 449.
Holbæk 362, 367.
Holck, Chr. 30, 192.
Holm 320, —, *Frd.* 186 f., —, *P. C.,* 349, —, *P. Jacobsen, Rektor* 228, —, *Ritm.* 165, —, *Svend, Taxerborger* 313.
Holmgaard, O. C., Pr. St. Peders K. 221.
Holmstrup 221, 357.
Holst, Urmager 168, —, *Martin* 119.
Holstein, C. F. v. 45, —, *Kammerjunker* 369, —, *J. L., Stiftsbefalingsm.* 279 f.
Holsteinborg, Holstein, Greve 126.
Hornemann, Gerh., Arkivar 335.
 —, *Løjtn.* 370.
Hornung, C. C., Instrumentmager 122, 398.
Hornung & Møller 398, *Hornung, Købm.* 168.
Horsenius, Consumptionsforp. 264.
Hossloff 27, 38 f.
Hospital 237.
Houballe, Consumptionsbetjent 275.
Howitz, Ingeniør 323 f.
Hudson, v., Ritm. 122.
Humperne 45.
Hundrup, Læge 122, 370, 376, —, *Overlærer* 229, 337, 396.
Hundshale 39.
Hurtigkarl, Ole 313.
Husted, V., Apoteker 121.
Husum, v., Løjtn. 355.
Hvid, Peder Jensen 130.
Hvidberg, J., Godsejer, Idagaard 215.
Hvidsten, Troels Pedersen, Rektor 228.
Hyldebrand 119.
Hyllerup 221.
Hytter, Betjent 264.
Høegh-Hansen, Anlægsgartner 331.
Høeg, Karen 193, —, *Sidtzal* 186.
Højding, A. Madsen, Skoleholder 245.
Højfding, Hører 231.
Høg, Just 30.
Høgskov 47.

Højby 175.
Højer 370.
Højmand, Joh. 151.
Højskovvænge 45.
Høng 430 f.
Høstdagen, Skuespil, 370.
Høyer, Georg, Bagerm. 83, 113, 144.
 —, *Johs., Bagerm.* 250, 411.
Høyerup, Consumptionsbetjent 275.

I.

Ibsen, Graver 22, 408, —, *Tømrrerm.* 408.
Idagaard 392.
Idrætsparken 415.
Ingemann, Pastorinde 122, —, *B. S., Digter* 122, 231, 368.
Ingerslev, Indenrigsminister 359.
Ingwersen, F. P., Kapt. 408.
Isaac, Salomon, 163, 437.
Israel, Jacob 437.

J.

Jacob af Upsala, Erkebiskop 176.
Jacobsen, Anders, Pr. St. Mikkels K. 205, —, *Anders, Raadm.* 223, —, *Godsejer, Falkensten* 348, 429, —, *Taxerborger* 313, —, *Johs., Redaktionssekretær* 387, —, *Mogens, Borgm.* 42, 124, 197, 278, 310, —, *Poul, Forst.* 263.
Jacobæus, Heinr., Apoteker 121, 160.
Jahn, Samuel, Musiker 67, 124 f., 151, 157.
Jakob, St. 173, 181.
Jens Smed 58.
Jensdatter, Eline 176.
Jensen, Alb., Købm. 411, —, *Arnth, Folketingsmand* 430, —, *Axel, Skolebest.* 241, 433, —, *Berider* 168, —, *Carl, Direktør* 314, —, *Claus, Væbner* 124, —, *Chr., Bestyrer* 318, —, *Chr., Murerm.* 314, 337, —, *Chr., Pr. St. Mikkels K.* 205, —, *Chr. Redaktør* 371, 373, 385, 433, —, *H., Teglværksejer* 348, —, *Hans, Borger* 262, —, *Hans, Redaktør* 356, 381, 383, 385, 418, 430, 433, —, *J. P. v., Oberstl.* 331, —, *J. V. Lund, Stationsforst.* 359, —, *Jens af Ravnsborg* 178, —, *Jep* 130, —, *Milton, Maler* 393, —, *Otto, Toldass.* 265, —, *Peder, Borgm.* 309, —, *Peder, Raadm.* 42, 47, 99, 115, 125, 263, —, *Politibetjent* 127, —, *Peder, Pr. St. Peders K.* 213, 218, —, *Wilken, Købm.* 163.
Jepsen, Anders, Pr. v. Frue K. 224.
Jernbanegade 450.
Jernbanehotellet 446.
Jernbanestation, Gl. 441.
Jernbjerg Mølle 274.
Jerndorff, A., Maler 211.
Jespersen, Bendix 265, 268, —, *Niels, Borgm.* 278 f., 310.

- Jessen, v., Major* 377, —, *Vejass.* 371, 412.
Johannitterne 181, 252.
Johansen, J. Chr., Kapt. 202, —, *J. Chr., Kulturingeniør* 397, —, *Malerm.* 127, —, *Max, Hestehdr.* 126, —, *P., Vognm.* 314, 431.
Johnsen, Læge 314.
Jonassen, Frantz, Rektor 228.
Jostesen, Rasm., Skræder 68 f.
Juleskik 131.
Justesen, H. F. E. 393.
Juthe, Jonas 104.
Juul, Axel 33.
Jyske Rytterregiment, 2det, 353.
Jæhnigen, C. E. V., Sanglærer 416.
Jødekirkegaarden 203, 438.
Jødeskole 122.
Jørgen, Feldbereder 156, —, *Kleinsmed,* 156.
Jørgens, St., Kirkegaard 252,
Jørgensgade, St. 449.
Jørgensen, Arkitekt, Kalundb. 436, —, *C. A., Ejer til Hertha- og Liselund* 131, —, *Gasværksbest.* 323, —, *Guldsmed* 298, —, *H. C.* 335, —, *Hans, Gørtler,* 160, —, *Jacob, Borger* 278, —, *Jacob, Borgm.* 309, —, *L.* 335, —, *Mathias, Rebslager* 163, —, *Niels, Valby* 47, —, *Oskar* 386, —, *P., Guldsmed* 374, 417, —, *Nunka* 374, —, *Laura* 374, —, *Peder* 264, —, *Soph. M., Kemiker* 394.
- K.**
- Kaad, Hans Ostenfeld, Købm.* 151, 157 f.
Kaae, Nielsen, Bibliotekar 436.
Kaarsberg, Købm. 255, 446.
Kaas, Generalm. 153.
Kalente 178.
Kalkekrog 45.
Kalkevråa 45 f.
Kalstedgade 97 f., 132, —, *Lille* 132, *Kalstedport* 132.
Kalundborg 229, 328, 362, 437, — *Slot* 37, 64.
Kamman, Boghdr. 434.
Kanetur 370.
Kannegieser, Distriktslæge 320.
Kapel, H. C., Organist 371, 373.
Kare, Anders, af Egerup 127.
Karen Kræmmers Plads 111, — *Vandgang* 110.
Karlson, Lasse 132.
Keller, Skrædder 287.
Kerstens, Stadsingeniør 149, 325.
Kerteminde 367.
Kierkegaard, Forretningsf. 418.
Kierulff, A. P. 287, —, *C., Fabrikant* 326, —, *C. G., Dir.* 412, —, *I. A.* 425, —, *Joh. Arent, Købm.* 91, 161, 368 f., —, *Rasm., Pr. St. Mikkels K.* 113, 165, 207, 368, *Kierulff, Komplex* 219, *Kierulff Slægten* 218.
Kikebusch, Bendix, Gæstg. 102, —, *Madam* 122, 223, —, *Vilh. Heinr.* 125, 343 f.
Kindertofte 39.
Kirkerup 252.
Kirkestræde (Lindestr.) 136, 166.
Kjørboe, Generalpostdir. 351.
Kjeldstrup 53 f., 252.
Kjep, Hans, Kapellan 150, 155, 207.
Klaresø 332.
Klingenberg 10, 56, 127, —, *Poul* 338..
Klofinger Høy 46.
Klokkerstræde 136, 158.
Kloster, Gl. 130, *Klosterforstandere* 262.
Klubselskabet 372.
Klædedragt 419.
Kløcker, Jac, Nielsen 136.
Knauer 416.
Knof, Johs., Rektor v. Herlufsholm 192.
Knolde Aas 45.
Knud den Hellige 70.
Knud den Store 64.
Knudsen, Anders, Skoleholder 245, —, *Erik, Ridefoged,* 192 f., 198, —, *F., Byrådsmedlem* 315, 434, —, *Gunnar, cand. mag.* 15, 52, 172, 396, —, *Jens* 104, —, *Rasm. Bang* 348.
Knudsgade 448.
Knudstrupgaard 24.
Knuth, Greve, Stiftsbefalingsmand 50, 260, 263.
Koch, Hofbygm. 254, —, *Morten, Bager* 163.
Kofoed, C. P. A., Kateket 240.
Kok, Niels, Borgm. 309.
Kolera 439.
Kolind, Fabrikant 377.
Kongsgaarden 119 f.
Kongsted, Gartner 331, 401.
Kore, Kristoff. 191, 205.
Korf, Major 108, 216.
Korfitzen, Skom. 308, 411.
Kors Aas 45.
Kornerup, J., Professor 211.
Korsgaard, Brændevinsbr. 308.
Korsør 31, 229, 362, 378, 385, 445.
Korsør, Niels Jensen, Pr. St. Mikkels K.
Kort over Slagelse 11, 44, 47, 435..
Kraagede Kær 43, 45.
Kragerup 167.
Kragh, Gasværksbest. 325.
Krahl, 370.
Krebs, H. Joh., Postm. 349.
Krebsemose 332.
Kremmer, Anders Nielsen, Handelsm. 196.
Krigen 1864 246.
Kringelbach, C. G. 246.
Kringlen, Store 46.
Kristensen, Niels 33, —, *Peter, Slotsbjergby* 430.
Kristoffer, St. 172 f.
Krogdeager 46.

Krogen 136.
Krop, Daniel Bartholomæussen, Pr. St. Mik-
 kels Kirke 207.
Krogh, Niels Krabbe v., Postm. 349.
Krumsgaard 58.
Kruse 416, —, *F. C. C.*, Toldforv. 359.
Krætzmer, Andrea, Danserinde 394.
Krøll, Jørg., Slagter 268.
Kühl, C., Klosterforst. 253, 263, 411.
Kühne-Schwanenflügel, O. D. H., Kloster-
 forst. 263.
Kyne, Albrekt, Borger 110.
Kyrasserregiment, Sjæll. 353.
Kæden, Smedegade 423.
Kærlighed uden Strømper af Wessel 243.
Kærlighedsstien 446.
Køller, Ritm. 199.

L.

Lache Langestræde 134, *Lacheland* 134.
Ladegaarden 168.
Landbobanken 383, 430.
Landsgrav 15, 26, 221, 301, 443.
Landskrona 352.
Langaa, Niels Lauridsen, Pr. i St. Mikkel-
 s Kirke 207.
Lange, Consumptionskontrollør 274.
Lange, Vilh., Fabrikant 203, 296, 373, 388 f.,
 400, 407, —, *Sigfred*, Fabrikant 203, 337,
 400, 450, —, *Præsteenke* 233, —, *Gottlieb*,
 Ritm. 216, —, *Snedker* 366.
Langebæk, Anders Jakobsen, Rektor 228.
Lange Galgeaas 45.
Langemark, Kapt. 126.
Langemose 332.
Langestrædet 25.
Langrøede 43, 45.
Lanse-Regiment, Sjæll. 353.
Lansenerregiment, Sjæll. 353.
Larsen, Alfr., Købm. 414, —, *Andr.*, Skræder,
 68, —, *Bertram*, Taarnurmager 183, —,
Chr., Tømrerm. 268, —, *E.*, Murerm. 401,
 —, *Erhardt*, Journalist, 384, —, *Hans*
Glarm. 163, —, *Hans*, Rektor 228, —, *H.*
P., Sognef. 431, —, *Jens*, Raadm. 67 f.,
 —, *Knud*, Arkitekt 326, 337, 449, —, *L.* 110,
 —, *L. C.*, Løjtnant 408, —, *L. P.*, 315, —,
M. V., Byraadsmedlem 315, 418, —, *Niels*,
Gdr., Ørslev 381, —, *R. Marius*, 436, —,
Sagfører 377.
J. Birk, Borgm. 218, 310, 312, —, Kam-
 merraad, Kongsdal 126, —, Ritm. 122.
Larsøn, Niels 278.
Lassen, Jens, Borgm. 42, 46, 280, 310, —,
Latinskole 123, 431.
Laurentius, St. 172, 176.
Lauridsen, Anna 434, —, *Jens* 116, —, Lærer
 434, —, Præst St. Peders K. 218.
Lauritsen, Christen 33, —, *J. V.*, Stations-

forst. 359, —, *Oluf* 207, —, *Peder* 58, —,
Poul, Raadm. 263, —, Bestyrerinde 337,
 —, *Christoffer*, Borgm., Skræder 200,
 263, 309.
Lauritzen, Fr., Købm. 314, —, *Jens*, Erke-
 degn 174, —, *Jens*, Klosterforstander 263,
 —, *Niels*, Pr. St. Mikkel's K. 178, —,
 —, *Oluf*, Kapellan 67, —, *Th.* 168, 348,
 371, 424, —, *Vilh.*, Købm. og Toldforv.
 359, 399, 416, 429, 439 f., —, *Vilh. & Co.*
 424.
Lawritzen, Rasm. 251.
Lauritzøn, Oluf 132.
Laursen, L. E., Byraadsmedlem 315, 318.
Leck, Hans 137.
Ledagrene 46.
Legater 407, 427.
Leiering og Roeppeke, Teaterdir. 374.
Lemming, kgl. Kammermus. 375.
Lerches Gaard 119, 131, 155, 167.
Lerche, Rebslager 298, —, *J. Pedersen*, Pr.
 St. Peders K. 218.
Lesner, Generalm. 159.
Leitz, J. P., 285.
Leuning, Pastor 411.
Lewetzou, Fr. v., Ritm. 353.
Levison, Kateket 437.
Libanau, Casper 150.
Lillevang 26.
Lind, Fr., Consumptionsforp. 275.
Lindberg, Kapt. 122, 218, 275, 327, —,
 Boghdr. 122, 258, 275, 337, 433, —, *G.*
A., Byraadsmedl. 315, 327.
Lindemann, Viggo, Fabrikant 446.
Lindeskov, J., Byraadsmedlem 315, 431.
Lindstrøm, Murersv. 442.
Lippen, Herm. v. 132, 223.
Lisberg, Dyrlæge 126.
Lissner, Blomstergartner. 448, —, *Jacob* 430.
Literær Forening 416.
Loddemosen 332.
Logbækken 97.
Lorentzen, Hans, Murerm. 150.
Lorenzen, Vinhdr. 123.
Lou 104.
Louise, Dronning 448.
Ludvigsen, C. P., Boghdr. 433, —, Grosse-
 rer 348.
Ludtze Høy 44, 46.
Lumbøye, H. C., 412.
Lund, C. Vilh., Pr. St. Peders K. 221, 246.
 —, *Joh. Christoff.*, Klokker 160, —, Købm.
 308, —, Malerm. 373, —, *Michel Jespersen*
 116, —, *C.*, Skolebest. 240.
Lunds, Frk., Skole 250.
Lundager, Diderik 154, 157 f., 264, —, *J. C.*,
 Postm. 347.
Lunddahl, Læge 428.
Lundberg, Chr., Købm. 414.
Lunding, V. N. M., Klosterforst. 263.

- Luther, Morten* 173.
Lütjohan, Væverm. 408.
Lütken, Otto, Skoleholder 113, 246.
Lüttichau, v., Generall. 353.
Lützow, Hugo 33, 305.
Lütchau, Major, Korsør 366.
Lybækkernes Pakhus 276.
Lygaard, Sv., Forvalter 153.
Lygten, Hus i Lystskoven 332.
Lyng, Bogantikvar 433, —, Skomagerm. 301.
Lyngen 26, 27.
Lynow, Christoph. Eriksen, Pr. St. Mikkel's Kirke 207.
Lærkestokkene 46.
Løje, St. 175.
Løppelmann, Jonas, Bomforp. 273.
Løvegaard 167, *Løve By* 136.
Løvegade 58, 102, 136, 162, 263 f., 327, 350, 386, 429, *Løvegades Mølle* 277.
Løvenørn, Fr., Amtmand 53 f., 126, 158, 200, 397. —, *Poul, Kortlægger*, 397.
Løvestad, Färs Herred 58.
Løvstrøm, Drejer 164, 308.
- M.**
- Madesen, Alb.*, Borgm. 310, 198.
Madsen, A. M. N. R., Stationsforst. 359, —, *Frantz*, Natvægter 151, —, *Niels*, Skræder 213, —, *Niels*, Skom. 301, —, *Otto*, Landinspektør 404 f., —, *P.*, Købm. 406 f., —, —, *Poul, Biskop* 263, —, *Sadelm.* 163, —, *Froels*, Klosterforst. 262.
Maglekilde Maskinfabrik, Roskilde, 307.
Magleloge 290, *Maglelogestræde* 102, 145, 155.
Magnus den Gode 63.
Magnus, P., Bladudgiver 122, 362, 381 f., 433, —, *C. J.*, Bladudg. 381 f., 411, —, *Enkefru* 381, —, *Læge* 355, 376, 395.
Makvarth, Løjtn. 356.
Malen, Hans v. 251.
Malmqvist, Bankbest. 412.
Mangor, I. H. G., Borgm. 310.
Manheimer, Kantor 437.
Manthy 370.
Mantix, Jørg. M., Borgm. 122, 165, 246, —, *Th. Jacobsen* 135.
Marcussen & Søn, Orgelbygg. 255.
Margarinefabrik, Slagelse 358.
Margrethe, Dronning 23, 119.
Maribo 390.
Mariendals Mølle 122, 168.
Markedsplads 142.
Markvardsen, Knud, Pr. St. Mikkel's K. 205.
Martensen, Biskop 257, —, *F. V.*, Insp. 318, —, *I. C.*, Agent 378.
Martensens, Peder, Vænge 44.
Mathis, Sværdfeger 132.
- Mathisen, Mathis*, Pr. St. Peders K. 218.
Matos, Diego Texeirade 437.
Matrikelkort 107, 118, 133, 148.
Matzen, Lavrids, Klokkestøber 215.
Matzon, Christen, Borgm. 191, 197, 310.
Meinert, Gross 335.
Meinstrop, Henrik 37, 178.
Meisling, Simon Sørensen, Rektor 228 f., 437.
Meldahl, Godsejer 302.
Melgaard, Vilh., Borgm., Redaktør 310, 315, 322, 336, 387.
Melin, Christoff. 30.
Mellemvænget 46, *Mellemmarken* 47.
Messe (Sjælemesse) 176.
Metodister 224.
Metropolitanskolen, København, 229.
Meyer, Tømrem. 209.
Michaelsen, H. P., Smedem. 110, 408, —, *Joseph*, Postm. 356.
Micheelsen, Kobbetsmedem. 9, 401.
Michelsen, Jep 116, —, Købm. 298.
Michelson, Ubbe, Kirkevæрге 119.
Mikkel, St., Helgen 171 f., *Mikkelsdag, St.* 36, *Mikkelsgade, St.* 434, *Mikkels, St.*, Kirke 9, 11, 23, 59 f., 113, 128, 136, 170, 351, 373, 440, —, *Kirkegaard* 102, 140, 158, 440, —, *Præstegaard* 137 f., 149, —, *Kirkeskov* 39, —, *Sogn* 11, 315.
Minden, Lydich v., Berider 198.
Mogens, Garver 116, —, *Grydestøber* 58.
Mogensen, Bent 32, —, *Frantz*, Læsemester paa Antvorskov 226, —, Købm. 298, —, *P.*, Borgm. 298.
Molkte, Kammerjunker 370.
Morell, Læge 371, 373, —, *Fru* 371, 373, —, *Kaja* 373.
Morten, Maler 56, 178.
Morten Smeds Stræde 132.
Mortensen, Anders 127, —, *Jep*, Prior 38, 58, 178, —, *Oluf, Biskop* 174, 176.
Morthorst, Løjtn. 122.
Moses, Abraham 437.
Mosestokkene 46.
Mouritzen, Thomis, Præst v. Antvsk. 252.
Mullerup 327 f., 391.
Munck, Justitsr. 134.
Munk, Ebbe 186, —, *Jens Pedersen*, Pr. St. Peders K. 218.
Munkebjergby 431.
Musholm 328.
Müller, Byfoged 312, —, *Hans* 33, —, *Hans Fr.*, Postm. 351.
Münchhausen, Obrist 216.
Mylius Joh. Jac., Apoteker 119 f., —, *Sophie*, f. v. Støcken 120.
Møllegaden 46.
Møllehumperne 46.
Møllenbach, Skræderm. 218, 292, 296, 442.
Møller, 416, —, *Aage*, Provst, St. Peders K. 221, 410, —, *Christen*, Pr. St. Peders K.

221, —, *Gustav*, Apoteker 121, —, *Jens*,
Profess. 231, —, *Joseph*, Lysestøber,
Brandchef 291, —, *Otto Heinrich* 126, 285,
—, *Peder*, Pr. St. Mikkels K. 205, 207.
Møntfund 111 f.
Mørk, Raadm. 199, 312.

N.

Nakskov 427.
Nathan, Handelsjøde 272, —, Invalid, Frugt-
handler 272, 293, 442, —, *Zach.* 437.
Nathansen, M. L. 379.
Nationalbanken 428.
Natmandshuset 135, *Natmandsvænget* 413.
Natmænd 140.
Naul, *Hans* 37.
Neb, *Niels*, Borgm. 309.
Neb, *Peder*, Sørbylille 116.
Nebelong, Arkitekt 256.
Nellemann, M. G., Klosterforst. 263.
Neergaard, Overkrigskommisær 369, —,
Godsejer 335, —, *Holger* 389.
Neuhausen, Maler 366.
Neykirken, *Joh. Christoff.* 151.
Nichels, *Hans Casper*, Apoteker 120 f., 216.
Nicolajsen, Boelsm., Byraadsm. 314.
Niels, Tømmermand 150, *Nielsdaater*, *Karen*
252.
Nielsen, *Anders*, Hjulmand 160, —, *Anders*,
Pr. Frue Kirke 224, —, *Bunde*, Købm.
197, 278, —, *Chr.*, Kirkev. 215, —, *Claudius*,
Købm. 356, 413, —, *Erik*, Rektor
228, —, *Frede*, Redaktør 387, — *Glar-
mester* 248, —, *Gudmand*, Gæstg. 126, 131,
443, —, *J. L. C.*, Byraadsmedl. 315, —,
Jens, Klosterforst. 262, —, *Jens*, Præst
205, —, *Jep*, Rosted 238, —, *Jep*, Forst.
262, —, *Jens*, Murerm., Odense 137, —,
Jørgen, Pr. St. Mikkels K. 205, —, *Jørg.*,
Tømrer 283, —, *Knud*, Borger 116, 252,
—, *L. P.*, Byraadsmedl. 315, —, *Lars Chr.*,
Opfinder 397, —, *N.*, Lærer 314, —, *Mart.*,
Forlev 430, —, *N. P.*, Redaktør 385, —,
P., Brandass. 200, 301, —, *P.*, Malerm.
389, 399, —, *Poul*, Restaur. 422, —, Provst,
Vemmelev 388, —, Provst, *Nysted* 389,
—, *Rasm.*, Borger 218, —, *Sander*, Foto-
graf 404, —, *Søren* 278, —, *Th.*, Byraads-
medl. 315, 414 f., —, *Th.*, Kirkev. 215,
—, *Torben*, Præst ved Frue Kirke 224, —,
Valborg, Byraadsmedl. 315.
Nielsensminde 124 f., 246, 343, 423.
Niemand, *Christen*, Skomager 100, 140.
Nils, Pr. St. Mikkels K. 205.
Nissen, Birkeskr.
Nomsen, M., 45.
Nordrup 39, 167.
Noyon, By i Frankrig 175.
Nyberg, *Jens*, Journalist 387, —, *Niels Chr.*,

Redaktionssekretær 384.
Nyborg 20.
Nyeborg, *Ambrosius Jensen* 47, 312, —,
Ras. Wohnsen, Købm. 425, —, *Jørg.* 139,
163, 273, —, Slagter 145, —, *Rasm.* 160.
Nye Mark 43.
Nygade 9, 135 f., 163, 448.
Nyhedstavlen 410.
Nyholm, *Holger*, Rektor 228, —, *O. H.*, Pr.
St. Mikkels K. 207.
Nykøbing F. 116, *Nykøbing S.* 362.
Nyport 11, 263 f.
Nyrop, C. 71.
Nyvang 196.
Næringsloven 440.
Næsbystrand 53 f., 294.
Næstved 356, 362, 367, 385, 437.
Nøddesø 46.
Norlund, *Alfr.*, Apoteker 121, —, *Chr.*, Ur-
mager 400, 406 f., —, *N. E.*, Chef f. Geodt.
Institut. 395, —, *Poul*, Dr. phil. 396.
Norre Mark 44, *Norre Mark Liidtze* 12,
Norre Vænge 44.

O.

Oehlenschläger, *Adam* 18.
Offenberg, Major 160.
Oldenbjerg 39.
Olsson, *Niels* 132.
Olrik, Distriktsprovst 202.
Olriksen, *Jens* 127.
Olsen, Bygm. 351, —, *Carl*, Skomagerm. 401,
—, *Edv.*, Høker 298, —, Fru Konsulent
414, —, *Hagen*, Blikkenslagerm. 301, —,
Hans, Borgm., Kobbersm. 194, 200, 309,
—, *Henrik v.* 98, —, *Laur.*, Kannik 179,
—, *Niels* 425, —, *O.*, Journalist 385, —,
Olaf E., 386, —, Pastor 389, —, *Per* 174.
Oluf, Klokkestøber 58, —, Konge 252, —,
Prins 23, — Hr., Pr. St. Mikkels K. 205,
—, Skomager 116, —, *St.*, *Alter* 181, —,
St., *Marked* 95, —, *St.*, *Dag* 95,
Olufsgade 418.
Olufsen, *Chr.*, Byfoged 312, —, *Henr.*, Byf.
312, —, *Jac.*, Borgm. 309, —, *Niels*, Borgm.
309, —, *Peder*, af *Carise* 251.
Oluf Hunger 61.
Orm, *Jac.* 104.
Orelus, Kæmner 106, 263, 345.
Oscar I af Sverrig 439.
Osteds Boder 100.
Osten, *Caspar Hammond von*, Kammerj. 122.
Ostenfeldt 371.
Ostermeyer, *Joh. Christoff.* 125, 341, —,
Gæstgiver 157.
Othsing, M. A., Pr. St. Mikkels K. 205.
Ottesen, *Lauritz* 149, —, *Rasm.*, Lægprædi-
kant 398.
Ottestrup 39.

Overgaard 203.
Oxebro 12, 43, 45.
Oxfelt, Oberst 356.

P.

Pahr, Accisebetjent 275.
Palm, Diderik, Svejtsjer 125, 141, —, C. A., Journalist 384.
Palladius, Peter, Bisp 179.
Palludan, Rasm., Klosterforst. 263.
Panteholme 25, 38 f.
Papegøjehuset 124, 234, 273, 364.
Papegøjehusvejen 273.
Papirmager 60.
Parcelgaard 15.
Parker, Fiskeparker 46, 49 f.
Pechlin, Baron 409.
Peders, St., Kirke 10 f., 14, 33, 108, 116, 119, 155, 162, 250, 270, 417, — Kirkegaard 201, — Landsogn 12, 15, 315, — Gade 449, — Plads 449.
Peder, Magister 45.
Peder, Skipper 59.
Pedersen, A., Gæstg. 122, —, Andreas 414, —, Eyler, Berider hos Chr. IV 198, —, Frans 144, —, Henning, Landinspekt. 403, —, J., Kindertofte 39, —, Jens, Købm. 157, —, Jes 110, —, Lauritz, Grydestøber 58, —, Lauritz 125, —, Niels, Landsgrav 218, —, Niels 97, —, Overauditor 355, —, Postmester, Varde 389, —, Thorkild 124, —, Willatz 136.
Per, Offuerskærer 59.
Per Degns Sten 12.
Pesche-Koedt, A., Grosserer 389.
Persen, Clemend 137, —, Torben, Borgm. 309.
Petersdorff, Greve 379.
Petersen, Anton, Stads-Tambour 303, —, Carl V., Kunsthistoriker 203, —, Chr. 127, —, Gustav, Købm. 408, —, Hans, Købm., Smedeg. 166, —, M., Landmaaler 126, —, Niels, Hestemøller 155, —, Ole, Brændevinsbrænder 94, 98, 126 f., 308, 378, —, Rasm., Brolægger 268, —, Wald., Redaktør 250, 384, —, Vognfabrikant 373.
Petri, Erasmus 192, —, Johs. 58 f.
Peytz, Urmager 113, 415, —, Snedker 287.
Philadelfia, Missionshus 226.
Phonix, Dansesalon 130, 423.
Pico, Murermester 248.
Pine Mølle 327.
Pissebæks Mølle (Bjergbyg. M.) 132, 348.
Plagelse 235.
Plantour, Vilh. 157.
Platou, F. C., Kapellan 104.
Plovskat 37.
Plum, Fr., Pr. St. Mikkels K. 137, 205, 223, 246 f.

Polyteknisk Lærestanst 260.
Pontoppidan, H., Hamburg 428, —, Erik, Slotspræst 16.
Porsepøle 114.
Portmand, Eline 179, —, Hans 176.
Postforvalter 338.
Postgaarden, Hotel 10, 56, 124 f., 153, 339 f., 344 f., 412, 421, 428.
Postmester 339 f.
Postriderkroen, Devitsrød 339.
Pottemagere 428.
Poulsbjerg 127, Poulsbjergvej 320, Poulsbjerg Vænge 39, 223.
Poulsdatter, Ellen 318, —, Marie 154.
Poulsen, Mathias, Bager, Forp. 164, —, Claus, Skolem. 245, —, Kaffegrosserer 100, —, Murermester 110, —, Restaur. 9, 422.
Poulsen, Niels, Skoleholder 245.
Prangen, v., Major 98.
Price, Kunstberider 375.
Privilegier 19.
Prioren i Helliggejstes 262.
Præstestræde 108.
Præstø 384.

Q.

Qvalen, v., Kammerjunker 379.
Qvistgaard, J. Christensen, Rektor 228 f., 254.

R.

Raadhushaard, Gl. 342, 443.
Raadmandskrogen 46.
Raadstuen 440.
Rabe, Oberst 196.
Rager, H. P., Overlæge 321.
Rakkerstræde 132, Rakkerparken 139, Rakkerslusen 139.
Ramsherred 101, 108.
Randers 379.
Rantzau, Christen, Bager 160, —, Frants 30.
Rasch, Niels, Rektor 67.
Rasmussen, Albertus, Bødkerm. 301, —, Anders, Postm. 351, —, Anton, Forretningsf. 314, —, Chr. J., Komponist 397, —, Edv. 326, 371, 373, —, H., Jernst. 348, —, H., Købm. 413, —, H. C., Skomagern. 419, —, Jernst. 288, —, Karl, Købm. i Helsingborg 444, —, Morten, Kirkeværges 191, —, R. M., Byraadsmedl. 315, —, R. P. F., Fabrikant 377, 399, —, Tømrerm. 265, 268, —, William 155, —, Vognmand 375.
Rau, Teaterdir. 374.
Rauther, Joh. Gotfr., Kirkeværges 164.
Ravn, Hans Mikkelsen, Rektor 228, —, Kobbersmed 404, —, Rasmus, Lærer 246.
Ravns, Frk., Skole 250.
Ravnøbæk 46.

Ravnholdt, S. C., Stationsforst. 359.
Ravnholt, Accisebetj. 275.
Recke, Kaptajnl., Valdemarskilde 379.
Redtz, Peder 34, 125.
Reersø 328.
Reissiger, Regimentsfeltkærer 122, 216.
Relikviegemme 189.
Resen, Peter 18 f.
Reusz, Geheimeraadinde 117.
Reventlow, Grev 379.
Rhud, Otto, Rektor 228 f.
Ribe, Johs., Pr. St. Peders K. 218.
Riber, Johanne Hans 215, —, *Hans Jensen*, Kirkevæрге 218.
Richter, Gartner 122, 202, 369, 375, —, *E.*, Justitsraad 218, —, *J. C.*, Præst St. Mik- kels K. 207, 240.
Ridehuspladsen 100, 142, 293, 421.
Riis, Hans 127.
Riis, P. Uldahl, Pr. St. Mikkel's K. 207.
Ringer, Lisbeth 184.
Ringer, N. Jørgensen, Skoleholder 246.
Ringsted 361 f., 386, 428, — *Sparekasse* 428.
Ritter, Jocum Hansen, Pottem. 285.
Rode, Indenrigsminister 92.
Rokketorvet 114, 233, 421.
Rolfsen, Løjtn. 122, 355.
Rongsted, Skuespiller 369.
Ronnenberg 246.
Ros, den hvide, Hus p. Bredegade 121.
Rosen 104, 108, 298.
Rosenfeld, Herregaard 203.
Rosengade 101 f., 158, 161, 295, 307, 402.
Rosengadestræde 136.
Rosenkilde, Chr. N., Skuespiller 100 f., 117 f., 168, 231, 260, 394, *Rosenkildevej* 448.
Rosenpalm, Anne 45, 193, —, *Poul Nielsen* 45, 192 f., —, *Commandør* 192.
Roskilde 21, 63, — *Domkirke* 182, — *Høy* 12, 13, 43, 45.
Rosted 25 f.
Rothe, Caspar Peter 176, 236, —, *Tyge* 236.
Rotschild, Joseph 274.
Roys Tobaksfabrik 400.
Rud, Har., Journalist 384.
Rudelbach, Andr. Gottlob, Pr. St. Mikkel's K. 205 f., *Rudelbachsgade* 448.
Ruds Vedby 383, 430.
Rugaard 374.
Rump, Politim. 387.
Rye, Prokurator 142, 379, 439.
Rytterstalden 100, *Rytterstaldstræde* 134.
Rævegravene 46.
Rødkalot, Emma 445.
Rømer, H. B. Hinkeldey, Byfoged 312.
Rønne 364.
Rønne, Hofpræst 58, 178, —, *Alb.*, Journalist 384, —, *C. F.* 383, —, Præst i Sønderup 383, 389.
Rønnow, O., Direktør 377, 414 f.

S.

Salicath, Gerh. Giese, Pr. St. Mikkel's K. 205, 320, 411.
Salomon, Aron 91, 104.
Salomonsens, Frk., Skole 250.
Sandved 430.
Santiago de Compostella 181.
Sarauw, E. W., Stationsforst. 350.
Saxo 14.
Schack-Schou, Købm. 413.
Schandorph, Niels Poulsen, Rektor 228.
Scheel, Holger, Stiftsbefalingsm. 96, —, *M. v.*, Kammerherre 122, —, Prokurist 370.
Schepelern, F. C. G., Stiftsprovst, Pr. St. Mikkel's K. 206.
Schiangs Tobaksfabrik 400.
Schmeling, Oberst 196, 353.
Schmidt, A., Journalist 387, —, *Anders*, Korporal 150, —, *Chr.*, Snedkerm. 138, —, *E.*, Sadelm. 314, 401, 419, —, *H. Abelin*, Skræderm. 130, —, *V.*, Amtsf. 414.
Schnegelsberg, Philip, Gæstg. 347, 437.
Scholten, Inspekt. 273.
Schonning, Niels 130.
Schou, Erik, Profess. 392, —, *H. A.* 94, 98, 104, 132, 201, 315, 368, 390, —, *H. H.* 269, 308, 320, 335, 357, 360, 390, 424, 439, 444, —, *Hans J.* 391, 409, 411, 424, 427, —, *E. V.*, Godsejer, Palsgaard 392, —, *H. H.*, Dir., Knabstrup 392, —, *H. H.*, Dir., Atlas 392, —, *H. I.*, Overlæge 392, —, *Ludv. Abelin*, Maler 392, —, *Philip* 392, —, *Th.* 392, —, *I. A.*, Stationsforst. 359.
Schow, K. H., Skolebest. 240, 442.
Schrings, Løjtn. 355.
Schroeder, Jørg., Rektor 228.
Schrøder, Daniel Samuelsen, Pr. St. Mikkel's K. 207, —, Farver 114, —, Landinspekt. 370.
Schubart, Tambour 296.
Schultz, Brødrene 348, —, *Chr.*, Købm. 326.
Schumacher, Opf. 441.
Schüt, C. L. 126.
Schvint, Christen, Hattemager 155.
Schwartz, Bedemand 122.
Schwartz, Konditor 293.
Schönleben, I. B. 31.
Schött, N. Fr. v., Krigsraad, Gæstg. 347, 376, —, Løjtnant 368 f.
Schøyermand, Uldspinder 126.
Seerup, Urmager, Borgerkapt. 287.
Seidelin, H. 45, —, *S.* 348, —, *Brinck* 370, 372.
Selbo 123, 336.
Severinsen, Hans, Præst og Klosterforst. 262.
Sibur Mølle 110.
Silkowitz, Træner 379.
Simonsen, N., Historiemaler 255.
Singlersen, Andreas, Hjulmager 94, 136.

- Sjæll. Rytterregiment, 1ste* 353.
Sjæll. Stift 208.
Skaarup, K., Boghldr. 370, —, Lærer 431.
Skånør 21.
Skave, Niels, Bisp i Roskilde 262.
Skelbækken 10.
Skellebæksstræde 132.
Skell, Alb. 30, —, *Otto* 30.
Skelskør 328, 362, 385, 437.
Skibsholm 327 f.
Skidenrenden 139, *Skidenstræde* 136, 158.
Skidtæk 46.
Skinning, Trompetter 201.
Kiotte, Jac. Jensen 197.
Skjalm Hvide 14.
Skole, den danske 125.
Skolebiblioteksforening 436.
Skolegade 114, 164.
Skomagertav 181.
Skougaard, Betjent 247.
Skovgaard, Jørg. 24.
Skovsbjerg 46.
Skovstien 332, 412, *Skovvejen* 332.
Skovsø 44 f., 50, 124.
Skovsgade 9, 59, 93, 124 f., 134, 157 f., 223, 263.
Skræder, Vithor 252.
Skydemose, Gl. 332.
Skyre, Peder 104.
Skytte, Albertus 215.
Slagelse-Posten 241, 382, 385.
Slagstrup 44 f., 252.
Slange, Niels, Historiker 393.
Slaug 14.
Slesvig 379.
Slesvigske Kyrasserregiment 353.
Slotsgade 9 f., 97 f., 156, 160, 263, 433.
Slotporten 10, 58, 340.
Slottet 144 f.
Slutsemborg 97, 132.
Smedegade 9 f., 58, 93, 110 f., 114 f., 120, 144, 149, 263, 327, 421 f.
Smedegades Mølle 168, — *Park* 406.
Smedeholm 46.
Smedelavet 175.
Smidts Klokketøberier 215.
Smith, Antony, Borgm. 121, 126, 160, 217, 284, 310, 312, 353.
Smøvelund, N. Pedersen, Pr. Frue K. 223 f.
Snabel, Rasm., Købm. 264.
Snitker, Hører 231, —, *Dorothea* 233, —, *Line* 233.
Snogestræde 448.
Soel, Jørg. Michaelsen, Borgm. 278 f., 310.
Solbjerg 167.
Solbæksagrene 46.
Solkendorff 370.
Sophie (Frederik II's Dronning) 119, 238.
Sorterup, Chr. Ferd., Pr. St. Mikkel's Kirke 206 f., 249, —, *Jørgen* 95.
Sorterup 39.
Sorø 22, 27, 167, 302, 385, — *Akademi* 235, 362, 365, — *Kloster* 110, 252.
Sorø Amtstidende 10, 51, 104, 380 f.
Sorøvejen 448.
Spansk Syge 249.
Sparekassen f. Slagelse o. Omegn 427.
Spark, Fr., Købm. 115.
Sperling, Elisabeth 359, —, *N. J. Ulrich v.*, Stationsforst. 359.
Spieldrup, Jak. Petersen, Rektor 228, 238.
Spiers, Camillo, Teaterdir. 374.
Spigel, Stadsmusikant 377.
Spirhugger, Hans 208.
Sprittfabriken 46, 425.
Sprogø 181.
Staal 320, —, *Prokurator* 264.
Stabel, Byfoged 104, 209, 312, 316, 372, —, *Fru* 370.
Stadt Hamborg (Landmandshotell.) 122, 168, 349, 423.
Stafrovski, Fokas 192.
Stampe, Købm. 94, 335, 425, —, *Frants Thestrup Jensen*, Pr. St. Mikkel's K. 205.
Stampes Gaard 151.
Stemann, Kammerjunker 370.
Steen, A., Magister 388.
Steenhus, Niels, Kæmner 313.
Steffensen, Hans, Skom. 163.
Stege 385, *Stege Vænge* 25, 39.
Stein, Profess., Københ. 388, —, *Carl O.*, Teaterdir. 374.
Steiner, Teaterdir. 374.
Stemann, K. L., Amtmand 202, 288, —, *P. Kr.*, Amtmand 102, 144, 165, 367, 437.
Stenholm, Christen, Farver 114, 199, 263.
Stenhusen, Michel 156.
Stenlille 431.
Stenstuegade 101, 104 f., 113, 121, 160, 163, 175, 204, 293.
Steuer, Cnr., Bartskeerer 67.
Sthen, Fr. Hansen, Pr. St. Mikkel's K. 207.
Stillinge, Øster 52 f., — *Kirke* 53 f.
Stokkerne 46.
Stolpe, Farver 114, 164, —, *Madam* 165, —, *Løjtn.* 165, —, *Brændevinsbr.* 236.
Storchedinge 385.
Store Kongeholm 46.
Store Vænge 44.
Stougaard, Fru, Byraadsmedl. 314, —, *Overlærer* 249.
Stracken, Joh. Jul. v., Apoteker 120.
Strande, Ole Rask 425, —, *Peter*, Skræder 158, 164.
Strange, Niels, Pr. St. Peders K. 218.
Strangesen, Niels, Rektor 228.
Strudsborg, J. C., Købm. 273.
Stub, Mette Laursdatter, 116, —, *Niels Hanssen* 160, —, *Niels Sørensen* 99, 125, 128,

153, 157, 263, —, *Niels Sørensen, Karen* 343.
Stubbekøbing 175.
Studentersøen 332, 335.
Styrmer, Oberstløjtn. 356.
Stöcken, Chr. v., Hotelejer 345 f., 370.
Suntum, Valentin, Klosterforst. 263.
Suur, Niels 30, 124.
Svane, Erikk Meth 195.
Svarre, Søren 383.
Svejtsersplads 9, 136, 138, 141 f., 447 f.
Svend Nordbagge 181 f.
Svendsen, Chr., Faktor 176, 383 f., 442 f. —, *Michel, Murermester* 281.
Svendsgade 448.
Svenske Tropper 439.
Svinehøj 45.
Sygekasser, Slagelse anerkendte, — Arbejdernes af 1897, —, den kvindelige, —, Slagelse borgerlige, — af 1853, —, Arbejdernes anerkendte, —, Slagelse Mark og Bys 418.
Sylow, C. E., Byfoged 312, —, *Politim.* 387.
Sæby, Hans Olufsen, Pr. St. Mikkels K. 207.
Sæbygaard 33.
Søfrensen, Christen 310.
Sønder Bjerger 431.
Sønderup, Jensen, Indenrigsminister 308.
Sørensen, Bertel, Prior p. Antvorskov 263, —, *Christen, Pottemager* 160, —, *Chr., Bademester* 326, —, *Henry, Journalist* 387, —, *Herman, Sporemager* 113, —, *Jens, Ølhandler* 293, —, *Mads, Forst., Byfoged* 262, 312, —, *Niels, Arbmd.* 111, —, *Niels, Borger* 197, —, *Niels, Værtshusholder* 272, —, *Peder, Borgm.* 64, 309, —, *Rasm., Købm.* 163, —, *Rasm., Lærer* 365.

T.

Taarnborg 110.
Taks, Augustinus, Købm. 199.
Tandrup, Farver 114, 278.
Tauber, I. H. G., Redaktør 240, 381 f., 389.
Tausensgade, Hans 449.
Teater 122, 401.
Tegenhus, Marquard 176, —, *Otte* 179.
Teisens Park 46.
Tenover, Niels Jacobsen 196.
Theophilsen, Poul, Pr. St. Peders K. 218.
Terkildsen, Hans, Pr. St. Mikkels K. 207.
Thiis, A. J., Redaktør 385.
Thomann, Adam, Svejtsers 141, 163.
Thomasen, Peder, Byfoged 312, —, *Jord* 47.
Thomsen, Frits, Chr., Gæstg. 347, 349 f., —, *A. H.* 126, —, *F. A., Arkitekt* 203, —, *Joh. P., Købm.* 408, —, *Kargaard, Købm.* 155, —, *M., Lærer* 416, —, *Peter, Købm.* 111, 377, 425, —, *Tømreerm.* 425.
Thone Mose 46.

Thorsen, S., Lærer 314, 434, —, *Politibetjent* 163.
Thot, Tage 30.
Thybo, Niels Jensen, Borgm. 310.
Thygesen, K., Politiass. 330.
Thyra, Prinsesse (Cumberland) 295, 298.
Thyra, Prinsesse 448.
Tidsebjerg Banke 45 f.
Tietgen, C. F. 348.
Tisseland 46.
Tobaksavl 48 f., 126.
Tobiesen, Leop. Ernst Ludv., Pr. St. Mikkels K. 207.
Toftgaard, P. L. B., Journalist 384.
Tonsgaard, K. V., Provst, Pr. St. Mikkels K. 206, 337.
Top, Diderik Petersen, Pr. St. Mikkels K. 205.
Torberg, Nicolai, Organist 201.
Thorbek, A., Bankdir. 431.
Torlitz, Lærer 247.
Torkildsen, Karl Chr. 196.
Torning i Nørrejylland 59.
Torvegade 56.
Torv, Gl. 101, 127, 144, 327, 428, —, *Ny* 136, 144, 162 f., 327, 421.
Tranekær 367.
Trap, J. A., Smed 285.
Tresø 332.
Tribler, N. C. T., Stationsforst. 359.
Træskofabrikken 301.
Turesø 45 f.
Tuxen, Søren, Præst i Vemmelev 216.
Tybow, Oluf Christensen 238.
Tyroler Ferdinand 422.
Tyvestokkene 46.
Tyvestykker, Store 46, —, *Lille* 46.
Tødseuf, N. Bjørn, Pr. St. Mikkels K. 205.
Tørsleff, H. J., Boghdir. 142, 411, 428, 434.

U.

Udsen, J., Hotelejer 348.
Ulf, Møntmester 61.
Ulfeld, Christoff. 30.
Ulrich, Købm. 377, 418, 427.
Ungemand, P. Thomsen 245 f.
Ungermann, Ella 393.
Urban IV, Pave 176.
Ussing, Christen, Kartem. 163.

V.

Vaabenbrødre f. Slagelse o. Omegn 194.
Waagepetersen, Cai Hugo, Postm. 351.
Vaarbyaa 10 f., 110, 441, *Vaarby Bro* 357 f.
Waarsø, Prokurator 122, 162.
Wahl, Jens Jensen, Pr. St. Mikkels K. 207.
Valbyhus 134, —, *Store* 53, 201.
Valdemar Atterdag 21, —, *den Første* 181, —, *den Anden* 14, 290.

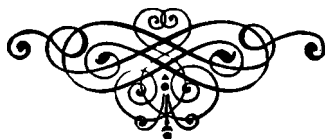
- Valdemarsgade* 448.
Vallund, Anna Cathrine 136.
Walther, Teaterdir. 374.
Vandal, Joh. Ernst, Rektor 228.
Wandsbeck 379.
Vedby 39, *Vedbygaard* 24, 33.
Weite, Jens Ibsen, Pr. St. Peders K. 218.
Veinholdt, Daniel 28, 136, 119 f., —, *Hans*,
 Byfoged 67, 312, 339, —, *Villads, Korsør*
 196.
Weitersheim, K. A. 353.
Weeke, Læge 434.
Wellejus, Vinhdlr. 158, 373, 425.
Vellerup, ved Holbæk, 391.
Werligh, Jørg. Fr., Apoteker 121, 155, 157.
Verner, Guldsm., Kæmner 59, 130.
Werner, Bankdir. 413, 427, 438, —, *S. C.*,
 Købm. 348, 409, 413.
Wessel og Vett 113.
Westengaard, Brændevinsbr. 308, 320.
Westergaard, Ar., Byraadsmedl. 315, 433,
 —, *Tandlæge* 418.
Vestergade 449, *Vestermark* 52, 292, *Vester-*
søen 139.
Vestsj. Avis 51, 362 f.
Wettersheim, Carl Egenius v., Oberst 52,
 126, 200.
Vetterslev 176, 179.
Viborg 356.
Viborg, Carsten Friis, Pr. St. Mikkels K.
 202 f., 206, 389, 411, —, *Frk.* 433, —, *Gas-*
værksbest. 324 f.
Wiehe, Overlærer 231.
Viemose 332.
Viergege, Cl. Henr. v. 116.
Vildgaard, Klokke 114.
Wilhelmine Caroline, Fyrstinde af Hessen
 284.
Villads, Anna 120.
Willadsen, Peder, Pr. St. Mikkels K. 33, 205,
 305, 393.
Villgaard, const. Forst. 263.
Villomsen, Heinrich, Borger 95.
Villumsen, Hans, Guldsm. 136, —, *Jens*,
Pottemager 285.
Wimre, Johs., Borgm. 309.
Vind, Christen, Etatsraad 216.
Windekilde, Cathr. 218.
Vinding, Consumptionsinspekt. 122.
Vingegre 46.
Vinnke, Albertsøn, Præst i Odense 119.
Vinpiberstræde 120, 136, 163.
Winsløv, Hans 263.
Winther, Chr. 181.
Winther, Læge 249, —, *Fru* 373.
Wissing-Micheelsen, Fru, Skole 250.
With, Foch, Pr. St. Peders K. 66, 220.
Witthaus, C., Glarm. 298, 408.
Vithusen, Chr. E., Rektor 228, 369, 416.
Viveholm 46.
Vohnsen, Marcus, Borgm. 108, 150, 214, 216,
 310, —, *Rasm.*, *Borgm.* 46 f., 68, 93, 155,
 216, 263, 279 f., 310.
Volf, J. J., Pr. St. Mikkels K. 207.
Wolff, Cathrine 381, —, *Frederikke* 381, —,
Oberstløjtnant 356.
Wolfgeil, C. Joseph v., Oberst 201, 355.
Volkersen, Pjerrot 375.
Vordingborg 356, 362, 385.
Wulff, Carl, Skuespiller 393, —, *Aron, Købm.*
 393, —, *Feldbereder* 67, —, *H.* 241, —,
Hans Mathiasen, Kandestøber 195, —,
Isaac 437, —, *P. K. A., Borgm.* 310, —,
Willie, Billedhugger 450.
Wylich-Muxoll, H. C. W. v., Toldforv. 359.
Væddeløb 378 f.
Værsløv 359.
Wøldike, Rektor 129, 193, 227 f.

Z.

- Zangenberg, Chr., Skuespiller* 371, —, *Fru*
 371.
Zeffin, Morten 160.
Zeise, Fr., Apoteker 121, 377, 392, —, *Will.*
Christopher, Kemiker 392.
Zinglersen, Drejer 94, 377, *hans Søn* 408 og
dennes Søn 374.
Zippert, Kristoff., Skræder 68 f.

Ø.

- Øland, Smedem.* 377.
Øllgaard, Borgm. 294, 310.
Ølrichsen, J., Borgm. 309.
Ørslev 43.
Ørsted, A. S. 398, —, *H. C.* 393, —, *Chr.*
Sørensen, Pr. St. Peders K. 155, 216, 221,
 228.
Østermarken 12, 43, 47.
Østre Skole 13.

Sors Amtstidende :: Slagelse

